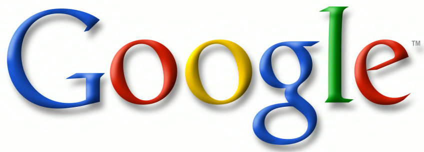
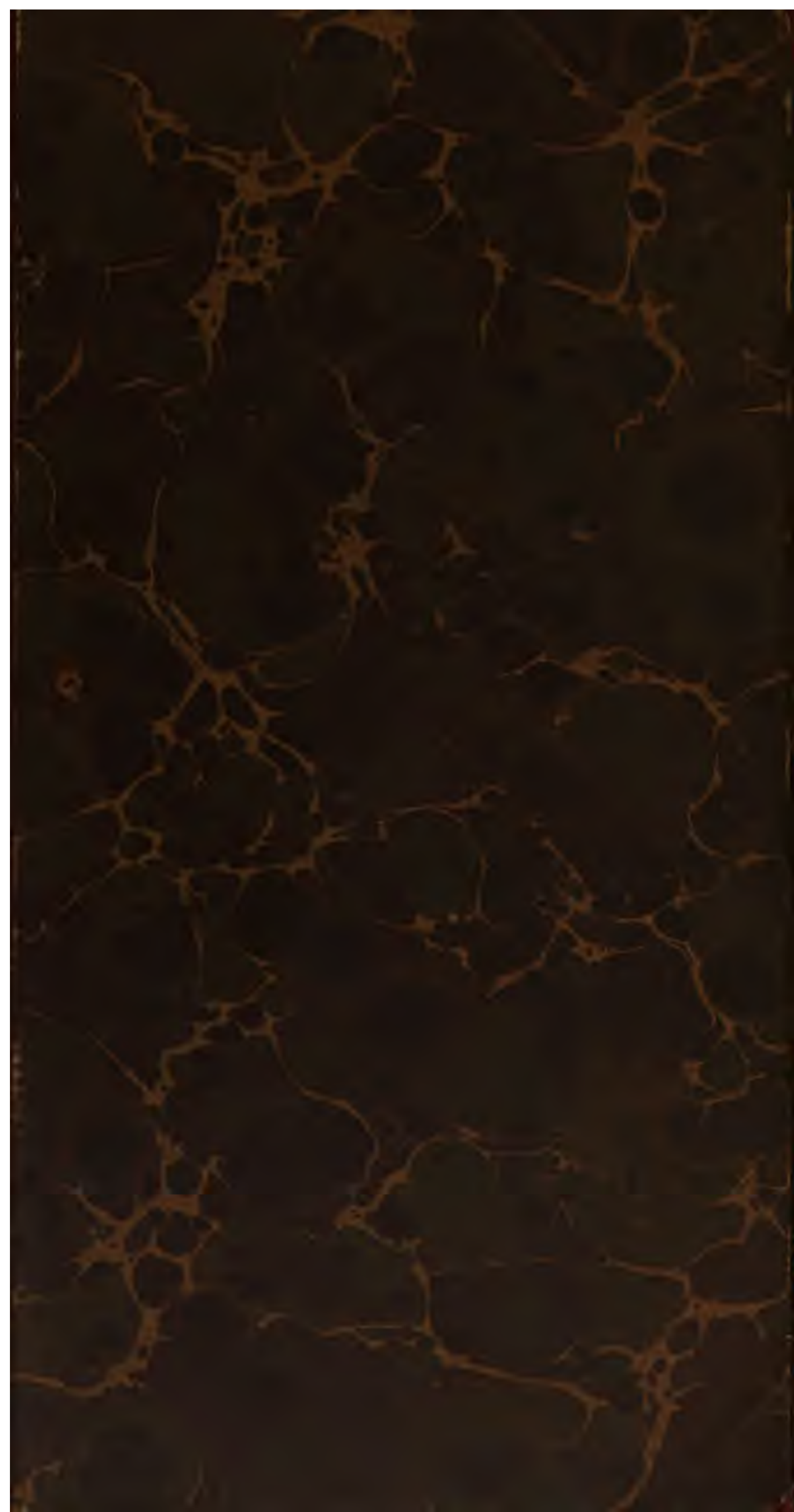
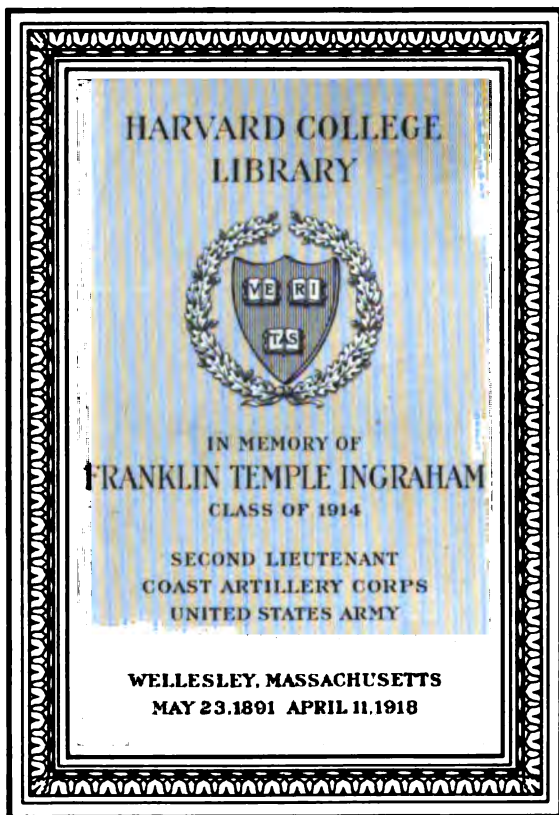

Google

HARVARD COLLEGE
LIBRARY
VE RI TAS
IN MEMORY OF
FRANKLIN TEMPLE INGRAHAM
CLASS OF 1914
SECOND LIEUTENANT
COAST ARTILLERY CORPS
UNITED STATES ARMY
WELLESLEY, MASSACHUSETTS
MAY 23, 1891 APRIL 11, 1918

VERSLAGEN EN MEDEDEELINGEN

DER

KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE

VOOR

TAAL- EN LETTERKUNDE.

VERSLAGEN

EN

MEDEDEELINGEN

DER

KONINKLIJKE

VLAAMSCHE ACADEMIE

VOOR

TAAL- EN LETTERKUNDE

~~Januari~~

1905

GENT

A. SIFFER

Drukker der Koninklijke Vlaamsche Academie

—

1905

Zitting van 18 Januari 1905.

Zijn aanwezig de heeren SEGERS, bestuurder, BROECKAERT, onderbestuurder en GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Dr. CLAEYS, Jhr. DE PAUW, OBRIE, COOPMAN, BOLS, DE FLOU, JANSSENS, Jhr. DE GHELDERE, PRAYON-VAN ZUYLEN, SIMONS, DE CEULENEER, MUYLDERMANS, HELLEPUTTE, BOUCHERIJ en Baron DE BETHUNE, werkende leden.

De heeren COREMANS en CLAES laten weten, dat zij verhinderd zijn de zitting bij te wonen.

De heer Broeckaert, onderbestuurder, geeft lezing van het verslag over de December-zitting. — Dit verslag wordt goedgekeurd.

De heer bestuurder deelt den brief mede, gedagteekend van 14 Januari, waarbij de heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs aan de Academie een afschrift stuurt van het koninklijk besluit, houdende benoeming van den heer Edw. Gailliard tot het ambt van bestendigen secretaris der Academie; de heer Minister bedankt tevens den heer Broeckaert voor de vele diensten door hem aan de Academie sedert den dood van wijlen den heer Frans de Potter bewezen. — De heer bestuurder

wenscht den secretaris geluk met zijne benoeming; hij is overtuigd, zegt hij, dat de heer Gailliard zijne beste krachten zal besteden om den bloei van de Academie te bevorderen. De bestuurder zegt verder dank aan den heer Broeckaert voor de uitstekende wijze, waarop hij in vrij moeilijke omstandigheden, gedurende verscheidene maanden, de zaken der Academie beheerd heeft.

De heer Gailliard neemt bezit van zijn ambt. Hij betuigt zijnen dank voor de eer, die hem te beurt valt, en brengt eene welverdiende hulde aan zijnen betreurden voorganger, den verdienstelijken eersten secretaris van de Koninklijke Vlaamsche Academie.

Vervolgens deelt de bestendige secretaris de aangename tijding mede, dat een hooggeplaatst persoon hem verklaard heeft het voornemen te hebben een aanzienlijk geschenk aan de Academie te doen. De heer Gailliard zal het gaarne op zich nemen de zaak met bedoelden persoon verder te bespreken. Hij belooft de Academie regelmatig op de hoogte te houden van wat er beraamd of beslist zal worden.

De heer bestuurder bedankt den heer secretaris voor zijne mededeeling.

Daarna deelt de bestendige secretaris de lijst mede der

AANGEBODEN BOEKEN.

Door de Regeering :

Académie royale de Belgique. Bulletin de la Commission royale d'histoire. Tome LXXIII, 3me bulletin.

Id. : Bulletin de la Classe des lettres et de la Classe des beaux-arts. 1904, nos 9, 10 et 11.

Royaume de Belgique. Ministère de l'Industrie et du Travail. *Rapport relatif à l'exécution de la loi du 31 Mars 1898, sur les Unions professionnelles pendant les années 1898-1901.*

Ministerie van Nijverheid en Arbeid. *Arbeidsblad, uitgegeven door het Arbeidsambt van België.* IXe jaargang, November 1904.

Ministère des Finances et des Travaux publics. *Annales des Travaux publics de Belgique.* 61e année. 2e série, tome IX, 6e fascicule.

Ministère de l'Agriculture. *Bulletin de l'Agriculture.* 1904. Tome XX, livr. 5.

Bibliographie de Belgique. 1° *Livres ;* 2° *Publications périodiques.* N° 23 (15 Décembre 1904).

Bibliotheca Belgica. Livraisons 166, 167, 168.

Dr. E. Verwijs en Dr. J. Verdam : *Middelnederlandsch Woordenboek.* VIe deel, 4e en 5e afleveringen *(Pier-Porren).*

Recueil de chroniques, chartes et autres documents concernant l'histoire et les antiquités de la Flandre, publié par la Société d'Emulation de Bruges : *Cartulaire de l'ancienne Estaple de Bruges. Recueil de documents concernant le commerce intérieur et maritime, les relations internationales et l'histoire économique de cette ville,* par L. Gilliodts van Severen, conservateur des Archives de la ville de Bruges. Tome I (1903).

Door den heer Gouverneur van Oost-Vlaanderen :

Officiëele processen-verbaal der zittingen van den Provincieraad van Oost-Vlaanderen. 4e Buitengewone zittijd van 1903 en gewone zittijd van 1904.

Door den heer JOSÉ ARECHAVALETA, algemeen bestuurder van het *Museo nacional* van Montevideo :

Anales del Museo Nacional de Montevideo : Sección histórico-filosófica. Tomo 1 : *Geografia fisica y esférica de las provincias del Paraguay, y misiones Guaranies. Compuesta por Don* FELIX DE AZARA, *Capitan de Navio de la Real Armada en la Asunción del Paraguay* (MDCCXC). *Bibliografia, Prologo y Anotaciones por* RODOLFO R. SCHULLER. 1904.

Door de Société de statistique de Marseille :

Répertoire des travaux de la Société de statistique de Marseille, fondée le 7 Février 1827. 1902-1903. Tome quarante-cinquième, publié sous la direction de M. Henry de Gérin-Ricard, correspondant du Ministère de l'Instruction Publique, secrétaire perpétuel.

Door den eerw. heer P.-J. GOETSCHALCKX, pastoor te Donk-Eekeren :

Bijdragen tot de Geschiedenis bijzonderlijk van het aloude Hertogdom Brabant. December 1904.

De laatstverschenen afleveringen van :

Sint Cassianusblad, 1e en 15e Januari 1905; — *De Student,* 1904, 1e afl.; — *Germania,* 1905, 1e afl.; — *De Gids,* 1905, 1e afl.

De secretaris geeft lezing van de volgende ingekomen brieven :

Brief van 4 Januari 1905, waarbij de heer Minister van Landbouw, bestuur van Schoone

Kunsten, laat weten dat hij den heer Hambresin, beeldhouwer te Brussel, belast heeft met het marmeren borstbeeld van wijlen K. Stallaert, werkend lid der Academie, te maken.

Brief van 7 Januari, van den heer Frans Plovie, Breedenestraat, Sas-Slykens bij Oostende, met eene daarbij gevoegde lijst van Nederlandsche woorden, die, zijns inziens, zouden moeten verbeterd of hervormd worden. — De Academie beslist beide stukken in haar archief te bewaren.

De heer bestuurder werpt bij den aanvang van het Academisch jaar, eenen terugblik op de werkzaamheden van het jaar 1904, en brengt hulde aan de afgestorven leden : Prof. Alberdingk-Thijm, de heeren Sermon, de Potter en Dr. Snieders. Spreker herinnert het bezoek van Dr. Kuyper, voorzitter van den Ministerraad van Hare Majesteit Koningin Wilhelmina der Nederlanden, aan de Koninklijke Vlaamsche Academie, evenals het XXVIII[e] Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres, dat in September te Deventer werd gehouden, en het eeuwfeest der geboorte van Prudens Van Duyse, dat in dezelfde maand in de Koninklijke Vlaamsche Academie werd gevierd.

De heer bestuurder wijst vervolgens op de voornaamste uitgaven der Academie in het afgeloopen jaar. Hij handelt over de volksletterkunde en onderzoekt de middelen, welke dienen aange-

wend, om de werken onzer nationale schrijvers meer tot het volk te doen doordringen dan thans het geval is.

Spreker acht het een verheugend verschijnsel, dat het aanbreken der feesten, welke ter gelegenheid onzer vijf-en-zeventigjarige onafhankelijkheid, in gansch het land zullen gevierd worden, gepaard gaat met het heropwekken van het nationaal bewustzijn van het Vlaamsche Volk. De heer bestuurder eindigt met den wensch uit te drukken, dat de Koninklijke Vlaamsche Academie in het jaar 1905 in bloei moge toenemen.

De heer onderbestuurder wenscht den heer bestuurder geluk met zijne toespraak en stelt voor ze in de *Verslagen en Mededeelingen* op te nemen. — Aangenomen.

De heer Boucherij sluit zich bij de gelukwenschen van den heer onderbestuurder aan. Hij merkt echter op, dat de heer bestuurder nagelaten heeft te spreken over de voordracht, die de heer Segers in de Februarizitting der Koninklijke Vlaamsche Academie over Vondel hield ter gelegenheid der 225e verjaring van den grooten dichter. Ook *Onze Taal in het Onderwijs*, een van de puikste werken van den heer bestuurder, werd niet vermeld.

Dagorde.

1° *Kiezing van een werkend lid ter vervanging van wijlen* Dr. Aug. Snieders.

Worden door den heer bestuurder als stemopnemers aangewezen, de heeren Claeys en Jhr. de Pauw.

Wordt gekozen : de heer AMAAT JOOS.

2° *Commissie voor Middelnederlandsche Letteren : Kiezing van een lid ter vervanging van wijlen* Dr. ALBERDINGK-THIJM.

Candidaten : de heeren B^on DE BETHUNE en SIMONS.

Worden als stemopnemers aangewezen : de heeren Prayon-van Zuylen en Muyldermans.

Wordt gekozen : de heer B^on DE BETHUNE.

3° *Commissie voor Nieuwere Taal en Letteren : Kiezing van een lid ter vervanging van wijlen* Dr. SNIEDERS.

Candidaten : de heeren HELLEPUTTE en JANSSENS.

Worden als stemopnemers aangewezen : de heeren de Flou en de Ceuleneer.

Wordt gekozen : de heer JANSSENS.

4° *Commissie van Rekendienst : Benoeming van drie leden, welke met het Bestuur der Academie de Commissie van Rekendienst uitmaken.*

Op voorstel van den heer bestuurder worden aangewezen : de heeren CLAEYS, Jhr. DE PAUW en DE CEULENEER.

De zitting wordt om vier uur gesloten.

TOESPRAAK

van den heer BESTUURDER.

Mijne heeren en dierbare Collega's,

Naar oud-Vlaamsch gebruik heb ik, bij den aanvang van dit academisch jaar, de eer u alle heil en voorspoed te wenschen.

Vooral wensch ik u, dat gij eene ongestoorde gezondheid moget genieten, dat gij u in eene blijde levensopvatting moget verheugen.

Gezondheid naar lichaam en ziel, deze kostelijkste aller schatten, is dubbel kostelijk voor ons, die in het werk ons geluk zoeken, die naar een ideaal streven, dat slechts kan bereikt worden door noesten arbeid en aanhoudende inspanning.

Tevens wensch ik u, dierbare Collega's, dat gij bijval moget inoogsten met uwe taal- en letterkundige studiën; het draagt in ruime mate bij tot uw levensgeluk, en verzekert den bloei onzer taal, de versterking van het nationaliteitsbegrip en de verheffing van het Vlaamsche volk, die wij allen betrachten.

In het jaar 1904 heeft de Koninklijke Vlaamsche Academie zware verliezen ondergaan. De heeren Professor Alberdingk-Thijm, Sermon, de Potter en Dr. August Snieders, werkende leden, en de heer Karl Tannen, buitenlandsch eerelid, werden ons door den dood ontrukt.

Evenals het Gooilander kind, uit Nicolaas Beets' roerend gedicht *Met zen Achten*, tellen de Vlamingen hunne dooden mede. Nogmaals roep ik de beeltenissen van Professor Alberdingk-Thijm, van onzen bestuurder, onzen bestendigen secretaris en van Dr. Snieders in ons midden; ik roep die brave, lieve medeleden voor u op, hier in de Koninklijke Vlaamsche Academie, waar wij met hen aan de beoefening onzer moedertaal hebben gewerkt, waar wij met hen zulke vriendelijke, zulke innige betrekkingen hebben onderhouden, waar wij zulke warme handdrukken met hen hebben gewisseld, waar hun oog zoo zuiver in het onze heeft gestraald, en waar hun geest ons voortdurend schijnt te bezielen. In u aller naam breng ik onze afgestorven medeleden nogmaals dank voor al het goede, dat zij hebben verricht.

Een der grootste mannen uit de Wereldgeschiedenis is dit jaar heengegaan. Mij schijnt het gepast hem te herdenken, al behoorde hij niet tot de Academie : ik bedoel den Staatspresident Paul Krüger.

« Krüger is zoo groot geweest, schreef het tijdschrift *Neerlandia,* omdat hij schepper was van een volk. Wie verder van zijne landgenooten beroemd zijn geworden, zij zijn onderhouders geweest en verdedigers van wat hij heeft opgebouwd. Daarom steekt hij uit hoog boven allen, zelfs boven hen, wier roep den zijnen tijdelijk overtrof. Dat hij in hoogen ouderdom het juk heeft gedragen, om welks druk de jeugd wordt zalig geprezen, komt ondanks deerniswaardigheid

zijn volk ten goede. Hij blijft voor eeuwig het zinnebeeld van lijden na mannelijken strijd, van biddend vertrouwen ook op beter toekomst na dagen van smartelijke nederlaag. Nu nog staan wij te dicht voor hem; sinds zijn vrijwilligen uittocht hebben wij hem slechts gezien in lijdelijkheid en scheen hij ons oud; weldra staan wij ver genoeg af, om hem te aanschouwen in zijne kracht als wijzen bestuurder van een jong volk, dat nooit nog had gehoorzaamd, als stichter van een staat, als Christen met den blik eens zieners (1). »

Weinigen hebben de menschheid zoozeer opgeluisterd als Paul Krüger. Als eene reusachtige figuur uit het Oude Testament komt hij ons voor. Hij ook had zijn volk door de woestijn geleid, en voor hen een vrijen staat gesticht. Hij was, volgens vorst Bismarck's uitdrukking, « de grootste staatsman onzer eeuw », en een der weinige staatslieden, die geloofde wat hij zegde. Hij was « echt en slecht in raad en daad », een held van staal, die niemand vreesde dan God, en terzelfder tijd de bekoorlijke eenvoudigheid van den buitenmensch had behouden.

Hij, het hoofd van een machtigen staat, had geen sprankel van zijne burgerlijke oprechtheid afgelegd. De grievendste ongelukken sloegen hem niet ter neer; deden zijn vertrouwen in zijnen Schepper niet wankelen.

Met de geringste zijner medeburgers ging die

(1) *Neerlandia*. Maandblad van het Algemeen Nederlandsch Verbond. Vlaanderen. Nummer (Juni-Juli) 1904.

vrome, aartsvaderlijke man op vertrouwelijken voet om : de kinderen kwamen zijne hand kussen, als hij des zondags, te midden zijner gemeente, in de kerk te Pretoria, onder den predikstoel had plaats genomen. Tevens kende de eerbied, dien men hem toedroeg, geene grenzen. Hij had zijn volk opgeheven uit de vernedering, en hun een vaderland geschonken, waar zij vrij en gelukkig leefden: hij dacht, gevoelde en sprak gelijk de zijnen; hij was éen met zijne natie, en deze besefte het.

Voor eenen man, die zich door zulke deugden onderscheidde, die door zulken burgerzin uitblonk, moesten de Vlamingen de warmste genegenheid, den grootsten eerbied gevoelen, tot welk volk hij ook behoorde. Maar, hij behoort tot de onzen. Hij behoort tot den Nederlandschen stam, waarvan hij, door de eeuwen heen, een der edelste sieraden zal blijven. Hij sprak de taal « die leeft en bloeit in ons aller hart » (1). Onze moedertaal was de tolk van zijne grootsche gedachten, van zijne vrome verzuchtingen, van zijne verheven gevoelens. Voor haar heeft hij geleden en gestreden. Hij, die zulk juist begrip had van de opkomst en den bloei, het verval en den ondergang der volken, besefte beter dan iemand, dat de taal de trouwe weerspiegeling is van 's menschen zieleleven, en tevens, gelijk Dr. de Vries zich treffend uitdrukte, « band en pand der nationaliteit ».

Krüger is in den vreemde gestorven, als alles

---

(1) Dr. de Vries.

in zijn vaderland somber scheen. Doch, mannen als hij wanhopen nooit. Hij kende zijne Burgers. Hij wist, dat zij hunne taal tegen list en geweld zouden verdedigen, en dat, zoolang deze de tolk der Zuid-Afrikaansche harten zou blijven, deze harten nooit veroverd zouden worden. Waarschijnlijk heeft het visioen der nationale opstanding van zijn edel volk den grooten Paul Krüger in zijne laatste stonden voor oogen gezweefd.

Tusschen de gelukkige gebeurtenissen, die gedurende het afgeloopen jaar de Academie betroffen, moeten wij eerst en vooral het bezoek herinneren van zijne Excellentie Dr. A. Kuyper, Minister van Binnenlandsche Zaken en Voorzitter van den Ministerraad van Hare Majesteit, Koningin Wilhelmina der Nederlanden.

Wij gevoelden ons gevleid in de Koninklijke Vlaamsche Academie den vertegenwoordiger eener Vorstin te begroeten, voor wie de Vlamingen zulke oprechte hoogachting gevoelen. Het deed ons harte goed, den Minister van een volk te mogen verwelkomen, waar wij door de banden des bloeds en der taal aan zijn gehecht. Doch, de eer was dubbel groot, onze vreugde dubbel zoet, daar de hoogwaardigheidsbekleeder, Dr. Kuyper, ons buitenlandsch eerelid, met ons een belangrijk punt van taalkunde kwam bespreken.

Als Staatsman geniet Dr. Kuyper eene Europeësche beroemdheid. In de Nederlandsche letterkunde bekleedt hij eene zeer voorname plaats. Hij is een even overtuigd als rijkbegaafd verdediger van onzen taalstrijd, waaraan hij de grootste diensten heeft bewezen. In onze Aca-

demie wekte hij ons aller bewondering op door zijne welsprekendheid, door zijne grondige kennis der taalwetenschap.

In u aller naam dank ik nogmaals Dr. Kuyper voor dit blijk van waardeering onzer instelling, en druk ik de hoop uit, dat het Zijne Excellentie moge behagen eene onzer openbare zittingen met zijne tegenwoordigheid te vereeren.

Het acht en twintigste Nederlandsche Taal- en Letterkundig Congres, dat in de aloude Hanzestad Deventer werd gehouden, mag in alle opzichten belangrijk genoemd worden.

Wetenschappelijke vraagpunten van velerlei aard werden door redenaars van Noord en Zuid op de grondigste wijze besproken. De eenheid van taal werd er nogmaals bevestigd, en de broederbanden tusschen Noord-Nederland en Vlaanderen nauwer toegehaald.

Wat ons vooral aangenaam trof, was, dat niet alleen de leden van het Congres, de voornaamste taal- en letterkundigen van Nederland, maar de gansche bevolking van Deventer luide hunne ingenomenheid met onzen heiligen taalstrijd betuigden. Ja, Hare Majesteit, Koningin Wilhelmina, gaf, door hare verschijning op het Congres, niet enkel een blijk van waardeering der Nederlandsche taal- en letterkundigen; wij aanschouwen dit bezoek insgelijks als eene goedkeuring, als eene aanmoediging van den strijd, dien wij voeren om aan hare taal, aan de taal van hare onderdanen, en van de meerderheid der Belgen, al de rechten te doen toekennen, die haar toekomen. Daarvoor nogmaals aan Nederland's Vorstin onze eerbiedige, diepgevoelde dank.

De Koninklijke Vlaamsche Academie was op het Congres van Deventer op uitstekende wijze vertegenwoordigd. Ons geacht medelid, Mr. Prayon van Zuylen, sprak er over den Vlaamschen taalstrijd, gelijk hij dat kan, en verdedigde er met het talent, dat hem onderscheidt, de spelling van de Vries en Te Winkel, een punt, dat voor ons, Vlamingen, van het allergrootste belang is, met het oog op den bloei onzer letterkunde en het onderwijs onzer taal.

Ons geacht medelid, Mr. Obrie, die onze Academie officiëel op het Congres vertegenwoordigde, bracht in zitting van 28 September l. l. een even zaakrijk als sierlijk geschreven verslag over zijne werkzaamheden uit.

In dezelfde Septemberzitting der Koninklijke Vlaamsche Academie werd de honderdste verjaardag der geboorte van Prudens van Duyse op waardige wijze herdacht. De prachtige lierzang van Dr. Claeys, de vaderlandsche ontboezeming van den heer Boucherij, de keurige levensschets door dit geacht medelid en de begeesterde toespraak van den heer Broeckaert zijn nog in elks geheugen.

Niet zonder rechtmatige fierheid herinnert uw bestuurder deze hulde aan van Duyse. Het eeuwfeest van dezen vaderlandschen bard, van dezen kloeken strijder voor de rechten onzer taal mocht niet onopgemerkt voorbijgaan. Hij sprak het groote woord : « De Taal is gansch het Volk », het Evangelie en tevens de strijdkreet der Vlaamsche Beweging. Prudens van Duyse heeft recht op de dankbaarheid der Vla-

mingen : de Koninklijke Vlaamsche Academie heeft dit niet vergeten.

Werpen wij eenen terugblik op onze werkzaamheden, dan hebben wij reden om ons over het afgeloopen jaar te verheugen. Onze algemeene vergaderingen hebben veel belang opgeleverd : en in onze commissiën werd nuttig en degelijk werk verricht.

In de *Tweede Aflevering* van **Leven en Werken der Zuid-Nederlandsche Schrijvers** hebben verscheidene onzer medeleden belangrijke bijdragen geleverd; zij legt een sprekend bewijs af van de rustelooze werkzaamheid, waardoor onze diepbetreurde bestendige secretaris, heer Frans de Potter, zich onderscheidde. Onze geachte medeleden Coopman en Broeckaert gaven hunne **Bibliographie van den Vlaamschen Taalstrijd** uit, dat zelfs over de geschiedenis onzes vaderlands licht verspreidt, waar vroeger duisternis heerschte, en dat, naar de uitdrukking van een Noordnederlandsch tijdschrift, eene onschatbare bron van inlichtingen omtrent den Vlaamschen taalstrijd belooft te worden. Heer Claes bezorgde de uitgave van **Bijvoegsel aan de Bijdrage tot een Hagelandsch Idioticon,** *gedeeltelijk volgens onuitgegeven aanteekeningen van J. F. Tuerlinckx*, dat aan de studie der gewestspraken de grootste diensten zal bewijzen.

Tusschen de bekroonde werken zij het ons toegelaten **Kinderspel en Kinderlust in Zuid-Nederland,** door de heeren A. de Cock en ons geacht medelid Isidoor Teirlinck te vermelden,

dat ook in de buitenlandsche pers op de vleiendste wijze werd beoordeeld. **Bijdrage tot de Geschiedenis van het Rijm in de Nederlandsche poëzie** door Geurts, verraadt eene grondige kennis onzer Middelnederlandsche literatuur.

In het jaar 1904 werden insgelijks werken bekroond, welke de schrijvers tot eer verstrekken. Het is onze vurige wensch deze boeken zoo spoedig mogelijk in druk te zien verschijnen. Ongelukkiglijk zijn onze geldmiddelen niet in verhouding met de werkzaamheden der Koninklijke Vlaamsche Academie. Wij veroorloven ons nogmaals een dringenden oproep te doen tot het Staatsbestuur, opdat het ons in de gelegenheid stelle onze taak naar behooren te vervullen, welke het ontwikkelen der zuiverste vaderlandsliefde ten doel heeft.

Ook in een ander opzicht, dierbare Collega's, bevindt onze Academie zich tegenover de gelijkaardige instituten van het buitenland en ook tegenover de « *Académie royale de Belgique* », in een uitzonderlijken toestand.

De leden van deze geleerde genootschappen beoefenen eene taal, die in het bezit is van al hare rechten, die door de verschillende klassen der samenleving wordt geëerbiedigd, en in de verschillende graden van het onderwijs op behoorlijke wijze onderwezen. In al deze opzichten, het is niet eens noodig, dat ik er op wijze, is onze toestand op verre na niet bevredigend. Wij zijn zoowat gelijk de arbeiders, die den tempel van Jerusalem heropbouwden. Zij hielden het

zwaard omgord, daar zij onophoudelijk de aanvallen hunner vijanden af te weren hadden.

Wij hebben bijzondere plichten te vervullen. Onze Academie mag geen strijdend korps wezen; doch het ligt stellig op onzen weg de strijders voor te lichten, en geene pogingen onverlet te laten, opdat de Nederlandsche taal in den Vlaamschen lande al de rechten geniete, waarop een vrij volk aanspraak mag maken, en vooral dat het onderricht onzer moedertaal in alle graden beantwoorde aan de eischen der pedagogie, der wezenlijke vaderlandsliefde en het welbegrepen belang der burgers.

Mijne heeren, de werken over taalwetenschap, de meesterstukken onzer middeleeuwsche letterkunde, de historische oorkonden, door onze geleerde medeleden met zooveel zorg uitgegeven, strekken de Koninklijke Vlaamsche Academie tot eer. De bekroonde verhandelingen over onderwijskundige aangelegenheden, de studiën over vergelijkende spraak- en klankleer zijn veelal merkwaardig, en bewijzen ten overvloede, dat onze taal, even goed als welke andere, tot de beoefening der wetenschap geschikt is. Aan deze wetenschap hebben dergelijke uitgaven onzer Academie de uitstekendste diensten bewezen. Ons genootschap zal stellig op den ingeslagen weg voortgaan. Onze geleerde geschiedschrijvers, taal- en oudheidkundigen zullen ook in de toekomst de wetenschappelijke letterkunde met de vruchten hunner opzoekingen verrijken. De lijst der werken, welke ter pers liggen of in voorbereiding zijn, laat ons overigens niet den minsten twijfel, of deze wensch zal verwezenlijkt worden.

Ik vraag u echter, Mijne heeren, dat onze Academie de behoeften en belangen van het Vlaamsche volk ter harte neme. Ook komt het mij wenschelijk en mogelijk voor, dat de invloed van ons instituut zich krachtiger doe gevoelen dan thans het geval is. Daarom is het noodig, dat de uitgaven der Academie, geschonken aan personen, besturen, boekerijen en geleerde genootschappen, hun zoo spoedig mogelijk toegezonden worden.

Het is insgelijks wenschelijk, dat de verspreiding onzer werken op breede schaal gebeure. In de bibliotheken onzer middelbare en normale onderwijsinrichtingen, officiëele en vrije, evenals in de kantonale kringen van lagere onderwijzers, zijn deze uitgaven vooral op hunne plaats. Zij zouden er veel nut stichten, en den besten invloed op het onderwijs uitoefenen.

Mijne heeren, ons volk stelt te weinig belang in de voortbrengselen der letterkunde. De leeslust laat te wenschen over.

Deze toestand dient door onze Academie ernstig onderzocht, en van het hoogste belang is het maatregelen te bestudeeren, die hem kunnen verhelpen. Want, zoo het eene vereerende taak is de zuivere wetenschap te beoefenen en voor geleerden te schrijven, mogen wij niet vergeten, dat onze kracht altijd in het volk gelegen heeft, en nog ligt. Het Vlaamsche volk is door de eeuwen heen getrouw gebleven aan onzen nationalen landaard. In het volk, in het volk alleen, leeft onze taal onverbasterd voort. Het volk is de bron, waaruit de Vlaamsche kunst en de Vlaam-

sche letterkunde te allen tijde hare sappen heeft geput en nog put. Het volk is het hart en tevens de ziel der natie. Door het volk, door het goede Vlaamsche volk, zullen wij zegevieren.

Voor dit volk schrijven, dit volk deelachtig doen wezen aan de voortbrengselen onzer letterkunde is gewis eene edele taak. Reeds herhaalde malen heb ik hier het woord **volk** gebruikt. Wij Vlamingen, hechten aan dit woord de beteekenis niet, welke men er in onze dagen, vooral in Frankrijk, aan hecht. Door het Vlaamsche volk verstaan wij allen, tot welken stand der samenleving zij behooren, die, getrouw zijn gebleven aan onzen nationalen oorsprong, aan onze nationale taal.

Wanneer ik spreek van het ontwikkelen van den leeslust bij het volk, heb ik vooral het oog op dat gedeelte der bevolking, hetwelk Nicolaas Beets ons in zijne merkwaardige redevoering **Over de beteekenis van ongeletterden voor de letterkunde** leert kennen.

« De boerenstand, de handwerkstand, de koopmanstand, de neringdoende klasse; elke stand en iedere klasse, in het geheel niet, of niet dan ter loops met de letterkunde in aanraking;

De *bedrijvige man,* in het bezige midden der woelige maatschappij ijverig werkzaam in *zijn,* en met menschen van *allerlei* beroep in dagelijksche en drukke verkeering; die niet leest dan voor zijn vak, niet schrijft dan zijne rekeningen, en zich niet bekommert over de taal;

De burgervrouw, die geen tijd heeft om te lezen; die van den ochtend tot den avond onder hare kinderen zit en zwoegt, mogelijk nog wel

daarenboven den winkel waarneemt, en « veel te stellen heeft met hare dienstboden ».

De beschaafde vrouw, die wel leest, en mogelijk veel, maar niets, dat haar niet smaakt, niets, waarvan de vorm haar mishaagt, niets *om* te lezen; die een dagblad slechts opent, om het in te zien; die brieven schrijft maar geen boeken » (1).

Tot nu toe hebben onze letterkundigen niet op voldoende wijze aan deze soort van menschen smaak in het lezen doen krijgen. Welke zijn daar de hoofdoorzaken van? Waaraan moet het gebrek aan leeslust, de geringe aftrok onzer volksboeken toegeschreven worden?

De dagbladpers, de centenpers, heeft daar zeker veel schuld aan. Doch wij mogen niet verzwijgen, dat de aard van niet weinige werken er toe bijdraagt, dat zij niet in den volkssmaak vallen.

Over een enkel gebrek wil ik een woord reppen. Het kleeft vooral de verhalende werken aan, die toch altijd de meest geliefkoosde lectuur van die personen zullen blijven, welke in de letterkunde slechts verpoozing van hun dagelijkschen arbeid zoeken. Welnu, in vele dezer werken speelt het verhaal zelf eene onbeduidende rol. Psychologische ontledingen, bespiegelingen van velerlei aard, predikatiën van de vreemdsoortigste leerstelsels zijn er schering en inslag. De karakters zijn niet uit het leven gegrepen: zij lijden aan neurasthenie, nevrose of hoe die dingen ook

---

(1) Redevoering uitgesproken op het negende Taal- en Letterkundig Congres te Gent, den 29 Augustus 1867.

heeten; ja, krankzinnige, ijlhoofdige menschen, die met de wereld geen uitstaans hebben, worden als idealen voorgesteld. De personages zijn ons volk geheel vreemd, hunne daden en gevoelens liggen buiten den kring der lezers.

Veelal zijn deze werken slechts schetsen, zonder verwikkeling of ontknooping : men noemt ze wel psychologische studiën. Tusschen de schrijvers van deze boeken, treft men er aan, wier geleerdheid veelomvattend is. Doch, zij zijn het spoor bijster. Men zou haast zeggen, dat zij slechts voor zich zelven schrijven. Zij vermeiden zich in eene wereld, die hemelsbreed met die van het volk verschilt. Zij bewonderen karakters, die de onzen onbekend zijn. Zij hebben gevoelens, die nooit in de harten onzer medeburgers zijn opgekomen. Die wereld beschrijven, die personen doen optreden, die gevoelens verheerlijken geeft den schrijver esthetisch genot, en hij zelf gaat er in op, zonder er zich om te bekreunen, of zijn werk den weg tot het hart van het volk zal vinden.

Het is met deze richting in onze letterkunde zoowat gesteld als met de strekking, die wij in onze schilderschool opmerken. Wij hebben schilders, die alle dagen eene schilderij voortbrengen.

Een belangrijk onderwerp is niet noodig. Kunstige samenstelling, keurige teekening en juiste penseeling is het werk van oude pruiken. Men moet raden wat de schilderij voorstelt. Het publiek wil er niet van hooren. Met den besten wil der wereld kan men er het schoone niet in vinden. Doch, de kunstenaar zelf vindt zijn werk schoon. Dikwijls, al te dikwijls, is dit ook comedie, en spruit zijn afkeer voor de heerlijke overleveringen onzer

vaderen uit onmacht voort. Doch, tusschen de kunstenaars der zoogenaamde nieuwere richting heeft men mannen van talent. Wij verstaan heel goed, dat hunne wijze van werken hun genot verschaft. Zij scheppen gedurig en schuwen het stoffelijk werk, dat vermoeit en verveelt. Daarbij is de schets, de aanduiding, hun voldoende; zij bezitten verbeelding genoeg om het ontbrekende aan te vullen.

Het werk van niet weinige onzer letterkundigen trekt op dat van de schilders, die ik hier opvoer.

Let wel op, dat ik er in de verste verte niet aan denk, te beweren, dat de kunstenaar, tot welk vak hij moge behooren, niet in zijn hart het richtsnoer van zijn werk moet vinden. Eerst en vooral moet zijn kunstenaarsgeweten voldaan zijn, en artistieke eerlijkheid is de voornaamste eigenschap van alwie schrijven of schilderen wil. Maar, men schildert of schrijft niet voor zich zelven alleen. Ferdinand Brunetiere zegt in de *Revue des deux Mondes,* dat hij, ingeval hij romanschrijver ware, het als een voornaam doel zou betrachten vele lezers te hebben.

Vast staat het echter, dat de eigenschappen, die een werk tot het volk doen doordringen, den schrijver van nature eigen hoeven te zijn. Hij moet overtuigd zijn, dat zij tot het wezen van een kunstwerk behooren. Wat de verhalende letterkunde betreft, kan men in algemeenen regel voorschrijven, dat de stof door haar zelve belangrijk hoeft te zijn; dat alles wat abstract, vlottend is, dient vermeden, dat de personages voeling met

de lezers moeten hebben, en dat dezen in het beloop en den afloop der feiten artistieke bevrediging vinden.

Zoowel wat de taal als de stof betreft, dienen vooral de gouden woorden van Lessing overwogen : de grootste duidelijkheid is altijd de grootste schoonheid. De taal, waar sommige werken in geschreven zijn, belet, dat zij aan het Vlaamsche volk bevallen. Reeds meer dan eens hebben wij in de Academie deze zaak besproken; ik kan mij echter niet onthouden te herhalen dat de taal van onze Züid-Nederlandsche werken eene Zuid-Nederlandsche kleur moet hebben, anders zullen zij moeilijk door ons volk genoten worden, en zullen zij aan de hoogst ontwikkelden geen wezenlijk kunstgenot verschaffen. Beets, van Lennep en Cremer beschrijven Hollandsche toestanden, Hollandsche landschappen, Hollandsche zeden en gebruiken. Zij voeren Hollandsche personages op, en gebruiken een taaleigen, dat bij die toestanden, die landschappen, dat in den mond hunner helden past. Wilden wij die uitdrukkingen gebruiken, waar wij Gentsche, Antwerpsche of Kempische toestanden doen kennen, waar wij Zuid-Nederlandsche personen opvoeren, zoo zouden wij valsch kunstwerk leveren in den vollen zin van het woord. Wij hebben onze spreekwoorden, onze toespelingen, die elders onbekend zijn, omdat de gebruiken, waarop zij doelen, omdat de zaken, welke zij uitdrukken er onbekend zijn. Wij moeten die stellig in den mond onzer helden leggen, en geraadzaam, en tevens esthetisch is het, dat de schrijver zelf zoo dicht mogelijk bij de taal zijner personages blijve.

Verre, oneindig verre zij het van mij hier een taalparticularisme te prediken, dat aan onze zoo duurgewonnen taaleenheid afbreuk zou kunnen doen. Doch, Rubens, Jordaens en Teniers hebben eene gansch andere kleur, een gansch anderen stijl dan Rembrandt, Van der Helst en Jan Steen, al behooren ook al deze genieën tot de groote Nederlandsche School, waarvan de Vlaamsche en Hollandsche Scholen onderverdeelingen zijn.

De algemeene, Nederlandsche taal is onze letterkundige taal; zij is het voertuig van onze literatuur, van ons onderwijs. Zonder haar is de verheffing van ons volk onmogelijk.

Misdadig zou hij handelen, die onder voorwendsel zijne werken bij het onontwikkelde publiek toegang te doen vinden, de gewestelijke straattaal gebruikte, zonder zich om de taal- of letterkundige eischen te bekreunen. De voortbrengselen der schilderende literatuur zijn bij uitstek kunstwerken en in deze bekleedt de vorm eene zeer voorname plaats. Wij vragen, dat de vorm bij den inhoud passe.

Evenals de schrijver den lezer hoeft te eerbiedigen door de juistheid en de sierlijkheid der taal, zal hij streng jegens zich zelven wezen wat den inhoud betreft.

Hij, die om in den volkssmaak te vallen, niet vreest de lage driften te vleien, pleegt eene misdaad tegenover zijn volk.

Zeer behartigenswaardig zijn de woorden, welke Jan Frans Willems hierover reeds in 1844 uitsprak :

« Behoort de godsdienstigheid bij de Vlaamsche letterkunde voort te heerschen, ik ben echter niet van het gevoelen der zulken, die van dezelve een bloot ascetisch gewrocht zouden willen maken. Zonder hartstochtelijkheid bestaat er geene poëzie, noch in de gebonden taal des dichters, noch in de betrekkingen van het maatschappelijk leven. Slechts weinigen voelen zich geroepen tot een zelfverloochenend bestaan, tot onophoudelijk bidden en boeten; neen, de meeste menschen hebben een hart, dat meewarigheid zoekt, dat bemint en bemind wil zijn; zij verkiezen liefst in de wereld mee te tobben, en mee te genieten, wat God hun zoo mildelijk toebedeelde. En daar nu elke letterkunde eene afspiegeling der zeden en gebruiken van een bijzonder volk moet wezen, zoo komen wij tot eene tweede eigenaardigheid, welke in de Vlaamsche letterkunde voortdurend verlangd wordt, te weten de *Zedelijkheid*.

Hier staan wij op het meest betreden pad der Vlaamsche kunstoefening, hetzij de geschiedschrijver de daden der voorvaders wil afschetsen, hetzij de opsteller van nationale drama's het gezellig leven der Belgen van vroegeren en lateren leeftijd begeert op het tooneel te brengen, hetzij de dichter of romanschrijver, als tolk van het volkskarakter, een tafereel verlangt op te hangen van onzen huiselijken kring, van de deugden der ouders, de liefde der kinderen, de hooghartigheid der mannen en jongelingen, het eerbaar gedrag en de beminnelijke aanvalligheden der vrouwen van ons land. Dat alles mag men getrouw naar de natuur schilderen, met terzijdestelling echter

van dat afzichtelijke en onbetamelijke, 't welk in de meeste Fransche schriften dezer dagen op den voorgrond staat » (1).

Gij verstaat, dierbare Collega's, dat het geenszins mijn plan kan zijn de vereischten onzer romanliteratuur uiteen te zetten. Ik wilde slechts uwe aandacht vestigen op een feit, dat deze alleszins verdient; namelijk de onverschilligheid van velen onzer landgenooten tegenover de voortbrengselen onzer volksliteratuur, en tevens eenige wenken geven om deze te keer te gaan.

Overdreven kieschheid, die aan preutschheid grenst, zou zeker het doel doen missen. Het Vlaamsche leven, zoo kleurig en fleurig, is de stof waaruit het kleed geweven wordt; het Vlaamsche volk is de mijn, waarin de schrijver moet nederdalen, om de grondstoffen op te delven, waaruit de juweelen worden gesmeed. Geene abstracties, geene onmogelijke toestanden of personen; maar waarheid, oprechtheid, door den adem der poezie overtogen. Karakters, waar onze landgenooten zich zelven in terugvinden, eene taal, waarin zij de hunne erkennen; doch beide, zonder iets van de waarheid in te boeten, door eene kunstenaarsziel veredeld, opdat ons volk terzelfder tijd kunstgenot smake en zich verheven gevoele; dat wordt met recht geëischt van hen, die voor het volk schrijven.

---

(1) Redevoering bij de Algemeene Vergadering der Belgische Maatschappijen van Vlaamsche Letteroefening te Brussel, den 11 Februari 1844.

Het staat intusschen vast, dat de reden van de onverschilligheid onzer landgenooten tegenover onze volksliteratuur niet uitsluitend aan de schrijvers moet toegeschreven worden. Tevens moet worden erkend, dat wij letterkundigen bezitten, wier werken alleszins leesbaar zijn, en waarschijnlijk elders talrijke lezers zouden vinden.

Het onderwijs onzer moedertaal laat dan ook in de Vlaamsche gewesten meer dan elders te wenschen over; het gaat vooral aan het euvel mank, dat ons volk in de scholen niet behoorlijk wordt voorbereid om de letterkundige werken met vrucht te lezen, en om daar tevens smaak in te vinden.

Enkele oogenblikken verzoek ik u nog, dierbare Collega's, mij uwe welwillende aandacht te willen schenken. Beknoptheid is hier des te meer mogelijk, daar ik het onderricht onzer taal in mijn onlangs verschenen boek tamelijk breedvoerig heb behandeld.

Overigens verdient de zaak de belangstelling der Academie. Op het oogenblik, dat ons volk de volledige toepassing der taalwetten eischt, dat de tijd, met rassche schreden nadert, waarop de Nederlandsche taal in onze Wetgevende Kamers en in de gehoorzalen der hoogere onderwijs inrichtingen zal klinken, dat het volk meer en meer zijnen invloed doet gelden op 's lands bestuur, moet het onderricht der moedertaal als eene zaak van het hoogste gewicht beschouwd worden. Reeds herhaalde malen heeft de Academie zich daar mede bezig gehouden. In de toekomst zal dit nog meer het geval zijn, niet het minst,

omdat ons Instituut zijn zegenrijken invloed zal doen gelden, naarmate het onderricht der moedertaal, in de verschillende graden, aan de vereischten eener gezonde pedagogie beantwoordt.

Ik wil slechts vluchtig dit onderricht beschouwen als middel om het volk meer belang te doen stellen in het letterkundig leven, om het meer smaak te doen krijgen in de voortbrengselen onzer nationale letterkunde.

De spreuk van Kehr : de verovering der boekentaal is het hoofddoel van het taalonderricht, zou in gouden letters boven de ingangspoort van alle lagere scholen moeten gebeiteld worden. Zelfs aarzel ik niet te zeggen, dat de verovering der letterkundige taal het hoofddoel behoort te zijn van gansch het lager onderwijs. Want, de kennis der letterkundige taal, en zij alleen, stelt de leerlingen, als zij de school hebben verlaten, in staat om uit de opgedane kennissen en vaardigheden voordeel te trekken. Door hunnen omgang met meer beschaafden, door het lezen der letterkundige werken, kunnen zij zich gedurig ontwikkelen. Deze werken zijn voor hen eene bron, die voedsel geeft aan den geest en genot aan het hart. Het genieten van letterkundige werken moet geleerd worden. Het is wezenlijk onderwijs, en het heeft duurzame waarde, aangezien het, in het latere leven kan voortgezet worden, en inderdaad voortgezet wordt, indien het op doelmatige wijze gegeven werd. Voegen wij hierbij, dat geen ander zoozeer bijdraagt tot de algemeene ontwikkeling van den mensch; dit wordt door alle pedagogische schrijvers erkend.

Veel, al te veel tijd, wordt in de school verknoeid aan zaken, die boven het begrip der leerlingen vallen, en die onfeilbaar in den stroom des levens verloren zullen gaan.

De studie der moedertaal, der letterkundige taal levert blijvende uitslagen op. Zij is het hoofdvak der lagere school; alle onderricht hoeft daar zelfs taalonderricht te zijn.

Van het oogenblik, dat de kinderen voor de eerste maal den drempel van het schoolgebouw overschrijden, tot ze van hetzelve voor goed afscheid nemen, mag geen dag voorbijgaan, zonder dat hun de beschaafde spreektaal, de letterkundige taal met de grootste zorg worde onderwezen.

Het leesboek weze, naar Dittes' uitdrukking, « het schip, dat den leerling zijne moedertaal te gemoet voert ». De Oostenrijksche pedagoog voegt er bij, « dat het een magazijn hoeft te wezen van zuivere, gekuischte taal ».

Het moet een leerboek van letterkunde en tevens van vaderlandsliefde zijn. Onze volksliteratuur zal er in vertegenwoordigd zijn door uittreksels uit de werken harer beste schrijvers. De onderwijzer heeft daar van zelf de gelegenheid om deze werken te leeren kennen en liefhebben. Hij zal vooral zijne leerlingen in het luidop lezen oefenen. Het is eene moeilijke kunst. Weinigen munten er in uit, omdat die hun in hunne jeugd niet geleerd werd. Die onderwijzers verrichten een goed werk, welke hunne leerlingen aanraden aan hunne ouders de lessen uit hun leesboek, of zelfs de werkjes uit de schoolbiblio theek voor te lezen.

Kan men zich een schooner tafereel voorstellen, M. H., en zal het niet in ruime mate bijdragen om den familiegeest, het huiselijk leven te versterken, wanneer des avonds, terwijl de vermoeide vader rust van zijnen arbeid en de moeder zich met naaiwerk bezig houdt, de knaap of het meisje hun een roerend verhaal, eene boeiende geschiedenis voorleest? Zal het niet tot de verzedelijking van het volk bijdragen, zal het het nationaliteitsbegrip niet versterken? Zal het aan geheel het huisgezin den lust tot het lezen, de liefde tot onze vaderlandsche letterkunde niet inboezemen! Deze beschouwingen passen insgelijks op het Middelbaar Onderwijs.

De Bloemlezing der Atheneums, Colleges, Middelbare Scholen en Pensionaten moet het voorhof onzer letterkunde wezen. De leeraar zal er in slagen aan zijne leerlingen den weg naar de warande te doen vinden, indien hij waarlijk leeraar is. Een leeraar, een leeraar van moedertaal vooral, die zijn ambt niet als een apostolaat betracht, kan, en zal nooit uitslagen hebben. Indien, gedurende gansch den onderrichtstijd, de leeraars geene zuivere taal spreken en deze van hunne leerlingen niet eischen, zal de letterkundige vorming van ons volk altijd te wenschen overlaten.

Eene beschaafde omgangstaal is het sine quâ non van de zegepraal der Vlaamsche Beweging, van de belangstelling van het algemeen in de letterkunde, van den bloei der letterkunde zelve. De gesprokene taal moet zich nauw aansluiten bij de letterkundige taal, zooniet zal deze, en zullen met haar de letterkundige werken, buiten het bereik van het volk blijven.

Het uitbreiden van den taalschat, de eigenlijke studie der taal in gansch haren omvang zouden wezenlijk gebaat worden indien het « *Woordenboek der Nederlandsche taal* het lievelingsboek van het onderwijzend personeel kon worden. Meer bevoegden dan ik hebben dit standaardwerk geroemd om zijne wetenschappelijke waarde. Ik bewonder het als leerboek. Het valt niet te betwijfelen, dat Drs. de Vries en Te Winkel hun werk vooral hebben ondernomen om het onderwijs der Nederlandsche taal te bevorderen. Dit blijkt uit hunne uitdrukkelijke verklaringen : het blijkt insgelijks uit hunne wijze van bewerking. Hier, gelijk in andere opzichten, hebben de opvolgers het spoor hunner meesters gedrukt. De voortreffelijke methode bij het schiften en scheiden der beteekenissen; de juiste, zaakrijke verklaringen, de strenge orde; de gepaste voorbeelden vallen den schoolman in het oog. Het werk behaagt om de klare, duidelijke wijze van voordracht, waarbij bevalligheid, vriendelijkheid en tegemoetkoming niet uitgesloten blijft; om den sierlijken stijl en keurige taal, waardoor het zijne werking op de aangenaamste wijze doet gevoelen.

Ik raad aan de leeraars van het Middelbaar Onderwijs en zelfs aan de lagere onderwijzers ten dringendste de studie van het *Woordenboek* aan. Niemand kan veronderstellen, dat, bij de verklaring en ontleding der letterkundige werken, de uitvoerigheid van het Woordenboek vereischt wordt, wat de beteekenis der uitdrukkingen en woorden betreft. Doch, de leeraars en onderwijzers, die dit werk bestudeeren, zullen, onbewust, aan hun onderricht, in welken graad het ook

zij, die juistheid en bepaaldheid, degelijkheid en kleur bijzetten, welke er de duurzame vruchten van verzekert.

De leeraars en onderwijzers zouden in het lezen van het Woordenboek hun behagen moeten vinden. Ware dit doel bereikt, zoo zou ons taal- en letterkundig onderricht op onverhoopte wijze stijgen; het zou tevens voor den bloei onzer letterkunde de beste vruchten opleveren.

Dr. de Vries wilde dan ook, dat zijn boek een volksboek zou zijn, gelijk hij het treffend getuigt : « Meer dan eens sprak ik reeds van de *lezers* van het Woordenboek. Het zou mij niet verwonderen, zoo die uitdrukking menigeen vreemd in de ooren klonk. Wie iets in een woordenboek opzoekt, nu ja, die *leest* er in, zoo ge wilt, maar dat is toch niet wat men in den eigenlijken zin door een *lezer* verstaat. En wie zal ooit op het denkbeeld komen een woordenboek geregeld te lezen? Zoo vraagt wellicht deze of gene, die over den aard en het doel van ons werk niet heeft nagedacht. Ik antwoord onbeschroomd : dat is toch wel degelijk de bestemming van het boek, door onze taalgenooten *gelezen* te worden. Men bezoekt een museum niet alleen, om bij eene bepaalde gelegenheid een enkel voorwerp na te kijken, maar men vertoeft er een tijdlang, om op zijn gemak het geheel te overzien, de onderdeelen van nabij te beschouwen, te vergelijken en te genieten. Waarom zou men niet hetzelfde doen in eene schatkamer der taal? Het boek staat u ten dienste, zeker, wanneer gij iets hebt na te slaan, wanneer gij omtrent eenig punt van spelling, spraakkunst, beteekenis of afleiding, eene oogenblikkelijke inlichting ver-

langt. Maar daarmede heeft het niet afgedaan. Het noodigt u ook uit tot eene minder vluchtige kennismaking. Het biedt u ruime stof aan tot gezette lezing, en die stof is uwe aandacht overwaardig, want onze taal bevat een onuitputtelijken rijkdom van onschatbare leering voor ieder, die zich de moeite getroosten wil er eenige oplettendheid aan te wijden. Meent iemand, dat die lectuur, bij alle belangrijkheid der stof, toch niet anders dan dor en vervelend kan zijn, wij wagen het niet hem gerust te stellen. Het meer of minder aantrekkelijke hangt af van den smaak en het talent der schrijvers, en daaromtrent kunnen wij geen waarborg geven. Wij kunnen slechts in oprechtheid verklaren, dat wij gepoogd hebben onze artikelen te bewerken in leesbaren vorm. Elk woord zoodanig te behandelen, dat al die verklaringen, aanhalingen en opmerkingen een samenhangend geheel uitmaken, waarin de afzonderlijke trekken, die achtereenvolgens worden geschetst, zich vereenigen tot één helder beeld : ziedaar wat wij ons moesten voorstellen. Zijn wij bij die poging niet al te ver beneden het peil van billijke eischen gebleven, dan mogen wij hopen, dat het Woordenboek, in overeenstemming met de bedoeling, niet alleen bij voorkomende behoefte opgeslagen, maar ook wel eens gelezen zal worden (1) ».

---

(1) In zijne Inleiding (bl. XIII) stelt Grimm het *lezen* van het *Deutsches* Wörterbuch als de natuurlijkste zaak ter wereld voor. Hij zegt o. a. in den hem eigenen « biederen » toon : « Fände bei den leuten die einfache kost der heimschen sprache eingang, so könnte das wörterbuch zum hausbedarf,

Inderdaad, zóó alleen kan het in waarheid zijne bestemming vervullen. Het moet niet enkel bevorderlijk zijn aan de verspreiding van degelijke taalkennis, niet enkel de gelegenheid aanbieden, om de woorden en vormen der taal in al hunne verscheidenheid te overzien, in hunnen aard en hun onderling verband te begrijpen. Het moet de taal niet uitsluitend als een voorwerp van wetenschap, maar ook als een kunstgewrocht te beschouwen geven. Het moet niet slechts spreken tot het verstand, maar ook tot het gevoel en de verbeelding. Er moet niet alleen leering, maar ook bezieling van uitgaan. Men noeme het geen ijdelen waan, geene aanmatiging zóó iets te verwachten; het is veeleer een welgegrond vertrouwen op de natuurlijke en noodwendige werking der taal zelve, wier nederige tolken wij zijn (1). »

Mijne heeren, het verspreiden der letterkundige werken onder alle standen der samenleving verdient uwe warmste belangstelling. In deze toespraak handelde ik slechts over de schilderende literatuur. Doch, ook onze wetenschappelijke letterkunde zal meer en meer tot het volk doordringen, naarmate onze taal het voertuig van het wetenschappelijk onderricht zal zijn.

---

und mit verlangen, oft mit andacht gelesen werden. Warum sollte sich nicht der vater ein paar wörter ausheben, und sie abends mit den knaben durchgehend zugleich ihre sprachgabe prüfen und die eigne anfrischen? Die mutter würde gern zuhören. Frauen, mit ihrem gesunden mutterwitz und im gedächtnis gute sprüche bewahrend, tragen oft wahre begierde ihr unverdorbnes sprachgefühl zu üben. »

(1) Inleiding. LXXXIV.

Het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* is het wetenschappelijk werk bij uitmuntendheid van ons onderwijzend personeel. Voor de leeraars en onderwijzers is het niet alleen eene weergalooze bron van studie; het lezen, het aandachtig lezen van dit werk verschaft een letterkundig en esthetisch genot, waarvan velen zich niet eens een denkbeeld vormen, terwijl het op gansch hun onderwijs den besten invloed uitoefent.

Ik doe een plechtigen oproep tot mijne oud-collega's van het Lager- en Middelbaar Onderwijs, opdat zij aan de loutering van de spreektaal, aan de ontwikkeling van het taalgevoel der leerlingen hunne beste krachten zouden besteden. Zij zullen hun onze taal en onze letterkunde doen liefhebben voor heel hun leven.

Moge het ons allen gegund wezen, elk in zijnen werkkring, aan onze edele taak te arbeiden!

De dageraad eener hoopvolle toekomst is aangebroken. In het jaar, dat wij intreden, zal het drievierde eeuwfeest van België's onafhankelijkheid niet alleen in onze steden, maar in de kleinste dorpen met luister gevierd worden. Dank aan de wijsheid onzer doorluchtige vorsten, aan de deugden van het Belgische volk, heeft ons vaderland eene eereplaats ingenomen tusschen de Europëesche rijken.

De voorbereiding tot deze feesten gaat gepaard met de nationale verheffing van het Vlaamsche volk.

Ons schijnt het « Artevelde's geest » uit Peter Benoit's machtige *Schelde* te hooren :

'k Werp het doodenhulsel af,
Vlaandren geeft weer levensblijken.

De oude liefde tot de moedertaal is ontwaakt. Het Vlaamsche volk wil, dat zij het voertuig weze van het onderricht.

En wat ons vooral treft en gelukkig maakt, is, dat onze studeerende jeugd zulk bedrijvig deel neemt aan deze nationalen strijd.

Moge het jaar 1905 ons eene schrede dichter bij ons ideaal brengen! Moge onze dierbare Koninklijke Vlaamsche Academie immer in bloei en luister toenemen!

Zeer goed besef ik, dierbare Collega's, dat de waardigheid, waartoe Gij mij hebt verheven, zwaar is voor mijne krachten. Ook ben ik alleszins de verantwoordelijkheid bewust, die op mij drukt.

Met vreugde heb ik die echter aanvaard, omdat ik den vasten wil heb goed te doen, omdat ik zulke oprechte genegenheid voor al mijne collega's koester, dat het niet anders kan of zij gevoelen dezelfde welwillendheid jegens mij. Deze onderlinge genegenheid en welwillendheid zal aanvullen, wat mij aan bekwaamheid en talent ontbreekt.

NIEUW FRAGMENT

VAN

MAERLANT'S SPIEGHEL HISTORIAEL.

Weer is een fragment van den zoogenaamden Grooten Codex van *Maerlant's Spieghel historiael* aan het licht gekomen; en weer vertoont de tekst ervan opmerkelijke afwijkingen van de vroeger door de Vries en Verwijs voorgeslagen redactie.

Het nieuwgevonden blad is een weinig besnoeid; de paginatie is aldus niet te herkennen; het is 420 mm. hoog bij 309 mm. breed. Zijne grafische bijzonderheden zijn alleszins dezelfde als die der vroeger door ons uitgegeven fragmenten. Verkortingen als de volgende ontmoet men herhaaldemaal : *cōc* (coninc) *Jhrlm* (Jherusalem), *zeder'* (zederen), *w'rc* (waerre), *cōx*, *scōx* (conincx, sconincx), *w'ven* (werven), *w'f* (werf), *hē d'* (hem dus), *sp''c* (sprac). Gedurig leest men : *Antiothus* voor *Antiochus* en *Martus* voor *Marcus,* alsook *Philopater* in de plaats van *Philometer; Actolis* voor *Attalus; Thendcbeus(c)* voor *Cendebons; Griffus* voor *Grippus,* enz. De eigennamen vooral zijn in elk geval zeer afwijkend van wat ze behoorden te wezen.

De tekst van dit blad stemt overeen met dien van de kapittelen .l. tot .lx. van de 1e partie, het Ve boek van den *Spieghel historiael;* doch de nummering onzer hoofdstukken is geregeld één cijfer ten achter bij die van de Vries en Verwijs. De volgende hoofdstukken en rubrieken komen erin voor:

Echter behelst het nieuwontdekte fragment meer versregels dan de tot heden gedrukte teksten. Aldus treft men in hoofdstuk .li. de vier volgende verzen aan, waarvan wij de twee eerste geinterpoleerd achten :

vs. 51-52 : Sinte Jacob van Compostelle
Dedi onthoefden, dese felle.

en vs. 55-56 : Daer na en hadden niet mere
Die Joden lant, coninc noch here.

Verder, in hoofdstuk .liij. zijn

vs. 19-20 : Ende sekerheden van vianden
Niewer bi in ghenen landen

en vs. 49-50 : Wil men die stat destruweren
Of dat sise wilden verweren

ook niet van elders bekend, evenmin als de vier volgende, welke het slot van ons hoofdstuk .liiij. uitmaken :

vs. 63-66 : Ende al tfolc vercochten si ghemene,
Sonder someghe princen allene.
.iiij. iaer wasser op ghevochten
Eerse die romeyne winnen mochten.

en de twee, waarmede hoofdstuk .lvij. gesloten wordt :

vs. 53-54 : Si coren eer die bitter doot,
Dan te doene dat Rome gheboot.

Maar, de grootste toevoeging vinden wij in vss. 24-50 van ons hoofdstuk .lix., dat in de teksten, welke de Vries en Verwijs ten dienste stonden, met vers 23 afbrak, en zelfs anders besloot, namelijk met den versregel :

Alsemen daer seget van hem.

Thans zijn ons niet min dan 27 achtergebleven versregels bekend geworden, die wij, evenals de andere bijgevoegde, cursief laten drukken.

Het hier in druk gegeven blad heeft tot omslag gediend aan kohieren van ontvangers van Wateringen en gezworen landmeters; men leest er de namen op van de achtereenvolgende bezitters, van 1682 tot 1818. Na dit laatste jaar kwam het stuk in het bezit van den Brugschen landmeter en ontvanger Lucq, die het overgedaan heeft aan zijn opvolger De Leyn, door wien het verkocht werd aan zijn gewezen klerk Maurits Peper, die het op zijne beurt aan het Staatsarchief te Brugge overgedaan heeft, alwaar het nu berustend is. Het werd ons medegedeeld door den Heer Jules Colens, conservateur van gezegd archief, wien wij hier openlijk onzen dank daarvoor betuigen.

Men heeft hier, indien zulks noodig ware, de nadere bevestiging van een feit, waar wij reeds in 1902 op wezen, namelijk dat de zoogenaamde Groote Codex reeds vóór 1652 ontnaaid en tot allerlei doeleinden versneden en versnipperd is geworden. Die verwoesting moet voor vast in de streek ten noorden van Brugge begaan zijn geweest, te oordeelen naar de herkomst van al de thans weergevonden fragmenten.

Wij geven nu, tot besluit, de opgave der aanteekeningen, welke de lotgevallen van het blad tusschen de jaren 1682 tot 1818 laten kennen :

Op de versozijde, in margine, tegenover de 1e kolom van den tekst :

Nieuwen Omeloopere vande Prochie
van Jabbeke de a° 1682 gemart
byden lantmre. Jan Messiaens.

Vervolgens, nevens de 4e kolom der rectozijde, staan de volgende aanteekeningen in kleine letter :

Ste Cruys	*dudsecle*	*cañon landen*
oorscamp	*coolkercke*	*1683.*
	St gillishouck	

Het woord *oorscamp* werd er later, in eene andere hand, bijgeschreven.

In margine, tegenover de 1e kolom versregels, die met lauw water gewreven geweest zijn, om plaats te maken voor het nieuwe opschrift, leest men de volgende vermelding :

3° Cohier der Prochie van gistel *onder de waterynge van west over de Waere in houdende het (sic) 14. 15 &° 16° beginnen behoorende mij onderschreuen geswe lantm̄re. van̄ vryen.*

frans Verplancke.
1692.

En tusschen de 1e en de 2e kolom :

toe behooren mij ondersch. gesw° Lmeter slandts van̄ vryen ten Jaere 1766. *L. J. Lievens.*

Tusschen de 2e en de 3e kolom :

Ende alsnu 1789 by coope aen
J. B. Vanlede.

Verder, de volgende cijfering :

9	0	88
		89
9.	1.	77

Onderaan de 3e kolom vindt men eene schets van eenige perceelen lands geteekend.

En, ten slotte, tusschen de 3e en 4e kolom, leest men den naam van den ontvanger Caïmo, van Brugge :

nu 1818 J. Caïmo.

Brugge, October 1904.

KARER DE FLOU.

Fol. r°, 1° kol.

. . . .
Si quamen daer ende daden cracht,
Ende sloeghen doot doe .lx. man.
Judas dit horen began,
Dat Bachydes is wech ghevaren
Ende hadde tlant heten bewaren
Achymuse in dien tiden.
Op die heydine liet hi sijn striden
Ende slouch die ioden vernoyert.
Achymus merct ende visiert,
Dat hi altoos op ghenen dach
Hem ieghen Iudase verweren mach,
Ende claghede den coninc den torment.
Die coninc heeft mit hem ghesent
Nychanore te doene wrake.
Judas ghemoeten sonder sprake,
Ende vacht op hem mit ghewelt.
Nychanor wan op hem dat velt,

. . . .
Si quamen daer ende daden cracht,
Ende sloughenre doot .lx. man.
Judas dit horen began,
Dat Bachides wech es gevaren.
Ende hadde tlant heeten bewaren
Alchimus in ghenen tiden.
Uptie heidinen liet hi sijn striden
Ende slouch die Jueden vernoyert.
Alchimus merct ende visiert,
Dat hi altoes up genen dach
Jeghen Judase verweren mach,
Ende claghet den coninc dien torment.
Die coninc hevet mettem ghesent
Nichanorre omme te doene wrake.
Judas gemoetene sonder sprake,
Ende vacht up hem met gewelt.
Nichanor wan up hem tfelt,

Ende Judas die wec mede
Te Jherusalem in die stede,
Ende van danen in Samaria.
Nychanor die volchde na
Mit enen onghetelden here.
Judas die sette hem ter were;
Want God hadden nacht getroest
In drome, dat hi soude sijn verloest,
Ende hier mede troesti sine scaren,
Die vervaert ende luttel waren,
Entie heren vielen te samen.
Daer sloech hi hem af in goods namen
xxx^m man op die stede
Enten here Nychanorre mede.
Desen dach van desen zeghe
Vierde men zederen alle weghe.

Van Therenciuse ende van sinen sproken. .l.

In desen tiden Dymetrius

Ende Judas die weec mede
Te Jherusalem indie stede,
Ende van danen in Samaria.
Nicanor die volgedem na
Met eenen onghetelden here.
Judas die sette hem ter were;
Want God hadden nachts getroost
In drome, dat hi soude sijn verloost,
Ende hier mede troosti sine scaren,
Die vervaert ende lettel waren,
Entie heren vielen te samen.
Daer slouch hi hem af in Gods namen
xxx^m man op die stede
Enten here Nycanorre mede.
Desen dach van desen zeghe
Vierdemen sint alle weghe.

Van Terencius ende sine sproken. .li.

In den tiden van desen Demetrius

Was te Rome Therenticus (*sic*),
Die van Cartago was gheboren,
Ghevaen, als die stat was verloren:
Ende om die wijsheit van sinen sinne,
Dat eyghendom, daer hi was inne,
Was hem ghequyt ende of te broken.
Hoert hier van sinen wisen sproken.
Smeken dat mach vriende maken,
Haetscap coemt van waerre spraken.
Elc mensche mint in sine zede
Weelde ende ledichede.
Lere die wile datti mach ghescien,
Sone machti dijn wille niet ontflien.
Hout op die spise entie wijn,
Dijns vleyschs luxurie sal te mater sijn.
Al tfolc is wel na in dien,
Dat si vele nauwer sien
An andren lieden hare lette,
Dan si doen haers selfs smette.

Was te Rome een Terentius,
Die van Carthago was gheboren,
Ghevaen, alse die stede was verloren;
Ende om die wijsheit van sinen zinne,
Dat eigijndoem, daer hi was inne,
Was hem ghequijt ende aftebroken.
Hort hier van sinen wisen sproken.
Smeeken dat mach vriende maken,
Haetscap coemt van waerre spraken.
Elc mensche hate in sinen zeden
Weelde ende ledicheden.
Leere die wile dat di mach gescien,
Sone mach di niet dijn wille ontflien.
Hout up die spise entien wijn
Dijns vleesch luxurie sal te minder sijn.
Al tfolc es welnaer indien,
Dat si nauwere vele sien
An andere lieden hare smette,
Dan si doen haer selves lette.

Scarp recht sonder vroeden raet
Is dicke dorperlike misdaet.
Niet is so lichte te doen, dats waer,
Doestuut node, en is te swaer (1).
Is dit niet ongheval ende quaet,
Te weten eens anders raet,
Entu di, no clene no groot,
En conts gehelpen te ghere noot?
Een sot is gherne ongherecht :
Hi waent dat niet goet en is echt
Sonder dat hi selve doet.
Een out woort is dit ende goet :
Vriende dinc, groot ende clene,
Is tot alre tijt ghemene.
Ghelt verliesen te tijt entie stede,
Is somwile wasdom ende wijshede.
Ghevroeden is na den sinne (2) mijn

Scaerp recht sonder goeden raet
Es dicken dorpelike daet.
Niet es te doene so lichte, dats waer,
Doestut node, en si di swaer.
Ennes dit niet ongeval ende quaet,
Te gevene enen anderen raet,
Ende du di, no clene no groot,
Ne coens ghehelpen uter noot?
Een sot es gerne ongerecht :
Hi waent dat niet goet si echt
Sonder dat hi selve doet.
Een out wort is dit ende goet :
Vriende dinc, groot ende cleene,
Die es talre tijt ghemeene.
Ghelt verliesen te tijt ende te stede,
Es somwile wasdoem ende wijshede.
Gevroeden es naden zinne mijn

---

(1) Bij Vincentius Bellovacensis luidt dit : Nulla est tam facilis res, quin difficilis sit, si invitus facias.

(2) Hs. sinnē.

Niet dinghen die voor oghen sijn
Te bekennen ende te besiene,
Maer dat langhe noch is te ghesciene.
Meest alle die wive die men vint
Fol. r°, 2° kol.
Sijn ghemaniert na tkint (1).
Welc tijt so een daventure
Te ghevoeghe heeft ter cure,
So ist noot dat hi hem besiet,
Wat hi sal doen, als hem missciet.
Also menich hoeft also menich zede,
Ende also menich sin daer mede.
Men can niet so goets gheleren,
Men macht in quade verkeren.

Van Machabeuse entie na hem quamen .li.

Dat ioetsche rike dat lach neder

Niet dinghen die vor doghen sijn.
Te bekenne ende te besiene,
Maer dat lange es te gesciene.
Meest alle wive diemen vint
Sijn ghemaniert na dat kint.
Welken tijt so di eene aventure
Te ghevoughe es ter cure,
So eist noot dat ghi u besiet,
Wat ghi sult doen, alse u messciet.
Alse menech hovet, alse menege sede,
Ende also menech zin daer mede.
Men can niet so goet gheleeren,
Men en maget in quade verkeeren.

Van Machabeus entie na hem quamen. .lii.

Dat Joedsche rike lach ter neder

---

(1) Bij Vincentius Bellovacensis vinden wij dit uitgedrukt als volgt : Mulieres ferme ut pueri levi sententia sunt.

Langhe eert wert op heffende weder
Biden Machabeus Judas;
Want sint dat gheboren was
Vanden here van Babilone,
Waer si oyt onder die goudine crone;
Maer nu hebben die ioden ghecoren
Judase, als ic seide te voren,
Bisscop te sine ende hertoghe :
.iij. iaer wast dese prince hoghe.
Na hem wast .ix. iaer
Jonathas sijn broeder, dat(s) waer;
Na Jonathas helt Symoen
Sijn broeder .viij. dit doen;
Doe Symoens broeder Jan Yrcaen
xxvi iaer, sonder waen;
Doe Aristobulus, entie gone
Hadde ghesijn Jonathas sone,
Wert bisscop ende coninc mede.
Doe Jherusalem die stede

Langhe eert uphief weder
Biden Machabeus Judas;
Want sidert dat ghewonnen was
Vanden here van Babylone,
Waest oint sint onder die heidijnsce crone.
Maer nu hebben die Jueden gecoren
Judas, alsict seide te voren,
Bisscop te sine ende hertoghe :
Drie jaer waest dese prince hoghe.
Na hem waest .xix. iaer
Jonathas sijn broeder, dats waer;
Na Jonathas hilt Symoen
Sijn broeder .viij. jaer dat doen;
Doe Symoens sone Jan Yrcaen
xxv iaer, sonder waen;
Doe Aristobulus, entie gone
Hadde ghesijn Jonathas sone,
Hi wart bisscop ende coninc mede.
Doe Jherusalem die stede

Die crone verloren hadde, dats waer,
Cccc. ende .lxxxiiij. iaer,
Heefti die crone op geheven.
Maer een iaer en is hi coninc bleven.
Alexander was daer naer
Coninc ende bisscop .xvii. iaer;
Na hem Alexandre sijn wijf
Was coninginne al haer lijf,
ix. iaer na haren man.
Ircanus die volchde hier an,
Haer sone, ende was daer naer
Coninc .xxiij. iaer (1).
Hier na die ioden streden
Om dere van deser moghentheden
Entie romeyne gaven die crone
Herodes, die niet een bone
En hadde an dat conincrike.

Die crone verloren hadde, dats waer,
Cccc. ende .lxxxiiij. iaer,
So hevet hi die crone upgeheven.
Ne maer een jaer es hi coninc bleven.
Alexander was daer naer
Bisscop ende coninc xviii jaer;
Na hem Alexandra sijn wijf
Was coninghinne al haer lijf,
ix. iaer naer haren man.
Hyrcanus die volgede hare an,
Haer sone, ende was daer naer
Coninc wel xxiii iaer.
Hier naer die Jueden die streden
Omdie eere vander mogentheden.
Entie Romeine ghaven die crone
Herodes, die niet eene bone
En hadde an dot conincrike.

(1) Al die getallen van jaren komen in onzen tekst, zoomin als in de teksten van De Vries en Verwijs, met deze van Vincentius Bellovacensis overeen.

Entie droech crone moghentlike
xxxvij. iaer, ende galt der doot scout,
Als Onse Here was .vi. iaer out.
Na sine doot, als wijt vinden,
Deelde Augustus sinen .iiij. kinden
Tlant, ende Archelaus daer naer
Was coninc ghinder .ix. iaer;
Doe Herodes, die Baptisten
Onthoefden dede, dat vele wisten,
Was coninc .xx. jaer ende viere
Over die ioden, in sine maniere;
Doe was Herodes Agrippa
.vij. iaer coninc daer na.
Sinte Jacob van Compostelle
Dedi onthoefden, dese felle.
Na hem quam Agrippa sijn sone,
xxxvij. iaer wast die gone (1).

Ende hi drouch crone mogendelike
xxxvij. iaer, ende galt der doot haer scout,
Als onse here was .vi. iaer out.
Na sine doot, alse wijt vinden,
Deelet Augustus sinen .iiij. kinden
Dlant, ende Archelaus daer naer
Was coninc ghinder .ix. iaer;
Doe Herodes, die Baptiste
Onthoveden dede, dat menech wiste,
Was coninc .xx. jaer ende viere
Over die Jueder, na sine maniere;
Doe was Herodes Agrippa
.vij. iaer coninc daer na.
1 en 52 niet De V. en V.
Sinte Jacob van Compostelle
Dedi onthoefden, aese felle.
Na hem quam Agrippa sijn sone,
Ende xxxvij jaer waest die ghone.

(1) Deze cijfers komen ook niet met die van den latijnschen tekst overeen.

Daer na en hadden niet mere
Die Joden lant, coninc noch here.
Dus ende haer coninclike doen
In ons heren int carnacioen
Lxx. iaer ende daer na twee :
Heren en worden si nemmermee.

Judas Machabeus doot. .lij.

Nu keren wi weder an die Jeeste.
Judas hoorde ende verheeste
Dattie romeyne machtich waren
Ende ghetrouwede (*sic*), ende wilde varen
Fol. r°, 3e kol.
Aen hem, ende maecte sekerhede
Ende vrientscap an die stede,
Om helpe ieghen die partien
Van Asien ende van Surien,
Entie dinc was vast ghemaect.

Vs. 55 en 56 niet bij De V. en V.

Daer na en hadden niet mere
Die Joden lant, coninc noch here
Daer endde haer coninclike doen
In ons Heren incarnatioen
Lxx. iaer ende daerna twee :
Heren ne wordsi memmermee.

Judas Machabeus doot. .liii.

Nu keren wi weder ande jeeste.
Judas horde ende verheeste,
Dat die Romeine machtich waren
Ende getrouwe ende wilde varen
An hem, ende maken sekerhede
Ende vriendscap andie stede,
Omme hulpe jegen die partien
Van Asyen ende van Surien,
Entie dinc wart vaste gemaect.

Om dese dinc, wat helpt missaect,
Dat hi ander hulpe sochte
Dan an Gode, diet al mochte,
Wilmen wanen dat hi bleef doot
Ten naesten wi (*sic*) die here groot.
Dymetrius quam die marc
Dat Nychanor versleghen ware,
Ende sende op Judase na des
Achymuse ende Bachides
Die hebben Judase mit .ij. scaren (1)
Vreselike bestaen te waren.
Doe quam den edelen prince daer
Van herten die eerste vaer;
Doch troesti sijn volc ende seide :
Hets beter te sterven op die heide
Voor die viande mit ghenende,

Om dese sake — wat helpt ontsaect? —
Dat hi ander hulpe sochte
Dan an Gode, diet al vermochte,
Willemen wanen dat hi bleef doot
Ten naesten wighe die here groot.
Dymetrius dien quam de mare,
Dat Nychanor versleghen ware,
Ende sende up Judase na des
Alchimus ende Bachides
Die hebben Judase mit .ij. scaren
Vreselike dorevaren.
Doe quam den edelen prince daer
Van herten den eersten vaer;
Doch troosti sijn volc ende seide :
Hets beter sterven upter heide
Voer die vianden met genende,

---

(1) *Judea* leest men in den latijnschen tekst van Vincentius Bellovacensis. Ook de tekst van den Grooten Codex, dien wij hier drukken, geeft *Judase* en de contekst schijnt dat goed te maken.

Dan men ere mit scanden ende.
In desen heefti bestaen
Die meeste heren ende omme gaen;
Entie crancste quamen van bachten,
Ende sloeghen doot al sonder wachten,
Entie sine lieten hem iaghen,
Daer si tlijf waenden ondraghen.
Na hem wert bisscop ende hertoghe
Jonathas verheven hoghe.
Dymetrius die wert versleghen
Saen na dat Judas die deghen
Sinen ende hadde ghedaen;
Want .j., hiet Alexander, die quam saen,
Ende seide, dat hi sone was
Antiochus, daer men of las,
Dien Dymetrius verslaen dede,
Sijns ooms sone. Hem quam mede
Van Surien menich man,
Dymetrius hi of wan

Dan men ere met scanden ende.
In desen heeft hi bestaen
Die meeste scare ende omgedaen;
Entie crancste quam van bachten,
Ende slougene doot alsonder wachten,
Entie sine lieten hem jaghen,
Daer si tlijf waenden ontdraghen.
Na hem wart bisscop ende hertoghe
Jonathas verheven hoghe.
Dymetrius die wart versleghen
Saen na dat Judas die deghen
Sinen ende hadde ghedaen;
Want een, hiet Alexander, quam saen,
Ende seide, dat hi sone was
Anthyocus, daermen af las,
Dien Dymetrius verslaen dede,
Sijns oems sone. Hem qmam mede
Van Surien menech man,
So dat hi Dymetrius afwan

Beide (1) sijn lijf ende sijn lant.
Hi nam te wive al te haut
Philopaters dochter Cleopatra.
In die stat Tholomadia,
Diemen nu hoort Akers nomen,
Wert dat huwelic volcomen.
Dese Alexander eerde sere
Jonathase ende verhiefen mere
Dan noyt coninc van Surien
Jemen vander joetscher partien.

Hoe die romeyne echt afrike bestonden. .liij.

Philopater die versterf,
Ende tlant van Egypten verwerf
Tholomeus Everghetes
Also als gheheten es
.J. ander, die hier voren staet.

Beede sijn leven ende sijn lant.
Hi nam te wive altehant
Filometors dochter Cleopatra.
Indie stat te Tholomaida,
Diemen nu hoit Akers nomen,
Wart dat huwelic vulcomen.
Dese Alexander eerde sere
Jonathase ende minnene mere
Dan noit coninc van Surien
Iemen vander Juedscer pertien.

Hoe die Romeinen echt Afferike bestonden. .liij.

Filometor die verstaerf,
Ende tlant van Egypten verwaerf
Tholomeus Evergetes,
Also alse gheheeten es
Een ander, die hier voren staet.

---

(1) Het is opmerkelijk hoe al de fragmenten van den Grooten Codex steeds den vorm *beide* hebben, en nooit *beede*.

Dese Everghetes, die hier an gaet,
Regneerde .xxix. iaer.
In sinen tiden wart echt swaer
Torloghe ende tgrote gevecht
Tusschen Rome ende Cartago echt.
Die senaturen bringhen voort
Ende willen, datmen velle die poort;
Maer Sipio Nassica
Dinct beter dattie stede sta.
Hi lyede wel sekerlike,
Dat si swaer was den roemschen rike;
Maer hem dinct, wert si ghevelt,
Ledicheit, weelde ende ghelt
Ende sekerheden van vianden
Niewer bi in ghenen landen
Sal verslapen doen die sinne,
Daer die roemsche ere lach inne.
Hi wilde luxurie verduwen
Mit swaren orloghe ende mit nuwen.

Dese Evergetes, die hier angaet,
Regneerde .xxix. iaer.
In sinen tiden wart echt swaer
Dorloghe ende dat grote gevecht
Tusscen Rome ende Cartago echt.
Die senaturen bringen vort
Ende willen, datmen velle die port;
Maer Sypio Nassica
Dinct beter dat die port sta.
Hi lijede wel sekerlike,
Dat soe swaer ware den Roemschen rike;
Maer hem dinct, eist datmense velt,
Ledicheide, weelde ende ghelt
Vs. 19 en 20 niet bij De V. en V.
Ende sekerheden van vianden
Niewer bi in ghenen landen
Sal verslapen doen de zinne,
Daer dat Roemsce here lach inne.
Hi wilde luxurie verduwen
Met swaren orlogen ende met nuwen.

Fol. r°, 4° kol.

Catho wille datmense velle;
Mit hem was menich gheselle.
Entie menichte sekerlike.
Aldus sende men in Afrike
Enen Luciuse Sensorine
Ende Martus Manlius, geselle sine,
Ende Nascica Sipioene (1).
Dese heren wijs ende coene
Vielen verre vander poort,
Ende senden hare boden voort
Ter stat, ende eyscheden vander stede
Wapene ende scepen mede.
Daer brocht men uter stat gedraghen
So vele hernasch, hem dochte, diet saghen,
Dat mer mede sekerlike
Wapenen mochte al Afrike.

Cato wille dat mense velle;
Mettem was menech gheselle,
Entie meneghe verwint sekerlike.
Dus sendemen in Affrike
Eenen Lucius Sensorine
Ende Marcus ende Manlus, gesellen sine,
Ende oec Nascica Cypioene.
Dese heren wijs ende coene
Vielen verre vander port,
Ende senden hare boden vort
Ter stat, ende eeschten vander stede
Hare wapene ende haer scepe mede.
Daer brochtmen men uter stat gedragen
So vele wapine, hem dochte diet sagen,
Datmer mede sekerlike
Wapenen mochte al Afferike.

---

(1) Bij Vincentius Bellovacensis moet er gestaan hebben : Proectique sunt in Africam consules Lucius Censorinus et Marcus Manilius et Scipio, tunc tribunus militum.

Daei na hieten die romeyne dat,
Dat si alle ruumden die stat
Ende hem traken buten ter wile
Vander zee verre .x. mile.
Hier om vielen si in wanhopen,
Als si dus waren belopen;
Want si verloren saghen der stede,
Ende penseden alle te stervene mede
Wil men die stat destruweren
Of dat sise wilden verweren
Ende coren tenen here alle
Onder hem tween Asdruballe,
Cierlijc maecten si menichfoude
Hernasch van silver ende van goude;
Want haer yser was verloren.
Nu seldi van Cartago horen.

Hoe Cartago wert ghevelt ende gestruweert. .liiij.

Cartago, tellet daventure,

Daer na hieten die Romeine dat,
Dat si alle rumen die stat
Ende henen traken verre tier wilen
Vander zee oec .x. milen.
Hier omme vielen si in wanhopen.
Alsi dus waren belopen;
Want si verloren saghen de stede,
Ende pijnden hem alle te sterven mede,
Wil men die stat destruweren
Of dat sise wilden verweren
Ende coren te heren alle
Onder hem II Hasdruballe.
Cyerlijc maecten si menechfoude
Haernasch van selvere ende van goude;
Want al haer yser was verloren.
Nu suldi van Cartago horen.

Vs. 49 en 50 niet bij de V. en V.

Hoe Cartago wart ghevelt .LV.

Cartago, tellet daventure,

Hadde omme gans vanden mure
xxv^{m} passe ter stede (1),
Als die pas vijf voete dede,
Ende wel na wast in sijn staen
Alomme mitter zee bevaen,
Dan een half an dene side,
Hadde .iij^{m}. passe an die wide.
Daer was die stat ghevest ter cure,
xxx. voete dicke die mure,
Ende .xl. voete hooch ten tinnen (2).
Een tor stont daer, men conste kinnen
Cume hoe hoghe dat hi was,
Die hiet Biersa, als ict las,
Ende stont ter zee waert op enen hoec:
Die zee hietmen een broec.
Die romeyne vochten sture,
Ende al braken si som die mure,

Hadde ommeganc van mure
xix^{m} passe tier stede,
Alse elc pas v voete dede,
Ende wel naer waest in sijn staen
Al omme metter zee bevaen.
Dan een deel an deene zide,
Ende hadde III^{m} passe indie wide.
Daer was die stat gevest ter cure,
xxx. voete dicke die mure,
Ende xxx ellen hooch ten tinnen.
Een tor stont daer, men conste bekinnen
Cume hoe hoghe dat hi was,
Die hiet Biersa, alsict las,
Ende stont ter zee waert up enen hoec :
Die zee hietmen daer een brouc.
Die Romeinen vochten sture,
Ende braken een groet deel vanden mure,

---

(1) xxx milibus passuum muro amplexa.

(2) Onze tekst komt hier met dien van Vincentius overeen In altitudinem cubitorum xl.

Die Cartagiene hebse verdreven.
Sypio sach hem die vlucht geven,
Ende quam hem tontsette om dat,
Ende dreef die viande in die stat.
Ghinder worden gesleghen dan
Vanden afrikers .xl^{m}. man,
Ende .vi^{m}. ghevaen.
Asdrubal vlo, hi was ondaen.
Die raet warpen doot vander stat
Mit stenen daer men op sat;
Want hem teech die moort
Dat hi verraden had die poort.
Doe vielmen an die stat gereet,
Ende men vacht daer ende street
Achter .i. .iij. daghe ende .vi. nachte
Sere gewillichlike ende mit crachte.
Die Cartagiene sere baden,
Datmen haers had genaden.
Eerst gaf hem op, voor dander al

Die Cartogiene hebse verdreven.
Sypio sach hem die vlucht geven,
Ende quam hem tontsettene om dat,
Ende dreef die vianden indie stat.
Ginder worden verslegen dan
Vanden Affrikers .xl^{m}. man,
Ende .vi^{m}. ghevaen.
Hasdrubal vlo, hi was ondaen.
Die raet waerpen doot vander stat
Metten steene daermen up sat:
Want men hem anteech de mort,
Dat hi verraden hadde de port.
Doe viel men an de stat gereet,
Ende men stac ende men street
Achter een vi dage ende vi nachte
Gewillichlike met groter crachte.
Die Cartagiene sere baden,
Datmen haers hadde genaden.
Eerst gaf hem up, vor dandere al

Diere leefde, .i. Asdrubal.
Doe quamer voort droever keytive
Tere scare .xxx^{m}. wive (1),
Ende daer na so volchde hem an
Tere ander scare .xxx^{m}. man.
Fol. v°, 1e kol. Asdrubals wijf die nam ghinder
Ende warp in .i. vuer haer. ij. kinder,
Ende sprancker in selve nochtan
Om die rouwe van haren man.
Dus sterf dachterste van Cartago
Coninginne, ende deerste also.
Deerste was Dydo, die haer verbrande
Om Eneasc van groter ande;
Om (*sic*) dit was die achterste vrouwe,
Die haer verbernde om den rouwe.
.xvij. daghe achter een

Dier levede, dander Hasdrubal.
Doe quamer vort droever keytive
Teere scare xxxv^{m} wive,
Ende daer naer so volgeder an
Teere ander xxx^{m} man.
Hasdrubals wijf nam ghinder
Ende warp in een vier hare .ij. kinder
Ende sprancker in selve nochtan
Omden rouwe van haren man.
Dus staerf dachterste van Cartago
Coninghinne, ende deerste also.
Deerste was Dydo, die hare verbrande
Omme Enease van grotere ande;
Ende dit was die achterste vrouwe,
Die hare verbrande omden rouwe.
.xvij. daghe achter een

(1) Bij Vincentius Bellovacensis staat er : Mulierum xxv milia. Dus zijn beide middelnederlandsche teksten afwijkend.

Bernde die stat, dat wonder sceen.
Een swaer bispel gaf si den man,
Die den zeghe al ghinder wan,
Dat dit wereltlike gheval
So onghestade is over al.
Van dien mure alle die stene
Wreefmen te pulver clene.
.vij^{c}. jaer ofte mere
Had si ghestaen in groter ere.
Ende al tfolc vercochten si ghemene,
Sonder someghe princen allene.
.iiij. iaer wasser op ghevochten
Eerse die romeyne winnen mochten (1).

Van Jonathas, Machabeus broeder .lv.

Alse dese dinc aldus ghesciede,

Bernde die stat, dat wonder sceen.
Een swaer bispel gaf soe den man,
Die den zeghe al ginder wan,
Dat dit werelike gheval
So ongestade es over al.
Vandien mare alle die steene
Wreefmen daer te pulvere rene.
.vij^{c}. jaer ofte mere
Hadde soe gestaen met groter ere.
Vs. 63-66 niet bij De V. en V.
Ende al tfolc vercochten si ghemene,
Sonder someghe princen allene.
.iiij. iaer wasser op ghevochten
Eerse die romeyne winnen mochten.

Van Jonathas, Machabeus broeder. .LVI.

Alse dese dinc aldus gesciede,

(1) Deze vier laatste verzen waren De Vries en Verwijs niet bekend.

Alexander ende sine liede,
Die Asyen helt ende Surien
Ende mit sire stercker partien
Dymetruse doot sloech,
Wies crone hi mit crachte droech,
Wert uten rike al verdreven;
Want Dymetrius was bleven
Een sone, Dymetrius hiet,
Die quam van Creten, ende verstiet
Alexander al te male.
Evergetes also wale
Van Egypten sire dochter nam
Alexander, ende quam
Ende gafse Dymetriuse te wive.
Ende wert gheroeft vanden live
Alexander, ende ghesent
Sijn hoeft over een present
Evergetes, dies vro was daer :

Alexander ende sine liede,
Die Asien hilt ende Surien
Ende mit sire staerker partien
Dymetriuse uten lande slouch,
Wies crone hi mit rechte drouch,
Wart uten rike al verdreven;
Want van Dymetrius es bleven
Een sone, die Demetrius hiet,
Die quam van Creten, ende verstiet
Alexandere altemale.
Evergetes also wale
Van Egypten siere dochter man
Alexandere, ende quam
Ende gafse Demetrius te wive.
Ende wart gerovet vanden live
Alexander, ende ghesent
Sijn hovet over een prosent
Evergetes, dies vro was daer :

Ten derden daghe sterf hi daer naer.
Dus wert die ionghe Dymetrius here,
Ende wast .iij. iaer ende niet mere
Over Asyen ende Surien.
Een van Alexanders partien,
Die Trifoen hiet, mercte ende versach,
Datten ridderscepe verwach
Des coninx Dymetrius seden;
In Arabien is hi ghereden
Om sconinx Alexanders sone,
Ende brochten in tlant die gone,
Ende maecten coninc sonder were.
An hem trac hi te hant dat here,
Dat Dymetrius was ontsprongen.
Antiochus hietmen den ionghen.
Dymetrius heeft hi verdreven :
Antiochen is hem op ghegeven.
Dese screef an Jonathas,
Die bisscop ende hertoghe was,

Des derds daghes staerf hi daer naer.
Dus wart die jonge Demetrius here,
Ende waest .iij. jaer ende nemmere
Over Azien ende Surien.
Een van Alexanders paertien,
Die Trifoen hiet, mercte ende sach,
Datten ridderscepe verwach
Des coninx Demetrius zeden;
In Arabien es hi ghereden
Om coninc Alexanders sone,
Ende brochtene int lant die gone,
Ende maectene coninc sonder were.
An hem quam tehant dat here,
Dat Demetrius was ontsprongen.
Anthyocus hiet men den jongen.
Demetrius hevet hi verdreven :
Antyochen wart hem upgegeven.
Dese screef an Jonathas,
Die bisscop ende hertoghe was,

Te Jherusalem in die poort,
Vriendelike scone woort,
Ende sendem diere presente van goude;
Want hine te vriende hebben woude,
Dat Jonathas wel gherne sach.
Oec so sende op dien dach
Jonathas boden ten roemschen heren (1),
Om te verniewen mit eren
Die vrientscap die gemaect was
Biden Machabeus Judas :
Dat, wane ic, corte sine daghe.
Trifoen die wilde legghen laghe
Fol. v°, 2° kol. Om Antiochus den ionghelinc;
Maer hi ontsach hem ere dinc,
Dat hem Jonathas helpen soude.

Te Jherusalem indie port,
Vriendelike scone wort,
Ende senddem diere prosente van goude;
Want hine te vriende hebben woude.
Dat Jonathas wel gerne sach.
Oec soe sendde hem updien dach
Jonathas bode metten Roemheren,
Om te vernieuwene metten heren
Die vriendscap, die gemaect was
Metten Machabeus Judas :
Dat, wanic, corte sine daghe.
Trifoen wilde leggen laghe
Om Anthyochus den jonghelinc;
Maer hi ontsach hem ene dinc.
Dat hem Jonathas helpen soude.

---

(1) De gissing van De Vries en Verwijs wordt hier goedgemaakt, althans wat den zin der phrase betreft. Of nu het woord Roemheren eene corrupte lezing is, moet van elders blijken.

Dien sedi, dat hine eerst woude
Vermoorden, so mochti te bet
Den coninc slaen al onghelet.
Dus is Jonathas vermoort
Entie ionghe Antiochus voort,
Ende Trifoen die wert daer na
Coninc ghemaect in Asya.
Maer in Surien wert, wi lesent dus,
Coninc Sedices Antiochus (1),
Dymetrius broeder, die was verdreven,
Also als wi hier boven screven.

Symons Machabeus doot .lvi.

In desen tiden so bleef doot
Actolis die here groot,
Coninc van Asya dat clene.
Al sijn rike gaf hi ghemene

Dies peinsdi, dat hi dien eerst woude
Vermorden, so mochti te bet
Den coninc slaen ongelet.
Dus es Jonathas vermort
Entie jonghe Anthyocus vort,
Ende Trifoen wart daer na
Coninc ghemaect in Azia.
Maer in Surien wert, wi lesent dus,
Coninc Sedices Antiochus,
Demetrius broeder, die wart verdreven.
Alse wie hier te voren screven.

Symeoens Machabeus doot, LVII.

In desen tiden soo bleef doot
Attalus die prince groot,
Coninc van Azia dat Cleene.
Al sijn rike gaf hi gemeene

(1) Bij Vincentius Bellovacensis lezen wij : Antiochus, qui cognominatus est Sedetes.

Der stat van Rome, dat sijt berechte,
Ende hi sterf ghelijc enen knechte.
Na Jonathas coren te hant
Die ioden in haer lant
Symon te here, sinen broeder.
Tien tiden en was niement vroeder.
Die wert hertoghe ende bisscop mede
Te Jherusalem in die stede,
Ende regneerde .viij. jaer.
Antiochus, weet voor waer,
Die Zedechias bi namen hiet,
En liet Trifoene gherusten niet,
Hine volchde hem mit here na,
Ende jagheden wt Asya.
In Surien liet hi here
Jeghen die ioden ter were,
Hi sende Thendebeuse (*sic*), daer mede
Jeghen Jherusalem die stede.
Symon heeft dese dinc verstaen,

Der stat van Rome, dat sijt berechte,
Ende hi staerf gelijc enen knechte.
Na Jonathas coren te hant
Die Jueden in haer lant
Symoen teenen here, sijn broeder.
(Tien tiden was niemant vroeder.)
Die wart hertoghe ende bisscop mede
Te Jherusalem indie stede,
Ende regneerde .viij. jaer.
Anthyocus, wet voer waer,
Die Sedices bi namen hiet,
Ne liet Trifoen gherusten niet,
Hine volghede hem emmer na,
Ende jaghedene ute Azia.
In Surien liet hi here
Jeghen die Jueden ter were,
Ende sendde Cendebons daer mede
Jeghen Jherusalem die stede.
Symoen hevet dese dinc verstaen,

Ende nam sine .ij. sonen saen,
Enen Judas ende enen Jan,
Ende gaf hem xx^{m} man,
Om te bescermen dat lant
Die bestonden den strijt te hant,
Ende riepen helpe an onsen here,
Ende God gaf hem sulke ere,
Dat Thenbedeus (*sic*) wert verdreven,
Ende daer sijn daer siere bleven
ij^{m} opten velde :
Dus wonnent die ioden mit gewelde.
Cortelike daer na bet voort
Wert die goede Symon vermoort,
Ende sijn sone Jan Yrcaen
Heeft die heerscappie ontfaen,
Ende was .xxvi. jaer
Bisscop ende hertoghe daer.

Ende nam sine twee sonen saen,
Eenen Judas ende eenen Jan,
Ende gaf hem xx^{m} man,
Om te bescermene dat lant.
Die bestonden den strijt te hant,
Ende riepen hulpe an onsen Here
Ende God die gaf hem daer die ere,
Dat Cendebons wart verdreven,
Ende daer sijn der siere bleven
Twee dusentech upten velde :
Dus wonnen die Joden met gewelde.
Cortelike daer naer bet vort
Wart die goede Symoen vermort,
Ende sijn sone Jan Hyrcaen
Hevet die heerscapie ontfaen,
Ende was .xxvi. jaer
Bisscop ende hertoghe daer.

Vanden Gallen enten Romeynen .lvij.

Orosius spreect : te desen stonden
Die Gallen orloghen begonden
Optie Romeyne, ende met (*sic*) te scheerne,
Entie coninc van Abieerne,
Butiutus, die was haer here (1),
Die ghereetscap hadde mere
Torloghene dan die roemsche heren;
Nochtan en wildise niet keren.
Fabius quam ghevaren
Van Rome mit sire scaren,
Ende ghetrect bider sone (*sic*).
Bitiutus quam harde scone
Mit hem .c^m. man,
Ende daertoe .lxxx^m. nochtan,
Ende teerste dat hi sach die grote,
Also cleyne die roemsche rote

Vanden Gallen enten Romeinen. LVIII.

Orosius spreect : te desen stonden
Die Gallen orloghen begonden
Uptie Romeine, ende niet te scerne,
Entie coninc van Abierne,
Bituitus, hi was haer here,
Die ghereetsceep hadde mere
Te orloghene dan die Roemheren;
Nochtan en wilsi niet dat keren.
Fabius die quam ghevaren
Van Rome met eere scaren,
Ende ghetrecket bider Rone.
Bituitus quam harde scone
Mettem .c^m. man,
Ende .lxxx^m. mee nochtan,
Ende teersten dat hi sach sine grote,
Ende also cleyne die Roemsce rote,

---

(1) Bij Vincentius Bellovacensis : Bituito, regi Arvernorum.

Fol. v°, 3e kol.

Seidi, dat cume een mael ware
Den honden van sire scare.
Bitiuse (*sic*) dochte te clene
Over die Rone ene brugghe allene,
Ende dede noch ene maken
Van houte ende van. sulken saken,
Ende mit vasten ketenen binden.
Daer over hem treckens bewinden
Die Gallen ende over dander mede.
Sere vachtmen daer ter stede
Ende langhe; doch moest misvallen
In die orloghe den Gallen;
Want si verloren dat velt,
Ende vloen enen (*sic*) mit ghewelt
Over die brugghe, die ontwee brac,
Daer menich of hadde onghemac.
Onder versleghen ende versmoort.
Alsmen tware segghen hoort,

Seide hi, dat cume een mael ware
Den honden van siere scare.
Bituitus dochte te cleene
Over die Rone ene brugge alleene,
Ende dede noch eene maken
Van houte ende van staerken saken,
Ende met vasten ketenen binden.
Daer over hem te gane bewinden
Die Gallen ende over dandere mede.
Sere vachtman daer ter stede
Ende langhe; doch moest mesfallen
Int ende dien van Gallen;
Want si verloren dat velt,
Ende vloen heenen met ghewelt
Over die brugge, die ontwee brac,
Daer menech af hadde onghemac.
Onder versleghen ende versmort.
Alsemen dware bescreven hort,

Waren .c^{m}. van den Gallen
Ende .l^{m}. dus ist ghevallen.
Oec gheviel int selve iäer,
Scrijft Orosius over waer,
Dat Quintus Mortus (*sic*) bi Monju (1)
Van Rome quam, lesen wi nu,
Ende heeft die Gallen begroet,
Die saten an des berchs voet,
Dat si waren Rome onderdaen.
Noyt en ghene wilder in hant gaen,
Maer si roefden vanden live
Hare kindren ende hare wive,
Ende worpense in enen brant,
Ende lieper in selve te hant.
Doe hem dat die Romeyne benamen

Waerre .c^{m}. vanden Gallen
Ende .l^{m} : dus eist ghevallen.
Oec gheviel int selve jaer,
Scrivet Orosius over waer,
Dat Quintus Marius van Moi ju
Van Rome quam, lesen wi nu,
Ende hevet die Gallen begroet,
Die saten an des berghes voet,
Dat si Rome waren onderdaen.
Niemene en wildere in hant gaen.
Maer si roveden vanden live
Hare kindere ende hare wive,
Ende worperse in enen brant,
Ende liepenre in selve te hant.
Doe hem dat die Romeine benamen,

---

(1) Bij Vincentius Bellovacensis staat er : ... Quintum Marium... In den Grooten Codex komt *Bi Monju*, zooals De Vries en Verwijs het reeds voorgeslagen hadden. Hunne onderstelling dat *van* door *bi* te vervangen was, getuigt van hun doorzicht.

Ende si some levende bequamen,
Ende vinghen die keytive,
Noyt en wilder .i. bliven te live,
Si coren eer die bitter doot,
Dan te doene dat Rome gheboot.

Vanden ionghen Alexander .lviij.

Die verdreven Dymetrius,
Dien die ionghe Antiochus
Bi Trifoens helpe verdreef,
Ende daer ic te voren of screef,
Is weder comen van Surien,
Ende regneerde, hoie ic lien,
Ander werven .iiij. jaer.
Ende Jan Yrcanus, daer dat waer (*sic*),
Doe verhief hi hem te hant
Jeghen Evergetes, die in hant
Hadde Egypten. Doe hijt verstont,
Maecte hi in corter stont,

Ende si some levende bequamen,
Ende sise vinghen die kaytive,
Noint een wilder bliven te live,
Si coren eer die bitter doot,
Dan te doene dat Rome gheboot.

Vs. 53 en 54 niet bij De V. en V.

Vanden jongen Alexander. LIX.

Die verdrevene Dymetrius,
Dien die jonghe Anthyocus
Bi Trifoens rade verdreef,
Ende daer ic te voren af screef,
Es weder comen in Surien,
Ende regneerde, hoic lijen,
Anderwaerven .iiij. jaer.
In Jan Yrcaens derde, dats waer,
Doe verhief hi hem te hant
Jeghen Evergetes, die in hant
Hadde Egypten. Doe hijt verstont,
Maecte hi in corter stont,

Dat in Surien quam .i. ander,
Die men daer heet Alexander,
Ende wert coninc mit ghewelt.
Helpe, troest, goet ende ghelt
Wert hem van Egypten ghesent :
Dus wert Dymetrius ghescent;
Want Alexander heeft hem verwonnen.
Dymetrius begonde wanconnen
Beide sijn wijf ende sine kinder :
Dus wert hi verdreven ghinder,
Ende is tot Surs ghevloen (1);
Daer deden die baliu verdoen.
Als Alexander teser ere
Bi Evergetes quam den here,
Begondi hem op hem versetten,
Ende Evergetes begonde letten,
Ende maecte enen Antiothus,

Dat in Surien quam een ander,
Diemen daer hiet Alexander,
Ende wart coninc met ghewelt.
Hulpe, troest ende groet gelt
Wart hem van Egypten gesent :
Dus wart Dymetrius gescent;
Want Alexander heeftene verwonnen.
Dymetrius begonste wanconnen.
Beede sijn wijf ende sine kinder :
Dus wart hi verdreven ghinder,
Ende es tote Surs ghevloen;
Daer dedene die bailliu verdoen.
Alse Alexander tesere eere
Bi Evergetes quam den here,
Begonsti up hem versetten,
Ende Evergetes begonsten letten,
Ende maecte eenen Anthyocus,

---

(1) De latijnsche tekst van Vincentius leert ons dat *Tyrus* door *Surs* werd overgezet.

Die ghetoenaemt was Griffus (1),
Coninc in Surien te hant,
Die Alexander sinen viant
In enen wighe heeft verdreven.
Daer na is ghevaen bleven
Van rovers, ende alse .i. present
Den coninc Grippuse ghesent,
Die hem dede nemen tlijf.
Grippus bleef here sonder wijf
Ende was coninc, weet vor waer,
In Surien .xij. iaer.
Dymetrius was sijn vader,
Fol. v°, 4° kol. Die .ij. werf tlant verloes algader;
Ende Evegetes (*sic*) die was broeder
Cleopatra sire moeder.

Die ghetoenaemt was Affricus,
Coninc in Surien thant,
Die Alexandere sinen viant
In eenen wighe heeft verdreven.
Daer naer es hi ghevaen bleven
Van rovers, ende alse een prosent
Den coninc Affricus ghesent,
Die hem deden neemen tlijf.
Affricus bleef here sonder blijf,
Ende was coninc, wet vorwaer,
In Surien .xij. iaer.
Dymetrius hadde gesijn sijn vader,
Die twee waerven tlant verloes algader;
Ende Evergetes die was broeder
Cleopatroen sire moeder.

---

(1) Bij Vincentius Bellovacensis staat er: Grippus; doch er schijnen kopijen bestaan te hebben waar *Griphus* of *Griffus* gelezen wordt.

Van Agrippus Antiochus .lix.

Grippus, die Antiothus hiet,
Was vro om dat hem dus was gesciet;
Maer sijn moeder nauwe dachte,
Hoedat sine ontliven mochte,
Ende si vrouwe ware vanden goede;
Selve was hi in sire hoede.
Eens sine wellecome hiet,
Ende den nap si hem biet,
Wel ghetempert mit venine.
Drinct selve, sprac hi, moeder mine!
Als of hijt dade door haer ere.
Drinct selve, sone here!
Neen, sprac hi, nu drinct vrouwe,
Of ghijt meent op trouwe.
Die moeder scaemde haer ende en weet
Ghene onsculde ghereet,
Ende dranc selve dien dranc,

Van Griffus Anthyocus. LX.

Grippus, die Antyocus hiet,
Was vro om dat hem dus was gesciet;
Maer sijn moeder nauwe dochte,
Hoe dat soene ontliven mochte,
Ende soe vrouwe bleve vanden goede;
Maer selve was hi in siere hoede.
Eens soene willecomme hiet,
Ende mettien den nap soe hem biet,
Die getempert was met venine.
Drinct selve, sprac hi, moeder mine!
Alse oft hijt dade dor haer here.
Drinct ghi, sprac soe, sone here!
Neen, sprac hi, lieve moeder, vrouwe,
Drinct voren, of gijt meent up trouwe.
Die moeder scaemde hare ende en weet
Neghene ontsculde ghereet,
Ende dranc selve genen dranc,

Ende viel doot daer eer yet lanc.
Dus regneerde hi in sijn rike
Grippus een deel sekerlike.
Die Antiochus Grippus,
Seghet Scolastica aldus,
Dat hi besat Jherusalem,
Jan Yrcaen verdingde hem
Entie stede al om scat,
Ende want Salomon tere stat,
Daer hi Davitte den vader eerde,
.Viij. scatte door sine weerde
Om sine edelhede graven dede.
Jan Yrcaen, door noot, ondede
Ghint graf ende nammer wt .ij. scatte,
Die meer in hadden, wi lesen datte,
Dan .iij.^m talente,
Om quite te sine van parlemente,
Gaf hire of Antiothus.
Vanden anderen, wi lesen dus,

Ende viel doot daer eer iet lanc.
Dus regneerde in sijn rike
Grippus een deel sekerlike.
Dese Anthyocus Grippus,
Seghet Scolastica aldus,
Dat hi besat Jherusalem,
Alsemen daer seget van hem.
Entie stede al om scat,
Ende want Salomon tere stat,
Daer hi Davitte den vader eerde,
.viij. scatte door sine weerde
Om sine edelheden graven dede.
Jan Yrcaen, door noot, ondede
Ghint graf ende nammer wt .ij. scatte,
Die meer in hadden, wi lesen datte,
Dan .iij^m. talente,
Om quite te sine van parlemente,
Gaf hire of Antiothus.
Vanden anderen, wi lesen dus,

Vs. 24-50 niet bij De V. en V.

Om tfolc te stillen. datter om sprac
Datmen Davids graf op brac,
Maecti in Jherusalem
Teerste gasthuus, lesen wi van hem,
Om die arme daer in tontfane.
Noch is men seker dies in wane
Datter noch is dander scat;
Maer niement mach ghevinden dat,
Hine conste den selven aert
Daer hi bi ghedolven daer waert.
Sint sochter ende vanter scat
Herodes ter selver stat,
Als ghi horen selt hier naer
Daer van Herodese vaer.

Hoemen Fiscoens broeder verdreef. .lx.

In Yrcaens .xv.de jaer
Hadde Antiothus vor waer
ix. jaer crone ghedraghen

Om tfolc te stillen, datter om sprac
Datmen Davids graf op brac,
Maecti in Jherusalem
Teerste gasthuus, lesen wi van hem,
Om die arme daer in tontfane.
Noch is men seker dies in wane
Datter noch is dander scat;
Maer niement mach ghevinden dat,
Hine conste den selven aert
Daer hi bi ghedolven daer waert.
Sint sochter ende vanter scat
Herodes ter selver stat,
Als ghi horen selt hier naer
Daer van Herodese vaer.

Hoe Fiscoen sinen broeder verdreef. LXI.

In Hyrcanus XVste jaer
Hadde Anthyocus vorwaer
.ix. jaer crone ghedraghen

In Surien sinen daghen.
Ende Evergetes over waer
In Egypten .xxix. jaer.
Doe quam Tholomeus Fiscoen,
Sijn broeder, ende menich baroen
Ende hebben des lants verdreven
Fitoen (*sic*) wert coninc verheven
In Egypten, ende droech crone
xvi. iaer mit sulker hone (1).
Die ghenote gaven hem trike,
Entie wive des ghelike
Sijns broeder wijf ende suster mede,
Want het was die heydensche zede.
Maer teerste dat hi quam te Alexandrien,
Dedi van tsoens partien,
Die sijn broeder had ghewonnen
An die suster, al ontgonnen,
. . . .
. . . .

In Surien in sinen daghen.
Ende Evergetes overwaer
In Egypten .xxix. jaer.
Doe quam Tholomeus Fiscoen,
Sijn broeder, ende menech baroen,
Ende hebbene des lants verdreven.
Fiscoen wart coninc verheven
In Egypten, ende drouch crone
.xvi. iaer met sulkere hone.
Die ghenoten gaven hem trike,
Ende te wive dies ghelike
Sijns broeders wijf ende sine zuster mede,
Want het was heidijnsce zede.
Maer teerst dat hi quam tAlexandrien,
So dedi van soens partijen
Dien sijn broeder hadde ghewonnen
Andie zuster, al ontgonnen,
. . . .

(1) Vincentius Bellovacensis zegt enkel : Regnavit annis xvij.

Zitting van 22 Februari 1905.

Zijn aanwezig de heeren G. SEGERS, bestuurder; J. BROECKAERT, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Dr. CLAEYS, Jhr. DE PAUW, OBRIE, COOPMAN, BOLS, K. DE FLOU, CLAES, JANSSENS, Jhr. DE GHELDERE, PRAYON-VAN ZUYLEN, DE CEULENEER, Dr. DE VREESE, MUYLDERMANS, BOUCHERIJ en JOOS, werkende leden.

De heeren SIMONS en Baron J. DE BETHUNE laten weten, dat zij verhinderd zijn de zitting bij te wonen.

De heer Gailliard, bestendige secretaris, leest het verslag der Januarizitting voor. — Dit verslag wordt goedgekeurd.

Afsterven van den heer Edw. van Even, werkend lid. — De heer bestuurder deelt het afsterven mede van den heer Edward van Even, en wijst op de velerlei gaven van geest en hart, waardoor ons diepbetreurd medelid uitblonk. De heer van Even, zegt hij, was een zeer befaamd oudheidkundige en geschiedschrijver: zijne studiën op het gebied der letterkundige en kunstgeschiedenis waren voor hem krachtige middelen

om het nationaliteitsgevoel en de vaderlandsliefde te versterken.

Op voorstel van Jhr. de Pauw, beslist de Academie dat de toespraak van den heer bestuurder, alsook de lijkrede, die hij ten sterfhuize van wijlen M. van Even uitsprak, in de *Verslagen en Mededeelingen* zullen opgenomen worden.

Aangeboden boeken. — Daarna deelt de bestendige secretaris de lijst mede der

AANGEBODEN BOEKEN.

Door de Regeering:

Académie royale de Belgique. *Biographie nationale.* Tome XVIII, 1er fascicule (Ponceau-Quynckere). 1904.

Id. Commission royale d'histoire. *Table chronologique des chartes et diplômes imprimés concernant l'histoire de la Belgique,* par ALPH. WAUTERS. Tome X. 1904.

Recueil des anciennes coutumes de la Belgique. *Coutumes des Pays et Comté de Flandre. Quartier de Gand,* Tome IX : *Coutumes des Seigneuries enclavées dans le Vieuxbourg de Gand,* par D. BERTEN, conseiller à la Cour d'appel de Gand. 1904.

Ministère de l'Intérieur et de l'Instruction publique. *Catalogue des Manuscrits de la Bibliothèque royale de Belgique,* par J. VAN DEN GHEYN, S. J., conservateur à la section des Manuscrits. Tome premier : Ecriture sainte et Liturgie. — Tome deuxième : Patrologie. — Tome troisième : Théologie. — Tome quatrième : Jurisprudence et Philosophie. 1904.

Le Musée belge. Revue de philologie classique. 9me année. N° 1, 15 Janvier 1905.

Revue de l'Université de Bruxelles. 10me année. N° 3, Décembre 1904-05.

Bulletin bibliographique et pédagogique du Musée belge, revue de philologie classique. 9me année. N° 1, 15 Janvier 1905.

Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent. 12e jaar, n^{r} 9, 1904.

Ministère de l'Industrie et du Travail. *Revue sociale catholique.* 9me année, Janvier et Février 1905.

Ministerie van Nijverheid en Arbeid. *Arbeidsblad, uitgegeven door het Arbeidsambt van België.* IXe jaargang. December 1904.

Ministère de l'Agriculture. *Bulletin de l'Agriculture.* 1904. Tome XX, livr. 6.

Bibliographie de Belgique. 1° Livres. N° 24, 1904; n°s 1 et 2, 1905. — 2° Publications périodiques. N° 24, 1904; n°s 1 et 2, 1905. — Bulletin mensuel des sommaires des périodiques, n°s 11-12, Novembre-Décembre 1904.

Door de Académie royale d'Archéologie de Belgique, te Antwerpen :

Bulletin. 1904, IVe livraison.
Annales. LVI, 5me série, tome VI, 4me livraison.

Door het Kgl. Danske Videnskabernes Selskab, Vestre Boulevard, 34, Kobenhavn B.

Oversigt over dit Kongelige Danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger, 1904, n° 6. — Bulletin de l'Académie royale des sciences et des lettres de Danemark, Copenhague.

Door den Wel. heer Burgemeester van Deventer:

De Cameraars-Rekeningen van Deventer, uitgegeven door Mr. J. ACQUOY. Zesde deel. Tweede stuk. 1384-1385. Deventer, 1904.

Door Jhr. Mr. Napoleon de Pauw, werkend lid der Academie :

L'Adhésion du Clergé de Flandre au pape Urbain VI et les évêques Urbanistes de Gand, 1379-1395.

Door den heer Jan Boucherij, werkend lid der Academie :

De Vlaamsche Kunstbode : Kunsten, letteren, wetenschappen. December 1904 en Januari 1905.

Bonte's Graf. Vlaamsche legende uit de XIVe eeuw, door JAN BOUCHERIJ. Tweede uitgaaf. 1904.

Door den heer Amaat Joos, werkend lid der Academie :

Waasch Idioticon, bewerkt door AMAAT JOOS, bestuurder der bisschoppelijke Normaalschool van Sint-Niklaas, met de medehulp van veel taalminnende Wazenaars. Sint-Niklaas, 1904.

Door den heer Ridder A. de Corswarem, briefwisselend lid der Academie :

Eenige korte uitleggingen over de Wet van 24 December 1903, betreffende de Arbeidsongevallen. 1904.

Het Vlaamsch Bestuur. Maandelijksch tijdschrift voor Gemeente- Kerk- en Armbesturen. 15e jaargang. 1904.

Door den Eerw. heer P.-J. Goetschalckx, pastoor te Donk, onder Eekeren :

Bijdragen tot de Geschiedenis bijzonderlijk van het aloude Hertogdom Brabant. Januari 1905.

Door den heer A. Van der Schelden, boekdrukker-uitgever te Gent :

Beknopte Geschiedenis der Nederlandsche Tale door A. YPEY, lid van de maatschappij der Nederlandsche letterkunde te Leijden, enz. Utrecht, 1812.

Door den heer August Cuppens :

Een Rooske van Overzee. 46e boekdeel van *Dit is de Duimpjes-uitgave.* Maldeghem, 1904.

De laatstverschenen afleveringen van :

Wallonia, 1905. 1e aflevering; — *St. Cassianusblad,* 1905, 2e aflevering.

Ingekomen brieven. — De bestendige secretaris deelt aan de Academie de volgende ingekomen brieven mede :

1°) Brief van 14n Februari 1905, waarbij de heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs, voor de Archieven der Academie een afschrift stuurt van het koninklijk besluit in dato 8n Februari, houdende goedkeuring der verkiezing van den heer Amaat Joos tot werkend lid.

De heer bestuurder wenscht den Eerw. heer Joos geluk met zijne benoeming tot werkend lid. Spreker drukt den wensch uit, dat de heer Joos, zoowel binnen als buiten de Academie, zijne beste krachten zal besteden, om het verheven doel na te streven, dat wij allen beoogen.

De heer Joos stuurt den heer bestuurder en de leden der Academie de volgende woorden van dank toe :

Achtbare Heeren,

Welgemeend bedank ik den heer Bestuurder voor zijne hertelijke gelukwenschen, en U allen, voor de toejuichingen waarmede gij mijne goedgekeurde benoeming onthaald hebt.

De heer Bestuurder drukt de hoop uit dat ik werkzaam zal zijn. Die hoop, ik meen het vast, zal niet ijdel zijn. Mijn werklust, altijd onderhouden door mijne liefde tot de taal, zal zeker nu nog aangevuurd worden door het schoon voorbeeld van zoovelen onder u, die vergrijsd zijn in den strijd voor onze taal. Mij zal 't een geluk en eene groote eer zijn uit uw geleerd midden dieper kennis van de taal te putten en, waar 't mij mogelijk is, aan uwe zijde mede te werken tot verheerlijking van ons aller moedertaal. Laat mij toe U hier te herhalen wat ik ter gelegenheid mijner benoeming aan onze leerlingen zeide : « Nu meer dan vroeger « nog is het voor mij een strenge plicht te waken, « opdat, in het gesticht dat ik de eer heb te bestu- « ren, de moedertaal grondig onderwezen, vlijtig « beoefend en deftig gesproken worde ».

Achtbare Heeren, nog eens, aan U allen mijn besten dank.

2°) Brief van 19n Januari 1905, waarbij de heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs de Academie uitnoodigt, ten spoedigste mogelijk maatregelen te nemen tot regeling der *Van de Ven-Heremans' Stichting*. — Het Bestuur stelt voor het onderzoek van de zaak aan de Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde op te dragen.

De heer Coopman doet opmerken, dat die Commissie reeds vroeger dienaangaande bepaalde voorstellen gedaan heeft. De zaak zou in de toekomende vergadering der Academie ter bespreking kunnen gelegd worden. — Aangenomen. —

Intusschen, zal de bestendige secretaris aan den heer Minister laten weten, dat de Academie in de Maartzitting tot het bespreken van het gewenschte reglement zal overgaan en dat het bestuur dit reglement, zoohaast het gestemd is, aan zijne goedkeuring zal onderwerpen.

Op voorstel van den heer Th. Coopman, besluit verder de Academie, aan de leden opnieuw het ontwerp van Reglement voor de bedoelde stichting mede te deelen, dat door de Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde in de Academische vergadering van den 21ⁿ October 1903 werd overgelegd.

De heer Obrie zegt, met betrekking tot het gemeld ontwerp van reglement, dat hij dit destijds officieus aan den Eerw. Pater Van de Ven heeft medegedeeld, en dat deze hem toen verklaard heeft daarmede volkomen vrede te hebben.

3°) Brief van 2ⁿ Februari 1905, van den heer J.-W. Enschedé, te Amsterdam, betrekkelijk de prijsvraag over het Drukkersvak door de Academie uitgeschreven. — Op voorstel van den bestendigen secretaris wordt die brief naar de Commissie voor het voorstellen van prijsvragen verzonden.

4°) Brief van 6ⁿ Februari 1905, waarbij de heer F. Booten, secretaris der Rhetoricakamer te Mechelen, de Academie verzoekt om over verschillende vragen van grammaticalen aard, door hem gesteld, uitspraak te willen doen. — Verzon-

den naar de Commissie voor Nieuwere taal- en letterkunde.

5°) Brief van 15ⁿ Februari 1905, waarbij de heer Van Moerenhout, wonende te Gent, de aandacht der Academie vestigt op ettelijke gebrekkige benamingen of vertalingen van namen van straten te Gent, en hare tusschenkomst inroept om aan dien toestand verbetering te doen brengen. — Verzonden naar de Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde.

6°) Brief van 16ⁿ Februari 1905, waarbij de heer L. Homblé, namens de juffrouwen Marie en Eugenie van Even, de Academie bedankt voor de vele blijken van genegenheid, haar bij het afsterven van haren broeder, den heer Edw. van Even, gegeven. — De Academie beslist dat, in haren naam, door het bestuur een brief van rouwbeklag aan de juffrouwen van Even zal gezonden worden.

Mededeelingen.

1°, **Commissie voor Middelnederlandsche letteren.** — De heer K. de Flou, secretaris dier Commissie, brengt het volgende verslag uit over hare zitting van 21 December 1904 :

De heer Jhr. K. de Gheldere, op verzoek van Dr. Wᵐ de Vreese, deelt eenige inlichtingen mede omtrent den Duinkerkschen dichter DE JONGHE, van wien een bundel Gedichten aan de Commissie voor Bio- en Bibliographie werd medegedeeld.

De heer Edw. Gailliard kondigt aan, dat zijne Memorie over den *Riddertol van Antwerpen* en over de fragmenten van den *Wapene Martijn* binnen kort persklaar zullen zijn.

Er wordt besloten ter zitting van 21 December aan de Algemeene vergadering oorlof te vragen, om het nieuw fragment van *Maerlant's Spieghel historiael,* door den heer de Flou met bijgaande ophelderingen aan de Commissie voorgelegd, in de *Verslagen en Mededeelingen* op te nemen.

De heer J. Broeckaert legt een blad versregels uit de XVe eeuw ter tafel. Naar het oordeel van den heer K. de Flou komen daar passages in voor, die ook in den *Spieghel historiael* en in den *Leekenspiegel* voorkomen, hoewel in eene andere redactie. — Het blad wordt tot onderzoek aan den heer W. de Vreese in mededeeling ter hand gesteld.

Daarna wordt overgegaan tot het aanduiden van twee candidaten ter aanvulling van de plaats van lid der Commissie, die opengevallen is door het afsterven van den heer Alberdingk Thijm.

2°) **Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde.** — Namens de Commissie deelt de heer Th. Coopman mede, dat haar bestuur van 1^en^ Januari 1905 tot 31 December 1906 samengesteld is als volgt :

Voorzitter : de heer Dr. DE VOS.
Ondervoorzitter : de heer Dr. CLAEYS.
Secretaris : de heer TH. COOPMAN.

De Commissie stelt voor in de *Verslagen en Mededeelingen* der Academie op te nemen : ***Brief van een Gentenaar aan de Kaap a° 1720,*** medegedeeld door Dr. W. de Vreese, en met dezes commentaar. — Aangenomen.

3°) **Bibliographische aanteekening. — De** heer J. Bols geeft lezing van de volgende aanteekening :

Van wege den dichter, den heer August Cuppens, heb ik de eer zijn jongste werk ***Een Rooske van Overzee*** de Academie aan te bieden.

Een woord over het onderwerp.

Een tiental jaren geleden, toen de schrijver bij de Zusterkens der Armen te Luik nog rector was, stierf er daar, tengevolge harer zelfopoffering, een heilig nonneken, bijgenaamd *het Schoone Zusterken,* eene schrikkelijke en tevens hemelzoete dood.

Het was jonkvrouw Marget Percy, uit eene adellijke familie van Ierland geboren, en in den vollen bloei harer jeugd gestorven.

Niet haar leven beschrijft de dichter, maar in vijf hertroerende en welafgewisselde zangen (De Berechting, Margets keuze, Het Schoone Zusterken, Blinde Hendrik, Pretiosa Mors) zingt hij hare bovennatuurlijke Liefde, hare toewijding tot de oudjes en hare onvergeetbare dood.

Alles is naar waarheid afgeschilderd, soms levendig en frisch, soms afgrijselijk en half stootend. Maar uit die afgrijselijkheid zelve slaat de Liefde hare vleugelen uit, zweeft in de hoogste kringen der poëzie, en voert er den lezer mede.

De vorm is het vers van Longfellow's *Hiawatha,* zoo meesterlijk door onzen Gezelle nagezongen, vol zwier en gevoel.

De taal is buitengewoon vloeiend, met eene lichte Limburgsche tint.

In één woord, het *Rooske van Overzee* is een poëma, dat in onze letterkunde eene eervolle en eigenaardige plaats komt innemen om zijne eenvoudigheid, zijne waarheid, zijne verhevenheid en zijn diep gevoel.

4°) **Almanach Royal officiel** — De heer Jhr. de Pauw vraagt dat de bestendige secretaris maatregelen zou nemen, opdat in het vervolg aan de lijst der Academieleden, welke in het Almanach Royal officiel verschijnt, de noodige wijzigingen zouden worden toegebracht.

DAGORDE :

Begrooting voor 1905. — De secretaris deelt de begrooting mede voor het dienstjaar 1905, welke door de Commissie voor rekendienst, in hare zitting van heden, is vastgesteld geworden.

Met het oog op zekere posten der voorgestelde begrooting, doet de heer Prayon-van Zuylen opmerken, hoezeer het te betreuren is, dat het crediet, waarover de Academie beschikken kan, volstrekt ontoereikend is. Spreker vraagt dat het Bestuur nieuwe pogingen bij den heer Minister van Binnenlandsche Zaken aanwende, opdat in dien toestand voorzien worde. — Aan dien wensch zal door het Bestuur gevolg gegeven worden.

De begrooting, zooals zij namens de Commissie voor Rekendienst voorgesteld is, wordt ten slotte door de Academie goedgekeurd.

Letterkundige wedstrijden voor 1905. — De bestendige secretaris deelt de lijst mede van de

antwoorden, die voor deze wedstrijden werden ingezonden :

I. — Middelnederlandsch.

Een Onomasticon of lijst van persoonsnamen der Middelnederlandsche Letterkunde. (Alleen de persoonsnamen, die in de literaire werken, niet die welke in de oorkonden voorkomen, worden verlangd. Geen bloote nomenclatuur, maar met opgave en uitschrift der plaatsen waar ze voorkomen. Als model kan dienen het *Onomasticon Taciteum* van FABIA.)

Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Steller van de vraag : de heer Dr. W. DE VREESE.

Een antwoord, met kenspreuk : *Finis coronat opus.*

Worden tot leden van den keurraad aangesteld : de heeren Dr. W. DE VREESE, K. DE FLOU en J. BROECKAERT.

II. — Geschiedenis

Welken invloed hebben de Zuidnederlandsche uitgewekenen van de XVIe eeuw uitgeoefend op de taal en letterkunde, de kunst, den handel, de nijverheid en de staatkundige ontwikkeling van Noord-Nederland.

Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Steller van de vraag : de heer Mr. PRAYON-VAN ZUYLEN.

Een antwoord, met kenspreuk :

Aldaer ghij niet en syt, daar is ons vaderlandt.
De vogel is alleen geboren om te snijden
Met vleughelen de locht, de peerden om te rijden;
De muylen om het pack te draghen of te lijn
Te trekken met den hals, en wij om vrij te syn.

(D. HEINSIUS, *Nederduytsche Poemata.*)

Worden tot leden van den keurraad aangesteld : de heeren Mr. PRAYON-VAN ZUYLEN, DE CEULENEER en Dr. W. DE VREESE.

III. — Vak- en Kunstwoorden.

Eene volledige Nederlandsche vakwoordenlijst van het drukkersvak, zooveel mogelijk met opgave van de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche benamingen en met afbeelding van de vermelde voorwerpen.

Prijs : 500 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Steller van de vraag : de heer TH. COOPMAN.

Vier antwoorden met de volgende kenspreuken, zijn ingekomen :

1°) *Verbetering.*

2°) *Fluctuat nec mergitur.*

3°) *Geen rijker kroon*
Dan eigen schoon.
K. LEDEGANCK.

4°) *Vakkennis.*

Worden tot leden van den keurraad aangesteld : de heeren TH. COOPMAN, EDW. GAILLIARD en J. BROECKAERT.

IV. — Folklore.

Eene zoo volledig mogelijke verzameling en nauwkeurige beschrijving van de oude en hedendaagsche Volksspelen in Vlaamsch-België, met aanteekening der daarbij gezongen liederen (woorden, en in zoo ver mogelijk is, de muziek).

Prijs : 800 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Steller van de vraag : de heer TH. COOPMAN.

Een antwoord ingekomen, met kenspreuk : *Arbeid vergt rust en uitspanning.*

Worden tot leden van den keurraad aangesteld : de heeren TH. COOPMAN, J. BOLS en A. JOOS.

1830-1905.

V. — Lierzang.

Verheerlijking van den vreedzamen vooruitgang van het Belgische Vaderland op het gebied van letterkunde, kunst, wetenschap, handel en nijverheid.

Prijs : 750 fr. of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Steller van de vraag : Wijlen de heer FRANS DE POTTER.

Tien antwoorden, met de volgende kenspreuken, zijn ingekomen :

1°) *Dus priset elkerlijc zijn lant.*

MAERLANT.

2°) *De kleinste leeuwerk zingt*
Als 't zonken helder blinkt,
Door wolk en luchten dringt
En in zijn nestje pinkt.

3°) *Imperium facile his artibus retinetur, quibus initio partum est.*

4°)
A.
V. V. K.
V.

5°) *Dat kleine land is iet heerlijks.*

6°) *Flamands, Wallons, ne sont que des prénoms :*
Belge est notre nom de famille.

ANTOINE CLESSE.

7°) *Viert het jubeljaar.*

8°) *Deus nobis hæc otia fecit.*

9°) *In alias terras peregrinari Mars et circumferre bellum, hic armorum sedem fecisse videtur.*

STRADA.

10°) *Het voegt U, Belgen, niet voor anderen te wijken.*

Worden tot leden van den keurraad aangesteld : de heeren kanunnik CLAEYS, J. BOLS, JHR. DE GHELDERE, J. BOUCHERIJ en JANSSENS.

VI. — Geschiedkundige verhandeling.

Volksboek.

Leopold I en Leopold II, in verband met den zedelijken en stoffelijken vooruitgang, het algemeen welzijn en de toekomst van België.

Prijs : 750 fr. of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Steller van de vraag : Wijlen de heer FRANS DE POTTER.

Drie antwoorden zijn ingekomen, met de volgende kenspreuken :

1°) (A) *In het heden, ligt 't verleden,*
In het nu, wat worden zal.

2°) *Pro patria.*

3°) (B) *In het verleden*
Ligt het heden,
In het nu, wat worden zal.
BILDERDYCK.

Worden tot leden van den keurraad aangesteld : de heeren SEGERS, BOLS, DE CEULENEER, Mr. PRAYON-VAN ZUYLEN en kanunnik MUYLDERMANS.

75e Jaarfeest van 's Lands onafhankelijkheid. — Bespreking van het voorstel van den heer Th. Coopman. — Die bespreking wordt tot de volgende zitting verschoven.

De zitting wordt om 4 1/2 uur gesloten.

Afsterven van den heer Edw. van Even.

I.

Toespraak van den heer Bestuurder.

Dierbare Collega's,

In de algemeene vergadering van 21 Januari 1904 der « Koninklijke Vlaamsche Academie » wenschte ons hooggeacht medelid, de Z. E. Heer Bols, den heer van Even, namens de Commissie voor geschiedenis, bio- en bibliographie in de hartelijkste bewoordingen geluk, ter gelegenheid van zijn gouden jubelfeest als archivaris der stad Leuven.

Onze Collega drukte zich als volgt uit : « Gij moogt het, als 't u belieft, niet kwalijk nemen, dat ik het als eene onverzuimelijke en aangename plicht aanzie van, ten minste in de stille intimiteit dezer vriendenvergadering met een enkel woord mijne stem te voegen bij de stem uwer jubelvierders van Leuven, u in naam van mijne Collega's dezer commissie mijnen oprechten gelukwensch aan te bieden, u te bedanken voor uwe diensten, bewezen aan onze geschiedenis, onze taal en kunst en u te zeggen hoe fier en gelukkig wij zijn iemand in ons midden te bezitten, die voor zijne wetenschap en kennis wordt hooggeschat, en voor zijnen vriendelijken omgang en lieftallige inborst uit ganscher herte bemind.

« Dierbare Collega, die sedert eenige dagen uw 82ste jaar ingetreden zijt, uw struische lichaamsbouw, uw blijvende gezondheidsblos, uwe onver-

minderde helderheid van geest en uw altijd getrouw geheugen laten ons verhopen dat gij nog lange jaren aan de achting en liefde van uwe medeburgers en van ons, uwe medeleden van deze Academie, zult bewaard blijven. Worde die hoop vervuld! »

Eilaas, de wensch van ons geacht medelid, die ons aller gevoelens vertolkte, mocht niet verwezenlijkt worden : de heer van Even is den 11 dezer maand in den gezegenden ouderdom van ruim vier en tachtig jaar in zijne vaderstad overleden.

Het ware onmogelijk het beeld van onzen betreurden Collega meer naar waarheid te schetsen, dan de heer Bols het in zijne toespraak deed.

Meer dan zestig jaren heeft van Even met voorbeeldeloozen ijver en voortvarendheid voor den roem van ons dierbaar Vlaamsch volk gewerkt. Hij hield zich vooral bezig met de studie der oude oorkonden van Leuven, om de geschiedenis onzer groote kunstenaars op te sporen, om het ontstaan van de meesterstukken der godsdienstige en burgerlijke bouwkunde te doen kennen, die zijne geboortestad versieren. Hij heeft daarmede duurzamen roem verworven; over het leven van vele onzer schilders, die vroeger schier onbekend waren, heeft hij licht verspreid; de geschiedenis van talrijke meesterstukken heeft hij opgespoord; ja, meer dan een onzer voorname meesters, wier naam men niet eens vermoedde, heeft hij doen herleven.

Bij deze studie, waar van Even zich met het geduld van een Benediktijner op toelegde, had hij niet alleen ten doel de geschiedenis onzer kunst

dienstbaar te zijn, en de betwiste punten op te helderen. Hij wilde vooral liefde voor zijne stad, voor zijnen landaard inboezemen. De liefde tot de geboorteplaats, de gemeentetrots, was een kenmerk onzer vaderen, en van Even onderscheidde zich daardoor in de hoogste mate : hij was een Vlaming van top tot teen. Hij wist, dat de kunst de zuiverste uitdrukking is van den nationalen volksgeest, en dat een volk door haar vooral zijn bestaan bevestigt. Hij beoefende de historische wetenschap niet om haar zelve : voor hem was zij een allerkrachtigst middel om aan zijn volk nationaliteitsgevoel, het besef zijner grootheid en eigenwaarde in te boezemen.

« Onze landgenooten weten, » schreef hij, « dat de roemrijke herinneringen uit het verleden den weldadigsten invloed op de vaderlandsliefde en op de nationaliteit uitoefenen. »

Dit vaderlandsch doel heeft van Even in al zijne werken, zoowel over de geschiedenis der beeldende kunsten als der letterkunde nagestreefd.

Wat zal ik u zeggen, over onzen dierbaren Collega, over het Lid der Koninklijke Vlaamsche Academie? Wij allen hadden den grootsten eerbied voor hem om zijne geleerdheid; wij hadden hem lief om de edelheid van zijn karakter. Wij herinneren ons de merkwaardige verhandelingen, waarop hij ons vergastte. Hij strekte ons instituut tot eer. Van Even, die zijn leven tusschen de archieven doorbracht, en wiens studieijver geene palen kende, had een gouden hart en een fijn besnaard gevoel; hij was een edel mensch, in den vollen zin des woords.

Onze Collega was vroolijk van aard : scherts, zelfs uitgelaten scherts, was hem niet onwelkom. Weinigen waren tevens zoo diep geroerd als hij door de meesterstukken der schoone kunsten, door de edele daden zijner medemenschen. Wat hem vooral onderscheidde, was, dat hij, niet alleen door zijne gesprekken, maar door de uitdrukking van zijn gelaat, alles wat in hem omging, onbewimpeld, duidelijk blootlegde. In de Februarizitting van verleden jaar sprak hij ons over het afsterven van onzen waarden Collega, Prof. Alberdingk Thijm; zijne toespraak was zoo roerend, dat allen ook de smart gevoelden, welke het hart van van Even, door den dood van zijnen vriend leed.

Mijnheeren, sinds eenigen tijd, wordt onze Academie zwaar beproefd; en pijnlijk is de taak van uwen Bestuurder, die verplicht is u het verlies van zoovele uitstekende Collegas mede te deelen.

Zij zullen in ons midden blijven leven en ons aanzetten om met verdubbelde krachten te arbeiden en den bloei van onze dierbare instelling te bevorderen. Hij, dien wij Woensdag l.l. ter ruste hebben geleid, laat ons niet alleen een voorbeeld na van werklust en studieijver, maar ook van verdraagzaamheid, van onverdeelde toewijding aan de belangen der Koninklijke Vlaamsche Academie. Wij zullen hem navolgen, zoo zullen wij hem op de waardigste wijze vereeren.

De begrafenis van Edward van Even, welke den 15 dezer maand te Leuven plaats had, was eene indrukwekkende plechtigheid. Onze Academie was vertegenwoordigd door de heeren Segers, bestuurder; Gailliard, bestendigen secretaris; Bols, Boucherij, Coopman en Muyldermans, leden.

II.

Redevoering

uitgesproken bij de begrafenis van Edward van Even,

door den heer Gustaaf Segers

Bestuurder der Koninklijke Vlaamsche Academie.

Namens de Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde, kom ik eene plechtige hulde brengen aan Edward van Even, werkend lid en oud bestuurder van ons genootschap.

Als oudheid- en letterkundige, als geschied- en taalvorscher, heeft de dierbare afgestorven niet alleen in zijn vaderland, maar ook buiten de grenzen duurzamen roem verworven. Verscheidene werken heeft hij in de Fransche taal opgesteld; doch in het voorwoord van « Louvain monumental », dit gedenkteeken, ter eere van zijne vaderstad opgericht, verklaart hij, dat dit zijne taal niet was, en drukt hij de meening uit, dat een Vlaming er bijna niet in kan slagen, deze taal zwierig en op oorspronkelijke wijze te schrijven, wat slechts in de moedertaal mogelijk is. Daarbij, van Even, die in deze oud-Brabantsche stad geboren en opgegroeid was, waar alles van Vlaamsche grootheid en Vlaamschen kunstzin spreekt; die het leven der Vlaamsche kunstenaars kende, gelijk weinigen dit hebben gekend; die hunne werken, waarop de Vlaamsche geest tintelt,

begreep, gelijk weinigen die begrepen, was zelf Vlaming van top tot teen. Hij had de taal lief, waarin Dieric Bouts, Quinten Massijs, Matheus de Layens, Sulpicius Van Vorst, en al de onsterfelijke Meesters, wier heerlijke kunstvoorbrengselen deze prachtige stad versieren, hun innigste zielsgevoel hebben uitgedrukt. Van Even heeft de geschiedenis van deze kunstenaars uit het stof der archieven opgehaald. Hij had hen lief, en koesterde voor hen eene onbegrensde bewondering. Hij kende hen, als waren zij zijne tijdgenooten, en ging vertrouwelijk met hen om : hij besefte dan ook de nauwe, innige verwantschap van de Vlaamsche kunst met de Vlaamsche taal. Hij was zelf een Vlaamsch kunstenaar, en diep overtuigd, dat ons volk die taal, de weerspiegeling van onzen volksgeest, hoeft lief te hebben en te eerbiedigen, opdat de Vlaamsche kunst zich ook bij het nageslacht door die eigenaardigheid en oorspronkelijkheid zou onderscheiden, waardoor zij, door de eeuwen heen, zulken onsterfelijken roem heeft verworven.

Over de geschiedenis onzer nationale letterkunde gaf van Even talrijke werken uit, welke getuigenis afleggen van zijne zeldzame beheersching der stof. In « Het Landjuweel van Antwerpen in 1561 » beschreef hij met medesleepende geestdrift dit heerlijk feest onzer Rederijkers, een der prachtigste schouwspelen, waarvan Westelijk Europa ooit getuige was geweest.

In 1887 werd de befaamde geschiedschrijver en letterkundige werkend lid der Koninklijke Vlaamsche Academie; in 1899 werd hij bij eenparigheid van stemmen tot bestuurder verkozen.

In de Academie bekleedde hij eene eereplaats. Zoolang zijne gezondheid het toeliet, woonde hij, niettegenstaande zijn hoogen ouderdom, onze vergaderingen regelmatig bij, en nam hij een werkzaam deel aan onze besprekingen. Verscheidene verhandelingen, die hij er voordroeg strekken onze « Verslagen » en « Jaarboeken » tot eer.

Wij waren fier op van Even om den luister, die zijnen naam omstraalde; wij hadden hem lief, omdat hij de Koninklijke Vlaamsche Academie zulke warme genegenheid toedroeg; omdat hij evenzeer uitblonk door de beminnelijkheid van zijn karakter als door de schitterende gaven van zijnen geest.

Van Even, Leuvenaar van hart en ziel, had al de schoone hoedanigheden, welke de bewoners van deze stad kenmerken. Hij was vroolijk, geestig en oprecht. Op zijn woord kon men bouwen. Veinzerij, arglist, valschheid waren hem vreemd. Niemand had het geluk hem te leeren kennen, of hij gevoelde zich tot hem aangetrokken.

Dierbare Vriend van Even, het is nu bijna veertig jaar geleden, dat ik als hulponderwijzer te Leuven aankwam. Op het stadhuis, op uw gezellig bureel, boezemdet gij mij lust in tot de Nederlandsche letteren en liefde tot de Vlaamsche kunst. Gedurende deze lange reeks van jaren stondt gij mij bij met uwe kostelijke raadgevingen. Wij werden vrienden, en zijn het gebleven.

Dank voor het vele goede, dat ik u verschuldigd ben! Dank vooral, in naam van de Koninklijke Vlaamsche Academie, van het Vlaamsche volk, voor de onschatbare diensten, die gij aan

beiden hebt bewezen. Gij hebt dit volk, zijne taal en zijne kunst bemind! In ruime mate hebt gij medegewerkt om aan dit volk, dat gij zelf zoozeer hebt verheerlijkt, het besef zijner grootheid en nationale eigenwaarde terug te schenken. Weinigen hebben er zooveel toe bijgedragen als gij, om onze groote kunstenaars in ons midden te doen herleven, om den roem der Vlaamsche kunst te doen uitschijnen, waardoor wij zulke voorname plaats tusschen de Europeësche volken bekleeden.

Gij hebt een gelukkig leven gehad. Sinds uwe prille jeugd tot uw grijzen ouderdom hebt gij uwe dagen gesleten in het wonderschoone stadhuis, waarop gij zoo fier waart, omringd door de oorkonden, welker studie uw zuiverste genot uitmaakte, en die gij als levende getuigen van den zielenadel, den burgerzin en het kunstgenie van het Vlaamsche volk hebt opgeroepen.

Gij smaaktet het geluk, dat de beoefening van de vaderlandsche geschiedenis en letterkunde verschaft. Gij leefdet voor uwe vrienden; gij werdt door al uwe medeburgers geëerbiedigd en tevens bemind; uwe vaderstad, uw land was trotsch op u. Het dankbare nageslacht zal van u getuigen, dat weinigen zooveel wezenlijk goeds gesticht hebben als gij.

In de « Koninklijke Vlaamsche Academie » zal uw aandenken heilig blijven.

Wij nemen afscheid van u met diepen rouw in het hart; doch troosten ons in de overtuiging, dat gij hierboven reeds het loon hebt ontvangen van uwe zegenrijke loopbaan en uw vlekkeloos leven.

Brief van een Gentenaar aan de Kaap,

a° 1720.

Alles wat uit Zuid-Afrika komt, maakt onze belangstelling gaande. Dit heeft mij bewogen, der Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde mededeeling te geven van den volgenden brief, den 2[den] Juli 1720 uit de Kaap geschreven, door een Gentenaar aan boord van een oost-indievaarder. Het stuk, zijnde een foliovel Hollandsch, berust op het rijksarchief alhier (Procès du Conseil de Flandre, 2e série, n° 6092, Extrait du n° 626 du fonds des Familles), waar mijn aandacht er op gevestigd werd door den heer De Haerne, commies-chartermeester, wien ik daarvoor bij herhaling mijn hartelijken dank betuig.

Bl. 1*a*. **Vijt het schip de Samaritaen voor de Cappe de Bonne Esperance den 2. Julij 1720.**

Seer Lieve Ende Beminde Moeder, Vader, Monfrere (1), *gheheel de familie, Ende alle goede Ende Bekende Vrienden.*

Naer hertelijcke Groetenisse, ende wensch van alle bedenckelijcken Zeghen naer Ziele ende Lichaem, Soo Laate ick VL. weten dat wij door de Gratie godts sijn aanghecommen aen de Cappe de Bonne Esperance,

(1) *Monfrere* = schoonbroeder, zooals nog steeds in Vlaanderen.

ofte om beter te segghen de Cappe der goede hoope, ende dat den 14^{en} der voorlede maent Junij, alwaer wij onsen Compagnion hebben ghevonden, den welcken met ons is vytghezeijlt, al hoe wel wij meijnden dat den selven vergaen was, Ende hij heeft op sijne reijse negen-en dertigh dooden, ende oock ontrent de t'negentich siecken de welcke hier in het hospitaal ligghen, Maer het gonne wonder is, soo VL. sal hooren, daer is niet verre van de Cappe eenen donderslagh ghevallen op sijn Schip den welcken eenen man heeft ghequetst, soo dat hij van het selve is ghestorven ende sijnen mast is door den selven gheheel doorscheurt gheweest, Nochtans wij en hebben niet het minste vernomen, al hoe wel wij niet verre van hem en conden wesen, aenghesien hij twee daghen daer naer, ende wij den derden hier sijn anghecommen.

Onse Dooden van dese reijse sijn in het gheheel twee-endertigh, maer onse Siecken sijn weijnigh die hier in het hospitaal wesen ten opsichte van de andere.

Bl. 1b. Ick saude VL. wel schryven de gheleghentheijt van dese plaetse, maer het en is de moeijte niet weert, Nochtans VL. moet weten dat het rontom in bergen gheleghen is, waer onder is eenen, den gonnen twintigh mijlen in Zee ghesien wort, vervolghens VL. kan Dencken, hoe hoogh hy wel moet wesen.

Ick hebbe ghesprocken van onse siecken, maer het gonne mij angaet, Ick ben, Godt sij ghedanckt in eene goede ghesontheijt, het selve verhopende van VL. allegader, Belovende den almoghenden Godt ghedurighlijck te bidden op dat het nogh Langhe Jaeren magh dueren hopende VL. allegader noch ghesont te vinden in mijne wedercomste, waer naer ick onversadelijck trachte.

Wij sijn hier op het schip vier Gentenaers, waer onder is den sone van Mombour saligher, ofte swagher van Monsr Van Daele op de Cooremerckt, Ende den sone van Monsr Van Laere, spellemaecker, ende den lesten Willem tout le monde, maer den Sone van Mombour salig^{r} die is hier in het hospitaal ligghende, Ende

sy doen VL. allegader van herten groeten, als oock alle hunne vrienden. Van ghelijcken Laate ick VL. weten dat ick hier seer bemint worde om dat ick de Cleyne jonghens leere van de opper Officieren, ende ick ben als onderschryver, want ick moet alle de Rekenijnghen vytschryven, Ende daer een ander moet Loopen ende Wercken, maer daer voor en ontfanghe ick geen Ghelt maer somwylen een glas wijn :

Ick bidde op alle vrintschap van mij met de eerste occasie te schryven, Ende soo dickmaels als VL. Belieft,
Bl. 2a. want de Joffrauw || Onder het huys Domburgh sal my de selve wel oversenden, VL. moet maer de brieven doen addresseren bij Albert in den Wyngaert in de Lepel straete tot Batavia om voorders aen my te behandighen. Hier mede blyve ick, my in VL. ghebeden bevelende

Seer Beminde Moeder Vader Ende Monfrere

Bidt voor Mij ick sal voor VL. Bidden

VL. Oodmoedighen Dienaer Ende gheaffectioneerden Sone totter doodt

FRANS SMAUT.

Ick Bidde van myne hertelijcke groetenisse te doen aen alle de vrinden van onse familie, ende aen Mons. Goossaert met syne huysvrauwe Monsr. Spansa, aen alle de ghebueren, ende ten lesten aen alle goede ende bekende vrinden :

Niet en manquiert my als snuijftoeback daer om bidde om my wat over te stieren want het alles wel ten rechten sal komen.

Daer is eenen seer grooten oorloghe ende sterfte in Oost-Indien, soo wij hier aen de Cappe van de thuys vaders (1) hebben ghehoort :

---

(1) *thuys vaders* = thuisvaarders, t. w. van de Oost naar Holland.

Adjeu dan voor het leste met hertelycke Groetenisse aen de Seer Eerbaere Ende deughsaeme Jonghe-Dochter soo ick Meyne Isabelle Wijns.

2b. Monsieur

Monsr. Judocus de Baets woonende in den Ver Galan in de Bennesteke

Tot

GHENT

die godt (1)
bewaert over Zee.

Niet dat deze brief over Zuid-Afrika zelf iets nieuws mededeelt. Het bericht aangaande de vele dooden en zieken aan boord der beide samen uitgezeilde schepen, bevestigt wat ook van elders en reeds lang bekend is over de moeilijkheden, welke de meer dan honderd dagen lange reis nog in de 18de eeuw opleverde, moeilijkheden die de eerste aanleiding geweest zijn tot het stichten van een ververschingsstation aan de Kaap (2). En de plaats zelve schijnt op den schrijver weinig indruk gemaakt te hebben : alleen de Tafelberg komt hem meldenswaard voor. Veeleer worden wij getroffen door de aanwezigheid van vier Vlamingen op een ongetwijfeld Hollandsch schip : de Zuidnederlanders zijn nooit groote zeevaarders geweest, en men stelt zich zoo licht voor, dat « Holland » en

---

(1) Vóór deze woorden een zeer zwarte doorhaling.
(2) Zie D. C. Hesseling, *Het Afrikaansch* (Leiden 1899), blz. 1-5.

« Vlaanderen » sedert het begin der 17de eeuw zoogoed als niets meer met elkander te maken hadden. Het meest van al verrassen echter taal en stijl van den brief : beide zijn, vergeleken met de bekende Zuidnederlandsche literatuur uit het begin der 18de eeuw, werkelijk ongemeen. Frans Smaut moet een man van een zekere ontwikkeling geweest zijn, althans wel onderwezen : zijn moedertaal heeft hij blijkbaar goed geleerd ; hij schrijft ze vloeiend en nauwkeurig, en hij is om geen woord verlegen. De man schijnt ook Fransch gekend te hebben : eenige invloed van die taal op de zijne is onmiskenbaar, en de Fransche woorden die hij bezigt, zijn meest alle goed gespeld. Men verwondert er zich niet over, dat hij met het onderwijzen der officierskinderen belast blijkt. De kinderlijke liefde, waarvan zijn brief getuigt, doet hem alle eer aan, en het bescheiden compliment voor juffrouw Isabella Wijns, aan 't slot van het naschrift, verraadt ons zijn hartsgeheim.

De verrassing is te grooter, daar onze briefschrijver zeer waarschijnlijk afkomstig is uit een omgeving, die nu juist niet tot de hoogst staande klassen der samenleving behoort. De « Bennesteke » te Gent is een vanouds beruchte steeg, en het huis, met zijn veelzeggend uithangbord *Le vert Galant,* waar de ouders van Frans Smaut blijken gewoond te hebben, stond in het hartje van het badstovenkwartier, te weten op den hoek van de Kromsteeg (1).

(1) Men leest in de *Gazette van Gent,* 24 Februari 1777 : « Eene herberge, genaemd *den Verd Galant,* in de Benne-

Een onderzoek naar de hoofdpersonen in dezen brief genoemd : Frans Smaut zelve, zijne ouders en Isabella Wijns, heeft het volgende opgeleverd.

In de doopboeken der Sint-Baafskerk te Gent staat opgeteekend dat den 18 Maart 1691 gedoopt werd : FRANCISCUS *filius* JUDOCI SMAUT *et* MAGDALENE D'ARSCHOT *conjugum*, welk kind denzelfden dag vóór een uur snachts geboren werd; evenzoo dat den 28 Januari 1683 gedoopt werd ISABELLA CLARA WIJNS *filia* JACOBI WIJNS *et* MARIE FANS, daags te voren te half twaalf van den nacht geboren.

Het kan redelijkerwijze niet worden betwijfeld, of de in deze posten genoemde Frans Smaut en Isabella Wijns zijn dezelfde personen, met wie we in dezen brief kennis maken : de Bennesteeg behoorde tot Sint-Baafsstede. De « Seer-Eerbaere ende deughsaeme Jonghe-Dochter », die het hart van den nog niet eens dertigjaren jongman veroverd had — of is dat een te gewaagde onderstelling — was dus alles behalve een « eerste jonkheid ».

Er werd niets gevonden over den in het adres genoemden JUDOCUS DE BAETS, die wellicht Frans Smaut's stiefvader was. Dat zijn eigen vader in

---

stege, houdende den hoek van de Krommestege ». In het *Weezenboek* 1781, bl. 103 v°, op het stadsarchief alhier : « Een huys... in de Bennestege, aen d'een sijde streckende dherberghe *den Veer de Galant* ende ter andere het huys genoemt *den Verloren Sone* » (een en ander aangehaald bij FR. DE POTTER, *Gent van den oudsten tijd tot heden*, 4, 118).

elk geval overleden was, kunnen we opmaken uit de vermelding van « Mombour (= *voogd*) saligher ».

Naar de gezellen van onzen Frans Smaut heb ik geen onderzoek gedaan; WILLEM TOUT LE MONDE is blijkbaar een bijnaam.

Aan de ambtenaren van het Stadsarchief te Gent, van wier nasporingen deze mededeelingen over Frans Smaut en Isabella Wijns de vrucht zijn, betuig ik ten slotte mijn beleefden dank.

Gent. WILLEM DE VREESE.

Zitting van 15 Maart 1905.

Zijn aanwezig de heeren G. SEGERS, bestuurder; J. BROECKAERT, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren CLAEYS, Jhr. DE PAUW, OBRIE, COOPMAN, BOLS, DE FLOU, CLAES, JANSSENS, Jhr. DE GHELDERE, PRAYON-VAN ZUYLEN, SIMONS, DE CEULENEER, Dr. DE VREESE, MUYLDERMANS, BOUCHERIJ en JOOS, werkende leden;

de heer HUGO VERRIEST, briefwisselend lid.

De heeren COREMANS, HELLEPUTTE en Baron DE BETHUNE laten weten, dat zij verhinderd zijn de vergadering bij te wonen.

De heer Edw. Gailliard, bestendige secretaris, leest het verslag der Februarizitting voor. — Dit verslag wordt goedgekeurd.

Aangeboden boeken. — Daarna deelt de bestendige secretaris de lijst mede der

AANGEBODEN BOEKEN.

Door de Regeering :

Annuaire de l'Académie royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique. 1905 (71me année).

Académie Royale de Belgique. *Bulletin de la Commission royale d'histoire.* Tome LXIII. IVe bulletin. 1904.

Académie Royale de Belgique. *Bulletin de la Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques et de la Classe des Beaux-arts.* 1904, n° 12.

Handelingen van het XXVe Nederlandsch taal- en letterkundig Congres, gehouden te Gent, den 28, 29 en 30 Augustus 1899. Gent, 1900.

Handelingen van het XXVIIe Nederlandsch taal- en letterkundig Congres, gehouden te Kortrijk, den 20, 21 en 22 Oogst 1903. Yper, 1904.

Revue Néo-Scolastique publiée par la Société Philosophique de Louvain. N° 45 de la collection. XIIme année, n° 1, Février 1905.

Revue de l'Université de Bruxelles. 10e année : 1904-1905, n° 4, Janvier.

Bulletin bibliographique et pédagogique du Musée belge, revue de philologie classique. 9e année, n° 2, 15 Février 1905.

Bibliographie de Belgique. 1° Livres; 2° Publications périodiques. N° 3 (15 Février 1905).

Sommaire idéologique des ouvrages et des revues de philosophie, publié trimestriellement par l'Institut supérieur de Philosophie de Louvain. 11me année, Fasc. XXXIX (1er Février 1905).

Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent. 13e jaar (1905), n^r^ 1.

Wallonia, XIIIe année, n° 2, Février 1905.

Revue sociale catholique. 9e année, n° 5, 1er Mars 1905.

Catalogue de la bibliothèque centrale du Ministère des Finances et des Travaux publics. Bruxelles, 1904.

Ministère des Finances et des Travaux publics. *Annales des travaux publics de Belgique.* 62e année, 2me série, Tome X, 1er fascicule, Février 1905.

Door de Académie royale d'Archéologie de Belgique, te Antwerpen :

Bulletin, 1905, 1re livraison.

Door den Cercle archéologique de Malines :

Bulletin, Tome XIV, 1904.

Door de Société d'Emulation pour l'étude de l'histoire et des antiquités de la Flandre :

Annales, Tome LX de la collection. Revue trimestrielle, 1er fascicule, Février 1905.

Door het Beschermcomiteit der Werkmanswoningen van het arrondissement Gent :

De beluiken binnen de stad Gent. — Verslag over het onderzoek, gedaan ten jare 1904, door de heeren De Rycke Ign., Van Renterghem J. en De Buck P. Sint-Amandsberg bij Gent, 1904.

Verslag over de Werkzaamheden gedurende 1904, voorgedragen door den Secretaris Ferd. Strengs. Gent, 1905.

Door de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden :

Handelingen en Mededeelingen over het jaar 1903-1904. Leiden, 1904.

Levensberichten der afgestorven medeleden. (Bijdrage tot de Handelingen van 1903-1904.) Leiden, 1904.

Tijdschrift voor Nederlandsche taal- en letterkunde. Twee en twintigste deel. Nieuwe reeks : veertiende deel, 3e en 4e aflevering; vijftiende deel, 1e en 2e aflevering.

Door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, te Middelburg :

Archief. Vroegere en latere mededeelingen voornamelijk in betrekking tot Zeeland. Middelburg, 1904.

Proeve van eene lijst bevattende de vroegere namen der huizen in Middelburg, door M. Fokker. Middelburg, 1904.

Door het Historisch Genootschap te Utrecht :

Bijdragen en Mededeelingen. 25e d. Amsterdam, 1904.

Willelmi, capellani in Brederode, postea monachi et procuratoris Egmondensis Chronicon, uitgegeven door M. C. PYNACKER HORDYK. (3e serie, nr 20 van de Werken uitgegeven door het Historisch Genootschap te Utrecht.)

Wet van het Historisch Genootschap, te Utrecht. Herzien in de bestuursvergadering van 3 October 1903.

Door de Redactie :

Woordenboek der Nederlandsche taal : Negende deel, 3e aflevering (matsen — melden), bewerkt door Dr. A. KLUYVER en Dr. A. LODEWYCKX.

Door den heer Jan Boucherij, werkend lid :

De Vlaamsche Kunstbode : Kunsten, letteren, wetenschappen. Februari 1905.

Door den Eerw. heer P.-J. Goetschalckx, pastoor te Donk, onder Eekeren :

Bijdragen tot de Geschiedenis bijzonderlijk van het aloude Hertogdom Brabant. Februari 1905.

Door den heer Leo van Puyvelde : *De Katholieke Vlamingen en hun Letterkunde.* Leuven, 1905.

Door den schrijver :

Eene lezing over Vondel's Treurspel « Lucifer », volgens de schooluitgaven, in de Belgische onderwijsgestichten gebruikt, door E. I. OSSENBLOK. Lier, z. j.

De laatstverschenen afleveringen van :

Germania, nr 3, Maart 1905; — *St.-Cassianusblad,* 7e jaargang, nr 3, Meert 1905, bijvoegsel nr 5; — *Biekorf,* nr 4, Schrikkelmaand 1905.

Ingekomen brieven.

De bestendige secretaris leest aan de Academie de volgende ingekomen brieven voor :

1°) **Wereldtentoonstelling van Saint-Louis.** — Brief van 12n Februari 1905, waarbij de heer

Jules Carlier, algemeen commissaris van het Belgisch Gouvernement bij de Wereldtentoonstelling van Saint-Louis van 1904, aan de Academie laat weten, dat zij in die tentoonstelling een diploma van « *Grand prix collectif, groupe 8* » bekomen heeft.

2°) **Boekerij van wijlen** GUIDO GEZELLE. — Brief van 18n Februari 1905, waarbij een heer uit Brugge, vertrouwelijk de Academie bericht, dat hij opdracht ontvangen heeft om den verkoop te beredderen van de verzameling boeken, nagelaten door wijlen den Eerw. heer Joz. Gezelle, verzameling, die grootendeels bestaat uit werken eenmaal in bezit van Guido Gezelle. « Uit piëteit « voor Gezelle's groote nagedachtenis », aldus schrijft gezegde heer, « betaamt het, dat de Konink- « lijke Vlaamsche Academie vooraf in de gelegen- « heid gesteld worde deze werken aan te werven ».

Naar de inlichtingen, door den bestendigen secretaris omtrent de zaak ingewonnen, zou de onderhavige verzameling meestendeels uit Vlaamsche boeken bestaan, waaronder vele van de XVIIe eeuw. Er komen ook vier incunabula in voor. De Academie wordt verzocht iemand met het onderzoek der boeken te belasten, ten einde den verkoopprijs daarvan vast te stellen. Eene spoedige beslissing wordt gewenscht.

Op voorstel van den heer Coopman belast de Academie den bestendigen secretaris bedoelde verzameling boeken ten spoedigste mogelijk te gaan

bezichtigen en daarover verslag, met vermelding van den aankoopprijs, in te dienen. — Desnoods zal het Bestuur den Heer Minister verzoeken om de Academie eene bijzondere toelage te willen toekennen.

3°) **Fragment van den « Wapene Martijn ».** — Brief van 22ⁿ Februari 1905, waarbij de eerw. heer J. Goetschalckx, pastoor te Donk, onder Eekeren (Antwerpen), laat weten, dat hij met het meeste genoegen aan de Academie het fragment van Maerlant's *Wapene Martijn* ten geschenke geeft, dat door hem aan den heer Edw. Gailliard werd toevertrouwd. — Een brief van bedanking zal namens de Academie aan den heer Goetschalckx gezonden worden.

4°) **Borstbeeld van wijlen** KAREL STALLAERT. — Brief van 22ⁿ Februari 1905, waarbij de heer Minister van Landbouw (Beheer van Schoone Kunsten) den bestendigen secretaris der Academie verzoekt bij den heer Hambresin, beeldhouwer te Brussel, te gaan om het model in potaarde, voor het borstbeeld van wijlen Karel Stallaert vervaardigd, na te zien en hem te laten weten wat hij over het werk van den heer Hambresin meent.

De bestendige secretaris heeft de heeren Th. Coopman en Is. Teirlinck, leden der Academie, die te Brussel wonen, verzocht de hem opgelegde taak op zich te willen nemen. Die heeren waren zoo goed op 7ⁿ Maart aan den bestendigen

secretaris een verslag te zenden, waaruit blijkt, dat bedoeld model treffend is van gelijkenis en dat, huns inziens, verlof tot het laten beitelen in marmer mag gegeven worden. — Dit verslag werd door den bestendigen secretaris, per brief van 10ⁿ Maart, aan den Heer Minister overgemaakt.

5°) **Prijsvraag over Geschiedenis** — Brief van 23ⁿ Februari 1905, waarbij de heer Dr. W. de Vreese, die, in zitting van 22ⁿ Februari, tot lid van den keurraad, belast met het onderzoek van het antwoord op de prijsvraag over Geschiedenis benoemd werd, de Academie verzoekt hem van den opgelegden last te ontslaan. — De heer Muyldermans wordt tot verslaggever, ter vervanging van den heer Dr. de Vreese, benoemd.

6°) **« Behandeling der Beklemde liesbreuken »**. — Brief van 24ⁿ Februari 1905, waarbij de heer Th. Coopman, namens de Commissie voor Nieuwe Taal en Letterkunde aan het Bestuur der Academie meldt, dat de Academie reeds besloten heeft tot de uitgave van Dr. Teirlinck's handschrift over de *Behandeling der beklemde liesbreuken*, vóór de stichting van het Van de Ven-Heremans' fonds, en dat toen ter tijd het handschrift den heer Fr. de Potter, bestendigen secretaris, werd ter hand gesteld.

7°) **Verhandeling van Dr. Fris, over den Economischen toestand van Vlaanderen.** — Brief van 25ⁿ Februari 1905, waarbij de heer

Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs den wensch uit te vernemen, wat er met de verhandeling geworden is van den heer Dr. Victor Fris, getiteld : « *Schets van den Economischen toestand van Vlaanderen in het midden der XVe eeuw* ». — De Academie beslist dit werk voor onderzoek te verzenden naar de Commissie voor Geschiedenis. -- Namens die Commissie wordt dit onderzoek aan de heeren Jhr. de Pauw, Broeckaert en Muyldermans opgedragen, welke daarover verslag zullen geven.

8°) **Begrooting voor 1906.** — Brief van 27^n^ Februari 1905, waarbij de heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs het Bestuur der Academie verzoekt de begrooting voor het dienstjaar 1906 vóor 1^n^ April aanstaande in te dienen. — Ten gevolge van verplichten uitstel, zal deze begrooting aan de Academie, enkel in de Aprilzitting ter goedkeuring kunnen voorgelegd en bij den heer Minister vóor 1^n^ Mei ingediend worden.

9°) **Overdrukken.** — Brief van 27^n^ Februari 1905, waarbij de heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs het Bestuur der Academie machtigt, in 't vervolg overdrukken te leveren aan de schrijvers van *Levensschetsen* van afgestorven leden der Academie, welke in het Jaarboek verschijnen.

10°) *a.* **Prijsvraag over Muziekgeschiedenis.** — Gedrukt bericht, gedagteekend van 1n Maart 1905, betrekkelijk het uitschrijven door de « *Vereeniging voor Noord Nederlands Muziekgeschiedenis* » van Amsterdam, van eene prijsvraag over « *de « Melodie van het oud-Nederlandsch lied tot omstreeks « 1625* ».

Daar dit belangrijk stuk wellicht hier te lande weinig zal bekend zijn, beslist de Academie, op voorstel van den bestendigen secretaris, het in de *Verslagen en Mededeelingen* op te nemen, om er de aandacht onzer musicologen op te vestigen.

Ieder, die al is het oppervlakkig, kennis neemt van de stemverwijzingen onzer oude liederen, valt het op, welk een aanzienlijk aantal melodieën met versaanwijzing in vreemde taal in de 16e en het begin der 17e eeuw in onze liedboeken aangehaald of gevonden worden en dat daartegenover het Nederlandsche woordvers als gebruikte stemverwijzing verreweg in de minderheid is. Een gevolgtrekking is spoedig gedaan : de vreemde melodie was destijds de geliefde. Toch behoeft zulks allerminst het geval geweest te zijn, althans niet in die mate als een eerste indruk zou kunnen doen vermoeden. Die vreemde melodieën, ja, zij behielden in het gebruik, in den beginne althans hun on-Nederlandschen naam. Maar bleef die melodie zelf ook onveranderd? Bekend is het beweeglijk karakter van volks- en volksaardige melodieën, zoodat vermoed kan worden, dat die vreemde melodieën in de Nederlanden, aan de behoeften als ze aangepast werden, zich vervormden en daarbij juist dat verloren wat hun een uitheemsch karakter verleende; die vervormde melodie was, in weerwil van haar vreemden naam die bleef, des ondanks een echt-Nederlandsche geworden.

Hoewel er enkele gegevens zijn, welke de juistheid van deze opvatting zouden kunnen staven — herinnerd zij aan de oudste geschiedenis van de Wilhelmusmelodie met haar Zuidduitsche, Noordduitsche, Zweedsche, Hollandsche en wellicht Groningsche vertakkingen — is het bestaan van dit verschijnsel zelf allerminst vaststaand en kennen wij niet de regels, volgens welke deze gewaande nationale factor onbewust zijn invloed zou hebben geoefend. Bestaat inderdaad een dergelijk element dan zou gesproken mogen maar ook moeten worden van een Nederlandsch lied, in weerwil dat de uitheemsche benaming van een aantal melodieën het tegendeel zou doen veronderstellen.

Die veronderstelde wet kan tweeledig in haar beteekenis geweest zijn. Zij kan ingewerkt hebben op den bouw der melodieën, waardoor zekere tonaliteiten, intervallen of versieringen meer naar voren kwamen, andere meer naar achteren gedrongen werden. Ook kan zij veroorzaakt hebben, dat bepaalde rhythmische vormen als het ware voorgetrokken werden, als weerspiegeling van de stemming van het woordvers. Die voorkeur van bepaalde vormen zou dan haar grond hebben eensdeels in volksopvattingen, anderdeels in tijdelijk heerschende mode bij meer ontwikkelden.

Bestond werkelijk een dergelijke ongeschreven echt Nederlandsche wet? Hoe was haar werking? Deze overweging is het, welke aanleiding geeft, dat de Vereeniging voor Noord-Nederlands muziekgeschiedenis de vraag stelt:

Heeft de melodie van het oud-Nederlandsch lied tot omstreeks 1625 een eigen karakter, vergeleken met het lied van andere nationaliteiten? Zoo ja, waarin ligt dat verschil, zoowel ten opzichte van de muzikale structuur als ten opzichte van psychologische eigenaardigheden?

De antwoorden, gesteld in Nederlandsch, Fransch, Engelsch, Duitsch of Latijn en getypt of geschreven door

een ander als des auteurs hand worden vrachtvrij ingewacht vóor of op 1ⁿ Mei 1906 bij het bestuurslid der Vereeniging den heer J. W. ENSCHEDÉ, Heerengracht 68, Amsterdam, bij wien exemplaren van deze prijsvraag op franco aanvraag kosteloos te verkrijgen zijn.

De schrijver teekent zijn antwoord niet; hij voorziet dit van een kenspreuk, welke hij, met opgaaf van zijn naam en woonplaats, herhaalt in een gesloten briefje, dat dezelfde spreuk tot opschrift heeft. De ingeleverde handschriften, zoowel de bekroonde als niet bekroonde, blijven het eigendom van de Vereeniging, ook wat het auteursrecht betreft.

Indien een antwoord, hoewel bekroningswaardig, naar het oordeel der jury wijziging behoeft, zal het bedrag van den prijs niet eerder gegeven worden dan nadat de jury het persklaar verklaard heeft.

Het bekroonde antwoord wordt gedrukt en uitgegeven op kosten der Vereeniging. De auteur belast zich kosteloos met het corrigeeren der drukproeven en heeft recht op 25 presentexemplaren.

Voor het antwoord, dat het best voldoet aan de opgegeven vraag, wordt uitgeloofd een bedrag van *f* 150.—, onmiddellijk uit te betalen na de toewijzing van den prijs.

Het bestuur der Vereeniging acht zich niet gehouden een antwoord, dat het beste is der ingekomen antwoorden maar niettemin niet voldoet aan de gestelde eischen, te kekronen.

Als beoordeelaars der ingekomen antwoorden zullen optreden de heeren Mr. FL. VAN DUYSE te Gent, DAN. DE LANGE te Amsterdam en D. F. SCHEURLEER te 's-Gravenhage.

b. **Prijsvraag over klokgieterij.** — Gelijk bericht, betrekkelijk het uitschrijven door de gemelde « *Vereeniging voor Noord Nederlands Muziekgeschic-*

denis » eener prijsvraag over de « *Ontwikkeling in* « *de constructie en samenstelling der klokken in de Ne-* « *derlanden en Vlaanderen voor circa 1800 gegoten* ».

De Academie beslist het memorie van toelichting ook in hare *Verslagen en Mededeelingen* op te nemen.

Tot die takken van industrie in de Nederlanden, wier vroegere beoefenaars het tot een groote mate van artistieke vaardigheid gebracht hebben, behoort voorzeker de klokgieterskunst; het noemen van enkele namen als Van Wouw, Waghenens, Moer, Van den Gheyn, Both, Hemony, Fremy, de Haze, de Grave en zooveel andere nog meer moge volstaan om deze bewering toe te lichten. De werken dezer gieters zijn niettemin onderscheiden. In weerwil, dat er geheele geslachten van klokgieters zijn aan te toonen o. a. Van Vegchel, Van Trier, Both en Hemony, dat anderen tot elkander gestaan hebben in de verhouding van leerling tot meester (Mammes Fremy en Pierre Hemony) en dus gemeend kan worden, dat de kunst van den oudere bij traditie op den jongere overgegaan is, blijken hun klokken toch ongelijksoortig. Gedeeltelijk moet dit een gevolg zijn geweest van hun technische vaardigheid, welke bij den éen meer ontwikkeld was dan bij den ander, maar bovendien ook onderscheiden moet geweest zijn in de verschillende leeftijden van denzelfden gieter. Gedeeltelijk moet dit verschil te verklaren zijn door verschil in gevolgde werkwijze; zoowel de ontwikkeling der wis- en scheikundige wetenschappen, als ook overwegingen van subjectieven aard zijn allerminst zonder beteekenis geweest voor de ontwikkeling der klokgieterij. Vandaar dat in den loop der tijden ook wijziging optreedt in de constructieve lijnen, die het beloop en de richting van den klokwand bepalen, in de plaatsing van het opschrift, in de samenstelling van de klokspijs, in den vorm van en de gewichtsverhouding

tusschen klepel (hamer) en klok, in de plaats en de wijze van aanslag.

Af en toe is over de constructie en samenstelling onzer Nederlandsche klokken wel iets bekend geworden. In de na archiefstudie geschreven monografiën over onze klokkenspellen worden herhaaldelijk gewichtstabellen medegedeeld; het klokkenspel op het Grosz-herzogliche Schlosz te Darmstadt, in 1671 door Pierre Hemony gegoten, werd ruim een halve eeuw geleden physisch geanalyseerd (de resultaten zijn opgenomen in *Die Glockengieszerei mit ihren Nebenarbeiten* von Fr. Harzer. Weimar 1854 passim) en ook over de Gloriosa van Van Wouw in den Dom te Erfurt (1497) is iets medegedeeld (Vgl. H. Helmholtz. *Die Lehre von den Tonempfindungen.* 4e Ausg. Braunschw. 1877 S. 125).

In de technische vaardigheid maar ook in de constructie en legeering lag het geheim van den gieter. Immers beide laatste zijn de factoren, die beheerschen het aantal en den betrekkelijken sterktegraad der bij- en boventonen, die aan den grondtoon van den slagring welluidendheid geven. Omgekeerd moet dus uit de uitkomsten van het geometrisch en chemisch onderzoek van klokken aangewezen kunnen worden, waarom de gietkunst van den éenen gieter hooger stond dan die van den ander en waarin deze superioriteit gelegen was. Daarom stelt de Vereeniging voor Noord-Nederlands muziekgeschiedenis de vraag:

Welke is de ontwikkeling in de constructie en samenstelling der klokken, in de Nederlanden en Vlaanderen voor circa 1800 gegoten? Welke zijn de wetenschappelijk natuurkundige grondslagen, die aan de klokken van zekere Nederlandsche gieters den artistieken voorrang hebben gegeven? Eén en ander zoo mogelijk toegelicht met een tabellarisch overzicht der verschillende werkmethoden en op schaal geteekende doorsneden der voornaamste klokken en bijbehoorende klepels (hamers), deze laatste met vermelding der gewichtsverhouding en de plaats en de wijze van aanslag.

De antwoorden, gesteld in Nederlandsch, Fransch, Engelsch, Duitsch of Latijn en getypt of geschreven door een ander als des auteurs hand worden vrachtvrij ingewacht vóor of op 1 Mei 1907 bij het bestuurslid der Vereeniging den heer J. W. ENSCHEDÉ, Heerengracht 68, Amsterdam, bij wien exemplaren van deze prijsvraag op franco aanvraag kosteloos te verkrijgen zijn.

De schrijver teekent zijn antwoord niet; hij voorziet dit van een kenspreuk, welke hij, met opgaaf van zijn naam en woonplaats, herhaalt in een gesloten briefje, dat dezelfde spreuk tot opschrift heeft. De ingeleverde handschriften, zoowel de bekroonde als niet bekroonde, blijven het eigendom van de Vereeniging, ook wat het auteursrecht betreft.

Indien een antwoord, hoewel bekroningswaardig, naar het oordeel der jury wijziging behoeft, zal het bedrag van den prijs niet eerder gegeven worden dan nadat de jury het persklaar verklaard heeft.

Het bekroonde antwoord wordt gedrukt en uitgegeven op kosten der Vereeniging. De auteur belast zich kosteloos met het corrigeeren der drukproeven en heeft recht op 25 presentexemplaren.

Voor het antwoord, dat het best voldoet aan de opgegeven vraag, wordt uitgeloofd een bedrag van *ƒ* 150.—, onmiddellijk uit te betalen na de toewijzing van den prijs.

Het bestuur der Vereeniging acht zich niet gehouden een antwoord, dat het beste is der ingekomen antwoorden maar niettemin niet voldoet aan de gestelde eischen, te bekronen.

Als beoordeelaars der ingekomen antwoorden zullen optreden de heeren F. A. HOEFER te Hattem, Prof. Dr. P. ZEEMAN en J. W. ENSCHEDÉ, beiden te Amsterdam.

11°) **Storting in de Staatskas.** — Brief van 8n Maart 1905, waarbij de heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs de

ontvangst meldt van het bewijs van storting der som van fr. 273, zijnde de netto-opbrengst van de boeken voor rekening der Academie gedurende het afgeloopen jaar 1904 verkocht.

Mededeeling door den Bestendigen Secretaris.

Wereldtentoonstelling te Luik, in 1905. Medewerking van de Koninklijke Vlaamsche Academie. Regeling. — *Mededeeling door den heer Edw. Gailliard, bestendigen secretaris.*

Op uitnoodiging van den heer C. Lecointe, secretaris van de Klasse voor Hooger Onderwijs en Wetenschap van de Wereldtentoonstelling van Luik, heb ik gisteren in het cabinet van den heer C. Van Overbergh, algemeen bestuurder voor Hooger Onderwijs, Wetenschappen en Letteren aan het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, voorzitter van gezegde Klasse, eene vergadering bijgewoond, waarin de wijze van medewerking van de Belgische Academiën aan de Tentoonstelling zou besproken en geregeld worden.

Behalve de heer Van Overbergh, die de vergadering voorzat, en de heeren De Becker, Hocepied en Lecointe, uit het Ministerie, waren tegenwoordig de heeren ridder Marchal, bestendige secretaris der *Académie Royale de Belgique*, de heer Dr. Masoin, bestendige secretaris der *Académie Royale de Médecine*, en uw dienaar.

De heer Van Overbergh legde ons den plattegrond voor van het gebouw, dat voor de uitstallingen der klasse zal beschikbaar gesteld worden. De opvatting mag prachtig heeten.

Uit de bespreking waartoe er vervolgens werd overgegaan, is gebleken dat betrekkelijk de medewerking der Koninklijke Vlaamsche Academie het volgende wordt gewenscht :

a.) Het opstellen van eene historische schets over de stichting en de werkzaamheden der Academie. De heer Ridder Marchal heeft alreeds een dergelijke schets voor de *Académie Royale de Belgique* ingediend.

Bedoelde schets zou moeten in vorm van tabel gedrukt worden.

b.) De Academie zou verder verzocht worden eenige borstbeelden van afgestorven leden naar Luik te zenden, en daarvoor de borstbeelden te kiezen van die leden, welke de meest gewichtige plaats in de Academie bekleed hebben en in het opzicht van kunstuitvoering de beste gelukt zijn.

c.) Op mijn voorstel zal aan het borstbeeld van den heer P. Willems, eersten bestuurder der Academie eene eereplaats in het Eeresalon van het gebouw voorbehouden worden. In dit salon zullen enkel vijf borstbeelden staan, nl. behalve dit van P. Willems, die van Dumont, van Bon de Gerlache, van Simonis en van doktor Guislain.

d.) In gemeld Salon, tegen de vier zijkanten, zullen op kosten van het Gouvernement vier boekenkasten geplaatst worden, waarvan eene ten dienste onzer Academie. De andere zullen door de drie klassen der *Académie Royale de Belgique* en door de *Académie Royale de Médecine* ingenomen worden. Benevens aan de uitgegeven boeken mag ook in die kasten aan voorwerpen, met verband tot den werkkring der Academiën, plaats ingeruimd worden.

In het midden van het salon wordt een kunstmeubel geplaatst, tot uitstalling van kunstwerken of van gedenkstukken aan de Belgische Academiën toebehoorende. Misschien zal aldaar eene geschikte plaats kunnen aangetroffen worden voor het uitstallen van eenige der fragmenten van middelnederlandsche gedichten, die aan de Academie zijn geschonken geweest.

e.) Boven elken zijkant van het Salon is een paneel tot het stellen van een opschrift bestemd. De drie eerste

paneelen zullen gewijd zijn aan Maria-Theresia, aan Willem de I^e en Leopold de I^e. In het laatste zal herinnerd worden aan de stichting der Koninklijke Vlaamsche Academie door Leopold de IIe. De Academie zou zich met het opstellen van het opschrift in lapidairen stijl moeten belasten.

Mijns inziens, ware het doelmatig aan een bijzondere Commissie, te zamen met het Bestuur, den last op te dragen de medewerking onzer Academie aan de Tentoonstelling van Luik te regelen. Mocht de Academie ook van dit gevoelen zijn, dan zou ik haar beleefd verzoeken onmiddellijk tot het benoemen dier Commissie over te gaan.

Op voorstel van den heer bestuurder worden door de Academie aangesteld : de heer Dr. Claeys, die lid van de Middencommissie der Nationale Feesten is, en de heer Th. Coopman.

Mededeelingen namens Commissiën.

1°) **Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde.** *Afrikaansche Studies* door den heer P. J. du Toit. — De heer Coopman brengt verslag uit over de morgenvergadering der Commissie. Deze stelt voor, « op verslag der heeren « Dr. W. de Vreese en Th. Coopman, het aan- « geboden handschrift : *Afrikaansche Studies* door « den heer P. J. du Toit, onder de uitgaven der « Koninklijke Vlaamsche Academie op te nemen, « en ten spoedigste mogelijk te laten drukken ».

Na voorlezing der verslagen en dringende aanbeveling van Dr. W. de Vreese, wordt het voorstel bij eenparigheid van stemmen goedgekeurd.

Verslag van den heer Prof. Dr. W. de Vreese.

De inhoud van het werk, dat de heer P. J. du Toit, doctorandus in de Germaansche taal- en letterkunde aan de hoogeschool te Gent, aan de Academie ter uitgave aanbiedt, is in groote trekken als volgt.

In een inleidend hoofdstuk betoogt de schrijver, dat er niet de minste reden bestaat om de benamingen *Kaaphollandsch* en vooral *Afrikaansch*, die ter plaatse zelf gebezigd worden, te vervangen door een term als *Burensprache*, zooals door MEYER-BENFEY is voorgesteld.

Het nu volgende hoofdstuk is gewijd aan het onderzoek van den invloed van het Maleisch-Portugeesch op de taal der Nederlandsche kolonisten. Zooals bekend is heeft Dr. D. C. Hesseling de oorzaak van de hyperanalytische vervorming onzer taal in Zuid-Afrika verklaard uit den invloed van het Maleisch-Portugeesch. Hoezeer de hooge waarschijnlijkheid dezer hypothese — indien hier nog van een hypothese sprake kan zijn, zegt terecht de heer Du Toit — algemeen werd erkend, toch had men nog wel bezwaren, en vooral Meyer-Benfey heeft getracht te bewijzen, dat niet het Maleisch-Portugeesch, maar het Hottentotsch den meesten invloed op de taal der kolonisten heeft gehad. De heer Du Toit onderwerpt nu de bezwaren en beweringen van Meyer-Benfey aan een grondig en onbevooroordeeld onderzoek. Zijn conclusie luidt, zoowel op geschiedkundige en economische als op taalkundige gronden, dat de stelling van Meyer-Benfey volstrekt onaannemelijk is, en dat aan de door Dr. Hesseling gegeven verklaring niet langer kan getwijfeld worden. Het betoog van den heer Du Toit is overtuigend, en klemt te meer, daar in zijn 3de caput een groot getal Afrikaansche woorden, die tot nog toe onbekend waren gebleven of de aandacht niet hadden getrokken, door hem als ontleeningen aan het Maleisch-Portugeesch worden verklaard.

In het vierde hoofdstuk worden besproken eigenaardigheden van klankleer en woordenschat. De schrijver onderzoekt welke Nederlandsche woorden onder den invloed van 't Maleisch-Portugeesch van beteekenis veranderd, en welke phenomenen uit de klankleer ontleend zijn.

In het vijfde en laatste behandelt hij de vraag : « wat is de reden dat men den Maleisch-Portugeeschen invloed niet in het geheele vocabularium van 't Afrikaansch terug vindt, dat men dien in de klanken niet gemakkelijk kan aanwijzen en slechts ten deele in de vormleer? » Het antwoord luidt : *Het Afrikaansch was op weg om Kreoolsch te worden*. Aan de hand van het zooeven verschenen werk van Dr. Hesseling, *Het Negerhollands der deense Antillen*, waarvan de heer Du Toit de schoone vellen heeft kunnen raadplegen, geeft deze ons een nauwkeurige vergelijking van het Afrikaansch met het Negerhollands der Deensche Antillen, en bewijst daarmede overtuigend, dat het Nederlandsch in Zuid-Afrika volstrekt geen *spontane* ontwikkeling heeft doorgemaakt : onze taal was ook daar op weg om Kreoolsch te worden, maar is daarin halverwege gestuit.

Deze korte ontleding van het werk van den heer Du Toit geeft maar een gering denkbeeld van zijn wetenschappelijke waarde, die zeer groot is.

Door dit werk wordt onze kennis van het Afrikaansch een grooten stap verder gebracht. Allerlei woorden en zegswijzen worden ons medegedeeld en verklaard, die tot nog toe nergens vermeld werden; bij etymologische quaesties heeft de schrijver partij getrokken van zijn kennis van 't Zuidafrikaansche leven en daardoor dingen verklaard die op de studeerkamer niet uit te maken zijn.

Daarenboven blijkt uit geheel het werk, dat de schrijver volkomen op de hoogte, en doordrongen is van de hedendaagsche taalbeschouwing. Op menige bladzijde vindt men de bewijzen van helder inzicht en scherp-

zinnigheid, en men voelt zich onwillekeurig er toe gedrongen, een eeresaluut te brengen aan den stamgenoot, die zijn tijd hier zoo goed heeft weten te besteden en ons zulk oorspronkelijk werk aanbiedt, oorspronkelijk, ook al heeft de schrijver groote verplichtingen aan Dr. Hesseling : zonder dezes werken hadden deze *Afrikaansche Studies* nooit kunnen geschreven worden. Op de door Hesseling gelegde grondslagen heeft de heer Du Toit voortgebouwd. Het zal de onvergankelijke verdienste blijven van Dr. Hesseling, den aard van het Afrikaansch naar waarheid te hebben verklaard; het zal de verdienste zijn van Du Toit, de verklaring van Hesseling voor altijd boven allen twijfel te hebben verheven.

Wat den vorm van het werk betreft : men leest het van 't begin tot het einde zonder vermoeienis. Niemand behoeft taalkundige studie gedaan te hebben om er met voordeel kennis van te kunnen nemen. Ik weet niet, of het de speciale bedoeling geweest is van den schrijver, zijn werk ook voor het groote publiek genietbaar te maken; in elk geval is hij daarin uitnemend geslaagd. Een licht Afrikaansch tintje geeft aan zijn overigens zuiver Nederlandsch een bekoorlijkheid te meer.

Om alle deze redenen heb ik de eer te adviseeren, dat de Koninklijke Vlaamsche Academie het door den heer P. J. du Toit aangeboden werk onder hare uitgaven zou opnemen. Het zal ongetwijfeld een welkome gelegenheid zijn, om ons aller belangstelling en liefde voor het verre stamverwante land met iets meer dan louter woorden te toonen.

WILLEM DE VREESE.

Verslag van den heer Th. Coopman :

Met de meeste belangstelling heb ik de verhandeling van den heer P. J. du Toit gelezen, en ik beaam ten volle het voorstel van mijn hooggeachten Collega Prof. Dr. W. de Vreese.

Het werk is inderdaad eene zeer kostbare bijdrage tot grondiger kennis van onze taal in Zuid-Afrika, en zijne waarde, in wetenschappelijk opzicht, dwingt mijne bewondering af.

Er valt niets te voegen bij al hetgeen de eerste Verslaggever met blijkbaar genoegen en niet zonder rechtmatige fierheid daarvan getuigt.

Er blijft mij slechts over één wensch te uiten : mochten velen onzer Zuidafrikaansche taalbroeders het voorbeeld van doctorandus P.-J. du Toit volgen en zich tot hoogleeraar komen bekwamen in ons vaderland, dat hun warme genegenheid toedraagt, zooals het dat tijdens de laatste jaren ondubbelzinnig bewezen heeft; mocht de Koninklijke Vlaamsche Academie nog dikwerf in de gelegenheid worden gesteld hunne alhier gedachte en geschreven werken uit te geven, zooals ze ongetwijfeld dat van den heer Du Toit zal laten drukken en in den ruimst mogelijken kring verspreiden : de strijd om het behoud, de loutering en de toekomst der Nederlandsche taal zou er stellig bij gebaat zijn.

TH. COOPMAN.

2°) **Bestendige Commissie voor onderwijs. Bestuur.** — Namens de Commissie deelt de heer Boucherij mede, dat haar bestuur van 1ⁿ Januari 1905 tot 31ⁿ December 1906 samengesteld is als volgt :

Voorzitter : de heer J. BOLS.
Ondervoorzitter : de heer GUST. SEGERS.
Secretaris : de heer J. BOUCHERIJ.

Voorstel.

Papieren door wijlen den heer Frans de Potter nagelaten. — Jhr. de Pauw, volgens over-

eenkomst met Jhr. van der Haeghen, bibliothecaris der Hoogeschool en binnenlandsch eerelid der Koninklijke Vlaamsche Academie, verzoekt het Bestuur der Academie zonder uitstel met de erfgenamen van den diepbetreurden bestendigen secretaris, wijlen Frans de Potter, in onderhandeling te treden, ten einde in het bezit te komen van al de door hem nagelaten nota's en papieren : deze zouden, naar gelang zij van literarischen of van historischen aard zijn, tusschen de boekerij der Hoogeschool en die der Academie kunnen verdeeld worden.

DAGORDE :

1°) **Levensbericht van wijlen Dr.** ALBERDINGK THIJM **en van wijlen** EDW. VAN EVEN, **voor het Jaarboek van 1906.** — De heer J. Bols, die een bijzondere vriend van den heer Edw. van Even was, wordt door de Academie met het schrijven van dezes levensbericht belast.

Vervolgens wordt aan den Heer Claes de last opgedragen, het levensbericht van wijlen den heer Dr. Alberdingk Thijm te schrijven, dat wijlen de heer van Even op zich genomen had voor het Jaarboek van 1905 te bezorgen.

2°) **Kiezing van een werkend lid,** *ter vervanging van wijlen den heer* EDW. VAN EVEN.

Worden door den heer bestuurder als stemopnemers aangewezen, de heeren Dr. de Vreese en J. Boucherij.

Wordt gekozen : de heer JULIUS MAC LEOD.

3°) **Commissie voor Geschiedenis, Bio- en Bibliographie.** — De heer Broeckaert, secretaris, deelt mede, dat de Commissie in hare zitting van heden, de heeren PRAYON-VAN ZUYLEN en JANSSENS als candidaten heeft voorgesteld, ter benoeming van een lid in de plaats van wijlen den heer Edw. van Even. — In hare toekomende zitting zal de Academie tot de verkiezing overgaan.

4°) **75e Jaarfeest van 's Lands onafhankelijkheid.** *Bespreking van het voorstel van den heer Coopman.* — De Academie beslist de regeling van het voorgestelde feest aan het Bestuur, met toevoeging van de heeren Dr. Claeys en Coopman, op te dragen.

5°) **Van de Ven-Heremans' stichting.** *Bespreking van het ontwerp van Reglement, vroeger door de Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde overgelegd.* — Dit ontwerp van Reglement wordt door de Academie aangenomen. Het zal aan de goedkeuring van den heer Minister onderworpen worden.

De zitting wordt om 4 uren gesloten.

———

Van de Ven-Heremans' stichting.

BESTENDIGE COMMISSIE

VOOR

NIEUWERE TAAL- EN LETTERKUNDE.

Voorstel door haar overlegd in de Academische vergadering van den 21 October 1903.

TOELICHTING.

Bijzondere stichtingen worden geregeld door bepalingen van toepassing of uitvoering, die in overeenstemming zijn met den wil van den begiftiger en met de vereischen der wet.

Dit hoeft geen nader betoog, en het is duidelijk dat de Koninklijke Vlaamsche Academie, in dergelijke gelegenheid, niet anders doen kan of moet dan het voorbeeld volgen van andere Academiën of officieele genootschappen, en inzonderheid dat van de « Académie Royale de Belgique », die over verscheidene stichtingen beschikt.

Voor de *Van de Ven-Heremans' stichting* wordt dan ook ongetwijfeld een *Reglement* ingewacht door de Regeering, die, indien zij tegen geene der te stellen voorwaarden eenig bezwaar heeft, daaraan hare hooge goedkeuring zal hechten.

Die voorwaarden moeten dus, met eerbiediging van den wil van den begiftiger, aan juridische en bestuurlijke vereischten beantwoorden.

In dien zin heeft Uwe bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde een *Ontwerp van Reglement* opgemaakt. De wetenschappelijke uitgaven in de Nederlandsche taal werden, immers, door haar hier ingeleid, met het gelukkig gevolg dat het streven der Koninklijke Vlaamsche Academie ook op dat gebied begrepen en gewaardeerd is geworden, zelfs tot over 's lands grenzen; ten onzent inzonderheid door den eerw. heer Van de Ven, die niet geaarzeld heeft haar, met dat doel, op de milddadigste wijze te ondersteunen.

De aldus bevoegde Commissie meent dat bedoeld ontwerp in alle opzichten aan de vereischten voldoet.

Derhalve hoopt zij, dat de Academie het welgevallig in ontvang nemen, en, na behoorlijk onderzoek, vóor 1 Januari 1904 (1) aan de goedkeuring der Regeering onderwerpen zal, opdat, reeds in den aanvang van het aanstaande jaar, maatregelen tot uitvoering kunnen getroffen worden.

Uwe Commissie houdt zich overtuigd van die spoedige en alleszins stipte uitvoering, dat het hoogste belang is voor de Nederlandsche taal

(1) De intresten beginnen te loopen van 1 *Januari* 1903. Eerste vervaldag : 1 *Juli* 1903.

en wetenschap in Vlaamsch-België; tevens dat zij, ongetwijfeld, andere welhebbende en welmeenende Vlamingen aansporen zal tot navolging van het edel voorbeeld, gesteld door den eerw. heer Van de Ven, en wellicht, op die wijze, de inrichting eener *Klasse van Wetenschappen* in den schoot der Koninklijke Vlaamsche Academie eenmaal zal mogelijk maken : dit is immers de innige wensch van allen die den algeheelen opbloei onzer taal in Vlaamsch-België verwachten van haar optreden en van haren toenemenden vooruitgang op het veelzijdig gebied der wetenschap, bijgevolg op dat van het Hooger Onderwijs.

ONTWERP VAN REGLEMENT.

Van de Ven-Heremans' stichting :

WETENSCHAPPELIJKE UITGAVEN.

(Goedgekeurd bij Koninklijk Besluit van 10 *Maart* 1903.)

ARTIKEL 1.

Krachtens den stichtingsbrief en het goedkeurend Koninklijk Besluit van 10 Maart 1903, wordt de jaarlijksche intrest van het onvervreemdbaar nominaal kapitaal, — 20,000 fr., rent drie ten honderd, — door de Koninklijke Vlaamsche Academie uitsluitend gebruikt tot bevordering der Nederlandsche taal en wetenschap; door

het uitgeven, in het Nederlandsch, van nieuwe werken over natuur- of geneeskundige wetenschappen, over rechtsgeleerdheid en over het vak van den ingenieur.

ARTIKEL 2.

Mochten, in den loop van een jaar geene dergelijke werken ter uitgave aangeboden of geene der aangebodene daartoe geschikt geacht worden, dan wordt de intrest over dat jaar gevoegd bij dien van het volgende jaar.

ARTIKEL 3.

Mocht de intrest van een of meer jaren niet toereikend zijn om het drukken van een of meer ter uitgave aangenomen werken te bekostigen, dan kan de Koninklijke Vlaamsche Academie, op voorstel en verslag van hare bevoegde Commissie, het ontbrekende aanvullen uit de tot dat doel voorziene middelen op hare gewone jaarlijksche begrooting.

ARTIKEL 4.

Zoolang er geene afdeeling of klasse voor de wetenschappen in den schoot der Koninklijke Vlaamsche Academie is ingericht, wordt het beheer van de *Van de Ven-Heremans' stichting* waargenomen door hare Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde, die telken jare, in den loop der maand December, schriftelijk

verslag uitbrengt over de werkzaamheid betreffende het fonds en dezes geldelijken toestand. Die verslagen worden gedrukt in de *Verslagen en Mededeelingen* der Academie.

ARTIKEL 5.

Over elk ingezonden handschrift betreffende de in artikel 1 bepaalde vakken worden door die Bestendige Commissie, welke te dien einde telkens drie Commissarissen benoemt, verslagen overgelegd aan de Academie, die over het al of niet drukken zoowel van die verslagen als van het handschrift beslist.

ARTIKEL 6.

Op den omslag en het titelblad van elk uitgegeven werk staat gedrukt :

« *Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde. — Van de Ven-Heremans' stichting. Uitgave Nr....* »

ARTIKEL 7.

Alleen drukvaardige en duidelijk geschreven handschriften kunnen in aanmerking komen.

ARTIKEL 8.

Bij elk voorstel tot uitgave, voegt de voornoemde Bestendige Commissie eene raming der kosten.

ARTIKEL 9.

Wordt een ingezonden handschrift ter uitgave niet aangenomen, dan wordt het den schrijver teruggezonden. De uitgegevene blijven het eigendom der Academie.

ARTIKEL 10.

De schrijver van een door de Academie uitgegeven werk ontvangt 100 present-exemplaren. In geval hij er meer begeert, kan hij zich daaromtrent met den drukker der Academie verstaan.

ARTIKEL 11.

De schrijver behoudt zijn eigendomsrecht, tevens het recht tot verdere uitgave, vertaling enz.

ARTIKEL 12.

De uitgaven worden gedrukt in ten minste 250 exemplaren, de 100 present-exemplaren voor den schrijver niet medegerekend.

ARTIKEL 13.

Op voorstel en verslag van hare voornoemde Bestendige Commissie blijft de Koninklijke Vlaamsche Academie steeds bevoegd, indien ze zulks wenschelijk of nuttig acht, twee of meer jaren vooraf het vak of de vakken te bepalen en kenbaar te maken waarover zij, voor een vastgesteld jaar,

wetenschappelijke werken ter uitgave inwacht; zelfs, bepaalde wetenschappelijke vraagstukken ter behandeling aan te bevelen.

ARTIKEL 14.

Het verslag, bedoeld in artikel 4, wordt jaarlijks den heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs, als inlichting, overgemaakt.

Aldus goedgekeurd, op voorstel van de Koninklijke Vlaamsche Academie, en op voordracht van den heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs, bij Koninklijk Besluit van

Dit ontwerp wordt den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs tot goedkeuring onderworpen.

Zitting van 12^n April 1905.

Zijn aanwezig de heeren G. SEGERS, Bestuurder; J. BROECKAERT, Onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, Bestendige Secretaris;

de heeren Dr. H. CLAEYS, Jhr. N. DE PAUW, J. OBRIE, TH. COOPMAN, E. COREMANS, J. BOLS, K. DE FLOU, D. CLAES, ALF. JANSSENS, Jhr. K. DE GHELDERE, A. PRAYON-VAN ZUYLEN, L. SIMONS, A. DE CEULENEER, Dr. W. DE VREESE, J. MUYLDERMANS, J. BOUCHERIJ, B^{on} DE BETHUNE, A. JOOS en Dr. J. MAC LEOD, werkende leden.

De heer HELLEPUTTE laat weten dat hij verhinderd is de zitting bij te wonen.

De heer Gailliard, Bestendige Secretaris, leest het verslag der Maartzitting voor. — Dit verslag wordt goedgekeurd.

Aangeboden boeken. — Daarna deelt de Bestendige Secretaris de lijst mede der

AANGEBODEN BOEKEN.

Door de Regeering :

Académie Royale de Belgique. Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques et Classe des Beaux-Arts. *Mémoires :* Collection in-4°, tome I. Fascicule I. MAURITS SABBE, *Het leven en de Werken van Michiel de Swaen.* (Mémoire couronné en 1903.) Bruxelles, 1905.

Académie Royale de Belgique. Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques et Classe des Beaux-Arts. *Mémoires :* collection in-8°, tome I. Bruxelles, 1904.

Fascicule I. DENIS (H.). — *Le suicide et la corrélation des phénomènes moraux en Belgique.* (52 pages, 2 tableaux, 4 diagrammes, 1 carte.)

Fascicule II. DE WULF (M.). — *Un théologien-philosophe du XIIIe siècle. — Etude sur la vie, les œuvres et l'influence de Godefroid de Fontaines.* (Médaille d'or en 1903. 127 pages, 1 figure. 1 planche.)

Fasc. III. DE LEENER (G.). — *Le rôle des trusts dans l'organisation économique actuelle.* (Médaille d'or en 1903; 99 pages.)

Fasc. IV. MARCHAL (Le CHEVALIER EDM.). *Le « Puits de la Vérité » issu du symbole de l'astronomie chaldéenne.* (31 pages, 1 figure.)

Fasc. V. ROUSSEAU (HENRY). — *Comment apprendre l'histoire de l'art et développer le sentiment du beau ?* (Médaille d'or en 1904; 20 pages.)

Académie Royale de Belgique. *Bulletin de la Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques et de la Classe des Beaux-Arts.* 1905, n°s 1 et 2.

Bibliographie de Belgique. Table alphabétique de la première partie : Livres, année 1904. — Première partie. Livres. N° 4, 1905. — Deuxième partie. Publications périodiques. N° 4, 1905. — *Bulletin mensuel des sommaires des périodiques,* n°s 1-2, Janvier-Février 1905.

De Vlaamsche Kunstbode. Kunsten, letteren, wetenschappen. 34e jaargang, 1904.

Bibliothèque de la Faculté de philosophie et lettres de l'Université de Liége. Fascicule XIV : *Malherbe et ses sources,* par ALBERT COUNSON, Docteur en philosophie et lettres, Lecteur à l'Université de Halle. Liége, 1904.

Revue de l'Université de Bruxelles. 10e année, n°s 5-6. Février-Mars 1905.

Bulletin bibliographique et pédagogique du Musée belge, revue de philologie classique. 9me année. N° 3, 15 Mars 1905.

Revue Sociale Catholique. 9e ann. N° 6, 1 Avril 1905.

Congrès international d'Expansion économique mondiale. Septembre 1905.

Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent. 13e jaar, nr 2, 1905.

Ministère de l'Industrie et du Travail. Office du Travail. *Les salaires dans l'industrie gantoise.* II. *Industrie de la filature du lin. Rapport et enquête présentés à M. le Ministre de l'Industrie et du Travail,* par LOUIS VARLEZ, Docteur en sciences politiques et administratives. Bruxelles, 1904.

Ministerie van Nijverheid en Arbeid. *Arbeidsblad, uitgegeven door het Arbeidsambt van België.* Xe jaargang. Januari en Februari 1905.

Door de Académie Royale d'Archéologie de Belgique, te Antwerpen :
Bulletin 1905, IIe livraison.

Door het Observatoire Royal de Belgique :
Annuaire astronomique de l'Observatoire Royal de Belgique publié par les soins de G. LECOINTE, directeur scientifique du service astronomique. 1906. Bruxelles, 1905.

Door de Société chorale et littéraire des Mélophiles de Hasselt :
Bulletin de la section scientifique et littéraire. 38e volume. Hasselt, 1904.

Door den kring :
Geschied- en Oudheidkundige kring te Kortrijk. Tweede jaargang. 1904-1905. Tweede aflevering.

Door het Kgl. Danske Videnskabernes Selskab, Vestre Boulevard, 34, Kobenhavn B :

Oversigt over det Kongelige Danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger, 1905, n° 1. — (*Bulletin de l'Académie royale des sciences et des lettres de Danemark. Copenhague.*)

Door den heer Jan Broeckaert, onderbestuurder :

Les Sociétés chorales Termondoises, par JEAN BROECKAERT. Termonde, 1905.

Door den heer Ad. de Ceuleneer, werkend lid :

Aan mijne zeer geachte medeleden der koninklijke maatschappij Rhetorica te Gent, uitgesproken ter gelegenheid van hunne eerste bijeenkomst den 11 van Louwmaand 1820, door C. VERVIER, z. j.

Door den heer Muyldermans, werkend lid :

St. Cassianusblad. Tijdschrift voor Opvoeding, Onderwijs en Onderwijzersbelangen. 7e jaargang. Nr 4. April 1905.

Door den heer Jan Boucherij, werkend lid :

De Vlaamsche Kunstbode : kunsten, letteren, wetenschappen. Maart 1905.

Een prettige Vastenavonddag. Eene schets door JAN BOUCHERIJ. Antwerpen, 1905.

Door den Eerw. heer Alexander Baumgärtner, S. J., buitenlandsch eerelid (Bellevue, Luxemburg-Stadt) :

Geschichte der Weltliteratur. Vol. V. *Die französische Literatur.* Freiburg im Breisgau, 1905.

Door de heeren Dr. P.-J. Blok en Dr. P.-L. Muller, hoogleeraren te Leiden :

Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde. Vierde reeks, vierde deel, vierde aflevering.

Door den heer Edw. Adriaensen, gemeentesecretaris en geschiedkundige, te Hoogstraten :

De Historie Van den Koninckliicken Propheet David, Van siin leven, Victorien ende wondere wercken, genomen uyt het eerste en tweede Boeck der Koningen. Neerstelyck

oversien door den Eerw. Heer FRANCISCUS VAN THIENEN. *Licentiaet in de Godtheyt, en Canoninck van onse L. Vrouwe Kercke tot Antwerpen. Alle menschen seer nut ende profytigh om lesen.* t'Antwerpen, bij Joannes Petrus Willemsens, Boeck-drucker ende Boeck-verkooper, woonende in 't Clapdorp in de vijf Ringen.

Almanach en Prognosticatie van dē Jare ons Heerē M.D.LXXVIII. Ghemaect eñ ghecalculeert door M. PEETER CATOIR. *Mathematicus eñ ghesworen Landtmeter ghegaigeert vander stadt eñ Lande van Dendermonde Docerende eñ leerē de Wynmeten, Landtmeten, Cyfferē, Sonnewysers trecken, met noch andere consten in Mathematica. Residederende binnen Calcken int lant van Dendermonde.* Gheprint Thantwerpē int Muelenyser by Jan Verwithagen M.D.LXXVIII. Met Gratie ende Priuilegie. Onderteekent, Jac. Ulpienen.

Almanach et Prognostication pour l'an de grace M.D. LXXXIIII. Selon la nouvelle Calculation. Avec les getides ou marées de l'eaue de Bruxelles vers Anuers, ou reciproquement d'icy vers là. Par M. JEAN FRANCO, *natif d'Eerssel en Brabant, Docteur es 7. Arts libéraux et Médecine, se tenant pour le présent à la maison des Enfans de cœur, sur le marché de toilles derrière l'Eglise nostre Dame en Anuers.*

Dieu veulle preserver tous ceux qui sont en peine
Et en affliction sur ceste vie mondaine.

A Anvers, chez Henry VVouters au Soleil d'or.
(*Beschadigd. Eenige blz. ontbreken.*)

Directorivm horarvm canonicarvm ad vsvm cathedralis Ecclesiæ & Diœcesis Antuerp. Romano Breuiario accommodatum. Pro anno Domini M. DC. XX. Paulus Pa. V. postremo Diplom. Indulg. Ecce tribulationes apprehenderunt nos, diaboli tentamenta grassantur in nobis. Quapropter merito nos tenet timor diuinæ iræ, intelligimus enim pressuras et angustias secundum peccata nostra

venire. Vt verendum sit ne aggrauet super nos iustus Dominus manum suam. *Vide Cypria. Epistola. 8.*
Antverpiæ, Ex officina Antonij de Ballo M. DC. XX.

Almanach ofte oprechten antwerpschen Hemel-meter Voor het Schrikkel-Jaer ons Heere J. M.D.C.C.L.XXXVIII. Gemaekt op de maniere, ende gecalculeert op den Meridiaen van de XVII provincien. Door den wyd-vermaerden ende hooggeleerden Meester Mr. Livinus Rombouts. *Vercierd met de voornaemste Geldspecien in Print verbeeld, gangbaer in deze Landen. Daer zyn ook ordentelyk by gevoegd de Water getyden, de Jaer-merkten met des Sons op en ondergang, ende meer andere fraeyigheden te lang om te verhaelen.* Men vind' se te Koop, 't Antwerpen, by Franciscus Ignatius Vinck, Boek-drukker in 't Klapdorp in de 5 Ringen. — Op den Almanach volgt : *Prognosticatie Van desen oprechten Antwerpschen Hemel-meter Voor het Schrikkel-Jaer,* enz., enz., zooals hierboven.

Id. *Voor het Jaer ons Heere Jesu Christi. M. D. C. C. LXXXIX.*

(Plakalmanak.) *Almanach Voor het Schrikkel-Jaer ons Heere Jesu Christi. 1788. Gecalculeert op de 17. Provincien. Door* Mr. Jan van Vlaenderen. Antwerpen, bij Franciscus Ignatius Vinck.
Id. *1790* (2 exemplaren).

Rudiment. Latinæ grammatice facili et perspicua brevitate in tabulas redacta, Opera Simonis Verepæi. Editio prostrema, cui summa nunc manus addita. Cum Teutonica simul & Gallica Coniugationum interpretatione. In usum studiosæ Iuventutis Scholarum Augustinensium. Antwerpiæ, ex Officina Hieronymi Verdussi. M. D. C. X. Cum gratia et priuilegio. (*Beschadigd.*)

Catechismus ofte Christelyke leeringe gedeyld in vyf deelen ende een-en-veertig lessen. Voor de Catholijke Jongheyd van het Aerts-Bisdom ende alle de andere Bisdommen der

Provincie van Mechelen. Vermeerderd met de Onderwyzing tot de eerste communie. t'Antwerpen, by J. H. Heyliger, op de groote Merkt, in de Pauw.

Door den Eerw. heer P.-J. Goetschalckx, pastoor te Donk, onder Eekeren :

Bijdragen tot de Geschiedenis bijzonderlijk van het aloude Hertogdom Brabant. Maart 1905.

Door den heer Edm. Fabri, ingenieur, opziener van den arbeid, te Gent :

Zijn de voorzorgsmaatregelen die het Koninklijk Besluit van 21n September 1894 voorschrijft ter voorkoming van ongevallen — in 't bijzonder bij ophaaltuigen — nauwkeurig genoeg bepaald? (Overgedrukt uit de « Handelingen van het Achtste Vlaamsch Natuur- en Geneeskundig Congres ».)

Door den heer Heinrich Bischoff :

Richard Bredenbrücker. Letterkundige Studie. Gent, 1902.

Hendrik Hansjakob. Gent, 1901. (Overgedrukt uit « Dietsche Warande en Belfort ».)

Door den heer Vanden Berghe-Loontjens :

Het aloude Gilde van de handboogschutters St.-Sebastiaan te Rousselare, door E. VANDEN BERGHE-LOONTJENS. Rousselare, 1904.

Door den schrijver :

Uitgave van het Davids-Fonds nr 138. K. VAN CAENEGHEM. *Onze Boeren verheerlijkt. Gedenkboek der Eeuwfeesten van den Boerenkrijg :* 1798-1898. Ieperen, 1904.

De laatstverschenen aflevering van :

Germania, 1905. 4e aflevering.

Ingekomen brieven.

De Bestendige Secretaris deelt aan de Academie de volgende ingekomen brieven mede :

1°) **Verkiezing van den heer Dr. Mac Leod tot werkend lid. Goedkeuring.** Brief van 5ⁿ April 1905, waarbij de heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs voor het Archief der Academie twee afschriften stuurt van het Koninklijk Besluit, in dato 25ⁿ Maart, houdende goedkeuring der verkiezing van den heer Dr. Julius Mac Leod tot werkend lid, ter vervanging van wijlen den heer Edw. van Even.

De heer Bestuurder wenscht professor Mac Leod geluk met zijne benoeming tot werkend lid der Koninklijke Vlaamsche Academie. De Academie heeft door deze verkiezing hulde willen brengen aan den geleerden Professor, wiens wetenschappelijke werken algemeen worden gewaardeerd; zij heeft vooral hulde willen brengen aan zijne onvermoeide pogingen om de moedertaal tot voertuig te doen dienen van het hooger onderwijs in Vlaanderen, wat de Academie insgelijks met hart en ziel betracht. Wij zijn overtuigd, dat de heer Mac Leod ook in de toekomst binnen en buiten de Academie in haren geest zal werkzaam zijn en zijne beste krachten aan haren bloei zal besteden.

De heer Mac Leod stuurt tot de vergadering de volgende woorden van dank toe :

Hooggeachte Heeren,

Ik vervul een aangenamen plicht door U mijne oprechte dankbaarheid te betuigen voor mijne benoeming tot werkend lid dezer Academie.

Weest overtuigd, Mijne Heeren, dat ik het als een groote eer beschouw in dit geleerd genootschap als werkend lid te mogen plaats nemen.

Ik zal doen wat mij mogelijk zal zijn om in de mate mijner krachten bij te dragen tot den bloei der Koninklijke Vlaamsche Academie.

Ook aan den heer Bestuurder wil ik mijn welgemeenden dank betuigen voor de hartelijke woorden waarmede hij mij heeft begroet, en aan U allen mijn dank voor het vriendschappelijke onthaal dat ik hier heden gevonden heb.

2°) **Uitgaven der Academie.** Brief van 15^{n} Maart 1905, waarbij de heer Th. Coopman aan het Bestuur de vraag stelt, of niet een exemplaar van de *Bibliographie van den Vlaamschen Taalstrijd,* die ook voor het Noorden van belang is, aan ettelijke tijdschriften aldaar zou dienen gestuurd te worden. — Het Bestuur stelt voor een ex. van bedoeld werk te sturen aan « *De Gids* », Amsterdam, P. N. Van Kampen en zoon; — aan « *Den Gulden Winckel* », onder bestuur van F. Smit-Kleine, Hollandia-drukkerij, te Baarn (Nederland); — aan « *De Nederlandsche Spectator* », 's Gravenhage, Martinus Nyhoff; — en aan « *De Tijdspiegel* », Laan van Meerdervoort, 220, te 's Gravenhage. — Aangenomen.

De heer Muyldermans vraagt, dat het de Academie behagen zou een ex. van bedoeld werk ook te zenden aan *De Katholiek*, godsdienstig-, geschied- en letterkundig maandschrift, uitgevers Van Leeuwen, te Leiden, en Van Rossum, te Utrecht; — aan *De Katholieke Gids*, maandschrift voor het katholieke Nederlandsche volk, te Haarlem (uitgave der Naamlooze Vennootschap « De Nieuwe Haarlemsche Courant »); — aan *Stemmen onzer Eeuw*, Katholiek algemeen weekblad, te Amsterdam; — en aan *Studiën op godsdienstig, wetenschappelijk en letterkundig gebied*, uitg. Wed. J. K. Van Rossum, te Utrecht. — Aangenomen.

3°) Brief van 17^n^ Maart 1905, waarbij de heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs aan den Bestendigen Secretaris laat weten, dat de Volksmaatschappij « *De Veldbloem* », te Laken, bij hem den wensch heeft geuit de uitgaven der Academie voor hare bibliotheek te verkrijgen; de heer Minister wenscht te vernemen of er aan het verzoek van gezegde maatschappij een gunstig onthaal zal kunnen gedaan worden. — Bij brieve van 7^n^ April werd aan den H^r^ Minister gemeld dat het Bestuur der Academie den wensch van bedoelde maatschappij heeft ingewilligd. — De Bestendige Secretaris heeft daarvan kennis aan den heer voorzitter der maatschappij gegeven, onder toezending van eene lijst van de uitgaven der Academie, met verzoek de werken aan te duiden, welke hij wenscht te ontvangen.

4°) Brief van 17ⁿ Maart 1905, waarbij Dom Ursmer Berlière, bestuurder van het *Institut Historique Belge*, Piazza Rusticucci, 18, te Rome, den Bestendigen Secretaris bedankt voor de toezending, aan de boekerij van het Institut, van de uitgaven der Academie, welke in 1904 verschenen zijn.

5°) Brief van 20ⁿ Maart 1905, waarbij de heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs de Academie verzoekt een exemplaar van hare uitgaven aan den heer Senator Mertens, te Cruybeke, te willen sturen. — Bij brieve van 6ⁿ April, onder toezending van eene lijst onzer uitgaven, werd aan den heer Mertens bericht gezonden, dat het Bestuur der Academie zijne vraag heeft ingewilligd.

6°) **Boekerij van wijlen** Guido Gezelle. Brief van 21ⁿ Maart 1905, waarbij de heer, die de opdracht ontvangen heeft om den verkoop van de boeken uit de nalatenschap van wijlen Jos. Gezelle te bezorgen, laat weten dat hij, om de zaak te vergemakkelijken, bedoelde boeken persoonlijk aangeworven heeft. « Ik zal », in dezer voege schrijft hij aan den heer Bestendigen Secretaris, « mijn vrijen tijd, onder het groot verlof, gebruiken « om de boeken te rangschikken en te onderzoe- « ken, en op tijd en stond zal ik U over mijne « bevindingen weten in te lichten. »

De Bestendige Secretaris voegt hierbij, dat hij met den gemelden heer op 20ⁿ Maart, naar

Oostende is geweest, om aldaar de boeken te gaan bezichtigen, en dat hij met hem, mits nadere goedkeuring der Academie, omtrent eene eerste schatting der boeken is overeengekomen.

7°) **Aangeboden boek.** Brief van 24ⁿ Maart 1905, waarbij de eerw. heer Alexander Baumgärtner, S. J., de toezending meldt, voor de bibliotheek der Academie, van het vijfde deel van zijne *Geschichte der Weltliteratur* (*Geschichte der Französischen Literatur*). — Een brief van bedanking is door den Bestendigen Secretaris aan den heer Baumgärtner geschreven geworden.

Mededeelingen door den Bestendigen Secretaris.

1°) **Feesten te Gent,** op *18ⁿ Juni en volgende dagen, ter gelegenheid van het 75ᵉ Jaarfeest van 's Lands onafhankelijkheid.* **Bezoek van Z. M. den Koning.** Op last van het Bestuur der Academie heeft zich de Bestendige Secretaris, den 6ⁿ April, bij den heer Bon de Kerchove, gouverneur der provincie Oost-Vlaanderen, begeven. Namens de Academie heeft hij dien hooggeplaatsten ambtenaar beleefd verzocht aan Z. M. den Koning te vragen, of het Hem niet behagen zou, ter gelegenheid van zijne komst te Gent op 18ⁿ Juni, de Academie, waarvan Hij de stichter en beschermheer is, met een bezoek te vereeren. — De heer Gouverneur beloofde aan Z. M. van dien wensch kennis te geven. Hij meent echter dat het den Koning

misschien beter zou gelegen vallen het gewenschte bezoek bij eene volgende gelegenheid te doen, nl. wanneer Hij, toekomend jaar, de driejaarlijksche Tentoonstelling van bloemen en planten zal komen openen.

Den zondag 18n Juni zal er in de St.-Baafskerk alhier, in plaats van op 21n Juli, een plechtig *Te Deum* gezongen worden, waarop al de officiëele korpsen door de geestelijke overheid zullen uitgenoodigd worden. Het *Te Deum* zal te 10 1/2 uur beginnen. De Bestendige Secretaris zal rijtuigen ter beschikking stellen van de leden, welke deze plechtigheid zouden wenschen bij te wonen.

Eereteeken voor de Leden. De heer Alf. Janssens, met het oog op het deelnemen door de Academie aan officiëele en openbare plechtigheden, zegt dat het wenschelijk zou zijn, dat de leden van een eereteeken, aan de Academie eigen, in bezit zouden gesteld worden. Meermalen reeds werd de zaak besproken. Misschien ware het doelmatig eene bijzondere Commissie met het dringend onderzoek van zijn voorstel te belasten. — De Academie beslist het voorstel van den heer Janssens naar het Bestuur te verzenden.

2°) **Letterkundige wedstrijden voor 1905. Keurraden.** De Bestendige Secretaris is zoo vrij de heeren leden, welke met het nazien van ingezonden antwoorden belast zijn, te verzoeken, zoo spoedig mogelijk hun verslag bij hem te willen indienen.

Voor het *Onomasticon* is alleen het verslag van den heer K. de Flou binnengekomen.

Voor den *Lierzang* zijn al de ontwerpen van verslagen ingezonden. Edoch, de heeren van den keurraad worden verzocht uiterlijk vóór 1n Mei hun algemeen verslag aan den Bestendigen Secretaris te laten geworden.

Voor het *Volksboek* heeft de Bestendige Secretaris reeds de verslagen van de heeren Segers en Muyldermans ontvangen. Die stukken werden, met het ingekomen antwoord zelf, den 23n Maart ll. aan den heer de Ceuleneer, derden verslaggever overgemaakt.

Voor de antwoorden *Geschiedenis* en *Drukkersvak* zijn tot nog toe, 12 April, geene verslagen bij den Bestendigen Secretaris ingekomen.

3°) **Commissie voor Geschiedenis, Bio- en Bibliographie.** *Onderzoek van het werk van Dr. Fris, getiteld : Schets van den Economischen toestand van Vlaanderen in het midden der XVe eeuw.* De heer Muyldermans heeft reeds zijn verslag ingezonden. De heeren Jhr. de Pauw en Broeckaert, die verder met dit onderzoek belast zijn, worden verzocht hun verslag ten spoedigste mogelijk te willen indienen.

Mededeelingen namens Commissiën.

1°) **Commissie voor Middelnederlandsche letteren.** *Zitting van 22 Februari 1905.* Namens

de Commissie deelt de heer K. de Flou, secretaris, het volgend verslag over die zitting mede :

Zijn aanwezig : de HH. GAILLIARD, voorzitter; BROECKAERT, Jhr. DE GHELDERE, Jhr. DE PAUW, DE VREESE, leden, en DE FLOU, secretaris.

De H. DE FLOU leest het proces-verbaal van het verhandelde ter zitting van December 1904. Het wordt goedgekeurd.

De H. DE PAUW vraagt hoe het staat met de uitgave van den *Riddertol van Antwerpen?*

De H. GAILLIARD antwoordt dat hij nog een paar maanden tijd daarvoor noodig heeft.

Spreker geeft vervolgens lezing van zijne nota over het fragment van den *Wapene Martijn.*

De H. DE PAUW heeft berekend, dat de bestaande leemten in het fragment van den *Wapene Martijn* geheel zouden aangevuld worden, indien er een ander blad tusschen gevoegd ware. Er zal aan de Academie oorlof tot het drukken van het fragment en de medegaande nota gevraagd worden.

De H. DE VREESE acht het noodig en regelmatig eerst eene Commissie van drie leden te benoemen, bij voorbeeld door de HH. de Flou en de Vreese den H. Gailliard toe te voegen. Is dat stuk het drukken waard? Dat is immers de kwestie.

De H. DE PAUW. Ik had bij dringendheid het fragment in mededeeling gevraagd, omdat ikzelf met den *Wapene Martijn* onledig ben; maar nu zullen de twee Commissarissen tegen April verslag kunnen geven.

De H. GAILLIARD vindt het raadzaam alle aangeboden werken, zelfs de nu voortgezette *Middelned. fragmenten* van den H. de Pauw, aan eene Commissie van twee leden te onderwerpen.

De H. DE PAUW verzet zich tegen dien eisch. Hij wil zijn begonnen werk voort afdrukken, zonder verderen uitstel. Moest men dat princiep toepassen, dan zou de

Keure van Hazebroek ook nog aan eene Commissie moeten vertoond worden. Voor al onze leden moet dan dezelfde regel gelden.

De H. GAILLIARD verklaart daar geen bezwaar in te zien.

De H. DE VREESE. Ik ben 't geweest, die 't voorstel gedaan heb. In December hoorde ik een verslag van de October-zitting lezen, waarin gedoeld werd op de vraag van den H. de Pauw wegens het afdrukken van aangenomen werken, naar volgorde. Dat punt heb ik toegelicht, en den H. de Pauw genoemd als zijnde ook in retard. Ik wist bij toeval, dat ons geacht medelid zijne 4e aflevering der *Mnl. fragmenten* aan 't drukken was. Daarom heb ik de vraag gesteld of dat vervolgwerk toegelaten was geweest, wat den inhoud ervan betreft. Er worden trouwens dingen herdrukt, die reeds van elders bekend en van overlang gedrukt zijn. In 1891 werd een plan van het werk gegeven, maar ik vermeen niet, dat de thans gedrukte gedichten er moesten in komen.

De H. DE PAUW. Er is een voorstel gedaan geweest om al de destijds bekende fragmenten te drukken. Van sommige andere werd afgezien; maar nog andere, in den loop der uitgave, kwamen erbij. Nooit heeft men daar eenig bezwaar tegen gehad. Lang is het werk dan onderbleven; maar onlangs heb ik den H. de Potter gezegd, dat er eene 4e aflevering met nieuwe gewrochten persklaar was. De H. de Potter heeft mijn handschrift bij den drukker besteld. Ik heb het naderhand nog moeten terughalen. Drie, vier maanden geleden heb ik, hier in de Commissie, verklaard een nieuw gedeelte te zullen drukken. Ik eisch een extract uit het proces-verbaal der zitting, waarin dat geschiedde.

Spreker treedt daarop in verdere beschouwingen nopens de wijze waarop hij zijne uitgaven bewerkt. Hij is voorstander van diplomatische uitgaven, waaruit de geleerden, naderhand, bij middel van nieuwe teksten en fragmenten, een definitieven tekst kunnen vaststellen.

Hij gewaagt van zijne fragmenten van den *Spiegel der Sonden*, welke zeer te stade gekomen zijn bij de uitgave van dat werk door Verdam ondernomen.

Ten andere, besluit de H. de Pauw, geef ik teksten uit op de wijze, die ik acht met de eischen der wetenschap te strooken.

De H. DE VREESE betuigt zijne tevredenheid omdat hij antwoord op zijne vraag bekomen heeft. Hij vordert niet, dat de werken, die thans in gang zijn, opnieuw zouden onderzocht worden.

De H. DE FLOU geeft uitleg over het verhandelde ter zitting van Augustus 1891, alwaar voor het eerst beslist werd de *Mnl. fragmenten* uit te geven, welke de H. de Pauw verlangde te laten verschijnen.

De H. DE PAUW meldt nog, dat hij voor zijn werk tafels, glossarium, enz., gereed heeft, die het eerste deel der *fragmenten* moeten volledigen; hetzelfde zal gedaan worden voor den inhoud van het 2e deel. Voor de *Historie van Troyen* zal ook zoo gehandeld worden. Hij acht dus zijne werkwijze in dat opzicht goed te zijn.

Tusschen de HH. de Vreese, Gailliard en de Pauw ontstaat eene gedachtenwisseling omtrent den inhoud en de bewerking van evengenoemde *Fragmenten*, de *Historie van Troyen*, de *Borchgravinne van Couchy*, enz.; over de methode's van bewerking, de mogelijkheid van tekstverbeteringen en wat dies meer. Tot besluit kondigt de H. de Vreese aan, dat hij voornemens is een ontwerp van reglement voor de uitgaven der Commissie voor Middelnederlandsche letteren voor te dragen.

2°) **Commissie voor het Onderwijs in en door het Nederlandsch.** *Zitting van 15 Maart 1905.* Namens de Commissie deelt de secretaris de heer Jan Boucherij het volgend verslag over die zitting mede :

De Commissie zet haar onderzoek voort over de leerprogramma's, bij het middelbaar onderwijs in gebruik;

zij duidt eenige middelen aan, om het onderricht van het Nederlandsch in de scholen te bevorderen; zij onderzoekt, welk practisch gevolg aan de verslagen over de verschillende programma's kan gegeven worden.

Letterkundige Mededeelingen.

1°) *Door den heer* Edw. Gailliard, *Bestendigen Secretaris :*

Oude Antwerpsche almanakken. Door den heer E. Adriaensen, secretaris van Hoogstraten, den ijverigen navorscher, wien wij reeds menige belangrijke mededeeling over de geschiedenis van Hoogstraten verschuldigd zijn, en die, te zamen met onzen geachten Bestuurder den heer Gust. Segers, een knap boek over de prachtige en aloude gothieke kerk dier stad uitgaf, — worden heden aan de Academie zeven oude Antwerpsche Almanakken ten geschenke gegeven, waarover een woord dient gezegd te worden.

In de Lijst van de aangeboden boeken heb ik den titel van bedoelde almanakken uitvoerig opgegeven. Op ettelijke bijzonderheden wensch ik nu de aandacht der Academie te vestigen.

U allen, Mijne heeren, zal het werk over de Belgische Almanakken, van wijlen den heer G. Zech-Du Biez, uit 's Gravenbrakel, wel bekend zijn. Het is getiteld : *Les Almanachs Belges. Etude bibliographique sur les Almanachs, les Calendriers, les Annuaires, les Chansonniers, les Etrennes, les Cartabelles et autres publications annuelles, édités en Belgique depuis l'introduction de l'imprimerie jusqu'en 1900.* Tot nu toe zijn verschenen de bijdragen over Aarlen, Antwerpen, Assenede, Oudenaarde, Aver-

bode, Baarle-Hertog, Bilsen, Binche, Boom, Bouillon, Boussu, 's Gravenbrakel, Brecht, Brugge en Brussel. Jammer is het, dat door het afsterven van den schrijver de uitgave van het werk in den steek is moeten blijven.

Hoeveel zorg echter de Heer Zech voor zijn boek wist aan den dag te leggen, toch zijn ettelijke stukken, wat licht begrijpelijk is, hem onbekend gebleven. 't Is het geval met het *Directorium horarum canonicarum* voor de hoofdkerk van Antwerpen, voor het jaar 1620. Gelijke « Directoria », te beginnen met 1705, edoch voor andere kerken of voor kloosters, worden evenwel door Zech, op blz. 87 en vlg., aangehaald.

Het oudste stuk, ons door den heer Adriaensen ter hand gesteld, is de « *Almanach ende Prognosticatie vanden Jare Ons Heeren M.D.LXXVIII* » (zie hooger den volledigen titel). Het boekje, met rooden en zwarten inkt en in gothieke letter gedrukt, is $0^{m}095$ op $0^{m}08$ groot en werd gemaakt door « M. Peeter Catoir, Mathematicus ende ghesworen « Landtmeter ghegaigeert vander Stadt ende Lan- « de van Dendermonde, docerende ende leerende « de Wynmeten, Landtmeten, Cyfferen, Sonnewy- « sers trecken, met noch andere consten in Mathe- « matica ». Deze *Almanach* staat ook bij Zech niet vermeld, maar bij dien schrijver, blz. 65, vinden wij o. a. een « *Almanach ende prognosticatie* » voor het jaar 1573, « ghemaeckt ende ghecalculeert op den meridiaen van Ghendt » door den gezegden « Meester Pieter Catoir, Mathematicus », die toen ter tijde was « residerende binnen Wettre op de Hoochstrate, recht over de Roose, inde groote schole ».

Het boekje heeft tot omslag een stuk perkament, dat voorkomt van een Antiphonarium, in schoon gothiek geschrift der XVe eeuw. De volgende beknopte verhandelingen doen er zich in voor :

« Die declaratie van desen Almanach.

« Die Aspecten der Planeten.

« Die caracteren der Planeten.

« Vander ebbe ende vloet der zee.

« Nota voor die Voyagiers der zee.

« Noch vindt ghy hier jnne alle die heylighe daghen int roode ghedruct, ende die Vigilien die ghevast worden int Bisdom van Ghendt.

« Noch vindt ghy hier jnne die Epistelen ende Evangelien van alle die Sondagen, volghende de Roomsche ordinantie.

« Vanden Eclips der manen die wy hebben sullen.

Hierop volgen de twaalf maanden, met hunnen Vlaamschen naam. Daarna :

« Voorsegginghe Astrologijck voor tJaer ons Heeren M.D.LXXVIII. Den wijsen ende verstandigen tot eenen spiegel, ende den dwasen tot een verachtinghe.

« Vanden Eclips der Manen.

« In wat landen, provincien ofte steden dat desen Eclips influeren sal ende wanneer.

« Wat goet ofte quaet dat desen Eclips int generael sal zijn bediedende, naer die leeringe van Ptholomeus.

« Vande heere des Jaers ende zijn dominatie.

« Vande vier quartieren des Jaers, ende eerst vanden Winter. — Vande Lente oft wtcomenden tijt. — Vanden Zomer ende best ghecleedt. — Vanden herfst ende oncleedinge.

« Vanden pays ende oorloghe.

« Vanden siecten des Jaers.

« Jugementen volgende dinclinatie gemaect op de .xij. maenden vanden Jare 1578.

Explicit met de volgende verzen :

> Niemand en sal hem selven prysen.
> Maer laet die wercken het vonnis wijsen.

Verder zij hier vermeld, dat Meester Pieter Catoir », de schrijver van den besproken Almanach, zichzelven elders betitelt « Meester Peeter « Cathoor, een vast liefhebber der Astronomien « ende Schoolmeester binnen der stede van Ghendt, « residerende aldaer op de Corenerckt by der « Vanghenissen, inde Cijferschole », nl. op den titel van den « *Almanack ende Prognosticatie vanden* « *Jare Ons Heeren M. D. ende LXV* », te Gent in dit jaar bij Gheeraert van Salenson gedrukt. Over Pieter Catoir komen eenige aanteekeningen voor in eene merkwaardige studie van den heer G. Caullet, hulparchivaris der stad Kortrijk, getiteld « *Une Collection d'Almanachs placards (1560-1786) : Essai sur l'histoire et le Commerce des Almanachs à Courtrai* ». Die studie is onlangs in het Bulletijn van « *Geschied- en Oudheidkundige Kring te Kortrijk* », tweede jaargang, 1904-1905, 2de aflevering, blz. 39-95, met fac-simile's verschenen.

Een bijna evenoud stukje is de « *Almanach et Prognostication* » voor het jaar 1584, « avec les getides (d. i. de watergetijden) ou marées de l'eaue de Bruxelles vers Anvers ». (Zie hooger den volledigen titel.) Die almanak, groot 0^m10 op 0^m082, is met gewone letter en in zwarten en rooden inkt gedrukt. Hij werd opgesteld door Meester Jan Franco, « natif d'Eerssel en Brabant, Docteur es 7. Arts liberaux et Médecine », welke elders genoemd wordt « M. Jan Franco, Medecyn ende « Doctoor voor de Princelycke Stadt van Brues-

« sel », of ook nog « M. Ian Franco Van Eerssel, « Medecyn ende Doctoor voor de princelycke stadt « van Brussel, woonende op de Spieghelbrugghe, « by S. Goericx Kercke », of kortweg, zooals hij zelf zijne « Conclusion » op den in spraak zijnde almanak teekent, « M. Iehan Franco d'Eersel Medecin ». (Zie bij Zech, blz. 73, 74 en 75.)

Vele bladzijden ontbreken bij dit boekje. Op de laatste komen eenige aanteekeningen voor, in geschrift van het einde der XVIe eeuw, met betrekking tot zekere sommen aan eenen vroegeren bezitter van den Almanak verschuldigd.

De « Almanach ofte oprechten Antwerpschen Hemel-meter » van Mr. Livinus Rombouts, voor het jaar 1788, ons ook door den heer Adriaensen geschonken, staat bij Zech, blz. 97-98, beschreven. Wij zijn nu evenwel in het bezit gekomen van denzelfden Almanak voor het jaar 1789.

Ik stel voor aan den heer Adriaensen, voor zijn belangwekkend geschenk, namens de Koninklijke Vlaamsche Academie, eenen brief van bedanking te zenden.

EDW. GAILLIARD.

2°) *Door den heer* B^{on} DE BETHUNE (als vervolg op het voorgaande).

OUDE PLAKALMANAKKEN.

Onlangs heeft men in het stadsarchief te Kortrijk eene recht merkwaardige verzameling van « plakalmanakken » teruggevonden, welke waarschijnlijk gediend hadden voor de schepenkamer der stad.

Het getal dier drukwerken beloopt tot 155 en strekt zich uit over het tijdstip 1560-1786, zoodat er enkel zeventig almanakken ontbreken voor een tijdvak van 226 jaren.

Onder deze stukken zijn er 80, die te Gent gedrukt werden; 37 werden te Kortrijk zelf uitgegeven, 36 te Antwerpen, 1 te Yper, 1 te Dowaai.

Alle zijn in de Vlaamsche taal opgesteld, behalve dit van 1614, welk uit de Antwerpsche drukkerij van Abraham Verhoeven voortkomt en in 't fransch gemaakt werd *par M. Jean-Baptiste Austrucii.*

Deze vondst voegt belangrijke aanwinsten bij hetgeen over dit vak geboekt staat in *Les Almanachs belges* van den heer Zech, alsook bij de bibliographische werken van de heeren Jhr. van der Haeghen, van den Branden, Orthoff en anderen.

In taalkundig opzicht ware er aldaar zekerlijk eenen niet onbeduidenden oogst te zanten. Wij zullen ons in deze nota tot eenige aanmerkingen beperken nopens de opstellers en uitgevers van deze Vlaamsche « Tydwysers ».

Het oudste stuk der verzameling is de *Almanack eñ Prognosticatie vandē schrickel Jare ons Heeren. M.CCCCC. LX.... Ghecalculeert op den Meridiaen der stede vā Poperinghe in West-Vlaendrē, door Meester Niclaeis Bazelis van Nyeukercke by Belle, Medecyn eñ Chirurgien, ende der Astronomÿnscher consten een vast liefhebber, woonende binnen der seluer stede.* Gedrukt te Antwerpen *by die weduwe van Jacob van Liesveldt.*

De *Almanack eñ Pronosticacie* van 1562 is *Ghecalculeert op den Meridiaen der stadt van Amsterdam duer M. Adam Meeus, Doctor in Medicinen der seluer stadt* en

Geprint Thantwerpen inde Rape, by Hans de Laet. Van denzelfden opsteller en drukker is de « Prognosticatie » voor 1566.

Deze van 1563 werd *Ghecalculeert opt Meridiaē der zeer vermaerd' stad van Ghēdt, by Meester Pieter de Buck Mathematicus eñ ghezworē Geometrist der voornomder stede...* en aldaar gedrukt door Hendrik van den Keere.

Het volgende jaar, vinden wij den *Almanack... Ghecalculeert... op den Meridiaen der Stede van Duynckeercke door Meester Thomas de Bert, Chirurgijn wonende in de prochie van Uxem op de* e (1). Zelfde drukker.

1565. Ditmaal werd de *Prognosticatie ghepractiseert op den Orisont der seer vermaerder stede van Ghendt, by Meester Peeter Cathoor, een vast liefhebber der Astronomien eñ schoolmeester binnen der seluer stede, Residerende aldaer op de Coremerckt by der Vanghenissen, in de Cijferschole.*

Meester Catoir leverde insgelijks de tijdwijzers voor 1571, 1578, 1579, 1580, 1585; doch in 1578 bestatigen wij dat hij zich metterwoon gevestigd heeft *binnē Calcken int landt van Dendremonde,* en de volgende jaren in het nabijliggende Wetteren.

1567. Deze almanak was *Ghecalculeert door Meester Jan van Loon alias Turnout, ghezworen Medecijn van die Vryheyt van Turnhout,* en werd te Antwerpen bij Jan van Ghelen gedrukt.

't Jaar nadien drukte deze insgelijks eenen tijdwijzer *Ghecalculeert door M. Jaspar Laet de Jonge.*

Voor 1569 vinden wij weder *M. Adam Meeus,* van Amsterdam, als opsteller; en voor 1575, *M. Pieter de Buck... Geometer eñ Geographus* van Gent.

D. Camillus van Castre, Doctoor ende gheswooren Medecijn der stadt van Mechelen, stelde den almanak op voor 1576, welke geprint werd *Thantwerpen...* bij *Henrick vander Loe.*

(1) De E of Aa stroomt van Artesië over Sint-Omaars naar de zee.

De naam van Nostradamus is in het vak van almanakken wijdberoemd! Hij was metterdaad woonachtig te « Cahors en Quercy ». Wij treffen eerst eene zijner « prognosticatien » aan voor 1577, te Antwerpen door *Guillaem van Parÿs* onder de pers gebracht.

Onder veel andere voorzeggingen voor 1581, belooft *M. Vallentÿn van Goorle, Medecÿn, Chirurgÿn, Residerende tot Amsterdā* ook « *vrede tusschen de kercke en Trÿcke* ». Op den « plakalmanak » van dit jaar zien wij voor de eerste maal eene houtsneêplaat, het afbeeldsel voorstellende van den « Mathematicus ».

Het « *Almanack, of Jornal voor t'iaer van onsen Heere MDLXXXVI,* werd opgesteld *Door M. Peter Hassard van Armentiers, Medecÿn,* en gedrukt *Tot Dovay* bij *Ian Boogaerdt.*

Voor 1587 werd de prognosticatie *Nae de Nieuwe Calculatie* opgesteld door Valentijn Van Goorle. Men weet dat met 1583, de nieuwe Gregoriaansche tijdrekening in voege gekomen was.

Van Valentijn Van Goorle zijn nog de almanakken voor 1588 en 1589, 1592, 1596, 1599.

Met 1589 treffen wij eenen anderen Gentschen tijdwijsgeer aan; wij bedoelen *Meester Ian Verniers, ghezworē Geometrist der voornoemder stede, houdēde schole op de Vierweeghscheede, byde Wevers Cappelle, docerende aldaer Landtmetē, Wynmeten, de Roede leeren maken tot alle Landē, veelderhande Zonnewysers treckē met noch ander consten in Mathematica.* Deze « wijze man » stelde ook de « prognosticatie » op voor het volgende jaar.

M. Mattheus Cornelissen, eertÿts Condiscipel van M. Peeter Czthoir, was de opsteller van de almanakken voor 1593 en 1606, beide te Antwerpen gedrukt.

Voor 1595 en 1598 is de *Almanach oft Journael* bereid *door M. Ian Franco, Medecÿn ende Doctoor voor de Princelÿcke stadt van Brussel,* te Antwerpen gedrukt bij *Arnout s'Coninex.*

De jaren 1616, 1619, 1621, leveren ons 't gewrocht van *Ian Moerman, Mathematicus etc.* en 't gedruksel van *Hie-*

ronymus Verdussen. Dezes naam staat ook op de stukken voor 1617 en voor 1625, berekend door *Michiel Coignet.*

In 1622 treffen wij als opsteller aan *M. Iean Franco van Eerssel der 7 : vrije Consten eñ Medecynen Doctoor,* een zoon, zoo 't schijnt, van den voorgemelden Franco.

1623 en 1624 werden *Ghemaeckt eñ ghecalculeert op den Meridiaen der vermaerde stadt van Ghendt... door Meester Isaac Kips, Mathematicus, eñ ghezworen Geometrist ofte Landtmeter der Casselrye vander Auderburch van Ghendt, residerende tot Sleydinghe.*

Voor 1627 en 1628 drukte *Gaultier Manilius* van *Ghendt,* de almanakken *ghesupputeert.... door Meester Adrian Clais, Mathematicus.*

In 1629 en 1635 is de opsteller *M. R. Franco Verdonck, Discipel van M. Godefridus Wendelinus eñ Cousyn vandē overleden M. Jan Franco van Eersel Doctoor.*

Een Ypersch drukwerk van Jan Bellet treffen wij voor 1630 aan. Deze almanak werd vervaardigd *door M. Vedast du Plouich, Math.,* wiens afbeeldsel erop voorkomt, terwijl in 't verschiet van deze prent eene stad met het opschrift *Belle,* te zien staat. Dergelijke meldingen komen voor op den almanak van 1634, doch deze werd te Antwerpen door Hier. Verdussen gedrukt.

Bedoeld Vedast du Plouich was een der voornaamste medewerkers aan de *Flandria illustrata* van Sanderus en stelde nog op, voor de stad Yper, eene « *quarte figurative van den com van de vaert ende van d'apparente Nieuwe Straete* ».

Voor 1631, 1632, 1637, 1642, 1643, 1646, hebben wij de Antwerpsche almanakken van *Philips de Dyn,* met zijne beeltenis versierd; voor 1633, de gentsche tijdwijzer van *Peeter Zaman;* voor 1636 deze van zijnen stadgenoot *M. Joos de Scheppere, Mathematicus,* met eene houtsnêeplaat geteekend door C. I. (Christofer Jegher).

De almanak voor 1641, alsmede deze voor 1652 en 1653, opgemaakt door *Mr. Willem Crabben* en met zijn afbeeldsel versierd, werden te Gent gedrukt bij *Gerlacus Graet.*

In 1644 bekomen wij eenen almanak te Antwerpen gedrukt, en berekend *Door M. Henricus Kilianus, Wittenbergher, Astrologus ende Medicus.*

Van 1658 tot 1664, is de opsteller *M. Ioannes Willemsens, Mathematicus* en de drukker *Bauduyn Manilius* te Gent.

De naam van *M. Ian van Waereghem Astronomus* prijkt op den *Nederlandschen Sterre-kijcker ofte Almanach Van het Jaer ons Heeren M.DC.LXV promptelijck ghecijfert op den Meridiaen van Ghendt.*

Met 1666 vinden wij gedurende vier en twintig jaren, de gentsche almanakken opgesteld *door M. Theodor Caesmes;* dan, van 1690 tot 1698, deze door *M. Julius de Beaupré, Mathematicus;* en voor 1697 en 1699, deze door *Daniel Montanus, Astrologant ende P. B.* vervaardigd.

Gedurende de XVIIIe eeuw, komen nog de namen voor van *M. Philips Lansberge, M. Julius de Beaupré, M. Theodor Caesmes, M. Daniel Montanus;* doch, daar wij ze doorgaans tijdens omtrent eene geheele eeuw zien aanblijven, mag men vermoeden dat ze enkel nog als *eponymi* bestaan. De eerste, inderdaad, werd onlangs nog op het titelblad van zekere volksalmanakken aangewezen!

Laat ons nog aanstippen dat de belangrijke rij der Dagwijzers te Kortrijk gedrukt, slechts met 1732 aanvang neemt en beurtelings onder de namen van de Beaupré, Caesmes en Montanus verschijnt.

Zooals wij het gemeld hebben, treft men op eenige der stukken van de Kortrijksche verzameling, de beeltenissen aan van de *mathematici* wier naam op den jaarlijkschen almanak prijkt. 't Is zoo dat wij Van Goorle, Austrucij, du Plouich, de Dyn, Montanus en Crabben voor onze oogen zien verschijnen. Deze prenten, waarvan een namaaksel door M. Caullet in zijne beschrijving gegeven wordt, leveren door hunne aardigheid het bewijs dat deze « portretten » echte gelijkenis moeten gehad hebben.

Op andere jaarwijzers ziet men het wapenschild van den opsteller en wel deze van de Buck, Catoir, van Loon, de Laet, Franco, Austrucij, Moerman, Coignet, de Dyn en Zaman.

Uit deze enkele aanteekeningen blijkt dat er van de verzameling oude « plakalmanakken », onlangs te Kortrijk teruggevonden, diende melding gegeven te worden aan de Koninklijke Vlaamsche Academie, daar zij bijzondere zorg draagt om alles op te merken wat betrekking heeft met de letterkundige beweging in de vroegere eeuwen.

Aan den heer G. Caullet, hulp-bibliothecaris der stad, die over deze vondst eene zeer leerrijke en belangwekkende studie aan den *Geschied- en Oudheidkundigen Kring te Kortrijk* mededeelde, brengen wij hier eene welverdiende hulde. Het is aan het verslag, in het 2e deel (bl. 39) van de Handelingen van dit ieverig gezelschap opgenomen, dat wij het bovenstaande ontleend hebben, met het doel de verdienstelijke opzoekingen van den heer Caullet in ruimeren kring bekend te maken.

B^on^ DE BETHUNE.

Bibliographische aanteekening

door den heer A. JANSSENS, *werkend lid.*

Ik heb de eer, vanwege den schrijver, de Academie een boek aan te bieden, dat verdient in hare boekerij bewaard te blijven.

Ik wil spreken van *Onze Boeren verheerlijkt. Gedenkboek der eeuwfeesten van den Boerenkrijg 1798-*

1898, door K. van Caeneghem, schoolopziener te Lokeren en destijds secretaris van het feestcomiteit.

Het is een nauwkeurig en levendig verslag van al de feestelijkheden, die door gansch het Vlaamsche land hebben plaats gehad, bevattende de afbeeldingen of beschrijvingen der gedenkteekens, redevoeringen, gedichten, muziek, enz., waardoor de helden voor *God en Vaderland* gevallen, verheerlijkt zijn geworden.

Dit leerzaam boek zal een blijvend gedenkteeken zijn, niet alleen van den heldenmoed onzer Boeren, maar ook van de bewondering die deze, na honderd jaar, bij onze bevolking heeft verwekt.

Eere zij den schrijver die dit gedenkteeken met zooveel zorg en eerbied heeft weten op te richten.

A. G. M. Janssens.

DAGORDE :

1°) **Begrooting voor de dienstjaren 1905 en 1906.** De Bestendige Secretaris brengt de begrooting ter tafel, door hem voor de dienstjaren 1905 en 1906 opgemaakt en door de Commissie voor Rekendienst, in hare morgenzitting van heden aangenomen. — Beide begrootingen worden goedgekeurd. — Bij de begrooting voor 1906, zal door den Bestendigen Secretaris een brief gevoegd worden, om de aandacht van den heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs op den geldelijken toestand der Academie te vestigen

en dien hooggeplaatsten ambtenaar te verzoeken, maatregelen te treffen tot verhooging voor het jaar 1906 van het krediet aan de Academie verleend.

2°) **Benoeming van eenen verslaggever voor de Lierzangen**, ter vervanging van den heer Jhr. de Gheldere, die zich met de hem opgelegde taak niet kan belasten. — Op verzoek van den Bestendigen Secretaris heeft de heer Des. Claes de taak op zich genomen. — Goedgekeurd.

3°) **Jaarboek voor 1906 Portretten voor de Levensberichten die er in moeten verschijnen.** Voorstel door den Bestendigen Secretaris de portretten van wijlen de heeren P. ALBERDINGK THIJM, FRANS DE POTTER, AUG. SNIEDERS en EDW. VAN EVEN, te laten maken. — Aangenomen.

Levensbericht van wijlen den heer Dr. AUG. SNIEDERS. Met het meeste genoegen meldt de Bestendige Secretaris aan de Academie, dat hij reeds vanwege den heer Bestuurder Gust. Segers zijne kopij voor het *Levensbericht van wijlen* Dr. SNIEDERS ontvangen heeft. Wilden de heeren leden der Academie, die met het schrijven van Levensberichten voor het Jaarboek van 1906 belast zijn, het voorbeeld van den heer Segers volgen, en, ten laatste met 1n October aanstaande hunne kopij bij den Bestendigen Secretaris indienen, dan zou het Jaarboek, wat hoogst wenschelijk is, op tijd en stond kunnen verschijnen.

Historische schets over het gebouw der Academie. De heer Jhr. de Pauw heeft welwillend den last aangenomen, voor bedoeld Jaarboek een Historische schets over het aloud DAMMANSTEEN (thans lokaal der Academie) te bezorgen, als vervolg op de studie door wijlen Frans de Potter, welke in het Jaarboek van 1893 verschenen is. Bij die schets zal de afbeelding van den voorgevel van het gebouw, zooals hij nu hersteld is, gevoegd worden.

4°) **Opene plaatsen van eere- en briefwisselende lid** *Vaststelling van het getal openstaande plaatsen. Benoeming eener Commissie van drie werkende leden, die, te zamen met het Bestuur, candidaten (twee voor elke plaats) zullen voorstellen.*

Staan open :

1°) Vier plaatsen van briefwisselend lid, ten gevolge van de ontslagneming van den heer Lodewijk de Koninck en van de benoeming der heeren Boucherij, Joos en Mac Leod tot werkende leden.

2°) Eene plaats van buitenlandsch eerelid, door het afsterven van Karl Tannen, letterkundige, te Bremen.

Worden door de Academie tot leden der Commissie benoemd de heeren Dr. Claeys, Obrie en Coopman.

5°) **Commissie voor Geschiedenis, Bio- en Bibliographie.** *Verkiezing van een lid, ter vervanging van wijlen Edw. van Even.*

Candidaten : de heeren Prayon-van Zuylen en Alf. Janssens.

De heer Alf. Janssens uit den wensch voor deze verkiezing niet in aanmerking te komen. Derhalve wordt de heer Prayon-van Zuylen, zonder stemming, tot lid der bedoelde Commissie benoemd.

De zitting wordt te 4 1/2 uur gesloten verklaard.

Zitting van 17 Mei 1905.

Zijn aanwezig de heeren G. SEGERS, Bestuurder; J. BROECKAERT, Onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, Bestendige Secretaris;

de heeren Dr. CLAEYS, Jhr. DE PAUW, OBRIE, TH. COOPMAN, EDW. COREMANS, J. BOLS, K. DE FLOU, D. CLAES, ALF. JANSSENS, Jhr. Dr. K. DE GHELDERE, Mr. A. PRAYON-VAN ZUYLEN, L. SIMONS, A. DE CEULENEER, J. MUYLDERMANS, HELLEPUTTE, J. BOUCHERIJ, AM. JOOS en Dr. MAC LEOD, werkende leden.

De heer Baron DE BETHUNE en Dr. W. DE VREESE laten weten, dat zij verhinderd zijn de vergadering bij te wonen.

De heer Gailliard, Bestendige Secretaris, leest het verslag der Aprilzitting voor. — Dit verslag wordt goedgekeurd.

Aangeboden boeken. — Daarna deelt de Bestendige Secretaris de lijst mede der

AANGEBODEN BOEKEN.

Door de Regeering :

Le Musée belge, revue de philologie classique. Neuvième année, n° 2, 15 Avril 1905.

Bulletin bibliographique et pédagogique du Musée belge, revue de philologie classique. Neuvième année, n°s 5 et 6, 15 Avril-15 Mai 1905.

Bibliographie de Belgique. 1° Livres. 2° Publications périodiques. N°s 5, 6 en 7; 15 et 31 Mars, et 15 Avril 1905.

Table alphabétique de la deuxième partie : Périodiques. Année 1904.

Tables systématiques. Trentième année. 1904.

Handelingen der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent. Annales de la Société d'Histoire et d'Archéologie de Gand. Deel VI. Eerste aflevering. V. VAN DER HAEGHEN : *La Corporation des peintres et sculpteurs de Gand.* (1er fascicule.)

Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent. 13e jaar, Nr 3.

Revue sociale catholique. 9e année, n° 7, 1er Mai 1905.

Wallonia. XIIIe an. Nos 3 et 4, Mars et Avril 1905.

Bibliothèque coloniale internationale. Institut colonial international. Bruxelles. — 3me série. *Le Régime foncier aux Colonies. Documents officiels précédés de notices historiques.* Tome VI. *Colonies françaises. — Indes orientales néerlandaises. — Colonies allemandes.* Bruxelles, 1905.

Rapport triennal sur la situation de l'instruction primaire en Belgique, présenté aux Chambres législatives le 25 Mars 1904, par M. DE TROOZ, Ministre de l'Intérieur et de l'Instruction publique. Vingtième période triennale 1900-1901-1902. Bruxelles, 1905.

Bulletin des Commissions royales d'art et d'archéologie, 43e année. 1 à 6.

Ministère de l'Agriculture. *Bulletin de l'agriculture. Publié en exécution de l'arrêté royal du 16 Juillet 1885.* 1905, Tome XXI, 21me année, livraison 2.

Ministère des Finances et des Travaux publics. *Annales des travaux publics de Belgique.* 62e année, 2e série. Tome X, 2e fascicule, Avril 1905.

Ministerie van Nijverheid en Arbeid. *Arbeidsblad, uitgegeven door het Arbeidsambt van België.* Negende jaar, 1904. Inhoudstafel.

De Belgische Illustratie, uitgegeven ter gelegenheid der 75ste verjaring onzer Nationale Onafhankelijkheid.

Door de Société d'Emulation de Bruges :

Cartulaire de l'ancienne estaple de Bruges. Recueil de documents concernant le commerce intérieur et maritime, les relations internationales et l'histoire économique de cette ville, par L. Gilliodts-van Severen, Conservateur des Archives de la ville de Bruges. Tome II, Bruges, 1905.

Door de Société historique et archéologique du Duché de Limbourg. *Publications de la Société*. Tome XL. Maestricht, 1904.

Door de Société d'Archéologie de Bruxelles :

Annuaire. 1905. Tome seizième.

Door den Cercle archéologique du Pays de Waes :

Publication extraordinaire, n° 14. *Notice sur le Cercle archéologique du Pays de Waes, 1861-1905*, par G. Willemsen.

Door den kring :

Geschied- en Oudheidkundige Kring van Kortrijk. Tweede jaargang : 1904-1905. Derde aflevering.

Door de aloude Hoofdrederijkkamer van Brabant en Mechelen : Het Kersouwken van Leuven :

Letterkundige bijdragen. 1904. Leuven, 1905.

Door de Commissie van Advies voor 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën, te 's Gravenhage, op het Rijksarchief :

Gedenkstukken der Algemeene Geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840, uitgegeven door Dr H. T. Colenbrander. Eerste (inleidend) deel. *Nederland en de Revolutie*. 1789-1795. 's Gravenhage, 1905.

Door de Kungl. Universetetets i Uppsala Bibliotek :

Schiller och Sverige. En minnesskrift på hundrade årsdagen af Skaldens död, utgifven af litteraturhistoriska seminariet. I Lund. Uppsala, 1905.

Katalog öfver Västerås läroverksbiblioteks inkunabler, upprättad af D:r Isak Collijn, e. o. amanuens vid Upsala univ.-bibliotek. Med två bilagor. Utgifven med understöd från Vilhelm Ekmans Universitetsfond.

Door den heer Muyldermans, werkend lid der Academie :

St.-Cassianusblad. Tijdschrift voor opvoeding, onderwijs en onderwijzersbelangen. 7e jaargang, nrs 5 en 6, 1 en 15 Mei 1905. — Bijvoegsel nrs 8 en 9.

Door den heer Jan Boucherij, werkend lid der Academie :

De Vlaamsche Kunstbode : kunsten, letteren, wetenschappen. 4e aflevering, April 1905.

Door den heer J. Geurts :

Proeven van letterkundige ontledingen van Nederlandsche leesstukken, door J. Geurts, leeraar in het St. Jozefscollege te Hasselt. 1e deel. Hasselt, 1905.

Door Dr. L.-V. Goemans :

Het Epos in de Wereldletterkunde. Leuven, 1905.

Door den Eerw. heer P.-J. Goetschalckx, pastoor te Donk, onder Eekeren :

Bijdragen tot de Geschiedenis bijzonderlijk van het aloude Hertogdom Brabant. April en Mei 1905.

Door den Eerw. heer A. Van Becelaere :

Geschiedenis van O. L. Vrouw van Viven. Heerlijkheid, kapel, wonderbeeld, proostdie, kerk, pastorie, kloosters, parochie, door A. Van Becelaere, eersten proost van Viven. Rousselare, z. j.

Door den heer C. Marescaux :

Tijdschrift voor Belgische Notarissen. Studiën over burgerlijk en fiscaal Recht, Rechtspleging, Notariaat, Opstel der akten, Wetgeving en Rechtspraak. 5e jaargang, 1904-1905, nr 8, Mei.

Door den heer A. Siffer :

Frans de Potter, door A. Siffer. (Overdruk uit Dietsche Warande en Belfort, 1904.)

Door den heer Ivo De Vreese :

De Japansche Omwenteling, uit de « *Quarterly Review* » Juli 1904, bewerkt door I. De Vreese. (Overdruk uit Dietsche Warande en Belfort 1905.)

Door Probsthain en C°, oriental booksellers en publishers, 14, Bury street, British Museum, London, W. C. :

Probsthain's Oriental Catalogue, n° VII, 1905. *Contents :* Periodicals and Miscellaneous. — Mohammedan Countries : History. — Geography. — Archœology. — Politics. — Numismatics. — Arabic Grammars, Dictionaries, Philology. — Arabic Texts and Translations. — Persian Grammars, Dictionaries, Phylology. — Persian Texts and Translations. — Turkish Grammars, Dictionaries, Phylology. — Turkish Texts and Translations.

De laatstverschenen afleveringen van :

Biekorf. 16e jaar, nrs 8 en 9, 1905.

De Student, tijdschrift voor het Vlaamsch Studentenvolk. 25e jaargang, 2e aflevering. Paaschverlof 1905.

Bulletin des musées royaux des arts décoratifs et industriels (Antiquités, Industries d'Art, Art monumental et décoratif, Armes et Armures, Ethnographie) à Bruxelles. 4e année, nos 4, 5 et 6, Mars 1905.

Ingekomen boeken.—De volgende boeken zijn voor de boekerij der Academie binnengekomen :

Dietsche Warande en Belfort. Nrs 4 en 5, 1905.

Germania. Nr 5. Mei 1905.

Noord en Zuid. Tijdschrift ten dienste van onderwijzers bij de studie der Nederlandsche Taal- en Letterkunde, onder redactie van TACO-H. DE BEER. XXVIIIste jg., nr 4, April 1905.

De Gids. Nrs 3 en 5. Maart en Mei 1905.

Tijdschrift voor Boek- en Bibliotheekwezen. Nr 2, Maart-April, 1905.

Geschiedenis der gemeente Merchtem, door MAURITS SACRÉ. Rousselare, 1904.

Ingekomen brieven.

De Bestendige Secretaris leest aan de Academie de volgende ingekomen brieven voor :

1°) Gedrukte mededeeling uit Amsterdam, gedagteekend van 22 Maart, houdende het *Programma Certaminis poetici, in Academia Regia disciplinarum Neerlandica, ex Legato Hœufftiano in annum MCMVI indicti.* Het stuk is onderteekend : « H. Kern, Ordinis præside ».

2°) Brief van 10 Mei 1905, waarbij de Heer F. Smit Kleine, van Doorn (Noord-Nederland), den heer Bestendige Secretaris der Koninklijke Vlaamsche Academie verzoekt de uitdrukking van zijne dankbaarheid aan de Academie en meer bijzonder aan hare vereerde leden Th. Coopman en J. Muyldermans over te brengen, voor de toezending aan het tijdschrift « Den Gulden Winckel » van een exemplaar van de *Bibliographie van den Vlaamschen Taalstrijd,* door de heeren Coopman en Broeckaert. — De heer F. Smit Kleine, om aan het verzoek van den heer Bestendigen Secretaris gevolg te geven, belooft van zijnen kant een exemplaar van bedoeld tijdschrift voor de boekerij der Academie.

3°) Brief van 13ⁿ Mei 1905, waarbij de heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs aan het Bestuur ettelijke inlichtingen verstrekt met het oog op de deelneming der Academie aan de wereldtentoonstelling te Luik :

drukken van de tabel betreffende de stichting en de werkzaamheid der Academie; wijze van verzending der boeken, enz.

Mededeelingen door den Bestendigen Secretaris.

1°) **Tentoonstelling te Luik.** De Bestendige Secretaris deelt aan de vergadering de brieven mede, welke door hem met den Weled. heer Minister van Binnenlandsche Zaken gewisseld werden, omtrent de medewerking der Academie aan de Wereldtentoonstelling van Luik. — De vergadering belast hem zich naar Luik te begeven, om de tentoonstelling der Academie te regelen.

2°) **Plechtige zitting.** Namens het Bestuur der Academie, heeft de Bestendige Secretaris de eer gehad den Weledelen Heer Gouverneur der provincie Oost-Vlaanderen, bij brieve van 22ⁿ April 1905, te verzoeken de jaarlijksche openbare zitting, den 29ⁿ Juni aanstaande te houden, onder de reeks feestelijkheden, welke te Gent, ter gelegenheid van het 75ᵉ Jaarfeest van 's Lands Onafhankelijkheid zullen plaats grijpen, in het officieel programma te laten opnemen.

Namens het Bestuur der Academie en bij brieve van 22ⁿ April 1905, verzocht de Bestendige Secretaris de heeren Burgemeester en Schepenen der stad Gent de groote zaal van de Lakenhalle ter beschikking der Academie te willen stellen

voor het houden van hare jaarlijksche openbare vergadering.

Bij brieve van 28n .April en 4n Mei 1905, lieten de Heeren Burgemeester en Schepenen der stad Gent aan het Bestuur der Koninklijke Vlaamsche Academie weten, als gevolg op bedoeld schrijven van 22n April, dat zij « ten uitzonderlijken titel » de groote zaal der Lakenhalle, op Donderdag 29n Juni, voor hare plechtige vergadering, kosteloos ter beschikking der Academie stellen.

3°) **Verhandeling van Dr. A. Teirlinck, over de « Dij- en Navelbreuken ».** — Bij brieve van 5n Mei, heeft de heer Dr. A. Teirlinck aan den Bestendigen Secretaris der Academie de kopij gezonden van zijn werk, getiteld « *Behandeling der Dij- en Navelbreuken en van enkele zeldzame Breuken* », met verzoek het drukken van deze verhandeling zooveel mogelijk te willen bespoedigen.

De Bestendige Secretaris doet opmerken dat de Academie reeds vroeger tot de uitgave van Dr. Teirlinck's handschrift besloten heeft. Daar het stuk echter merkelijke wijzigingen heeft ondergaan, stelt hij voor het opnieuw naar de Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde te verzenden, en deze te verzoeken ten spoedigste mogelijk verslag uit te brengen. — Aangenomen.

Letterkundige mededeelingen.

1°) *Door den heer* GUSTAAF SEGERS, *Bestuurder.*

De Japansche omwenteling. *Uit de « Quarterly Review » Juli 1904, bewerkt door* I. DE VREESE. — In deze verhandeling vindt de lezer een getrouw overzicht van de wijzigingen, welke Japan in zake van bestuur, wetgeving, onderwijs, enz., in deze laatste jaren heeft ondergaan. In het midden der vorige eeuw was het een barbaarsch land; thans is het een cultuurstaat en tevens een der machtigste rijken der wereld. Vergelijkt men de Japansche omwenteling met de Engelsche in de 17e en de Fransche in de 18e eeuw, dan is men verplicht te erkennen, dat de ommekeer in het verre Oosten op vreedzame wijze heeft plaats gehad. Vooral treft het, dat het in Japan niet aan mannen ontbrak, welke de bevoegdheid, het gezag en de zedelijke macht bezaten, om de hervormingen in te voeren, die het volk verdiende.

De stof is op eenvoudige, bevattelijke wijze voorgedragen, en de vertaler haalt eer van zijn werk. GUSTAAF SEGERS.

2°) *Door den* Hr DE CEULENEER, *werkend lid.*

Levensschets van wijlen Frans de Potter. — Namens den heer Alfons Siffer, heb ik de eer aan de Academie aan te bieden een afdruk van de *Levensschets,* die hij van onzen betreurden Bestendigen Secretaris FRANS DE POTTER in de *Dietsche Warande en Belfort* heeft uitgegeven. In eene beeldrijke taal geeft de schrijver ons eene juiste gedachte van de groote verdiensten van den afgestorven vriend, en leert hij ons hem

kennen en hoogschatten. Klaar wordt ons voor oogen gelegd het leven en streven van dien man, die werkte meer dan ooit iemand gedaan heeft en die door den heer Siffer als vlaamsche schrijver en als geschiedschrijver met groote onpartijdigheid wordt gewaardeerd.

Deze levensschets is geene lofrede. De schrijver, na de groote verdiensten van DE POTTER erkend te hebben, verzwijgt ook niet de leemten, en de onvolmaaktheden, die in zijne zoo talrijke werken voorkomen en die grootendeels hieruit voortgesproten zijn, dat DE POTTER een autodidact was en dat hij te vlug werkte en te vlug schreef. Een zeer belangrijk deel van dit boekje is wel de chronologische lijst van DE POTTER's geschriften. Zij bevat niet min dan 212 nummers, en in die lijst zijn meer dan honderd artikelen, die DE POTTER in menigvuldige tijdschriften liet verschijnen, niet vermeld. ADOLF DE CEULENEER.

3°) *Door den heer* J. MUYLDERMANS, *werkend lid.*

Proeven van letterkundige ontledingen. — In den naam van den eerw. heer J. GEURTS, leeraar in het St.-Jozefscollege te Hasselt, heb ik de eer en het genoegen aan de Koninklijke Vlaamsche Academie een afdruksel van zijn « *Proeven van Letterkundige Ontledingen van Nederlandsche leesstukken; eerste deel; Hasselt, uitg. St.-Quintinus drukkerij, 1905* », aan te bieden. De heer Geurts is geen onbekende in onze Academie. Zijne « *Geschiedenis van het Rijm in de Nederlandsche Poëzie van de oudste tijden tot heden* » werd hier bekroond; het eerste deel verscheen er van, het tweede is ter perse. Leerrijk en nuttig is het boek, dat hij ons heden schenkt.

Het telt XVI-400 blz. in-8° en bespreekt een vijftigtal stukken, in gebonden en ongebonden stijl, deze van lyrischen en didactischen aard, gene van verhalenden en beschrijvenden trant.

Stukken van ongeveer veertig onzer beste schrijvers worden hier verhandeld. Ieder stuk wordt niet op dezelfde leest geschoeid, en dat valt licht te begrijpen. Hoe hij er doorgaans de studie van beschouwt, moge men min of meer opmaken uit de ondergeschikte titels : Voorbereiding, Bewerking en Uitleg, Onderwerp, Verdeeling, Bespreking en Waarheid, Zedelijkheid, Schoonheid, Verwerking, Schrijver (of bio- en bibliographische nota's)....

Het boek zal dienst en grooten dienst bewijzen in het onderricht onzer taal en letterkunde, en uit dien hoofde verdient de werkzame en geleerde heer Professor dank en hulde.

Kan. J. MUYLDERMANS.

4°) *Door den* Hr EDW. GAILLIARD, *Bestendigen Secretaris der Academie.*

Geschiedenis van Viven. — Hoe graag breng ik hier hulde aan den verdienstelijken schrijver van het boek getiteld *Geschiedenis van Onze Lieve Vrouw van Viven,* mijn oud-leeraar in de humaniora, den Eerw. heer A. VAN BECELAERE, den thans meer dan vijfentachtigjarigen pastoor van Cachtem in West-Vlaanderen! Het mag een voorbeeld voor velen heeten, den altijd nog struischen en werkzamen ouderling op zoo'n gevorderden leeftijd de Geschiedenis te zien schrijven van het lieve « *Viven* » bij Brugge, van dit nederig dorpje, alwaar hij, zooals hij zelf getuigt, zeventien jaren van zijn priester-

leven in geluk heeft doorgebracht. Mochten onze jonge priesters het voorbeeld van den ouden heer VAN BECELAERE volgen, en aldus de reeks monografiën van de Westvlaamsche gemeenten, thans nog zoo weinig gevorderd, met nieuwe uitgaven verrijken.

Het boek van den heer VAN BECELAERE is goed opgevat, met zorg bewerkt en keurig uitgevoerd. Het maakt ons met talrijke plaatselijke aangelegenheden bekend, welke verdienden geboekt te worden, en zal ons ook menige bijzonderheid met betrekking op oude plaatsnamen laten kennen. EDW. GAILLIARD.

DAGORDE :

1°) **Eereteeken voor de Academieleden en Kenteeken voor den deurwaarder der Academie.** Als gevolg op het voorstel door den heer Alf. Janssens in de vergadering van 12 April ll. gedaan en naar aanleiding van den last aan het Bestuur door de Academie opgelegd, heeft de Bestendige Secretaris de eer aan de vergadering eene schets van beide teekens, met beraming der kosten voor te leggen.

Het eereteeken voor de heeren leden zou bestaan uit een medaille in verguld zilver, met fraaie lijst in Louis XV-stijl; het zou bij middel van een groen zijden lint aan den hals gedragen worden.

Het kenteeken voor den deurwaarder bestaat uit eene bronzen medaille der Academie, die in een zilveren torsade is ingezet en met eene zilveren schakel voorzien.

Het voorstel geeft aanleiding tot eene bespreking, waaraan de heeren Prayon-van Zuylen,

Coopman, Coremans, Mac Leod en de leden van het Bestuur deel nemen. In beginsel wordt het voorstel van het Bestuur aangenomen. De Academie beslist verder, dat er onmiddellijk tot de uitvoering daarvan moet worden overgegaan, en dat ook de binnenlandsche eereleden en de briefwisselende leden recht zullen hebben het eereteeken te dragen. De Academie verzoekt ten slotte den heer Dr. Mac Leod de zaak met den Bestendigen Secretaris heel en al te willen beredderen : die Heeren gelieven bijzonder zorg te dragen, dat het eereteeken op goeden smaak aanspraak moge maken en dat het eene wezenlijke kunstwaarde hebbe.

Medaille der Academie. - De heer Coopman stelt voor een exemplaar der medaille, mits betaling, ter beschikking der leden te stellen. — Aangenomen.

Op voorstel van den heer Prayon-van Zuylen wordt er beslist dat, in het vervolg, aan de schrijvers van bekroonde verhandelingen, een bronzen medaille met hun naam zal geschonken worden.

Diploma der Academie. — De heer Alf. Janssens neemt de gelegenheid te baat, om te vragen dat aan al de werkende leden, die tot nog toe het diploma der Academie niet ontvangen hebben, een exemplaar daarvan, door het tegenwoordig Bestuur geteekend, zal ter hand gesteld worden. — Aangenomen.

2°) **Wedstrijden.** — *Lezing van de verslagen.* (Art. 31 der wetten van 15n Maart 1887, gewijzigd door Koninklijk Besluit van 23n Maart 1891.)

De Academie neemt kennis van de verslagen door de heeren leden ingediend, welke van de aangestelde keurraden deel uitmaken. — Deze verslagen zullen gedrukt en, vóor de aanstaande Juni-vergadering, aan de heeren werkende leden medegedeeld worden.

3°) **Candidaten voor de openstaande plaatsen van eere- en briefwisselend lid.** *Bespreking van de voorgestelde candidaturen.* — De Bestendige Secretaris leest het verslag voor, door de Commissie tot voorstelling van candidaten bij de Academie ingediend.

Op voorstel van de heeren Prayon-van Zuylen, Alf. Janssens en Dr. W. de Vreese, worden ettelijke namen op de lijst bijgebracht.

4°) **Plechtige Juni-vergadering.** *Vaststelling van het Programma.* — De Bestendige Secretaris leest het Programma voor, zooals dit door het Bestuur, in zijne vergadering van 19n April, voorloopig werd vastgesteld. Dit programma wordt ter goedkeuring aan de Academie onderworpen:

a. Toespraak van den heer G. Segers, Bestuurder.

b. De Lierzang ter verheerlijking van het Jubelvierend Vaderland, door den heer Dr. Claeys.

c. De gedenkstukken onzer Middeleeuwsche letterkunde, door den heer Profr Dr. W. de Vreese.

d. Algemeen verslag over de Academische Wedstrijden voor 1905, door den heer Edw. Gailliard, Bestendigen Secretaris.

e. Prijsuitreiking.

f. Dankrede van den heer Bestuurder.

Dit programma wordt goedgekeurd.

5°) **Bevoegdheid van het Bestuur**. *Bespreking van de vraag van den heer Th. Coopman, tot opheldering of nadere bepaling van het volgend artikel der Academische wet van 15n Maart 1887 :* Rubriek Zittingen, art. 10, § 4 : « DE DAGORDE WORDT DOOR HET BESTUUR VASTGESTELD ».

De vraag van den heer Coopman, welke thans ter bespreking komt, luidt als volgt : « *Beteekent die bepaling, dat het Bestuur, bij het samenstellen van de dagorde, geen andere verplichtingen heeft dan die welke hem opgelegd zijn door de wet of door de algemeene vergadering, en dat het, voor al het overige, vrij is te handelen volgens het gepast of nuttig acht, met het oog op de werkzaamheid en het belang der Academie?*

Aan de bespreking nemen deel de heeren Prayon-van Zuylen, Coopman, Coremans, Dr. Claeys, Mac Leod en de Bestuurder.

Op voorstel van den heer Coremans, beslist de vergadering, bij meerderheid van stemmen, dat die bepaling : *Het Bestuur stelt de dagorde vast* moet opgevat worden in dien zin, dat :

« Wenscht een lid, buiten de aldus vastgestelde dagorde, een of ander punt ter bespreking op de dagorde te zien brengen, het zich daartoe wenden moet tot de algemeene vergadering, welke beslissen zal.

« Voor het overige beslist de Academie of, ja dan neen, eene lezing door een lid gehouden, in de *Verslagen en Mededeelingen* opgenomen wordt. » — Aangenomen.

De zitting wordt te vier uur en half gesloten.

Letterkundige Wedstrijden

voor 1905

Verslagen der Keurraden.

EERSTE PRIJSVRAAG.

MIDDELNEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

Een Onomasticon of lijst van persoonsnamen der Middelnederlandsche Letterkunde. (Alleen de persoonsnamen, die in de literaire werken, niet die welke in de oorkonden voorkomen, worden verlangd. Geen bloote nomenclatuur, maar opgave én uitschrift der plaatsen waar de namen voorkomen. Als model kan dienen het *Onomasticon Taciteum* van FABIA.)

Prijs : 600 fr, of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Steller van de vraag: de heer Prof. Dr. W. DE VREESE.

Een antwoord, met kenspreuk : *Finis coronat opus.*

Werden tot leden van den keurraad aangesteld : de heeren Prof. Dr. W. DE VREESE, K. DE FLOU en J. BROECKAERT.

1°) **Verslag van den heer Dr. W. de VREESE.**

Een woordenboek der persoonsnamen voorkomende in de Middelnederlandsche letterkunde kan velerlei diensten bewijzen. Het zal, b. v., de eerste bouwstoffen aan de hand doen bij een onderzoek naar de rol welke eenzelfde personage in verschillende werken speelt; zinspelingen op een of anderen held helpen ophelderen; bijdragen leveren voor het identificeeren van historische personen; hulp en steun geven aan de tekstcritiek; tijd en moeite besparen bij het determineeren van fragmenten; enz. Het kan even nuttig worden voor den geschiedschrijver als voor den philoloog.

Wil het werk aan zijn bestemming beantwoorden, dan behoort het te zijn : nauwkeurig; volledig; goed ingericht en handig bij het gebruik.

Aan deze drie eischen behoort het antwoord, dat de Koninklijke Vlaamsche Academie op hare prijsvraag ontvangen heeft, getoetst te worden.

Ad primum.

Laten we eerst hooren, of de inzender de vraag juist heeft opgevat. Hij zegt daaromtrent in zijne inleiding het volgende :

« Ik heb mij streng gehouden aan hetgene door de Vlaamsche Academie werd gevraagd, nl. aan het samenstellen van een woordenlijst der *persoonsnamen*. Alleen dus de eigennamen van personen worden vermeld, niet de benamingen van titels of waardigheden. Met de persoonsnamen heb ik gelijk gesteld die van gepersoni-

fieerde wezens (b. v. paarden en zwaarden, die een naam dragen); ook, natuurlijk, die van allegorische personages, telkens die optreden als handelende personen, deel nemen aan gesprekken, enz Het was soms moeilijk te beslissen waar dit het geval is, en waar het enkel beeldspraak is, inz. in eenige werken die een doorloopende allegorie zijn, gelijk b. v. de *Rose*. In twijfelachtige gevallen heb ik de plaatsen toch maar uitgeschreven, meenende dat het beter was te veel op te nemen dan te weinig. Aan den anderen kant heb ik onvermeld gelaten de voorkomende eigennamen in datumsbepalingen (b. v. *op Sint Marcusdag*), alsmede die in namen van gebouwen (kerken, kloosters, enz.). Evenzoo heb ik uitgesloten het hoofdpersonage van sommige ridderromans of andere teksten, waarnaar het werk genoemd wordt, zooals b. v. *Ferguut* in den roman van dien naam. De reden daarvan ligt voor de hand : het scheen mij een verspilling van tijd en moeite, al de plaatsen over te schrijven waar Ferguut aangehaald wordt in den *Ferg.*, Walewein in den *Wal.*, Reinaert in den *Rein.*, enz. Daarentegen wordt van de fragmentarische werken alles opgenomen evenals van alle anderen die niet in het bepaald geval verkeeren. »

Het wil mij voorkomen, dat deze opvatting de ware is, daar zij allen onnoodigen ballast uitsluit. Maar één soort van *persoonsnamen* schijnt de schrijver vergeten te hebben, of zijn althans ten onrechte ter zijde gelaten : de volksnamen. Namen als *Brabanters, Vlaminge, Waloise* enz. behoorden opgenomen te zijn.

Over zijn aanhalingen verklaart de inzender zich als volgt :

« Wat nu het uitschrijven betreft der in aanmerking komende plaatsen, ik heb steeds, zooveel mogelijk, als

stelregel aangenomen een *volledigen zin* te bekomen, met de noodige aanvullingen om voor den lezer de aanhaling begrijpelijk te maken (die aanvullingen en verklaringen staan dan tusschen haakjes, met cursieve letter). Maar, om onnoodige uitvoerigheid te vermijden, heb ik eveneens overal naar beknoptheid gestreefd, alleen het noodzakelijke overschrijvende, om een op zich zelf verstaanbaren volzin te verkrijgen. Zeer dikwijls dus worden bijzinnen en allerlei bepalingen weggelaten (dat weglaten is telkens aangeduid door puntjes); soms is de hoofdzin weggevallen, als de bijzin alleen voldoende was, enz. Waar het opsommingen geldt, was het niet altijd mogelijk dat beginsel door te voeren; evenmin waar de tekst een leemte vertoont (door streepjes of sterretjes zal in den druk worden aangewezen waar dit het geval was). »

Dat zijn alle gezonde principes; de vraag is nu of de vlag de lading dekt.

Eenige honderden verifieeringen, over het geheele gebied der Middelnederlandsche letterkunde verdeeld, alsook een volledig onderzoek van een vijftal werken, hebben in dit opzicht een zeer bevredigenden uitslag opgeleverd. Bij aanhalingen die uit meer dan één vers bestaan, treft men een enkele maal een verkeerd cijfer aan, in dien zin nl., dat het opgegeven cijfer wel slaat op één der aangehaalde verzen, maar niet op dát vers waarin de behandelde eigennaam staat.

De aanhalingen behooren steeds een volledigen zin uit te maken : de schrijver van het antwoord erkent het zelf en hij heeft daaraan ook de noodige zorg besteed. Een enkele maal stuit

men op citaten die in dit opzicht te wenschen overlaten. Vs. 13422-'24 van *Die Ystori van Troyen* (ed. De Pauw en Gailliard) luiden b.v. als volgt :

> Uytten lytsen quam voren
> Mit dusent ridders uytvercaren
> Her Achilles mit fellen synne.

De inzender citeert echter alleen het laatste dezer drie verzen met het daaraanvolgende, dat tot een nieuwen zin behoort :

> Her Achilles mit fellen synne :
> Syn scaer en was niet dunne.

wat vrijwel onzin is. Het is waar, dat de uitgave den argeloozen lezer op een dwaalspoor brengt, daar de tekst hier minder juist is gepunctueerd; maar zulke kleinigheden mocht en behoorde de beantwoorder der prijsvraag stilzwijgend te verbeteren.

Een andere onnauwkeurige aanhaling is die uit den *Minnenloep* II 3002-'4 : er onbreekt een werkwoord, dat in vs. 3005 staat.

De inzender is zich dergelijke onnauwkeurigheden blijkbaar bewust, want hij verontschuldigt er zich over in een kort voorbericht, waar hij mededeelt dat niet alle fiches door hem zelven werden geschreven en dat hij in zulke, die door anderen vervaardigd werden, vergissingen en leemten heeft opgemerkt, terwijl hem de tijd ontbrak om ze alle te overzien. « Natuurlijk

zullen alle, » aldus gaat hij voort, « van de eerste tot de laatste, met de teksten vergeleken worden, aangevuld en verbeterd, evenals de overgeslagen plaatsen opgenomen, alsvorens het werk ooit verschijnen zal. »

Daarmede zijn de voorkomende fouten natuurlijk niet heelemaal goed gepraat; al is er reden, zooals wij beneden zullen zien, om aan 't verzoek om « met die omstandigheden rekening te houden », gevolg te geven.

Ad alterum.

In zijn inleiding zet de inzender uiteen, welke werken uit de middeleeuwen hij binnen den kring van zijn onderzoek heeft betrokken.

Het is plicht hem te hooren, voor en aleer wij zijn werk in het opzicht der volledigheid beoordeelen.

« Wat vooreerst het begrip « Middelnederlandsche Letterkunde » betreft, ik heb daaraan de beteekenis gegeven die men er gewoonlijk aan toekent, nl. ik versta daardoor al de « letterkundige » voortbrengselen in het Middelnederlandsch geschreven, dat is, in het tijdperk besloten tusschen het einde der 12e eeuw en het midden der 15e, tot aan de uitvinding van de drukkunst. Wat ons is overgeleverd in drukwerken uit de tweede helft der 15e eeuw (de zoogen. « incunabelen » of wiegedrukken) en uit het begin der 16e (de « postincunabelen ») heb ik, behalve enkele teksten van groote beteekenis voor sommige Mnl. werken (zooals o. a. de *proza-Reinaert*), niet geëxcerpeerd, minder omdat dit niet meer tot de Mnl. litteratuur behoort, dan wel om al te groote uitvoerigheid te vermijden. Tot grondslag van

mijne bewerking heb ik genomen al hetgeen vermeldt staat in de bekende werken van L. D. Petit (*Bibliographie der Mnl. Taal- en Letterkunde*) en J. Te Winkel (*Geschichte der ndl. Literatur,* in Paul's *Grundriss, 2e* uitg., 2e deel, blz. 419 *sqq.*), en dat natuurlijk aangevuld met hetgeen sedert dien is verschenen, voor zoover nl. het mij bekend was en toegankelijk.

De teksten in dichtvorm heb ik alle geëxcerpeerd, met uitzondering van enkele, die geen « letterkundig » karakter hebben, als rijmalmanakken (Petit, n° 585), grafschriften (ibid., n° 519), wetten (ibid., n° 579). Van de werken in proza heb ik uitgesloten, behalve het vrij groot getal incunabelen (Petit, n° 948 vlgg.), de eigenlijke vertalingen van bijbelboeken (ibid., n° 884 vlgg.), om de eenvoudige reden dat het mij zonder eenig belang scheen de daarin voorkomende persoonsnamen op te nemen. Het spreekt voorts van zelf dat ik maar heb onderzocht de werken waarvan tot heden de teksten volledig zijn uitgegeven; die, waarvan de uitgave was begonnen, maar nog niet voltooid (zooals o. a. de *Parthonopeus van Bloys* door A. van Berkum) konden niet in aanmerking komen en ik heb mij bepaald tot het excerpeeren van een vroegere uitgave, als zij bestond. Van de bestaande uitgaven heb ik de beste (doorgaans de jongste dus) gebruikt; waar het werk in verschillende redacties voorlag (b. v. de *Rose*), heb ik er maar éene gekozen, behalve natuurlijk het zeldzaam geval waar een paralleluitgave verschenen was (als Bonebakker's *Brandaen*). Op de afwijkende lezingen is gelet, en zijn die opgenomen telkens het van genoegzaam belang scheen. »

Uit deze mededeelingen blijkt dat de bewerker van het ingezonden antwoord volkomen op de hoogte is van den tegenwoordigen stand der Nederlandsche philologie, en in 't algemeen heeft hij, naar het mij toeschijnt, het juiste standpunt

ingenomen. Dit programma nu heeft de inzender consciencieus ten uitvoer gebracht, zoodat zijn werk zeker mag beschouwd worden als volledig. Slechts één werk, dat binnen de door hem zelven getrokken grenzen viel, heeft hij niet geëxcerpeerd, nl. het *Wapenboec van Gelre*, ed. BOUTON : in een noot deelt de schrijver mede, dat het hem niet mogelijk geweest is een exemplaar ten gebruike te krijgen. Niemand zal zich daarover verwonderen : het is een zeer kostbaar werk, waarvan zelfs de grootste boekerijen niet eens een compleet exemplaar bezitten. De schrijver verklaart dat hij, bij eventueele bekroning, op de tusschenkomst der Academie rekent, om die leemte aan te vullen. Als ik hem goed begrijp, doelen deze woorden zeker op tusschenkomst bij het bestuur der Koninklijke Boekerij te Brussel, die BOUTON's uitgave bezit. Maar de zaak zal eenvoudiger zijn : de Academie is zelve in het bezit van dát deel, waarin de Middelnederlandsche gedichten voorkomen.

Doch, al is het standpunt van den inzender in 't algemeen juist te achten, in enkele der door hem vermelde bijzondere gevallen is een andere opvatting mogelijk. In de eerste plaats, waar het zúlke werken betreft, die door Petit ten onrechte buiten zijne bibliographie zijn gesloten. Petit heeft, zooals bekend, de werken over natuurkundige en geneeskundige wetenschappen in proza niet, de berijmde echter wél opgenomen, en de

schrijver van het ingezonden werk is hem daarin gevolgd. Men is het er echter algemeen over eens, dat de uiterlijke vorm geen reden tot uitsluiting kon zijn : de werken van Jan Yperman behooren evenzeer tot de Middelnederlandsche litteratuur als Maerlant's *Naturen Bloeme, Der Vrouwen Heimelijcheit, Der Mannen en der Vrouwen Heimelijcheit, De Cracht der Mane,* enz. Het is derhalve eisch dat de *Chirurgie* en de *Medecine* van Yperman, alsook de uitgegeven receptenverzamelingen, onder de bouwstoffen van het *Onomasticon* worden opgenomen.

In strijd met zijn eigen stelregel, om nieuwe uitgaven, die nog maar gedeeltelijk verschenen zijn, voorloopig buiten beschouwing te laten, heeft de inzender Velthem's *Spieghel Historiael* naar Lelong's uitgave geëxcerpeerd, maar zonder uitschriften te maken. « Aangezien een nieuwe uitgave daarvan in bewerking is », zegt hij, « naar dewelke in het vervolg zal moeten verwezen worden, kwam het mij onpractisch toe den slordigen tekst van Lelong uit te schrijven. Daarom heb ik voorloopig de persoonsnamen opgeteekend. zooals die bij Lelong voorkomen, maar de plaatsen niet uitgeschreven. Ik ben bereid mij met betrekking tot dit punt te gedragen naar de beslissing, die de Vlaamsche Academie zal nemen. »

Daar ik zelf de bewerker der nieuwe Velthem-uitgave ben, zal het gemakkelijk zijn den inzender, bij eventueele bekroning, te helpen. Ik ben

bereid, in dit geval, de schoone vellen van het afgedrukte gedeelte te zijner beschikking te stellen, en de door hem uit Lelong's uitgave te nemen uitschriften, voor zoover het nog ter perse zijnde gedeelte betreft, met mijn kopij te verifieeren.

Het is goed gezien, en getuigt vanwege den schrijver van echt wetenschappelijken zin, om ook op de varianten te letten. Ik kan getuigen dat de inzender in dit opzicht zeer nauwkeurig is te werk gegaan.

Ad tertium.

Van de handige inrichting hangt de bruikbaarheid en het nut van een werk af. Wat verwacht men in dezen van een *Onomasticon?*

In de eerste plaats, dat de verschillende homonymen uiteengehouden en met een volgnummer worden voorzien, wat niet kan geschieden zonder dat elk personage zorgvuldig worde geidentificeerd.

Ten tweede, dat de onderscheiden vormen van een naam onder **een** artikel worden samengebracht, met een verwijzing op elken vorm naar dit artikel. Waar die onderscheiden vormen nog uit andere dan louter (zoogenaamde) spellingverschillen bestaan, daar is het wenschelijk in het artikel scherp afgebakende onderverdeelingen, een voor elken vorm, te maken. Met andere woorden, plaatsen met *Apollo* hoeven niet vermengd te worden met plaatsen met *Apollijn;*

Mamet niet met *Mahoen; Bride* niet met *Brigitta;* al de plaatsen van *Appollo, Appollijn, Mamet, Mahoen, Bride,* enz. behooren een geheel uit te maken.

Hoe is het nu in dit opzicht met het ingezonden antwoord gelegen?

De grondslag van alles is hier het identificeeren der personen, en het dient erkend dat de inzender daartoe geen moeite ontzien heeft. Hij zegt :

« Het voornaamste, in menig opzicht ook wel het moeilijkste gedeelte van mijne taak, bestond in het identificeeren der aangehaalde personen. Was het in verreweg de meeste gevallen gemakkelijk uit te maken met welk personage wij te doen hebben, in andere heeft het veel nadenken en onderzoeken gevergd om een voldoend antwoord te geven. Ik heb mij geene moeite ontzien om telkens tot een bevredigende oplossing te raken; toch zijn er nog vele vraagteekens blijven staan.

Bij het identificeeren heb ik enkel opgegeven wat noodig scheen om te weten welke persoon bedoeld wordt. Waar het geldt algemeen bekende personen uit de Oudheid, uit de bijbelsche en middeleeuwsche geschiedenis, heb ik allen naderen uitleg achterwege gelaten. Waartoe was het noodig te bepalen wie Adam, Achilles, Constantinus de Groote, Nero, enz., waren? »

In zijn « voorafgaande opmerkingen » deelt de schrijver echter mede, dat « met het identificeeren van de personages... door gebrek aan tijd, maar een begin gemaakt is » en dat « bijgevolg de rangschikking der fiches maar voorloopig is. Niet alleen zijn vele nog niet op hunne vaste plaats; maar bovendien liggen de verschillende Jan's,

Willem's, enz., nog in bonte mengeling door elkaar ».

Dit is, met andere woorden, erkennen dat het ingezonden werk in zijn tegenwoordigen staat maar half bruikbaar is.

Wat zal, ten slotte, het eindoordeel over dit werk zijn?

Het is onmiskenbaar, dat het ingezonden antwoord het werk is van een der zake kundig, wetenschappelijk ontwikkeld man, die weet aan welke eischen een werk als het gevraagde dient te voldoen, en bekwaam om er aan te voldoen. Maar : dit werk is niet af.

In elk ander geval zou ik, evenals bij vroegere dergelijke gelegenheden, voorstellen de vraag aan te houden, om zoodoende den inzender gelegenheid te geven zijn werk te volmaken. Maar thans zou ik dat niet kunnen doen zonder zekere gewetenswroeging.

Toen ik aan de Koninklijke Vlaamsche Academie voorstelde, deze prijsvraag uit te schrijven, was ik mij wel bewust van den niet geringen omvang van het werk, niet het minst van den stoffelijken arbeid die er mede zou gemoeid zijn. Immers, niets minder dan de geheele bekende Dietsche letterkunde diende gelezen, geëxcerpeerd en bestudeerd te worden. Ook maakte ik eenige berekeningen op grond van eigen verzamelingen. Maar dat er meer dan honderdduizend aanhalingen zouden noodig blijken (het ingezon-

den werk omvat ongeveer 35.000 fiches, en meer dan de helft daarvan behelzen meer dan twee, een aantal zelfs tot vier en vijf citaten), dat had ik niet gedacht.

Hier past een *mea culpa :* ik moet in gemoede erkennen, dat ik den materieelen omvang van de prijsvraag heb onderschat, met het gevolg dat de tijdruimte, om de vraag te beantwoorden, te krap werd toegemeten : in September 1902 werd het uitschrijven der prijsvragen bekend gemaakt; eventueele bewerkers beschikten dus op zijn hoogst over acht en twintig maanden. Aan de herhaalde verzekering van den inzender, dat de tijd te kort bleek om het werk geheel af te maken, kan dan ook moeilijk worden getwijfeld : de schuld ligt blijkbaar niet aan hem.

Ook dient in aanmerking genomen de geringe belooning voor zulk een omvangrijk werk, vooral als men bedenkt, dat de Academie hoogere prijzen uitgeloofd en toegekend heeft voor en aan werken, die zoowel naar innerlijk gehalte als naar uiterlijken omvang beneden het antwoord op deze vraag stonden, al is het wel waar dat de middelen der Koninklijke Vlaamsche Academie haar niet veroorloven, hare prijsvragen zoo vorstelijk te honoreeren als de Fransche *Académie des Inscriptions et Belles Lettres,* wier prijs voor een *Table des Noms propres de toute nature compris dans les chansons de geste imprimés* de somme van 5000 fr. bedroeg. Het bekroonde antwoord van Langlois,

dat verleden jaar verscheen, maakt een boek van XX + 674 ruim bedrukte bladzijden groot octavo uit, maar behelst alleen een nomenclatuur, zonder uitschriften.

Met dit alles voor oogen, zou een voorstel tot aanhouden der prijsvraag een onbillijkheid zijn, een miskenning van de waarde van den ontzaglijken arbeid dien de inzender zich heeft getroost.

Daarom heb ik de eer te adviseeren, dat de Koninklijke Vlaamsche Academie het ingezonden antwoord zou bekronen, op voorwaarde dat de schrijver zijn werk tot haar volkomen genoegen volledige en volmake.

Dr. W. DE VREESE.

***

2°) **Verslag van den heer K. de FLOU.**

Eene der prijsvragen door de Koninklijke Vlaamsche Academie van 1905 uitgeschreven beoogde de samenstelling van een *Onomasticon of lijst van Persoonsnamen der middelnederlandsche letterkunde.*

Op die vraag is één enkel antwoord binnengekomen; het draagt voor kenspreuk : *Finis coronat opus.*

Suggestief mag die kenspreuk wel heeten, als men bedenkt dat des opstellers werk in niet min

dan 129 pakjes fiches bestaat, alle van daaromtrent dezelfde getalsterkte.

De genomen excerpten zijn volledig, inzoover het de bronnen betreft, die bij Petit en in J. Te Winkel's *Geschichte der Niederländischen Literatur* opgegeven staan, wat haast zooveel is als de voorstellers van de prijsvraag wenschen konden. Alle namen van historische, bijbelsche en mythologische personen zijn in de verzameling voorhanden, benevens die van verpersoonlijkte eigenschappen, wezens, enz.; deze laatste soort achten wij voor de geschiedenis onzer letterkunde van zeer groot belang.

Het identificeeren der personages is enkel aangevangen, zegt de opsteller, « het zal maar voltooid worden als het werk naar de pers gaat ». Ook de rangschikking zijner fiches is maar voorloopig; vele daarvan getuigen, dat er bij de samenstelling van het Onomasticon vele handen werkzaam zijn geweest om de waarlijk ontzettende taak van den verzamelaar zooveel mogelijk te verlichten. Bij het afwerken dient er echter voor gezorgd te worden, dat de verbogen naamvormen alle onder den noemvorm geplaatst worden, en, zooveel als doenlijk is, naar tijdsorde gerangschikt. Eene lijst van afkortingen zal eerst later kunnen ingediend worden.

Het ingeleverde werk is dus niet volledig, noch persklaar. Hier zou allicht moeten herinnerd worden aan de beslissing vroeger door de Acade-

mie genomen, om geene gewrochten meer te bekronen, waarvan het handschrift niet afgewerkt is; maar ik zie daar te liever van af, omdat ik te gaarne de verklaring wil afleggen het heelemaal met den schrijver van het Onomasticon eens te wezen, wanneer hij zegt : « dat de diensten, die zijn werk wellicht kan bewijzen, zullen opwegen tegen de tekortkomingen en gebreken, die het ontsieren ».

Ik stel voor, het werk met de kenspreuk « *Finis coronat opus* » te bekronen, met beding dat den opsteller alle gemak tot het volledigen ervan gegeven worde.

K. DE FLOU.

***

3°) **Verslag van den heer J. BROECKAERT.**

Ik ben het volkomen eens met mijne geachte medebeoordeelaars over de waarde van het ons aangeboden *Onomasticon*, dat den uitgeloofden prijs verdient.

J. BROECKAERT.

TWEEDE PRIJSVRAAG.

GESCHIEDENIS.

Welken invloed hebben de Zuidnederlandsche uitgewekenen van de XVIe eeuw uitgeoefend op de taal en letterkunde, de kunst, den handel, de nijverheid en de staatkundige ontwikkeling van Noord-Nederland?

Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Steller van de vraag : de heer Mr. PRAYON-VAN ZUYLEN.

Een antwoord, met kenspreuk :

Aldaer ghij niet en syt, daer is ons vaderlandt,
De vogel is alleen geboren om te snijden
Met vleughelen de locht, de peerden om te rijden ;
De muylen om het pack te draghen of de lijn
Te trekken met den hals, en wij om vrij te syn.

(D. HEINSIUS, *Nederduytsche Poemata.*)

Werden tot leden van den keurraad aangesteld : de heeren Mr. PRAYON-VAN ZUYLEN, DE CEULENEER en MUYLDERMANS.

1°) Verslag van den heer Mr. PRAYON-VAN ZUYLEN.

Welken invloed hebben de Zuidnederlandsche uitgewekenen van de XVIe eeuw uitgeoefend op de taal en letterkunde, de kunst, den handel, de nijverheid en de staatkundige ontwikkeling van Noord-Nederland?

Herhaaldelijk reeds heeft de Koninklijke Vlaamsche Academie die prijsvraag uitgeschreven en tot nog toe was zij onbeantwoord gebleven of had maar onvoldoende antwoorden uitgelokt. En nochtans geldt het hier eene quæstie, die ons, Vlamingen, zeer nauw aan het harte ligt, want de oplossing ervan dient te bewijzen, niet alleen dat de banden, die ons aan het Noorden hechten, veel inniger zijn dan men het veelal vermoedt, maar ook dat het Vlaamsche ras in de Nederlanden te allen tijde de leidende rol speelde en dat het bijgevolg tegelijk onredelijk en onrechtvaardig is ons heden, zooals sommigen het willen, voor een soort van ondergeschikt volkje te houden.

Dat onze gewesten in de middeleeuwen eene stelling hadden ingenomen, waarop weinige andere landen mochten pochen, wordt door niemand betwist. Wat was het graafschap Holland, bij Vlaanderen vergeleken? Wat een verschil tusschen het machtige en welige Brabant en het hertogdomken Gelder, « hoog van moed », maar « klein van goed »? Hoe onbeduidend Utrecht, als men op Luik denkt! En de « vrije Friezen » zelven, al hebben zij zich, evenals hunne oosterburen de Stedingers en de Ditmarschers, door hunnen moed en hunne vrijheidsliefde eervol onderscheiden, welken invloed hebben zij ooit op de geschiedenis van Europa of zelfs van Nederland uitgeoefend? De zegepraal bij voorbeeld van Wolf Isebrant en van zijne Ditmarschers te Hemming-

stedt was in zich zelve eene even roemrijke overwinning als de slag der Guldene Sporen, maar met het oog op de gevolgen ervan ware het eenigszins bespottelijk beide gebeurtenissen op éêne lijn te plaatsen.

Hierop antwoordt men gewoonlijk door te wijzen op de opkomst der Vereenigde Nederlanden, die zich in den loop van weinige jaren tot eene mogendheid van den eersten rang wisten te verheffen en, althans gedurende de gulden eeuw der Republiek, in Europa een gezag verwierven, dat nauwelijks minder groot was dan later dat van Engeland. Is dat geen afdoend bewijs van Holland's meerderheid?

Neen. Want die wonderbare bloei was het werk, niet van de oorspronkelijke Hollanders, Gelderschen en Friezen, maar — grootendeels in elk geval — van de vele duizenden Vlamingen en Brabanders, die in de XVIe eeuw, na den val der Zuidelijke Nederlanden, naar het Noorden de wijk namen en aldaar op alle gebied in de eerste rij schitterden. Ja, wij mogen het met fierheid zeggen : wat Holland geworden is, heeft het hoofdzakelijk aan Vlaanderen te danken!

En men werpe niet op dat juist omdat zooveel Vlamingen verplicht waren hunne haardsteden te verlaten — en dan nog wel Vlamingen, die in menig opzicht als het puik der natie mochten worden beschouwd, — wat er overbleef niets dan uitschot en bocht was en dat wij, de afstammelin-

gen van dat uitvaagsel, ons met de nederige stelling van Nederlanders van tweede klasse dienen te vergenoegen! Ongetwijfeld was het verlies van zulk een overgroot getal kloeke en knappe mannen voor ons Vaderland eene zware beproeving, een harde slag, des te harder, daar wij nog gedurende meer dan twee eeuwen onder het ziel- en lichaamknellend juk van vreemde overheerschers moesten gebukt gaan, terwijl onze handel, onze nijverheid en zelfs onze landbouw hopeloos vernield schenen. Maar in het binnenste binnen van het Vlaamsche hart schuilen zulke schatten van taaien moed, onoverkomelijke standvastigheid en natuurlijken aanleg dat eenige jaren vrede en vrijheid volstonden om dat schijnbaar zoo diep gezonken Vlaanderen weer op te beuren, den stoffelijken bloei van voorheen even weelderig te zien ontkiemen en ook op het gebied van kunst, taal en geestesleven vruchten te doen gedijen, die menig machtiger volk ons zou mogen benijden!

Vlaanderen's herleving heeft men vaak met treffende kleuren gepenseeld. Wat ontbrak was een duidelijk, trouw en juist daarom aangrijpend tafereel van het voornaam aandeel door zonen van *onzen* grond in het opbouwen van den Nederlandschen staat, in de ontwikkeling van de Hollandsche natie genomen. En die leemte diende te meer te worden aangevuld, daar Noord-Nederlanders dit aandeel niet kennen of, door een overigens natuurlijk gevoel van gewestelijke eigenliefde

gedreven, hetzelve verduiken, betwisten of verkleinen (1). Zoo houden de Engelschen staande dat zij alleen te Waterloo de zege behaalden : van de tijdige opkomst der Pruisen wordt zoo weinig mogelijk gesproken en wanneer men zich gewaardigt te bekennen dat twee derden van Wellington's leger uit Duitschers en Nederlanders bestonden, dan haast men zich erbij te voegen dat die vreemde hulpbenden tot niets dienden en meestal het hazenpad kozen. Daarom ook hebben Duitsche, Hollandsche, Belgische, Fransche en zelfs eerlijke Engelsche schrijvers, zooals Demetrius Boulger bij voorbeeld, het noodig geacht de feiten bekend te maken of in het ware daglicht te stellen.

Om redenen van denzelfden aard heeft de Koninklijke Vlaamsche Academie de prijsvraag waarvan sprake uitgeschreven, en voor mij, die ze weer voorgesteld had en er vroeger meer dan eens op had aangedrongen om ze op de lijst van onze wedstrijden te behouden, was het een groot genoegen te vernemen dat er eindelijk dit jaar een antwoord was ingekomen.

---

(1) Kenschetsend zijn de door Schrijver aangehaalde woorden van Dr. G. Kalff : « Zoo is de invloed van het Zuiden op het Noorden bemerkbaar, gelijk het water van een stroom nog eenigen tijd onderscheiden kan worden te midden der golfjes van het meer waarin het zich verliest ». Ik waag eene andere vergelijking : de invloed van het Zuiden op het Noorden was gelijk dat van een glas sterken brandewijn, dien men in eene pint water giet.

Maar is dat antwoord voldoende?

Met geluk roep ik van ganscher harte : ja!

De Schrijver der ingezonden verhandeling is blijkbaar volkomen op de hoogte der eischen, welke de historische critiek heden aan den beoefenaar der geschiedenis stelt. De redekunstige woordenkramerij, waarmede vroeger slaafsche navolgers van Titus Livius en Tacitus een al te gemakkelijk publiek verrukten, is thans gelukkig uit de mode. De geschiedenis is wezenlijk een soort van stellige wetenschap geworden; zij heeft opgehouden een voorwendsel te zijn om zich tot allerlei literarische goocheltoeren over te leveren. Wat men van den historicus verwacht is vooreerst eene volledige, door behoorlijke bewijzen gestaafde uiteenzetting der *feiten*. Wij verbieden hem niet die feiten te bespreken en de gevolgen eruit af te leiden, die hem gegrond voorkomen, maar wij willen de stukken, al de stukken van het geding onder het oog hebben en aldus in staat gesteld worden om *zelven* met volle kennis van zaken het oordeel te vellen.

In dat opzicht is er aan den Opsteller der verhandeling weinig te verwijten. Wat hij ons ten beste geeft is eene lange reeks feiten, ik zou haast zeggen : niets dan feiten, want zijne commentaria zijn uiterst karig. En wat nog beter mag heeten, naast ieder feit staat het bewijs, de bron.

Dat de Schrijver zijn onderwerp grondig heeft bestudeerd blijkt uit de opsomming der menigte

werken van allen aard, die hij benuttigd heeft. De lijst van die werken is op zichzelve eene hoogst verdienstelijke bibliographische bijdrage die allen, welke de zaak verder zouden wenschen te onderzoeken, als gids en leiddraad te stade zal komen.

Eene beknopte ontleding der verhandeling zal duidelijker aantoonen hoe voortreffelijk de Opsteller zich van zijne taak heeft gekweten en tevens het bewijs leveren dat hij zijne stof volgens een goed overlegd plan heeft behandeld, een plan trouwens dat door de vraag zelf was aangewezen.

Na eene korte *Inleiding,* waarin met weinige woorden het doel van het werk wordt uiteengezet en de voornaamste bronnen vermeld, verhaalt Schrijver in Hoofdstuk I de *Geschiedenis der Vlucht,* eene vlucht, die reeds onder Keizer Karel V begon, toen de uitwijkelingen voorloopig in Engeland en in Duitschland eene schuilplaats zochten, maar eerst bij de aankomst van den gevreesden Hertog van Alva zich op reusachtige schaal ontwikkelde en vooral na den val van Antwerpen en de herovering van Vlaanderen en Brabant door Parma, onder de Onroomschen althans, zoo goed als algemeen werd. Bijzonder treffend is de beschrijving van den toestand onzer gewesten in die droeve dagen : het platteland ontvolkt, vele dorpen, ja gansche streken verlaten en menschenleeg; in de steden duizenden huizen gesloten en gemiddeld een derde der bevolking voor eeuwig vertrokken.

Het Noorden echter, bepaaldelijk Holland, Zeeland en Utrecht, waren erin geslaagd den door den wanhopigen wederstand van de Zuidelijke Nederlanden uitgeputten vijand af te weren en daar was het dat de uitgewekenen zich gingen vestigen en in den regel met gulle gastvrijheid werden onthaald.

Hoofdstuk II handelt over *Kerkelijke Toestanden*. Met bijzondere belangstelling heb ik van dit gedeelte van het werk kennis genomen. Het onderwerp toch is een dergenen, welke dadelijk laten zien of hij, die het bespreekt, een wetenschappelijk gevormd, goed beslagen en onpartijdig beoordeelaar is of een dier oppervlakkige of eenzijdige schrijvelaars, bij wie het vooral te doen is de vooroordeelen van hunne lezers te vleien en aldus eenen gemakkelijken, maar verdachten bijval na te jagen.

Ik zeg : vooroordeelen. En, inderdaad, wanneer wij, Belgen, van godsdienstige vervolgingen hooren spreken, dan denken wij natuurlijk aan de Spaansche Inquisitie, aan de gruweldaden van den Hertog van Alva en aan de bloedige geschiedenis der XVIe eeuw, zooals men ze ons op school heeft onderwezen. Wij leven immers in een land, waar de Roomsche Kerk na eene betrekkelijk korte worsteling de zegepraal behaalde en haar gezag handhaafde door de middelen, die destijds overal in zulke gevallen werden aangewend, middelen,

welke, naar onze hedendaagsche begrippen beoordeeld, niets dan afschuw kunnen verwekken. En die afschuw wordt des te vlijtiger aangevuurd, daar tegenwoordig nog de godsdienstquæstie in ons staatkundig leven eene der hoofdrollen speelt. Het komt er niet meer op aan de eenheid en de zuiverheid van het geloof te vrijwaren, maar den invloed van de Kerk op bestuurlijk en maatschappelijk gebied tegen te werken, de onafhankelijkheid der burgerlijke macht te verdedigen, de « doode hand » te bestrijden en dies meer. Geen wonder dat men met het oog hierop het verleden als den spiegel der toekomst voorstelt.

Men vergeet echter dat dweepzucht en onverdraagzaamheid geen bijzonder kenmerk zijn van de Roomsche Kerk en dat hetzelfde verwijt tegen alle mogelijke godsdiensten met volle recht kan gericht worden. Is het bij voorbeeld noodig op de manier te wijzen waarop de Islam werd gepredikt of op het knellend juk, dat in Rusland op het geweten van meer dan honderd millioen menschen loodzwaar drukt? Stellig niet.

Wat velen echter niet schijnen te vermoeden is dat het Protestantisme aan hetzelfde euvel mank gaat. Want een alhier zorgvuldig gefokt en onderhouden vooroordeel blijft dat de Protestantsche leer op het princiep van het vrij onderzoek gegrond is en dus van nature verdraagzaam. Ja, dezer dagen nog beklom in de Christelijke Jongemannen Vereeniging te Brussel een Gentsche geleerde

den kansel en verzekerde dat het Protestantisme gewetensvrijheid en verdraagzaamheid en het Katholicisme onverdraagzaamheid en gewetensdwang vertegenwoordigen.

De waarheid is dat het Protestantisme met het vrij onderzoek niets te maken heeft. Evenals het Katholicisme berust het op de Openbaring, dat is op God's woord, op den Bijbel. Wie het gezag der Schriftuur betwist is een vrijdenker, geen Protestant. Maar indien ieder artikel van dat meesterstuk van bondige duidelijkheid, het *Code Napoléon*, tot eindelooze redetwisten aanleiding heeft gegeven, spreekt het van zelf dat het nog duizendmaal moeielijker is, een boek gelijk den Bijbel te verklaren, waarvan de echtheid wetenschappelijk wordt getoetst en waarvan de tekst zelf verre van vast te staan voor wijduiteenloopende lezingen vatbaar is. In de Roomsche Kerk had men dus eene uitlegging aangenomen en voorgeschreven, die door eeuwenlange overlevering werd gewettigd. Met die uitlegging hadden de hervormers geenen vrede. Maar wat zij vroegen was geenszins dat iedereen de Schriftuur *ad libitum* zou mogen verklaren. Zij verlangden eenvoudig dat *hunne* uitlegging als de eenig onfeilbare die van Rome zou vervangen. En daar ieder hervormer overtuigd was dat hij de waarheid in pacht hield, sloegen zij elkander in den ban dat het eene vreugde werd.

Van gewetensvrijheid was er in Protestantsche landen geen spoor te ontdekken. De beruchte

regel *Cujus regio ejus religio* werd er niet minder onverbiddelijk dan in Spanje of in Italië gehandhaafd. De beulen hadden de handen vol en brandstapels verrezen te Geneve evenals te Sevilla, te Boston evenals te Antwerpen. En men werpe niet op dat de Protestanten eenvoudig de wet der wedervergelding toepasten en zich op de Katholieken wreekten. De Katholieken ja werden wreed vervolgd — men herinnere zich hoe Ierland werd verwoest en uitgemoord —, maar, alles wel ingezien, minder streng dan andersdenkende Protestanten en vooral dan de vrijdenkers des tijds, de « libertijnen », zooals men ze te Geneve noemde, de Anti-Trinitariërs en de Socinianen. Zelfs in Holland, dat men ons dikwerf als een toevluchtsoord voor vrijheid en verdraagzaamheid beschrijft, zag men de Dortsche geestdrijvers aan het werk, Hugo Grotius gebannen en den edelen Oldenbarneveld aan den scherprechter overgeleverd.

Te vergeefs zou men beweren dat Roomsche staten, bepaaldelijk Spanje, tot in de XIXe eeuw de vrijheid van geweten aan hunne onderzaten hebben ontzegd. Zeer waar is het dat eerst in 1868 de openbare uitoefening van eenen anderen godsdienst dan de staatsreligie aldaar werd toegelaten. Maar weet men dat vóór 1867 het Katholicisme in Zweden ten strengste was verboden en dat in de Transvaal — ja in de Transvaal! — hetzelfde verbod bestond totdat de eerste Engelsche verövering (1877) er een einde aan maakte?

Zooals men ziet, hebben, wat onverdraagzaamheid betreft, Katholieken en Protestanten elkander weinig te verwijten. De geschiedenis van alle landen levert daarvan het overtuigend bewijs en het mag betreurenswaardig heeten dat een geleerde hoogleeraar zulk eene tastbare waarheid miskent.

De « misbruiken der doode hand » kunnen evenmin aan de Roomsche Kerk meer dan aan andere ten last gelegd worden. Zonder zelfs van Protestantsche staatskerken, gelijk de Engelsche bij voorbeeld, te gewagen, die over ongehoorde rijkdommen beschikken en waar men bisschoppen aantreft met jaarwedden die fr. 375.000 per jaar beloopen, vindt men ook eenvoudige afgescheidene predikanten — of zal ik zeggen : ondernemers in godsdienst? — die een even vorstelijk inkomen bezitten. De bekende Dr. Spurgeon te Londen stak jaarlijks meer dan fr. 150.000 in den zak. Wijlen Henry Ward Beecher, de broeder der schrijfster van *Uncle Tom's Cabin*, had het nog verder gebracht : hij scharrelde van 1en Januari tot 31 December zoo wat een half millioen bijeen (100.000 dollars). Het is waar dat hij op het geniaal idee gekomen was de zetels in zijne kerk bij openbare aanbesteding aan de meestbiedenden alle jaren te verhuren. Hij was in Amerika de predikant *à la mode*. Om eene plaats in zijnen tempel te veroveren vochten de millionairen met bankbrieven juist als zij deden om eene loge te krijgen op

de vertooningen van eene groote zangeres als Adelina Patti, of van eenen beroemden tooneelspeler als Henry Irving. Maar wat gezegd van Christus, die degenen welke kochten en verkochten uit den Tempel jaagde en hunne tafels en zitstoelen omver keerde?

Ik zou ook van de Protestantsche zendelingen kunnen spreken, die eerst en vooral handelaars zijn en er veel meer op uit zijn om zoo spoedig mogelijk fortuin te maken dan wel om het geloof te verspreiden. Vandaar overigens de woedende aanvallen van die zendelingen tegen al wie in hunnen weg staat, zooals vroeger de Boeren en thans de Congostaat.

Maar ik wil er vooral op wijzen dat er Protestantsche instellingen bestaan, die als treffende voorbeelden van tot in het reusachtige gedreven « doode hand » verdienen aangehaald te worden.

Zooeven sprak ik van de Christelijke Jongemannen Vereeniging, eene maatschappij, die in 1843 door eenige klerken van het huis Hitchcock en Rogers te Londen werd gesticht en thans in alle landen der wereld 7600 bloeiende takken telt en meer dan 700.000 leden : aan onroerende goederen alleen bezit zij heden voor meer dan 150.000.000! Het « Leger des Heils » is niet minder rijk : luidens ambtelijke opgaven bedraagt het jaarlijksch inkomen van die zonderlinge onderneming *over de vijftig millioen!* En daarnevens hoevele andere godsdienstige trusts,

zooals de zendelingengenootschappen en anderen meer! Het ware stichtend te vernemen wat het totaal van hun vermogen beloopt. Zeer waarschijnlijk zou « *le milliard des congrégations* » waar Minister Combes naar hunkerde beduidend worden overtroffen.

Dat die inrichtingen diensten bewijzen en een gedeelte van hunne schatten aan liefdadige werken besteden, niemand die het betwist. Maar dat doen de kloosters ook; en daarbij steekt het de oogen uit dat godsdienstige propaganda het hoofddoel blijft, ja dat liefdadigheid doorgaans niets dan een middel blijkt te zijn om die propaganda te bevorderen (1). Zoo werden tijdens den Grooten Hongersnood in Ierland (1846-49) door vrome Protestanten aldaar soepkeukens ingericht, waar men voedsel uitdeelde, doch alleen aan Protestanten. Katholieken moesten eerst hun geloof afzweren en hunne kinderen uitleveren om in Protestantsche gestichten opgebracht te worden; zoo niet mochten zij met hun kroost van honger sterven.

Wil men een ander voorbeeld?

Niemand heeft den storm van protesten vergeten, die losbarstte toen vijftig jaar geleden te

(1) In de *Windsor Magazine* (nr van Februari 1905) spreekt F. A. Mackenzie met uitbundigen lof over de Christelijke Jongemannen Vereeniging waarvan hij het ontstaan en de lotgevallen beschrijft, en besluit als volgt : « *It is definitely religious and makes no concealment of the fact. Christianity at once supplies the foundation of the strength and the motive for its work, and will continue to do so* ».

Bologna een Joodsch kind, met name Mortara aan zijne ouders werd ontnomen, gedoopt en in den Roomschen godsdienst opgevoed. Welnu, daden van denzelfden aard worden dagelijks in het Protestantsche Engeland gepleegd.

Er bestaat te Londen eene instelling bekend als *Dr. Barnardo's Homes* en waarvan de officieele naam is *The National Incorporated Waifs' Association*. Het doel ervan is verlaten of verwaarloosde kinderen te herbergen, op te leiden en later te plaatsen. Eene edele en prijzenswaaadige taak voorwaar. Ongelukkig, ook hier is men hoofdzakelijk op propaganda bedacht en daarom is het vooral tot Roomsche en Joodsche ouders dat men zich wendt om hen te bewegen hunne kinderen af te staan. Meer dan eens gebeurde het echter dat ouders, toen zij later betere dagen beleefden, natuurlijk hunne kinderen wilden terugnemen. Maar zulks werd hun regelmatig geweigerd en toen zij zich tot het gerecht wendden, zwoer telkens Dr. Barnardo dat het kind naar Canada of naar Australië werd gezonden en spoorloos was verdwenen. Wel werd herhaaldelijk de godvreezende ijveraar met geldboeten gestraft; maar wat kon hem dat schelen? De boet werd door zijne vereerders betaald en de kinders, evenmin als weleer de jonge Mortara, aan hunne ouders teruggegeven : zij bleven in Protestantsche handen.

Men verschoone deze lange uitweiding. Ik had er behoefte aan de gevoelens uit te drukken, welke

het schijnheilig gedrag van schamele vrijdenkers, in Protestanten verkleed, mij inboezemt.

Laat ons nu tot het proefschrift terugkeeren. Schrijver verhaalt ons hoe de Hervorming in de Nederlanden ontstond en hoe zich de aanhangers der nieuwe gedachten in drie voorname groepen verdeelden : de Lutheranen of Martinisten, de Wederdoopers en de Calvinisten. Weldra moesten de overigens onderling gesplitste Wederdoopers het onderspit delven en hetzelfde lot trof de Lutheranen, waarna in den schoot der zegepralende Calvinistische Kerk de bitsige strijd tusschen Remonstranten en Contra-Remonstranten begon en eerlang door de overwinning van Gomarus' volgelingen werd besloten. Gomarus was een Bruggeling en talrijk waren de godgeleerden van Vlaamschen oorsprong, die in deze droevige verwikkelingen eene rol speelden. Dit alles wordt zeer omstandig en zeer onpartijdig uiteengezet.

Niet minder belangrijk was de invloed der Vlamingen op staatkundig gebied (Hoofdstuk III) en merkwaardig is het dat zij over 't algemeen als tegenstanders optraden van de richting, die in het eigenlijke Holland werd gevolgd, en namelijk Leicester's zijde kozen. De lange reeks namen, door Schrijver medegedeeld, is welsprekend genoegd : zij levert het bewijs van de invloedrijke stelling door onze landgenooten in het Noorden ingenomen.

In Hoofdstuk IV wordt een zeer volledig tafereel opgehangen van de werkzaamheid der uitgewekene Vlamingen op taal- en letterkundig gebied. Ik moet echter de aandacht van den Schrijver op een paar feilen vestigen.

Uit hetgeen hij zegt, zou men allicht kunnen besluiten dat hij den dichter der *Souterliedekens*, Willem van Zuylen van Nyevelt, voor eenen Zuid-Nederlander houdt. Dit ware eene dwaling. Willem van Zuylen van Nyevelt behoorde tot de ridderschap van Utrecht en het feit dat zijn werk te Antwerpen gedrukt werd, volstaat niet om van hem eenen Vlaming te maken. Mogelijk heeft zich Schrijver door Prof. Paul Fredericq's boek over de Gentsche Pacificatie laten misleiden. In dat werk immers wordt de zoon van dien Willem (die ook Willem heette en een der onderteekenaars was van het Verdrag) beschreven als heer van Geeraardsbergen (in den Franschen tekst : *seigneur de Grammont*). Willem van Zuylen van Nyevelt was heer van Aartsbergen (bij Utrecht) en had met de Vlaamsche stad Geeraardsbergen niets te maken (1).

---

(1) De tegenwoordig in België gevestigde leden van die familie stammen allen af van Pieter-Frederik van Zuylen van Nyevelt, heer van Snaefburg. Hij was R. K. gebleven en diende in het Spaansche leger. Zijn jongere zoon, Pieter-Andries, geboren den 30 November 1649, vestigde zich voor goed te Brugge en was de stamvader van den Belgischen tak van het geslacht.

Minder verschoonbaar is de al te bondige wijze waarop over Vondel wordt heengestapt : « Joost van den Vondel, luidt het, werd den 17 November 1587 uit Doopsgezinde Antwerpsche ouders geboren, maar kwam reeds zeer vroeg te Utrecht en dan te Amsterdam. Waren zijn eerste stukken nog al zwak, zijn latere stukken getuigen van een genie dat niet ongelijk staat met de beste treurspeldichters als Racine en Shakspeare ». Het komt mij voor dat men de beteekenis en den invloed van den prins der Nederlandsche dichters ietwat nauwkeuriger hadde kunnen schetsen en, vermits men van zijnen godsdienst sprak, zou het gepast zijn te vermelden dat hij op veertigjarigen ouderdom tot Rome overging.

Mits deze opmerkingen beschouw ik echter de schilderij als alleszins goed geslaagd.

Na de letterkundigen worden in Hoofdstuk V de geleerden opgesomd, die uit het Zuiden afkomstig, de wetenschap in de Noord-Nederlandsche hoogescholen gingen beoefenen. Namen als die van Daniël Heinsius, om er slechts éénen te vermelden, getuigen van het aanzienlijk aandeel door Vlamingen in Holland's wetenschappelijke ontwikkeling genomen.

In Hoofdstukken VI, VII en VIII wordt er van *Handel en Vestiging der Koloniën, Nijverheid en Kunst* gesproken. Daar ook mogen wij met

fierheid aanstippen dat onze landgenooten in groot getal zich in hooge mate verdienstelijk maakten en overal eene leidende stelling wisten in te nemen.

In het *Besluit* wordt dit alles aangrijpend samengevat en de invloed der Vlamingen op Holland met dengenen vergeleken, dien de Grieksche geleerden en kunstenaars op Italië uitoefenden toen zij, na den ondergang van het Byzantijnsche Rijk, zich aldaar gingen vestigen en de voorboden werden van de Renaissance.

« De ballingen, zegt Schrijver, muntten uit door liefde voor de vrijheid, door hunne gehechtheid aan het Huis van Oranje en bovenal door hun ingenomenheid met de leer van de streng Gereformeerde Kerk. Deze exodus bestond uit lieden van allen stand : kunstenaars en soldaten, magistraten en edellieden, geleerden en handwerkers, kooplieden en zeevaarders, boeren en stedelingen — allen gingen hunne haardsteden vestigen in het Noorden, ver van allen dwang. Waren ze over 't algemeen niet rijk aan aardsche goederen ten gevolge der benarde omstandigheden waarin ze door de inneming hunner geboortesteden waren geplaatst geweest, zij waren rijk aan kennis, karakter, vrijheidsliefde, initiatief, onbuigzaam in hun overtuiging en in hun geloof; en die zedelijke rijkdom uit Zuid-Nederland naar het Noorden door tienduizenden tegelijk overgeplant is moeilijk te over-

schatten. Het is dan ook de beste uitlegging voor de verbazende en schielijke opkomst van de kleine Republiek der Zeven Vereenigde Nederlanden, die zich tot een der grootste mogendheden van Europa heeft opgewerkt op den bodem van gewesten, welke tot dan toe, tijdens de Middeleeuwen en de XVIe eeuw, eene onbeduidende rol hadden gespeeld. »

Die stelling heeft Schrijver met glans verdedigd en bewezen, en nogmaals wensch ik hem daarmee van harte geluk.

Het spijt mij echter hierbij te moeten voegen dat de vorm niet altijd waardig is van den inhoud. Taal en stijl immers laten op plaatsen veel te wenschen over. Zulks is wel grootendeels aan de onervarenheid te danken van den kopist, die het werk zeer slordig heeft afgeschreven; maar toch zal het noodig zijn dat Schrijver zijne verhandeling onder toezicht van den keurraad — of althans van een zijner leden — met de grootste zorg en oplettendheid kuische en wiede.

Onder deze voorwaarde luidt mijn besluit dat de besproken verhandeling den prijs verdient.

Mr. PRAYON-VAN ZUYLEN.

***

2°) Verslag van den heer A. de CEULENEER.

Het antwoord aan de Academie toegezonden, op de prijsvraag : « Welken invloed hebben de Zuid-Nederlandsche uitgewekenen van de XVIe eeuw uitgeoefend op de taal en letterkunde, de kunst, den handel, de nijverheid en de staatkundige ontwikkeling van Noord-Nederland », is een werk van groote wetenschappelijke waarde, en met den heer Prayon-van Zuylen ben ik het eens om voor te stellen deze verhandeling te bekronen. De schrijver heeft zich voor zijn werk menigvuldige opzoekingen getroost en het mag dan ook als zoo volledig mogelijk aanzien worden. Het verwezenlijkt een zeer merkwaardigen vooruitgang op het boek van V. Gaillard in 1854 door de « Académie Royale de Belgique » bekroond (*De l'influence exercée par la Belgique sur les Provinces Unies sous le rapport politique et intellectuel, depuis l'Abdication de Charles Quint jusqu'à la paix de Munster)*, een werk dat in dien tijd terecht heel verdienstelijk genoemd mocht worden. De inzender van het antwoord bewijst zeer duidelijk dat, indien Holland in zoo korten tijd zulke groote politieke macht geworden is, en zulken grooten naam verworven heeft op letterkundig en wetenschappelijk gebied, het dit grootendeels aan de Vlaamsche uitwijkelingen te danken heeft. Zelfs de voornaamste predikanten der 16^e^ eeuw waren bijna allen van Vlaamschen oorsprong.

Niettegenstaande al het goede dat mij bij de lezing van deze voortreffelijke verhandeling getroffen heeft, kan ik toch niet verzwijgen dat zij op menige bladzijde voor verbetering vatbaar is. Verdere opzoekingen zouden dienen gedaan te worden; de schrijver schijnt meer thuis te zijn in de werken die in Holland verschenen, dan in de bijzondere studies en vlugschriften welke hier te lande het licht zagen.

Het is ten anderen geenszins te verwonderen dat, in een werk als dit, waar honderden namen in voorkomen, en zoovele feiten van ondergeschikt belang in aangestipt worden, meer dan eene kleine onnauwkeurigheid geslopen is. Dit vermindert echter hoegenaamd zijne wetenschappelijke waarde niet. Daar de schrijver, voor het ter pers leggen der verhandeling, waarschijnlijk zal verzocht worden, onder toezicht van eenen keurraad, eenige wijzigingen aan zijn werk te brengen, denk ik het gepast zijne aandacht op zekere onnauwkeurigheden te vestigen, en ook op sommige beoordeelingen welke mij als niet gerechtvaardigd voorkomen.

De schrijver steunt herhaaldelijk zijne beweringen op de werken van Van Meteren, Hooft, Bor en Brandt; het zou bijgevolg raadzaam geweest zijn in de inleiding een woordje te reppen over de betrekkelijk wetenschappelijke waarde van deze geschiedschrijvers; met andere woor-

den, ik zou als voorrede van het werk eene korte critische geschiedkundige studie gewild hebben. Groen van Prinsterer (*Archives*, I, 38) heeft zulks reeds beproefd. Het was de plicht van den schrijver te oordeelen of nu nog aan iederen auteur de zelfde waarde mag toegekend worden. Vóór Groen van Prinsterer moet aan Bor de eerste plaats gegeven worden; Bor wordt door Van Meteren volledigd; Hooft is van geene waarde. Dit stemt tamelijk goed overeen met de gedachten vooruitgezet door C. Breen in zijn werk over *P.-C. Hooft, als schrijver der Nederlandsche Historieën* (Amsterdam, 1894; G. Lecoutere, *Hooft, als geschiedschrijver*, Dietsche Warande, 1895). Er blijft nu echter nog te zien in hoe verre die geschiedschrijvers onpartijdig zijn. Ik wil hier slechts een feit aanhalen om te bewijzen hoe weinig vertrouwen men aan de gezegden van Van Meteren kan hechten. Hij verhaalt in zes kolommen (blz. 137 der uitg. van Amsterdam, 1652) de geschiedenis van broeder Cornelis Adriaentz van Dordrecht en, zich steunende op zijne sermoenen, brengt hij de zwaarste beschuldigingen in tegen dezen minderbroeder. Onze afgestorven collega Arnold heeft bewezen, dat die sermoenen op de schandaligste wijze vervalscht waren geworden (Dietsche Warande 1877; A. de Poorter, *Témoignages inédits du frère Corneille Adriaentz*, in Geschied- en Oudheidkundige kring van Kortrijk, 1903, bl. 16-28).

Ik beken volgaarne dat het boek in zijne groote trekken in onpartijdigen zin is opgesteld;

nochtans, in het afschetsen van de godsdienstige toestanden in de noordelijke Provinciën, gewaagt de schrijver enkel van de geschillen die onder de verschillende protestansche secten ontstonden, en zegt geen enkel woord over de katholieken, welke in die streken leefden. Waren zij talrijk, konden zij hunnen godsdienst belijden? Werden zij vervolgd? Met andere woorden, bestond er vrijheid voor alle godsdiensten of was die aan de protestantsche secten alleen voorbehouden? Daar zwijgt de schrijver over, en deze leemte zou dienen aangevuld te worden.

Op blz. 14 kan men het volgende lezen :

« Niet een dorp vond men dat niet tweehonderd of driehonderd slachtoffers had » (Van Meteren, II, 45).

Nu, Van Meteren schrijft : « Het waren kleynen steden daerder niet vijftigh hondert tweehondert ende driehondert dit jaer (1567) geexecuteert en werden : behalven de roode roede drossaert ten platten landen die al vingen ende ophingen wat sy suspect vonden ».

Onze schrijver geeft hier dus een al te uitgebreiden zin aan de woorden van Van Meteren, wiens schattingen door hun eigen reeds zeer overdreven zijn. Langen tijd heeft men met GROTIUS (*Annales et historiæ de rebus belgicis*, blz. 12) aangenomen dat het getal slachtoffers van de godsdienstvervolgingen der XVIe eeuw hier te lande honderd duizend bereikte. PRESCOTT was de eerste die daar

tegen opkwam. In zijne *History of the reign of Philippe II of Spain,* uit hij de meening, dat 50,000 reeds overdreven mocht heeten. Ten andere, onze geleerde collega F. VANDER HAEGHEN heeft bewezen dat het getal slachtoffers van 1523-1548 de *twee duizend* niet kan overtreffen. *(Du nombre des protestants exécutés dans les Pays-bas en vertu des placcards sur l'hérésie.* Bull. Acad. roy. Belg., 1886, en *Bibliotheca belgica,* I, 19.)

Blz. 16 : « De Pacificatie van Gent (8 nov. 1576) stelde een einde aan den toestand... Geen andere godsdienst werd in Gent geduld (Hembijze en Rijhove) dan de gereformeerde (sept. 1578), niettegenstaande de prins van Oranje zelf naar Gent kwam om dien toestand te veranderen (29 dec. 1578)... De Roomschen der Waalsche provincieën pleegden alsdan verraad : Zij verbraken de Pacificatie van Gent en vormden de Unie van Atrecht (8 jan. 1579) ».

Die beoordeeling is niet juist : zij is in strijd met goed vastgestelde feiten en kan onmogelijk verrechtvaardigd worden. Door de Pacificatie van Gent beoogden de Katholieken den godsdienstvrede te bekomen en tevens de vreemde krijgsbenden uit het land te verwijderen. (Zie : *La Pacification de Gand et la liberté des cultes,* in Rev. d'hist. ecclésiastique, Leuven 15 April 1902.) De *Pacificatie* werd den 8 November 1576 gesloten en den 9 Januari 1577 door de *Unie van Brussel* bekrachtigd. Don Juan nam ze aan (12 Februari 1577) door zijn *Edit perpétuel* van Marche en Famenne, dat door den Koning (7 April 1577) goedgekeurd

werd. Op 6 Januari 1579 kon men de Pacificatie niet meer verbreken en nog min ze verraden, daar zij reeds lang door Hembijze en Rijhove en ook door Willem van Oranje verbroken was. GROEN VAN PRINSTERER, een bewonderaar van den Zwijger, oordeelt daar over in onzen zin en dit op menige bladzijde van zijne *Archives*. Ik zal slechts de volgende volzinnen uit zijn werk aanhalen : « La Pacification de Gand ne fut pas violée par les Catholiques » (VI, bl. XLVI en 524, 677) ; « Guillaume ne voulait guère la paix pas plus pour le reste des Pays-Bas que pour la Hollande et la Zélande en particulier » (V, 630). De Zwijger spaart zich geene moeite om de vredelievende inzichten van Don Juan te doen mislukken, en den oorlog onvermijdelijk te maken.

Blz. 17 : « Willem van Oranje viel onder den kogel van een door den Koning van Spanje uitgekochten sluipmoordenaar... ».

Zooals het feit hier wordt voorgesteld, is het niet teenemaal juist. Balthazar Gérard was niet door Philip II uitgekocht; want als hij op 10 Juli den Zwijger vermoordde, wist de koning van Spanje nog niet dat een man voornemens was zijnen vijand te dooden. Philip vernam dit enkel door den brief van Farnese van 26 Juli 1584. Maar het staat vast dat sedert het edict van 30 November 1579, en meer nog sedert dat van 15 Maart 1580, Willem van Oranje door Philip II, naar de gewoonte des tijds, vogelvrij verklaard werd en

dat 30,000 kronen als belooning op zijn hoofd werden gesteld. Het was echter niet uit geldzucht dat Balthazar Gerard gehandeld heeft. Zijne *Confession* levert daarvan een klaar bewijs. (GACHARD, in Bull. Ac. roy. Belg., XXIV, 450, en GACHARD, *Assassinat de Guillaume le Taciturne par Balthazar Gérard*, ib., 1856.)

Dit weze hier enkel herinnerd om de onjuistheid der bewoordingen te doen inzien en geenszins om de daad zelf te verontschuldigen; want, welke ook de toestanden en de gebruiken van dien tijd, die het feit begrijpelijk maken, mogen geweest zijn, in zuiver godsdienstig opzicht zal het oordeel, door MONTESQUIEU geveld, altoos het eenige ware blijven, daar waar hij zegt (*Esprit des lois*, XXIX, 16): « Dans la proscription du prince d'Orange, Philippe II promit à celui qui le tuera de donner à lui ou à ses héritiers vingt cinq mille écus et la noblesse; et cela en parole de roi, et comme serviteur de Dieu. La noblesse promise pour une telle action! une telle action ordonnée en qualité de serviteur de Dieu! tout cela renverse également les idées de l'honneur, celles de la morale et celles de la religion ».

Blz. 21 en volg. : Bij het afschetsen van de ontvolking der vlaamsche gemeenten, — deze bladzijden zijn zeer merkwaardig, — zou de schrijver deze gemeenten volgens de tegenwoordige provinciën moeten rangschikken, in plaats van ze zonder eenige orde op te sommen. De lezer zou aldus een

klaarder en juister denkbeeld van dezen akeligen toestand bekomen.

Zooals ik reeds deed opmerken, heeft de schrijver zich schier uitsluitelijk bij algemeene werken gehouden en, jammer genoeg, vele bijzondere studiën zijn hem onbekend gebleven. Door deze te raadplegen zou hij in staat gesteld worden, menige bijzonderheden over bekende personages aan te halen en aldus aan zijn verhaal veel belang bij te zetten.

Blz. 30 : Voor de Augustijnen Hendrik Vaes en Johannes Van Essen, dienden de aanduidingen geraadpleegd samengevat in de *Bibl. Belg.* van VAN DER HAEGHEN. *Martyr,* nos 220, 821, 121, 218; en voor Cornelis en Franciscus Van Aertsen (bl. 50, 52) zou de schrijver met veel nut de *Biographie nationale* geraadpleegd hebben, een werk dat hem blijkbaar volkomen onbekend is gebleven.

Blz. 66 : De dichter Vondel diende wat breedvoeriger behandeld te worden. Over zijnen antwerpschen oorsprong raadplege men P. GENARD, *Aanteekeningen over de voorouders van Vondel.* (Versl. en Med. K. Vl. Acad., 1887, 132-156.)

Alles wat de schrijver ons over de wetenschap en de Leidsche hoogeschool mededeelt, is bijna uitsluitend ontleend aan SIEGENBEEK'S « *Geschiedenis der Leidensche Hoogeschool* » (Leyden, 1829).

Nu, sedert dien is menig boek over de groote Leidsche geleerden verschenen.

Blz. 63 : Betrekkelijk Karel van Mander diende nagezien de vertaling van zijn Schilderboek door Hymans; en Plettinck : *Studie over het leven en de werken van Karel van Mander, dichter, schilder en kunstgeschiedschrijver, 1548-1606*. Gent, Siffer, 1896.

Blz. 67 : De schrijver vermeldt onder de prozaschriften het boek van de Lairesse, alhoewel dit tot de 17e eeuw behoort. De titel ervan is : *Groot schilder boek waar in de schilderkonst in al haar deelen grondig word onderwezen, ook door de Redeneeringen en Printvoorstellingen verklaard door de Lairesse, konstschilder*. Amsterdam, 1712. Welnu, dit werk is enkel verdienstelijk, als technisch boek over de schilderkunst en geenszins om zijne letterkundige waarde. Het valt zelfs te betwijfelen of de Lairesse het wel zelf geschreven heeft. De groote schilder was immers blind geworden en wekelijks riep hij te zijnen huize eenige vrienden, meestendeels schilders, bijeen. Hij gaf hun daar eene reeks voordrachten over de schilderkunst, opgeluisterd door teekeningen, die zijn zoon vervaardigde. Deze lessen werden neergeschreven (wellicht ook wel door zijn zoon) en uitgegeven. De roem van de Lairesse vindt echter veel meer zijnen oorsprong in zijne schilderijen dan in zijn boek, en daarvan spreekt de schrijver nochtans niet. Gedurende zijn verblijf in den Haag en in Amsterdam oefende

hij eenen grooten invloed uit op de schilders van zijnen tijd. Meldenswaard zijn niet alleen de namen zijner zonen Abraham en Jan, maar ook die zijner menigvuldige leerlingen, waaronder Bonaventura Overbeek, Jan Mieris, Jacob Van der Does en eene talrijke schaar andere. Het was de Lairesse die in Holland het historisch landschap bekend maakte, zooals het door Le Poussin en Claude Lorrain uitgevonden was; en deze wijze van werken werd weldra in Holland algemeen, hoofdzakelijk in de werken van Van Huysum. (J. HELBIG. *La peinture au pays de Liège*. Liège, 1903, bl. 245-319.)

Blz. 73 : De beroemde cartesianist Geulincx werd grondig bestudeerd door V. VAN DER HAEGHEN : *Geulincx. Etude sur sa vie, sa philosophie et ses ouvrages*. Gand, 1886 (cf. *Rev. génér.*, déc. 1886). Niet alleen als denker, maar ook als Nederlandsche schrijver is de waarde van Geulincx heel klaar in 't licht gebracht door eene studie van Prof. LANG : *Arnold Geulincx und die gesammtausgabe seiner Werke*. (*Archiv. f. Gesch. d. Philosophie von* L. STEIN, IV, 1890; cf. *Rev. instr. publ.*, 1891, 101-105). Men zie ook A. GEULINCX, *Van de hooft deugden, bezorgd door* LANG. Antwerpen, 1895.

Blz. 74 : Hier vermeldt de schrijver den welbekenden Dendermondschen professor van rechtsgeleerdheid Maestertius; hij zou er dienen bij te voegen dat, alhoewel deze te Leiden leefde, hij toch zijne geboortestad indachtig bleef en in 1646

het welbekend werk liet verschijnen : *Beschrijvinge van de stadt ende landt van Dendermonde.* (Cf. DELVENNE, *Biographie du royaume des Pays-Bas.* Liège, 1829.)

Van de meeste groote geleerden wordt enkel de naam genoemd, zonder door een paar regels hunne waarde te kenmerken. Zoo bijvoorbeeld de wereldberoemde Clusius (De l'Escluse). Prof. MORREN schrijft over hem niet minder dan 20 bl. in de *Biographie nationale* (zie ook *Bibl. belg.*, 1, 12, 14). Sprekende van Dodoens zou de schrijver ons wel kunnen laten weten dat ook hij aan de Leidsche Hoogeschool werkzaam was.

Justus Lipsius (blz. 74) wordt door den schrijver op de volgende wijze beoordeeld :

« Door zijne onvastheid in het kerkelijke werd hij verschillend beoordeeld : van roomsch werd hij luthersch, dan gereformeerd om weder als roomsch-catholiek zijn leven te eindigen. »

Het was onmogelijk in zoo weinige woorden de handelwijze van Lipsius met juistheid te kenschetsen. Zooals Erasmus, neemt Lipsius op godsdienstig gebied eene heel bijzondere plaats in, en ik ben overtuigd dat het onpartijdigste oordeel en het juiste woord daarover wel door F. Van der Haeghen werd uitgesproken, daar waar onze geleerde collega zegt (*Bibl. belg.* XV, L, 120, 19) : Lipse appartient au parti des neutralistes, qui, malgré certaines préférences pour l'une ou l'autre confession, ne prenaient pas une part active aux

luttes religieuses du seizième siècle et attachaient plus d'importance aux croyances qui étaient communes aux différentes sectes chrétiennes qu'à celles qui les divisaient ». Om over de mannen der XVIe eeuw een juist oordeel te vellen, mag men niet vergeten dat de scheiding der verschillende secten nog niet volstrekt verwezenlijkt was. Men bevond zich in een tijdvak van vorming, van twist, van discussie. Meer dan een kon zekere nieuwe gedachten met overtuiging aankleven zonder daardoor wetens en willens af te breken met den godsdienst waarin hij geboren was. Dit alles is trapsgewijze geschied.

Blz. 77 : Sprekende van Perizonius (Jacob Voorbroek) zou de schrijver mogen herinnerd hebben dat de geleerde professor van Franeker de eerste was die in zijne *Animadversiones historicæ* (Amsterdam, 1685) aan de echtheid van de primitieve geschiedenis van Rome, zooals deze door Livius verhaald wordt, deed twijfelen, eene stelling die later door Vico en de Beaufort ontwikkeld werd. Hij was dus de voorlooper van den beroemden Niebuhr, den schepper der wetenschappelijke romeinsche geschiedenis.

Over den grooten aardrijkskundige Petrus Plancius, geboortig van Dranoeter (West-Vlaanderen) viel ook wel iets meer mede te deelen. Ik zal slechts herinneren aan het feit dat Plancius in 1594 eene wereldkaart opstelde voor het boek der Reizen van J. H. Van Lintschoten en tevens een

globus vervaardigde die nu in het Museum van het Steen te Antwerpen berust. (VAN ORTROY, *Globe terrestre de Pierre Plancius*, in de Ann. Ac. arch. Belg., 1899.)

Blz. 81 : Het werk van den Antwerpenaar Jan De Laet, over Amerika (1625), — een der beste werken die in de XVII^de^ eeuw over het Nieuw Werelddeel verschenen —, verdiende breedvoeriger behandeld te worden. Schrijver zegt ons wel dat er een pennetwist ontstond tusschen De Laet en Hugo De Groot over den Oorsprong der Amerikanen (Indianen), dit echter zonder in eenige woorden de stelsels der beide geleerden te doen kennen. Volgens Grotius waren de Indianen en dit niet sedert vele eeuwen, uit Europa en Afrika naar Amerika overgekomen. De Laet aanzag ze als vormende een bijzonderen stam, die in Amerika gehuisvest was sedert den tijd dat de volkeren na den opbouw van Babel's Toren zich over heel de wereld verspreid hadden. (Z. KICKX, in *Bull. Ac. roy. Belg.*, 1852, XIX, en ROULEZ, in *Biogr. nat.*)

Het was ook niet voldoende enkel den naam van Joost De Hondt (Hondius) te vermelden. Niet enkel Joost maar ook zijn broeder Hendrik (de oude), zijne zonen Hendrik (de jongere) en Willem dienden vermeld : allen waren beroemd als graveerders en kaartenmakers. (KRAMERS, *Levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche schilders...*, 1857-1863.)

Onnoodig deze aanmerkingen over leemten en kleine onnauwkeurigheden te vermenigvuldigen. Bovenstaande werden enkel aangehaald om den schrijver eenige wenken te geven en hem te doen nagaan in welken zin zijn verdienstelijk werk zou kunnen verbeterd en volledigd worden.

Ik wil dit verslag niet sluiten zonder nogmaals te herhalen dat zijn werk een gewrocht is van groote wetenschappelijke verdienste. Ik stel voor het te bekronen..

A. DE CEULENEER.

***

3°) **Verslag van den heer J. MUYLDERMANS.**

Ik weet niet ten gevolge van welke omstandigheden, doch eerst den 10 Mei heb ik het handschrift ter inzage ontvangen. Dit betreur ik, omdat ik nu aan het onderzoek al de zorg niet heb kunnen besteden welke ik het weerdig acht. — Evenals mijne twee achtbare medeleden, de heeren Prayon-van Zuylen en de Ceuleneer, heet ik dit antwoord op onze prijsvraag eene merkweerdige verhandeling, waaraan, denk ik, de Koninklijke Vlaamsche Academie den uitgeloofden prijs niet weigeren zal. Evenwel zal ik mij eenige aanmerkingen nopens den vorm en den inhoud veroorloven.

Wat den vorm betreft, is het spijtig, dat zoo talrijke fouten tegen vormleer en syntaxis het

handschrift ontsieren. Wel is waar kan later, bij het verbeteren der drukproeven, hierin verholpen worden; doch het dunkt mij niet te veel gevraagd, dat schrijvers die hun opstel aan de Academie onderwerpen, de spelfouten vermijden, welke men in het studiewerk onzer collegeknapen niet zou gedoogen. In alle geval durf ik de bijzondere aandacht bij het uitgeven der bijdrage daar op vestigen, opdat geene tweede maal gebeure wat eene eerste maal te laat betreurd werd.

In zake van inhoud streeft, dunkt me, de schrijver er doorgaans naar onpartijdig te oordeelen en bekrachtigt hij meestal zijn oordeel met het gezag van tal onzer historici; wat echter niet belet, dat ik sommige zijner beweringen niet onderteekenen kan.

Op blz. 16 heet het, dat « de Roomschen « (na de Bevrediging van Gent) verraad pleeg- « den en de Pacificatie verbraken ». Dat verwijt schijnt me onrechtveerdig, en, werd het Gentsche Verdrag geschonden, dan dient elders op verraad gewezen, namelijk bij mannen die hun plan in de toekomst verijdeld zagen van het oogenblik dat Don Juan de art. der Bevrediging aannam, en van dan ook voor geene bedekte kuiperijen achteruitdeinsden. Dit is althans het gevoelen van Groen van Prinsterer, een alleszins onverdachten bewonderaar van den Zwijger. In zijne *Archives et Correspondances inédites de la Maison d'Orange-Nassau* erkent hij zelf:

« On verra à n'en pouvoir douter, en jetant un coup « d'œil d'ensemble sur toute cette époque, que Don « Juan voulait sincèrement la paix, que les motifs de « discorde avaient disparu *et que l'intervention du Prince « amena seule, en dépit de toutes ces probabilités, un soulève-« ment général. Rien de comparable à cette intervention « sous le rapport de la finesse des combinaisons et de la « subtilité des enlacements, dans lesquels il embrassait et « étouffait son antagoniste...* »

Zeg, waar zat het verraad ?... In de volgende woorden is Groen van Prinsterer nog uitdrukkelijker :

« *Faudra-t-il accuser les catholiques ?* On a beaucoup « parlé de leur manque de foi, de leur servilisme. « *Nous avons cru devoir écarter ce reproche. La Pacification « de Gand ne fut pas violée par eux.* Ils ne se livrèrent « point aux Espagnols. Ils ne sacrifièrent point leurs « libertés. L'alternative pour eux, c'était la paix, avec « des garanties suffisantes contre l'influence étrangère et « contre le pouvoir royal ; ou la guerre (contre Philippe) « avec la suprématie inévitable des hérétiques et des « iconoclastes. Le choix ne pouvait être douteux... »

En wanneer dan die protestantsche historieschrijver zich afvraagt, wien de schuld der rampen van het vaderland moet aangewreven : « Faudra-« t-il attribuer le malheur des Pays-Bas aux « Réformés ? », dan antwoordt hij :

« Les absoudre complètement serait difficile. Nous « avons déjà dû le reconnaître. Leur zèle fut souvent « charnel ; leur puritanisme outré. Ils commettaient par-« fois des violences, malgré des engagements positifs. « *Dans leurs démêlés avec les catholiques ils prenaient naïve-« ment leur propre croyance pour règle commune, mode*

« *d'argumentation très commode, très efficace, quand il est* « *soutenu par la force...* »

Nog eens, zeg, waar zat het verraad? Ik schrijf liever Dr. Nuyens na, die zelfs zich op Van Meteren beroept :

« Hadden de Kalvinisten niet trouweloos het ver-
« bond met de Katholieken, bij de Gentsche Bevrediging
« aangegaan, verbroken, wellicht ware nimmer de band
« van eensgezindheid tusschen de verschillende gewesten
« verscheurd geworden : eene daad, die van de eene ramp
« tot de andere leidde, en eindelijk de Nederlanden van
« elkander reet. » (Cfr. *Geschied. der Nederl. Beroerten in de XVI*e *eeuw,* II d., 3 stuk, bl. 15.)

In het tweede hoofdstuk handelt het Hds. over de « kerkelijke toestanden ». Ik schrijf het begin er van *letterlijk* over :

« Het begin der XVIe eeuw was gekenmerkt door
« eene groote omwenteling in de gedachten : Luther was
« tegen de Roomsche kerk opgestaan en voor goed de
« scheuring teweeg gebracht. Nergens werd de hervor-
« ming degelijker voorbereid dan in de Nederlanden,
« eerst schemerachtig door de Broeders des Gemeenen
« levens, door de geschriften van mannen als Thomas a
« Kempis, doch vooral door Johannes Pupper genaamd
« van Goch, prior van het nonnenklooster te Mechelen
« en Johannes Wessel Gansfort van Groningen. Daaren-
« boven was de R. C. geestelijkheid gekend voor zijne (*sic*)
« zedeloosheid, schaapzucht (*sic*) en onkunde, de volks-
« geest, alhoewel niet kettersch was toch geneigd tot de
« hervorming, hij was mystiek, allegorisch, evangelisch.
« Tot de wegbereiders der Nederlandsche hervorming
« moet men ook rekenen Rudolf Agricola (Huisman) en
« in zekeren zin Erasmus; daarbij voegde zich de neiging
« en invloed der Gymnasiasten en Humanisten. »

Zijn 's schrijvers gedachten wel klaar over de hervorming of Hervorming? Zeker is het, dat de hervorming welke de geschriften van o. a. een' Thomas van Kempen beoogden, hemelsbreed van de gewaande Hervorming van Luther verschilt. Ik hadde wel geerne gezien, dat de schrijver den innigen en eigenlijken aard der Luthersche Hervorming hadde bepaald : hoe zij in den grond een leerstelsel en een beginsel was, doch feitelijk een opstand, eene staatkundige revolutie en eene maatschappelijke omverwerping, zoo dweepachtig en tyrannisch, dat zij niets anders eischte dan (om de woorden van den protestantschen historicus Dr. Koch te gebruiken) de « *uitsluitende heerschappij van hare leer door geheel het land en de uitroeiing van het katholicisme* ». (Cfr. *Onderzoek naar de oorzaken der Nederlandsche Omwenteling in de XVI*[e] *eeuw;* blz. 92). — Dat Luther en C[ie] de hervorming der zeden betrachtten, die bewering kan misschien op de tong der ketters gelegen hebben, doch, naar mijn bescheiden oordeel, lag zij niet in hun hert.... en die mijne bewering wordt bevestigd door hunne eigen daden. De schrijver, waar hij getuigt, dat de R. C. geestelijkheid bekend stond voor hare zedeloosheid, schraapzucht en onkunde, verwijst in nota naar den Utrechtschen predikant Montyn : ik loochen geenszins, dat ergerlijke misbruiken alstoen bestonden, en dat menig geestelijke zijnen stand onteerde; — was er onder de Twaalf geen Judas? — De grootste kwaal der XVI[e] eeuw was

echter het gebrekkig godsdienstig onderwijs, waaruit zekere karakterloosheid voortsproot, die van de volksmenigte den speelbal maakte der fijnklappers en goochelaars, schermende met holklinkende leuze, met vrijheid en rein evangelie. Het volk is immers een groot kind. « Quand une fois « on a trouvé le moyen de prendre la multitude « par l'appât de la liberté, elle suit en aveugle, « pourvu qu'elle en entende seulement le nom ». Bossuet's woorden waren en blijven nog immer waar. Dit wisten Luther reeds en Calvijn, enz., en zij maakten er ook gebruik van. Hunne « hervorming » als eene verbetering, eene reiniging voorstellen, ware gelogen tegen de geschiedenis. Men raadplege maar even het standaardwerk van Dr. Johan Janssen, *Geschichte des deutschen Volkes*. In 1523 schreef Luther :

« Onze Evangelischen worden zevenmaal erger dan « zij voorheen geweest zijn. Want, nadat wij het nieuw « evangelie hebben leeren kennen, stelen wij, liegen wij, « eten en drinken wij en bedrijven allerlei kwaad. Ik zit « hier midden van Sodoma, Gomorrha en Babylon; men « zwelgt bij ons, vreet en zuipt, vloekt en zweert, en doet « openlijk kwaad. Als een zondvloed is de dronkenschap « opgekomen en heeft alles overstroomd, niet alleen het « janhagel, de boeren der dorpen, maar steden, adel, « vorstenhoven, ja schier ieder huis. *Toen ik jong was*, was « het eene groote schande onder den adel bedronken te « zijn. »

En, naar ik bij Dr. Janssen lees, schreef Erasmus dat zelfde jaar aan eenen vriend :

« Onder het voorwendsel van evangelische vrijheid « zoeken dezen de onzinnigste ongebondenheid om hunne « driften te voldoen; anderen werpen een begeerig oog « op de geestelijke goederen; weer anderen verzwelgen « dapper het hunne door drinken, h..., spelen, terwijl zij « zich met den roof van vreemd goed troosten ».

En in 1524 schreef hij nog :

« Onder het voorwendsel van het evangelie zie ik « een nieuw, onbeschaamd geslacht aangroeien. Allen « hebben de vijf woorden in den mond : evangelie, Gods « woord, geloof, Christus, geest; doch ik zie er velen zich « zóó gedragen, dat ik niet twijfel of zij zijn bezeten van « den duivel. Het nieuwe evangelie toont ons een nieuw « menschensoort. Het brengt voort hoogmoedigen, onbe- « schaamden, valschaards, lasteraars, twistzoekers en stin- « kers. Ik zie nieuwe huichelaars, nieuwe tyrannen, maar « geen vonk van christelijken geest. » (Cfr. loc. cit., II d., 414, 16).

Nog andere getuigenissen trof ik daar aan, b. v. van Frans Lambert, den invloedrijksten reformator in Hessen, van Melanchton, Justus Jonas, Myconius, Agricola, enz. Niet lang vóór zijne dood jammerde Luther deerlijk over de toenemende verwildering zijner schapen. In 1545 schreef hij aan den vorst Joris van Anhalt :

« Wij leven in Sodoma en Gomorrha. Dagelijks « wordt alles slechter. In de omstreken van Wittemberg « twee steden en vijftien dorpen, ken ik slechts één boer « niet meer, die zijn gezin tot het naleven van Gods « woord aanmaant. De anderen, allen « laufen gerades « Weges zum Teufel ». De jeugd weet niet meer wat Gods « woord, doop en avondmaal is. In korten tijd vermenig- « vuldigen de zonden zich geweldig. *Wie zou begonnen*

« hebben met prediken, zoó hij geweten had, dat zooveel « ongeluk, ergernis, ondank en boosheid daarop volgen moest! « Ziet toch hoe adel, burgers en heeren den godsdienst « met voeten treden... »

Van zijn al te ieverig Lutheraansch Leipzig getuigde hij den 8 Januari 1546 : « Zij willen ver« doemd gaan : hün wil geschiede! » En wat riep hij zuchtende uit, toen zedenbederf en ongodsdienstigheid hem dwongen Wittemberg te verlaten? « Nun weg aus diesem Sodoma! »

Edoch, waarom hierover zich verwonderd? Kon het anders? Zoo 't waarheid is wat de Utrechtsche predikant van de katholieke geestelijken bevestigde, dan is 't zeker algemeener waarheid nog, dat het niet de minst-zedelooze, niet de minst-schraapzuchtige, niet de minst-onkundige geestelijken waren die tot de ketterij overliepen. Wie over Luther en zijn' aanhang wil gesticht zijn, leze maar even o. a. het vóór eenige jaren verschenen werk :« *Martin Luther. Lebens-und Characterbild von ihm selbst gezeichnet in seinen eigenen Schriften und Correspondenzen. Von Georg Gottlief Evers,* früher lutherischer Pastor ». In dat werk wordt de groote Hervormer de schilder zijner eigene schande. — Nu, hebben Calvijn en zijne volgelingen dan niets beters ingevoerd? De schrijver van het Hds. gewaagt van de « machtige » figuur van Calvijn, en zijne leer heet hij « diepzinnig, droefgeestig en somber en toch ge« moedelijk.... juist geschikt om ons volk aan te

« trekken ». Dat Calvijn minder wulpsch was dan Luther zij aangenomen; doch eene leering wier hoeksteen de eeuwige vooruitbeschikking des menschen tot de eeuwige zaligheid of de eeuwige verdoemenis is, kan *ik* althans zoo « gemoedelijk » niet heeten. God was voor hem de vader niet meer die loon naar werken geeft, maar de onverbiddelijke, hertelooze opperheer, die willekeurig deze schapen als lievelingen troetelt en gene voor het mes uitkiest. Zulke leer leidt regelrecht tot zwartgalligheid en wanhoop. En mogen dan onder de Calvinisten bekwame èn beradene lui geweest zijn, toch kan niet geloochend worden, dat de zedelijkheid hunner bent hier te lande geen hoog peil aanwees, en menig hunner stroeve predikanten op den Joodschen farizeër doet denken. Mannen die zelven den toog over de haag smeten, hun' eed verbraken om in de armen eener vrouw te vliegen, zijn of waren, mijns dunkens, geene typen van reine evangelisten... En wat allen eerbied voor hen in mijn hert uitdooft is hun gloeiende sektehaat. Calvijn gaf hun 't voorbeeld : In een' zijner brieven aan du Poët, dien hij « Monseigneur » en « Général de la religion en Dauphiné » betitelt, lezen wij :

« Ne faites faute de défaire le pays de ces zélés
« faquins qui exhortent les peuples par leurs discours
« à se roidir contre nous, noircissent notre conduite, et
« veulent faire passer pour rêverie notre croyance. Pareils
« monstres doivent être étouffés, comme fis ici en l'exé-
« cution de Michel Servet, espagnol. A l'avenir ne pense
« pas que personne s'avise de faire chose semblable ».

Eilaas ! die zelfde sektehaat moest eens het groote Nederland in twee scheuren, toen de katholieke bevolking, wars ook van Spaanschen trots, bereidwillig haar handteeken gezet en op de vergadering van Gent haar woord verpand had. Waarom dit miskend?

Edoch, punctum ! — Om welke reden, hoor ik vragen, al die dingen herinnerd bij het bespreken van dit Hds. ? Staan zij er in betrekking meê ? — Neen ; als men zich strikt bij den tekst der prijsvraag bepaalt. — Ja ; als men nadenkt, dat die uittocht van Belgen naar het Noorden een gevolg der opkomst van de ketterije was ; — ja nog, omdat menigeen bij het lezen dezer verhandeling met den schijver uitroepen zal : « O wat roem en wat rijkdom in het Noorden ! wat slavernij en wat ellende in het Zuiden ! »... alsof het de ketterij was die het Noorden verrijkte, en het katholicisme dat het Zuiden verarmde... Die vermeende tooverkracht van het Protestantisme is een dier oude clichés, welke men, dank aan den vooruitgang der geschiedkunde, in de lapmand mag smijten. Sprong in de XVIe eeuw het Noorden het Zuiden voor, dit schrijve men vooreerst aan andere bepaalde oorzaken toe ; tijd en plaats ontbreken om hier verder over uit te weiden ; men kan dit ten andere breedvoerig uitgelegd lezen b. v. in het laatste hoofdstuk van Dr Nuyens' reeds vermelde *Geschiedenis*. Alleen ter bedenking schreef ik deze vluchtige nota's

neer, met de hoop dat de opsteller dezer bijdrage eenige zijner uitdrukkingen, die me schijnen aan de onpartijdigheid te kort te doen, zal gelieven te wijzigen. Onder dat voorbehoud stem ik mede, dat dit werk bekroond worde.

J. MUYLDERMANS.

DERDE PRIJSVRAAG.

DRUKKERSVAK.

Eene volledige Nederlandsche vakwoordenlijst van het drukkersvak, zooveel mogelijk met opgave van de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche benamingen en met afbeelding van de vermelde voorwerpen.

Prijs : 500 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Steller van de vraag : de heer TH. COOPMAN.

Vier antwoorden met de volgende kenspreuken, zijn ingekomen :

1°) *Verbetering.*

2°) *Fluctuat nec mergitur.*

3°) *Geen rijker kroon*
Dan eigen schoon.
K. LEDEGANCK.

4°) *Vakkennis.*

Werden tot leden van den keurraad aangesteld : de heeren TH. COOPMAN, EDW. GAILLIARD en J. BROECKAERT.

1°) Verslag van den heer Th. COOPMAN.

De vier ingekomen antwoorden mogen alle verdienstelijk heeten : zij getuigen van de vlijt en de kennis der Verzamelaars.

Nr 1 is, ongelukkig genoeg, al te beknopt. Het beslaat slechts **13** bladzijden, **26** kolommen. Het geeft niettemin **733** woorden, die alle tot het drukkersvak behooren.

Klaar is het dat de steller geheel onbekend is met de vroeger door de Academie uitgegeven vak- en kunstwoordenlijsten : derhalve voldoet zijn werk geenszins aan de gestelde eischen : de Fransche benaming ontbreekt schier overal, terwijl de uitlegging der woorden vaak achterwege blijft of teenemaal onvolledig is, en nergens, op geene bladzijde, eenige schets of teekening te bespeuren valt. Edoch, uit de gevolgde methode blijkt dat de Verzamelaar een bevoegd man is : voor den ervaren drukkersgezel ware zijne lijst een behulpzame gids. Met inachtneming van de bepalingen der prijsvraag, zou hij ze kunnen uitwerken tot een degelijk woordenboek, even goed wellicht als *Fluctuat nec mergitur,* dat reeds zeer merkwaardig is.

Uit de vergelijking van beider woordenschat volgt dat **Nr 1** vele termen bevat die niet voorkomen in de 4 deelen van **Nr 2**, alhoewel dit laatste er **40** meer behandelt of **773**, welke alle betrekking hebben op het vak. *Fluctuat* geeft daarenboven **38** penteekeningen ten beste en **153** figuren, geknipt uit catalogussen en ander drukwerk. Het valt te onderzoeken of, met het oog op die figuren, overdruk veroorloofd is.

Het plan is opperbest.

Over het algemeen is **Nr 2** een zaakrijk werk. Schrijver kent stellig het vak : voor de kunst zelve biedt hij nuttige wenken in eene reeks flink opgevatte artikelen, waaronder vooral meldenswaardig zijn :

Afbreken (van lettergrepen), **Afleggen, Correctie-teekenen, Drukfeil, Koppelletter, Letterkast, Letternaam, Lettergieter, Letterpolis, Linie, Noot, Opmaken, Overslaan, Rand, Samentrekkingsteeken, Snelheid, Spatieering, Tabel, Titel**; verder, in geschiedkundig opzicht, **Aanhalingsteeken, Aldin, Augustijn, Bladteekening, Bladwachter, Boekdrukkunst, Cicero, Diamant, Drukinkt, Erratum, Folio, Galvanoplastie, Garmond, Gietafdruk, Glanzen, Handpers, Houtgravuur, Kegel, Letterzetter, Loonbederver, Linieeren, Muziekletter, Papier, Papyrus, Parel, Parisienne, Proevenlezer, Puntenstelsel, Romaansch, Sint-Jans-Broederschap, Snelpers, Stereotypiedruk, Zetmachine.**

Op enkele uitzonderingen na, is de spelling goed verzorgd. Het opstel, alhoewel duidelijk, is niet zelden tamelijk plat en soms gerekt. Bondigheid behoort hier tot de allereerste vereischten.

Nagenoeg bij elk woord staan de Hoogduitsche en de Engelsche benamingen. Het ware echter wenschelijk de Hoogduitsche woorden te schrijven volgens de nieuw aangenomen spelregels.

Schrijver, die zooveel goeds levert, zou, mijns erachtens, wel doen met, voor de afkortingen, de meest gebruikelijke Nederlandsche verkorte woordvormen over te nemen uit de algemeene woordenboeken.

Voor *alinea,* in de door hem opgegeven beteekenis, hoort men ook in het Engelsch : *other line.*

De onder 2° vermelde *borstel* wordt, indien ik het goed voorheb, hier en daar de *klopborstel* geheeten.

Materieeloverste is ongetwijfeld een gesmeed woord, evenals *kooijager.* Wellicht verdient *kooidrijver* de voorkeur naar het Hgd. *Keiltreiber?* Vergelijk *pindrijver, wigdrijver* enz. in andere vakken.

Kommapunt verwijst naar *Punt-komma* en *Watermerk* naar *Filigraan.* Ware het tegenovergestelde niet verkieslijker?

Lettersnijder. — Die man snijdt de matrijzen. Dus dient, m. i., de uitlegging nagenoeg te luiden als volgt : Hij die de matrijzen snijdt of graveert, naar dewelke de letters gegoten worden.

Mise en train zag ik liefst uit den Nederlandschen tekst geweerd.

Voor *papier* ware het hoogst nuttig, wilde schrijver het *Handboek der mechanische Technologie door G. Kuyper Hz.* inzien. Daarin zal hij tevens de Hollandsche papierformaten aantreffen.

Proevenlezer. In dat overigens goed gesteld artikel kon het woordenboek van Kiliaen vermeld worden.

Opvallend is het, dat geen enkele Verzamelaar bij dezen te oogst is gegaan.

Aan de samenstelling van **Nr 3** en **Nr 4** zijn insgelijks heel wat tijd, geduld en kennis besteed.

Geen rijker kroon Dan eigen schoon bestaat uit **17** schrijfboekjes, te zamen ongeveer **500** bladzijden : **550** vakwoorden worden daarin behandeld. Het bevat uitermate veel lezenswaardigs; maar, helaas! het is eigenlijk geene verklarende woordenlijst, wèl een *leerboek* voor letterzetters dat, min langdradig opgesteld en geschreven in gekuischter taal, veel nut zou kunnen stichten. Als woordenlijst geeft het te weinig, als uitlegging al te veel. Het is doorspekt met allerlei stukken die of in 't geheel niet of slechts voor een gering gedeelte met de drukkerij in verband staan. Als voorbeelden daarvan gelden o. m. de volgende artikelen :

Aankondigingen, aansnijding, celluloïd, chaostypie, cijfermuziek, dagblad, driekleurendruk, Duitsch, Engelsch, groen en al de kleuren van den regenboog; *houtsnede, immobiel* enz., enz.

Wil het werk aanspraak hebben op de hoedanigheid van de verlangde woordenlijst, dan moet het ingekort worden tot het tiende van zijnen omvang.

Wat overblijven zal, kan stellig dienstig wezen, mits aanvulling, natuurlijk, van het vaak te kort schietend vakwoord, alsmede van zeer veel ontbrekende Hoogduitsche en Engelsche benamingen.

In het opzicht van dikte en zwaarte is Nr 4 (*Boekdrukkerij* en *Steendrukkerij*) eene ontzaglijke verzameling. Na al den tijd en de inspanning aan de lezing van dat lijvig werk besteed, heb ik het niet gewaagd, na overzicht van mijne 14 groote bladzijden gunstige en ongunstige aanteekeningen, de daarin behandelde vakwoorden te tellen of ze op te visschen uit een stroom van termen die te huis behooren in alle gewone woordenboeken. Ik noem enkel *aanbesteden, aanbesteder* en *aanbebesteding* (de gegeven uitleg is glad verkeerd), *bedienen, bedreven, behendig, behendigheid, bekwaam, bekwame leerjongen, beukenhout, beweegkracht, beweging, bezig, bezigen, biechtbriefje, bijdoen, bijvoegen, binnenland, doorsnede, doorzenden, dragen, drama, drie, droomboek, dubbele bemol, dubbel kruis, dun*, enz., enz., te lang om te melden, heele reken lang en bladzijden vol. Al te veel Fransche, Engelsche en Hoogduitsche termen zijn achterwege gehouden; andere zijn vaak twijfelachtig en de Engelsche vergen zorgvuldige herziening. Aldus is *Saw of a circle* voor *cirkelzaag* onjuist. Het eigenlijke woord is *circular saw*. Zoo zijn er tien- en nogmaals tientallen.

Bij en voor ettelijke woorden wordt verwezen naar andere die, bij de indeeling, wellicht zoek zijn geraakt.

Het geslacht van talrijke termen is niet eens vermeld.

Zeer vele uitleggingen moeten òf ingekort òf aangevuld òf bevattelijker opgesteld worden.

Kortom, om deze al te uitgebreide woordenlijst bruikbaar te maken, dient veel gesnoeid, meedoogenloos gekapt, streng gezift en vlijtig geschaafd. Dan zal het goede, dat zij ontegensprekelijk bevat, tot zijn recht komen.

Van de vier ingezonden belangrijke verzamelingen is, ongetwijfeld, **Nr 2** de beste, in dien zin dat zij, in weerwil van hare onvolledigheid, toch de volledigste is, en, naar de letter, den geest en den eisch van de gestelde prijsvraag, verreweg de nauwkeurigste.

Lag ze daar voor mij als de eenigste bloem of vrucht dier vraag, geen oogenblik zou ik aarzelen om haar den uitgeloofden prijs toe te kennen, onder beding dat de Schrijver ze aanvulle en wijzige naar de wenken en onder het toezicht der Jury. Opmerkelijk is 't, dat menig haar ontbrekend woord niet in Vlaamsch-België te vinden, wèl uit Noord-Nederland te halen is. Met die enkele vingerwijzing ligt, voor **Nr 2**, een deel der oplossing voor de hand.

Rechtvaardigheidshalve, behoort hare bekroning, thans, tot het onmogelijke; immers, de drie andere verzamelingen versperren haar den weg die tot de zegepraal voert : zij bevatten woorden en onontbeerlijke wetenswaardigheden die den Steller van **Nr 2** ontsnapt zijn en zonder dewelke zijn arbeid, hoe degelijk hij ook wezen moge, onvolledig is en blijven zou.

Besluit en Voorstel. Ik heb de eer voor te stellen :

1° dat de prijsvraag aangehouden blijve tot *ultima December 1907* (elk lid der Jury moet ten minste over 2 maanden kunnen beschikken om die rijke verzamelingen met de noodige aandacht te onderzoeken en te beoordeelen);

2° dat het bedrag van den uitgeloofden prijs *verdubbeld* worde (500 fr. is, waarlijk, al te gering voor zulken belangrijken arbeid);

3° dat de Academie, bij uitzondering, veroorlove, dat de vier Mededingers hun handschrift, na 1 Juli 1905, terug kunnen bekomen bij den Eerwaarden heer H. CLAEYS of bij den WelEd. heer Jhr NAPOLEON DE PAUW, te Gent (onze hooggeachte heer Bestendige Secretaris behoort immers tot den Keurraad), tegen afgifte van eene geschreven verbintenis, waarbij zij verklaren hun werk, gewijzigd of ongewijzigd, en wèl onder eene andere kenspreuk, op nieuw in te zenden vóor den 31n December 1907;

4° dat, mocht de Academie mijn voorstel goedkeuren, hare beslissing ter algemeene kennis zal gebracht worden door middel van eene mededeeling in de dag- en weekbladen.

Te oordeelen naar hetgeen ik in dezen wedstrijd gezien en gelezen heb, meen ik, ten slotte, te mogen neerschrijven, dat de Koninklijke Vlaamsche Academie in 't jaar 1908 ten minste éen werk over het besproken vak zal mogen bekronen en laten drukken, zooals er geen enkel bestaat om het even in welke taal.

TH. COOPMAN.

***

2°) **Verslag van den heer EDW. GAILLIARD.**

Na grondig onderzoek van de vier ingezonden antwoorden, verklaar ik mij onvoorwaardelijk aan te sluiten bij de zienswijze van mijnen geachten vriend TH. COOPMAN, eersten verslaggever : *de prijsvraag aanhouden, met inachtneming van het viervoudig voorstel door hem gedaan.*

Enkele aanmerkingen wensch ik in het midden te brengen.

Meer dan een der Verzamelaars heeft specifieke woorden en uitdrukkingen, die enkel in zijne stad of streek gebruikt worden of bekend zijn, aangeteekend. Dat is, mijns inziens, onvoldoende. Zulke vakwoorden leven wel meer te Brugge,

te Antwerpen en te Gent, in Oost- en West-Vlaanderen, in het Brabantsche en in het Limburgsche. Derhalve letten de Mededingers er op, dat zij die termen zooveel mogelijk inzamelen, met duidelijke aanwijzing van de plaats of streek, waar zij gebruikt werden of waar zij nog mondgemeen zijn. Wie kan zeggen, hoevele eigenaardige, gepaste en belangrijke woorden en uitdrukkingen er niet in vele Vlaamsche steden, bij oude drukkers- of zettersgasten zouden in te oogsten zijn, en vaak geschikt tot vervanging van thans gebruikelijke vreemde termen.

Voor mij ligt hier eene gansche lijst door mij vroeger verzamelde termen, meest van Westvlaamschen of van Brugschen oorsprong, die ik in geen der ingezonden stukken heb aangetroffen. Indien een der vier verdienstelijke Mededingers bekronenswaardig werk had geleverd, zou ik die lijst hier mededeelen tot aanvulling van zijnen arbeid. Daar zulks niet het geval is, kan ik het, kieschheidshalve, niet doen en bepaal ik mij vooralsnu, met het oog op Brugge, de aandacht op die leemte te vestigen.

Aan de Noordnederlandsche mededingers weze aangeraden, — wenschen zij op volledigheid aanspraak te kunnen maken, — zich met Vlaamsch-Belgische vakgenooten in betrekking te stellen; want menig oud woord, dat verdient geboekt te worden, is hier te lande in eere gebleven. Van hunnen kant, zouden de Vlaamsche mede-

dingers wel doen zich insgelijks tot de Noorderbroeders te wenden : in Noord-Nederland zijn immers vele goede en degelijke woorden te vinden, welke ten onzent onbekend zijn.

Verder heb ik bespeurd, dat in de te beoordeelen stukken hier en daar woorden voorkomen, welke niet eigenlijk tot den wezenlijken Vlaamschen taalschat van het drukkersvak behooren en buiten twijfel door den schrijver zijn uitgedacht of gesmeed geworden, als vertolking van bepaalde Fransche termen, die alhier zijn ingedrongen. Hoe verdienstelijk, hoe gepast zij ook zouden kunnen zijn, acht ik dat zulke woorden in een boek zooals het gevraagde niet mogen worden aangestipt, tenzij onder vermelding dat ze slechts **voorgesteld** worden tot vervanging van uitheemsche.

Nog een woord.

Bij het onderzoek der ingezonden verzamelingen is gebleken, dat ja de meeste termen betreffende het mechaniek-drukken aanwezig zijn. Jammer genoeg, vele daarvan hebben een vreemd voorkomen. Integendeel, ontbreken talrijke woorden van echt Vlaamschen of Nederlandschen oorsprong, welke van vóor de toepassing van de mechaniek dagteekenen. Al behooren zij alleen tot het werk met de thans bijna overal verwezen handpers, toch mogen zij in het geheel niet vergeten worden, omdat wellicht vele van bedoelde

woorden of uitdrukkingen op de huidige manier van arbeiden kunnen toegepast worden en misschien ook op werkingen of voorwerpen toepasselijk zijn, waarvoor nu enkel uitheemsche termen gebruikt worden.

EDW. GAILLIARD.

***

3°) Verslag van den heer J. BROECKAERT.

Na, op mijne beurt, de vier ingezonden antwoorden onderzocht — en het oordeel der twee eerste verslaggevers gelezen te hebben, meen ik ook dat het best zal zijn de prijsvraag aan te houden.

J. BROECKAERT.

VIERDE PRIJSVRAAG.

FOLKLORE.

Een zoo volledig mogelijke verzameling en nauwkeurige beschrijving van de oude en hedendaagsche Volksspelen in Vlaamsch-België, met aanteekening der daarbij gezongen liederen (woorden, en in zoo ver mogelijk is, de muziek).

Prijs : 800 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Steller van de vraag : de heer TH. COOPMAN.

Eén antwoord ingekomen, met kenspreuk : *Arbeid vergt rust en uitspanning.*

Werden tot leden van den keurraad aangesteld : de heeren TH. COOPMAN, A. JOOS en J. BOLS.

1°) Verslag van den heer Th. COOPMAN.

Het eenig ingekomen handschrift (kenspreuk: *Arbeid vergt rust en uitspanning*), groot 66 blz., bevat opgave en beknopte beschrijving van 48 spelen (kermisspelen), nauwelijks het 15e gedeelte van eene verzameling die aanspraak zou kunnen maken op eene ernstige bespreking.

Ik koester de hoop, dat de Koninklijke Vlaamsche Academie de prijsvraag zal aanhouden voor het jaar 1909 of 1910, en veroorloof mij de aandacht der toekomende Mededingers te vestigen op eene voorloopige indeeling die hun wellicht tot leiddraad zou kunnen dienen :

I. — LOOPSPELEN : eieren rapen, zeerloopen, enz., enz.
SPRINGSPELEN : hinkspelen, enz.
DANSSPELEN : volksdansen, dansliedjes, enz.

II. — WERPSPELEN : bolspelen, balspelen, paletspelen, kegelspelen, enz.

III. — GEZELSCHAPSSPELEN : ambachtspelen, raadspelen, kaartspelen; domino-, bak-, schaakspel, enz.

IV. — SPELEN MET SPEELTUIGEN : wapens (boog, geweer, enz.), slinger, enz.

V. — MENSCH EN NATUUR : Dier (te paard rijden, enz.); jagen; visschen; winterspelen (schaatsen, enz.).

VI. — MENSCH EN KALENDER : kermisspelen. Driekoningen, Nieuwjaar, enz., enz.

VII. — MENSCH EN MUZIEK : blaasinstrumenten, snaartuigen, enz.

VIII. — TERGSPELEN.

Verre van mij de gedachte dat schema als volledig of onverbeterlijk te beschouwen, of het als verplichte wijze van bewerking te willen opdringen. Het is enkel eene vluchtige schets die, naar ik meen, reeds een klein begrip geeft van den omvang der verlangde verzameling, welke slechts kan tot stand komen door de vereenigde pogingen van vele werkers op het uitgestrekt

gebied der Folklore, ten ware de Koninklijke Vlaamsche Academie er in toestemde den arbeid te verdeelen en verscheidene prijsvragen over de Volksspelen uit te schrijven.

Hoe het zij, voor deze kan en moet verwezenlijkt worden wat de heeren A. de Cock en I. Teirlinck hebben gedaan voor de *Kinderspelen*, hun door de Academie met goud bekroond standaardwerk, waarvan de vier eerste deelen buitengewoon veel opgang maken niet alleen in België, maar ook in Nederland, Duitschland en Frankrijk.

TH. COOPMAN.

***

2°) **Verslag van den heer Am. JOOS.**

Het antwoord « *Arbeid vergt rust en uitspanning* » is zeer onvolledig. Het geeft eenige stalen op van éene soort volksspelen onder de talrijke die er bestaan, — en dat, om zoo te zeggen, alleenlijk van een deel der Belgische Kempen.

Iedere gouw heeft hare eigene spelen; van streek tot streek verschillen én de namen der spelen én de er bij gebruikte uitdrukkingen.

Die namen en uitdrukkingen kunnen belang opleveren voor het verstaan van de figuren der volkstaal.

Misschien zouden wij betere uitslagen bekomen, wilde de Koninklijke Vlaamsche Academie de volksspelen van eene bepaalde streek vragen.

Wat de oude volksspelen aangaat, hij die hier mededingen wil, moet in het Middelnederlandsch thuis zijn en scherpziend onze oude kronijken en rekeningen lezen.

Om dit alles ware het mij aangenaam dat de Koninklijke Vlaamsche Academie deze prijsvraag, indien zij ze aanhoudt, wilde splitsen of beperken.

AM. JOOS.

***

3°) Verslag van den heer JAN BOLS.

Ik ook aanzie het ingezonden handschrift als veel te onvolledig om voor den uitgeloofden prijs in aanmerking te komen; het getal opgegevene spelen is al te gering; daarbij is er van oude spelen geene spraak; enkele zijn ook bij de eigenlijke kinderspelen te rangschikken.

Overigens werden de 48 spelen nauwkeurig beschreven, met teekeningskens aanschouwelijk gemaakt en, voor ruim een dozijn, met de daarbij gezongene woorden en melodie verrijkt.

Ik wensch met mijne geachte medeleden der jury, dat de Academie deze prijsvraag vanher uitschrijve.

JAN BOLS.

VIJFDE PRIJSVRAAG.

LIERZANG.

1830-1905.

Verheerlijking van den vreedzamen vooruitgang van het Belgische Vaderland op het gebied van letterkunde, kunst, wetenschap, handel en nijverheid.

Prijs : 750 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Steller van de vraag : Wijlen de heer FRANS DE POTTER.

Tien antwoorden, met de volgende kenspreuken, zijn ingekomen :

1°) *Dus priset elkerlijc zijn lant.*

MAERLANT.

2°) *De kleinste leeuwerk zingt,*
Als 't zonken helder blinkt,
Door wolk en luchten dringt
En in zijn nestje pinkt.

3°) *Imperium facile his artibus retinetur, quibus initio partum est.*

4°) V. V. K. (met A. boven en V. onder de middelste V.)

5°) *Dat kleine land is iet heerlijks.*

6°) *Flamands, Wallons ne sont que des prénoms :*
Belge est notre nom de famille.

ANTOINE CLESSE.

7°) *Viert het jubeljaar.*

8°) *Deus nobis hæc otia fecit.*

9°) *In alias terras peregrinari Mars et circumferre bellum, hic armorum sedem fecisse videtur.*

STRADA.

10°) *Het voegt U, Belgen; niet voor anderen te wijken.*

Werden tot leden van den keurraad aangesteld : de heeren kanunnik CLAEYS, J. BOLS, D. CLAES, J. BOUCHERIJ en JANSSENS.

Verslag door den heer Dr. H. CLAEYS, namens den Keurraad.

De uitgeschreven wedstrijd vraagt een lierdicht, bezingende den vreedzamen vooruitgang door België sedert 1830 verwezenlijkt op het gebied van letterkunde, kunst, wetenschap, handel en nijverheid.

Steller van de vraag was wijlen de heer Frans de Potter.

De juryleden zijn het hierover eens, geen gedicht te bekronen, dat niet door stof en onderwerp de gestelde vraag zou beantwoorden, of dat niet, in opzicht van taal, van verzenbouw, van poëzie, van samenstel en bewerking, merkwaardige hoedanigheden vereenigen zou.

De keurraad heeft in niet één der tien ingekomen stukken de vereischte verdiensten saam gevonden.

De nummers **4** (V V K met A erboven en V eronder), en **3** *(Imperium facile)* kunnen geenerwijze in aanmerking komen.

Men mag hetzelfde zeggen van nummer **7** *(Viert het Jubeljaar)*, nummer **9** *(In alias terras)* en nummer **10** *(Het voegt U Belgen)*, nummers die eene soort transitie zijn tot iets beters.

Dat iets beters vinden wij in **N^r 6** *(Flamands, Wallons)*.

N^r 1 *(Dus priset elkerlijc zijn lant)* staat in dichterlijke verdienste hoog en alleen, maar beantwoordt slechts gedeeltelijk de gestelde vraag, heeft als compositie weinig waarde en is in zijn onderscheiden deelen in opzicht van kunst zeer ongelijk.

Merkwaardige stukken ontmoet men in **N^r 2** *(De kleinste leeuwerk)*, in **N^r 8** *(Deus nobis hæc otia fecit)* en in **N^r 5** *(Dat kleine land)*.

Deze beoordeeling zal door een aanhangsel, met uittreksels en bewijzen ter inzage neergelegd, toegelicht worden.

In den keurraad, bij het niet toekennen van den uitgeloofden prijs (750 fr.), is tot bespreking gekomen de mogelijkheid eervolle meldingen of belooningen toe te staan. De Academie zal, na kennisneming van het aanhangsel, daarover beslissen.

H. Claeys.

Namens den Keurraad bestaande uit de heeren Bols, Boucherij, Claes, Claeys en Janssens.

ZESDE PRIJSVRAAG.

1830-1905.

Geschiedkundige Verhandeling.

VOLKSBOEK.

Leopold I en Leopold II, in verband met den zedelijken en stoffelijken vooruitgang, het algemeen welzijn en de toekomst van België.

Prijs : 750 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Steller van de vraag : Wijlen de heer FRANS DE POTTER.

Drie antwoorden zijn ingekomen met de volgende kenspreuken :

1°) (A) *In het heden ligt 't verleden,*
In het nu, wat worden zal.

2°) *Pro patria.*

3°) (B) *In 't verleden*
Ligt het heden,
In het nu, wat worden zal.
BILDERDYCK.

Werden tot leden van den keurraad aangesteld : de heeren SEGERS, MUYLDERMANS, DE CEULENEER, Mr. PRAYON-VAN ZUYLEN en BOLS.

1°) Verslag van den heer GUSTAAF SEGERS.

Handschrift Nr 1 : *In het heden ligt 't verleden, In het nu, wat worden zal.*

De schrijver voert eenen grootvader op, die de geschiedenis van België, en tevens de geschie-

denis van zijn eigen leven aan zijne kleinkinderen vertelt.

Het werk is in twee deelen verdeeld : het eerste bevat de regeering van Leopold I; het tweede de regeering van Leopold II.

Het eerste deel (1830-1865) bevat de volgende hoofdstukken: Eerste tijdperk (1830-1848); Tweede tijdperk (1848-1865); Geestelijke en zedelijke vooruitgang (van 1830-1865). Besluit.

Het tweede deel (1865-1905) bevat: Inleiding; Economische ontwikkeling, van 1865 tot heden; Belgie en de Congostaat; Geestelijke en zedelijke vooruitgang; Algemeen welzijn en toekomst.

De grootvader, die in 1815 geboren was, geeft een zeer beknopt overzicht van de regeering van Willem I; hij vertelt verder het ontstaan, het beloop en den afloop der Omwenteling van 1830, waar hij deel aan nam.

Eerst en vooral dient gezegd, dat de geest, waarin dit werk geschreven is, alleszins uitmuntend moet genoemd worden. Er waait een krachtige vaderlandsche adem uit, die verheft en begeestert. Daarbij dient gevoegd, dat de schrijver de pen flink hanteert en zijn onderwerp zeer ernstig heeft bestudeerd. Men kan zelfs zeggen, dat dit wel medegewerkt heeft, om hem het doel der prijsvraag uit het oog te doen verliezen.

Er werd een volksboek gevraagd. Verre zij het van mij te beweren, zelfs een oogenblik te

veronderstellen, dat zulk boek niet streng wetenschappelijk hoeft te wezen. De wetenschap dient evenwel op aantrekkelijke wijze voorgedragen te worden (1). De schrijver weidt al te veel uit over abstracte zaken. De voor- en nadeelen van den vrijhandel en de beschermende rechten worden breedvoerig besproken; over het ontstaan der arbeidswetgeving wordt al te veel verteld. En dan die statistieken, die cijfers! Grootvader zelf verontschuldigt er zich meer dan eens om, en te recht. In eene wetenschappelijke verhandeling zouden zeker vele dezer statistieken hoogst merkwaardig wezen; andere zouden zelfs hier al weinig op hunne plaats zijn. B. v.:

« Alleen onze arme inlandsche varkens werden door een vreemden indringer, het Engelsche pig « als ruw en onbeschoft » misdadig verdrongen. Zij leverden geen spek genoeg. Arme kerels! Hennen, kiekens en ganzen integendeel zingen uit 4 millioen bekken en snavels den of van 't vaderland. Onze Vlaamsche konijnen ondernemen ieder jaar, ten getale van 300,000, een tochtje naar de Londensche wereldmarkt, maar komen eilaas! niet meer terug » (Blz. 166).

« In 't jaar 1850 waren er 150,000 kantwerksters en 369 leerscholen voor kantwerksters. Nu blijven er nog 3000 over en 160 scholen » (Blz. 230).

---

(1) Of al de historische feiten, welke aangehaald worden, echt zijn, betwijfel ik. « Er ging een kreet van woede op, toen wij vernamen, dat de Keizer van Frankrijk « mon cher frère » slechts den oorlog aan Pruisen verklaard had, omdat Pruisen geweigerd had het schandelijk traktaat van Benedetti te aanvaarden (Blz. 193) ».

Zou dat waar zijn?

« Er waren in 1880 : 934.663 hectaren graangewassen, 64.150 hectaren nijverheidsplanten, 574.881 hectaren weide; in 1895 : 809,691 hectaren graansoorten, 51,642 nijverheidsplanten, 637.907 weigrond. Belgie's plattegrond wordt allengs eene onmetelijke boterfabriek » (232).

« In het jaar 1901 telde ons land 75 nijverheidscholen en 37 beroepscholen, een leerschool voor steenkappers, 23 leerscholen en 13 beroepsscholen voor wevers » (210).

Ik moet mij hierbij beperken, doch voeg er bij, dat al die statistieken over in- en uitvoerhandel; over de opbrengst onzer verschillende nijverheidstakken in een volksboek stellig niet passen. De boomen beletten het woud te zien.

De zedelijke toestand wordt intusschen op min volledige wijze behandeld dan de stoffelijke. Wel ontbreken ook hier de cijfers niet. Echter, het onderwijs, het volksonderwijs, de nationale opvoeding, blijft al te veel op den achtergrond. De geschiedenis der schoone kunsten en der letterkunde is verre van volledig. De schrijver verkondigt den lof van meer dan eenen kunstenaar, wiens talent gering is; van den anderen kant laat hij er achterwege, wier verdienste allerwegen erkend wordt. Het getal der eersten is echter merkelijk grooter dan dat der laatsten.

Juvenalis beweert, dat het in zijnen tijd onmogelijk was een ander letterkundig vak te beoefenen dan het hekeldicht; het lezen van dit handschrift doet ons denken, dat naar de meening van den schrijver, er thans slechts plaats is voor eenen lierzang.

Zeker, het tafereel, dat men van onzen toestand ophangt, kan niet rijk genoeg gekleurd zijn. Doch, elkeen weet, hoe Rembrandt van Rijn zijnen lichtgloed deed uitkomen.

Grootvader is een zeer verstandig man. Hij merkt scherp op en heeft veel gelezen; waarschijnlijk kende hij Goethe's woorden : « wie te lang alleen spreekt, zonder zijne toehoorders te vleien, brengt verveling te weeg ».

Het ergste is, dat, indien het schouwspel van den heerlijken toestand, waarin België verkeert, zeker reden geeft tot rechtmatigen trots, en alleszins geschikt is om ons nog hooger te doen stijgen, wij niet mogen vergeten, dat wij ook ernstige plichten te vervullen hebben. Wij mogen op onze lauweren niet rusten.

Hoewel ik gaarne hulde breng aan het talent van den schrijver, is het mij niet mogelijk hem den prijs toe te kennen.

Handschrift N° 2 : *Jan Oom. Volksboek (1830-1905).* Kenspreuk : *Pro Patria.*

Hier vertelt Jan Oom de geschiedenis der Omwenteling van 1830 en van België als onafhankelijken Staat. Evenals Grootvader uit het handschrift I heeft Jan Oom aan de Omwenteling deel genomen. Dit is wellicht de reden, waarom hij er al te breedvoerig over spreekt. Het gansche werk beslaat 256 bladzijden ; daarvan zijn er 108 aan de Omwenteling gewijd.

In het oogvallend is de overeenkomst tusschen de twee handschriften, wat de opvatting en indeeling betreft. In beide heeft men menschen, die in de voornaamste vakken der bedrijvigheid werkzaam zijn, en daar bijzonderheden over mededeelen.

Wat insgelijks treft, is, dat **Nr 2** aan het tegenovergestelde euvel mank gaat als **Nr 1**. Het bepaalt zich te veel bij algemeenheden en bevat te weinig feiten. Onze Vorsten treden niet genoeg op den voorgrond; ons volk leert uit het verhaal van Jan Oom niet welke dankbaarheid het hun verschuldigd is. De ontwikkeling van ons volk op stoffelijk en zedelijk gebied, het onderwijs, de verbetering van den toestand van al de klassen der samenleving, het letterkundig leven, de herbloeiing der schoone kunsten, dit alles wordt te zeer verwaarloosd.

Jan Oom vertelt overigens goed; op meer dan eene plaats is zijn verhaal wezenlijk roerend. Mijns erachtens kan echter de prijs aan zijn werk niet toegekend worden.

Handschrift Nr 3 : *In 't verleden, Ligt het heden, In het nu, wat worden zal.*

(BILDERDIJCK).

Ik ben overtuigd, dat aan den schrijver van het handschrift **Nr 3** de tijd ontbroken heeft, om zijn werk naar behooren te overzien. Dit blijkt uit de verwarring, die in zijne verhandeling heerscht,

uit het gebrek aan methode, dat men gewaar wordt, en uit de taal zelf, die de noodige zuiverheid en juistheid mist. Wat de volledigheid betreft, laat dit werk insgelijks te wenschen over. Het is grootelijks te betreuren: voor mij lijdt het geen twijfel of de schrijver is alleszins toegerust, om ons een boek op te stellen, dat volkomen aan den wensch der Koninklijke Vlaamsche Academie beantwoordt. Hij deelt vooral talrijke redevoeringen, brieven, enz., van onze Vorsten mede, die men bij de twee andere mededingers niet aantreft. Die redevoeringen en brieven dragen in hooge mate bij, niet alleen om den overwegenden invloed te doen uitschijnen, welken Leopold I en Leopold II op de lotsbestemming van ons vaderland uitoefenden, en de onvergelijkbare diensten, die zij daaraan hebben bewezen. Zij schilderen tevens op aangrijpende wijze én hun karakter én hunne gansche persoonlijkheid. Ook de aanhaling van dergelijke stukken, uitgaande van voorname personen, en van uittreksels uit invloedrijke dagbladen, acht ik daar zeer geschikt toe.

Gaarne erken ik dat elk der drie ingezonden handschriften zich door wezenlijke verdienste onderscheidt. Een boek, waarin de geschiedenis van ons Vaderland gedurende zijn vijf en zeventigjarig onafhankelijk bestaan, wordt verteld; waarin wordt aangetoond; wat wij op stoffelijk, zedelijk en verstandelijk gebied hebben gedaan; waarin,

door het eenvoudig verhaal der feiten, wordt bewezen, dat wij het behoud en de ontwikkeling onzer nationale onafhankelijkheid in ruime mate aan ons Vorstenhuis verschuldigd zijn; een boek, dat tevens door het rangschikken der stof en de wijze van voordracht het volk vermag te boeien; dat aan onze medeburgers nationale eigenwaarde en vaderlandschen trots inboezemt; dat de liefde jegens onzen Vorst, jegens het Vaderland, jegens onze instellingen zal louteren, versterken, en dat terzelfder tijd krachtdadig de plichten voorhoudt, die elk in zijnen kring te vervullen heeft, om dit Vaderland steeds te doen stijgen in welvaart, bloei en geluk; zulk boek wordt ons niet geleverd.

De tijd was dan ook te kort, om zulk werk te schrijven, welks nut bezwaarlijk overschat kan worden.

Ik stel voor de prijsvraag op nieuw uit te schrijven.

GUSTAAF SEGERS.

***

2°) Verslag van den heer J. MUYLDERMANS.

Handschrift Nr 1 : « *In het heden ligt 't verleden; — in het nu, wat worden zal.* » A.

's Schrijvers « woord vooraf » zegt ons, hoe hij zijn werk opgevat heeft :

« Ik heb getracht een *Volksboek* te schrijven, in den
« vollen zin des woords : geene dorre geschiedkundige
« verhandeling, maar een levendig verhaal, de geschie-

« denis van het onafhankelijk België, zooals zij zich af-
« spiegelt in de ziel van het volk. Daarom heb ik een
« grootvader de geschiedenis van zijn leven en tevens de
« geschiedenis van België laten vertellen aan zijne klein-
« kinderen. Maar zoo de inkleeding fantastisch is, de
« inhoud steunt op de strenge, historische waarheid. Dat
« ik alle politieke beschouwing zorgvuldig vermeden heb,
« spreekt wel vanzelf, daar dit werk geschreven werd
« voor het jubeljaar 1905. En 1905 moet een jubeljaar
« zijn voor *alle* Belgen, kinderen van ééne moeder. »

De prijsvraag luidt als volgt : « Leopold I en « Leopold II, in verband met den zedelijken en « stoffelijken vooruitgang, het algemeen welzijn « en de toekomst van België ».

De opsteller van dit antwoord is een knap schrijver. Zijne taal is keurig, zuiver en frisch; daar zit leven in, en ik acht het bijna niet noodig te wijzen op hier en daar een vlekje, o. a. op de wanluidendheid van sommige herhalingen (b. v. *tegengekomen-overkomen, genoten-genieten*), of op het misselijk gebruik van « *verzamelen* » voor « *vergaderen* », van « *begunstenaar* » voor « *begunstiger* », enz. (cfr. blz. 1, 3, 4, 15, enz. des handschrifts). Zulke vlekken immers verdwijnen vanzelf bij het herlezen der drukproeven (1). — Laten wij ons liever bezighouden met den inhoud en de wijze waarop de stof voorgedragen werd.

---

(1) Weet de schrijver ook niet, dat de benaming *abt* Defoere (blz. 136) en *abt* Hardenpont (blz. 167) niet hetzelfde beteekent als « priester Defoere » en « priester Hardenpont », die hier bedoeld worden?

Grootvader vertelt aan zijne kleinkinderen België's geschiedenis tijdens deze laatste 75 jaren. Zóó schreef ook Bert van Mettenyen zijn gewaardeerd « *1830 aan mijne kinderen verteld* ». Zeker heeft die wijze van feiten en personen voor te stellen iets eigenaardigs; daar ligt menigmaal iets zoo gemoedelijks, iets zoo boeiends in dat men wellicht anders zou moeten missen. Doch of dáárom het boek dichter bij het ideaal van een « Volksboek » staat, mag nog betwijfeld worden. Mij komt door den duur het vertellen van grootvader ietwat gewrongen en gezocht voor, anderen zullen wellicht zeggen, al te eentonig; — en ja, ik hadde nog liever den gewonen trant van het geschiedverhaal gebruikt, te meer daar de opsteller meent zich op reeksen statistieken te moeten beroepen. De getuigenis dier rijen cijfers heeft ongetwijfeld hare bewijskracht, 'k en loochen het niet; doch waarom ze nu alzóó ingelascht? Ik benijd waarlijk grootvader zijn wonder-sterk geheugen.

Mij dunkt ook, dat de persoon onzer Vorsten al te zeer op het achterplan staat. 't En is nochtans zonder reden niet, dat de prijsvraag vermeldt: *Leopold I en Leopold II in verband...* enz. Ik meen derhalve, dat karakter en gevoelens, inzicht en werking onzer koningen, rechtstreeks of onrechtstreeks handelend, door eigen optreding of door tusschenkomst der ministers, — dat vooral die bijzonderheden niet mogen veronachtzaamd wor-

den, des te meer daar zij, minder door het volk gekend, ook, en 't is spijtig, minder naar waarde worden geschat. Zoo b. v. zou, *meer dan de schrijver het doet,* moeten gedrukt worden op de persoonlijke bemoeiingen, welke Leopold I aanwendde, en voornamelijk in de eerste jaren zijner regeering, om België's onafhankelijk bestaan te verzekeren; — moet er ook meer gewaagd van het persoonlijk aandeel door hem in het bestuur genomen, en van de wenken rechts en links door hem gegeven. Schriften daartoe te raadplegen ontbreken niet, en getuigenissen uit het buitenland zelf kon men daarbij aanhalen.

In dat opzicht vooral heeft Leopold II den praktischen geest zijns vaders overgeërfd; — want voor wien nog is het een geheim, dat zijn diep doorzicht en wijze overleg, zijn persoonlijke invloed en onvermoeibare vlijt België's vooruitgang en bloei in hoogste mate bevorderd hebben en nog bevorderen? Nu inzonderheid dat sommige lui koning en koningschap als een vijfde en dus onnoodig rad in den wagen uitkrijten, moet men aan het al te lichtgeloovig volk bewijzen wat goeds wij aan de persoonlijke streving en werking onzer Vorsten verschuldigd zijn. Zeker liet de opsteller van dit handschrift die noot niet onaangeroerd; doch hier en daar zoude ik ze geerne wat hooger hooren klinken.

Edoch, laten we eenige bladzijden van dichter bij onderzoeken. Breedvoerig weidt de schrijver

uit over de Omwenteling van 't jaar '30. Met 'n macht bijzonderheden wordt zij verhaald; — en na de lezing er van vraag ik mij af: Was dát wel noodig? — Och neen! Twee-drij bladzijden hadden volstaan, en daarmeê amen en uit. Wat echter belangrijker te kennen is, en zeker meer en klaarder moest uitgebreid worden, is de schets van den toenmaligen toestand, de verhouding van Zuid- tegenover Noord-Nederland op het oogenblik dat de Omwenteling staat uit te bersten. Doet ge nu de grieven der Belgen uitkomen, dan worde eerst gewezen hoe hoog de bevolking hier, en hoe hoog zij alginder beliep, en hoe, van het begin af, b. v. door het invoeren der gemeenschappelijke Grondwet, het Noorden er opzettelijk scheen naar te streven om achterdocht en argwaan in de gemoederen der Belgen te verwekken. Kort en klaar kon men aanwijzen, met wat bekrompen geest, ja en met welke laatdunkendheid de Regeering menigmaal oordeelde over de vier groote vrijheden, die later, als een rechtstreeksch protest, in onze Grondwet werden opgenomen. Hoe duidelijker zulke voorafgaandelijke schets zal zijn, hoe juister en gemakkelijker begrip men ook hebben zal over het werk van 1830. — Waar de schrijver getuigt (blz. 6), dat « de Vlaamsche boeren tegen het gebruik hunner eigen taal bij officiëele akten protesteerden en petitioneerden, opgehitst door de verfranschte hoogere standen », hadde ik wel geerne een woordeken uitleg in nota

zien bijvoegen. Telkens men immers verzachtende omstandigheden kan inroepen, om de schande eener daad, door ons eigen volk gepleegd, te verminderen, late men niet na het te doen. En daar gezegd wordt, dat onze Omwenteling eene franschgezinde streving had, mag men zeker niet verzwijgen, hoe zelfs ons Brusselsch volk er tegen opkwam, toen eenige Fransche bluffers de Belgen wilden verleiden.... Dat grootvader, oud-soldaat, van Daine gewagend (blz. 34), er niet bijvoegt welke praatjes op de kap van dien veldheer verteld werden, zal eenigszins verwonderen... En wanneer de schrijver bij het Concordaat van 1827 met Leo XII aanstipt, « dat het verschillend uitgelegd werd en daarom geene bevrediging aanbracht », diende er voorzeker bijgezegd, hoe een vertrouwelijk schrijven van Minister Van Grobbelschroy tot de gouverneurs (5 Oct. 1827) liet verstaan, dat geen der artikelen zou uitgevoerd worden. O waren er, eilaas! geene stijfhoofdigheid en kwade trouw vanwege de Regeering in 't spel geweest, nooit hadde er eene Omwenteling van 1830 bestaan! Wat schreef de brave J. F. Willems (5 Sept. 1830) naar Jer. De Vries? « Het is maar al te waar, weinige « Hollanders hebben een broederhart voor de « Brabanders : er zijn maar enkele De Vriezen « onder hen ». — Op blz. 37 beweert de schrijver, dat Dumortier in de Kamer verklaarde : « Nooit zal een stukje lint mijn knoopsgat bezoe-

delen ». Was het *Gendebien* niet, die deze woorden uitsprak?

Nu, ik herhaal het, ik liete al die bijzonderheden over de onlusten van 't jaar '30 grootendeels weg, en gave enkel op wat strikt noodig is : eene inleiding weze immers kort, en hale maar aan hetgene tot opheldering redelijk kan gevraagd worden.

Ondertusschen is de schrijver er toe gebracht, Prins Leopold, bij zijne verkiezing tot koning, aan de lezers voor te stellen. Wat diende er dan uit 's Vorsten eerste levensjaren bekend gemaakt? Mijns erachtens moet men alleen kort en bondig vermelden wat er eenigszins kenmerkends in dat leven ligt, de hoedanigheden die naderhand van Leopold, op den troon, een groot koning zullen maken, en de feiten die niet zonder invloed gebleven zijn op zijne latere levenstaak in België. Van zijne jonkheid af was Leopold I een *man*. Toen bijna geheel Duitschland zich in Napoleon's wagen liet inspannen, en koningen en prinsen zich tot 's keizers sleepdragers verlaagden, had de jonge Coburger hart genoeg om des overwinnaars gunsten grootmoedig af te wijzen. Dat zelfde onafhankelijk gemoed bleek later ook, o. a. wanneer het gold de XXIV Artikelen te aanveerden, en hij vernam, hoe trouwloos men hem Limburg en 't Duitsche Luxemburg ontnomen had; het zal blijken, telkens er kwestie

is van de belangen des lands en van de uitvoering der Grondwet.

In dien zin hadde ik dan geerne een woord meer gelezen over Leopold's leven vóór zijne troonbeklimming; hoe hij b. v., na de inpalming van het hertogdom door Napoleon, zijnen zieken vader bijstond, na dezes dood in 1806 de steun zijner moeder bleef in gebrek en lijden, en, na den vrede van Tilsit (7 Juli 1807), die aan Ernest, zijnen broeder, de veroverde staten terugschonk, de verlokkende voorstellen des Franschen keizers niettemin afsloeg. Napoleon wilde hem trouwens aan zijn gevolg verbinden; doch dat aanbod schampte af op Leopold's rechtschapen en vaderlandsch hert. Toen gebood hem de dwingeland zijn ontslag te nemen in het Russisch leger, zoo hij zijnen broeder in 't bezit wilde zien blijven van het vaderlijk erfgoed. Leopold gaf toe; doch, terwijl de Duitsche vorsten zich in Dresden rondom Napoleon in den luister zijner almacht verdrongen, dwaalde de edele jongeling al heen door Oostenrijk en Italië. In 1813 zal hij, de eerste onder de Duitsche prinsen, zich bij het reddingsleger aansluiten, en in den staf van zijnen schoonbroeder, groot-hertog Constantijn, plaats nemen. « Hij streed moedig en heldhaftig (zegt de schrij« ver) aan 't hoofd van zijne legerafdeeling den « *volkenslacht* van Leipzig, Lutzen en Bautzen « mede. » Ik zou zeggen : « Van Lutzen (2 Mei) en Bautzen (20 Mei 1813) en Leipzig (16-18 Octo-

ber) ». — Nog lees ik in het handschrift : « Leopold huwde haar (Charlotte, de toekomende erfgename van den Engelschen troon) den 2n Mei 1817, maar de onverbiddelijke dood rukte reeds den 6n Nov. 1818 de teergeliefde gade van zijne zijde ». De schrijver is één jaar mis; men leze : den 2n Mei 1816... en den 6n Nov. 1817. — Op blz. 102 haalt hij het kranig antwoord aan, dat Minister Vilain XIIII (en niet : Vilain XIV) uitsprak op de ondervraging van den heer Orts : of hij toestemmen zou eene wijziging aan de Grondwet voor te stellen, indien deze door eene vreemde mogendheid geëischt wierd... « Nooit! » klonk het fiere antwoord. Dit gebeurde in de zitting van den 7 Mei 1856. Welnu, aangebracht zooals het bij den schrijver voorkomt, zou dit feit na de feestviering van dat jaar hebben plaats gehad : althans zou men dit kunnen gissen, daar het achter de beschrijving der feesten volgt. Ik zage het liever, volgens tijdsorde, vóór die beschrijving vermeld. Het kan er als gepaste inleiding toe dienen.

In het hoofdstuk dat van den geestelijken en zedelijken vooruitgang tusschen 1830 en '65 gewaagt, handelt de opsteller breedvoerig over tal van Vlaamsche schrijvers. Ik acht *vele* dier dingen op hunne plaats hier niet; doch mocht er iets niet vergeten of verzwegen worden, dan is 't wel het oordeel van koning Leopold zelven over onze taal en letterkunde : Toen hij in 1850 de stad Gent bezocht, en aan den heer Snellaert het

ridderkruis zijner orde bestelde, getuigde de Vorst, dat het Vlaamsch element een van de krachtigste bestanddeelen der Belgische nationaliteit is, en de Vlaamsche letteren in alle opzichten dienen aangemoedigd te worden. Tevens sprak hij als echt kenner over onze letterkunde, en richtte hij in het Vlaamsch het woord tot den heer Rogghe, den dichter van het hem opgedragen koor. In vergelijking met 's schrijvers uitbreiding over de ontwikkeling der Vlaamsche literatuur, wordt, dunkt me, wat te weinig gezegd over de geestesontwikkeling in de andere gouwen; of is er toch tusschen beide schetsen geene genoegzame verhouding in het handschrift.

« Dat ik alle politieke beschouwing zorgvuldig vermeden heb, spreekt vanzelf », zegde de schrijver in zijne voorrede. Zeker heeft hij geen ongelijk, als hij politiek geharrewar bedoelt. Over de strekking der wet van 1842, over de onlusten van 1857, enz. spreekt hij dus niet : Maar onpartijdigheid is geen doodzwijgen. Men kan wel feiten laten spreken, zonder andersdenkenden te kwetsen of onderlingen eerbied in de samenleving te kort te doen. En wie hadde 't kunnen euvel opnemen, den schrijver te zien aanstippen hoe Leopold I de volksverzedelijking verstond? hoe hij zelf, in menige gelegenheid, door zijn hoog gezag aandrong op verzedelijking bij middel van den godsdienst? O, wat men ook bewere, toch zal immer de gods-

dienst in tel blijven, waar het de verzedelijking van het volk betreft! Toen koning Leopold met zijn handteeken de stemming der wet van 1842 over de regeling van 't lager onderwijs bekrachtigde, schreef hij naar Minister Nothomb een' brief met zijne hertelijke gelukwenschen over de stemming, want het grondbeginsel der wet was de weergave zijner eigene gedachten. Leopold I — zoo getuigt Th. Juste, — « redoutait pour le peu« ple (et cette crainte chez lui était sincère) « l'enseignement civil sans éducation religieuse « obligée; en 1860, il écrivait encore à M. De« champs, qui avait été rapporteur de la loi de « 1842 : « Vous connaissez depuis longtemps mes « « sentiments et combien je crois que l'existence « « d'un esprit religieux est dans l'intérêt des « « populations » (1). » Edoch, dringen wij niet verder aan.

Ook over de inrichting des legers mocht het oordeel onzer Vorsten meêgedeeld worden, dewijl zekerlijk hunne herhaalde bemoeiingen daartoe het algemeen welzijn en de toekomst des vaderlands bedoelden. Wat zeide Leopold I, toen er spraak was van de legersterkte tot 100.000 man te verhoogen? « Daar bestaat in Europa », sprak hij,

---

(1) Le roi Léopold à M. Dechamps, ministre d'Etat, Laeken, 24 févr. 1860. Cfr. *Léopold I, Roi des Belges d'après des documents inédits*, par Théodore Juste. II Partie. Bruxelles, libr. Muquardt, 1868.

« nog al vrij algemeen het gevoelen, dat het
« gemakkelijk is België op korten tijd te verove-
« ren. In die valsche gedachte ligt een overgroot
« gevaar voor het vaderland. Het is dan ook de
« eerste en heiligste der plichten van allen die
« 's vaderlands welzijn ter herte nemen, zulk ver-
« keerd gevoelen uit te roeien, en door een juister
« te vervangen, namelijk dat men België gelijk elk
« ander land ter wereld overrompelen kan, maar
« het toch niet bemachtigen dan ten prijze van
« buitengewone opoffering. Uit dat gevoelen zou
« volgen (hetgeen wij vooral moeten wenschen),
« dat men zeggen zou : « België is al te moeielijk
« « in te nemen; het is beter het maar gerust te
« « laten ». »

Dergelijke zienswijzen onzer Vorsten én over school én over leger aanhalen is geen politiek harrewarren, och neen! In een volksboek als hetgene dat nu gevraagd wordt, zoude ik ze geerne zien inlasschen.

Wat vervolgens de hoofdstukken over de regeering van Leopold II aangaat, daar ook komt veel goeds in voor; doch ten volle bevredigen zij mij niet, en kleven er gebreken aan, zooals ik er reeds te voren deed uitkomen. Ik bepaal me bij twee- drij aanmerkingen :

Sommige punten worden te gering geschat of staan toch te zeer in den donkere; andere worden al te breedvoerig verhandeld : alzoo, b. v. het

hoofdstuk over Congoland. Daar vooral, dunkt me, stoot men op ellenlange dingen, die beter waren van kant gelaten. Andere die tot eere des vaderlands strekken, worden verzwegen. Een voorbeeld : Nevens onze moedige officieren ieveren in Midden-Afrika onze niet minder koene en niet minder talrijke geloofszendelingen, tot zelfs heldinnen in kloosterhabijt. De schrijver vermeldt amper de Congregatie van Scheut. Maar weet hij dan niet, dat er nog een aantal andere orden, op het persoonlijk aandringen en met de ondersteuning van Leopold II, aan de beschaving der Negers arbeiden? dat er weinig of geene andere dan Belgische priesters en kloosterlingen met de katholieke missieposten belast zijn, ja, en dat zulks het uitdrukkelijk verlangen des konings is? Tusschen hem en wijlen Kardinaal Lavigerie, den doorluchtigen stichter der Congregatie van de Witte-Paters van Afrika, werd zelfs bepaald, dat enkel Belgen uit dat Genootschap naar Opper-Congoland mochten gestuurd worden. En die Belgische priesters doen evenzeer als de Belgische krijgslui het Belgische vaderland hoogachten en beminnen. Dat weten zeer wel de Engelsche lasteraars. En zou dat niet geboekt mogen worden, als men over Congoland zoo breedvoerig uitweidt gelijk de schrijver het doet? Ik toch meen het. En nog eens, onpartijdigheid is geen doodzwijgen. Overigens moet nog bijgevoegd, dat reeds vóór 1886 Belgische zendelingen in den Congostaat werkzaam waren.

Welk is nu ten slotte mijn oordeel over dit handschrift? Ondanks het vele goeds dat er in ligt, voldoet het mij niet ten volle, en kan ik er den eereprijs niet aan toekennen.

Handschrift Nr 2 : « *Jan Oom. Volksboek.* Kenspreuk : *Pro Patria* ».

Veel van hetgeen ik over 't eerste handschrift zeide, zoude ik voor het tweede moeten herhalen. « Jan Oom » doet de geschiedenis der laatste 75 jaren uiteen. In het verhaal ligt eene zedelijke, veredelende en vaderlandsche strekking, en, in dat opzicht verdient het al evenveel lof als het eerste; doch over 't algemeen is dit tweede Hds. oppervlakkiger; het beschouwt de geschiedenis als in vogelvlucht, en laat dus menig punt in de schaduw liggen. Sommige hoofdstukken spreken nog al breedvoerig over Jan-Oom's familie (cfr. o. a. het 12e), en *ad quid?* waarom?

Ik betwist niet, dat deze bijdrage op zich zelve een niet-oneigenaardig, ja een boeiend handboekje zoude zijn; doch, naar mij dunkt, voldoet zij nog minder dan de eerste aan de vereischten der prijsvraag. Wederom staan onze Vorsten al te zeer op den achtergrond, — en, al valt het niet te ontkennen, dat sommige bladzijden mogen waarlijk schoon heeten, toch komen er ook andere voor, die me volstrekt niet bevredigen, in opzicht der prijsvrage louter vulsel zijn, of Jan-Oom's verhaal gewrongen of onnatuurlijk maken.

Eerst maar op blz. 84 — het Hds. telt er 256 — wordt Leopold I vermeld. Dat is overdreven. Elders nog mist het Hds. de noodige verhouding in de uitbreiding der verschillende feiten.

Eenige nota's van minder belang laat ik wegvallen, b. v. op blz. 180 : « *Meer dan eene andere* « *streek van België,* is het landbouwende Vlaande- « ren verknocht aan eigen zeden, aan eigen taal, « aan eigen instellingen ». Dat « *meer* » durf ik sterk betwijfelen. Noch Limburg, noch Antwerpen, noch ons Vlaamsch Brabant moeten geenszins bij de Vlaanderen achteruitstaan.

Op blz. 101 leze men « Campenhoutsche brug », en niet « Calmphoutsche ». Calmpthout ligt ten N. van Antwerpen.

Hier en daar viel ook een accusatief uit de pen, waar een nominatief staan moet en viceversa; — of stiet ik op een al te schreeuwend gallicisme, als : *abt* de Foere; *Congo* (voor : Congostaat, -land); een praatje *maken,* enz.; — of kwam mij het woordje *om* als overbodig voor, b. v. : « Het is de plicht van hen die geleerd zijn *om* hunne kennis mede te deelen (blz. 240); mij is het voldoende *om* de(n) Vlaamsche(n) landbouw te zien vooruitgaan (blz. 179); ik besloot *om* hen nu van school te nemen (blz. 169), enz.

Zekerlijk kunnen die vlekken met gemak uitgevaagd; doch het zal niet schaden, daar tot les van anderen de aandacht op te vestigen. — Mij

dunkt echter niet, dat de uitgeloofde prijs aan dit Hds. dient toegekend te worden.

—

Handschrift Nr 3 : *In het verleden ligt het heden; — in het nu, wat worden zal.* » *B.*

Alvorens mijn oordeel over dit Hds. uit te brengen, acht ik me verplicht het ongeteekend gedrukt briefje meê te deelen, dat me rond half Meert — van waar? 'k en weet het niet — met den post gewierd : « Schrijver van Hds. met ken-
« spreuk : *In het verleden* enz. meent niet te mis-
« doen U. E. D. te berichten, dat een pijnlijke
« oogziekte in de laatste dagen, die het termijn
« van inzenden voorafgingen, hem heeft belet naar
« zijn vollen wensch zijn handschrift te verzorgen.
« Hij vertrouwt, dat gij u zelf zult kunnen over-
« tuigen, dat zeker onvolkomenheden in het werk
« en het wegblijven van illustraties uitsluitend aan
« die kwaal te wijten zijn ».

Ingevolge dien brief meen ik dan mij niet te moeten ophouden bij de ontelbare fouten tegen de vormleer, ook wel eens tegen de syntaxis, welke dit Hds. ontsieren. Doch al valt die slordigheid nu wel uit te leggen, ik betreur ze alleszins : zij maakt de lezing van het werk lastig en onaangenaam, en vermindert — hoe kan het anders! — de weerde der bijdrage. De opvatting en de bewerking er van verdienen niettemin onze aandacht.

De schrijver verdeelt zijn antwoord in tien hoofdstukken. Na een « inleidend woord » handelt hij over het « karakter » der beide Vorsten, over hunne « edelmoedigheid, menschlievendheid, liefdadigheid en volksgezindheid », over hunne « vaderlandsliefde » en over de « landweer ». De vijf laatste cap. zijn getiteld : « Staatkunde; Landbouw; Handel en nijverheid; Congo-staat; Onderwijs, kunsten, letteren en wetenschappen; Verleden en toekomst ». — In dit werk staat de persoon onzer koningen heel en al op het voorplan; Leopold I en Leopold II zijn de ziel van België's leven en streven tijdens deze laatste 75 jaar, en dit wordt bewezen door tal van feiten en niet het minst door menigte van aanspraken, waarin onze prinsen hun vaderlandsch hert vóór het volk uitstortten en hunnen wijzen raad mededeelden. Wat echter eenigszins ontbreekt, is de aanduiding der bronnen, waar die historische bijdragen geboekt, toegelicht of uitgelegd staan. Naar mij dunkt, is die aanduiding in menig geval noodzakelijk, althans zeer wenschelijk in menig ander. — Een tweede gebrek meen ik in de bewerking te bespeuren : ik bedoel namelijk zekere verwarring, welke mij schijnt voort te komen uit de samenvatting der twee regeeringen in één en hetzelfde hoofdstuk. Veel klaarder ware 't geweest de stof in twee hoofddeelen te splitsen, en Leopold I en Leopold II ieder afzonderlijk te beschouwen; — dan hadde de schrijver denkelijk een derde ge-

brek vermeden : niet enkel hadde hij alzoo beider verdiensten duidelijker bepaald; doch hij hadde ook beter kunnen acht slaan op bijzonderheden, die nu maar even in 't voorbijgaan aangestipt worden, of heel en gansch in den vergeethoek blijven. Zoo b. v. in het hoofdstuk over den Congostaat is niet eens spraak over de zedelijke en godsdienstige beschaving der Negers, — die zeker ook in 's Konings bedoeling ligt; — en het hoofdstuk over het onderwijs moest insgelijks in menig opzicht aangevuld en volledigd. Nauwkeurigheid is immers een hoofdvereischte in een geschiedverhaal, en klaarheid is een ander in een volksboek.

Eene nota nog ten slotte : In het « inleidend woord » lees ik :

« De herstelling (van 't keizerlijk gezag na den veldslag van Neerwinden op den 15 Maart 1793) was slechts tijdelijk, en na den bloedigen slag, op 26 Juni 1794, bij Fleurus, waren de Oostenrijkers verplicht voorgoed ons land te ruimen. *Wederom stegen vreugdekreten omhoog, die de Franschen als broeders en verlossers verwelkomden.* »

Hier worde ten minste bijgevoegd waar, wanneer en van wie die vreugdekreten uitgingen. Van 't eigenlijk Belgisch volk, hetwelk het jaar te voren de Franschen vermaledijdde? Na den slag van Neerwinden (zoo schrijft Ad. Borgnet, blz. 265, *Histoire des Belges à la fin du dix-huitième siècle*, tom. II), « les Français abandonnèrent successi-« vement les villes de la Belgique, *emportant avec*

« *eux les malédictions d'un peuple dont ils avaient si*
« *odieusement trompé la confiance* ».

En dat zelfde volk zoude één jaar later, na den slag van Fleurus, gejuicht hebben? Zeg dan voluit, dat het maar eenige, vooral Luiksche, uitwijkelingen waren, met een handvol inlandsche aanhangers, te zamen weinig duizenden in getal en evengroote snoeshanen als de Fransche Sansculotten, wier bloedige heldendaden zij bewonderden. Zij ja juichten, maar hunne schande moet over geheel ons volk niet terugvallen. « Le *Moni-*
« *teur* du 7 juillet, décrivant l'entrée des troupes
« françaises dans la ville de Bruxelles, ne dissimu-
« lait pas que l'effroi était universel; les campagnes
« étaient abandonnées par leurs habitants en fuite;
« selon l'expression d'un journal, « on subissait
« « l'insolence des carmagnoles, qui riaient de la
« « désolation générale ». » (Blz. 113, *La Belgique et la Révolution française,* par L. Delplace; Louvain, 1895).

Doch genoeg: laten we tot een besluit komen: Ik erken de niet geringe verdiensten van het Hds. Nr **8**; maar meen toch niet, dat het, op dit oogenblik, voldoende beantwoordt aan de prijsvraag. Ik stel voor deze tot een der volgende jaren over te houden.

J. Muyldermans.

***

3°) Verslag van den heer Ad. de CEULENEER.

De Academie verlangde een volksboek over de regeering onzer twee eerste koningen in verband met den zedelijken en stoffelijken vooruitgang van het land. Er kon bijgevolg geen spraak zijn van eene zuivere wetenschappelijke studie, met vermelding der bronnen en ontleding van de uiteenloopende uitleggingen, welke ingebracht worden om zekere hoofdgebeurtenissen te beoordeelen; wat men mocht verwachten, was een onpartijdig verhaal, gesteund op eene grondige kennis der voornaamste feiten die hier te lande sedert 1830 voorgevallen zijn, op de toestanden die ons volk heeft beleefd, en op de veranderingen die ontstaan zijn; dit alles op dusdanige wijze voorgesteld, dat het boek door het volk gretig kon gelezen worden.

Door het belang dat het volk in die lezing zou stellen, door het herinneren aan het Belgische leven gedurende de 75 verloopene jaren, zou het vaderlandsch gevoel opgewekt worden. Aldus zou men aan het volk eerbied, liefde, erkentenis voor onze nationale dynastie en onze instellingen inboezemen, en tegelijkertijd den burger overtuigen dat vorst en volk immer samen gewerkt hebben om alle netelige toestanden te boven te komen, en het zoo verre hebben weten te brengen, dat België, hoe weinig uitgestrekt het ook moge

zijn, heden in alle opzichten eene voorname plaats inneemt.

De mededingers hebben niet alle drie hun onderwerp op dezelfde wijze opgevat noch behandeld.

De verhandeling met kenspreuk : ***In het verleden, ligt het heden*** (B) is eigenlijk eene lofrede onzer vorsten, veel meer dan een historisch tafereel hunner regeering en eene schets van het politiek en zedelijk leven van het Belgische volk.

Door ziekte verhinderd kon de schrijver zijn werk niet voltooien; maar zelfs indien hij er de laatste hand had kunnen aan slaan, denk ik toch niet dat hij, gezien de methode door hem gevolgd, een volksboek had kunnen opstellen, waardig door de Academie bekroond te worden. Onnoodig lang stil te houden bij eenige kleine onnauwkeurigheden die de schrijver zeker bij eene ernstige herziening zou verbeterd hebben. Alzoo lees ik op blz. 47 : « België opgeraapt door het ver« bonden Europa op het slagveld van Waterloo « als een zegebuit om een der domeinen te worden « van het huis van Nassau ». Nu het was niet in 1815 maar wel door de *Conférence de Londres* dat, den 20 Juni 1814, België aan Holland verbonden werd.

Op blz. 48, wordt de diplomatische reden, waarom de mogendheden aan de scheiding van België en Holland ongunstig waren, heel en al

verzwegen. Ik beken overigens dat de andere mededingers niet meer dan de meeste schrijvers er de aandacht op gevestigd hebben. De vereeniging van België met Holland was een der voornaamste punten van het politiek systeem door de traktaten van 1814-1815 tot stand gebracht. Door beide landen weer te scheiden, werd eene niet geringe inbreuk gemaakt op dit stelsel; deze scheiding kon moeielijkheden veroorzaken, en zelfs den val van heel het politiek stelsel voor gevolg hebben. Het was eene eerste verbrokkeling, en later kon Napoleon III met schijn van waarheid zeggen : « *Il n'y a plus de traité de 1815* ».

De schrijver rangschikt al het gebeurde onder een zeker getal rubrieken, maakt geen onderscheid tusschen de regeering van Leopold I en die van zijnen zoon, volgt geene chronologische orde, en zijn overzicht is verre van volledig te zijn. De wijziging aan de grondwet toegebracht wordt zelfs niet vermeld; over kunst, letterkunde, Vlaamsche beweging bekomen wij ook maar bitter weinig. Alles wordt voorgesteld als zijnde slechts het gevolg van de werkzaamheid der vorsten, zoo dat de verhandeling een valsche gedachte geeft van de politieke toestanden in ons land. De lofrede, zooals zij hier voorgedragen wordt, strookt niet met den geest onzer instellingen. De schrijver heeft gedacht, dat men niet beter de handelwijze onzer koningen kon doen waardeeren dan door

die koningen zelf te laten spreken. De helft van zijn werk wordt ingenomen door redevoeringen, brieven, gezegden van Leopold I en Leopold II (1); zelfs de brief van onzen huidigen koning aan den Heer minister van oorlog Cousebant d'Alkemade, die vóor enkele maanden zoo breedvoerig in de Kamer en in de drukpers besproken werd, wordt hier niet vergeten. Eenige dezer redevoeringen zijn goed op hunne plaats en geven een juist denkbeeld van zekere toestanden, andere zijn weinig bekend; maar dit stelselmatig overschrijven van redevoeringen is eene methode die hier niet aan te prijzen is.

Het werk is overigens enkel eene schets, en ik denk niet dat het voor den prijs in aanmerking kan genomen worden.

De twee andere mededingers hebben gedacht, dat men geen beter volksboek kon opstellen dan met den verhalenden vorm aan dit historisch tafereel te geven. De groote moeielijkheid was, dit verhaal op zulke wijze samen te stellen, dat het altoos belangrijk bleef en nooit in het eentonige verviel. Dit heeft de schrijver van « *Pro Patria* » niet kunnen volhouden.

Jan Oom vertelt goed, maar treedt te veel

---

(1) Dit was reeds gedeeltelijk heel goed gedaan door E. Descamps, Le duc de Brabant au Sénat de Belgique. Louvain, 1903.

in kleine bijzonderheden van het privaat leven, die geen belang verwekken. In zijn verhaal is te weinig spraak van onze vorsten; dezen treden nooit handelend op. De zinspelingen zijn niet altoos klaar, een woordje uitlegging zou soms van het grootste nut geweest zijn (alzoo blz. 79 over de samenzwering van kolonel Gregoire te Gent), en het tafereel der Belgische toestanden is verre van volledig. Men ziet ook niet met welke groote moeielijkheden vorst en volk te strijden hebben gehad, niet enkel van 1830 tot 1839, maar ook in 1848 en 1870. Het grootste bezwaar, dat wij tegen het verhaal van Jan Oom hebben in te brengen is wel, dat op eene verhandeling, bevattende 256 bladzijden er 108 aan de omwenteling van 1830 zijn gewijd; er bleef dus maar weinig plaats over om het eigenlijke onderwerp te behandelen. Overigens is het verhaal goed geschreven en dikwijls heel belangrijk. Het is onpartijdig en met vaderlandslievende gevoelens opgesteld. Het heeft echter de waarde niet van het volgende opstel.

In het antwoord met kenspreuk « *In het heden, ligt 't verleden* » (A), hebben wij een werk van eene groote letter- en geschiedkundige waarde. Volmaakt is het nochtans niet. Laat ons eenige kleinigheden aanstippen :

Blz. 9 : « Brussel : in 1830... en moeder cholera was er dikwijls de gast ». Dit is een misslag.

Het was slechts in 1830 dat de cholera uit Azië naar Europa overkwam en de westelijke landen besmette; de groote epidemieën waren die van 1832, 1849, 1854.

Blz. 45. Om klaarder te doen uitschijnen met wat al moeielijkheden men in de eerste jaren te kampen had; om de onverpoosde werkzaamheid der Antwerpsche en Gentsche Oranjisten in een klaar daglicht te stellen, zou het raadzaam geweest zijn in eenige bijzonderheden te treden. In het werk van P. LEBROQUY *Souvenirs d'un journaliste* (1820-1841), Brussel, 1842, vindt men meer dan eene bijzonderheid over de kuiperijen van Metdepenningen, Steven, Froment en Manilius, die de schrijver allerbest in zijn verhaal had kunnen benuttigen.

Blz. 90 : Ter gelegenheid van de vrijmaking der Schelde diende de naam van den grooten vaderlander Bon Lambermont vermeld.

Blz. 94 : Sprekend van onze eerste koningin Maria-Louisa, zegt de schrijver :

« Voor mijn oog verrijst haar beeld als eene van die teere ideale vrouwenfiguren door Memlinc of Van Eyck gepenceeld ».

De portretten van Van Eyck zijn zeer levendig. Zij spreken u toe, maar *ideaal* zijn zij nooit : het zijn geene typen maar wel prachtige en natuurlijke beelden.

Blz. 128 : « Van Hasselt geboren te Sint-Josse-ten-Noode ».

Dit is niet juist. André Van Hasselt werd geboren te Maastricht in 1806, maar stierf te Sint-Joost-ten-Noode in 1874.

Blz. 191 : *De beurs :* « een Grieksche tempel. Is zij zelf geen Griek ». Het zou nu toch tijd worden rechtvaardig te zijn voor dit klein Grieksche volk en de Grieken niet voortdurend voor slechte spelers uit te schelden. Heel dikwerf zijn de spreekwoorden het tegenovergestelde der waarheid en dit is hier het geval.

Overigens heeft dit in het Nederlandsch geen zin. Het is slechts eene vertaling uit het Fransch; en in het Fransch zelf is het woord *un grec* eene valsche afleiding van zijne oorspronkelijke beteekenis. In het Fransch bedoelde men door *un grec* een man die behendig is in iets; dus eene loffelijke beteekenis. Dezen zin bewaart het woord tot op het einde der 18de eeuw. Alzoo leest men in *Beaumarchais* (*Mariage de Figaro*, III, 15) : *qu'il s'avise de parler latin, j'y suis grec...* d. i. Latijn ken ik heel goed. Het was maar later dat men door die behendigheid de valsche spelers bedoelde, en deze beteekenis heeft bijgevolg met het Grieksche volk niets gemeens (1).

Blz. 192 : Toen ik te Gent het Gravensteen bezocht, bemerkte ik hoe het van alle zijden door moderne woningen ingesloten en belegerd wordt. Eene spinnerij heeft er zich om zoo te zeggen aan vastgeklampt ».

(1) Z. Moraitinis, *La Grèce telle qu'elle est*. Parijs, 1877, blz. 66-68.

Dit was juist eenige jaren geleden; maar nu weet eenieder dat ons Gravenkasteel heel en al ontbloot en heropgebouwd is.

Blz. 224: De schoolspaarboekjes werden te Gent ingevoerd niet in 1865 maar wel in 1866.

Blz. 245: De wintertuin van graaf de Kerchove te Gent is reeds sedert eenige jaren verdwenen.

Zwijgen wij verder over die kleinigheden. De schrijver geeft in verhalenden vorm eene heel aantrekkelijke geschiedenis, een prachtig en volledig tafereel van het Belgische leven sedert 1830. Men leest zijn boek met een waar genoegen. Zijne gezegden zijn gegrond op goede kennis der feiten. De schrijver weet veel, heeft veel en *goed* gelezen (1). Men zou kunnen denken dat hij wat al te hoog oploopt met cijfers; doch, *quod abundat non vitiat*, en heel dikwijls zijn die statistieken in nota geplaatst. Overigens is er geen beter middel om goed te laten zien welken grooten vooruitgang men sedert 1830 gedaan heeft. Niettegenstaande al die cijfers, blijft het boek een

(1) De schrijver zal eenige boeken die in de laatste maanden verschenen met nut raadplegen. Alzoo E. Van den Berghe, 1830-1905. *Nos Souverains*. Namen, 1905. — L. Van Neck, 1830 geillustreerd. Brussel, 1902. — Martinet, *Léopold I et l'intervention française en* 1831. Brussel, 1905. — Olschewsky et Garsou. *Léopold II, roi des Belges, sa vie et son règne*, 1835-1905. Brussel, 1905. — Hubert Melis, *Onafhankelijk België*, 1830-1905. Brussel, 1905.

volksboek. Onze werklieden zijn gewoon geworden aan statistieken en verstaan ze heel wel.

Ik wil het niet verzwijgen, ik ben met dit boek zeer ingenomen ; ik heb het met het grootste belang gelezen ; ook ben ik overtuigd dat ons volk het insgelijks heel belangrijk zal vinden ; eens van ter pers gekomen, zal het als een onzer beste geschiedkundige boeken aanzien worden. Zelden werd ons eene zoo merkwaardige verhandeling, zoo wel geschreven en doordacht en zoo ernstig bestudeerd aangeboden. Ook stel ik voor den prijs aan dit antwoord toe te kennen en het nog dit jaar uit te geven.

A. DE CEULENEER.

***

4°) **Verslag van Mr. PRAYON-VAN ZUYLEN.**

De door de Koninklijke Vlaamsche Academie uitgeschreven prijsvraag luidt : *1830-1905. Geschiedkundige verhandeling. Volksboek. Leopold I en Leopold II, in verband met den zedelijken en stoffelijken vooruitgang, het algemeen welzijn en de toekomst van België.*

Op die prijsvraag zijn *drie* antwoorden ingekomen. Een verheugend feit.

Ongelukkig, van de drie zijn er twee, die voor den prijs onmogelijk in aanmerking kunnen genomen worden.

Proefschrift Nr 2 (*Pro patria*) is geen adequaat antwoord op de gestelde vraag. Het is een historische roman, zoowat in den trant van Erckmann-Chatrian, nog al goed geschreven en die zich gemakkelijk laat lezen. Maar het is geene geschiedkundige verhandeling. Gelijk in meest alle historische romans, wordt de geschiedenis er erg mishandeld : de gebeurtenissen worden oppervlakkig en eenzijdig beschouwd en de feiten vaak verzwegen of in een verkeerd daglicht gesteld en dus wezenlijk vervalscht. En een « volksboek » mag toch niet dienen om dwaalbegrippen te verspreiden.

Ik bedoel vooral wat Schrijver van de Omwenteling vertelt, een verhaal dat bijna de helft van het werk beslaat en dus buiten alle verhouding staat met het eigenlijke antwoord : het uiteenzetten van België's lotgevallen *sedert* 1830.

Schrijver heeft klaarblijkelijk den invloed niet kunnen afschudden van de dwaze chauvinistische praatjes over 't jaar '30 en den Hollandschen tijd, waarmede men al te vaak onze schoolboeken vult en die noch met de geschiedkundige waarheid, noch met de grondbeginselen der ethische wetenschap strooken. Vandaar natuurlijk scheeve voorstellingen, inzonderheid wat de beruchte « grieven » betreft.

Zou het geen tijd worden die denkbeeldige grieven wat te laten rusten, of, indien men ervan gewaagt, de gegrondheid ervan critisch te toetsen?

Wijlen de Procureur-generaal de Bavay was noch een Oranjist, noch een Flamingant. Hij had de Omwenteling meegemaakt en onderscheidde zich als magistraat door den gloeienden haat waarmede hij de aanhangers van den verdreven Koning en later de Vlaamschgezinden vervolgde. Maar hij was een ernstig en geleerd man. Daarom ook heeft hij in zijne uitmuntende *Histoire de la Révolution belge de 1830* erkend — en buiten kijf bewezen — dat in 1830 alle grieven van eenig belang sedert ruimen tijd waren hersteld (1), een feit, voeg ik er bij, dat in zich zelf afdoende aantoont hoe weinig noodig het was tot geweld zijne toevlucht te nemen om de mogelijk nog bestaande griefjes insgelijks te doen verdwijnen : die voldoening zou men eveneens door wettige middelen hebben kunnen verkrijgen.

Het volstaat trouwens die fameuze grieven van naderbij te beschouwen, niet alleen om zich van hunne nietigheid te overtuigen, maar om tevens gewaar te worden dat de Omwenteling de meeste hoegenaamd niet uit den weg heeft geruimd.

Wil men eenige voorbeelden? Ziehier de proef op de som.

Men deed — en doet soms nog — gelden :

---

(1) *Histoire de la Révolution belge de* 1830, par C. V. de Bavay, blz. 132 en volg.

1° Dat Koning Willem de Grondwet van 1815 aan de Belgen tegen hunnen wil in had opgedrongen.

Inderdaad. De zoogezegde Notabelen, die verondersteld werden het Belgisch volk te vertegenwoordigen, hadden het ontwerp van Grondwet bij meerderheid van stemmen verworpen. Maar waarom? Alleen omdat zij de vrijheid van geweten en de gelijkheid aller eeredienstenuitriep. Om aan die achterstallige dwepers voldoening te geven hadde men in de Grondwet moeten schrijven dat in België de Roomsche Kerk de staatskerk zou wezen en alleen Katholieken tot de openbare ambten zouden worden toegelaten. Kon en mocht Koning Willem zulks inwilligen? Neen. Want niet alleen hadde hij de glorierijke overleveringen van zijn doorluchtig Huis moeten afzweren en met de begrippen afbreken, die thans door geheel de beschaafde wereld worden gehuldigd, hij hadde ook aan Europa den oorlog moeten verklaren. Immers had het Weener Congres onherroepelijk beslist dat in het nieuw Koninkrijk der Nederlanden alle kerkgenootschappen dezelfde rechten zouden bezitten en op volstrekt gelijken voet worden behandeld.

Het koddigste intusschen blijft dat de godsdienstige vrijheid, waarvan de invoering in 1815 als een onuitstaanbare staatsaanslag werd uitgekreten, vijftien jaar later door de Belgische Grondwet van 1831 nog veel uitdrukkelijker werd bekrachtigd.

2° Dat de meeste ambten door Hollanders in beslag werden genomen.

Zeker. Maar de reden, als 't u belieft? Eenvoudig omdat er in België, en bepaaldelijk in de Vlaamsche gewesten, gebrek was aan passende candidaten. Van het eigenlijke volk hoeft men niet te spreken : het sukkelde voort in eenen staat van dierlijke onwetendheid, de vrucht van drie eeuwen ziel- en geestverstompende vreemde overheersching, en de Nederlandsche regeering was het, die de eerste lagere volksscholen inrichtte. En de hoogere standen, de standen waartoe de zooeven vermelde « Notabelen » behoorden, waren ter nauwernood minder onwetend, minder bekrompen van geest. Verlichter bleek het opkomend geslacht, degenen, die in de keizerlijke lyceums hunne opvoeding hadden genoten. Edoch, die Fransche en Franschgezinde opleiding maakte hen doorgaans totaal ongeschikt om in eenen Nederlandschen staat, waarvan zij de taal in het geheel niet of hoogstens zeer gebrekkig kenden, eenig ambt ordentelijk te vervullen. Overigens, wat is er na 1830 gebeurd? De Hollandsche ambtenaars en professoren waren vertrokken. Wie heeft ze vervangen? Vlamingen? Gij zijt er wel mee! Walen, Franschen, Duitschers en andere buitenlanders. Dat heet men van den wal in de sloot geraken.

3° Dat de Grondwet van 1815 de jury had afgeschaft.

Is de jury wel waarlijk het ideaal gerecht? Ik twijfel er aan. Daarbij bezit tegenwoordig België niets dan eene karikatuur van die instelling. Het princiep van de jury is dat iedereen door zijne gelijken of, zoo men wil, door het volk zal worden gevonnist. Meestal zijn het menschen uit de lagere klassen, die voor de jury verschijnen. En wie zijn de gezworenen? Boeren, werklieden, allerminst mannen uit alle standen? In het geheel niet. De gezworenen zijn grondeigenaars, advocaten, notarissen, op pensioen gestelde ambtenaars, handelaars, fabrikanten, enz., kortom burgers, mannen die uitsluitend in de klas der voormalige cijnskiezers worden genomen. Zulk eene jury is geen volksgerecht, 't is een schreeuwend anachronisme, alleszins waardig van den tijd toen Defacqz in het Belgisch Congres den spot dreef met degenen die dachten dat ook kleermakers en schoenlappers zich met politiek zouden mogen bemoeien en in den staat iets te zeggen hebben. 't Is zeker om die reden dat onze regeerders den werkkring van de jury naar vermogen trachten te beperken en door de wet van 4 October 1867 de negen tienden der zaken waarvan tot dusver het Assisenhof kennis moest nemen, naar de boetstraffelijke rechtbank hebben verzonden, dus naar rechters, die zonder jury zetelen.

4° Dat de Koning het recht had vreemdelingen uit het land te bannen.

Welnu, de Koning der Belgen werd met dezelfde macht bekleed door de wet van 22 September 1835, die, naar men voorgaf, een voorloopige maatregel was, maar sindsdien en tot op dezen dag alle drie jaren voor eenen nieuwen termijn werd in stand gehouden. En men beelde zich niet in dat alleen landloopers en boosdoeners dagelijks uit België worden gedreven. Hetzelfde lot trof politieke bannelingen en zelfs mannen als Charras en Victor Hugo. En het is geen geheim dat de eerbiedwaardige President Krüger, die voornemens was zijn verblijf in België te vestigen, officieus werd verwittigd dat men zulks niet verlangde.

5° Dat de Koning de besluiten van provincie- en gemeenteraden mocht opschorsen of verbreken.

Dat mag onze Vorst ook doen en het wordt vrij dikwijls gedaan, zooals ieder die het Staatsblad leest kan getuigen. Zoo werd nog eenige weken geleden eene beraadslaging van den gemeenteraad waar ik lid van ben, bij koninklijk besluit vernietigd.

6° Dat de Koning burgemeester en schepenen mocht benoemen zonder met de wenschen van den gemeenteraad rekening te houden.

Hetzelfde recht kende de Belgische gemeentewet van 1836 den Vorst toe. Thans worden de schepenen door den raad zelven gekozen. Maar

de Koning benoemt bij voortduring den burgemeester, desverkiezende onder de minderheid van den raad. Voorbeelden hiervan kan men zonder moeite ontdekken. Maar ik zal mij ermede vergenoegen op een historisch geval te wijzen, dat kort na de afkondiging der gemeentewet plaats greep en destijds veel opgang maakte.

Bij de eerste kiezing, die op de stemming der nieuwe wet volgde (14 Juli 1836), werd te Gent Burgemeester J. van Crombrugghe met gansch zijne lijst glansrijk gekozen. Men verwachtte natuurlijk dat hij weer tot burgemeester zou benoemd worden. Geheel de raad, gansch de stad wenschte het, want Van Crombrugghe was een man, die de achting en het vertrouwen zijner medeburgers ten volle genoot en gedurende de zes bange jaren sedert de Omwenteling Gent met voorbeeldigen ijver had bestuurd. Het mocht niet geschieden. Van Crombrugghe was Oranjist (gelijk de meeste Gentenaars) en de Koning wilde niet (1). Eerst drie jaar later, toen het Gentsche kiezerskorps nogmaals zijnen wil, den 29 October

(1) « 28 Oogst (1836). De vier schepenen der stad Gent gaan in naam van den gemeenteraad Koning Leopold I, welke te Oostende verblijft, verzoeken den heer J. van Crombrugghe burgemeester te benoemen. Zij worden alles behalve vriendelijk ontvangen. Z. M. zegt dat de heer van Crombrugghe eene partij, vijandig aan het Gouvernement vertegenwoordigt, dat hij aan den *Messager de Gand* verkocht is, dat hij een *homme-drapeau* is ». D. Destanberg, *Gent sedert* 1831, eerste reeks, bl. 173.

1839, had doen kennen en de vrede met Holland gesloten was, mocht Gent's gekozene weer den burgemeesterszetel beklimmen.

7° Dat de Koning zich met handel en nijverheid durfde bemoeien.

Volkomen waar. Koning Willem redde de katoennijverheid in Vlaanderen. Hij stichtte de *Société générale pour favoriser l'industrie nationale.* Dank aan hem kwam het gesticht Cockerill tot stand, kortom hij deed voor onze vaderen wat Leopold II voor ons in Afrika en elders doet. En dat was men onnoozel genoeg om aan den Vorst als eene misdaad aan te rekenen! Waarom ook niet aan Rogier verweten dat hij door het bouwen der Staatsspoorwegen de vrachtvoerders en houders van postwagens benadeelde?

Doch genoeg. De quaestie der grieven was het voorwendsel, niet de oorzaak der Omwenteling. Die oorzaak was dezelfde, welke in menig anders goedgepaard huwelijk tot echtscheiding leidde, namelijk *incompatibilité d'humeur* tusschen Noord en Zuid, een radicaal verschil van gemoedsaard, dat in de eerste plaats door de onhandigheid der Regeering en vervolgens door den overmoed der Hollanders en door de vooroordeelen der onwetende Belgen werd verscherpt en bestendigd. Ook in andere landen heeft men met botsingen van denzelfden aard moeten afrekenen en daar waar eene krachtige en tevens voorzichtige hand

den staf zwaaide is het niet onmogelijk gebleken scheuringen te vermijden en allengs de eendracht te herstellen (1). Maar helaas! waar wij eenen Bismarck noodig hadden, moesten wij ons met Van Maenen tevreden houden!

Daarbij is er een punt, dat men nooit uit het oog mag verliezen en dat onder anderen door den heer de Bavay en onlangs nog door Mr. Maurits Josson in zijn uitmuntend gedocumenteerd werk (2) met alle wenschelijke duidelijkheid werd uiteengezet, te weten Frankrijk's kuiperijen. Bij onze zuiderburen was de *revanche* van Waterloo en de herovering van België het doel waar alle partijen naar streefden en inzonderheid van de ultra-liberale, ja revolutionaire richting waarvan de leider was Frédéric de Mérode's oom, de vermaarde Lafayette (3). Fransche annexatiemakelaars, waaronder ook plichtvergetene Belgen, zooals die voor-

---

(1) In Pruisen bij voorbeeld heerschte er zeer lang een scherp antagonisme tusschen Rijnlanders en *Ostelbiërs*, eene oneenigheid die ook door kerkelijke twisten in de hand werd gewerkt. Evenals Mgr. de Broglie werd de Keulsche aartsbisschop K. A. von Droste-Vischering gerechtelijk vervolgd en in 1839 te Minden ingekerkerd. Maar sedert lang is er geen spoor meer van die oude geschillen overgebleven.

(2) *Onthullingen over de Belgische Omwenteling van 1830*. Antwerpen, 1903.

(3) Frédéric de Mérode, die te Berchem viel, wordt onveranderlijk als een Belg beschreven. Dat is niet zoo. Hij was ja van Belgische afkomst, maar toch een Franschman. Hij woonde in Frankrijk en bekleedde daar het ambt van meier te St. Luperce (Eure-et-Loir), een ambt dat natuurlijk aan geenen buitenlander kon worden toevertrouwd.

beeldige vaderlander Alex. Gendebien, waren alhier sedert lang onophoudend werkzaam. Zij hitsten de bevolking tegen Koning en Regeering op, belegden de onlusten, plunderingen en brandstichtingen, die te Brussel den 25 Augustus 1830 begonnen, en door list en geweld wisten te bewerken dat alle pogingen tot verzoening schipbreuk leden. Hun doel was onze gewesten aan Frankrijk over te leveren. En dat doel zouden zij bereikt hebben, hadde Louis-Philippe voor het verzet der Mogendheden en vooral van Engeland niet moeten terugdeinzen. Men kan het niet genoeg herhalen, indien wij geene Franschen zijn, aan Palmerston en aan Engeland hebben wij het te danken.

Proefschrift Nr 3 (*In het verleden, ligt het heden,* enz.) kan evenmin mededingen.

De Opsteller ervan bekent dat hij door ziekte verhinderd werd zijne verhandeling naar behooren af te werken en dit alleen zou reeds volstaan om ze af te wijzen. Maar er is eene andere en trouwens beslissende reden : Schrijver heeft de prijsvraag verkeerd begrepen en dus ook verkeerd beantwoord.

Toen de steller der vraag, wijlen onze betreurde secretaris Frans de Potter, dezelve indiende, ondersteunde ik zijn voorstel, maar drukte er op dat men noch eene ophemeling, noch zelfs eene geschiedenis der Omwenteling zelve

verlangde : wat men wenschte was eene breede en toch volledige beschrijving van België's bedrijvigheid op allerlei gebied gedurende de laatste vijf en zeventig jaren. De heer de Potter verklaarde dat hij het zóó verstond en daar niemand zich tegen die uitlegging verzette, heb ik het recht te besluiten dat zij door de Academie werd beaamd. Overigens bewijst het verslag van Prof. de Ceuleneer dat die mijne meening ook door hem wordt gedeeld.

De Opsteller der verhandeling heeft het anders begrepen. Hij denkt blijkbaar dat de Academie eene zuivere lofrede op Leopold I en Leopold II verwachtte, allerminst dat de levensbeschrijving van onze Koningen de hoofdzaak diende te wezen. Mogelijk liet hij zich door den min of meer dubbelzinnigen tekst der vraag misleiden: *Leopold I en Leopold II, in verband met den zedelijken en stoffelijken vooruitgang, het algemeen welzijn en de toekomst van België.* Inderdaad schijnen bij het eerste zicht die woorden te beteekenen dat er alleen van 's Vorsten rol hoeft gesproken te worden. Maar het is voldoende een oogenblik na te denken om zich te overtuigen dat zulks het geval niet zijn kan.

De Academie heeft zeer zeker gewild dat men in een volksboek zou vertellen wat België sedert 1830 geworden is. En het spreekt van zelf dat zij er op gesteld is een werk te bezitten, dat met inachtneming der eischen van de tegenwoordige historische critiek zou geschreven worden, een

werk dus, dat minder over *personen*, hoe hooggeplaatst en verdienstelijk ook, zou handelen dan over *feiten*, over de groote geestesstroomingen en belangrijke gebeurtenissen, die een tijdvak kenmerken en de ontwikkeling van een volk en van een land gedurende dat tijdvak verklaren; want de geschiedenis van eene natie dient iets anders te wezen dan de kronijkachtige opsomming der heerlijke en vroolijke daden van dezen of genen keizer of koning (1).

Hoe 't zij, wij bevinden ons voor eene lofrede, eene bombastische, partijdige, tendencieuze lofrede (2), en dan nog wel voor eene lofrede, die, zooals mijn geacht medelid Prof. de Ceuleneer het te recht doet opmerken, « eene valsche gedachte geeft van de politieke toestanden in ons land » en « met den geest onzer instellingen niet overeenkomt ». Want « alles wordt voorgesteld als zijnde slechts het gevolg van de werkzaamheid der Vorsten (3). »

(1) Monographieën, levensbeschrijvingen, gedenkschriften, enz. zijn natuurlijk niet uitgesloten. Maar die zijn eerder bijdragen *tot* de geschiedenis dan *de* geschiedenis zelve. En overigens werd hier geene biographie gevraagd.

(2) Het werk is niet onpartijdig en de pogingen van Schrijver om *zijne* politieke partij te verheerlijken en onze Vorsten te doen doorgaan als met haar instemmende, loopen al te zeer in het oog. Daarbij worden allerlei grove onnauwkeurigheden met wonderbare stoutheid opgedischt.

(3) *Zoo* bij voorbeeld vernemen wij dat het Leopold I was, die de Schelde bevrijdde. Van Baron Lambermont, die jarenlang met bewonderenswaardig beleid had gezwoegd en gewerkt om die prachtige overwinning te bekomen, geen woord.

Zulke opvatting kon te pas komen in den tijd toen Louis XIV met trotschheid uitriep : *L'Etat. c'est moi*. Een autocraat is inderdaad verantwoordelijk voor al het goede — en niet minder voor al het slechte — dat gedurende zijne regeering tot stand komt. En juist daarom moet hij het bezuren, wanneer hij het geduld zijner onderdanen op eene al te harde proef stelt. Verscheidene keizers van Rusland hebben het ondervonden en er hoeft nauwelijks gewezen te worden op het treurig lot van den meineedigen Charles I in Engeland en van den zwakken, twijfelmoedigen, onder-de-pantoffel-liggenden Louis XVI in Frankrijk.

Maar in eenen democratischen staat, bepaaldelijk in België, is het potsierlijk de rol van den Vorst aldus te begrijpen. Art. 25 van onze Grondwet zegt dat alle macht uit het volk komt. De Koning is dus noch een autocraat, noch een heerscher bij God's genade. Hij is eenvoudig de lasthebber van de natie en bezit geene andere macht dan degene die hem uitdrukkelijk door onze Landkeure wordt toegekend. Eene werkdadige persoonlijke tusschenkomst van den Vorst in het bestuur is overigens met de princiepen van ons staatsrecht, met het wezen zelf onzer vrijzinnige instellingen onvereenigbaar. Ten onzent is het volk de eenige soeverein; 't is het volk, het kiezerskorps, dat door zijne vertegenwoordigers zijnen wil doet kennen en die wil wordt uitgevoerd door de ministers, welke feitelijk door het Parlement worden aan- en afgesteld.

De Koning, hij, blijft daarbuiten en daarboven. *Il règne et ne gouverne pas.* Hij is onschendbaar en onverantwoordelijk. Hij is geen heerscher in den ouden zin van het woord. Hij is alleen de erfelijke vertegenwoordiger van het volk, de eerste ambtenaar van den Staat, de hooge raadgever en bemiddelaar, die door zijnen zedelijken invloed de buitensporigheden der strijdende partijen kan bedaren, terwijl hij zelf aan den kamp vreemd blijft.

Die zending is verheven genoeg. Zij is ook uiterst netelig en vereischt bij den Vorst eene buitengemeene maat beleid en tact. En het is precies de groote verdienste van Leopold I en vooral van Leopold II dat zij hunne stelling als gekroonde hoofden van eenen wezenlijk op republikeinsche leest geschoeiden staat zoo goed beseften en de hun opgelegde plichten met zulke gewetensvolle nauwgezetheid wisten te vervullen. Zij hebben de klip vermeden waartegen andere koningen — Louis-Philippe bij voorbeeld — zijn komen stuiten. Wel hebben zij, wanneer het paste, hunne stem laten hooren om het volk te waarschuwen, maar nooit hebben zij er naar getracht door rechtstreeksche of onrechtstreeksche drukking hunne persoonlijke zienswijze op te dringen. Zoo weet men genoeg dat Koning Leopold II een overtuigde voorstander is van den persoonlijken dienst in het leger. Meer dan eens en bij plechtige gelegenheden heeft hij op de noodzakelijkheid gewezen van eene

hervorming waarvan de toekomst zelve van ons Vaderland afhangt. Ongelukkig is het tot nog toe onmogelijk gebleken de meerderheid der kiezers daarvan te overtuigen. Zulke verblinding is stellig te bejammeren en niemand betreurt ze meer dan onze Koning. Maar tegen den uitgedrukten volkswil heeft hij niet gemeend zich te moeten verzetten, zelfs door de middelen niet, welke de Grondwet hem machtigt aan te wenden, als het afdanken van ministers of het ontbinden der Kamers (1).

Wanneer wij dus het geluk hebben Vorsten te bezitten, die in dat opzicht aan alle anderen ten voorbeeld kunnen strekken, vind ik het belachelijk en misplaatst, ja onbetamelijk, hun eene rol toe te dichten, die nooit de hunne geweest is. Ik beschouw overigens zulke plompe en onhandige vleitaal als een wezenlijk gebrek aan eerbied. Het is alsof men veronderstelde dat onze Koningen zich de verdiensten van anderen wilden toeëigenen. Zoo kleingeestig zijn ze, Goddank! niet. En zij hoeven zich niet gelijk de bekende gaai met

(1) De Opsteller van proefschrift nr 3, die in geen klein gerucht verschiet, aarzelt niet op de stelligste wijze te verklaren dat « de Koning... met de nieuwe krijgswet, die 't vrijwilligersleger tot grondslag heeft, *tevreden is* ». Hoe weet hij dat? Heeft het hem Z. M. gezeid? Of heeft het hij eenvoudig uit zijnen duim gezogen? Wie aldus aan geschiedenis doet is blijkbaar een waardige opvolger van wijlen Pater Loriquet.

de veeren des pauws te versieren : wat zij zelven verricht hebben is belangrijk genoeg om hun recht te geven op de hartelijke dankbaarheid van hun volk.

Ziedaar, mijns inziens, redenen genoeg om te besluiten dat de verhandeling waarvan sprake, in geen geval der bekroning waardig is.

Proefschrift Nr 1 (*In het heden, ligt 't verleden,* enz.) is oneindig beter.

De taal is goed, de stijl gekuischt, de wijze van behandeling boeiend en meesleepend; overigens is Schrijver volkomen meester van zijn onderwerp.

« Ik heb getracht, zegt hij, een *volksboek* te schrijven, in den vollen zin des woords : geene dorre geschiedkundige verhandeling, maar een levendig verhaal, de geschiedenis van het onafhankelijk België, zooals zij zich afspiegelt in de ziel van 't volk. Daarom heb ik een grootvader de geschiedenis van zijn leven en tevens de geschiedenis van België laten vertellen aan zijne kleinkinderen. Maar zoo de inkleeding fantastisch is, de inhoud steunt op de strenge, historische waarheid. Dat ik alle politieke beschouwing zorgvuldig vermeden heb, spreekt wel van zelf, daar dit werk geschreven werd voor het jubeljaar 1905. En 1905 moet een jubeljaar zijn voor alle Belgen, kinderen van éene moeder. »

Ziedaar het doel, dat Schrijver betrachtte, en het verheugt mij te mogen getuigen dat hij het bereikt heeft.

Om zulks helder te doen uitschijnen en meteen te bewijzen dat Schrijver zijne stof uitmuntend

heeft weten te verdeelen en te schikken, zal ik mij erbij bepalen hier den inhoud van het werk op te geven :

België van 1830 tot 1865.

Regeering van Leopold II.

België en de Congostaat (blz. 249-286).

Leopold II onderneemt den kruistocht tegen de Afrikaansche barbaarschheid. — Rol van het Belgisch leger. — De ontdekking van den Congostroom door Stanley. — De Conferentie van Berlijn. — Stichting van den Congostaat. — Eene reis in den Congo. — De veldtocht tegen de slavenhandelaars. — Een held. — Economische ontwikkeling. — De eerste spoorweg. — Toekomst van den Congo.

Geestelijke en zedelijke vooruitgang, algemeen welzijn en toekomst (blz. 286-311).

Het nationaal geestesleven in de Vlaamsche en de Fransche letterkunde van onzen tijd, in schilder-, landbouw-, toon- en bouwkunst. — Ons onderwijs. — Onze nijverheid. — Onze beschaving. — De gevaren der toekomst : het alkoholisme, de tweedracht. — De belofte der toekomst : België « een kleine grootstaat », woorden van Leopold II.

Slot (blz. 312).

Hulde aan de Koningin.

Is het wel noodig hier iets bij te voegen ? Ik zal enkel aanstippen dat het tafereel volledig, omstandig en onpartijdig is, dat het aan de vereischten der historische wetenschap voldoet en door ieder beschaafd mensch met gretigheid en met nut zal worden gelezen.

Men verwijt aan Schrijver dat hij te veel cijfers geeft. *Est-ce que la mariée est trop belle ?* Juist die cijfers zijn het, die mij het meest bevallen. Want cijfers zijn feiten en het doel van een geschiedkundig volksboek is niet alleen den lezer te vermaken, maar vooreerst hem iets te leeren,

hem op de hoogte te brengen. En daarbij is wat anders van noode dan ronkende volzinnen. Overigens kan ik getuigen dat de medegedeelde statistieken mij bij de lezing van het werk evenmin gehinderd hebben als de nog talrijker cijfers, welke in dat meesterstuk, in dat type van een aangrijpend volksboek, *The Parnell Movement*, van T. P. O'Connor, voorkomen.

Dat er hier en daar in het werk kleine feilen, kleine misgrepen te vinden zijn, betwist ik niet. Mijne geachte mede-beoordeelaars hebben er enkele aangehaald. Andere zal ik, zoo noodig, den Schrijver aanwijzen. Maar die vlekjes kunnen zonder de geringste moeite uitgewischt worden en nemen niets weg van de waarde van het werk.

Dat werk is, volgens mij, een der beste, die ooit aan de Academie werden aangeboden. Indien het in druk verschijnt, zullen wij onze letterkunde met eene hoogst nuttige uitgave verrijken, met een boek van een slag dat door onze schrijvers niet genoeg wordt beoefend.

Ik druk dus de hoop en het vertrouwen uit dat de uitgeloofde prijs aan **Proefschrift N^{r} 1** zal worden toegekend.

A. PRAYON-VAN ZUYLEN.

***

5°) **Verslag van den heer J. BOLS.**

De vier voorgaande verslagen aanzien **N^r 2** en **N^r 3** als niet bekronensweerdig. Die eenparigheid spaart mij de moeite van verderen uitleg over de gebreken en goede hoedanigheden der beide Hss te geven. Men late mij enkel aanstippen dat **N^r 2**, alhoewel te oppervlakkig, naar mijn oordeel den echten toon aanslaagt om soortgelijk boek voor het min geletterd *volk* aantrekkelijk te maken. Wat den inzender van **N^r 3** aangaat, zijn werk draagt zeker de sporen van de overhaasting en de moeite waar hij het, uithoofde zijner oogziekte, heeft moeten meê overschrijven; men heeft hem ook verweten, dat hij onze twee koningen op den voorgrond plaatst en aldus zou bewijzen dat hij het onderwerp anders begreep dan de opsteller dezer prijsvraag, onze betreurde Frans de Potter; maar de woorden der prijsvraag *(Leopold I en Leopold II, in verband met den zedelijken en stoffelijken vooruitgang, het algemeen welzijn en de toekomst van België)* gaven, als niet klaar zijnde, heel natuurlijk aanleiding tot de beknibbelde opvatting; **N^r 1** handelde integendeel over den toestand van België onder de regeering van Leopold I en Leopold II, maar liet den persoon van onze beide vorsten al te veel in de schaduw. **N^r 3** staat daarbij door zijne keurige, welluidende taal boven **N^r 1** en overtreft verre **N^r 2**; zijn stijl is ernstig en verheven, soms zoo verheven en plechtig, dat hij den titel *Volksboek*

meer dan de andere mededingers uit het oog verloor. Ik druk den wensch uit dat de schrijver — een knap schrijver! dat ziet men aanstonds, niettegenstaande de gebreken aan den « haastigen spoed » te wijten — zijn verdienstelijk werk ter verheerlijking van Leopold I en Leopold II late drukken (al is 't dan niet door de zorgen der Academie), — met inachtneming zooveel mogelijk van de aanmerkingen door de leden van den keurraad gedaan.

Voor **Nr 1** zijn de gevoelens verdeeld : twee der juryleden stellen voor dat, omwille der vele gebreken, er de prijs niet zou aan toegekend worden, en dat de Academie dezen wedstrijd opnieuw uitschrijven zou. De twee andere juryleden meenen dat dit handschrift den prijs verdient; ik wensch ook **Nr 1** om zijne vele goede hoedanigheden bekroond te zien, op voorwaarde ten 1e dat de schrijver zijn werk wijzige volgens de aanmerkingen van den keurraad; ten 2e dat twee der juryleden (best een lid dat voor de bekroning, en een ander dat er tegen stemde) door de Academie aangeduid worden om op de drukproeven na te zien of de gedane aanmerkingen zooveel mogelijk werden nagekomen.

Bij de aanmerkingen mijner collega's voeg ik nog de volgende :

In spraakkundig opzicht vond ik, op blz. 19, *zij waren betoken* (voor *bestookt*); — Blz. 19, *in den*

val geloopen (voor *in de val*); — blz. 157, *onder de leiding van... de Gentsche hoogleeraar Laurent* (voor *den Gentschen*); — blz. 241, *in eene reusachtige smeltkroes* (voor *eenen reusachtigen*); — blz. 257, *aan strengen tucht* (voor *strenge*); — blz. 309, *door den taaien vlijt* (voor *de taaie*) (1); — blz. 20, 33, 97, 118, 163, 175, 198, 272, 273, *erinneren* (voor *herinneren*); — blz. 24, 133, *onze onafhankelijkheid* (*ons recht*) *herkend* (voor *erkend*); — blz. 217, 235, *het werkloon verteeren* (voor *verteren*); — blz. 36, 112, 202, 223, *terugkeren, huiskerende, den rug keren* (voor *keeren*); — blz. 49, 307, *onttroonen* (voor *onttronen*); — blz. 55, 77, *regering* (voor *regeering*) (2); — blz. 61, 156, *zij hebben er een hekel aan* (voor *ekel*) (3); — blz. 119, *opgewond*

(1) Wat het geslacht betreft, veranderde onze schrijver *den sabel dien* (blz. 21, in *de sabel die*, — *wars van allen uiterlijken praal* (blz. 38) in *alle uiterlijke*. 't Is waar, de Woordenlijst kent aan deze beide zelfst. nw. het vr. geslacht toe. Al wonder nochtans : *Sabel* en *praal* worden in gansch Vlaamsch-België en zeker in een goed deel van Noord-Nederland m. gebezigd. Daarbij zegt BILDERDIJK (*Geslachtlijst*) van *sabel :* « Het woord moest als overgenomen uit het Fr. *sabre* en het Spaansche *sable* M. zijn, maar Vondel en Hooft gebruiken het V., waarvoor mij geen reden bekend is, en waarschijnlijk hun-zelven ook niet ». Hooft gebruikt het soms ook m. : « Hij rukt den sabel uit » (Z. WEILAND). — *Praal* wordt in BILDERDIJK's *Geslachtlijst*, in 't *Woordenboek* van HALMA (Amst. en Utrecht, 1723), in 't *Wdb.* van WINKELMAN (Utrecht, 1783) m. opgegeven. *Sabel* en *praal* mochten dus, mijns dunkens, door den schrijver m. gebruikt worden.

(2) Elders wordt *herinneren, erkend, verteren, regeering* wel eens goed gespeld.

(3) In de beteekenis van *tegenzin* wordt het door de meesten *ekel* geschreven, en met reden, als komende uit

brein (voor *opgewonden*); — blz. 144, *die romans, wie noemt ze allen* (voor *alle*); — blz. 154, *die muzea* (voor *musea*); — blz. 159, *recht en billigheid* (voor *billijkheid*); — blz. 159, *de volksvertegenwoordiger de Brouckère* (voor *de Brouckere*) (1); — blz. 164, *academieën* (voor *academiën*); — blz. 167, *tuliepen* (voor *tulpen*); — blz. 186, *nochthans* (voor *nochtans*); — blz. 202, *een duizendarmig kraken* (voor *krak* of *krake*); — blz. 207, *die zich ophoud* (voor *ophoudt*); — blz. 220, *ik spreek den pater Vermeersch na* (voor *ik spreek pater V. na* (2); blz. 223), *al rijkt zijn grondgebied niet zoo ver* (voor *reikt*); — blz. 228, *onmiddelijke* (voor *onmiddellijke*); — blz. 235, *stel u voor* (voor *stelt*); — blz. 287, *duurbaar* (beter *dierbaar*); — blz. 295, (door) *de monnik-zanger Daems..., Claes, de zanger...*, enz. (voor *den*); — blz. 310, *geevenaarden* (en elders *naapen, premien* enz.) voor *geëvenaarden, naäpen, premiën*, enz.)...

Uit andere oogpunten stipte ik het volgende aan :

éénen wortel met *akelig;* terwijl *hekel* (denkelijk verwant met *haak*) het getand werktuig beteekent waar men vlas meê splijt en reinigt : vandaar *hekelen, hekeldichter*, enz.

(1) *De Brouckère!* ik weet wel dat sommigen *de Brouckère, de Brabandère, Madame de Staël, van Diëmen*, enz., uitspreken en schrijven; dat men *Notger, Arenberg, Blücher, Hohenzollern, Spitsberg, Rembrandt, Boerhave, Witikind*, enz., in de uitspraak ellendig verminkt. Maar zelfs vanwege verstandige Franschen is er een terugkeer tot de echte uitspraak. Apen wij de uitspraakverminkers niet na, vooral waar er kwestie is van Vlaamsche namen!

(2) Men zegt met lidw. : *ik spreek den pater na*, als er geen eigennaam volgt.

Blz. 7, 11, 42, enz., enz. De schrijver geeft, zijn werk door, blijken van groote belezenheid. Hij vergete niet dat hij voor het *volk* schrijft. Bij de aanhaling van teksten uit sommige schrijvers, Nederlandsche en vreemde, — waar ons volk 9 keeren op 10 weinig of niets van kent, — dient er telkens eene ophelderende nota bijgevoegd.

Blz. 43. Ik ben in 't geheel tegen geene statistieken of cijfers, maar wel hier en daar tegen de manier van ze in den verhaaltekst te lasschen; in 't gesprek schijnen ze veelal niet natuurlijk bijgebracht; soms zelfs staan ze er bijna als een raadsel voor oningewijden : dit moet, zeker in een volksboek, vermeden. De schrijver geve ze doorgaans in nota, — en daar, hoe meer hij er aanhaalt, hoe beter.

Blz. 50. In mijnen jongen tijd, toen de trompet nog het sein tot het vertrek der treinen blies, klonk het niet — zoo mijn geheugen mij niet bedriegt — *do, mi, do* (gelijk de schrijver aanteekent), maar wel *do, la, fa* (in cijfermuziek : 1 6 4).

Blz. 95. In plaats van *kardinaal-bisschop van Mechelen* moet het zijn : — *aartsbisschop.*

Blz. 109 :

« Het onderwijs is de grootste weldaad geweest voor uwe vaders ».

En de godsdienst? Ik vraag niets anders (om den schrijver in zijn *Woord vooraf* na te spreken) dan « strenge, historische waarheid ».

Blz. 114 :

« De Gilde van Sint-Lukas, door Broeder Marès te Gent in 1863 in 't leven geroepen ».

Baron Jan Bethune krijgt hier zelfs geene melding! Broeder Marès, wiens vijftigjarig kloosterling-jubelfeest over weinige weken zoo luisterlijk gevierd werd, stichtte ja die eerste S. Lukasschool, maar het was als leerling van Baron Jan Bethune en onder de leiding van zijnen doorluchtigen meester. Jan Bethune is in ons land de stichter der Gilde van S. Thomas en S. Lukas geweest, de strijdvoerder voor onze christene kunst, — gelijk de Montalembert het in Frankrijk was, Reichensperger in Duitschland, Welby Pugin in Engeland. De kunstbegrippen, tot wier uitbreiding Broeder Marès hem zoo krachtig ter zijde stond, hebben aan den grooten Meester hun ontstaan, hunne hooge vlucht, hunnen onberekenbaar weldadigen invloed te danken.

Achter bovenstaanden volzin op blz. 114, staat het volgende :

« Het is een terugkeer tot de kristelijke kunst der middeleeuwen. Mijn zoon heeft er fijn leeren schilderen en munt nu uit onder de besten in zijn vak. Ik zal ook niet ontkennen dat deze scholen eene keurbende bouwkundigen, schrijnwerkers, juweeliers voortgebracht hebben. Toch kan ik het niet over mijn hart krijgen — zelfs voor mijn jongen niet — aan hunne « gothische kunst » de voorkeur te geven boven de naakte muren der gothieke kathedraal van Doornik. »

Daar is veel op te zeggen. Maar 't is hier de plaats niet om er over uit te weiden. Merken wij toch aan dat de « naakte muren » der beuken en der kruiskoor van Doorniks kathedraal *romaansch* zijn, en bijgevolg door den schrijver niet bedoeld worden. De koor, ja, is gothiek, doch daar zijn *geene* muren aan, — niets dan vensters en steunpijlers. En die koor, veruit het heerlijkste stuk gothieken bouwstijl van België, is oorspronkelijk gepolychromeerd geweest, zoowel als gansch het laag gedeelte der kerk (Z. art. door Mgr Voisin in *Bulletin des commissions royales d'art et d'archéologie*, 1865, pp. 257-280). Ik vraag mij af hoe de schrijver de kathedraal van Doornik aanhaalt om ons te melden dat hij aan « de naakte muren eener gothieke kerk de voorkeur geeft boven de gothische kunst ». Iedereen weet thans dat onze gothieke kerken der middeleeuwen alle of geschilderd geweest zijn of bestemd waren om geschilderd te worden : gebrek aan tijd of « beroerlicke » tijden hebben dit bijwijlen verhinderd. Iedereen weet ook of zou moeten weten dat de manie of mode der naakte muren (of, juister gezeid, der naakte steenen, der bloote materialen) slechts van de XVIIe eeuw dagteekent. En 't is op onze gebouwen der *middeleeuwen* dat sommigen — gelukkiglijk vermindert hun getal van dag tot dag! — die onnatuurlijke, onesthetische, anti-oudheidkundige, onlogische mode willen toepassen! Dient de herstelling onzer monu-

menten niet gedaan te worden in den zin en den geest zooals de eerste bouwmeesters ze ontwierpen en hun plan ten uitvoer brachten? Al wonder! die nog in het beddeken met de polychromophobie ziek liggen, erkennen, zij de eersten, dat de Grieksche bouwkunst de zuiverste is die er ooit bestond. Welnu, de Grieken schilderden met bonte kleuren, van buiten en van binnen, al hunne groote gebouwen (het Parthenon o. a.), die uit het kostelijkste marmer opgetrokken werden en, wat het geval niet is bij de Gothieken, met de uiterste zorg ineengezet. Zelfs polychromeerden zij tot in het tijdvak van verval al hunne uit marmer van Paros verveerdigde beelden...

Blz. 127. De weldoende invloed der fanfarenmaatschappijen op den kunstsmaak kan betwist worden; want aan dien invloed is wellicht een groot deel van den wansmaak te wijten, die vooral op onze dorpen zulke diepe wortels schoot.

Blz. 142. In de aangehaalde verzen van Frans de Cort heeft de schrijver door onoplettendheid eenen onzin gezet. Het moest zijn :

« Wanneer ik weeldedronken
Mijn rozig kind beschouw,
En die 't mij heeft geschonken,
Mijn aangebeden vrouw... »

Op dezelfde bladzijde spreekt hij van de Geyter's *Karel de Vijfde,* en haalt zoo in het

tijdperk 1830-1865 een gedicht aan dat eerst in 1888 verscheen. Dit ware vermeden geweest, indien de schrijver over de letterkunde, de schilder-, beeldhouw-, toon- en bouwkunst, de voorhistorische opzoekingen, enz., in één enkel overzicht hadde gehandeld. De splitsing in twee tijdperken acht ik enkel noodzakelijk voor de regeering van onze vorsten. Thans is grootendeels door die splitsing op het terrein van kunsten en wetenschappen **N^r 1** onvolledig: van zeer verdienstelijke schrijvers en kunstenaars, in één der tijdperken vermeld, is er in het andere geene spraak meer, alhoewel zij in beide tijdperken bloeiden; zoo wordt er ook na 1865 van de voorhistorische opzoekingen geen gewag meer gemaakt : welke weg echter werd er sedert 40 jaar afgelegd! Eén overzicht van elk der genoemde vakken zou voor den lezer veel meer nut opleveren : zonder onnoodige herhalingen zou zulk overzicht aantrekkelijker zijn, klaarder, en dus leerzamer.

Blz. 224 :

« Het sparen begint op de school. Door den edelmoedigen menschenvriend Laurent op de Gentsche scholen in 1865 ingevoerd.... »

Dat is vast een goed werk geweest. Maar den ophemelaar van de Fransche Revolutie — eenen tijd van afschuwelijke vreemde heerschappij, eenen tijd van bloed en tranen en puinen en kunstschattenroof — eenen menschenvriend noemen, eenen

« edelmoedigen menschenvriend », hem, den onverdraagzamen sectaris, den ontkenner van alle recht en vrijheid aan andersdenkenden dan hij, aan het grootste deel der Belgen, « allen (zooals onze schrijver in zijn *Woord vooraf* heel wel zegt) kinderen van ééne moeder!... » (1)

Bl. 289 :

« Een van Droogenbroeck, de zanger der *Makamen.* »

Bij die vertaling en navolging wensch ik de verrukkelijke oorspronkelijke *Zonnestralen* bijgenoemd te zien.

« Door romanschrijvers als de Vos en Sermon. »

Sermon schreef geschiedkundige werken, — geene romans.

Hier en hooger (blz. 289-291) ontbreken de namen van allerverdienstelijkste schrijvers.

Bij *Willems* zij de voornaam gevoegd.

Blz. 293. Na van Benoît gesproken te hebben, schrijft hij :

« En naar zijne leerlingen, een Tinel, een Blockx, een Gilson, een Gevaert insgelijks, luistert Europa weer. »

---

(1) Laurent dierf o. a. schrijven : « La liberté, même restreinte, donne des armes à l'ennemi; mon avis est qu'il ne faut lui en laisser aucune ». Men leze voorts wat hij in zijn *Avant-projet de revision du Code civil* schreef tegen de vrijheid van onderwijs en van vereeniging.

Zou men uit dien volzin niet moeten besluiten dat Tinel een leerling is van Benoît? Ook Gevaert?!

Het overzicht van den toestand der muziek in ons land is onvolledig. Tinel, de geniale schepper van *Franciscus* en van *Godelieve*, twee meesterstukken waar Duitschland, waar Italië, waar Amerika, waar gansch de kunstwereld voor op de knieën zit, Tinel wordt enkel met zijnen naam genoemd, en dan nog als leerling van Benoît! Tusschen beide kunstenaars is geene vergelijking mogelijk. Tinel is de fijnvoelende idealist, die met zijne heerlijke gewrochten tot eene duizelingwekkende hoogte opstijgt; Benoît daarentegen maakte zijne groote kunst meer toegankelijk voor het volk, en heeft daarom recht op bijzonderen nationalen dank. Maar het werk van de heropbeuring des volks, bij middel van den zang, op de schouders van éénen man leggen, acht ik zeer gewaagd. Dat men aan Peter Benoît een overwegend deel van den bloei der toonkunst toeschrijve, is aanneembaar; doch men weze niet blind voor hetgeen andere groote krachten daartoe bijdroegen en nog bijdragen. Tevergeefs zoek ik ook naar den naam van den talentvollen Wambach en van andere voortreffelijke kunstenaars. Wat het liedervak betreft, mocht er ook wel melding gemaakt worden van Mestdagh, Hullebroeck, enz. — Hier zij in passant aangestipt dat de geleerde toonkundige van Duyse niet *Florens* heet, maar *Florimond*.

Dan, geen woord wordt er gerept over kerkmuziek, eene kunst, die in meerdere mate dan men soms denkt, invloed uitoefent op den volksgeest en den volkssmaak, en die over 30 jaren zoo erbarmelijk diep vervallen was, dat nog enkel een handvol monniken en zeldzame geleerden de schoonheid der gregoriaansche melodie erkenden en bewonderden. Aan kanunnik van Damme komt hier de eer toe de duisternis die haar omringde eerst te hebben opgeklaard en regels te hebben aangewezen om ze ordentelijk te begeleiden. Groote lof moet ook toegezwaaid niet alleen aan J. Lemmens (waar op blz. 126 van gewaagd wordt als orgelspeler), maar ook aan E. Tinel, den eerste om het oprichten eener school van kerkmuziek en zijne studiën op den koorzang, den tweede om die school tot ongewonen bloei gebracht te hebben en het goed zaad in veler geest te hebben gestrooid en doen ontkiemen. Eindelijk heeft Gevaert een meesterlijk gewrocht geschreven over kerkzang, namelijk *La Mélopée antique dans le chant de l'Eglise latine.*

Blz. 302. Onder de schilders van godsdienstige onderwerpen bekleedt Hendrickx, de schepper van den aandoenlijken kruisweg in O. L. V. Kerk te Antwerpen, eene eerste plaats : hem zij een woord gewijd!

Blz. 306 :

« De aloude Belgische liefdadigheid bloeit heerlijker dan ooit in den schoot van 5000 maatschappijen en instellingen. »

Daar mag hier wel in eenige bijzonderheden getreden worden over de kloostergestichten van allen aard voor armen, verlatenen, ouderlingen, zieken, scholen voor behoeftigen...

In het met recht uitgebreid overzicht van de middelen tot heil van den werkman aangewend, mogen de instellingen der Aalmoeseniers van den Arbeid niet vergeten worden.

En waarom den wereldberoemden Pater Damiaan (Jozef de Veuster, in 1840 te Tremeloo geboren), den apostel der melaatschen, niet genoemd, hem wiens heldhaftig leven en dood zelfs bij de protestanten eenen kreet van bewondering deed rijzen?

Men geve lof aan wien lof toekomt, en hange een waar, een getrouw tafereel op van België's toestand. Met den inzender van Nr **1** vraag ik, nog eens, « strenge, historische waarheid ».

Bij mijne twee hooger uitgedrukte voorwaarden om dit werk te bekronen, herinner ik ook aan den door de Academie gestelden eisch, dat er aan het boek eene uitgebreide alphabetische inhoudstafel moet worden bijgedrukt.

J. Bols.

Zitting van 21 Juni 1905.

Aanwezig : de heeren G. SEGERS, bestuurder; J. BROECKAERT, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Dr. CLAEYS, Jhr. DE PAUW, OBRIE, TH. COOPMAN, EDW. COREMANS, J. BOLS, K. DE FLOU, D. CLAES, ALF. JANSSENS, Jhr. Dr. K DE GHELDERE, Mr. A. PRAYON-VAN ZUYLEN, L. SIMONS, A. DE CEULENEER, Dr. W. DE VREESE, J. MUYLDERMANS, J. BOUCHERIJ, Baron DE BETHUNE, AM. JOOS en Dr. J. MAC LEOD, werkende leden.

De heer Gailliard, bestendige secretaris, leest het verslag over de Mei-vergadering. — Het wordt goedgekeurd.

Aangeboden boeken. — Daarna legt de Bestendige Secretaris de lijst over der

AANGEBODEN BOEKEN.

Door de Regeering :

Académie Royale de Belgique. *Bulletin de la classe des Lettres et des Sciences morales et politiques et de la classe des Beaux-Arts.* 1905, n°s 3 et 4.

Bibliographie de Belgique. 30me année, 1904. Troisième partie. *Bulletin des sommaires : Table systématique.* — Id. Première partie. *Livres.* N°s 8 et 9, 1905. — Deuxième partie. *Publications périodiques.* N°s 8 et 9, 1905. — Id. *Bulletin mensuel des sommaires des périodiques.* N° 3, Mars 1905.

Revue de l'Universite de Bruxelles. 10e année; 1904-1905, N° 7 (Avril).

Revue Sociale Catholique. 9e année. N° 8, 1 Juin 1905.

Revue Néo-Scolastique, publiée par la Société Philosophique de Louvain. 12e année. N° 2, Mai 1905.

Bulletin bibliographique et pédagogique du Musée belge, revue de philologie classique. 9e année. N° 6, 15 Juin 1905.

Sommaire Idéologique des ouvrages et des revues de philosophie, publié trimestriellement par l'Institut supérieur de Philosophie de Louvain. 11e année. Fascicule XL.

Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent. 13e jaar. Nr 4.

Wallonia. 13e année. N° 5, Mai 1905.

(DIERICKX.) *Petit dictionnaire Chinois-Français.* Imprimerie Scheut, 1903.

Ministerie van Nijverheid en Arbeid. *Arbeidsblad, uitgegeven door het Arbeidsambt van België.* Tiende jaargang. Maart-April en April-Mei 1905.

De Belgische Illustratie. Nrs 5, 6, 7 en 8.

Door de Société d'Emulation pour l'étude de l'histoire et des antiquités de la Flandre:

Annales. Tome LV de la collection. Revue trimestrielle. 2e fascicule, Mai 1905.

Door den Oudheidkundigen Kring der stad en des voormaligen Lands van Dendermonde:

Gedenkschriften. Tweede reeks, D. XI, aflev. 1-2.

Door de Académie Royale d'Archéologie de Belgique, te Antwerpen:

Annales. LVII, 5e série. Tome VII, 1e et 2e livraisons.

Door den Kring:

Annales de la Société d'Archéologie de Bruxelles : mémoires, rapports et documents. Publication périodique. Tome 19. Année 1905, livraisons I et II.

Door het Museo nacional de Montevideo:

Anales del Museo nacional de Montevideo, publicados bajo la dirección del profesor J. ARECHAVALETA, director general del Museo nacional. *Flora Uruguaya* (II entrega), Autor: J. Arechavaleta. Tomo II (continuación). Montevideo, 1905.

Vooraan de aflevering deelt het Bestuur van het Museo mede, dat van de eerste aflevering geene exemplaren meer beschikbaar zijn. In die aflevering werd gehandeld over:

Cuadro sinoptico de series, cohortes y órdenes naturales comprendidas en la Flora Uruguaya. (Pag. I-XXXII.)

Prólogo. (Pag. XXXIII-XLVIII.)

Ordenes. — Saxifrágeas, Crasuláceas, Droseráceas, Halorágeas, Combretáceas, Mirtáceas, Melastomáceas, Litrarieas, Onagrarieas, Samidáceas, Loasáceas, Turneraceas, Pasifloreas, Cucurbitáceas, Begoniáceas. (Paginas 1-160.)

Door het Institut historique Belge de Rome:

Inventaire analytique des Libri obligationum et solutionum des Archives Vaticanes, au point de vue des anciens diocèses de Cambrai, Liége, Thérouanne et Tournai, par D. URSMER BERLIÈRE, O. S. B. Rome, Institut historique Belge, 18, Piazza Rusticucci, 1904.

Door de Openbare Bremer-Bibliotheek:

Alphabetisches Verzeichniss sämmtlicher Bücher der Bremischen öffentlichen Bibliothek, mit Bezeichnung des Standortes eines jeden Buches in derselben. Erste Hälfte, 1833. — Zweite Hälfte, 1834.

Verzeichniss der handschriftlichen Bücher und einiger alten Drucke der Bremischen öffentlichen Bibliothek, welche in den Schränken des grossen Bibliotheks-Saals aufbewahrt werden. Bremen, 1834.

Alphabetisches Verzeichniss der Bücher der Bremischen öffentlichen Bibliothek. Erste Fortsetzung des im Jahre 1833 und 1834 erschienenen Verzeichnisses. Bremen, 1859.

Verzeichniss werthvoller Werke zur englischen Litteratur und Geschichte aus der Bremer Stadtbibliothek. Bremen, 1899.

Door de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden:

Het Negerhollands der Deense Antillen. Bijdrage tot de geschiedenis der Nederlandse taal in Amerika, door D.-C. HESSELING. Leiden, 1905.

Cartularium der abdij Mariënweerd, uitgegeven door JAMES DE FREMERY, lid van de Maatschappij der Letterkunde. 's Gravenhage, 1890.

Door de stad Gent:

Carte du district de Gand, gravée par HENRI HONDIUS, 1641. Publication de la « Commission des Monuments de Gand ». (Ex. n° 4.) *Notice historique et explicative* par VICTOR VAN DER HAEGHEN, archiviste de la ville de Gand. *Reproduction lithographique exécutée sous la direction de* ARMAND HEINS. Gand, 1904. Het opschrift luidt: *Prænobili Magnifico Amplissimoq. Magistratui inclytæ civitatis Gandavensis Hanc Territorij eiusdem accuratam tabulam. Dedicat Dicatq. Henricus Hondius.*

Le grand plan de Gand, par SANDERUS et HONDIUS. 1641. (Ex. n° 4.) — Publication de la « Commission des Monuments de Gand ». *Texte historique et explicatif* par VICTOR VAN DER HAEGHEN, archiviste de la ville de Gand. *Reproduction lithographique, exécutée sous la direction de* ARMAND HEINS. Gand, 1904.

Door den heer J. Muyldermans, werkend lid:

St.-Cassianusblad. Tijdschrift voor opvoeding, onderwijs en onderwijzersbelangen. 7e jaarg. Nr 7, 1 Juni, 1905. Bijvoegsel nr 10.

Door den schrijver:

Een inventaris van 't jaar 1632, door A. DE POORTER, doctor in wijsbegeerte en letteren, leeraar in St.-Amands te Kortrijk. Brugge, 1905.

De laatstverschenen afleveringen van :
Biekorf. 16e jaargang. Nrs 10 en 11, 1905.

Ingekomen boeken. — Voor de boekerij der Academie zijn de volgende werken ingekomen :

Dietsche Warande en Belfort. Nr 6, 1905. — *Germania.* Nr 6, Juni 1905. — *Noord en Zuid. Tijdschrift ten dienste van Onderwijzers bij de studie der Nederlandsche Taal- en Letterkunde.* XXVIIIe jaargang. Nr 5, Mei 1905.

Ingekomen brieven. — De Bestendige Secretaris stelt de Vergadering in kennis met de ingekomen brieven :

1°) **Vlaamsch Natuur- en Geneeskundig Congres.** Gedrukte kennisgeving : het negende congres wordt gehouden te Aalst, op 23 en 24 September eerstkomende.

2°) **Uitgaven der Academie.** Bij brieve van 5 Mei 1905, zendt de Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs een schrijven over van een Leeraar, die om de volledige verzameling van de uitgaven der Academie verzoekt. — De Heer Minister verlangt in kennis gesteld te worden met het daaraan gegeven gevolg. — De vergadering meent, dat de opgegeven reden tot het bekomen van die verzameling niet voldoende is, en besluit tot een ongunstig antwoord.

3°) **Klerk van de Academie.** Brief van 18 Mei 1905, waarbij de Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs meldt,

dat eerlang het noodige crediet wordt aangevraagd tot verhooging van de jaarwedde van den klerk der Academie.

4°) **Van de Ven-Heremans' stichting.** Brief van 7 Juni 1905, waarbij de Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs twee afschriften stuurt van het koninklijk besluit, in dato 18 Mei 1905, houdende goedkeuring van het Reglement betreffende de *Van de Ven-Heremans' stichting*. (Zie Bijlage.)

5°) **Vergaderzaal der Academie.** Brief (8 Juni 1905) van den Heer Minister van Financiën en Openbare Werken, die laat weten dat de gaanderij in den hof der Academie wordt hermaakt naar den stijl van het gebouw en dat de werken eerlang worden aanbesteed. Tevens meldt de Heer Minister, dat hij met de heeren Cornelie en Thiery, te Gent, eene overeenkomst getroffen heeft tot het vervaardigen van de pleisteren versiersels en tot het uitvoeren van al de noodige voltooiingwerken. — Namens de Academie wordt een brief van dankbetuiging den heer minister Graaf de Smet de Naeyer toegestuurd.

6°) **Germaansch-Romaansch Woordenboek.** Brief van 8 Juni 1905, waarbij de heer Dr. W. de Vreese, werkend lid der Academie, op verzoek van den heer EUG. ULRIX, doctor in Romaansche philologie en leeraar aan het Koninklijk Athe-

næum te Brugge, een handschrift ter uitgave aanbiedt, getiteld « *De Germaansche elementen der Romaansche talen* ».

Namens het Bestuur der Academie, heeft de Bestendige Secretaris bedoeld Hs. aan den heer Dr. de Vos, voorzitter der Commissie voor Nieuwere Taal en Letteren, overgemaakt, met verzoek het ter tafel te brengen in de eerstkomende vergadering dier Commissie, welke twee verslaggevers zal benoemen.

Mededeelingen door den Bestendigen Secretaris.

1°) **Te Deum, op 18 Juni.** Hebben het *Te Deum* bijgewoond : de heeren J. BROECKAERT, onderbestuurder; EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris; JANSSENS, Mr. PRAYON-VAN ZUYLEN, Dr. DE VREESE en AM. JOOS, werkende leden.

Lieten zich verontschuldigen : de heeren G. SEGERS, bestuurder, TH. COOPMAN en K. DE FLOU, werkende leden.

2°) **Bezoek van Z. M. den Koning, op 18 Juni, te Gent.** Naar luid van zijne mededeeling in de vergadering van 12 April ll. (zie hooger, blz. 152), heeft de Bestendige Secretaris, bij brieve van 10 Juni en als gevolg op zijn vorig schrijven van 15 April, den Weled. Heer Gouverneur der provincie Oost-Vlaanderen beleefd verzocht het noodige te doen, opdat het den Koninklijken Bescherm-

heer der Academie behage deze met een bezoek te begunstigen.

Bij brieve van 14 Juni liet de Heer Gouverneur aan den Bestendigen Secretaris weten, dat het verblijf van Z. M. te Gent op 18 Juni al te kortstondig is, om aan Z. M. toe te laten gevolg te geven aan den wensch der Academie.

« Bij deze gelegenheid, is het mij een aangename plicht », — zegt de Bestendige Secretaris, — de Vergadering mede te deelen, dat Z. M., na zijne terugkomst van den Waterstoet en op zijnen rit door de jubelende stad, het Academie-gebouw voorbij rijdende, door onze Leden, die 's morgens het *Te Deum* hadden bijgewoond, van uit ons groot Salon luid en lang begroet werd met een hartelijk *Leve de Koning!* Dezes aandacht werd daarop gevestigd door minister Graaf DE SMET DE NAEYER te midden van het gejuich der geestdriftige menigte, die de straat vervulde, en het was duidelijk waar te nemen dat de hulde der Academie-leden Z. M. hoogst welgevallig was. Het is niet alleen mijne, maar tevens de hoop en de overtuiging van velen hier ter stede, dat de Koninklijke Vlaamsche Academie voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde, bij de eerst passende gelegenheid, het bezoek zal ontvangen van Z. M. den Koning. »

3°) **Vaderlandsche Feesten te Gent. Versiering en verlichting van het Academie-gebouw.** Ter gelegenheid van de Vaderlandsche Feesten

te Gent, tot viering van het 75-jarig Jubelfeest van 's Lands Onafhankelijkheid, was de gevel van het Academie-gebouw, door de zorgen van het Bestuur van Bruggen en Wegen en op de kosten van de Regeering, rijkelijk versierd en verlicht. De schets van deze versiering blijft bewaard in het Archief der Academie. In den wereldbol, die bovenop het koepeldak van het gebouw prijkt, lichtte van negen uur tot middernacht, en om de 7 minuten, bengaalsch vuur.

Tot het bijwonen van de verschillende plechtigheden tijdens de feesten, werden de heer Bestuurder, en ook de Heeren Leden der Academie uitgenoodigd.

4°) **Plechtige Vergadering van 29 Juni.** De Bestendige Secretaris heeft de eer dienaangaande de volgende mededeelingen te doen :

Bij brieve. werden tot die Vergadering uitgenoodigd : de Weled. heeren ministers Graaf de Smet de Naeyer, de Trooz, van den Heuvel en Baron van der Bruggen ; de Weled. heer Staatsminister Beernaert ; de Weled. heeren Schollaert, voorzitter van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, en C. Van Overbergh, algemeen bestuurder bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken.

Daar de Bestendige Secretaris, voor de eerste maal sedert het vervullen van zijn ambt belast is met de inrichting van de jaarlijksche Plechtige Vergadering der Academie, en daar deze Vergade-

ring dit jaar gewijd is aan de Verheerlijking van het 75e Jaarfeest van 's Lands Onafhankelijkheid, heeft hij het als een plicht beschouwd persoonlijk een bezoek af te leggen bij de hooggeplaatste personen en ambtenaren der stad, om ze tot de vergadering uit te noodigen. Als gevolg op het gedaan bezoek, werd hem, dien hij niet had kunnen aantreffen, een brief geschreven om hem te verzoeken het feest met zijne zeer gewaardeerde tegenwoordigheid te willen vereeren en aldus aan de Academie een blijk van belangstelling in hare werkzaamheid te geven.

Zulk bezoek werd afgelegd bij den heer gouverneur Graaf de Kerchove d'Exaerde; bij de heeren luitenant-generaals Baron Greindl en Lorain; bij Z. H. Mgr. den Bisschop van Gent; bij de Heeren Senatoren en Volksvertegenwoordigers; bij de Heeren Hoogambtenaren van het Hof van beroep en van het Parket; bij den heer Ligy, generaal der Burgerwacht, en bij de heeren generaals Mersch, Pinte en Thijs der Bezetting; bij den heer burgemeester Braun en bij de Heeren Schepenen der Stad; bij de Heeren Hoogleeraren der Universiteit, bij de Geestelijkheid der stad en bij het Bestuur van Bruggen en Wegen.

Eene uitnoodiging, bij brieve, werd ook gezonden aan den Eerw. heer Van de Ven der Societeit Jesu, den milden stichter van het Van de Ven-Heremans'fonds; aan den heer Arthur

Merghelynck, te Ieperen; aan den Heer Griffier der provincie ; en aan den heer Mathieu, bestuurder van het Koninklijk Conservatorium te Gent.

Aan de Heeren Kolonels en aan de Heeren Bevelhebbers der Burgerwacht en der Bezetting werd eene uitnoodiging gezonden, met verzoek de namen op te geven der Heeren Stafofficieren en Officieren onder hun bevel, die de plechtigheid zouden wenschen bij te wonen, opdat hun eene uitnoodiging zou kunnen toegestuurd worden.

De Heeren hoofdopstellers van al de Gentsche dagbladen werden insgelijks uitgenoodigd. Aan allen werd gevraagd het programma der vergadering een paar malen in hun blad te willen opnemen. In de zaal zal eene bijzondere plaats zijn ter beschikking van de Heeren dagbladschrijvers.

Verder zijn ongeveer 700 uitnoodigingen verzonden binnen en buiten Gent, aan de Heeren Leden der Bestendige Deputatie ; aan provincie- en gemeenteraadsleden van Gent ; aan Heeren magistraten, hoogleeraars en anderen, openbare ambtenaren, geestelijken, advocaten, notarissen, letterkundigen, kunstminnaren enz. Tal uitnoodigingen werden, ten slotte, ter beschikking gesteld van de heeren Leeraars van het Atheneum, van de Middelbare en Lagere scholen, van het personeel van de Vrije Onderwijsgestichten en van de Heeren theologanten in het Groot Seminarie.

5°) **Van de pers gekomen uitgaven der Academie** : *a*) *Kern van ons Burgerlijk Wetboek*, door Mr. L. DOSFEL ; — *b*) *Kinderspel en kinderlust*, door A. DE COCK en IS. TEIRLINCK.

Den 29 Mei had de Bestendige Secretaris het genoegen aan de Heeren werkende en briefwisselende Leden der Academie een exemplaar te sturen van het boek van den heer Mr. L. Dosfel, advocaat te Dendermonde, getiteld : *Kern van ons Burgerlijk Wetboek. Eene poging tot verspreiding der Nederlandsche Rechtstaal.*

Den 12 Juni, werd aan dezelfde Heeren Leden verzonden : *Kinderspel en Kinderlust in Zuid-Nederland*, door A. DE COCK en IS. TEIRLINCK, *met schema's en teekeningen van Herman Teirlinck*. Met goud bekroond door de Academie. Vijfde deel : IX, *Marbelspelen*. X, *Topspelen*, XI, *Kinderspeeltuig*.

Met innige voldoening wijst de Bestendige Secretaris op het heuglijk feit, dat het werk van Dr. DOSFEL de eerste uitgave is van het *Van de Ven-Heremans'fonds*, waarvan de zeer Eerw. heer Van de Ven der Societeit Jesu te Aalst, de edelmoedige stichter is. Een exemplaar van het boek werd door zijne zorgen aan den Eerw. heer Van de Ven gestuurd, met herhaalde dankbetuiging, namens de Koninklijke Vlaamsche Academie, voor de milde gift, waarmede hij ons Koninklijk Genootschap geliefde te begunstigen.

Op de toezending van bedoeld boek volgde een schrijven van 2 Juni 1905, waarbij de Eerw.

heer J. Van de Ven dank daarvoor betuigt en waarin het volgende te lezen staat :

« Ik heb het boek een weinig doorloopen en « heb het klaar en duidelijk gevonden, wat voor- « zeker hier te zamen met de bondigheid eene « groote hoedanigheid is. De heer Dosfel is reeds « bij velen gunstig bekend en zijn werk zal dus « ook bijval hebben. Mocht toch elkeen meer en « meer begrijpen hoe hoogst dringend en nood- « zakelijk de wetenschappelijke uitgaven zijn! ».

6°) **Verhandeling van Dr. V. Fris**, getiteld : *Schets van den Economischen toestand van Vlaanderen in het midden der XIVe eeuw.* De Bestendige Secretaris deelt aan de Vergadering de verslagen mede door de heeren Muyldermans, Broeckaert en Jhr. Nap. de Pauw over deze verhandeling uitgebracht.

Mededeelingen namens Commissiën.

1°) **Bestendige Commissie voor Middelnederlandsche letteren.** *Zitting van 12 April 1905.* Namens de Commissie deelt de heer K. de Flou, secretaris, het volgend verslag over deze vergadering mede :

De zitting vangt aan om 11 1/2 uren.

Zijn aanwezig : de HH. Gailliard, voorzitter; Broeckaert, de Gheldere, de Pauw, de Vreese, leden, en de Flou, secretaris.

De Heer DE FLOU leest het verslag der vergadering van 22 Februari 1905, dat goedgekeurd wordt.

De Heer DE VREESE leest zijn verslag over het fragment van *Wapene Martijn*, door den Heer Gailliard aangeboden. Spreker is van meening, dat het stuk van rond 1480 is, te oordeelen naar zekere daarin voorkomende verkortingen. Deze tekst zal dienstig zijn bij verdere tekstcritiek, en daarom raadt Spreker aan hem te laten drukken.

De Heer DE PAUW stelt vast, dat er ongeveer een half vel schrift ontbreekt, om den tekst in orde te brengen.

De Heer DE VREESE leest een ontwerp van reglement voor de uitgaven der Commissie voor, en geeft, artikel bij artikel, de noodige toelichtingen.

De Heer DE PAUW vindt het raadzaam de voorgeslagen regelen eerst op de later aan te bieden werken toe te passen.

Daarmede stemt de vergadering in.

De Heer DE VREESE vraagt dat zijn ontwerp zou gedrukt en aan de leden der Commissie ter inzage rondgestuurd worden.

De vergadering wordt om 12 1/2 uren gesloten.

2°) **Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal en Letteren.** De heer Th. Coopman, secretaris, deelt aan de Academie mede, dat de Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal en Letterkunde, in hare vergadering van heden morgen, besloten heeft het *Germaansch-Romaansch Woordenboek* van den heer EUG. ULRIX, haar door het Bestuur overgemaakt, aan het oordeel te onderwerpen van de hooggeachte buitenlandsche eereleden de heeren Dr. FRANCK, te Bonn en Dr. KLUYVER, te Leiden, en van Dr. W. DE VREESE, werkend lid, welke verzocht zullen worden daarover verslag uit te brengen. — Aangenomen.

Voorstel door den Bestendigen Secretaris.

Driejaarlijksche Prijskamp voor Nederlandsche tooneelletterkunde en Vijfjaarlijksche Wedstrijd voor Nederlandsche Letterkunde. Alhoewel de 3- en 5jaarlijksche prijskampen geene Academische, wél Staatsprijskampen zijn, heeft niettemin de Bestendige Secretaris de eer het volgende voorstel ter tafel te brengen :

« Voortaan schenkt de Koninklijke Vlaamsche « Academie aan de met goud bekroonden in den « *3-jaarlijkschen Wedstrijd voor Nederlandsche Tooneelletterkunde* en in den *5-jaarlijkschen Wedstrijd* » *voor Nederlandsche Letterkunde* een (verguld) « eeremetaal met diploma, die hun uitgereikt wor- « den op de eerstvolgende openbare plechtige ver- « gadering. »

De Bestendige Secretaris doet overigens opmerken, dat het art. 18 uit de Algemeene Verordeningen van den Vijfjaarlijkschen Wedstrijd (zie Jaarboek van 1905, blz. 87) in dezer voege luidt : « Het oordeel van den Keurraad zal afgekondigd « worden in de Openbare Zitting der... Koninklijke « Academie... op wier voorstel de keurraad zal « genoemd zijn ».

— De Academie beslist dit voorstel op hare eerstkomende vergadering te bespreken.

DAGORDE.

1°) **Eereteeken voor de Academieleden.** Ten gevolge van onverwachte omstandigheden, heeft

de juwelier te Gent, die met het vervaardigen van het eereteeken belast is, dit niet kunnen leveren vóor de Plechtige Vergadering der Academie. — De Bestendige Secretaris en de heer Mac Leod, daartoe door de Vergadering aangesteld, zullen de zaak verder bezorgen.

2°) VERKIEZINGEN.

a) Verkiezing van briefwisselende leden.

1e PLAATS : *Verkiezing van een briefwisselend lid, tot vervanging van den heer* L. DE KONINCK, *ontslagnemer.*

Worden door den heer Bestuurder als stemopnemers aangewezen de heeren Coopman en Dr. Claeys.

Wordt gekozen : de heer C. LECOUTERE, hoogleeraar te Loven.

2de PLAATS : *Verkiezing van een briefwisselend lid, tot vervanging van den heer* J. BOUCHERIJ, *thans werkend lid.*

Worden door den heer Bestuurder als stemopnemers aangewezen de heeren Jhr. de Pauw en D. Claes.

Wordt gekozen : de heer P. BELLEFROID, letterkundige, advocaat te Hasselt en docent te Luik.

3de PLAATS : *Verkiezing van een briefwisselend lid, tot vervanging van den heer* A. JOOS, *thans werkend lid.*

Worden door den heer Bestuurder als stemopnemers aangewezen de heeren Prayon-van Zuylen en Muyldermans.

Wordt gekozen : de heer Dr. EUG. VAN OYE, letterkundige te Oostende.

4de PLAATS : *Verkiezing van een briefwisselend lid, tot vervanging van den heer* Dr. MAC LEOD, *thans werkend lid.*

Worden door den heer Bestuurder als stemopnemers aangewezen de heeren Dr. de Vreese en Janssens.

Wordt gekozen : de heer OMER WATTEZ, letterkundige, leeraar aan het Koninklijk Atheneum te Doornik.

b) **Verkiezing van een buitenlandsch eerelid.**

Verkiezing van een buitenlandsch eerelid, tot vervanging van wijlen Dr. KARL TANNEN.

Worden door den heer Bestuurder als stemopnemers aangewezen de heeren K. de Flou en Boucherij.

Wordt gekozen : de heer Dr. JOSTES, te Munster.

3°) **Wedstrijden.** *Lezing door den Bestendigen Secretaris over de verslagen betreffende de wedstrijden.*

EERSTE PRIJSVRAAG. MIDDELNEDERLANDSCHE LETTERKUNDE : *Een onomasticon of lijst van persoonsnamen der Middelnederlandsche Letterkunde.* Prijs : 600 fr.

De heeren Dr. W. de Vreese, K. de Flou en J. Broeckaert, verslaggevers, zijn het eens om aan de vergadering voor te stellen het eenig ingezonden antwoord te bekronen, op voorwaarde dat de schrijver zijn werk tot volkomen genoegen der Academie volledige.

Met eenparige stemmen sluit zich de Academie bij dit voorstel aan. Er wordt diensvolgens overgegaan tot de opening van het gesloten briefje met kenspreuk, dat bij het antwoord gevoegd is, en waaruit blijkt, dat de schrijver daarvan is : de heer Dr. LECOUTERE, hoogleeraar te Loven.

TWEEDE PRIJSVRAAG. GESCHIEDENIS : *Welken invloed hebben de Zuidnederlandsche uitgewekenen van de XVIe eeuw uitgeoefend op de taal en letterkunde, de kunst, den handel, de nijverheid en de staatkundige ontwikkeling van Noord-Nederland?* Prijs : 600 fr.

Een enkel antwoord werd ingezonden. De heeren Prayon-van Zuylen, A. de Ceuleneer en J. Muyldermans, verslaggevers, stellen alle drie voor dit te bekronen. De bekroning zou echter afhankelijk gesteld worden van de voorwaarde, nl. zooals de heer Prayon, eerste verslaggever, zegt, dat « de Schrijver zijne verhandeling onder « toezicht van den keurraad — of althans van « een zijner leden — met de grootste zorg en « oplettendheid kuische en wiede ».

Van zijnen kant, uit de heer A. de Ceuleneer, tweede verslaggever, den wensch, dat zijne wenken door den Schrijver van het verdienstelijk werk in acht genomen worden.

Eindelijk verklaart de heer Muyldermans, derde verslaggever, te wenschen, dat eenige uitdrukkingen, die hem niet al te onpartijdig voorkomen, door den Schrijver gewijzigd worden.

Onder dat beding, kent de Academie den prijs aan het ingezonden handschrift toe. Na opening van het briefje, bij het antwoord gevoegd, wordt bevonden dat de Schrijver daarvan is : de heer J. L. M. EGGEN, te Gistel (onder Oostende).

DERDE PRIJSVRAAG. DRUKKERSVAK : *Eene volledige Nederlandsche vakwoordenlijst van het Drukkersvak, zooveel mogelijk met opgave van de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche benamingen en met afbeelding van de vermelde voorwerpen.* Prijs : 500 fr.

Vier antwoorden zijn ingekomen.

De heeren Coopman, Gailliard en Broeckaert, verslaggevers, stellen voor de prijsvraag aan te houden tot 31 December 1907, het bedrag van den uitgeloofden prijs te verdubbelen, en, bij uitzondering, te veroorloven dat de vier Mededingers hun handschrift, na 1n Juli eerstkomende, terug kunnen bekomen. (Men zie *Besluit en voorstel* van het verslag van den heer Coopman.)

De Academie beslist deze voorstellen te verzenden naar de Commissie die met het stellen van prijsvragen zal belast worden.

VIERDE PRIJSVRAAG. FOLKLORE : *Eene zoo volledig mogelijke verzameling en nauwkeurige beschrijving van de oude en hedendaagsche Volksspelen in Vlaamsch-België, met aanteekening der daarbij gezongen liederen* (woorden, en, in zoo ver mogelijk is, de muziek). Prijs : 800 fr.

Eén antwoord is ingekomen.

De heeren Coopman, Joos en Bols, verslaggevers, stellen voor niet alleen de prijsvraag voor het jaar 1909 of 1910 aan te houden, maar ook den arbeid te verdeelen en verscheidene prijsvragen over de Volksspelen uit te schrijven.

De Academie beslist het voorstel van de Heeren Verslaggevers te verzenden naar de Commissie die tot voorstelling van prijsvragen zal benoemd worden.

VIJFDE PRIJSVRAAG. 1830-1905 : *Lierzang. Verheerlijking van den vreedzamen vooruitgang van het Belgische Vaderland op het gebied van letterkunde, kunst, wetenschap, handel en nijverheid.* Prijs : 750 fr.

Tien antwoorden zijn ingekomen.

De heeren Bols, Boucherij, Claes, Claeys en Janssens, verslaggevers, stellen voor den uitgeloofden prijs niet toe te kennen. In den keurraad is echter tot bespreking gekomen de mogelijkheid

eervolle meldingen of belooningen toe te staan. — De Academie beslist geene der ingezonden antwoorden te bekronen.

ZESDE PRIJSVRAAG. 1830-1905. *Geschiedkundige verhandeling. Volksboek. Leopold I en Leopold II, in verband met den zedelijken en stoffelijken vooruitgang, het algemeen welzijn en de toekomst van België.* Prijs : 750 fr.

Drie antwoorden zijn ingekomen.

De heeren Segers, Muyldermans, de Ceuleneer, Prayon-van Zuylen en Bols, verslaggevers, zijn het niet eens omtrent het al of niet toekennen van den uitgeloofden prijs.

De twee eerste verslaggevers, de heeren Segers en Muyldermans, stellen voor den prijs niet toe te kennen en de prijsvraag opnieuw uit te schrijven.

De drie andere verslaggevers, de heeren de Ceuleneer, Prayon-van Zuylen en Bols, meenen integendeel dat de prijs aan het Hds. n^r^ 1 mag worden toegekend. De heer Bols, vijfde verslaggever, uit evenwel den wensch, dat de Schrijver zijn werk wijzige volgens de aanmerkingen van den keurraad ; dat twee juryleden door de Academie aangesteld worden, om op de drukproeven na te zien of de gedane aanmerkingen zooveel mogelijk werden nagekomen ; en dat er, ten slotte, aan het boek een uitgebreide alphabetische inhoudstafel zal worden bijgedrukt.

— De Academie beslist geen der ingezonden stukken te bekronen. Het voorstel betreffende het opnieuw uitschrijven van de prijsvraag wordt verzonden naar de Commissie voor het stellen van prijsvragen.

De Bestendige Secretaris meent de aandacht zijner Medeleden te moeten vestigen op het feit dat, voor vele der ingezonden antwoorden, de Heeren Verslaggevers bitter klagen over taal en stijl. « Het dunkt mij niet te veel gevraagd », zegt dienaangaande de Heer J. Muyldermans, « dat schrijvers, die hun opstel aan de Academie « onderwerpen, de spelfouten vermijden, welke « men in het studiewerk onzer collegie-knapen « niet zou gedoogen. »

Terecht mag men zich afvragen, of schrijvers van Fransche « mémoires » zich zouden veroorloven bij de Académie de Belgique, b. v., stukken in te dienen, welke in het opzicht van taal, stijl en spelling eenigszins mochten te wenschen overlaten. De Bestendige Secretaris is dan ook zoo vrij voor te stellen, dat bij het uitschrijven van prijsvragen voortaan zou worden bepaald, dat ingezonden antwoorden, die in bedoeld opzicht niet onberispelijk zouden zijn, niet meer zullen in aanmerking komen.

— Op voorstel van den heer Baron de Bethune beslist de Academie in de Juli-vergadering over het grondbeginsel te stemmen.

In zijn verslag over de zesde prijsvraag (*Volksboek 1830-1905*), schrijft de Heer J. Bols als volgt:
« Nr 3 (dat door de Juryleden als niet bekronens-
« waardig aanzien wordt)... staat door zijne keu-
« rige, welluidende taal boven nr 1 en overtreft
« verre nr 2... Ik druk den wensch uit, dat de
« schrijver... zijn verdienstelijk werk ter verheer-
« lijking van Leopold I en Leopold II late drukken
« (*al is 't dan niet door de zorgen der Academie*)
« met inachtneming zooveel mogelijk van de aan-
« merkingen door de leden van den keurraad
« gedaan. »

De Bestendige Secretaris moet den Heer Bols en tevens de Heeren Leden hierop opmerkzaam maken, dat, luidens de voorwaarden onzer Wedstrijden, al de ingezonden handschriften eigendom der Academie zijn en in haar archief bewaard blijven, en dat de Academie zich het recht voorbehoudt deze, geheel of gedeeltelijk, in druk te geven.

De opmerking, door den Bestendigen Secretaris gedaan geeft aanleiding tot eene bespreking, waaraan de heeren Bestuurder, Coopman, Prayon-van Zuylen en Dr. de Vreese deel nemen. Er wordt besloten de zaak in de eerstkomende zitting ter tafel te brengen.

De vergadering wordt te 4 u. 3/4 gesloten.

BIJLAGE.

REGLEMENT

VOOR DE

VAN DE VEN-HEREMANS' STICHTING

Ministerie van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs.

BEHEER VAN HOOGER ONDERWIJS, WETENSCHAPPEN EN LETTEREN.

LEOPOLD II, Koning der Belgen,

Aan allen, tegenwoordigen en toekomenden, HEIL!

Gezien Ons besluit van 10 Maart 1903, Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs machtigende, namens de Regeering, voor de Koninklijke Vlaamsche Academie, de door den heer J.-F.-H. Van de Ven gedane gift te aanvaarden;

Gezien het advies van dit Genootschap;

Op voorstel van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs,

Wij hebben besloten en Wij besluiten :

ART. 1. Wordt goedgekeurd volgend reglement :

« Art. 1. De jaarlijksche intrest 3 t. h. van het kapitaal 20,000 frank door den heer Joannes-Franciscus-Henricus Van de Ven geschonken volgens akte verleden ten overstaan van Mr George Van de Zanden, notaris te Antwerpen, op 16 Januari 1903 en het Koninklijk besluit van 10 Maart daarop volgend, tot goedkeuring dezer gifte, gedaan ten behoeve der Koninklijke Vlaamsche Academie, zal uitsluitend gebruikt worden tot

bevordering der Nederlandsche taal en wetenschap, door het uitgeven, in het Nederlandsch, van nieuwe werken over natuur- of geneeskundige wetenschappen, over rechtsgeleerdheid en over het vak van den ingenieur.

« Art. 2. Mochten, in den loop van één jaar, geene dergelijke werken ter uitgave aangeboden of geene der aangebodene daartoe geschikt geacht worden, dan wordt de intrest over dat jaar gevoegd bij dien van het volgende jaar.

« Art. 3 Mocht de intrest van één of meer jaren niet toereikend zijn om het drukken van één of meer ter uitgave aangeboden werken te bekostigen, dan kan de Koninklijke Vlaamsche Academie, op voorstel en verslag van hare bevoegde commissie, het ontbrekende aanvullen uit de tot dat doel voorziene middelen op hare gewone jaarlijksche begrooting.

« Art. 4. Het beheer van de Van de Ven-Heremans' stichting wordt waargenomen door de Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal en Letterkunde, die telken jare in den loop der maand December schriftelijk verslag uitbrengt over de werkzaamheid betreffende het fonds en dezes geldelijken toestand. Die verslagen worden gedrukt in de « Verslagen en Mededeelingen » der Academie.

« Art. 5. Over elk ingezonden handschrift betreffende de in artikel 1 bepaalde vakken worden door die Bestendige Commissie, welke te dien einde telkens drie commissarissen benoemt, verslagen overgelegd aan de Academie, die over het al of niet drukken zoo wel van die verslagen als van het handschrift beslist.

« Art. 6. Op den omslag en het titelblad van elk uitgegeven werk staat : « *Koninklijke Vlaamsche Academie voor taal- en letterkunde. Van de Ven-Heremans' stichting, uitgave nr ...* »

« Art. 7. Alleen drukvaardige en duidelijk geschreven handschriften kunnen in aanmerking komen.

« Art. 8. Bij elk voorstel tot uitgave, voegt de voornoemde Bestendige Commissie eene raming der kosten.

« Art. 9. Wordt een ingezonden handschrift ter uitgave niet aangenomen, dan wordt het den schrijver teruggezonden. De uitgegeven handschriften blijven de eigendom der Academie.

« Art. 10. De schrijver van een door de Academie uitgegeven werk ontvangt honderd present-exemplaren. In geval hij er meer begeert, kan hij zich daaromtrent met den drukker der Academie verstaan.

« Art. 11. De schrijver behoudt zijn eigendomsrecht, tevens het recht tot verdere uitgave, vertaling, enz.

« Art. 12. De uitgaven worden gedrukt in ten minste tweehonderd vijftig exemplaren, de honderd present-exemplaren niet medegerekend.

« Art. 13. Op voorstel en verslag van hare voornoemde Bestendige Commissie, blijft de Koninklijke Vlaamsche Academie steeds bevoegd, indien ze zulks wenschelijk of nuttig acht, twee of meer jaren vooraf het vak of de vakken te bepalen en kenbaar te maken, waarover zij, voor een vastgesteld jaar, wetenschappelijke werken ter uitgave inwacht; zelfs, bepaalde wetenschappelijke vraagstukken ter behandeling aan te bevelen.

« Art. 14. Het verslag, bedoeld in artikel 4, wordt jaarlijks den heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs, als inlichting overgemaakt. »

ART. 2. Onze Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs is belast met de uitvoering van dit besluit.

Gegeven te Laeken, den 18n Mei 1905.

LEOPOLD.

Van 's Konings wege :
Voor den Minister van Binnenlandsche Zaken
en Openbaar Onderwijs, afwezig :
De Minister van Buitenlandsche Zaken
P. DE FAVEREAU.

PLECHTIGE VERGADERING

van 29n Juni 1905

in de Groote Zaal van de Lakenhalle.

De zitting vangt te 11 uur aan.

Aanwezig : de heeren G. SEGERS, bestuurder; J. BROECKAERT, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren DR. CLAEYS, JHR. N. DE PAUW, TH. COOPMAN, J. BOLS, K. DE FLOU, D. CLAES, ALF. JANSSENS, JHR. DR. K. DE GHELDERE, A. PRAYON-VAN ZUYLEN, A. DE CEULENEER, DR. W. DE VREESE, J. MUYLDERMANS, J. BOUCHERIJ en AM. JOOS, werkende leden;

de heer H. VERRIEST, briefwisselend lid;

de laatstverkozene briefwisselende leden DR. LECOUTERE, PAUL BELLEFROID, DR. EUG. VAN OYE en OMER WATTEZ.

De heeren HELLEPUTTE en Baron DE BETHUNE, werkende leden, hebben bericht gezonden, dat zij de vergadering niet kunnen bijwonen.

***

Vereeren de plechtigheid met hunne tegenwoordigheid de heeren :

Baron K. Greindl, opperbevelhebber der Burgerwacht van Oost- en West-Vlaanderen; — Cyr. Van Overbergh, algemeen bestuurder bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs, als vertegenwoordiger van den Weledelen heer minister de Trooz; — Baron R. de Kerchove d'Exaerde, gouverneur der provincie Oost-Vlaanderen; — Eerw. heer kanunnik Segers, aartsdiaken, als vertegenwoordiger van Z. H. Mgr. den Bisschop van Gent; — J. Lammens, oud-senator; — E. de Kerchove d'Ousselghem, senator; — A. Verhaegen, volksvertegenwoordiger; — Eerw. Heer A. De Bock, aartspriester van het Bisdom; — P. Thomas, rector der Hoogeschool; — J. Van der Linden, beheerder en opziener der Hoogeschool; — E. De Heem, hoofdingenieur van Bruggen en Wegen; — K. Stassinet, majoor-bevelhebber van de Schutterij der Burgerwacht; — T. Timmermans, majoor-bevelhebber van de Jagers te voet der Burgerwacht; — F. de Smet, aide-de-camp van luitenant-generaal Baron

Greindl; — C. de Kerchove d'Exaerde, aide-de-camp van luitenant-generaal Baron Greindl; — O. Bruneel, schepen der stad Gent; — A. Casier, Jos. Casier, K. Lybaert, K. Marinx, A. Siffer en P. Zenner, gemeenteraadsleden; — J. de Poorter, provincieraadslid en schepen te Evergem; — Dr. de Cooman, provincieraadslid te Brugge; — A. Bley, J. Nossent en P. Van Durme, hoogleeraren; Eerw. Heer F.-X. Cantaert, kanunnik van Sint-Baafs; — Eerw. Heer E. De Lepeleer, kanunnik van Sint-Baafs en leeraar aan het Koninklijk Atheneum; — Eerw. Heer R. De Ruyver, kanunnik en pastoor van Sint-Baafs; — S. Hartog, rabbijn der Israëlietische Kerk; — Eerw. Heer C. Verbruggen, president van het Bisschoppelijk Seminarie; — Eerw. Heer Standaert, leeraar aan het Seminarie; — E. Mathieu, bestuurder van het Koninklijk Conservatorium; — L. Loos, schoolopziener van het Lager Onderwijs; — A. Vermast, bestuurder der Middelbare School; — Dr. A. Van de Velde, bestuurder van het Stedelijk Laboratorium; — V. Fris, leeraar aan het Koninklijk Atheneum; — Eerw. HH. E. Soens en A. Scheiris, leeraars aan het Sint-Lievensgesticht; — Eerw. Heer Heynssens

der Societeit Jesu te Gent; — D. VAN REYS-SCHOOT en EDW. BLAES, toondichters; — G. CLAEYS-BOÚÚAERT, bankier, oud-provincie- en gemeenteraadslid; — verder, verscheidene Heeren pastoors en onderpastoors der stad, talrijke onderwijzers, studenten, theologanten, letterkundigen, toonkundigen, beambten bij openbare besturen en een zestigtal Dames.

***

De heer G. Segers, bestuurder, verklaart de vergadering geopend, en betuigt aan de aanwezige personen den dank der Academie voor hunne talrijke opkomst. Hij verleent het woord aan den Bestendigen Secretaris, om de ingekomen stukken te lezen.

De heer Edw. Gailliard, bestendige secretaris, stelt de vergadering in kennis met de ingekomen brieven. Verscheidene hooggeachte personen, zegt hij, hebben schriftelijk hun leedwezen uitgedrukt omdat zij verhinderd zijn deze plechtige Vergadering bij te wonen. Het zijn de Heeren : DE TROOZ, minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs, die zich evenwel door den Heer CYR. VAN OVERBERGH, algemeen bestuurder van het Hooger Onderwijs, heeft

laten vertegenwoordigen; — Graaf DE SMET DE NAEYER, minister van Financiën; — Baron VAN DER BRUGGEN, minister van Landbouw en Schoone Kunsten; — J. VAN DEN HEUVEL, minister van Justitie; — SCHOLLAERT, voorzitter van de Kamer van Volksvertegenwoordigers; — O. DE MEULENAERE, eerste voorzitter bij het Hof van beroep; — luitenant-generaal LORAIN, bevelhebber der eerste Krijgsafdeeling; — generaal-majoor A. LIGY, hoofd der Burgerwacht; — COEVOET, eere-eerste voorzitter bij het Hof van beroep; — Mgr. A. STILLEMANS, bisschop van Gent, die zich echter op deze plechtigheid door den Eerw. heer kanunnik SEGERS, aartsdiaken, heeft laten vertegenwoordigen; — HEIDERSCHEIDT, kamervoorzitter bij het Hof van beroep; — generaal PINTE, bevelhebber der Ruiterij te Gent; — BRAUN, burgemeester der stad Gent, die eerst met de meeste welwillendheid beloofd had de plechtige Vergadering bij te wonen, maar onverwachts, uit hoofde van hoogstdringende aangelegenheden, verhinderd is aan zijne belofte te voldoen; — COGELS-OSY, gouverneur der provincie Antwerpen; — de senatoren CLAEYS-BOÚÚAERT,

Delanier, Leger, A. Vercruysse en A. Verbeke; — A. Mechelynck, volksvertegenwoordiger; — Th. Wouters, advocaat-generaal; E. De Bast en Baron de Crombrugghe de Looringhe, ondervoorzitters bij de Rechtbank; — C. Wurth, procureur des Konings; — Mory, kolonel van het eerste regiment voetvolk; — Marc Baertsoen, schepen der stad; — H. Boddaert, provincie-raadslid; — Louis De Reu, griffier der provincie; — Kanunnik De Meester, secretaris van het Bisdom; — Domela Nieuwenhuijs, predikant van de Evangelisch Hervormde Gemeente; — Mast de Maeght, advocaat te Gent; — Victor van der Haeghen, archivaris der stad Gent; — Eerw. Heer Van de Ven der Societeit Jesu te Aalst, de milde stichter van het Van de Ven-Heremans' fonds; — Jhr. Arthur Merghelynck, te Iperen; — Karel Mestdagh, bestuurder van het Muziek-Conservatorium te Brugge; — en Allegaert, opzichter der Normaalscholen, te Brussel.

Daarna opent de heer G. Segers, bestuurder, de Vergadering met eene toespraak over *Het Vijf-en-zeventigjarig Jubelfeest van*

België's Onafhankelijkheid en de Koninklijke Vlaamsche Academie.

Hij hangt een tafereel op van den heerlijken toestand, waarin het Vaderland zich verheugt, en doet uitschijnen, dat deze vooral aan onze Vorsten, aan de eendracht tusschen alle Belgen, aan hunne deugden, aan hunne liefde tot den arbeid te danken is.

Spreker werpt eenen vluchtigen blik op het onstaan en de ontwikkeling der Vlaamsche Beweging, op de herleving der Vlaamsche letterkunde en der Vlaamsche kunst.

De Nederlandsche Taalcongressen bevorderden de studie onzer taal en letterkunde. Zij brachten in ruime mate bij om de duurzame vriendschap tusschen België en Nederland te doen ontstaan.

Aan Z. M. Leopold II wordt hulde gebracht om het stichten der Koninklijke Vlaamsche Academie. Dit geleerd genootschap heeft zich vooral toegelegd op de studie der Middeleeuwsche teksten, der gewestspraken en der nieuwere letterkunde. Ook heeft het zich ieverig bezig gehouden met het onderwijs onzer taal.

De Academie heeft aldus niet alleen een wetenschappelijk doel nagestreefd. Zij heeft het stambewustzijn, het nationaliteitsgevoel, de vaderlandsliefde onzer landgenooten ontwikkeld.

Het Vlaamsche volk is innig verkleefd aan het Koninklijk stamhuis, aan onze taal, aan onze overleveringen, aan het Vaderland. Wij zullen, elk in onzen werkkring, deze gevoelens versterken. De Koninklijke Vlaamsche Academie zal steeds

een brandpunt van vaderlandsliefde en idealismus wezen; aldus zullen wij het Vaderland op de krachtdadigste en doeltreffendste wijze dienen.

De Heer Bestuurder verleent het woord aan den Eerw. Heer Dr. Kanunnik Claeys, die eene rede voordraagt over *De Lierzang ter verheerlijking van het Jubelvierend Vaderland.*

De heer Claeys bespreekt den wedstrijd geopend door de vijfde prijsvraag : « Lierzang. Verheerlijking van den vreedzamen vooruitgang van het Belgische Vaderland op het gebied van letterkunde, kunst, wetenschap, handel en nijverheid ». Tien antwoorden zijn ingekomen. De keurraad heeft den uitgeloofden prijs niet toegekend. Sommige mededingers hadden de vereischten van een lierzang uit het oog verloren en waren tot prozaïsch verhalenden of voorstellenden toon gedaald. Anderen, zangerig, lyrisch, behandelden al te weinig de uitgeschreven prijsvraag.

In dichterlijk proza en naar eigen opvatting, stelde de heer Claeys voor op welke wijze de lierzang kon aangeheven worden. Hij eindigde met lezing te geven van enkele stukken aan verschillende gedichten ontleend en die, echt poëtisch en verdienstelijk, tot getuigenis strekken van groot talent en ernstige bewerking.

Het woord is thans aan den Heer Dr. Willem de Vreese, die spreken zal over *De*

Gedenkstukken onzer Middeleeuwsche Letterkunde.

Het is een algemeen verspreide meening, dat de Middelnederlandsche handschriften zeer zeldzaam zijn, maar dat is maar betrekkelijk waar. Ten behoeve van Spreker's *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta* zijn er tot op den dag van heden weinig minder dan 5000 opgespoord, en het onderzoek is nog lang niet afgeloopen.

Onze handschriften zijn volgenderwijze over Europa verspreid.

Spanje, Zwitserland en Zweden hebben er de minste : elk een 10-tal; Italie : 20; Denemarken : 46; Frankrijk : 170; Engeland : meer dan 200; Duitschland: 724; Holland: 1542; België : ± 1900.

De steden waar er het meeste bewaard worden (openbaar en privaat bezit samengerekend), zijn : Londen : meer dan 120; Parijs : 141; Amsterdam: ± 150; Berlijn: 241; Leiden: ± 400; Den Haag : ± 500; Gent : ± 525; Brussel : meer dan 1200, waarvan ongeveer 1100 op de Koninklijke Boekerij, in dit opzicht dus de rijkste van alle. Naar een matige berekening schat de Spreker het getal bewaarde codices op ruim 7000.

In het kort schetst hij thans het belang van die handschriften voor de beschavingsgeschiedenis van het Nederlandsche volk, door een beredeneerde statistiek van hun inhoud te geven.

Tot nog toe zijn niet veel meer dan een 1000-tal dezer handschriften door de beoefenaars der philologie benuttigd.

Bijbelhandschriften zijn er meer dan 300, niet medegerekend de Souter, die (steeds afzonderlijk)

in meer dan 100 codices voorkomt. De verschillende bewerkingen van het leven van Jezus staan in ongeveer 100 handschriften, terwijl de Passie alleen in een nog grooter getal voorkomt. Heiligenlevens, inbegrepen dat der Maagd Maria en van hare ouders : meer dan 100. De werken van al de groote kerkvaders zijn in het Dietsch vertaald; het talrijkst zijn de codices van S. Augustinus, t. w. 145, en van S. Bernardus : 165. Dit vertaalwerk deed woordenboeken ontstaan. Kleine woordenlijsten werden al heel vroeg aangelegd, maar ook reeds vóor 1400 werd een compleet Latijnsch-Nederlandsch woordenboek samengesteld.

Hand in hand met dit vertalen ging het scheppen van oorspronkelijke werken. Naast de werken van Ruusbroec (150 hss.), Mande, Groote, bestaan er honderden andere, te veel om afzonderlijk te noemen. Slechts een naam wil Spreker niet verzwijgen : Thomas a Kempis' *Imitatio* werd in de 15de eeuw tot zesmaal toe vertaald, en van de verschillende redacties samen bestaan er meer dan 60 handschriften.

Grooten invloed op de mystiek hebben gehad Tauler en Suso, wier werken reeds in de 14de eeuw uit het Hoogduitsch vertaald werden, en respectievelijk in 83 en 74 hss. voorkomen.

Op het gebied der practische theologie komende, gewaagt Spreker van de sermoenen, in honderden handschriften verspreid.

Het talrijkst vertegenwoordigd zijn de getijden- en gebedenboeken, waarvan er bijna 900 zijn bewaard gebleven, meest alle prachtig verlucht en als zoodanig van groot belang voor de kunstgeschiedenis.

Overgaande tot de wereldlijke literatuur, die tot nog toe bijna uitsluitend bestudeerd werd, wijst Spreker op het groot aantal liedboekjes (± 125), op de land- en stadskronijken (± 700), op de tooneelspelen, waarvan echter nog het meest van al verloren gegaan is, en besluit zijn voordracht met nogmaals er aan te herinneren, welk onmetelijk studieveld nog braak ligt, en hoe het plicht is der Vlamingen, die zich aan de beoefening der taalstudie wijden, dit veld verder te helpen ontginnen.

***

De heer Bestuurder verleent ten slotte het woord aan den heer Edw. Gailliard, bestendigen secretaris, die den uitslag bekend maakt van de *Letterkundige Wedstrijden der Academie in 1905* en van de *Verkiezingen* in de Juni-vergadering :

Sedert de Koninklijke Vlaamsche Academie hare wedstrijden inrichtte, heeft zij niet minder dan 126 prijsvragen uitgeschreven. 36 handschriften werden met goud bekroond en gedrukt. 6 wachten op hunne beurt van uitgave.

Dit jaar beliep het gezamenlijk bedrag der 22 uitgeloofde prijzen voor 1905, 1906, 1907 en 1908 tot de som van 14,650 frank.

Het gebied der Academische wedstrijden heeft zich langzamerhand uitgebreid. Het omvat thans

zoowel de nieuwere als de oudere taal- en letterkunde, en, in verband daarmede, de vaderlandsche geschiedenis, het nationaal onderwijs, ook zoowel de zeden- als de taal- en liederenfolklore.

Dank zij deze verscheidenheid, stijgt voortdurend het aantal schrijvers, die naar den Academischen lauwer dingen, hetgeen voor de toekomst het beste laat verhopen; want het nut van de wedstrijden der Koninklijke Vlaamsche Academie wordt meer en meer begrepen en in steeds ruimeren kring erkend.

Door het stellen van prijsvragen vestigt de Academie de algemeene aandacht op onderwerpen, die anderszins wellicht onbehandeld zouden blijven; door het laten drukken van lijvige verhandelingen, maakt zij mogelijk dat werken het licht zien, welke geen uitgever of boekhandelaar op eigen kosten zou aandurven; door ze te verspreiden in school- of vakboekerijen, bevordert zij de studie der wetenschap; door ze uit te wisselen tegen de uitgaven van buitenlandsche geleerde genootschappen, laat ze onze schrijvers en onze letteren ook tot ver over onze grenzen waardeeren. Aldus zij hier met genoegen vastgesteld, dat menig prijswerk op vleiende wijze werd vermeld en besproken in Nederland en Duitschland.

Dit jaar werden zes prijsvragen beantwoord. Enkel twee der ingezonden verhandelingen werden bekroond.

De eerste dier verhandelingen is een *Onomasticon of lijst van persoonsnamen der Middelnederlandsche Letterkunde,* met opgave en uitschrift der plaatsen waar ze voorkomen, en naar het plan van het « Onomasticon Taciteum » van Fabia gemaakt.

« Het is onmiskenbaar », zegt een der Heeren Verslaggevers, « dat het ingezonden antwoord het « werk is van een der zake kundig, wetenschappe- « lijk ontwikkeld man, die weet aan welke eischen « een werk als het gevraagde dient te voldoen, en « bekwaam om er aan te voldoen. »

De drie keurders, de heeren Dr. de Vreese, K. de Flou en J. Broeckaert, door de Academie aangesteld, waren het eens om aan de Academie voor te stellen aan de ingezonden verhandeling den uitgeloofden prijs toe te kennen. Met eenparige stemmen heeft dan ook de Koninklijke Vlaamsche Academie, in hare vergadering van 21ⁿ Juni, besloten de ingezonden studie met goud te bekronen. De schrijver daarvan is de Heer Dr. LECOUTERE, hoogleeraar te Loven.

De tweede verhandeling, een stuk van geschiedkundigen aard, is een antwoord op de volgende vraag : « *Welken invloed hebben de Zuidnederlandsche uitgewekenen van de XVIe eeuw uitgeoefend op de taal en letterkunde, de kunst, den handel, de nijverheid en de staatkundige ontwikkeling van Noord-Nederland?*

Uit het verslag van een der Heeren Keurders haal ik hier graag de volgende regelen aan :

« De schrijver der ingezonden verhandeling », zegt de eerste verslaggever, « is blijkbaar volko-
« men op de hoogte der eischen, welke de histo-
« rische critiek heden aan den beoefenaar der
« geschiedenis stelt... Dat de schrijver zijn onder-
« werp grondig heeft bestudeerd, blijkt uit de
« opsomming der menigte werken van allen aard,
« die hij benuttigd heeft. De lijst van die werken is
« op zichzelve eene hoogst verdienstelijke biblio-
« graphische bijdrage die allen, welke de zaak
« verder zouden wenschen te onderzoeken, als
« gids en leiddraad te stade zal komen. »

Nogmaals stelden de drie keurders, de heeren Prayon-van Zuylen, hoogleeraar de Ceuleneer en kanunnik Muyldermans, aan de Academie voor de ingezonden studie te bekronen. En, nogmaals met eenparige stemmen, heeft de Koninklijke Vlaamsche Academie in hare vergadering van 21^n dezer, zich bij het voorstel van die heeren aangesloten.

De schrijver van de besproken verhandeling is de Heer J. L. M. EGGEN, student aan de hoogeschool te Gent.

De prijswinnaren de Heeren Dr. C. LECOUTERE en J. L. M. EGGEN, ontvangen beurtelings uit de handen van den heer

Bestuurder het Diploma aan hunne bekroonde verhandelingen toegekend. Zij worden door de aanwezigen luidruchtig toegejuicht.

De Bestendige Secretaris zegt verder :

« Ten slotte vervul ik eenen aangenamen plicht met hier te herinneren aan het bijzonder fonds, waarmede de Eerw. Heer van de Ven uit Aalst de Koninklijke Vlaamsche Academie begiftigd heeft. Wel is dat fonds van 20.000 fr., volgens het verlangen van den milden schenker, niet bestemd tot het uitschrijven van prijsvragen; maar door zijnen aard mag die stichting beschouwd worden als een bestendigen wedstrijd, aangezien met de intresten elk jaar de beste wetenschappelijke bijdragen door de Koninklijke Vlaamsche Academie worden uitgegeven. Het eerste nummer van het Van de Ven-Heremans' fonds is zooeven verschenen. Het draagt voor titel : *Kern van ons Burgerlijk Wetboek. Eene poging tot verspreiding der Nederlandsche Rechtstaal, door* Mr. L. DOSFEL, *advocaat te Dendermonde.*

Een tweede handschrift over geneeskunde zal denkelijk nog in den loop van dit jaar het licht zien.

Bij deze gelegenheid veroorloof ik mij een warmen oproep te richten tot al onze Vlaamsche rechtsgeleerden, genees- en natuurkundigen, alsmede ingenieurs, opdat zij, door bemiddeling van

dat fonds, onze wetenschappelijke litteratuur zouden helpen verrijken. Alle handschriften zullen in dank ontvangen, met onpartijdigheid gelezen en beoordeeld, en op de kosten van dat fonds door de Academie uitgegeven worden. Na weinige jaren zal dusdoende eene wetenschappelijke bibliotheek tot stand komen, die de beste vruchten leveren zal voor het hooger onderwijs. De geleerde leden van de Vlaamsche Natuur- en Geneeskundige Congressen alsmede die van de Vlaamsche Rechtskundige Congressen zij dat fonds ten warmste aanbevolen. Vooraf zij hun dank gezegd in den naam der Koninklijke Vlaamsche Academie.

De Koninklijke Vlaamsche Academie had sedert hare laatste plechtige vergadering het afsterven te betreuren van vier werkende leden, de heeren HENDRIK SERMON, FRANS DE POTTER, Dr. AUGUST SNIEDERS en EDWARD VAN EVEN, en van een harer buitenlandsche eereleden den Heer Dr. KARL TANNEN, uit Bremen. Aan de ons ontvallen medewerkers, en inzonderheid aan den Heer FRANS DE POTTER, den verdienstelijken eersten secretaris der Academie, zij hier eene welverdiende hulde gebracht.

Een onzer briefwisselende leden, de weled. heer LODEWIJK DE KONINCK nam zijn ontslag.

Als opvolgers van onze afgestorven werkende leden, begroeten wij hier de weled. heeren J. BOUCHERIJ, letterkundige te Antwerpen, AM. JOOS,

bestuurder der vrije Normaalschool te Sint-Nicolaas, BARON DE BETHUNE, gouverneur der provincie West-Vlaanderen, en Dr. J. MAC LEOD, hoogleeraar te Gent.

Tot aanvulling van de vier openstaande plaatsen van briefwisselend lid en van de openstaande plaats van buitenlandsch eerelid, werden door de Academie in hare vergadering van 21n Juni verkozen : de heeren Dr. C. LECOUTERE, hoogleeraar te Loven; PAUL BELLEFROID, advocaat te Hasselt en docent aan de hoogeschool te Luik; Dr. EUGEEN VAN OYE, geneesheer en letterkundige te Oostende; OMER WATTEZ, leeraar aan het koninklijk Atheneum en letterkundige te Doornik; en Dr. JOSTES, uit Munster.

Wij heeten hen uit ter harte welkom in ons midden, en zijn overtuigd dat zij op hunne beurt de Koninklijke Vlaamsche Academie tot steun en eer zullen strekken en al het hunne bijdragen tot haren verderen groei en bloei.

***

De heer Bestuurder sluit de zitting met de volgende toespraak :

Hooggeachte Toehoorders en Toehoorderessen,

In naam der Koninklijke Vlaamsche Academie betuig ik U allen, die dit feest met uwe tegenwoordigheid vereert, mijn hartelijksten dank.

Ik dank de WelEdele heeren luitenant-generaal Baron GREINDL, Graaf DE KERCHOVE d'EXAERDE, gouverneur der provincie Oost-Vlaanderen, BRUNEEL, schepen dezer stad, den Z. E. Heer SEGERS, vicaris-generaal, vertegenwoordiger van Z. H. Mgr Stillemans, bisschop van Gent.

Ik dank vooral den WelEdelen Heer VAN OVERBERGH, algemeenen bestuurder bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs.

De Heer VAN OVERBERGH vertegenwoordigt den Heer Minister op dit vaderlandsch feest. Wij zijn er den Heer Minister dubbel dankbaar om, en verzoeken den Heer Algemeenen Bestuurder hem de betuiging onzer dankbaarheid aan te bieden.

Ten slotte dank ik al de burgerlijke, geestelijke en krijgsoverheden. Ik dank de bevolking van deze fiere stad, en aanschouw hunne tegenwoordigheid op dit feest als een blijk van waardeering der pogingen, welke de Koninklijke Vlaamsche Academie aanwendt, om onze moedertaal te verheffen, om door haar het Vlaamsche volk te ontwikkelen, en zijn stambewustzijn te veredelen en te versterken.

***

De heer Bestuurder verklaart te 12 1/2 uur de vergadering gesloten.

TOESPRAAK

VAN DEN HEER GUSTAAF SEGERS,

BESTUURDER DER ACADEMIE.

HET VIJF-EN-ZEVENTIGJARIG JUBELFEEST

VAN

BELGIË'S ONAFHANKELIJKHEID

EN DE KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE.

Mevrouwen, Mijne Heeren,

De Koninklijke Vlaamsche Academie viert heden het vijf-en-zeventigjarig Jubelfeest van België's onafhankelijkheid.

Zij brengt in de eerste plaats hare eerbiedige hulde aan Z. M. Leopold II, onzen Vorst, haren Beschermheer; aan de nagedachtenis van Leopold I, den Stichter van ons Koninklijk Stamhuis; zij erkent dankbaar wat het Vaderland hun verschuldigd is.

De Belgen hebben hunnen Koning lief. Geen ander Vorst verheugt zich zoozeer in de liefde zijner onderdanen. Wij waardeeren niet alleen de heerscherstalenten onzer Souvereinen. Wij weten, dat de grootheid van het Vaderland, het geluk van al zijne kinderen het doel van hun streven is.

Onze Koningen zijn voor ons veel meer dan de hoofden van den Staat. Zij zijn de stichters en tevens de waarborgen onzer nationale onafhankelijkheid.

Wanneer, nu de drie vierden eener eeuw geleden, onze provinciën, tot één land vereenigd, hun eigen bestaan zouden leiden, was de hoop op zijne duurzaamheid zwak. Niet weinige Europeesche staatslieden vreesden, dat het ranke scheepje aldra schipbreuk zou lijden; te meer, daar, op het oogenblik, dat het van wal stak, de zee langs alle kanten hol stond, en de stormen woedend opstaken. Doch de stuurman wist het vaartuig door de branding en de klippen heen te sturen, en zijn opvolger wist het met even vaste hand in de veilige haven te doen aanlanden.

België, nietig bij den aanvang, is thans een der aanzienlijkste rijken van Europa. Het verheugt zich in de achting der naburige Staten, der machtigste Vorsten. Het mocht een ongestoorden vrede genieten. In al de vakken der menschelijke bedrijvigheid bereikte het eenen bloei, waarvan men elders schaarsche voorbeelden aantreft, en die het in vorige tijden nooit had gekend.

Het Vaderland straalt in den vollen glans zijner heerlijkheid. Het heeft dit in de allereerste plaats aan onze Vorsten te danken; de Koninklijke Vlaamsche Academie brengt hun daarvoor, in naam van het Vlaamsche volk, dat zij vooral vertegenwoordigt, haren diepgevoelden dank.

De gelukkige toestand zijn wij insgelijks verschuldigd aan de deugden, aan de werkzaamheid

van al de Belgische kinderen, van de Walen, evenals van de Vlamingen. Wij zijn hem verschuldigd aan de eendracht tusschen beide stammen : het is doelmatig het op dezen plechtigen dag luide te herhalen.

Deze eendracht is het waarborg van ons aller heil.

Gedurende het vijf-en-zeventigjarig tijdperk onzer nationale onafhankelijkheid werden de middelen van verkeer op verbazende wijze uitgebreid. Overal werd het volksonderwijs verbeterd, drong het in de verschillende lagen der samenleving dieper door. De kennis der vreemde talen is meer algemeen geworden. De wereldhandel, het koloniaal stelsel nemen eene uitbreiding, waar men in vroeger tijden geen denkbeeld van had. De toenadering der volken heeft een grooten stap gedaan. Vandaar dat dichters en kunstenaars voorspelden, dat de eigenaardige zeden te loor zouden gaan. Wijsgeeren en staatslieden vreesden, dat de meeste talen zouden uitsterven, dat tal van nationaliteiten zouden opgeslurpt worden. Slechts weinige machtige Staten zouden blijven, enkele wereldtalen zouden heerschen; de schilderachtige verscheidenheid, de harmonische afwisseling zou voor eentonigheid plaats maken.

Weldra bleek het echter, dat deze vrees ongegrond was. Het ontwaken der nationaliteiten,

het versterken van het nationaliteitsbesef, zelfs bij de kleinste volken, is, geheel de wereld door, een der meest kenmerkende verschijnselen van onzen tijd (1).

De volken zijn fier op hun eigenaardig wezen, en trachten het te ontwikkelen. Uit den grijzen voortijd delven zij de schatten hunner kunst, hunner letterkunde op. Hunne oude gebruiken, hunne feestelijkheden bij vreugd en rouw herstellen zij in eere. Hunne kenmerkende begrippen en gevoelens, die zij als volk gemeen hebben, en die hen van andere volken onderscheiden, versterken en louteren zij. Zij knoopen hunne schoone kunsten, hunne letterkunde aan het verleden vast, en streven er naar, dat beide de onvervalschte uitdrukking zijn van hun nationalen volksgeest. Zij drukken hun eigenaardig volkskarakter en zieleleven in hunne eigenaardige taal uit. Zij eischen eerbied voor deze taal. Zij eischen vooral, dat het opkomend geslacht door middel van deze taal ontwikkeld worde, al moge deze geene wereldtaal wezen.

Aldus bevestigen de volkeren hun zelfstandig bestaan, hunne nationale persoonlijkheid. De uiterlijke vormen hunner eigen kunst en eigen-

(1) « Jamais l'autonomie des races n'avait fait entendre des revendications aussi ardentes, et les droits de l'homme ont eu pour conséquence immédiate les droits des nationalités. » ETIENNE LAMY, *Revue des Deux Mondes*. 1 Aug. 1894.

taal zijn echte waarborgen van hun zelfstandig leven, dure panden van hun recht om eene waardige plaats in het statenstelsel in te nemen.

Ten gevolge der eeuwenlange vreemde overheersching vooral, waaronder ons Vaderland had gezucht, verkeerde onze taal, gedurende de eerste jaren onzer nationale onafhankelijkheid, in een ondergeschikten toestand. Onze kunstoverleveringen waren verzwakt.

De Vlaamsche kunst en de Vlaamsche letterkunde mochten zich niet volgens hunne eigen natuur ontwikkelen.

Weldra traden mannen, met de zuiverste vaderlandsliefde bezield, voor de verdediging en opbeuring der Vlaamsche taal, der Vlaamsche kunst, in het krijt. De geschiedenis had hun de macht der taal op het menschelijk gemoed, op het vaderlandsch karakter, op de ontwikkeling der nationale kunst leeren kennen.

Hunne eerste zorg was onze vaderlandsche letterkunde uit haren langen slaap herop te wekken. Ons volk luisterde naar de verhalen, aan de geschiedenis, aan het huiselijk leven ontleend. De zangen, waarin ons roemvol verleden werd verheerlijkt, waarin de ontaarding werd gegispt, vonden weerklank in de Vlaamsche harten, omdat zij uit den boezem van het Vlaamsche volk sproten.

Onze letterkunde herleefde, en terzelfder tijd ons stambewustzijn. Zij was nationaal, en pre-

dikte gehechtheid aan eigen zeden, eerbied aan 's lands wetten en instellingen. Zij was en is gezond, omdat het Vlaamsche volk steeds gezond was, en nog is.

De Vlamingen, wier volkskarakter zoo scherp afgeteekend is, wier taal en kunst dit karakter met de fijnste schakeeringen uitdrukt, hebben met onverdroten ijver gearbeid om hun nationaal bewijstzijn te ontwikkelen, om hunne taal te doen liefhebben, om hare kennis te verspreiden en hare rechten te doen eerbiedigen. Zij hebben geëischt, dat zij in de verschillende takken van het openbaar bestuur de plaats zou bekleeden, welke aan de moedertaal van geen vrij volk ontkend wordt. Veel hebben zij reeds bekomen; doch talrijk zijn de vooroordeelen, welke zij nog uit den weg hebben te ruimen. Vooral streven zij de toepassing na van het grondbeginsel van alle gezonde pedagogie : « De moedertaal is het eenig doelmatig voertuig van alle degelijk onderwijs ».

« La civilisation », zegt hoogleeraar Kurth, « a son miroir, ce miroir de la civilisation, c'est la littérature; la langue et la littérature qui possèdent la plénitude de la vertu éducative, c'est la langue maternelle, c'est la littérature nationale. »

Men zou kunnen wanen, dat dit vasthouden aan hunne eigen taal, aan hun eigen karakter, de Vlamingen in een ondergeschikten toestand

mocht brengen tegenover hunne naburen, wat tegenwoordig de ergste onheilen na zich zou sleepen, daar de wereld al langer hoe meer open ligt, en de mededinging op de wereldmarkt dagelijks scherper wordt.

De vrees bleek geheel ongegrond.

De Nederlandsche taal, behalve dat zij den Vlaming harmonisch ontwikkelt, hem tot een zelfstandig wezen opleidt, bezit de onwaardeerbare eigenschap, dat zij de studie der klassieke talen in ruime mate bevordert. Het aanleeren van Duitsch en Engelsch wordt er op wondere wijze door vergemakkelijkt. De kennis van deze wereldtalen is bijna onontbeerlijk voor allen, die hunne betrekkingen niet binnen de vaderlandsche grenzen beperken.

Onze letterkunde nam onder de regeering van Leopold I en Leopold II eene wondere uitbreiding. Verscheidene dichters en prozaschrijvers, die tot den roem van ons Vaderland hebben bijgedragen, en weldoeners van hun volk mogen genoemd worden, werden ons door den dood ontrukt. Diegenen waren vooral groot, welke het vaderlandsch karakter best vertolkten, welke datgene, wat ons volk had gedacht en gedaan, gevoeld en geleden, tot poëtische gestalten schiepen; die hun land leerden liefhebben, hunne geschiedenis leerden bewonderen, hunne medeburgers het besef hunner eigenwaarde inboezemden en hen op eigen roem en eigen grootheid fier deden wezen.

Het volkskarakter heeft den grootsten invloed op de letterkunde, ja deze is het beeld en tevens het uitspruitsel van gene. Van den anderen kant is het uitwerksel der letterkunde op het karakter der natie overgroot. De letterkundigen hebben dus eene zware verantwoordelijkheid. Zij hebben den heiligen plicht er voor te zorgen, dat hunne schriften een spiegel wezen van ons volk; van ons goed, vroom, gezond, wakker volk. Zij hebben vooral tot plicht angstig op hunne hoede te wezen, dat zij zich door de voortbrengselen eener naburige letterkunde niet laten verleiden, om hun tot voorbeeld te dienen. Zij zouden de Vlaamsche kunst vervalschen, en ons volk, ons edel Vlaamsch volk vergiftigen. Onze letterkunde hoeft niet alleen Vlaamsch te zijn door de taal, maar tevens Vlaamsch door den geest. Het kan niet luide genoeg herhaald worden : zij moet één zijn met het Vlaamsche volk.

Te allen tijde hebben de Vlamingen door hunnen kunstroem uitgeblonken. Tusschen de Germaansche volken bekleeden zij de eerste plaats. Nergens was de kunst zoo nationaal; onze vaderen hebben er zulk treffend beeld van zich zelven in nagelaten, dat een beroemd Fransch schrijver daarvan getuigt : « Si cette race immortelle devait disparaître on la trouverait tout entière dans les productions de son génie ».

Onze schilderkunst verrees, evenals onze letterkunde, in de eerste jaren onzer onafhankelijk-

heid, uit haren slaap. De Vlamingen hervonden het palet hunner groote Meesters. In 1856 verklaarde Z. M. Leopold I, dat de Antwerpsche School het Vaderland door haren kunstroem verheerlijkte. Onze Vlaamsche Schilderkunst is steeds in bloei gestegen; doch wanneer de kunstopleiding onzer jonge artisten zuiver Vlaamsch zal wezen, wanneer zij zich voor alle vreemde navolging zullen vrijwaren, en de overleveringen hunner voorgangers hervatten, in één woord : wanneer de Vlaamsche kunst wezenlijk, zuiver Vlaamsch zal zijn, zal zij andermaal Europa verbazen.

De herbloeiïng onzer nationale toonkunde, die slechts sedert den aanvang der regeering van Leopold II dagteekent, is een feit van zeer groote beteekenis, dat veler oogen zou moeten openen. Onze Vlaamsche Muziekschool schiet hare wortels in den boezem van ons volk. Daarom legt zij zulke frissche scheppingskracht aan den dag, die de aandacht van gansch Europa op haar heeft gevestigd.

Het nationaliteitsbeginsel verzekert dus den bloei onzer kunsten. Het geeft hun de noodige kracht om de edelste vaderlandsliefde in ons volk te ontwikkelen; het bevordert de harmonische opvoeding, en verzekert ons eene eigenaardige, eene eereplaats tusschen de volkeren van Europa, die allen eene eigen taal, eene eigen letterkunde, eene eigen kunst hebben, indien ze den naam van volk waardig zijn.

Oppervlakkige geesten hebben durven beweren, dat dit nationaliteitsbeginsel ons blind maakt voor de schoonheid van de meesterstukken der beeldende kunsten, der letterkunde, welke op vreemden bodem ontstonden. Het tegendeel is waar. Slechts hij, die de overeenkomst van een kunstwerk met den geest van het volk, dat het voortbrengt, beseft, kan er al de innerlijke waarde van begrijpen.

Elders is het ontwaken der nationaliteiten in rassenstrijd ontaard. Te onzent is dit het geval niet. Walen en Vlamingen zijn kinderen van hetzelfde land. Nergens is de vaderlandsche eenheid op steviger gronden gevestigd. Wij leven gelukkig onder denzelfden wijzen Vorst, onder dezelfde vrije staatsinstellingen. Wij hebben beiden even lief, en streven naar één doel : de grootheid van ons dierbaar Vaderland.

Als onzijdig land hebben wij plichten tegenover onze nabuurvolken te vervullen, vooral tegenover de groote mogendheden, die onze onafhankelijkheid waarborgen. Wij kennen geenen volkenhaat, trachten zelf eene waardige plaats te bekleeden, brengen hulde aan alle pogingen, die het heil der menschheid bevorderen, en leggen er ons op toe daar het onze toe bij te dragen.

Vooral met één volk, dat, evenals het onze, klein door zijn getal, doch groot is door zijne

zedelijke waarde, door den luister van zijnen kunstroem, met Nederland, zijn wij door de hechtste vriendschapsbanden vereenigd.

De Nederlandsche Taalcongressen, waarop de belangen onzer gemeenschappelijke taal- en letterkunde behandeld werden, legden den grondslag van de nauwe aaneensluiting der twee broederlanden. Het eerste werd in 1849 te Gent, het acht-en-twintigste verleden jaar te Deventer gehouden.

De Belgische en Nederlandsche Regeeringen lieten zich telkens op deze Congressen vertegenwoordigen. Geen enkel ging voorbij, of de onderlinge vriendschap en achting tusschen de twee volken werd er bevestigd en bevorderd.

Den 19 Augustus 1867, bij het openen van het Negende Congres, hier te Gent, sprak de Voorzitter, ons betreurd medelid, Baron de Maere van Aertrijcke, deze beteekenisvolle woorden : « Zijt gij allen, van Noord en Zuid, de welgekomenen in Vlaanderens grijze hoofdstad; aanvaardt onze gastvrijheid even gul als wij ze u aanbieden. Gastvrijheid is een woord, den Nederlander dubbel heilig; 't is de trots onzer vaderlandsche harten.

« Weest welkom, Mijne Heeren, want gij zijt de vertegenwoordigers der wetenschap en der kunst, en deze vreedzame landdag is de verheerlijking van den menschelijken arbeid in zijnen schoonsten en verhevensten vorm.

« Oogenschijnlijk mag het veld, waarop wij ons bewegen, als beperkt beschouwd worden; doch een doordringende blik zal weldra bespeuren, dat de gewichtigste belangen zich hier als van zelven voordoen. Ook werd nooit de behoefte der nauwe vereeniging van beide volken zoo innig gevoeld als heden; nooit was de noodzakelijkheid grooter hun zedelijk voortleven opnieuw krachtdadig te bevestigen....

« Ziet, Mijne Heeren, hoe door de eeuwen heen, dit streven naar eenheid zich openbaart, hoe de behoefte naar aansluiting voor al die landen, wier bestaan alleen door willekeurige grenzen en staatkundige overeenkomsten is verzekerd, zich allengs verzadigt; hoe de insmelting vermeerdert, en alleen stuit, daar waar een volk, onafhankelijk door een schitterend verleden, machtig door zijne liefde tot den vorst en zucht tot de vrijheid, zich opwerpt tot eene reuzenzuil en zegt : Tot hiertoe en niet verder!

« Dit volk is Nederland, dit volk is België.

« Beiden zijn vrije volkeren, die hunne taal, hun vaderland, hunne grondwettelijke instellingen liefhebben; beiden scharen zich rustig, doch fier, om de tronen hunner geliefde vorsten! »

Reeds vroeger was ons door Nederlanders de hand der verzoening, der onverbreekbare vriendschap gereikt.

In 1854 sprak Jacob van Lennep de woorden, welke zoo dikwijls onze harten van blijde aandoening deden trillen.

Te Anwerpen werd het vierde eeuwfeest der beroemde Sint-Lucasgilde plechtig gevierd.

De schrijver van *De Roos van Dekama* was met het puik van Nederlands letterkundigen en kunstenaars naar de Scheldestad gekomen.

Hij zong een gloedvollen lierzang, Vondel ter eere, en herinnerde, dat de grootste van al onze dichters aan België en Holland toebehoorde.

Gij ook kent hem Taalverwanten,
  gij eerbiedigt Vondels naam,
En te recht, want schoon hij 't licht zag
  in d'aaloude Bisschopstad,
Waar de trotsche Dom zich spiegelt
  in des Rijnstrooms helder nat,
Schoon hij in d'ontzachtbre koopstad
  van het jong Gemeenebest
Zich een Vaderland verkozen,
  zich een zetel had gevest,
Schoon hij trouwe kinderliefde
  had aan Holland toegewijd,
Hollands helden had bezongen,
  Hollands fellen worstelstrijd,
Schoon dat Holland hem den lauwer
  als zijn eersten dichter biedt,
Ook Antwerpen eischt een deel op
  van de glorie, die hij liet.
En te recht, die eisch is billijk,
  wijdvermaarde Scheldestad',
Strektet gij aan Vondels oudren
  niet een wieg en bakermat?

De dichter kan aan de gevoelens niet weerstaan, die in zijn hart opwellen, en roept met blijde geestdrift uit :

Oude veeten
Zijn vergeten,
En gedempt de bron van twist;
Zij van tijden
Zoo vol lijden,
Zelfs d'erinring uitgewischt!

De eendracht blijve,
Zij beklijve
Tusschen Taal en Taalverwant;
Daarnaar streven,
Daarop geven
Wij elkaar de broederhand.

In de eendracht tusschen België en Holland ligt beider heil.

Zoo kroont zegen
Beider wegen,
Zoo wordt welvaart beider deel!

Wonder! Joost Van den Vondel, een der onsterfelijkste genieën van alle tijden en van alle volken, behoort aan België en aan Nederland! Hij behoort aan ons door zijne afkomst! Nooit verloochende hij zijn zuidelijken oorsprong. Met wegsleepende geestdrift bezong hij de Scheldestad, waar zijne ouders hadden geleefd en gewerkt. Hij noemde haar de kroon der steden van gansch Europa. Vondel, behoort aan België en Nederland door zijne taal, waarin ons Vlaamsch taaleigen zulke aanzienlijke plaats bekleedt, en die hij meer dan wie ook heeft verheerlijkt.

En Jacob van Lennep, Vondels beroemde lofredenaar, die, in zijne prachtuitgaaf van 's dichters werken, er herhaalde malen op wijst, dat

de roem van den grooten man evenzeer op beide broedervolken neerstraalt, reikt ons de gulle broederhand!

Ook Jacob van Maerlant behoort aan België en Holland. Hij is als het symbool der duurzame vriendschap tusschen de twee landen.

Dr. Matthijs de Vries, de grondlegger van de studie der wetenschappelijke Nederlandsche taalkunde, de schranderste verklaarder der werken van den grooten Middelnederlandschen didactieker, deed dit op treffende wijze uitschijnen.

Den 9 September 1860 werd Maerlant's standbeeld, ter gelegenheid van het Zevende Taalcongres van Brugge, te Damme plechtig onthuld. De Leidsche professor gaf er aan zijn warmkloppend hart lucht, en was aldus de trouwe vertolker van ons aller gevoelens.

« Maar, bedrieg ik mij? of heeft het feest, dat wij heden vieren, een nog dieper zin, eene nog schooner beteekenis? Is het een feest voor Vlaanderen alleen, of voor het geheele Nederland, voor het Noorden zoowel als voor het Zuiden? Ja, zoo is het. Want de groote Vlaming, dien wij hier vereeren, behoort niet enkel aan u, Belgen, hij behoort ook aan ons, Bataven; hij behoort aan den Dietschen stam, waaraan wij allen ontsproten. Hij sprak de taal, die nog leeft en bloeit in ons aller hart. Zijne stem werd niet alleen gehoord aan de oevers der Schelde, maar

weerklonk aan de boorden van Maas en Rijn. De beginselen, door hem gepredikt; het zijn dezelfde, waaraan Holland, niet minder dan Vlaanderen, zijnen roem en zijne grootheid had te danken. De geest, die zijne werken bezielt, straalt en tintelt op elk blad van het gedenkboek van Neerlands letterkunde. Daarom wordt zijn naam ginds ook in eere gehouden als die van den « Vader der Dietsche dichteren algader », en is hem ook ginds in de uitgave zijner geschriften een waardig gedenkteeken gesticht. Daarom is dit feest een feest voor geheel Nederland. Wel heeft de macht der staatsstormen ons van elkander gescheiden, maar dertig jaren zijn over deze scheiding heengegaan, en de « Oude veeten, zijn vergeten ». Al wonen de broeders niet meer in éen huis, eendrachtig vervolgen zij hunnen weg. België en Noord-Nederland zijn meer dan ooit in trouwe vriendschap verbonden. Welaan dan, van dien geest zij ook de plechtigheid van heden getuige en onderpand! Met het oog op een grootsch verleden vernieuwen wij het besluit om gezamenlijk naar eene grootsche toekomst te streven. Aan den voet van het standbeeld van Maerlant heeft Vlaanderen aan Holland de hand gereikt; Holland beantwoordt van harte dien handdruk, en eenparig verheffen wij den kreet : Leve de eendracht tusschen België en Nederland! »

Wij ook, zoo trotsch op onze nationale onafhankelijkheid, zoo gelukkig onder ons Koninklijk Stamhuis, roepen, op dit plechtig feest, dat tevens de heerlijke uitslagen viert van ons broederlijk samenleven van Walen en Vlamingen, onder éenen schepter, uit volle borst : « Oude veeten zijn vergeten! Leve de eendracht, de onverbreekbare vriendschap tusschen Nederland en België! »

Dr. de Vries! Geen vreemden naam spreekt de Vlaming met meer eerbied, met een dankbaarder gevoel uit; niet alleen, omdat hij ons zulke warme liefde toedroeg, omdat hij in de nieuwere tijden de kloekste opbouwer onzer taal mag genoemd worden; maar omdat hij de stichter is van het Woordenboek der Nederlandsche Taal, het prachtigste wetenschappelijk werk van onzen stam, het hechtste gedenkteeken van ons nationaal bestaan.

Reeds op het eerste Nederlandsch Congres stelde Gerth van Wijck voor : « Een volledig Nederlandsch Woordenboek te schrijven, als den standaard en vertegenwoordiger onzer taalwetenschap, geheel voldoende ingericht en samengesteld naar de eischen van onzen tijd, en alzoo kunnende wedijveren met de meerendeels voortreffelijke modellen van de Woordenboeken van de Fransche Academie, Walker en Kauffmann voor de Fransche en Engelsche talen in den laatsten tijd in 't licht gegeven ».

Op al de Congressen, die beurtelings in eene Belgische en Nederlandsche stad plaats hadden, werden de belangen van het Woordenboek besproken, en men had wel zorg te verklaren, dat het hier niet alleen een wetenschappelijk, maar een nationaal werk gold, dat in ruime mate zou bijdragen, om de banden tusschen Noord en Zuid duurzaam te bevestigen.

« Wij maken », zegde Dr. Jozef Alberdingk-Thijm op het Congres te Amsterdam, in 1850, « een woordenboek voor Holland en België, die aanspraak hebben op een woordenboek, omdat zij eene eigen en eigenaardige letterkunde gevestigd hebben, eene eigene volkscharakteristiek en nationale beschaving wisten te ontwikkelen, en daardoor in enger verbintenis met elkander getreden, hooger rechten dan hunne plat-Duitsche geburen kunnen doen gelden op eene schatkamer eener gemeenschappelijke taal. »

Het Woordenboek omvat de taal van beide volken, hoe zou het beider ziel, beider hart niet omvatten! Hoe zou het de verbroedering tusschen beiden niet bevestigen, en tevens ons eigen, onafhankelijk bestaan waarborgen! Het spoort den oorsprong op van onzen woordenschat. Het leert ons daar de juiste waarde van kennen. Het vorscht de taal na in al hare wendingen en spelingen; het geeft ons tevens het schoonste te genieten, wat onze beste, onze eigenaardigste denkers en dichters gedacht en gevoeld hebben. Het is een levend bewijs, dat de Nederlandsche

taal het gemeenschappelijk erfgoed is van de Nederlanders en de Vlamingen; het legt tevens een treffend getuigenis af van ons eigenaardig denken en gevoelen, van onze eigenaardige zeden en levenswijze, van onze eigenaardige Vlaamsche kleur, van onze zeer voorname plaats in de groote Nederlandsche School. Het is een waarborg van onze onverbreekbare vriendschap met onze Noorderbroeders, en tevens van ons eigen onafhankelijk bestaan, van trouw aan onzen bodem, aan ons nationaal karakter, aan onzen landaard, aan ons Vaderland!

Zelfs vóor het eerste Nederlandsch Congres in de oude Arteveldestad tot stand kwam, werd de stichting eener Vlaamsche Academie door de besten van ons volk met aandrang gevraagd.

In het jaar 1886 behaagde het Z. M. onzen geëerbiedigden Koning, op voordracht van Z. E. den Heer Minister de Moreau d'Andoy, dezen wensch in te willigen.

Z. M. gaf aldus een treffend bewijs van zijne bezorgdheid voor de Nederlandsche letteren, en tevens van zijne achting voor de taal der meerderheid zijner onderdanen.

De Academie meent het getuigenis te mogen afleggen, dat zij aan het vertrouwen van haren Stichter en Beschermheer beantwoord heeft.

Volgens art. 1 harer « Wetten » bevatten hare werkzaamheden al de vakken der Nederlandsche Taal- en Letterkunde.

Ons genootschap heeft zich vooral toegelegd op de studie der Middelnederlandsche teksten, der gewestspraken en der nieuwere letterkunde.

Ook heeft het zich ieverig bezig gehouden met het onderwijs onzer taal.

Het ophelderen van de voortbrengselen onzer schrijvers uit vroeger eeuwen en de studie onzer plaatselijke tongvallen hadden niet enkel een wetenschappelijk doel. Onze historische uitgaven verspreiden nieuw licht over onze vaderlandsche geschiedenis. Niet alleen als taalkundige bronnen zijn zij merkwaardig.

Onze Idioticons leveren niet min belangrijke oorkonden ter vergelijkende taalstudie.

De Middeleeuwsche werken zijn uitmuntend geschikt om ons het karakter, het huiselijk en openbaar leven onzer vaderen te leeren kennen. Wat zij in de verschillende tijden gedacht en gevoeld hebben, hebben zij ons daarin nagelaten.

In zijne gewestspraak drukt de mensch zijne innigste gewaarwoordingen uit. Zij is de trouwste spiegel van zijn ziel- en gemoedsleven, en tevens de immerwellende bron, de voedster der letterkunde.

De studie der Middeleeuwsche werken en der gewestspraken is dus een krachtig middel ter versterking van het stambewustzijn, van de nationaliteit. Zij bevordert de vaderlandsliefde in den verhevensten zin.

De menschen, van wie wij afstammen, dachten en gevoelden; spraken dus gelijk wij. Wij leeren de geheimzinnige overeenkomst kennen tusschen de gedachten en gevoelens, tusschen den innerlijken mensch en zijne taal. Onze afstamming van dit gezond, krachtig volk, dat de wereld verbaasde door zijnen kunstgeest en zijne nationale fierheid; door zijne liefde tot den grond zijner geboorte, tot de vrijheid, wordt in deze werken als in zoovele adelbrieven bewaard.

In de dialectische uitdrukkingen vertoont ons goed Vlaamsch volk zich in al zijne vroomheid, in al zijne ongeveinsdheid, en tevens in zijne joligheid, uitgelatenheid en schilderende kracht. Het vertoont zich diep verkleefd aan zijne voorvaderlijke zeden. De gewestelijke tongvallen zijn nauw verwant met de Middeleeuwsche taal : het beste bewijs, dat ons Vlaamsch volk onverbasterd getrouw is gebleven aan zijnen edelen oorsprong.

De nationaliteit der Vlamingen wordt krachtig ontwikkeld door het verspreiden van werken, waarin hun karakter, hunne persoonlijkheid doorstralen, waarin zij zich zelven op de treffendste wijze hebben geschilderd.

De studie der Middeleeuwsche en dialectische werken leert ons het karakter der Vlamingen beter waardeeren. Het geeft aan allen de overtuiging, dat in het vasthouden aan ons eigen wezen, aan onze eigen taal onze beste schutsweer tegen vreemden dwang is gelegen.

Aan het beoefenen der algemeene letterkundige taal, aan haar onderwijs, wijdde de Koninklijke Vlaamsche Academie de grootste zorg. « De letterkundige taal is de rijpe vrucht van den vooruitgang der menschheid, eene onschatbare weldaad voor ons geslacht, de hoofdvoorwaarde voor den bloei der letteren. Zij is de afspiegeling en de kracht der nationaliteit gelijk de volksspraak het is van het nationale leven (1).

De letterkundige taal alleen is een doelmatig voertuig van het onderwijs. Hoe meer zij verspreid wordt, des te hooger stijgt het volk in beschaving en verstandelijke kracht. Er bestaat geen doeltreffender middel ter alzijdige volmaking, ter verheffing van den burgerzin dan het verspreiden der letterkundige taal.

De moedertaal, de algemeene letterkundige taal ontwikkelt den mensch volgens zijnen eigen aard, zijne eigen natuur. De leerling wordt ontwikkeld door de ontwikkeling zijner eigen vermogens, zijner eigen deugden. Hij laaft zich aan de gezonde Nederlandsche bron, en vindt van zelf den weg naar den rijken schat der Germaansche en Angelsaksische beschaving. Taal en Wezen, zoo onafscheidelijk verbonden, worden geleidelijk gelouterd.

De taal, de vlag der natie, wordt meer bemind meer geëerbiedigd.

---

(1) M. de Vries. *Woordenboek der Nederlandsche Taal.* Inleiding LXXIX.

Het Vlaamsche volk met zijn eigenaardig karakter, zijne scherp afgeteekende persoonlijkheid, beide zoo sprekend uitgedrukt in zijne beeldende kunsten en in zijne schilderachtige taal, smolt te allen tijde zijne liefde tot zijne taal, tot zijne kunsten, en eigenaardige zeden met zijne liefde tot den geboortegrond samen. Het heeft door dit hardnekkig vasthouden aan zijn nationaal karakter, volgens de uitdrukking van Mgr. Namêche, de Belgische nationaliteit ongeschonden bewaard.

Eene vaderlandsche taak, in den verhevensten zin des woords, is aan de Koninklijke Vlaamsche Academie toevertrouwd. Zij neemt heden de plechtige verbintenis die naar heur beste vermogen te vervullen. Zij zal er naar streven het stambewustzijn van het edel Vlaamsche volk te versterken, het meer en meer ontvankelijk te maken voor eigen grootheid en nationalen trots. Zij zal de nationale taal door al de klassen der samenleving meer en meer leeren kennen en liefhebben; de Koninklijke Vlaamsche Academie is overtuigd, dat geen krachtiger, geen doeltreffender middel bestaat, om de Belgische nationaliteit te versterken. Broederlijk met onze Waalsche landgenooten vereenigd, hand in hand, schouder aan schouder, naar hetzelfde doel strevend, zal het Vlaamsche volk ook in de toekomst de schutsweer van België's onafhankelijkheid zijn, gelijk het die in het verleden was.

Eene andere taak heeft de Koninklijke Vlaamsche Academie te vervullen.

Gedurende het tijdperk van ons onafhankelijk bestaan heeft de wetenschap wonderen verricht. De koophandel, de nijverheid hebben een ongehoorden bloei bereikt. De volkswelvaart heeft op wonderbare wijze toegenomen. Het streven naar stoffelijk genot, het najagen van rijkdom heeft dan ook de gemoederen opgewekt, en den levensstrijd aangejaagd, gelijk onze vaderen dit niet hadden vermoed.

De wonderen der wetenschap, der nijverheid zijn wel van aard om ons fier op onze eeuw, op ons land te doen wezen, en de menschenvriend kan van geen hartverheffender schouwspel getuige zijn, dan van de verbeteringen, welke worden ingevoerd, om het stoffelijk bestaan van allen te verzekeren, om meer en meer de ellende te weren, en overal den hoogst mogelijken graad van welstand te verspreiden.

Doch, dit streven naar stoffelijke goederen, dit wetenschappelijk onderzoek, die strijdende geest, welke een kenmerk onzer eeuw is, mag ons de oogen niet doen sluiten voor een dreigend gevaar : het uitdooven van het ideale, het verkwijnen der poëzie. Robert Hamerling, de groote Oostenrijksche dichter, waarschuwde er reeds voor, voor meer dan vijftig jaar :

Wie gern das begeistertste Preislied, o Zukunft, säng' ich dir!
Wie gerne trüg ich jauchzend selber dein Panier,
Säh' ich, dass mit des Daseins äussrer Kräftigung
Zu gleicher Höhe steige des innern Strebens Adlerschwung;

Dass nicht allein erstarke der Arm, der alles zwingt,
Dass auch des Herzens Leben sich herrlicher beschwingt,
Dass neue Flügel wachsen der schaffenden Phantasie,
Dass höher und edler klinget verjüngten Lebens Melodie

Doch ach, es suchen die Blicke dies schön're Sein umsonst!
O Dämon des Jahrhunderts, der du so prunkvoll thronst.
Auf deinen eroberten Schätzen, wie bist du dennoch arm!
Dir beugt kein Knie der Dichter, wie sehr dich auch umdrängt
[der Schwarm!

De Vlamingen, te allen tijde, zoo wakker, zoo onversaagd op het veld, zoo kloek ter zee, zoo tuk op stoffelijk gewin, zoo beroemd om hunnen handelsgeest, om hunne nijverheid en tevens boven alle volken uitblinkend in het rijk der kunsten, zullen de banier van het ideale, van het schoone fier in de hoogte houden. Zij zullen liefde voor de letterkunde, voor de poezie, voor de beeldende en toonkunst behouden, en er naar streven dat ons volk meer en meer hun zegenrijken invloed gevoele.

Zij zullen nooit het schoone woord van ons oud medelid, Jan Van Droogenbroeck, uit het oog verliezen,

Het volk, dat dichters heeft, leeft!

Wij, die in al de streken van het Vlaamsche land verblijven, die tot het Vlaamsche volk behooren, weten hoe oprecht, hoe innig onze landgenooten aan ons Koninklijk Stamhuis, aan onze nationale instellingen, aan onze taal, aan onze overleveringen zijn gehecht, welke diepe poëtische

zin hen kenmerkt. Wij zullen, elk in onzen werkkring, deze gevoelens versterken. Wij zullen er ons op toeleggen, dat de letterkunde de zuivere uitdrukking blijve van onzen nationalen volksgeest. Wij zullen het stambewustzijn en het taalgevoel van ons volk versterken; de Koninklijke Vlaamsche Academie zal steeds een brandpunt van vaderlandsliefde en idealismus wezen; aldus zullen wij het Vaderland op de krachtdadigste en doeltreffendste wijze dienen.

REDE

GEHOUDEN DOOR DEN HEER DR. CLAEYS,
WERKEND LID DER ACADEMIE.

—

BIJ DEN WEDSTRIJD LIERZANG

TER VERHEERLIJKING

VAN HET JUBELVIEREND VADERLAND.

Mevrouwen, Mijne Heeren,

Geen feest zonder lied, geen jubeldag zonder jubelzang...

Gezang en gedicht zijn stemmen des gevoels, dus de stemmen der vreugde, der dankbaarheid, der liefde, der geestdrift, — dus vormen van hulde en vereering.

Wee hem, die zulks bij dagelijksche ondervinding leert en weet, die dagelijks onder den dwang komt van de vele vragen en lastige eischen der verplichte heilwenschen en feestvieringen!

Nu, de Koninklijke Vlaamsche Academie heeft zich naar de gebruikelijke wet geschikt en gedragen; onze 75-jarige onafhankelijkheid, zoo het paste, medevierend, heeft zij door wedstrijd een lierzang ingevraagd, zingende het heilzaam vooruitgaan van het Belgische volk op het gebied van

letterkunde en wetenschap, van handel en nijverheid.

Een lierzang... zoo noemt men, gelijk gij weet, eene poëtische uitboezeming, eene hymne, een gedicht zoo, wiens eerste wet en verdienste waarheid is, echtheid en oprechtheid in gevoel, in geestdrift, in ontroering, en dat door passenden rhythmus overeenstemt met den bijzonderen aard der gemoedsaandoening, vreugd, weemoed, toorn, verontwaardiging.

De lierzang dus duldt niet het conventioneele, het gekunstelde en gezochte, en evenmin de langdradigheid, de gerektheid. Zijn woord is gespierd, is kernachtig, zinrijk; zijn vers leeft van beeld en beeldspraak, gloeit en vlamt van begeestering. Wien de meesterschap over het werktuig, over taal en vers, ontbreekt; wie nog aarzelend en haperend schrijft, zonder zwier, zonder hooger vlucht, hij houde van de besnaarde harp de vingeren af.

Nu, de prijskamp vroeg bepaald een lierzang... En was het onderwerp nauwkeurig omschreven? Ja, nauwkeurig, omstandig, gelijk het blijkt uit hooger aangehaalde opgave : Verheerlijking van den vreedzamen vooruitgang, enz.

Hij nu, die, dichter geboren, *poëta nascitur*, aan mededingen denkt, bewondert hij in gemoede wat ons onafhankelijk België heeft tot stand

gebracht, verheugt zijn vaderlandlievend hart zich bij onzen vooruitgang in elke richting, weet hij ten anderen streng onderscheid vol te houden tusschen den zingenden en verhalenden of eenvoudig verklarenden en voorstellenden toon, dan mag hij, ja, er aan denken het gevleugeld paard voor den wedloop te bestijgen. Doch verder, in den wedloop zelf, behoort het nog tot de gebeurlijke dingen dat hij afwijkt van de voorgeschreven lijn, dat hij struikelt en stronkelt; hij kan vergeten dat hij sporen draagt en het op een stil drafje houden, en — zoo wint hij in de renbaan den eerepalm niet.

Met andere woorden : blijft de lier niet gespannen, valt de toon beneden de lyrische maat, komt misschien het gedicht het proza nabij, of, anderzijds, houdt de dichter niet in het oog wat voorschreven en aangewezen stond (al ware het echt poëtische verrukking die er hem van afkeerde, hem houdende onder de tooverkracht van bekoorlijke, maar vreemde, beelden en ideeën), dan zal de keurraad hem bezwaarlijk den uitgeloofden prijs kunnen toekennen.

En het is zóó gebeurd : het regelmatigste, volledigste stuk, wijs berekend om de vraag te beantwoorden, door zucht naar volledigheid zelve, door oplettende nauwgezetheid, *laat gloed en vuur verkoelen tot stillen proza-stijl,* wen zijn dichterlijke mededinger, echt lyrisch van het begin af tot het

einde toe, zijne inspiratie *meestal buiten de palen der prijsvraag gezocht heeft.*

Dit lokt een woord uit tot beiden. Ja, in het oor der muze zijn de woorden handel, nijverheid, geleerdheid en meer abstracte namen, van sturen, onbehagelijken, akeligen klank; maar, dichterlijk opgevat, in dichterlijken kop gedragen, kunnen die schijnbaar droge, harde en onvruchtbare dingen weelderig ontluiken tot bloeiende poëzie! Dat hangt van u af, poëet! Draagt uwe hand de tooverroede der poëzie, sla toe, en uit de bloote, harde rots zullen, breed en machtig, de frisch lavende stralen der levensbronne spruiten.

De Handel, dat is de heerlijke Scheldestad, die in de toekomst den dag ziet rijzen waarop zij de schoonste en grootste haven der wereld zal geworden zijn; de Handel, dat is voor u, dichter, het zicht over onze zee; dat is, op het Noordzeestrand, de vorstelijke gestalte van België's koning geteekend, met zijn peinzend oog gericht op de oceanen, de lijnen en wegen trekkende onzer vaderlandsche vaart, en sprekend : « Geen land is klein dat in de opene zee zijne grenzen kan uitslaan tot een onbeperkt handelsrijk »; dat is, onze scheepvaart gevolgd, toen Brugge het Venetië van het Noorden was; dat is, meëvarende naar de afgelegenste stranden, de liefde van den Vlaming tot zijn geboortegrond herkend, als hij uit de rijkste, weelderigste gewesten vol heimwee naar zijn

eigen haardsteê de blikken wendde, en bij 't zalig terugkeeren, beladen met de schatten uit den vreemde, en onder den machtigen indruk nog der rijkste natuurwonderen, zijn hart voor eigen vaderstreek en eigen dierbaren haard uitstortte in een woord

dat bleef in onze taal gevest
Oost, West, t'huis best...

De Nijverheid, dat is de wakkere werklust, de nijvere vlijt in dezen biekorf van Europa; dat is, alle landsbeschrijvingen en aardrijkskundige boeken gesloten, lezen in het opene boek der Wereldtentoonstelling te Luik en den rang bewonderen dien ons klein land tusschen de grootste en machtigste landen inneemt.

Letterkunde en Kunst en Wetenschap, dat is medezingen in muziek en poëzie; dat is in het hooger streven van kennis en kunde zich mede verheffen; dat is in enkele trekken geniale koppen schetsen, gelijk Ledeganck Rubens teekende.

Ruime plaats is er daartusschen voor huldebewijs aan ons Vorstenhuis, dat, ten innigste met het leven der natie verbonden, elk grootmoedig pogen behartigt, voorgaat en geleidt; plaats is er voor een welkomgroet aan onze geliefde prinses Elisabeth, die de liefde jegens het volk, de helpende en zorgende liefde jegens lijdenden en geringen in haar vorstelijk vaderhuis heeft geleerd, en die, aan prins Albrechts zijde, vóor ons nu

staat als de moeder onzer toekomst, de moeder onzer koningskinderen en vorsten.

En dat alles kan overheerscht worden door eene hymne, meëzingende met 's volks huldekoor, zooals het in onze stad eendrachtig en machtig werd aangeheven. En weet gij niet hoe België in heilig steen het monument van zijnen dank op de hoogten van Koekelberg bouwt?

Die stof is rijk genoeg om van de verbeelding en het gevoel des dichters iets meer te laten verwachten dan verslagen en statistieken in berijmd proza. Kwam dus zoo iets, ten heele of ten deele, als antwoord binnen, dat mag niet aan den steller der vraag, althans niet hem alleen, geweten worden.

Wij zullen het echter niet ontkennen : bij een wedstrijd voor poëzie dient aan den dichter de breedste vrijheid gelaten.

Vijftig jaren geleden, in den nationalen prijskamp der 25-jarige onafhankelijkheid, waarin onze grootste dichters om de lauweren worstelden, werden Jan van Beers en Prudens van Duyse *ex æquo* bekroond. Zóó verschillend van elkaâr zijn hunne prijsdichten dat men haast antwoorden op twee onderscheidene prijsvragen zou veronderstellen. De mededingers waren vrij geweest stof en vorm naar eigen keuze aan te nemen.

De wedstrijd van 1856 genoot in het Vlaamsche land de oprechtste deelneming. In spanning

werd op den uitslag gewacht; allerwege wekten de bekroonde dichten vaderlandsche belangstelling; van Beers werd verzocht, overeenkomstig met het feestprogramma, in de allerplechtigste jubelvergadering der Academiën zijn uitmuntend werk voor te lezen.

In hun verslag over die zitting, getuigden de Brusselsche (Fransche) dagbladen, (ik herinner het mij nog zoo goed), dat honderden aanwezigen, die geen woord Nederlandsch begrepen, bij de geestdriftige voordracht van den genialen dichter den gloed zijner vaderlandsliefde gevoelden en door zijne ontroering overmeesterd en meêgesleept werden. Ik weet ook nog hoe ik zelf aan Prudens van Duyse, met waardeerende woorden, mijne nederige gelukwenschen stuurde en hoe de groote dichter mij in persoon zijne aanmoedigende dankbetuiging bracht.

Deze ónze prijskamp zal nergens soortgelijke herinneringen laten. In meer dan een opzicht nochtans is de uitslag verblijdend : ten eerste, om de eenparige, geestdriftige betooning van vaderlandsliefde en van dankbare gehechtheid aan ons Vorstenhuis;

ten tweede, om de vele en treffende bewijzen van roeping en wilskracht bij jonge beginnelingen;

ten derde, om het hoog te schatten dichttalent van de helft der tien mededingers, die stellig, bij het aanhouden of hernemen der prijsvraag, bekro-

ningswaardige dichtwerken, naar onze bemerkingen gewijzigd, onder de oogen der juryleden zouden brengen. Eenige leden van den keurraad hadden voorgesteld den uitgeloofden prijs, volgens rang van verdienste, tusschen 4 of 5 mededingers te verdeelen. Maar dit strookt niet met de gebruikelijke uitspraken der Academie.

Mochten wij niet talrijker medewerkers verwachten? Ik antwoord : de letterkundige prijskampen, vooral in poëzie, hebben dezelfde aantrekkingskracht niet meer als vroeger. Zij worden door de jongere school in beginsel afgekeurd en als ouwerwetsch verwezen. Onze jonge dichters, ook de beste, deelen dit vooroordeel, of, zoo men wil, kleven die denkwijze aan en onthouden zich.

Daar zijn gedichten die onze lang miskende moedertaal herdenken en verheerlijken: wij doen weldra een nieuwen stap die ons de zege nader brengt en in dit blij vooruitzicht stemmen zij hartelijk mede in het koor der algemeene jubelvreugd : wij staan op het keerpunt der Vlaamsche Beweging.

Na de voorgaande algemeene bespreking komen aan de beurt onze tien mededingers elk in het bijzonder. Wij zullen ons overzicht echter bij korte nota's bepalen.

Wij noemen elken dichter bij het nummer dat de volgorde, op welke de stukken zijn ingekomen, hem geeft. De namen kennen wij niet :

voor ieder stuk dat meêdingt en niet bekroond wordt, blijft de naam van den vervaardiger in den omslag die het werk vergezelt, besloten en geborgen.

Het doet me waarlijk leed niet een der verdienstelijke medekampers te mogen oproepen om hier met onze gelukwenschen hem een eerepalm te overhandigen. Hetzelfde (het niet bekronen) gebeurt ook bij een der wedstrijden voor proza, wat nog wel meer te beklagen is, daar het proza-schrijven uit zijnen aard niet zoo aantrekkelijk is als dichtoefening, niet in den arbeid zelf loon en vergelding besluit; op dichterlijken arbeid is de spreuk toepasselijk : *Ubi amatur non laboratur, vel si laboratur, labor ipse amatur* : waar bemind wordt is er geen last van arbeid, of, is er last, de last zelf wordt bemind.

Zoo is het werk daar nooit ondankbaar; en hem ontbreke hier ook de hulde niet van ons dichterlijken broedergroet met een « tot weêrziens » bij eene, mogelijk aanstaande, bekroning.

A
Nr 4 (V V K) heeft in opzicht van taal en
V
versbouw nog alle vaardigheid te wachten van de toekomst.

De schrijver is wellicht een Vlaamschgezind student, die van onder de zerk eener verfranschte opvoeding tot Vlaamsch leven verrijst, reeds

ademt en geluid geeft, maar nog enkel stamelend spreekt en er nog verre van af is te kunnen zingen.

Warm liefdegevoel voor land en koning en Vlaanderens taal maakt ons voor den jongen schrijver genegen en geeft ons den wensch in dat hij zich moge bekwamen om later meesterlijk te bezingen wat hij nu met gansch zijn frisch gemoed bewondert, vereert en lief heeft.

Nr 3 (*Imperium facile*) schrijft goed Nederlandsch maar ligt overhoop met de Prosodie. Reeds in de eerste strophe neemt *Euroop* den klemtoon op de eerste sylbe en rekt een Alexandrijn, (wat ook weer in de tweede strophe niet vermeden wordt), zich tot eene lengte van vijftien sylben.

Het aanhalen van verzen zou doen blijken dat de lezer zich niet in dichterlijkheid van taal zal verheugen. Ten bewijze :

Op het steeds waardiger verfraaien en verbreeden...
Ik moet uwe trouwe Zuster, de wetenschap, ook eeren...
Dat handel, nijverheid krenkenden arbeid spaart...

Is het bij toeval, of, eerder, mag het aanzien worden als een teeken en waarborg der aanstaande ontwikkeling van het dichtvermogen, dat sommige verzen niet alleen juist gemeten maar gespierd zijn en welluidend?

Oordeelt :

Wie loont de zanters op het gouden veld der taal?....
Uw heilig lamplicht schoot nooit heller liefdevonken...

Sprekend van de Vlaamsche muziek :

Hoort hoe de Vlaamsche ziel er grootsch door henenvaart.

En elders :

Daar spuwt het vreeslijk diep de steenkool op naar boven.

Geestdriftig spreken de laatste verzen tot

Ons edel Belgisch volk! o volk dat baadt in zegen,
Volk kloek en trouw van aard!
Mijn volk! mijn land! laat uwe zoetste zangen hooren!
Laat bruisen Schelde en Maas! enz.

Hier wordt dus weer de gloed der vaderlandsliefde gevoeld, de « vuurge liefdegloed », welken de jonge dichter in zijne « Zangster » erkent:

Zij vat de gouden lier...

Die gouden lier trachte zij met gouden snaren te bespannen, en, wij gelooven het vast, lang zal het niet aanloopen eer hare meer geoefende vingeren er onberispelijke akkoorden zullen uit halen.

Nr 9 (*In alias terras*), in stille, effene, nederige dichtregelen, raakt aan alles wat tot zijn onderwerp behoort.

De schrijver houdt zich in de versmaat, doch verheft zich niet tot dichterlijke taal, niet tot lyrische vlucht.

Wij erkennen eene loffelijke poging in de vergelijking ontleend aan de geschiedenis van Hans Memlinc, « een zinnebeeld van ons vaderland : daar ligt hij stervend... Doch wordt opgenomen, gered. Welhaast schenkt zijn arbeid aan de Kunst de schoonste bloemen. Dus België, van slag en wond geheeld, heeft beitel en penseel hervat... »

Nr 7 (*Viert het jubeljaar*) heeft, met ongenoegzame krachten, zich aan een zware taak gesteld, wat hij onder 't werken moet gevoeld hebben.

« Langsheen den wijden Scheldevloed —
« Ik droomde stil... »

De droom houdt heel den nacht aan. Men verwacht een waterstoet op de Schelde; men krijgt een wagenstoet te zien « langsheen de hemelbaan » :

Maar wat een wagen komt met zilvren glans omgeven
Getrokken door vier paard'n (*sic*) uit blanke sneeuw geweven...

Andere wagens volgen :

Doch zie, daar komt alweer...
Een andre wagen aan,

en zóó voort, tot « de zonne rees uit roode neevlen »...

Aan een eenvoudiger plan besteed, zou de groote som arbeid, hier ten beste gegeven, verdienstelijker werk hebben ingebracht.

Krachtig zijn de toespraken der zinnebeeldige wezens, die in de visioenen voorkomen. Verscheidenheid ontbreekt niet.

« Het beste stuk, schrijft de heer Claes, is de zang aan de Nijverheid en den Handel. »

Het lied der toonkunst is naklank, is niet oorspronkelijk.

Verzen als deze :

O, de beeldhouwkunst in Belgie
Bleef zonder vooruitgang niet,

kondigen geen prijsdicht aan.

N[r] 10 (*Het voegt u, Belgen...*). Beschaafde taal, geschaafde verzen. Een overzicht, een *beknopt begrip* van wat de prijsvraag voorstelt. Er valt weinig af te keuren maar ook niets uitstekends aan te wijzen. Bij eene enkele plaats houdt men stil, een soort landschap, lief van schildering, en waar uit blijkt dat de dichter, had hij er zich ernstiger op toegelegd, een prachtig geheel zou hebben kunnen samenstellen :

't Zij ook des morgens op uw stille pracht
De stille galm drijft van uw zachte klokken;
't Zij ook de molen in de weiden zwaait
Die, hoogbeboomd, tot in de verte strekken, enz.

een twintigtal verzen, schetsende, in stille, sierlijke beelden, het natuurschoone dat ons vaderland voor de oogen spreidt. Maas en Schelde zijn, elk naar eigenen aard, dichterlijk beschreven. Die verzen herinneren aan het dichttalent

dat zich in Nr 1 openbaart, over welk stuk straks een paar woorden.

Nr 6 (*Flamands, Wallons*) schrijft gemakkelijk, veel te gemakkelijk, verzen van alle maat. Zij ijlen voorbij in snelle vlucht, maar treffen weinig. Die rasse beweging is echter goed op hare plaats in 't lied; zulks bewijst de *feestzang*, een echte, zingende zang, « vol van geestdrift. teekent de heer Claes aan, stellig de beste van geheel het stuk en die zou verdienen verspreid te worden ».

Wij zullen de eerste verzen van het gedicht aanhalen, om te laten oordeelen over den dichttrant, over den lossen stijl van den vervaardiger.

Vrijheid, eedle, fiere vrijheid,
Zwierig in uw driekleurtooi,
Wij begroeten U met blijheid,
Gij zijt minlijk, gij zijt mooi!

Voor U leden, voor U streden
De oude Belgen, kloek van moed:
Voor U vloeide, in 't grijs verleden,
Reeds der Vaadren heldenbloed.

Nr 2 (*De kleinste leeuwerk*) stelt zich, wat voor deze gelegenheid niet verwacht en niet gewenscht kon zijn, te midden in een vreeslijk stormend orkaan,

Met klettrend geeselslaan...

Somber, akelig begin!

Over het algemeen is de gang van het gedicht zwaar en lastig, als in tegenstelling met het losse, lichtgeschoeide Nr 6. De verzen schijnen dikwijls, in plaats van te vloeien, uit de pen geperst.

« Ondanks zijne langdradigheid, is het werk verdienstelijk in meer dan een opzicht. Sommige deelen zijn puik bewerkt. » (De heer Boucherij.)

De dubbele trochaïsche verzen, dienden met staande rijmen te sluiten.

De taal, krachtig en rijk, heeft woord en beeld gereed voor de vele en veelsoortige voorwerpen in den breeden kring van het gedicht omsloten.

Eigenaardig is de opvatting die beurtelings onze groote steden zingend optreden doet. Een lied van overzee (de dichter schrijft en meet *overzeeë*) sluit het werk.

Nr 8 (*Deus nobis*...). Wijd uiteenloopend zijn de beoordeelingen der juryleden over dit stuk. Het is stellig zeer ongelijk, is vreemd van opvatting en zonderling uitgevoerd; eenige bladzijden geven rijmlooze verzen; er komen dingen in voor, die, gelijk men zegt, « er langs geen kanten door kunnen... ».

Uit den eeuwenlangen sluimer der verdrukking ontwaakt de Belgische natie : Hoe wordt

dat ontwaken tot leven en vrijheid voorgesteld? Luistert :

Maar drij kwaart eeuwe nu geleden, heeft
Een lentewind, het Zuiden uitgewaaid,
Het loome lichaam met zijn hand geaaid;
En eer de vijand staamlen kon « zij leeft! »
Daar staat zij recht en kijkt hem vragend aan.
In koortsig dreigen dreunt haar stemme fier :
« Is dit mijn huis — en deze vreemdling hier? »
Zij ziet hem wanken reeds en wijken gaan,
En dringt hem buiten dra *met haren voet.*

Een der beoordeelaars teekent aan dat Nr 8 « het somtijds schijnt te doen om te lachen », tevens een waren en begaafden dichter in hem huldigend, wat door menige plaats verdiend wordt.

Kent gij al veel vergelijkingen edeler door waarheid en dichterlijkheid dan deze :

Groot was 't geworden, en schoon...
maar de wentelende eeuwen die heengaan
Zij voeren terug wat ze brachten,
en paaien met roem dan onze ooren.
Tijd, is uw zuster de zee?
met geklater toch klotsen naar ons toe
Uw schuimende golven, waar schatten
in zwemmende zijn en op varen;
Langzaam dan loopen ze weer,
en zij leggen in 't zand van den oever
Wat schelpen, aan spelende kindjes
gejond door de spelende baren.

Eigenaardige trekken komen voor in de schets onzer groote steden. Zoo verblindend is de pracht van Brussel dat « de vreemde bezoeker, de

grootsche paleizen aanschouwend, ze telt en herziet, en verbijsterd zich vraagt : waar woont hier de Koning? »

Dan :

Nevens en tusschen den groep
    Van hun grootere zusters, ontwaakten
Met duizende steden en dorpen,
    En knikten elkander eens tegen.

Eindelijk : « het leven in Belgenland, zegt eene nota van den dichter, wordt voorgesteld als een eeuwig feestmaal : sommige zonen, door landbouw en handel, voorzien de tafel van spijzen; andere verlustigen de gasten met kennis en kunst. »

« Heden ook dreunt het paleis
    Bij 't gerinkel van borden en glazen.
De negers verschijnen en zingen;
    De klank van hun wankende stemme,
Tot zelfs in 't vernoemen der vreugde
    Herinnert een droevige stonde... »

Als tot eervolle melding halen wij uit den zang der negers eenige verzen aan :

O Koning, milde en blanke,
Wij zwarten, arme en kranke,
    We kwamen schuw,
In 't midden van Uw zonen,
Met machtloos dankbetoonen,
Een eedlen redder loonen,
    En groeten U!

We gingen, hals en handen
Gekluisterd, in de banden
    Der slavernij;
En dat we nu ten hoogen
Onze armen en onze oogen
In vrijheid heffen mogen,
    U danken 't wij.

Ons wilde wouden zuchtten
Van wreede moordgeruchten,
En hulpgeschrei;
Dat onder 't loof der palmen,
Bij stillen nacht, nu psalmen
En liefdelied weergalmen,
U danken 't wij.

Ook het lied der eeuwen kondigt zich aan met zwierige verzen:

Wij, dochters der tijden,
Wij eeuwen, we rijden
De volkeren door...

En wat de eeuwen zoo al verrichten wordt meêgedeeld. Zij melden:

Heel blindelings pakken,
Dan smijten we en smakken
Het gribbel-de-grabbel in 't ronde.

Nog eerder in 't algemeen dan met streng bijzondere toepassing, teekenen wij aan: bij ernstig dichtwerk verkieze men keurige oorspronkelijkheid boven boertige zetten en kluchtige nuchterheid. Onderscheid ook gemaakt tusschen ruwheid en kracht! En als gij de taal kent, waarom u niet gebonden houden aan hare wetten? Waarom jonge dichter, u niet laten besturen door de gevestigde regels in letterkunde? Waarom u door grillige invallen, willekeurig en gewaagd, laten misleiden? Waak op uwe verbeelding. Na lange oefening en stille studie zult gij kunnen *durven*: moogt gij u in een rijke gave van dichterlijkheid en gevoel verheugen, herinner u dat de boom moet gesnoeid,

de druiventros uitgedund, het paard gedresseerd. Lees maar eens daarover de prachtige beschrijving van Bossuet : « Voyez ce cheval... que de mouvements irréguliers! C'est un effet de son ardeur; et son ardeur vient de sa force, mais d'une force mal réglée... enz. (*Méditations*.)

Eindelijk : « dat stuk is eerder een beschrijving dan een lierzang. » (De heer Bols.)

Nr 5 (*Dat kleine land*) wordt door al de juryleden met waardeering besproken.

« Het stuk is volledig en verzorgd... Geestdrift ontbreekt : het doet denken aan een prachtigen historischen stoet zonder muziek. » (De heer Claes.)

« Meesterlijk van gedachte en vorm. Plechtig en welluidend als een Te Deum. » (De heer Bols.)

De heeren Bols en Boucherij halen echter fouten aan tegen de versmaat, en tegen rijm en stijl.

De heer Janssens gewaagt van het lastig, pijnlijk zwoegen dat het den schrijver kost om de opgegeven gedachten tot strophen te dwingen. Traag en zwaar is de stap dier strophen.

De aanhef plechtig en vroom :

God onzer vaadren! wij belijden
Uwe Almacht en Voorzienigheid!

liet vaster meesterschap over den vorm verwachten.

De verdienstelijkste bladzijde, hoezeer er ook, hier en daar, iets moge op af te dingen vallen, volgt hier : men herinnere zich den *zang der Zuilen* (Aya Sofia), van waar misschien in hoofdgedachte deze zang is uitgegaan.

Standbeelden, die 't verleden
in u gebeiteld houdt,
der eeuwen heerlijkheden
in blauwe lucht ontvouwt;

die torscht door al de dagen
der oude vaad'ren trots,
niet min dan gij geslagen
uit brons en erts en rots,

mijn Beelden, sterk gehouwen!
wat Vlaand'ren dacht en deed,
gij draagt het in de vouwen
van steene' en bronzen kleed.

Gij torscht der eeuwen glorie
in uwe trouwe hand,
gij, zuilen der historie,
aartsvaders van het Land!

Den fellen strijd der vaad'ren
zegt en vertoont gij ons
in 's marmers bloedige aad'ren
en 't somberblinkend brons.

Een pracht van uchtendstralen,
door eeuw noch tijd gedoofd,
en schitt'rende idealen
draagt ge om uw peinzend hoofd.

In breedgeplooide togen
gemanteld, staat ge en staart
met uwe vorschende oogen
wijd-uit en hemelwaart.

In uwe fijne lijnen,
    geboostst naar uw genie,
zien wij de leuze schijnen :
    « Eendracht en harmonie ».

En in uw forsche vormen,
    waarin nog leven trilt,
het woord : « Door vrede en stormen,
    in trouw gedacht, gewild! »

Verheven en prachtig!

Ware het gansche gedicht van dit gehalte door vinding en voorstelling, een prijswinnaar te meer zou hier uitgeroepen en toegejuicht worden.

Nr 1 (*Dus priset elkerlijc zijn lant*). De schrijver van Nr 1 staat, als dichter, van zijne mededingers afgezonderd; staat, ten opzichte van den kunstvorm, alleen en veel hooger dan de negen andere. Bij hem is de lyrische gloed, bij hem zwaai en zwier in vers en strophe, bij hem de jubeltoon, de geestdrift, bij hem het beeld.

Maar, ondanks het dichterlijk beeld, komt wel eens de stijl in nauwe verwantschap met simpel proza, gelijk in het vers

Zoo moesten eeuwen ons vaderen leven,

en :

Nog steeds wordt gij vereerd
Om uw landjuweelen...

Daarentegen geeft het gedicht ons verzen te bewonderen, zoo prachtig, dat wij uit ons groot-

ste dichters er geene weten aan te halen van hoogeren klank en treffender beeldspraak :

Vlaanderens glorie...
Met steden die beuren door de wolken heen
Den trots van hun torens uit het roemvol verleên,

en meer andere.

Het gedicht, in vrije dichtmaat gesteld, beslaat omtrent 225 verzen, vereenigd onder den titel : *Hymne aan 't vaderland.*

De aanhef, machtig schilderend, schetst, in 13 verzen, een beeld van het jubileerend België :

Seinen van licht slaan uit aan de kimmen;
De dag breekt door.
De zee, de stroomen, de rivieren glimmen
In den morgengloor.
En met torens, belforten en steden,
In de weelde, in de vreugd van den vrede,
Treedt een heerlijk land te voor.

Gezegend land, gegroet! Gegroet,
Mijn land van Maas en Scheldevloed!
De lach zweeft op uw jong gelaat,
En sierlijk golft uw frisch gewaad
Van groene dalen en van korenblonde velden,
Gegroet, mijn land van Maas en Schelde!

Eere den dichter!

Meet nu in den geest den afstand die zijne beeldrijke verzen, bij wier tooverslag eensklaps een breed, levend tafereel voor onze oogen staat, met die afgetrokkene algemeenheden, als :

gij zijt minlijk, gij zijt mooi...

die goed begrepen worden, maar die met de verbeelding niets gemeens hebben, dus niets gemeens

met de poëzie. Herinnert u het Horatiaansche : niet genoeg is het een vers in zijn metrum te kunnen sluiten, *concludere versum*, al ware 't zelfs bij woorden zuiver en onberispelijk van taal, *puris versum perscribere verbis*, om den naam van dichter waardig te zijn, om de eer van dien naam te verdienen, *nominis hujus honorem....* neen ! de vereischte is *os magna sonaturum*, is de stem van machtigen klank.

De 12 volgende verzen verbeelden de weldaden van den vrede : *Zaai rustig voort.*

Zelfde bemerking ; geen woorden, geen verklaringen die rechtstreeks tot het verstand spreken, maar de vrede geteekend in den arbeid, ongestoord op het rustig land.

Vijf verzen van transitie leiden tot de hulde aan schoonheidszin en kunst, beschouwd in het landjuweel (7 verzen) en in de feest-processie (32 regelen).

Die stukken, alleen aan uiterlijken glans gewijd, staan, in letterkundige waarde, ver beneden den aanhef en beneden den slotzang.

Ook in de 13 verzen, waar beeldhouw- en schilderkunst in gehuldigd worden, komt niets voor dat verrast of als opmerkenswaardig dient aangewezen. In die verschillende stukken nochtans is alles welluidend, sierlijk, schilderachtig.

Een 60-tal verzen verheerlijken het Vlaamsche lied : woord en muziek; 60 verzen, dat staat niet in passende verhouding tot de andere

deelen; met het fraaie slot : een gouden ster (50 verzen), omvangt het de helft van de *hymne*.

Ik zal mijne medeleden van den keurraad niet tegenspreken, waar zij oordeelen dat de *hymne* niet aan de prijsvraag beantwoordt. Een voornaam stuk der *hymne* schijnt geschreven buiten bekommernis om den prijskamp. De heer Boucherij is van gevoelen dat de dichter alleen Antwerpen voor oogen gehad heeft, en, samen met den heer Janssens, erkent hij in Nr 1 eerder een zanggedicht dan een lierdicht.

Bij aandachtige lezing zal het niemand ontgaan dat de onderscheidene deelen, zonder transitie in gedachte, in zaak en stof, haastig, aaneengenaaid zijn, met *maar, en, zelfs,* enz.

Maar gansch uw zin...

En wie leerde...

En de kunst die beeldde...

En 't lied...

En de dichter...

Zelfs hebt gij uw lied van overzee.

Waren de verzen in koren en stemmen verdeeld, men zou die overgangswoorden voor transitiën dulden.

Als compositie laat de *hymne* veel te wenschen over. De dichter geeft niet naar de maat van zijn vermogen. Wat hij inzendt neem ik voor eene improvisatie, haastig op het papier geworpen zonder eens de pen van 't schrijfblad af te trekken.

Bij den overvloed van rijkdom, waar het werk schitterende blijken van geeft, is dat wel mogelijk...

Wij sluiten met de lezing van het Congolied :

Een gouden ster rijst aan ons kimmen
En blinkt op 't vaderland;
Een koning ziet haar wonder glimmen :
Zij wijst een verre strand.
Wanneer er nieuwe sterren gloren
Voor koningen alleen,
Dan wordt aan 't volk geluk geboren
Waar 't wonder licht verscheen.

En waar de star glom voor een koning,
Daar zal de naneef gaan;
Wordt eens te nauw ons eigen woning,
Daar is de ruimer baan.
Een werelddeel werd ons veroverd,
Door klaar vernuft en moed,
Doch aan den krans die u omloovert,
O Koning, kleeft geen bloed.

Zoo klinkt het lied der Gouden Ster,
Die rijst op het azuren veld,
Die straalt op stranden ginder ver
En die de trots is onzer Scheld.

en het slot :

O Vaderland!
Gij zijt weer schoon en rijk als in uw groot verleên,
Wanneer in haren krits uw gloriezonne scheen

Waarheid, kennis van ons volk en landaard, spreekt in de volgende verzen :

En wat er sluimert in een rechten aard,
De liefde tot het land en tot eigen aard,
Dat flakkert nu op in een jubelhoezee
Van het ruischende woud tot de bruisende zee
Voor 't land van Maas en Schelde!

O Land van Maas en Schelde!
Van de bruisende zee tot het ruischende woud,
Met valleien en heuvels vol zwatelend goud,
Met Vlaanderens glorie in de eene hand,
In de andere de schatten van 't Walenland!
Met steden die beuren door de wolken heen
Den trots van hun torens uit het roemvol verleen;
Met al uwen rijkdom, uw kunst en uw faam,
Wees fier op 't verleden,
Wees fier op het heden,
En fier op uw naam,
O Vlaanderland! O Be'genland!
O Land van Maas en Schelde!

Ja, gedichten hebben meêgekampt die waardeering verdienen, zonder echter in verdienste hoog genoeg te reiken om den opgehangen prijs los te maken. Zoo heeft de Keurraad beslist.

Dichters, wier invloed zich blijkbaar op sommigen doet gevoelen, zijn Schaepman, Lod. de Koninck, Gezelle.

Uit de ingezonden gedichten heeft ons verslag eene kleine bloemlezing aangeboden, die een feestvers vervangt en waar ook, eenstemmig, de kreet uit opgaat :

Heil den lande!
Heil den Koning!
Heil het onafhankelijk Belgisch volk!

REDE

GEHOUDEN DOOR DEN HEER Dr WILLEM DE VREESE,
WERKEND LID DER ACADEMIE.

—

DE GEDENKSTUKKEN

ONZER MIDDELEEUWSCHE LETTERKUNDE.

Mijnheer de Voorzitter,
Dames en Heeren, zeergewenschte Toehoorders en Toehoorderessen,

Het is, naar het schijnt, een zeer verspreide meening, dat middeleeuwsche, inzonderheid Middelnederlandsche, handschriften zeer zeldzaam zijn, en dít gaat althans zeker, dat zoowel bestuurders van openbare instellingen als private boekenliefhebbers, onder wie dergelijke geschreven gedenkstukken uit de middeleeuwen berusten, daaraan zulke onschatbare waarde toekennen, dat allen, die er gaarne gebruik van zouden maken bij hun wetenschappelijk werk, daardoor soms tot wanhoop worden gebracht.

Die meening is verklaarbaar, want inderdaad, men kan geen handschrift koopen « als een koek in een bakkerij », noch een verloren codex vervangen door een anderen naar vorm en inhoud gelijk en gelijkwaardig met den eersten; en zelfs

zijn de mannen van het vak nog verre van volledig ingelicht over de handschriften die bestaan en over de plaats waar ze bewaard worden.

Toch is die zeldzaamheid slechts betrekkelijk, zooals uit enkele cijfers blijken kan.

Ten behoeve der *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta,* en binnen de grenzen voor dat werk gesteld, dat wil dus zeggen met uitsluiting van alle geschriften die een officieel of een juridisch karakter dragen, zijn tot op den dag van heden weinig minder dan vijf duizend Dietsche handschriften opgespoord, onderzocht en beschreven. En dat onderzoek is nog maar voor drie kwart afgeloopen.

Er is geen land in Europa, Rusland wellicht uitgezonderd, waar er geene te vinden zijn. Spanje, Zwitserland en Zweden hebben er de minste : elk een tiental. Italië reeds meer : dáár zijn er twintig. Daarop volgt het kleine Denemarken, waar er 46 schuilen, een getal dat door Oostenrijk nog met enkele wordt overtroffen. Daarna komt Frankrijk aan de beurt, met zoowat 170, overtroffen door Engeland, waar er meer dan twee honderd beland zijn. Al de overige berusten in Duitsche, Hollandsche en Belgische bibliotheken: uit Duitschland zijn er mij reeds bekend : 724; uit Holland : 1542; uit ons eigen vaderland ongeveer 1900.

In twee landen, t. w. in Spanje en in Denemarken, zijn de Nederlandsche codices gecentraliseerd in de koninklijke boekerijen te Madrid en te Kopenhagen; in al de andere zijn ze over een

aantal bibliotheken en verzamelingen verspreid. In Italië vindt men er te Milanen, Venetië, Bologna, Subiaco, Torino en Rome, waar er alleen 10 zijn; in Zweden : te Lund, Linköping, Uppsala en Stockholm. In Frankrijk zijn de meesten, nl. 141, te Parijs; de overigen zijn verspreid over het geheele land, van Rijsel tot Marseille en Nizza toe. In Oostenrijk zijn de meeste in de beide keizerlijke bibiotheken (meer dan 40); de overigen te Praag, Brünn en Graz. In Engeland staat, natuurlijk, het British Museum aan de spits, met meer dan 120; daarop volgt Oxford : 31; Cambridge: 28; Cheltenham nog steeds een dertiental; Ashburnham-place bezat er 8; verder zijn er nog enkele te Aston (bij Birmingham), Edinburgh, Wigan.

In Duitschland, Holland en België zijn er haast in alle steden en bibliotheken te vinden, zoodat het ons te ver zou voeren die alle op te noemen. Bij onze oosterburen vindt men er de meeste te Keulen en te Hamburg, die er elk meer dan 50 hebben, en te Münster, waar er meer dan 60 bewaard worden. Maar de kroon spant de koninklijke bibliotheek te Berlijn, die er niet minder dan 241 bezit.

In Holland zijn er talrijke kleine verzamelingen met tusschen de 20 en 30 handschriften. Boven dit laatste getal vindt men er de meeste te Deventer en Warmond, elk even over de 30; Groningen, 40; Utrecht, 60; Haarlem, 108; Amsterdam, ± 150; Leiden, ± 400; Den Haag, ± 500.

In ons vaderland zijn de grootste verzamelingen : Leuven, ruim 30; Antwerpen en Brugge, elk ruim 50; Gent, 520 en Brussel, met meer dan 1200, waarvan ongeveer 1100 alleen in de koninklijke bibliotheek, die dus verreweg de rijkste verzameling is op dit gebied.

Uit deze mededeelingen blijkt, dat ongeveer een vierde der Middelnederlandsche handschriften verzeild zijn mijlen ver van de plek waar ze ontstonden, en menigeen zal zich wellicht afvragen hoe dat is kunnen geschieden.

Onze codices, die in Noord- en Zuid-Europa te vinden zijn, werden daar haast zonder uitzondering reeds in de 17de eeuw gebracht; dit is ook het geval met de verzamelingen te Oxford en met die in eenige andere Engelsche bibliotheken. Al de overige zijn even voor of even na 1800, op min of meer betreurenswaardige wijze, uit de Nederlandsche gewesten verdwenen.

Wat in de Parijsche bibliotheken zit, behoort voor 9/10 tot hetgeen door de Fransche legers werd geroofd en bleef, gedeeltelijk uit vergetelheid, gedeeltelijk uit vergissing, niet teruggegeven.

Onze handschriften te Londen zijn meest alle afkomstig uit particuliere verzamelingen, wier bezitters in de eerste 30 jaar der 19de eeuw de Nederlanden afreisden en kochten wat ze maar krijgen konden.

Ook die in Westfalen en Noord-Duitschland stammen uit particuliere verzamelingen ontstaan op het einde der 18de eeuw, toen vele kloosters en abdijen hunne bibliotheken vluchtten en verborgen bij hunne pachters en vrienden, om ze aan het nieuw bestuur niet te moeten afgeven. Maar meer dan eene kloostergemeente is nooit in staat geweest haar eigendom weer op te eischen, terwijl aan de andere zijde vele personen, die iets ter bewaring hadden aangenomen, het in hen gestelde vertrouwen hebben geschonden.

De groote verzameling Nederlandsche handschriften te Berlijn heeft een dergelijken oorsprong; haar kern is, voor de poëtische literatuur, de *Bibliotheca Hoffmanniana,* door Hoffmann von Fallersleben, op zijne reizen en gedurende zijn verblijf in de Nederlanden, gedeeltelijk gekocht, gedeeltelijk ten geschenke gekregen; voor de proza-literatuur, nagenoeg de geheele bibliotheek van het klooster « Nasareth bynnen Gelre », uit de nalatenschap van Freiherr von Arnswaldt aangekocht. Daarbij komt nog, dat de Berlijnsche bibliotheek nooit opgehouden heeft hare verzameling Middelnederlandsche handschriften door aankoop te vermeerderen. Menig fraai en belangrijk handschrift heeft zij ons, niet alleen dank zij hare ruime middelen, maar ook ten gevolge der zorgeloosheid in de Nederlanden, ook nog in de laatste jaren afhandig gemaakt; maar onze spijt en ontevredenheid daarover worden

getemperd door de grenzelooze liberaliteit waarmede het Bestuur dier koninklijke instelling hare schatten ten dienste van de beoefenaars der wetenschap stelt.

Ook buiten Europa, namelijk in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, zijn een aantal onzer Dietsche handschriften te vinden : de Yankees, inzonderheid de afstammelingen van de Hollandsche kolonisten, koopen onze codices met graagte en tegen hooge prijzen, ook al verstaan ze niets van den inhoud.

Doch laten we nog even tot onze berekeningen terugkeeren.

Al de meegedeelde cijfers hebben betrekking op handschriften die ik zelf gezien en bestudeerd heb, op een paar honderd na, waaromtrent mij voorloopig minder of meer volledige, in elk geval betrouwbare mededeelingen zijn geworden, hetzij die door vrienden en belangstellenden werden verstrekt, hetzij ze uit geschreven of gedrukte catalogussen werden overgenomen.

Buitendien heb ik nog vage aanwijzingen omtrent zeer vele andere ; in Duitschland en Engeland vallen nog talrijke bibliotheken te onderzoeken, terwijl in de Nederlanden zelve nog veel berust in particulier bezit, onbekend en ongebruikt. Op grond van opgedane ervaring en van zeker niet overdreven berekeningen mag het getal der nog bewaarde Middelnederlandsche hand-

schriften op ruim zevenduizend geschat worden. Als men daarbij bedenkt, dat sedert het begin der 16de eeuw tot op onze dagen wel niet « tallooze », zooals niet zonder eenige overdrijving gewoonlijk wordt beweerd, maar zeker ettelijke honderden codices door boekbinders, handwerkslieden, krijgsvolk en onkundigen zijn vernietigd, dan kan men zich een denkbeeld vormen wat er van de laatste jaren der 13de tot de laatste der 16de eeuw « in de lage landen bider zee » in de volkstaal is geschreven.

Met dat al hebben we aan deze cijfers, hoe welsprekend ook, niet genoeg om het belang der Middelnederlandsche handschriften voor de beschavingsgeschiedenis van ons volk af te meten. Het komt ook wel op hun getal, maar toch nog meer op hun inhoud aan.

Van niet veel meer dan een duizendtal codices is de inhoud bekend en gebruikt voor de geschiedenis der letterkunde. Gedeeltelijk ten gevolge van omstandigheden van zuiver stoffelijken aard : de verspreiding der codices ; het gering getal onderzoekers, bij een klein volk als het onze, die zich met de middeleeuwsche geschriften kunnen bezighouden ; de betrekkelijk geringe tijd die verloopen is, sedert de Nederlandsche philologie een zelfstandige vak van wetenschap is geworden ; gedeeltelijk, en zeker in de meeste mate, ten gevolge van omstandigheden van verstandelijken aard : het verkeerde, te exclusieve standpunt waarvan

men bij het beschrijven onzer letterkunde uitging, nl. dat literatuur is kunstgeschiedenis; ten gevolge van dat alles heeft men bijna een eeuw lang alleen díe teksten uitgegeven en bestudeerd die in verzen zijn geschreven, dezulke waarvan men, te recht of te onrecht, meende dat ze literaire verdiensten hadden, dat ze tot de «fraaie» letteren behoorden. Alles wat niet geschikt scheen om in een geschiedenis der Nederlandsche letterkunde met een of ander epitheton vermeld te worden, bleef zonder mededoogen onuitgegeven. En van die opvatting werd bijna het geheele proza het slachtoffer, waarschijnlijk ook ten gevolge van het feit, dat de meeste Hollandsche philologen, protestanten als ze waren en zijn, huiverig waren zich bezig te houden met geschriften, waarvan ze wel inzagen dat zij die niet volkomen konden begrijpen.

Al is het niet te ontkennen, dat de stelling: *literatuurgeschiedenis is kunstgeschiedenis*, waarheid bevat, de geheele waarheid bevat ze niet. Literatuurgeschiedenis is beschavingsgeschiedenis, en als zoodanig heeft zij kennis te nemen van alle geschriften waarin het geestes- en gemoedsleven van een volk is tot uiting gekomen, ook al zijn ze geschreven zonder eenige gedachte aan kunst, ja, al zijn ze volkomen kunstloos en onoorspronkelijk.

Het is het oogenblik noch de plaats, hier een overzicht te geven van den rijken inhoud der

duizenden nog ongebruikte handschriften; maar enkele grepen, om het allervoornaamste op den voorgrond te brengen, kunnen wij ons wel veroorloven.

In het leven van het Dietsche volk speelde de Bijbel een veel grootere rol dan in de latere eeuwen. De vraag, of het den leek veroorloofd was de gewijde boeken te lezen, is zoowel in de volkstaal als in het Latijn meer dan eens behandeld, en werd in bevestigenden zin beantwoord. Geen wonder dus, dat er nog meer dan 300 handschriften bestaan, met vertalingen van het Oude of het Nieuwe Testament, of van gedeelten er van, al of niet met glossen aan de *Historia Scolastica* van Petrus Comestor ontleend.

Daar deze 300 hss. niet altijd dezelfde vertaling van hetzelfde bijbelboek behelzen, en die verschillende vertalingen niet altijd even oud zijn, noch uit dezelfde streek stammen, kan zulks ons een denkbeeld geven van wat er nog te doen is, voor we op de hoogte zullen zijn van de geschiedenis der Nederlandsche bijbelvertaling.

Daarbij komt nog, dat haast in geen enkel dezer 300 handschriften de *Souter* voorkomt : het boek der psalmen, waarschijnlijk het eerste onder de bijbelboeken dat vertaald werd, werd aldoor als een werk apart beschouwd, waarvan de verdietsching nog in meer dan 100 handschriften

bewaard is gebleven, waaronder een vrij groot getal met de glossen van S. Bernardus.

Ten nauwste verwant met het Nieuwe Testament is het leven van Jezus, waarvan verschillende bewerkingen bestaan (waarvan de oudste en de getrouwste eigenlijk een evangelienharmonie is), die gezamenlijk in ongeveer 100 handschriften voorkomen.

Meer dan 100 zijn er van de Passie van den Zaligmaker, die evenzoo als een op zich zelf volledig verhaal in verschillende bewerkingen bestaat.

Aan het « leven ons Heeren » sluiten zich aan dat van de Maagd Maria, van hare ouders en ten slotte van alle heiligen, die ook in meer dan 100 handschriften voorkomen.

Naar middeleeuwsche opvatting behoorden tot de H. Schriftuur ook de groote kerkvaders. De werken van de HH. Ancelmus, Augustinus, Basilius, Bernardus, Bonaventura, Chrysostomus, Eusebius, Gregorius, Jheronimus, Thomas van Aquinen; van de meesters der scholastiek als Nicolaas van Lier, J. Gerson, Richard en Hugo de Sancto Victore, benevens nog vele anderen, zijn dan ook in het Dietsch vertaald, en sommige meer dan eens, op verschillende tijdstippen en op verschillende plaatsen in de Nederlandsche gewesten. Het meest geliefd waren blijkbaar de heiligen Augustinus en Bernardus, vooral deze laatste : 165 codices bevatten vertalingen

van zijne werken; 145 die van St. Augustinus. Na deze beiden komen Bonaventura met 58 en Gregorius met 37 handschriften.

Deze behoefte en drang aan en tot vertalen had om zoo te zeggen een taalkundigen weerslag. Kleine woordenlijsten werden reeds in de 14de eeuw aangelegd; er zijn er verscheidene bewaard gebleven; maar waarschijnlijk werd nog vóór 1400 een compleet Latijnsch-Nederlandsch woordenboek samengesteld. Door een gelukkig toeval is althans één dergelijk handschrift, dat niet veel ouder kan zijn dan de eerste jaren der 15de eeuw, voor ondergang bewaard.

Hand in hand met het vertalen van de belangrijke geschriften der kerkvaders ging het scheppen van oorspronkelijke werken, en dit op tweeërlei gebied.

Het eerst denken wij daarbij aan de mystiek, die twee eeuwen lang het aanzijn heeft geschonken aan een eindelooze reeks geschriften. De beschrijvers der letterkunde spreken ons van Jan van Ruusbroec, wiens verheven geschriften bewaard gebleven zijn in 150 handschriften, wel geteld; van Hadewijch, van Hendrik Mande, van Geert Groote; maar daarbij komen nog honderden andere dergelijke, meestal anonieme, werken, waaronder er talrijke zijn die op het gemoed van hem, die ze in de vereischte stemming weet te lezen, zoowel door inhoud als door vorm een

diepen indruk maken. Gaarne zou ik daarover nadere mededeelingen geven, maar al noem ik eenige namen en titels, het blijven voorloopig holle klanken. Een naam echter mag niet verzwegen blijven. Kunnen wij ons de geschiedenis der Nederlandsche beschaving voorstellen zonder te denken aan den invloed van het zoo eenvoudige en toch zoo verheven werk, dat de *Navolginge Christi* heet? Al werd het tot zesmaal toe, in de verschillende gewesten, vertaald; al zijn daarvan meer dan 60 handschriften bewaard gebleven; al zijn ook de andere geschriften van Thomas Hamerken verdietscht — nog komt zijn naam niet voor in de geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde.

Evenmin kunnen wij van onze middeleeuwsche mystiek gewagen, zonder te denken aan den invloed uit het oosten, die zij heeft ondergaan. Reeds bij Ruusbroec's leven zijn de werken van Eckart, Heinric Suso, Tauler, Jordanis von Quedlinburg in het Dietsch vertaald. Het meest gelezen werden Tauler en Suso, wier werken respectievelijk in 83 en 74 hss. voorkomen. Jordanis ongeveer in 40. Van Eckart komt geene complete verzameling voor; in 22 codices zijn grootere en kleinere traktaatjes bewaard gebleven.

Het ander gebied, waarop ik doelde is dat der practische theologie. In onze geschiedenissen der letterkunde hooren wij van de sermoenen van Geert Groote, Jan Brugman en Jan Brinkerink,

en in anderhalve bladzijde is men uitgepraat over de werken waarin de « wellevenskunst » wordt uiteengezet, terwijl ook op dit gebied nog honderden handschriften ons een rijken, oorspronkelijken inhoud bieden, die in niets behoeft onder te doen voor soortgelijke werken bij onze oostelijke en zuidelijke naburen.

Het talrijkst vertegenwoordigd zijn de getijden- en gebedenboeken: bijna 900 zijn er bewaard, waaronder ook die handschriften medegeteld zijn, die Geert Groote's vertaling van de « getijden van Onze Lieve Vrouw » behelzen. Dit groot getal handschriften is tot enkele grondtypen terug te brengen, al naar gelang het bisdom waar of de orde waarvoor ze geschreven werden.

Deze gebeden- en getijdenboeken zijn vaak van groot belang voor de taal- en voor de handschriftkunde; maar de meeste ontleenen hunne — soms werkelijk onschatbare — waarde aan de verluchting : miniaturen, randversieringen en gehistorieerde letters, waarmede ze opgeluisterd zijn, zoodat ze tevens voor de geschiedenis der kunst in de verschillende Dietsche gewesten de onmisbare, soms eenige documenten zijn. Hoe gaarne zou ik over de voornaamste eenige nadere mededeelingen doen; maar ook die zijn te talrijk. Alleen van twee wil ik gewagen, daar ze voor de kunstgeschiedenis ongetwijfeld de belangrijkste van alle zijn. Het eerste is het gebedenboek in 1412 geschreven voor de gemalin van den

hertog Reinalt IV van Gelre, even belangrijk door zijn tekst als door zijn rijke en overvloedige verluchting; het berust op de koninklijke Bibliotheek te Berlijn. Het andere, dat behoort tot de kostbaarste schatten der Biblioteca Nazionale te Venetië en nog volkomen onbekend is, werd geschreven omstreeks 1480 in Vlaanderen, en heeft dit buitengewoon merkwaardigs, dat de randversieringen een verrassende overeenkomst vertoonen met die van het beroemde *Breviarium Grimani,* waar ze zelfs in zekeren zin boven staan, daar planten, bloemen en dieren, in beide dezelfde, minder fantastisch, om zoo te zeggen naar de natuur geteekend en geschilderd zijn.

Door al deze handschriften verspreid staan, behalve de spreekwoorden- en spreukenschat onzer vaderen, een breede rei godsdienstige gedichten en liederen, meer dan twee honderd in getal en meest alle nog geheel onbekend. Al zijn vele daaronder niet veel meer dan alledaagsche rijmelarij, er zijn er nog genoeg die het werk zijn van een waar dichter, en enkele zijn parels van het zuiverste water.

Het is niet noodig met dezelfde uitvoerigheid te spreken over de handschriften waarin onze wereldlijke literatuur vervat is : deze zijn het best bekend en sedert weldra een eeuw het ijverigst onder- en opgezocht. Toch zal het wellicht

menigeen nog verbazen, te vernemen, dat van Jacob van Maerlant's werken nog meer dan honderd handschriften geheel of gedeeltelijk bestaan. Hetzelfde geldt van de werken van Jan van Boendale, als men diegene mederekent die hem te recht of te onrecht toegeschreven worden. De *Dietsche Doctrinale* spant in dit opzicht de kroon.

Het minste is er bewaard gebleven van onze dramatische literatuur: behalve het reeds bekende, zijn alleen een paar stukken van vóór 1420 aan het licht gekomen, en is een verloren gewaand handschrift, nl. dat van de *Eerste Bliscap van Maria,* teruggevonden. Daar staat tegenover, dat het getal zestiendeeuwsche handschriften met tooneelstukken — meestal spelen van zinne — vrij talrijk zijn, en het lijdt geen twijfel, of meer dan een onder deze stukken is heel wat ouder dan de codex waarin het te vinden is.

Zooveel te talrijker zijn de liederboeken : er bestaan er nog meer dan 125, van de 14de tot het einde der 18de eeuw; want ook de jongste komen in aanmerking, daar ze vaak eeuwenoude liederen behelzen. Daaruit blijkt duidelijk, welk een ontzaglijk werk nog te verrichten valt, voor we volkomen op de hoogte zullen zijn van onzen liederschat.

Ten slotte nog een enkel woord over onze stad- en landkronijken uit de 15de en 16de eeuw. Bijna 700 zijn ze in getal, die handschriften; en nu weten wij wel, dat vele, ja de meeste wellicht,

zoowel van letterkundig als van historisch standpunt van twijfelachtige waarde zijn; daarentegen hebben vele voor de taalkunde wél waarde, en in sommige leest men hier en daar bladzijden, waarvoor men met genoegen honderden verzen van Velthem of uit de Brabantsche Yeesten zou schenken.

Indien ik mij heb vermeten op deze plechtige, geestdriftig gestemde vergadering te spreken over zoo nuchter en dor een onderwerp, — den moed daartoe heb ik geput in mijn overtuiging dat het gewenscht is, de aandacht te vestigen van allen die belang stellen in de Nederlandsche taal en letterkunde, inzonderheid van onze studeerende jongelingschap, op het onmetelijke veld dat daar nog braak ligt.

Er is een tijd geweest, toen het voorbeeld der Vlamingen de Hollandsche geleerden opwekte de overblijfselen onzer gemeenschappelijke Dietsche taal- en letterkunde op te sporen en te bestudeeren. Spoedig hebben de philologen uit het Noorden, geleid en gesterkt door de ondervinding bij drie eeuwen klassieke studie opgedaan, de mannen uit het Zuiden overvleugeld en voor lang in de schaduw gesteld. Maar de tijd is gekomen, dat de Vlamingen uit die schaduw kunnen en moeten treden. Dank zij de wet op het hooger onderwijs van 1890, kan men thans ook in België de moderne philologie naar de eischen der weten-

schap leeren beoefenen, en voor allen die zich daaraan wijden, is inzonderheid de studie der Nederlandsche taal- en letterkunde een dankbaar onderwinden, zooals aan menig werk uit de laatste jaren reeds duidelijk is gebleken.

Van een zuiver wetenschappelijk standpunt, doordien in de geschiedenis van het Nederlandsch zich talrijke moeilijkheden opdoen, die een Noordnederlander misschien nooit, een Zuidnederlander in elk geval eer zal kunnen oplossen, daar er Zuidnederlandsch taalgevoel, daar er kennis van het Zuidnederlandsch als levende taal toe noodig is; doordien menige belangrijke tekst onuitgegeven is gebleven en zal blijven, omdat de Hollandsche philologen alleen bij uitzondering die kennis van de katholieke kerkleer hebben, die er toe noodig is en een Zuidnederlander reeds bezit, of zich met veel geringer moeite kan eigen maken.

Maar ook en vooral van een vaderlandsch standpunt. Het geldt hier in België als een onomstootelijke waarheid, dat de Middelnederlandsche letterkunde voor het grootste gedeelte uit niets anders bestaat dan uit vertalingen. Zoo leeren de ketters, maar zij dolen, zij het dan ook te goeder trouw. Want er is wel waarheid ook in die bewering, maar zij is evenmin de geheele waarheid. Het is waar, dat de Dietsche ridderromans, op een paar uitzonderingen na, uit het Fransch zijn vertaald; maar er is, Goddank, in de Middelneder-

landsche letterkunde, zelfs voor zoover ze bekend is, nog oorspronkelijk werk genoeg voorhanden, dan dat het Vlaamsche volk het verwijt zou verdienen, dat het zich door zijne zuidelijke naburen geheel op sleeptouw zou hebben laten nemen. En die bewering, die « officieele » waarheid, om zoo te zeggen, zal men moeten opgeven, zoodra er mannen met lust en aanleg zullen komen, om het braakliggende veld, waarvan ik U hier een adequaat dorre schets heb gegeven, te ontginnen tot meerder eer en glorie van het Dietsche Vaderland.

Jaarlijksch Feestmaal.

29 Juni 1905

Het feestmaal greep plaats in het eere-salon van het Academiegebouw.

Zaten aan : de heeren SEGERS, bestuurder; J. BROECKAERT, onderbestuurder; EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris; CLAEYS, Jhr. DE PAUW, COOPMAN, BOLS, DE FLOU, CLAES, JANSSENS, Jhr. DE GHELDERE, PRAYON-VAN ZUYLEN, DE CEULENEER, DE VREESE, MUYLDERMANS, BOUCHERIJ en JOOS, werkende leden; — VERRIEST, LECOUTERE, BELLEFROID en WATTEZ, briefwisselende leden.

Door den heer SEGERS, bestuurder, werd de volgende heildronk ter eere van Z. M. den Koning en der Koninklijke Familie ingesteld :

DIERBARE COLLEGA'S!

Ik heb de eer eenen heildronk in te stellen op onzen Beschermheer, op Z. M. onzen geëerbiedigden Koning en op al de leden der Koninklijke Familie.

Het leven van onzen Vorst is gewijd aan de welvaart, het geluk en de grootheid van het Land. Wij bieden hem dan ook onze gevoelens aan van oprechten eerbied, van levendige dankbaarheid, van onwankelbare trouw. Wij drukken tevens de hoop uit, dat het hem moge vergund wezen, nog vele jaren, in het bezit eener ongestoorde gezondheid, zijne schitterende geestesgaven, zijn vastberaden karakter aan het heil van het Vaderland te wijden; dat het Vaderland onder Zijne roemrijke regeering steeds in bloei en luister moge toenemen! Wij

wenschen, dat het stambewustzijn van het Vlaamsche Volk moge gelouterd en versterkt worden, onze taal meer en meer grondig bestudeerd, meer en meer geëerbiedigd en bemind; dat onze letterkunde meer en meer bloeie, ter verheffing van ons volk, ter versterking onzer nationale zelfstandigheid en onafhankelijkheid.

Ik stel u voor insgelijks te drinken op de gezondheid van Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Clementina van België, onze zoo volksgeliefde Prinses; op Hunne Koninklijke Hoogheden den Graaf en de Gravin van Vlaanderen, wier namen ons zulk roemrijk verleden herinneren en die in de liefde en den eerbied der Belgen jegens hunnen Koning deelen; op Prins Albrecht, onzen ridderlijken Prins, de hoop des Vaderlands; op zijne Gemalin, Prinses Elisabeth, die onmiddellijk na hare komst in België aller harten heeft gewonnen! Op onzen Koning, op Prinses Clementina, op den Graaf en de Gravin van Vlaanderen, op onzen Kroonprins en onze Kroonprinses en hunne jeugdige, vorstelijke zonen!

Leve de Koning! Leve de Koninklijke Familie!

Onmiddellijk zond de Bestendige Secretaris een telegram aan Z. M. Hij ontving het volgende antwoord :

« *Mijnheer Gailliard, bestendigen secretaris van de Koninklijke Vlaamsche Academie te Gent. De Koning hecht groote waarde aan de vaderlandsche gevoelens Hem en de Koninklijke Familie uitgedrukt door de Koninklijke Vlaamsche Academie, ter gelegenheid van het vijf en zeventigjarige jubelfeest in plechtige vergadering vereenigd. Zijne Majesteit gelast mij de uitdrukking van zijnen oprechten dank aan de leden der Koninklijke Vlaamsche Academie te sturen.*

De geheimschrijver des Konings. »

EEN MIDDEL

TOT

Verbetering onzer Oude Humaniora
in Vlaamsch België

door Dr. ALFRED HABETS,
LEERAAR AAN HET KONINKLIJK ATHENEUM TE HASSELT.

—

Verslag van den heer A. DE CEULENEER.

Prof. A. Habets, in zijne verhandeling « *Een middel tot verbetering onzer oude humaniora in Vlaamsch België* », tracht te bewijzen dat het doelmatigste middel om den toestand te verbeteren zonder de programmas te veranderen zou gevonden kunnen worden in het aannemen der Vlaamsche taal als voertaal voor het onderwijs van 't Grieksch en 't Latijn. Hij bewijst met zeer gegronde redenen dat in philologisch, evengelijk in opvoedkundig opzicht, de Vlaamsche leerlingen beter de oude talen zullen aanleeren in eene taal die zij kennen, dan in eene vreemde taal (het Fransch) die hun maar heel gebrekkig bekend staat. Dit leerstelsel zal ook meer bijdragen tot hunne formeele opvoeding. Zijne beweegredenen zijn heel gegrond en, alhoewel zij alreeds meermaalen aangegeven zijn geworden, vindt men toch heel goede wenken die al meer en meer het gedacht zullen verspreiden dat het hedendaagsch stelsel niet strookt met de eenvoudigste beginselen eener redelijke opvoedkunde.

Ik denk bijgevolg dat het nuttig is het opstel van den heer Habets in onze Verslagen te doen drukken. Ik zal er slechts nog eenige opmerkingen bijvoegen. De heer Habets zegt heel juist dat het grootste getal der Vlaamsche leerlingen beter

Vlaamsch dan Fransch machtig zijn: maar hij vergeet er bij te voegen dat het meer dan eens voorvalt dat de Professors de Fransche taal, die zij gebruiken om Grieksch en Latijn aan te leeren, niet grondig bestudeerd hebben. De professors van oude talen hebben allen bijzondere studies over die talen gemaakt en zijn agregaat-professor of doktor in wijsbegeerte en letteren (klassieke philologie); maar gedurende hunne studies op de hoogeschool hebben zij geen enkel leergang over de Fransche taal gevolgd, geen enkel examen daarover afgelegd en zijn bijgevolg heel dikwijls met de Fransche taal op maar heel onvoldoende wijze te huis. En toch onderwijzen deze Leeraars de Fransche taal en gebruiken ze om de oude talen aan de leerlingen aan te leeren. Het is voldoende dit aan te stippen om klaar te doen inzien dat zulke toestand enkel slechte gevolgen kan voortbrengen.

Ik kan ook niet heel en al de gedachten van den H. Féron bijtreden, die de heer Habets op blz. 16 ons doet kennen, daar zij wellicht een weinig overdreven zijn en het princiep der concentratie schijnen te beknibbelen.

Ten slotte vraagt de H. Habets enkel « dat in het vervolg de leeraars van Latijn en Grieksch zullen gemachtigd worden het Vlaamsch vrijelijk te gebruiken daar waar het hun voordeelig en nuttig voorkomt, hetzij in de uitleggingen hetzij in de vertalingen ». Dit voorstel is niet doelmatig en komt mij als gevaarlijk voor. Mijns dunkens is er maar een stelsel dat strookt met de beginselen der paedagogiek : *De Moedertaal moet de voertaal zijn van heel het onderwijs.*

Maar zelfs als overgangsstelsel zou ik de gedachten van den heer Habets niet kunnen bijtreden. Er kan geene spraak zijn aan de leeraars naar goeddunken de vrijheid te laten de eene of de andere taal als voertaal te gebruiken. Eerstens kan ik niet aannemen dat een leeraar het Vlaamsch

zou bezigen voor de vertalingen en het Fransch voor de uitleggingen of vice-versa. Men mag niet een vak in twee verschillende talen onderwijzen; en in dien zin denk ik dat het gebruik in zekere bisschoppelijke Collegies sedert eenige jaren ingevoerd niet te waardeeren noch te loven is. Meer nog, indien men aan de leeraars de vrijheid geeft de eene of andere taal als voertaal te gebruiken, zal men tot het gevolg komen dat bijvoorbeeld in de zesde een professor het Vlaamsch zal bezigen, een ander zal het Fransch in de vijfde en vierde gebruiken, en het kan heel goed voorvallen dat de professor der derde klas zijne voorkeur aan het Vlaamsch zal geven. Dit komt mij niet als ernstig voor. In zake van studie-programma mag geene leervrijheid bestaan. Men voert een stelsel in dat men als het doelmatigste aanziet en dit stelsel moet door al de leeraars gevolgd worden.

Verslag van den heer JULIUS OBRIE.

Met den eersten verslaggever, den heer A. De Ceuleneer, ben ik van meening dat het opstel van den heer Habets wel verdient in de *Verslagen en Mededeelingen* onzer Academie te worden opgenomen. Mochten onverhoopt de Grieksch-Latijnsche humaniora bij ons Middelbaar Onderwijs behouden blijven, zeker zouden de wenken, die daarin worden gegeven, bij het herzien van het programma, zeer ernstig in aanmerking kunnen worden genomen. In elk geval kan m. i. dit opstel gelden als eene belangrijke bijdrage tot toelichting van het zoo gewichtige vraagstuk der noodzakelijke hervorming van ons Middelbaar Onderwijs.

Met den voorslag, waarmede de heer Habets zijne beschouwingen besluit, dat aan het oordeel der leeraren in de Latijnsche en Grieksche talen de beslissing zou worden overgelaten of en in hoeverre zij het nuttig en oorbaar zouden achten bij de verta-

lingen, bij de verklaringen of in de wedstrijden het Nederlandsch te gebruiken, kan ik mij, evenmin als de heer De Ceuleneer vereenigen. De vraag toch welke de te gebruiken voertaal zal zijn is zóó gewichtig dat hare oplossing onmogelijk aan de gril of aan de willekeur van den leeraar kan worden overgelaten : evenals voor de overige vakken van het onderwijs kan hier alléén de moedertaal als voertaal optreden.

Door aan de Academie voor te stellen, de studie van den heer Habets in hare handelingen op te nemen, wil Onze Commissie natuurlijk niet geacht worden hare goedkeuring te hechten aan sommige beweringen van den schrijver, waar hij zich op het gebied der zuivere philologie waagt. Zoo leest men bij den heer Habets nog, dat het Fransch « de dochter van het Latijn » zou zijn, en verschillende andere dergelijke van een taalkundig standpunt deels verouderde, deels zeer gewaagde stellingen, die door den steller zoo maar voetstoots van den heer Roegiers worden overgenomen.

———

EEN MIDDEL
TOT
Verbetering onzer Oude Humaniora
in Vlaamsch België

door Dr ALFRED HABETS.

Deze verhandeling heeft voor doel een steentje bij te brengen tot den heropbouw van onze oude humaniora en dat vooral met het oog op Vlaamsch België.

Het is overbekend dat deze studiën in ons land in geen bloeienden staat verkeeren, en, zoo er in de laatste jaren, vooral ten gevolge van de ijverige zorgen der inspectie op het Middelbaar Onderwijs, eene merkelijke verbetering te bespeuren is, zoo mag men toch wel zeggen, dat er nog veel te veranderen valt. Deze toestand wordt door de partijgangers der moderne humaniora te baat genomen om het nut der oude talen te betwisten, zoowel voor de wetenschappelijke als voor de esthetische vorming van den mensch.

Iedereen weet wat al boeken, artikels en verhandelingen voor en tegen de humaniora in den laatsten tijd zijn verschenen; die pennestrijd duurt nog steeds voort en wordt heviger naar gelang het oogenblik nadert, waarop de Regeering zich zal bezig houden met de herziening der programma's van het middelbaar onderwijs.

Wij stellen ons voor in deze bladzijden te onderzoeken of men, wat de Vlaamsche gewesten betreft, de middelen tot verbetering der humaniora wel gezocht heeft waar zij te vinden waren en of men niet beter zou doen de programma's zooveel mogelijk onaangeroerd te laten, maar eerst den voornaamsten steen des aanstoots, de voertaal, waarover ieder Vlaamsche humanist struikelt, uit den weg te ruimen. Voorop zij gezegd, dat wij hier enkel de studie van Latijn en Grieksch beoogen.

Om hiertoe te geraken, veroorlove ons de welwillende lezer tweeërlei terrein te betreden : dat der philologie en dat der opvoedkunde.

***

Op 't eerste gezicht schijnt het paradoxaal te beweren dat door het Vlaamsch, dat een Germaansche taal is, Latijn en Grieksch even gemakkelijk kunnen aangeleerd worden als door het Fransch, dat tot de Latijnsche talengroep behoort. En werkelijk de Fransche taal, als dochter van het Latijn, bezit duizenden woorden, die rechtstreeks van de oude talen afkomen; sommige hebben zelfs hunnen ouden vorm behouden en zijn bijgevolg duidelijk herkenbaar.

Ook vat de Waalsche leerling, die zijne moedertaal kent, onmiddellijk de beteekenis van tal van Latijnsche en zelfs Grieksche woorden. Daartoe moet hij natuurlijk eerst *goed* zijn Fransch kennen. Want indien hij — gelijk het dikwijls

met den Vlaamschen leerling het geval is — het overeenstemmend woord in het Fransch niet kent, dan verstaat hij het Latijnsche natuurlijk evenmin. En wat meer is, hij moet al heel vast in zijne Fransche schoenen staan, want hoe dikwijls komt het niet voor, dat gelijkluidende Fransche en Latijnsche woorden heelemaal van beteekenis verschillen? Die schijn-overeenkomst is in dit geval noodlottig voor den jongen : zij zal bij hem dikwijls aanleiding geven tot verwarring en bijgevolg tot eene onjuiste vertaling. Zoo zal hij altijd genegen zijn, om *crimen* te vertalen door *crime*, *curiosus* door *curieux* enz. Honderden woorden van dien aard brengen den Franschen vertaler in de war, indien hij niet alle oogenblikken op zijn tellen past en zich van de hedendaagsche Fransche beteekenis der gelijkluidende Latijnsche en Grieksche woordvormen losmaakt. Zoo beteekent σκεπτικός niet altijd *sceptique*, ἀνωμαλία niet altijd *anomalie*, *exterminare* niet altijd *exterminer*, *confidentia* niet altijd *confidence;* hetzelfde heeft plaats met diligentia, familiaritas, humanitas, prudentia, en in 't algemeen met al de woorden, die afgetrokken denkbeelden voorstellen.

Ook de Vlaamsche taal bezit woorden, die van het Latijn of Grieksch komen, en deze hebben gewoonlijk dezelfde beteekenis als het overeenkomstige woord in deze talen, bijv. keizer = caesar, muur = murus, venster = fenestra, schrijn = scrinium, vrucht = fructus, kerk = κυριακή, bisschop

= ἐπίσκοπος, engel = ἄγγελος, boter = βούτερον, altaar = altare, koster = custos, kerker = carcer, en honderde andere (1).

Deze woordengelijkheid vormt echter een minder juist standpunt om de overeenkomst van twee talen te beoordeelen. Niemand zal zich door de groote hoeveelheid Fransche woorden in de Engelsche taal laten verleiden, om te zeggen dat deze taal eene Latijnsche is. Daar is wat meer voor noodig dan honderden, duizenden overeenstemmende woorden.

« Wij bekennen het volgeerne en van voren af: — zegt de heer Roegiers in zijn verdienstelijke verhandeling over de vervlaamsching van het middelbaar onderwijs (2). — « In het algemeen komt het Fransch *woord*, veel meer dan het Vlaamsche, voornamelijk met dit in het Latijn overeen, en het Fransch bezit ook een aanzienlijk getal woorden, rechtstreeks uit het Latijn of uit het Grieksch genomen, waarvan gansch of bijna gansch dezelfde vorm werd behouden, als die der taal van hunnen oorsprong. Maar de overeenkomst van een min of meer groot getal woorden in twee talen vermag in geenerlei wijze ons over den graad hunner verwantschap te

---

(1) Zie hierover A. EHRHARD, *De vocabulis Latinis quae Germanica lingua assumpsit*. Gratiönopoli (Grenoble), J. Allier, 1888.

(2) ROEGIERS, *De verdere vervlaamsching van het middelbaar onderwijs van den eersten graad*. Gent, Siffer, 1891, blz. 20 en volg.

laten oordeelen. 't Is daar om zoo te zeggen maar het oppervlakkige hunner gelijkenis, dit, ja, wat vrij algemeen meest de aandacht vestigt; doch juist, wijl het zich bovenop vertoont, noodzakelijk eerst in de oogen springt. Wil men nochtans de ware betrekking, de wezenlijke verwantschap tusschen verschillende talen kennen, dan moet men zijne toevlucht nemen tot hunne spraakleer en tot hunnen zinbouw. Immers de taal is niet bloot eene verzameling van klanken, maar wel, en vóór alles, de gesprokene gedachte : zij drukt het oordeel uit, en bijgevolg zal het bijzonderlijk door de manier zijn van de woorden samen te voegen en te rangschikken, om de gedachte, om het oordeel weer te geven, dat de talen zullen gelijken of verschillen.

« Welnu, wanneer men in dit opzicht Vlaamsch en Fransch met Latijn en Grieksch vergelijkt, ziet men klaarblijkelijk hoeveel onze moedertaal de twee klassieke talen nader bijkomt dan het Fransch. 't Is dat de Fransche taal, alhoewel dochter van het Latijn, gedurende het tijdstip harer vorming, in den drang van het dagelijksch leven, zoodanig afgeweken is van hare moeder, dat het werkelijk eene taal van gansch anderen aard geworden is, diep verscheiden met het Latijn, door de wijze, bijzonderlijk, van de gedachte uit te drukken. Het Fransch, immers, zooals iedereen weet, is ontstaan uit de pogingen van twee rassen om elkander te verstaan. In die worsteling is het de Germaansche veroveraar, die de taal van den overwonnene heeft aangenomen,

maar niet zonder dat deze diep is verbasterd. Iedere gedachte, iedere betrekking van een woord tot een ander moest klaar aangeduid worden door afgescheidene woorden en de reeds verminkte verbuiging verdween geheel en al. In *mei patris domus* = *mijns vaders huis* was de genitivus niet genoeg meer om de verhouding van bezitting weer te geven; men moest het gedacht ontleden in *domus de meo patre* en zelfs *domus de meum patrem*. Welhaast bleven er slechts twee naamvallen meer bestaan : de nominativus voor het onderwerp en de accusativus voor het voorwerp. Later, in de veertiende eeuw, verdween ook de eerste naamval en zoo was het verlies der verbuiging voltrokken. Het vallen dezer sleepte natuurlijk na zich het verdwijnen van het grootste deel der syntaxis en deed ook, door het ontbinden van den volzin en van zijne grammatikale betrekkingen in afgescheiden woorden, eene gansch verschillende woordorde ontstaan.

« Niets dergelijks is voor het Vlaamsch gebeurd. Wel heeft het, in den loop der tijden, veel verloren aan rijkdom van vormen en verscheidenheid van verbuigingen — men vergelijke het maar met het Gothisch en het Ouddietsch — maar toch is het eene niet verbasterde, eene oorspronkelijke taal gebleven, die uit een philologisch oogpunt eenen schat van rijkdommen bewaart, welke zij met de klassieke talen gemeen heeft en waarvan het Fransch ten eenemale is ontbloot. »

In zijne philologische studie, die de schrijver

hierop laat volgen, bewijst hij, door tal van voorbeelden, zijne hierboven aangehaalde meening. Wij zullen hem hierin niet volgen en ons niet langer op philologisch terrein plaatsen; ook bepalen wij ons met te zeggen dat de woordvorming in het Nederlandsch, Latijn en Grieksch zeer veel overeenkomst heeft, dat wij op dezelfde wijze als in de klassieke talen de trappen van vergelijking vormen, dat wij even als de Ouden een volledig stelsel van verbuigingen van naamwoorden, voornaamwoorden en bijvoeglijke naamwoorden bezitten, dat ook wij een onzijdig geslacht hebben, en dat in het *algemeen* genomen de geslachtsregels in de drie talen dezelfde zijn. Wij zouden nog kunnen spreken van onzen overgrooten schat van voor- en achtervoegsels, die ons afgeleide zelfstandige en bijvoegelijke naamwoorden en een groote hoeveelheid werkwoorden verschaffen, die in hunne vervoeging wonderlijk veel overeenkomst hebben met de daarbij passende Grieksche en Latijnsche woorden, maar dat zou ons veel te ver voeren; het valt buiten ons bestek.

Tot hiertoe de lexigraphie of woordvoeging. De vergelijking der syntaxis in de drie talen zou ons tot nog meer verrassende uitslagen leiden. Alleen over de overeenkomst der regels, die het gebruik der naamvallen beheerschen, is een boek te schrijven (1).

---

(1) De heer ROEGIERS, in zijn reeds aangehaald werk, wijdt aan dit laatste punt meer dan twaalf bladzijden.

Het Vlaamsche *vers* eindelijk bestaat niet alleen uit een zeker getal lettergrepen, gelijk het Fransche, maar uit *voeten*, gelijk in de oudheid. Alle Latijnsche en Grieksche versmaten — en dat zij talrijk en verscheiden zijn behoeft niet gezegd te worden — zijn in het Nederlandsch terug te vinden. Wat zal de studie der moeielijke en ingewikkelde prosodie der Ouden vergemakkelijken, Fransch of Vlaamsch? (1)

Dit laatste zal men misschien wel toegeven; maar wat kan het wel voor nut hebben, in het belang eener hoogere ontwikkeling, of eene gewone woordverbuiging in het Vlaamsch of in het Fransch aangeleerd wordt?

***

De 20ste leeraarsvergadering van Westphalen stemde de volgende thesis: De Latijnsche grammatica moet niet beschouwd worden als een eenvoudig hulpmiddel om de schrijvers te verstaan, maar moet onderwezen worden met het oog op eene *formeele* opvoeding. Met andere woorden zij moet zijn en blijven : eene verstandelijke gymnastiek. Dr Rothfuchs, rector van het gymnasium van Güthersloh, verdedigde indertijd hetzelfde beginsel voor de Grieksche grammatica. Zou die *formeele*

---

(1) Zie hierover J.-A. VAN DROOGENBROECK, *Verhandeling over de toepassing van het Grieksch en Latijnsch metrum op de Nederlandsche poëzij*. Brussel, Hayez, 1886.

vorming nu tot haar recht komen door de philologische moeielijkheden heen van eene gebrekkige kennis der Fransche taal? Of zou het niet natuurlijker zijn voor eenen Vlaamschen jongen zich te bedienen van wat hij weet van zijne moedertaal om daarmede de kennis der Latijnsche en Grieksche grammatica aan te leeren en bijgevolg tot hooger vermeld doel te geraken? En is het niet juist over het gebrek aan *formeele* vorming dat in de Belgische humaniora geklaagd wordt?

Dit laatste is zoo waar, dat zelfs de Regeering, of op zijn minst genomen de Inspectie, over den toestand bekommerd is. In het begin van verleden jaar werd aan alle leeraarsvergaderingen der Kon. Athenea het volgende onderwerp ter bespreking en beantwoording voorgelegd : La valeur d'une éducation se mesure non à ce que l'élève, au moment où cette éducation finit, peut avoir de notions dans la tête sur toutes sortes de sujets, mais à ce que les six ou sept années de préparation auront laissé après elles de goût, d'entrain, d'aptitude à s'instruire. Ce principe posé quel caractère doit revêtir l'enseignement de chacune des branches.

Is die vraag geene vingerwijzing in den zin der formeele opvoeding die wij hierboven bedoelden? Het is niet te loochenen — de Inspectie zelf schijnt er evenmin aan te twijfelen — er wordt in onze Athenea veel te veel van buiten geleerd en dat ten koste van de wetenschappelijke vorming.

Men zal misschien vragen wat de leeraarskorpsen

van het land op bovengemelde stelling geantwoord hebben. Voor de bijzonderheden verwijzen wij naar het Staatsblad waar de antwoorden, die dikwijls zeer uiteenloopend zijn, geklasseerd volgens de Athenea, verschenen zijn. Wij vergenoegen ons hier enkel vast te stellen, dat de groote meerderheid der leeraren onze zienswijze deelt, dat tegenwoordig de formeele opvoeding verwaarloosd wordt en dat veel te veel nutteloos van buiten geleerd wordt.

Om nu terug te komen tot de spraakleer der oude talen, dient vooraf gezegd dat eene grammatica op de eerste plaats eenvoudig en gemakkelijk moet wezen. De regels, die er in opgenoemd worden, moeten duidelijk verstaanbaar zijn. In de middeleeuwen schreef men deze leerboeken in het Latijn zelf; tegenwoordig zijn zij in Duitschland in het Duitsch, in Holland in het Nederlandsch, in Frankrijk in het Fransch geschreven, in het Walenland en in Vlaanderen ook. Overal leert men Latijn en Grieksch in zijne moedertaal, behalve in Vlaamsch België.

Wat is het gevolg van dezen toestand? Natuurlijk dat het peil der Grieksch-Latijnsche studiën in Vlaamsch-B lgië lager staat dan in het Waalsche gedeelte.

Menigeen heeft ondervonden, dat het in de 7de, 6de en zelfs 5de klasse dikwijls noodzakelijk is de moedertaal, het Vlaamsch, te gebruiken om de beginselen der Latijnsche en Grieksche spraakleer uit te leggen. Hoeveel punten van vergelijking zijn op dit gebied niet te vinden? Hoe dikwijls kan eene

eenvoudige toenadering tot de volkstaal eenen regel der spraakleer beter toelichten dan eene ellenlange Fransche uitlegging, die dikwijls slechts van buiten geleerd en maar zelden goed begrepen, wordt?

Het is ons bijzonder aangenaam hier te kunnen vermelden dat verschillende vrije onderwijsgestichten van Vlaamsch België den ouden sleur verlaten hebben en in de lagere klasse de moedertaal bezigen, zoo dikwijls de leeraar er voordeel in ziet. Zelfs worden in de hoogere klassen de vertalingen in het Vlaamsch toegelaten (1). Deze scholen zouden dus met de toepassing der wet Coremans of het voorstel Schollaert, indien het aangenomen werd, niet de geringste moeite hebben. (2)

In de Staatsscholen, de Athenea, waar men, gebonden aan wet en reglement, minder vrij is, kon het natuurlijk zoo ver nog niet komen. Tal

---

(1) Zouden hieraan, althans gedeeltelijk, de schitterende uitslagen niet toe te schrijven zijn, die zekere inrichtingen van vrij middelbaar onderwijs regelmatig in de algemeene wedstrijden behalen?

(2) Het is ons aangenaam hier het oordeel van Kan. J. MUYLDERMANS, schoolopziener van het vrije Middelbaar Onderwijs, te kunnen bijvoegen. Hij droeg het mondeling voor in een der laatste zittingen der Commissie van Onderwijs in de Koninklijke Vlaamsche Academie en schriftelijk verklaart hij in de *Verslagen en Mededeelingen* (Mei-Juni 1904, bl. 334) het volgende : *Door de ieveraars ter verbetering van ons Middelbaar Onderwijs zage ik geerne in de Graeco-Latijnsche humaniora meer belang gehecht aan het aanleeren der classieke talen bij middel van het Nederlandsch. Ik bedoel namelijk de scholen onzer Vlaamsch-sprekende gouwen.*

van leeraars echter hebben ons persoonlijk verklaard, dat zij voor het gebruik der moedertaal in de lagere klassen zeer ingenomen waren, en dat zij niet beter vroegen dan de handen hiertoe vrij te hebben. « Is het niet jammer », werd mij onlangs door eenen hunner gezeid, » dat wij zoo'n machtig leer- en vergelijkingsmiddel als het Vlaamsch is, bijna ongebruikt moeten laten liggen? »

Er zijn zonder twijfel in de Athenea leeraars van Latijn en Grieksch die, van Waalsche afkomst zijnde, die uitleggingen in het Vlaamsch niet kunnen geven. Dit zijn echter uitzonderingen en in het algemeen, vooral in de lagere klassen, zijn de leeraars der oude talen het Vlaamsch machtig, ja sommigen munten zelfs uit door eene degelijke kennis der Vlaamsche letterkunde. Het spreekt van zelf, dat verkregen rechten geeerbiedigd moeten worden en dat bij eene eventueele hervorming der humaniora niemand zou dienen te kort gedaan te worden.

Onder dit voorbehoud vragen wij ons af waarom de Regeering — al was het maar bij wijze van proefneming – de leeraars van Latijn en Grieksch niet zou toelaten in de Athenea van het Vlaamsche land het Vlaamsch te gebruiken, wanneer zij oordeelen dat de leerling er bij zal winnen.

Hier immers komt alles op uit : Is het gebruik der moedertaal in de humaniora den leerling voordeelig of niet? Is het niet voordeelig, waarom zijn de Vlaamsche leerlingen dan zoo achter in die vakken? Is het wel voordeelig, waarom de moeder-

taal dan niet gebruikt? En laten wij er bijvoegen voor de niet-overtuigden en de twijfelaars : Is het onzeker of er voor- of nadeel bij is, laten wij dan eens eene proef nemen.

Wat zien wij echter tegenwoordig in de Athenea van Vlaamsch-België gebeuren? De leerling komt met de beste getuigschriften in de Latijnsche afdeeling der Athenea aan : de onderwijzer van de lagere school heeft verklaard dat de jongen een uitstekend leerling is, bevattelijk, vlug en ijverig; en werkelijk, aanleg *heeft* de jongen, een aanleg die slechts ontwikkeling vraagt; hij begint goed, maar na eenige maanden is hij de eerste niet meer der klas; hij geraakt het volgende jaar onder de middelmatigen en later sleept hij zich slechts met moeite voort van klas tot klas tot aan den ingang der Hoogeschool. Ziehier de oorzaak :

In de lagere school sprak men hem aan in *zijne* taal. De macht van dit woord spruit voort uit de verbinding, die er bestaat tusschen klank en vorm van den eenen kant en het innerlijke zieleleven, het denk-, gevoel- en begeervermogen van den anderen kant. De Latijnsche en Grieksche buitenwereld heeft hij in eene hem vreemde of ten minste ongewone taal niet begrepen, hij heeft er de strekking niet van gevat.

Men vergeet in ons tweetalig land maar al te gemakkelijk dat, indien de moedertaal het eenig doelmatig voertuig is van het lager onderwijs, zij ook het eenige middel vormt tot verdere ontwik-

keling, tot eene verstandelijke en zedelijke verheffing van hart en geest in de middelbare school van den eersten graad.

Aangenaam is het mij hier te vermelden, dat onze Vlaamsche Academie een wakend oog houdt op het onderwijs in Vlaamsch-België, dat zij eene bijzondere Commissie heeft ingesteld, die zich zal bezig houden met het onderwijs van het Nederlandsch in de verschillende graden.

Wij veroorloven ons deze Commissie te wijzen op den toestand der leerlingen, die in Vlaamsch-België hunne humaniora beginnen : zij bezitten tal van begrippen en voorstellingen waarvan de meeste met woorden en klanken uit de moedertaal aan de ziel verbonden zijn. Wat zou er natuurlijker zijn dan deze voordeelen in het onderwijs der humaniora te nutte te maken en op den eens ingeslagen weg door te gaan? Maar neen, wij moeten naar Rome of naar Athene en, in plaats van aan het naastbijgelegen station een plaatskaartje te vragen, gaan we er eerst een in Parijs vragen, komen dan terug en vertrekken opnieuw.

***

In Nederland hebben de onderwijs-mannen zich in den laateen tijd druk bezig gehouden met de aansluiting van Lager en Middelbaar Onderwijs. Tal van verhandelingen zijn hierover verschenen; wij wijzen o. a. op degene, die het licht zagen

in het *Tijdschrift over Onderwijs en Opvoedkunde*. Hoewel deze aansluiting eerder de H.,Burgerscholen dan de Gymnasia aangaat, is de zaak van te veel gewicht, om er over heen te gaan.

In Duitschland werd dit vraagstuk reeds lang besproken en ook opgelost : In de 4de leeraarsvergadering der provincie Pommeren werd door Dr. von Grüber de stelling verdedigd, dat in het grammatikaal onderwijs der oude talen eene inleiding noodig was, dat het onderwijs in de beginselen der spraakleer moest voorafgegaan worden door een voorbereidend onderwijs. Daar vandaan de door Dr. Wehrman en anderen voorgestelde *Vorschule*, die aan het Gymnasium toegevoegd werd.

Hier te lande werd, jaren geleden, deze *Vorschule* o. a. verdedigd door Kan. Féron : « Les avantages (de ce degré préparatoire) sont palpables : d'abord l'enfant sera introduit, sans secousse, dans ce terrible domaine du Latin. Les premiers exercices seront faciles; l'impression première sera favorable; le Latin n'est ni rebutant, ni ennuyeux, ni difficile. On lui fera acquérir une petite somme de connaissance, un petit contingent d'éléments que l'on mettra en œuvre, au degré élémentaire. Il connaîtra les instruments qu'il devra manier plus loin. Quand on arrivera à ce point, toute l'attention pourra se concentrer sur les déclinaisons : il ne faudra pas interrompre les exercices pour faire connaître les mots exercés, leur orthographe, leur genre, leur nombre, leur sens, leur accord, etc. Autant de difficultés écartées qui

distrairaient l'attention, si elle doit porter sur tant de points à la fois » (1).

Andere Belgische vakmannen sprongen in de bres ten voordeele van eene *Vorschule* en zoo hebben wij onze 7de klasse gekregen.

Deze 7de klasse beantwoordt volkomen aan de eischen van het onderwijs in die landen, waar de lagere, zoowel als de middelbare en de hoogere leergangen, in dezelfde taal gegeven worden. De *Vorschule* is daar werkelijk de brug waarover de jongen van de Lagere School het Atheneum of het College kan binnen treden. De onderwijstaal blijft in Duitschland het Duitsch, in Nederland het Nederlandsch en in Frankrijk het Fransch.

Geheel anders is het echter gesteld in Vlaamsch België. De leerling komt er van eene lagere school, waar gedurig Vlaamsch gesproken werd, en gaat dan de Latijnsche afdeeling van een Atheneum binnen, waar, behoudens enkele uitzonderingen, (Vlaamsch, Geschiedenis, Aardrijkskunde) (2) alles Fransch is wat de klok slaat. Hij eindigt zijne lagere leergangen in het Vlaamsch en begint zijne humaniora in het Fransch. Waar is nu de overgang? Die 7de klasse is voor hem wel eene brug, om in den cyclus der zes eigenlijke humaniteitsjaren te komen, maar op die brug breekt hij zeer dikwijls zijne beenen, zoodat

---

(1) FÉRON, *L'Enseignement du Latin*, p. 30 Doornik, 1889.

(2) En nog tellen deze twee laatste vakken slechts voor *drie* uren in de week.

hij slechts kreupel in zijne volgende Latijnsche klassen voortstrompelt. Kortom in de 7de klasse, wil ze eene echte overgangsklasse heeten, zou het Latijn grootendeels in het Vlaamsch moeten aangeleerd worden.

Non capit aquila muscas. De arend vangt geen vliegen, neen, en onze adelaars in de opvoedkunde bemoeien zich niet licht met eene 7[de] klasse. Maar, heeren, die *muscae*, zijn onze en uwe zonen, vergeet het niet! Het onderwerp is wel de moeite waard om besproken te worden. Die jonge latinisten der 7[de] klasse zullen eens de jonge heeren der rhetorika zijn en later, jaren later, wanneer zij hooge posten in 's landsdienst bekleeden, zullen zij U misschien slechts eene middelmatige dankbaarheid betoonen voor de talrijke uren die gij hen nutteloos, door verkeerde leermethodes, op de Latijnsche en Grieksche zweetbanken hebt doen doorbrengen.

***

Men zal zich misschien afvragen of de klassieke humaniora in Vlaamsch België werkelijk zoo zwak zijn. Wij antwoorden dat dit, in vergelijking met de uitslagen in 't Walenland verkregen, behoudens enkele uitzonderingen — waaronder wij eenige gepatroneerde Colleges tellen — waar is. Meer dan eens werd het bewezen, en nog jaarlijks wordt dit gedaan, door de uitslagen van de algemeene wedstrijden, die verpletterend zijn voor de leergangen der huma-

niora in Vlaamsch België (1). Wij herhalen echter nogmaals dat er hier en daar eene loffelijke uitzondering bestaat, die, indien men ze wilde nagaan, zeer waarschijnlijk eene bijzondere omstandigheid tot oorzaak zal hebben.

Laten wij het *quare* hiervan eens nader onderzoekend en zien of de huidige toestand den toets eener gezonde opvoedkunde kan doorstaan.

« C'est par la *pensée* et par le *parole* que l'*homme* est *homme* », schreef Mgr. Dupanloup, en wij voegen er een ander citaat bij : « Perfectionner les deux prérogatives qui constituent la dignité de l'homme, à savoir la *raison* et la *parole* et par là *hominem humaniorem facere* : tel est le grand but des humanités, d'où leur vient leur nom humaniores litterae (2).

Gesteld dat dit het doel der humaniteiten is, dan rijst de vraag, hoe zullen wij dat doel het best bereiken.

Mgr. Mercier leerde ons indertijd, dat men het verstand kon ontwikkelen door den geest denkbeelden te doen vormen en opnemen van bestaande zaken, van denkbeeldige voorwerpen en van gewaarwordingen der ziel. Al deze geesteswerkingen hangen af van het verstand; hoe meer dit laatste hierin

---

(1) Wij verwijzen voor deze bewijsvoering naar A. ROEGIERS, *Vervlaamsching van het Middelbaar Onderwijs*, blz. 40 en 41.

(2) *De l'éducation des humanités et de l'affaiblissement des études*. Bruxelles, 1850, blz 16.

geoefend wordt, hoe meer het zich ontwikkelt. Wanneer het verstand door zijn *opvattingsvermogen* een denkbeeld heeft opgenomen, kan het door eene andere eigenschap, *de aandacht*, genaamd, een voorwerp afzonderlijk beschouwen. Deze bestudeering van het voorwerp door middel der *aandacht* kan op twee verschillende manieren gebeuren: door afzondering of *abstractie*, en door ontleding of *analyse*. Door de *synthesis* of samenstelling worden twee voorhands afgescheiden kenmerken weer bijeengevoegd en eindelijk, wanneer de menschelijke geest inziet dat twee begrippen of denkbeelden overeenkomen of niet overeenkomen, dan vormt hij wat men noemt een *oordeel*.

Welnu het oordeel ontwikkelen is het hoofddoel in de humaniteiten en de verschillende bovengenoemde geestesoefeningen zijn, met het besluitvermogen en het geheugen, het middel om het doel te bereiken.

In de eerste humaniteitsjaren wordt het kind vooral bezig gehouden met voorwerpen en begrippen uit de stoffelijke wereld; langzamerhand treedt het ook de onstoffelijke binnen. Hiertoe is veel methode, veel overleg noodig, want de kinderen *hebben* dikwijls reeds begrippen, maar deze zijn onvolledig of onjuist en dienen bijgevolg aangevuld of verbeterd te worden. Eene zaak, die niet verstaanbaar is, kan het worden door vergelijkingen en tegenstellingen te gebruiken.

Het verbindingskanaal tusschen de gedachten

van den leeraar en den geest des leerlings is de taal. En wordt deze niet *volkomen* verstaan dan mag de leeraar nog zoo knap zijn en de leerling nog zoo vlug, de resultaten zullen zonder twijfel niet beantwoorden aan de gedane moeite. En *dat* is juist wat wij in onze Vlaamsche Atheneа meer dan eens hebben opgemerkt : Uigelezen leeraars, meer dan middelmatige leerlingen en toch onvoldoende uitslagen.

In het Lager Onderwijs werd dezelfde proef gedaan en overigens hetzelfde stelsel verdedigd door de H. H. A. en Th. van Heuverswijn (1) en door den H. Temmerman (2) in twee merkwaardige verhaddelingen over eene vreemde taal als voertaal in 't onderwijs. Ofschoon deze heeren in 't bijzonder het Lager Onderwijs in 't oog hadden, passen nu en dan eenige hunner bewijsvoeringen ook op het Middelbaar Onderwijs.

Ongetwijfeld is het kind op school om vorderingen te doen in de verschillende van te voren vastgestelde vakken. Het leert dagelijks nieuwe voorwerpen en begrippen, waarvan de namen van deelen en onderdeelen, eigenschappen en hoedanigheden hem grootendeels onbekend zijn. Indien het op zijn

---

(1) A. en TH. VAN HEUVERSWIJN, *Eene vreemde spraak als voertaal van 't Onderwijs* (bekroond door de Vlaamsche Academie). Gent, A. Siffer, 1899.

(2) H. TEMMERMAN, *De Moedertaal, eenig doelmatig en redematig voertuig der gedachte in opvoeding en onderwijs* (bekroond door de Vlaamsche Academie). Gent, A. Siffer, 1898.

11de of 12de jaar, als men de humaniora begint, alles ineens in eene *nieuwe* taal, eene *andere* taal, voorgelegd krijgt, zou er dan in die nog onontwikkelde jonge geestvermogens geen verwarring ontstaan? Zullen woord en denkbeeld altijd overeenstemmen? En zou die verwarde leerwijze, die nog onduidelijke taal, het middel zijn om nieuwe zaken aan te leeren, om helderheid in den kindergeest te brengen, in een woord om het hierboven aangehaalde doel der humaniora te bereiken?

Indien de leerling zijnen leeraar niet *volkomen* verstaat, dan moet deze, tot vervelens toe, alles voordoen of wijzen : de les wordt dan een gedurig voor- en nazeggen. Het in de humaniora zoo kostbare socratisch of catechiseerend ondervragen kan hij slechts met moeite toepassen en, indien hij zich daaraan waagt, dan komt den jongen hoogstens een *ja* of een *neen* van de lippen; praten doet hij *toch* niet : hij mocht zich eens vergissen in die onzekere nieuwe taal.

Waar blijven daarenboven in deze omstandigheden de zoo geprezen vruchten der aanschouwingsoefeningen; wat komt er van het aanleeren van denkbeelden over de onstoffelijke wereld en over de gewaarwordingen der ziel, van het ontleden van samengestelde, het verbeteren van gebrekkige kinderbegrippen, het maken van vergelijkingen en tegenstellingen, het aanleeren van bepalingen? Ja, deze laatste zal de leerling, gelijk al het overige, zoo goed mogelijk instudeeren, maar hij doet het

werktuigelijk; de meeste bepalingen zijn voor hem dor en zonder leven. Hij blijft koud en ongevoelig. In dezen zin sprak ook, en zeer terecht, vader de Beucker in het XXI° Nedderlandsch taal- en letterkundig Congres? (1)

Waarlijk, wij moeten het bekennen, te veel hangt af van de beelden en indrukken verkregen in de kinderjaren, om toe te laten, dat men *in eens* van richting verandere en *in eens* op andere grondslagen voortbouwe. De eerste indrukken dienen verbeterd, veredeld en volmaakt te worden. *Dat* is het wat wij voor onze Vlaamsche jongens vragen. Indien iedereen eens bij zich zelven naging welken invloed de denkbeelden en indrukken zijner kinderjaren op zijn later leven gehad hebben, zou men verwonderd zijn en omzichtiger met de jeugd omgaan (2).

Gaf inderdaad de leeraar van de 7de, 6de of 5de klasse Latijn en Grieksch door middel van het Vlaamsch, dan zou hij bij den Vlaamschen leerling, met veel voldoening, op zijne vroegere verstandelijke ontwikkeling kunnen steunen en daarop voortbouwen. Hij zou met de beste vruchten de vragende en de voordragende leerwijze kunnen gebruiken, en zoodoende de verschillende middelen kunnen aanwenden, die de opvoedkunde voor de vorming en de ont-

(1) Zie *Handelingen van het XXI° Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres*, blz. 158 en vlg.

(2) A. en TH. VAN HEUVERSWIJN, a. c., blz. 41 en vlg.

wikkeling van het opvattingsvermogen voorschrijft.

De jonge humanist kent in Vlaamsch België wel iet of wat Fransch, maar het is slechts de dagelijksche huis- of tuintaal, die hij in dit opzicht verstaat; de woorden of denkbeelden, die tot het aanleeren der klassieke talen zullen dienen, zijn hem totaal vreemd gebleven. In het Vlaamsch daarentegen heeft de Lagere school hem in de verschillende vakken reeds een aantal *wetenschappelijke* denkbeelden bezorgd, waar de leeraar in de humaniora kan mede voortwoekeren.

Het is immers de rol der humaniora deze eenvoudige denkbeelden, het afdruksel eener Vlaamsche jongensziel, te volmaken, te veredelen. Wat in deze is neergelegd moet bewaard, moet ontwikkeld worden. Dit alles is in de lagere school gebeurd door middel der moedertaal, die de spiegel van den menschelijken geest mag genoemd worden; zou het raadzaam, nuttig zijn die taal, zoo machtig, zoo invloedrijk op de vorming van den mensch, bij het beginnen der humaniora te vervangen door eene andere? (1)

« Om zich zijne moedertaal eigen te maken, heeft het kind zes, zeven jaren noodig gehad, jaren van gedurig, aandachtig opmerken, aangevuurd door de brandende nieuwsgierigheid, die de eerste levens-

---

(1) Zie BRUGSMA, *Kort overzicht van de Opvoeding door net Onderwijs in de Lagere Scholen.* Achtste druk, blz. 17.

jaren kenmerkt en, bijgestaan door de aanhoudende hulp van ouders en huisgenooten, die van 's morgens tot 's avonds, jaar in jaar uit, de zaken die het kind kennen wilde, aantoonden, noemden en bespraken; en, niettegenstaande dat vele werk van zes, zeven jaren, niettegenstaande zoo lange en menigvuldige moeite, is de taalschat bij het kind bij zijne intrede in school nog betrekkelijk beperkt, en moet de leeraar nog met omzichtigheid te werk gaan, wil hij door 't kind altijd verstaan worden. Hoe zou dan de onderwijzer (of leeraar, die Fransch als voertaal gebruikt) hij alleen, op twee jaren, ja op drie, vier jaren doen, wat velen te zamen maar op zes, zeven jaren voor de moedertaal konden verrichten?

Zooveel te meer, daar hij maar over een bepaald aantal dagen te maande beschikt, en zij, vrijelijk alle uren des dags, alle dagen des jaars, tot hun doeleinde konden gebruiken. En zijn werk wordt buiten de schooluren daarenboven nog geschonden, ten deele afgebroken, terwijl 't hunne door de geheele omgeving des kinds aanhoudend versterkt en vermeerderd wordt. Neen, op twee, op vier jaar tijds zal de onderwijzer 't kind geene vreemde taal aanleeren, zoodanig dat het hem gemeenlijk in de lessen, door middel dier taal gegeven, goed versta! » (1)

Wil men dus logisch en opvoedkundig te werk gaan, dan geve men in de lagere klassen van

(1) A. en TH. VAN HEUVERSWIJN, a. c., blz. 46.

Vlaamsch België Latijn en Grieksch *in het Vlaamsch* en de humaniora zullen er zonder twijfel bij winnen.

Welke onbevooroordeelde leeraar van oude talen zal niet opgemerkt hebben, zelfs in de hoogere klassen, dat van twee gelijkbegaafde leerlingen, de Vlaming voor den Waal moet onderdoen in het vertalen van een Griekschen of Latijnschen tekst, in het uiteenzetten der gedachten, welke er zijn uitgedrukt, in de letterkundige ontleding van een stuk? Hoe kan het anders? De eerste doet *dubbel* werk, de tweede *enkel :* De Waal tracht den zin te verstaan en in *zijne* taal weer te geven; de Vlaming daarentegen tracht eerst den zin te verstaan en na in *'t Vlaamsch gedacht te hebben*, die gedachte in 't Fransch weer te geven. Aangezien hem de juiste uitdrukkingen niet altijd op de tong gereed liggen, zal de eerste vlugger schijnen en zeer dikwijls ook vlugger zijn. « L'expression dans la langue étrangère vient par la science, dans la langue maternelle elle vient par instinct ». (1)

Het gevolg is dat onze Vlaamsche humanist gedurende zeven lange jaren zijne opvattingsvermogen in een verkeerde richting doet werken : hij verknoeit veel te veel tijd aan het zoeken naar eene fatsoenlijke Fransche vertaling, en let niet genoeg

---

(1) Zie A. H. SAYCE, *Principes de Philologie comparée*, trad En. Jovy. Paris, 1884.

op de litterarische ontleding en op de gedachtenvolgorde van het stuk. Kortom, hij heeft te veel den vorm der vertaling voor den geest en te weinig den inhoud.

Ziehier wat Kan. Féron hierover schrijft met betrekking op onze Belgische humaniora in het algemeen : L'exercice de lecture, qui est l'exercice essentiel dans les humanités, est, on peut le dire franchement, complètement inconnu de notre pédagogie. C'est là un grave défaut, une des causes de l'insuccès avoué de nos études classiques. L'étude des auteurs est devenue chez nous un exercice purement formel. La traduction est une occasion, pour le professeur, de se livrer à toutes sortes de divagations grammaticales, lexicologiques, stylistiques, analytiques, historiques, esthétiques.... esthétiques surtout. Rien de plus destructif de tout intérêt, chez les malheureux élèves, que cette funeste manie d'enseigner tout à propos de tout. On devrait se contenter *de faire comprendre le fond.* » (1)

En indien dit het geval is met de leerlingen der humaniora in het algemeen, met hoeveel meer reden moet dit dan toepasselijk zijn op de Vlaamsche leerlingen in het bijzonder?

Liet men hen echter eens vrij, gelijk het in enkele inrichtingen van vrij onderwijs geschiedt, om te vertalen of te antwoorden naar verkiezen, in

(1) FÉRON, *l'Enseignement du latin*, blz. 150.

't Fransch of in 't Vlaamsch, men zou verwonderd zijn over den uitslag. Maar dat *mag* nu in de Athenea niet. De voertaal is het Fransch en de leerling *moet* in het Fransch antwoorden, zoowel mondeling als schriftelijk.

Er bestaat nochtans eene eigenaardige uitzondering op dezen regel. Op den jaarlijkschen algemeenen wedstrijd in Latijn en Grieksch mogen de leerlingen naar verkiezen de Nederlandsche of de Fransche taal gebruiken. Verstaat gij daar iets van, lezer? De leergangen van Latijn en Grieksch *moeten* in 't Fransch gegeven worden, maar de algemeene wedstrijd *mag* in 't Vlaamsch opgesteld worden!

En gelooft gij wel, dat, ondanks die tegenstrijdigheid, ondanks de moeilijkheden hierdoor veroorzaakt, er nog jongens gevonden worden die dien kunsttoer klaar krijgen. De humaniteiten zes of zeven jaar lang in 't Fransch volgen en dan op den algemeenen wedstrijd eene Vlaamsche vertaling leveren... die bekroond wordt!

Nog beter. Toen wij student waren, gebeurde het dat een onzer vrienden, die een jaar lang de eerste candidatuur in de wijsbegeerte in het Fransch gevolgd had, vroeg om de vertaling van zijnen ook vroeger in 't Fransch gegeven Latijnschen schrijver op 't examen in 't Vlaamsch te geven. De betrokken hoogleeraar, het was wijlen Prof. Willems, stond het hem gaarne toe, en hij slaagde « cum laude ».

***

Menigeen, die onze redeneering aandachtig gevolgd heeft, zal zich nu wel afvragen, waar wil schrijver dezes ten slotte wel heen. Anderen, wat meer ongeduldig en wat meer vooringenomen zullen uitroepen : Waar zou dat naartoe? Vlaamsche humaniteiten! De Vlamingen hebben zeker nog geen taalwetten genoeg?

Neen lezer, wij willen geene nieuwe taalwet voor onze humaniora en ook geene oude afschaffen. Ziehier :

De tegenwoordige inrichting van het onderwijs in de Kon. Athenea dagteekent van de wet van 15 Juni 1883. Artikel 2, dat ons hier bijzonder aangaat, luidt als volgt : Dans la section moyenne proprement dite des écoles de la région flamande du pays, le cours de flamand est donné en flamand. — Les leçons d'anglais et d'allemand sont données en flamand exclusivement, jusqu'à ce que les élèves soient en état de poursuivre ces études dans la langue même qu'on leur enseigne. — *Un ou plusieurs cours du programme sont également donnés en flamand.* Le nombre des cours ainsi donnés sera de deux, AU MOINS, à partir de la rentrée des classes de l'année 1886.

Art. 3 zegt verder dat deze bepaling ook toepasselijk is op de Koninklijke Athenea, in hetzelfde deel van België gelegen.

Wat moet ieder uit deze wet besluiten? Dat volgens art. 2 der wet op het Middelbaar Onderwijs geen maximum, meer een minimum van Vlaamsche

lesuren is voorgeschreven. Krachtens diezelfde wet mogen wel *meer* dan twee leergangen, maar niet *minder*, in het Vlaamsch gegeven worden.

De wet zelve vormt dus geen bezwaar tegen het vervlaamschen van onze humaniora in Vlaamsch-Belgie; integendeel, zij schijnt het geval te voorzien. Maar er bestaan talrijke bezwaren van anderen aard, om zulk een radikaal middel tot verbetering onzer Latijnsche en Grieksche taalstudie voor het oogenblik aan te wenden. Ook beperken wij ons bij eenen oproep tot de welwillendheid van den verbeteringsraad voor Middelbaar Onderwijs, om te verkrijgen *dat in het vervolg de leeraars van Latijn en Grieksch zullen gemachtigd worden het Vlaamsch vrijelijk te gebruiken daar waar het hun voordeelig en nuttig voorkomt, hetzij in de uitleggingen, hetzij in de vertalingen en in de wedstrijden.*

Hasselt, Jan. 1905. Dr A. HABETS.

Zitting van 19ⁿ Juli 1905.

Aanwezig : de heeren G. SEGERS, bestuurder; J. BROECKAERT, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Dr. CLAEYS, Jhr. DE PAUW, JULIUS OBRIE, TH. COOPMAN, EDW. COREMANS, J. BOLS, K. DE FLOU, Jhr. Dr. K. DE GHELDERE, Mr. A. PRAYON-VAN ZUYLEN, L. SIMONS, AD. DE CEULENEER, Dr. W. DE VREESE, J. MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ en AM. JOOS, werkende leden;

de heer C. LECOUTERE, briefwisselend lid.

De heeren CLAES, HELLEPUTTE en Baron DE BETHUNE hebben laten weten, dat zij verhinderd zijn de vergadering bij te wonen.

De heer Edw. Gailliard, bestendige secretaris, leest het verslag over de Juni-vergadering. — Het wordt goedgekeurd.

Aangeboden boeken. — Daarna legt de Bestendige Secretaris de lijst over van de

AANGEBODEN BOEKEN.

Door de Regeering :

Ministère de l'Intérieur et de l'Instruction Publique. *Annuaire statistique de la Belgique.* 35ᵉ année. 1904. Tome XXXV. Bruxelles, 1905.

Bulletin des Commissions royales d'art et d'archéologie. 43e année, Nos 7 et 8.

Bulletin des Musées royaux des arts décoratifs et industriels (Antiquités, Industries d'Art, Art monumental et décoratif, Armes et Armures, Ethnographie) *à Bruxelles.* 4e année, N° 8. Mai 1905.

Bibliographie de Belgique. Première partie. Livres. Nos 10, 11 et 12 (31 Mai, 15 et 30 Juin 1905). — Deuxième partie. Publications périodiques. Nos 10, 11 et 12 (31 Mai, 15 et 30 Juin 1905). — *Bulletin mensuel des sommaires des périodiques consacré au relevé systématique de tous les articles, études, mémoires, etc. parus dans les recueils périodiques belges.* Nos 4-5. Avril-Mai 1905.

De Belgische Illustratie, uitgegeven ter gelegenheid der 75e verjaring van 's Lands Onafhankelijkheid. Nrs 9, 10, 11 en 12.

Middelnederlandsch Woordenboek van wijlen DR. E. VERWIJS en DR. J. VERDAM, hoogleeraar te Leiden. Zesde deel, zesde en zevende aflevering (Porren — Quale), 's Gravenhage, 1905.

Ministère des Finances et des Travaux publics. *Annales des Travaux publics de Belgique.* 62e année. Deuxième série. Tome X, 3e fascicule. Juin 1905.

Ministère de l'Agriculture. *Bulletin de l'agriculture. Publié en exécution de l'arrêté royal du 16 Juillet 1885.* 1905. Tome XXI (21e année), livraison III.

Ministerie van Nijverheid en Arbeid. *Arbeidsblad uitgegeven door het Arbeidsambt van België.* Tiende jaargang. Juni 1905.

Ministère de l'Industrie et du Travail. *L'Office du Travail de 1895 à 1905. Notice publiée à l'occasion de l'Exposition Universelle et Internationale de Liége en 1905.* Bruxelles, 1905.

Door den Heer Muyldermans, werkend lid :

St.-Cassianusblad. Tijdschrift voor opvoeding, onderwijs en onderwijzersbelangen. 7e jaargang. Nr 8, 1 Juli 1905. Bijvoegsel, Nrs 11 en 12.

Door de Eerw. Pater Fr. Stephanus Schoutens, uit het klooster der Minderbroeders, Oever, te Antwerpen :

Legende der Glorioser maghet Sinte Clara. In 't licht gegeven door P. FR. STEPH. SCHOUTENS, Minderbroeder. Hoogstraten, z. j.

Door den Schrijver :

Edouard van Even. — Le Duc Louis Engelbert d'Arenberg, Protecteur des Arts. 1810-1820. Fragments d'une correspondance inédite avec notes, précédés d'une notice sur M. Ed. van Even, par ALEX. TILLOT. Bruxelles, 1905.

Constantijn. Drama in 4 bedrijven, door L. ASSELBERGS. Hoogstraten, 1905.

Door de Académie royale d'archéologie :

Bulletin de l'Académie royale d'archéologie de Belgique, te Antwerpen. Nr III, 1905.

Door Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskabs :

Oversigt over det Kongelige Danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger. (*Bulletin de l'Académie Royale des Sciences et des Lettres de Danemark, Copenhague.*) 1905, Nis 2 en 3.

Door den kring :

Annalen van den Oudheidskundigen kring van het Land van Waas. 23e deel, 2e aflevering. Juni 1905.

Door de Redactie :

Biekorf. Dat is een leer- en leesblad, voor alle verstandige Vlamingen. 16e jaar, nr 12. 1905.

De Katholiek. Godsdienstig, geschied- en letterkundig maandschrift, onder bestuur van M. W. VAN DER AA,

A. J. Brouwer, Dr. G. Brom, A. M. C. van Cooth, Dr. J. V. de Groot, Dr. A. H. L. Hensen, J. M. L. Keuller, M. J. A. Lans. Honderd-zeven-en-twintigste deel. Januari 1905. J. W. van Leeuwen, Leiden (Hoogewoerd, 89); Wed. J. R. van Rossum, Utrecht.

Ingekomen boeken. — Voor de boekerij der Academie zijn navolgende werken ingekomen :

De Gids. Juni 1905.

Noord en Zuid. Tijdschrift ten dienste van onderwijzers bij de studie der Nederlandsche Taal- en Letterkunde, onder redactie van Taco-H. de Beer. XXVIIIe jaar, N^{r} 6. Juni 1905.

Germania. N^{r} 7. Juli 1905.

Tijdschrift voor boek- en bibliotheekwezen. N^{r} 3. Mei-Juni 1905.

Deutsches Wörterbuch, von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm. Zehnten Bandes. Zweite Abtheilung. Erste Lieferung. (Sprecker-Spruchdichtung.) Bearbeitet von Dr. M. Heyne, im Vereine mit Dr. H. Seedorf, Dr. H. Meyer und Dr. B. Crome.

De Heer Bestuurder wenscht den heer C. Lecoutere, hoogleeraar te Leuven, die voor de eerste maal eene maandelijksche vergadering bijwoont, geluk met zijne verkiezing tot briefwisselend lid der Koninklijke Vlaamsche Academie. Het Koninklijk besluit, houdende bekrachtiging van de jongste verkiezingen, zal eerlang verschijnen. In afwachting, meent de Heer Bestuurder den heer Lecoutere te mogen welkom heeten en als zijne overtuiging uit te spreken,

dat de Academie in hem een ijverig lid zal hebben. — De heer LECOUTERE dankt de Academie voor de hem toegekende onderscheiding en belooft al het mogelijke te doen, om de verwachting zijner geachte Medeleden te beantwoorden.

Ingekomen brieven. De Bestendige Secretaris stelt de vergadering in kennis met de ingekomen brieven.

1°) Antwoord op het telegram, dat, op last der Koninklijke Vlaamsche Academie, den dag van het jaarlijksch feestmaal, Z. M. den Koning werd toegezonden.

2°) Brief van den 1 Juli 1905, waarbij de Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs den Bestendigen Secretaris der Academie mededeelt dat er, voor het Vaderlandsch Feest op 21 Juli te Brussel te houden, besproken plaatsen voor de Heeren Leden der Academie zullen zijn. De Heer Minister wenscht te vernemen welke Leden voornemens zijn de plechtigheid bij te wonen.

De Bestendige Secretaris heeft onmiddellijk aan de Heeren Leden kennis van dit schrijven gegeven, met verzoek hem hun antwoord per terugkeerende post te laten geworden.

Hebben bericht gezonden, dat zij aan het feest wenschen deel te nemen : de heeren SEGERS, bestuurder; J. BROECKAERT, onderbestuurder;

Dr. CLAEYS, Jhr. N. DE PAUW, TH. COOPMAN, BOLS, A. DE CEULENEER, L. SIMONS, A. JANSSENS, J. MUYLDERMANS en Baron DE BETHUNE.

3°) Brief van 12 Juli 1905, waarbij de Heer Minister van Landbouw en Schoone Kunsten laat weten dat het marmeren borstbeeld van wijlen Karel Stallaert is afgewerkt. De heer Minister verzoekt den Bestendigen Secretaris het werk van den beeldhouwer, den heer Hambresin, te Brussel, te gaan nazien en hem daarover zijne meening te laten kennen.

Bij brieve van 15 Juli, heeft de Bestendige Secretaris de heeren Th. Coopman en Is. Teirlinck, leden der Academie, welke te Brussel wonen, verzocht zich daarmede te willen belasten.

4°) Brief van 16 Juli 1905, waarbij de Weled. Heer de Trooz, Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs, den Bestendigen Secretaris en de Heeren Leden, die de Koninklijke Vlaamsche Academie op het Vaderlandsch feest van 21 Juli zullen vertegenwoordigen, verzoekt zich dien dag uiterlijk te twaalf uur te bevinden in zijn hotel, Wetstraat nr 6, ten einde aldaar in den stoet van de overheden plaats te nemen.

De Heeren Coremans en Prayon-van Zuylen wenschen van het Bestuur te vernemen of er nog toegangskaarten beschikbaar zijn. — De Bestendige Secretaris zal den Heer Minister per

telegram verzoeken nog kaarten ter beschikking van de Academie te stellen.

Antwoord van den Weled. heer de Neeff, Kabinetshoofd, namens den Heer Minister : « *Den heer Gailliard, bestendigen secretaris der Koninklijke Vlaamsche Academie te Gent. Daar uwe afvaardiging officieel deel neemt aan het Vaderlandsch feest op Vrijdag 21 Juli, behoeven hare leden geene uitnoodigingskaart om er op toegelaten te worden* ».

Letterkundige mededeeling.

Door den Heer GUSTAAF SEGERS, *bestuurder.*

Constantijn. Drama in vier bedrijven, door L. ASSELBERGS.

Namens den Eerw. Heer L. Asselbergs, leeraar in het Klein Seminarie te Hoogstraten, heb ik de eer aan de Koninklijke Vlaamsche Academie een exemplaar aan te bieden van zijn werk *Constantijn, Drama in 4 bedrijven.*

Het werk behandelt den strijd tusschen de Keizers Maxentius en Constantijn den Groote, de zegepraal van dezen en van het Christendom over het Heidendom. De gevangenneming van Crispus, Constantijn's zoon, en zijne wonderbare redding worden op behendige wijze aangebracht, en dragen in ruime mate bij om het belang gaande te houden. De karakters zijn niet zeer uitvoerig geteekend; doch goed volgehouden. Maxentius is misschien te veel op het achterplan gelaten; daardoor is het evenwicht tusschen hem en Constantijn al te zeer verbroken.

Als dramatisch gewrocht zou men in *Constantijn* meer handeling kunnen wenschen. De toon is ook op meer dan eene plaats ietwat declamatorisch.

Als letterkundig werk is het drama allezins te loven. Het onderscheidt zich door den adel der gevoelens en bereikt eene hooge dichterlijke vlucht. De verzen zijn krachtig, gespierd en welluidend.

Constantijn strekt den gloedvollen dichter L. Asselbergs tot eere.

GUSTAAF SEGERS.

Mededeelingen namens Commissiën.

1°) **Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal**. De heer Th. Coopman, secretaris dier Commissie, deelt aan de Vergadering mede, dat de Commissie voor Nieuwere Taal en Letteren, in hare buitengewone vergadering van heden morgen, beslist heeft aan de Koninklijke Vlaamsche Academie voor te stellen, de verhandeling van den Hr Dr. TEIRLINCK over *De Dij- en Navelbreuken,* als Nr 2 van de uitgaven van het *Van de Ven-Heremans' fonds* uit te geven. — Aangenomen. — De verslagen door de heeren Dr. de Vos, Jhr. K. de Gheldere en Dr. Eug. van Oye uitgebracht, zullen in de *Verslagen en Mededeelingen* en vooraan in het boek gedrukt worden.

Verslag van den heer Dr. Am. De Vos.

Dit verslag kan en mag zeer kort zijn. Immers, het ons aangeboden handschrift geeft de voortzetting en

vollediging van vroeger werk van denzelfden geleerde, door de Vlaamsche Academie uitgegeven. Gelijkaardig van onderwerp dus, in denzelfden verdienstelijken vorm, in eenvoudige. stipte, wetenschappelijke taal, blijkt het mij even waardig als het vorige gedeelte, op kosten der Academie te worden gedrukt.

Mocht een schrift, zoo vol fijne ontleding, zijn opgehelderd door teekeningen, hoe zeer zou het aan bruikbaarheid winnen!

D[r] AM. DE VOS.

Verslag van den heer Dr. Jhr. K. de Gheldere.

De ondergeteekende verklaart zich bij het bovenstaande verslag aan te sluiten.

Dr. K. DE GHELDERE.

Verslag van den heer Dr. Eug. van Oye.

De Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal en Letteren, in den schoot der Koninklijke Vlaamsche Academie bestaande, draagt me de vereerende taak op, haar een verslag in te dienen over een handschrift van Dr. A. Teirlinck — « *Behandeling der dij- en navelbreuken en van enkele zeldzame breuken* », — haar door gezegden heer ter uitgave aangeboden.

Om, naar mijn inzien, eene academische uitgaaf te billijken, hoeft het aangeboden werk — ofwel de vrucht te wezen van persoonlijke, oorspronkelijke opzoekingen, het meedeelen eener wetenswaardige ontdekking, — ofwel moet het verstrooide gegevens, tot een geheel bijeengevoegd, in een gezamenlijk tafereel aanschouwelijk maken, en dus nuttig zijn tot verspreiding van volledige, langs alle zijden betrachte kennis.

Beantwoordt het werk van Dr. Teirlinck aan de eerste dier voorwaarden?

Neen. Buiten enkele bladzijden, waar schrijver eenige lichte wijzigingen meedeelt door hem toege-

bracht aan Berger's kunstbewerking der dijbreuken, behelst zijn Hs. eigenlijk niets eigenaardigs, niets nieuws; maar — het bevredigt in ruime maat de tweede genoemde vereischte : een vrij volledig en beredeneerd overzicht geeft het van de verschillende, vroeger en hedendaags aangewende werkwijzen in het handdadig tusschenkomen bij de hoogergenoemde breuksoorten, eene vaststelling van den tegenwoordigen stand der wetenschap. En dit is veel! want noch in de Hollandsche, noch in de Vlaamsche literatuur verscheen er tot nu toe eene enkele monographie aan de behandeling der breuken gewijd, — en zulk een werk bondig, volledig en bevattelijk geschreven te hebben, is verdienstelijk.

Zooveel voor wat de *wetenschappelijke* zijde — de hoofdzaak — van het aangeboden Hs. betreft. Blijft nog, m. i., eene andere zijde te beschouwen : die, namelijk, der *taal.*

Ik ben het met den eersten verslaggever eens, waar hij zegt dat het werk van Dr. Teirlinck « in een verdienstelijken vorm, in eenvoudige, stipte wetenschappelijke taal » geschreven is. Weze 't mij echter veroorloofd de Koninklijke Vlaamsche Academie opmerkzaam te maken op eenige tekortkomingen in taal en stijl (daargelaten de punctuatie, die, naar het mij voorkomt, over 't algemeen nog al slordig is). Ik zal maar op enkele plaatsen stilstaan.

. . . .

Zeker is het hier aangehaalde een kleinigheid en licht te veranderen; maar ik heb het noodig geacht dit even aantestippen, wijl ik denk dat wat van de *taal-* en *letterkundige* Vlaamsche Academie uitgaat, in opzicht van taal onberispelijk moet wezen.

Die kleine onnauwkeurigheden in zake van stijl zouden, me dunkt, onder de oogen des heeren Teirlinck moeten gebracht worden, met bescheiden verzoek zijn Hs. — voor wat woord en uitdrukking aangaat — zeer aandachtig weer doortelezen en 't min goede te verbeteren.

Overigens stem ik volkomen mijne geachte Collega's de heeren Drs. De Vos en de Gheldere bij, die het hier besproken werk beiden waardig achten op kosten der Academie te worden uitgegeven.

Dr. EUG. VAN OYE.

Oostende, 16 Juli 1905.

2°) **Commissie voor Onderwijs.** De heer Jan Boucherij, secretaris, deelt een uitgebreid verslag mede over de bespreking van het vraagpunt : Welke practische middelen kunnen aangewend worden betrekkelijk de bespreking der leerprogramma's, door Prof. de Ceuleneer en anderen beoordeeld? Aan deze bespreking hadden deel genomen Prof. Mac Leod, Prof. de Ceuleneer, G. Segers, Kanunnik Muyldermans en Des. Claes. Er wordt besloten het vraagpunt in de volgende commissie-vergadering nogmaals te behandelen.

DAGORDE :

1°) **Commissie voor Prijsvragen.** — *Benoeming eener Commissie van vijf leden om tien prijsvragen voor te stellen.* (Art. 30 der Wet.)

Op voorstel van het Bestuur, worden tot lid dier Commissie aangewezen : de heeren EDW. GAILLIARD, bestendige Secretaris, voorzitter der Bestendige Commissie voor Middelnederlandsche Letteren; — K. DE FLOU, voorzitter der Bestendige Commissie voor Geschiedenis, Bio- en Bibliographie; — Dr. CLAEYS, ondervoorzitter van de

Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal en Letteren, tot vervanging van den afwezigen voorzitter Dr. De Vos; — J. BOLS, voorzitter der Bestendige Commissie voor Onderwijs; — en TH. COOPMAN, secretaris van de Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal, welke bij de *Commissie voor Prijsvragen,* gewoonlijk dienst doet als Secretaris.

2°) **Driejaarlijksche Wedstrijd voor Nederlandsche Tooneelletterkunde en Vijfjaarlijksche Wedstrijd voor Nederlandsche Letterkunde.** *Voorstel van den Bestendigen Secretaris :*

« Voortaan schenkt de Koninklijke Vlaamsche Academie aan de met goud bekroonden in den *Driejaarlijkschen Wedstrijd voor Nederlandsche Tooneelletterkunde* en in den *Vijfjaarlijkschen Wedstrijd voor Nederlandsche Letterkunde* een (verguld) eeremetaal met diploma, die hun uitgereikt worden op de eerstvolgende Openbare Plechtige Vergadering ».

De Bestendige Secretaris zegt, dat hij zoo vrij was dit voorstel ter tafel te brengen, naar aanleiding van eene nota hem door den heer Th. Coopman overhandigd. Deze nota luidt als volgt :

« Mijns erachtens, zou de Koninklijke Vlaamsche Academie wel doen met den Schrijver, die met goud bekroond wordt in den driejaarlijkschen wedstrijd voor Nederlandsche tooneelletterkunde of in den vijfjaarlijkschen prijskamp voor Nederlandsche letterkunde, voortaan op hare openbare plechtige vergadering te noodigen,

en hem, op hare beurt, eene onderscheiding toe te kennen.

Wel is waar zijn die wedstrijden geene louter Academische prijskampen; maar de Keurraden worden door de Regeering samengesteld uit Leden der Academie.

Als Verslaggever van eenen der vijfjaarlijksche wedstrijden, heb ik, jaren geleden, de voorlezing van het verslag der Jury op het programma der openbare plechtige vergadering laten brengen. — Nadien is dat niet meer gebeurd, hetzij omdat de Keurraad niet klaar was met zijn verslag, hetzij omdat het toenmalig Bestuur der Academie het niet verlangde te doen.

Eerst toen ik de eer had als bestuurder te zetelen, werd de met goud bekroonde in den driejaarlijkschen wedstrijd voor 1898-1900 op de plechtige vergadering genoodigd, en ontving hij aldaar, namens de Academie, eene herinnering. »

— Het voorstel wordt aangenomen.

3°) **Jaarlijksche Wedstrijden der Academie.** *Voorstel van den Bestendigen Secretaris.*

Dit voorstel geeft aanleiding tot eene bespreking, waaraan de heeren Prayon-van Zuylen, Dr. de Vreese en Coremans deelnemen.

— Het voorstel wordt ten slotte aangenomen, edoch gewijzigd als volgt :

Bij het uitschrijven van prijsvragen zal voortaan worden bepaald, dat ingezonden antwoorden, die in het opzicht van taal, stijl en spelling merkelijk mochten te wenschen overlaten, krachtens bijzondere beslissing van den keurraad niet meer zullen in aanmerking komen.

4°) **Wedstrijden. Ingezonden handschriften.** *Hoe moet de volgende bepaling betreffende de Wedstrijden verstaan worden?*

« De Academie meent de Mededingers te moeten berichten, dat al de handschriften, aan haar oordeel onderworpen, als *haar eigendom* in haar archief bewaard blijven... »

Nadat de Bestendige Secretaris zijne vraag heeft toegelicht, volgt eene bespreking, waaraan de heeren Coopman, Prayon-van Zuylen, Dr. de Vreese en Edw. Coremans deelnemen.

— De Academie beslist de zaak in eene volgende zitting verder te bespreken.

5°) **Regeling der Maandelijksche Vergaderingen.** *Voorstel van den heer* TH. COOPMAN *(met ondersteuning van het Bestuur der Academie)*:

« Tot het behoorlijk regelen van haren veelvoudigen en steeds toenemenden arbeid; tevens om de Heeren werkende en briefwisselende Leden ruimer gelegenheid te geven tot het houden van voorlezingen; beslist de Koninklijke Vlaamsche Academie :

A.) Hare maandelijksche vergaderingen beginnen voortaan op klokslag 2 uur;

B.) Aan het behandelen van *bestuurszaken* wordt telkens en *ten allerhoogste één uur* gewijd (verslag, mededeeling van ingekomen boeken, brieven en andere stukken, bespreking en beslissing desaangaande, benoeming van commissiën of keurraden, rekendienst, verkiezingen enz.);

C.) Al de overige tijd wordt besteed aan *letterkundigen* of *wetenschappelijken arbeid* (door Leden voor te lezen verhandelingen, nota's, mededeelingen over taal, letterkunde, geschiedenis, onderwijs, oudheidkunde; — tot dit gedeelte der werkzaamheid behooren insgelijks : de verslagen der bestendige of tijdelijke Commissiën, het stellen van prijsvragen, het beoordeelen van ingezondene prijsverhandelingen);

D.) Tenzij bij hoogdringendheid en mits toestemming der vergadering, wordt geen enkel onderwerp behandeld, dat niet aan de dagorde vermeld is;

E.) Het Bestuur der Academie stelt telkens de dagorde derwijze vast, dat dit besluit zoo trouw mogelijk kunne nageleefd worden. »

(1) De heer Coopman ontwikkelt zijn voorstel. Spreker brengt hulde aan de voorbeeldige werkzaamheid van den Heer Bestendigen Secretaris, die zijne plichten nauwgezet vervult. Dank zij de vlijt en kunde van den heer Gailliard, zal het beheer der Academie, in bestuursopzicht, weldra als een modelbeheer mogen beschouwd worden.

Wat thans in dien zin verwezenlijkt is, zal de Academie trachten te doen voor haren wetenschappelijken arbeid. Vandaar het voorstel, dat eenvoudig strekt tot het samenstellen en regelen der maandelijksche dagorde op zulke redematige wijze, dat het grootste gedeelte daarvan zou kunnen gewijd worden aan voorlezingen door de werkende en briefwisselende Leden.

Het voorstel wil voorkomen, — in zoo verre het mogelijk is met het oog op sommige niet zeer gelukkige bepalingen van de wet der Academie, — dat aangekondigde voorlezingen voortaan geen twee- of driemaal moeten uitgesteld worden bij

---

(1) Dit gedeelte van het verslag werd door den heer Bestuurder opgesteld.

gebrek aan tijd, en dat menig briefwisselend Lid er niet langer voor schrikt zich te laten inschrijven uit vrees van onverrichter zake te moeten huiswaarts keeren.

Over de verplichtingen en het doel der Academie : de beoefening van de Nederlandsche taal en letterkunde en van alles wat daarmede in verband staat wijdt Spreker breedvoerig uit, en de vergadering betuigt hare instemming met zijne meening door warme toejuiching.

De Bestuurder meent dat het voorstel van den heer Coopman den bloei der Academie zal bevorderen. Hij hoopt dat voortaan geene enkele vergadering meer zal plaats hebben, zonder dat ten minste éene verhandeling over taal- en letterkunde enz. voorgelezen worde.

De heer Prayon-van Zuylen ondersteunt het voorstel. Hij meent echter, dat het, in sommige uitzonderlijke gevallen, niet stipt zal kunnen toegepast worden.

De Heer Bestuurder verklaart dat met het voorstel niets anders beoogd wordt dan te doen wat mogelijk is. Hij dankt den heer Coopman om de hulde die hij den Heer Bestendigen Secretaris heeft gebracht; hij is overtuigd dat gansch de Academie daarmede instemt. (*Toejuiching.*)

Het voorstel van den heer Coopman wordt bij eenparigheid van stemmen aangenomen en verscheidene der aanwezige Leden laten zich inschrijven tot het houden van voorlezingen.

(*De heer Bestendige Secretaris herneemt zijne plaats aan het Bureel.*)

6°) **Lezing door den heer Amaat Joos :** *Dichtzin van het volk, met uittreksels van het* « WAASCH IDIOTICON ».

De heer Amaat Joos houdt lezing over den *Dichtzin van het volk*. Door talrijke voorbeelden : woorden, uitdrukkingen, liedjes en raadsels, uit zijn *Waasch Idioticon* getrokken, betoont hij dat het volk rijmlustig is, dat het zin en gevoel heeft voor de versmaat, en zijne gedachten en gevoelens in echt dichterlijken vorm uitdrukt. Zoo komt hij tot het besluit dat het volk een machtig dichter is, en de studie der volkstaal nuttig is, niet alleen voor den volkskundige, maar ook voor den letterkundige.

De Bestuurder stelt voor de lezing van den heer Joos in de *Verslagen en Mededeelingen* op te nemen. — Goedgekeurd.

De vergadering wordt te vier uur gesloten.

VADERLANDSCH FEEST

van 21n Juli te Brussel.

Hebben aan dit feest deelgenomen de heeren : BROECKAERT, onderbestuurder; EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris; Dr. CLAEYS, TH. COOPMAN, Mr. PRAYON-VAN ZUYLEN, L. SIMONS en J. MUYLDERMANS, werkende leden.

Op uitnoodiging van den Weledelen Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs, hebben zij zich te twaalf uur naar het hotel van den Heer Minister begeven, om aldaar, met de hoogambtenaren van zijn Departement, de leden der Academiën, de professors der Hoogescholen enz., plaats te nemen in den stoet.

De Weled. heer Baron DE BETHUNE, werkend lid der Academie, Gouverneur der provincie West-Vlaanderen, heeft zich aldaar bij de Leden onzer Academie gevoegd. In den stoet heeft hij echter bij de Heeren Gouverneurs der andere provinciën plaats moeten nemen.

LEZING

door den heer A. Joos, werkend lid der Academie :

DICHTZIN VAN HET VOLK,

met uittreksels van het « Waasch Idioticon ».

De taal is een boek door het volk geschreven. Als ik zeg « de taal », dan wil ik spreken niet van de enkele woorden, maar vooral van de uitdrukkingen, niet alleen van de geschrevene taal, maar ook en bijzonder van de gesprokene.

De gedachten van dit boek zijn niet gedrukt op het lichte papier, dat verteren en verbranden kan; zij staan geprent diep in den geest van het volk, dat ze verspreidt en voortplant door zijn sprekenden mond. Wij, wij hebben de eerste bladen van dit boek leeren spellen door onze ouders, die ze hadden leeren lezen van onze voorouders.

Onbepaald is het getal bladen van dit boek; vallen er soms weg, uit het spreken van elkeen onzer kan hun getal ook vermeerderen, indien het uitgedrukte gedacht of gevoel weerklank vindt in den geest of in het hert van het volk en in eenen vorm steekt die aan het volk behaagt.

De taal is dus een afdruk van 's volks hert en geest, de verzinnelijking van de gedachten die in zijnen geest woelen, van de gevoelens die zijn herte roeren.

Daarom mocht Prudens Van Duyse zeggen : *De taal is gansch het volk,* welke machtspreuk dichter Claeys nog onlangs volgenderwijze omschreef :

Gansch het volk leeft in zijn taal....
Gansch het volk: zijn aard, zijn zeden,
Geest gevoel en ideaal,
Gansch het volk, gelijk 't verleden
't Heeft gevormd, leeft in de taal....

De taal is dus ook een portret van het volk, en het valt den aandachtigen onderzoeker niet moeilijk door de taal de begeerten, de genegenheden, de oordeelen, de ervaringen van het volk te vinden en vast te stellen.

Dat hier vóor u te doen is mijn inzicht niet; zulk onderwerp is immers te veel omvattend voor eene gewone lezing.

Ik stelde mij voor, niet tot 's volks gedachten door te dringen, maar alleenlijk die oppervlakkig te beschouwen, namelijk, er den vorm, het uiterlijke van na te gaan en te zien wat er, in dien vorm, natuurlijk aan het gehoor van den Vlaming behaagt en wat daarin het gewoon werk zijner verbeelding is.

En dat punt reeds heeft eene groote weerde, niet alleen voor den volkskundige, maar ook voor den letterkundige. Kan deze niet, om de kunst te eerbiedigen, het volk in alles volgen, zeker toch mag hij 's volks strekking niet miskennen, en van deze uit te gaan is voor hem de vaste waarborg dat hij 's volks belangstelling wekken zal :

het volk leest en hoort altijd geerne dat waar het zich zelf, al ware 't maar gedeeltelijk, in erkent.

Wat onderscheidt er het vers van de gewone proza?... 't Is het rijm en de maat.

Kent het volk het rijm?...

Ik vind een macht van woorden die uit twee rijmen samengesteld zijn.

In wanorde heet het volk *Heisterdeweister, Holderdebolder* of *Hulderdebulder, Hompeldepompel, Hoefeldebroefel, Hobbeldesobbel en Hoorteldetoortel.*

Hotsebotse is plotseling; — *Hotterdebotter,* zonder iets te ontzien; — *Hukkerdefukker,* al hurkende, — en *Hinkedepink,* al hinkende.

Hotteldeschottel is een haastig, onvolkomen werk; — *Hoesgedroes,* een wild, woest vrouwmensch; — *Treusneus,* eene nietigheid; — *Honkeldekonkel,* een kinderspel; — *Hotepatoten* kennen al de kaarters, en *Huttepatutten* is de gemeenzame naam van het kalf.

In onze raadsels heet *Holderdebolder,* houten schoen; *Hieperdepieper,* puit; *Hakkerpatakker* en *Heldepelder,* eg; *Hietjepatietje* en *Hoepeldepoepel,* ei; *Hinkeldewinkel,* ja, *Hinkeldekrinkeldewinkel,* schaveling en vlam.

Dan, hooveel rijmende gepaarde woorden hebben wij in ons gewoon spreken niet?... Iets kennen gelijk het *waait* en *draait.* — Die plank is *krom* en *slom* getrokken. — Die vrouw is gedurig bezig met *wasschen* en *plasschen.* — Iets aan *Jan* en *alleman* vertellen. — Iets doen *heug* tegen

meug. — *God* noch zijn *gebod* ontzien. — Vertrekken met *pak* en *zak*. — Laat hem maar *hobben* en *tobben*, enz.

Even rijk zijn wij in rijmende spreuken en spreekwoorden. Dat is geen *spek* voor uwen *bek*. — Een *haarken* van zijn *vaarken* hebben, een *snoerken* van zijn *moerken*. — Hij komt van *Sint Jan* en weet nievers *van*. — Zij *vallen* gelijk de *hagelballen*. — Zoo *nat* als een *waterrat*. — Het gaat gelijk een *fluitje* van een *duitje*. — Vragen is *vrij*, maar 't weigeren staat er *bij*. — *Woorden* zijn geen *oorden*. — Woorden *wekken*, voorbeelden *trekken*. — Die doet wat hij *kan*, is een eerlijk *man*. — Die *geeft* wat hij *heeft*, is weerd dat hij *leeft*. — Ieder *huisken* heeft zijn *kruisken*. — Met passen en *meten* wordt de tijd *versleten*, en honderden meer.

Soms voegt men, uit louteren lust tot rijmen, bij het eigenlijk spreekwoord een onbeduidend aanhangsel.

Elk zijn gedacht;
Die wint, die lacht.

Die niet en weet, die en deert,
Die niet en eet, die en smeert.

Belofte is schuld
En die ze niet volbrengt, krijgt 'nen bult.

Moeten is bedwang
En krijschen is kinderzang.

Klinkt het niet, zoo botst het,
En rijdt het niet, zoo rotst het.

Riskeeren is kans
En wagen is Hollandsch.

Men hoort bij ons volk rijmen waar men ze niet verwachten zou, ware 't niet dat onze ooren er zoo groote vrienden van zijn.

In de herberg roept het binnenkomende gezelschap tot den baas : Ieder *manneken* zijn *kanneken*.

Op de vraag : Hoe gaat het met het *leven*, klinkt het dikwijls : Liever te houden dan weg te *geven*, of, al lachende : Mager en *gezond*, en in de beurs geen *pond*.

Roept de binnenkomende : Is er geen *belet?*, dan antwoordt men veel van binnen : Alles is aan den kant *gezet*.

De dorstige boeren op 't land kennen de spreuk : O keelken, dat gij zoo *droog zijt*, o hemelken, dat gij zoo *hoog zijt!*

Als iemand vertrekt, wenscht men hem : Den Hemel als gij *dood zijt*, en 'nen man als ge *groot zijt!*

Op de vraag : Waar is hij? komt dikwijls de scherts : In zijn *vel* en, als hij er uitkomt, is hij niet *wel*.

Als een kind zegt : Ik wil niet, — laat moeder er op volgen : Uw willeken hangt op den *boom* en, als 't er afvalt, is uw *oom*.

In 't kaartspel : *Pees*, roept de eene, en een andere : *Spek* is geen *vleesch*.

Er bestaan spotrijmen op bijna alle namen en bedieningen.

Op Trees : *Trees, stekelbees, kallebas, opgeblazen, tooveràs!*

Op den mulder : *Mulder, kulder, zakkenvulder, korendief, al wat ge steelt, is voor uw gerief!*

Twee voorbeelden uit onze menigvuldige rijmende raadsels. Beide beschrijven de spin.

Daar is een ding
Dat knipt en winkt
En lonkt en vinkt;
Ik zou zoo willen knippen en winken
En lonken en vinken
Gelijk dat ding
Dat knipt en winkt
En lonkt en vinkt.

'k En koop, 'k en zaai, 'k en trek geen vlas.
Ik spin alleen van mijn gewas
En 'k spin zoo fijn als 't fijnste wijf
Enkel voor mijn zelfbedrijf.

Tot hiertoe sprak ik over het eindrijm; maar ons volk kent ook het oudere stafrijm, dat, spijtig genoeg, zoolang algemeen door onze dichters ongekend en ongebruikt bleef.

Hoort het dansen der wederkeerende letter in *Pimpampooreken, Bieveldevavel, Wiegeldewaggel, Zwikzwak.*

In onze raadsels heet een houten schoen, *Klikkerdeklakker;* eene hazelnoot, *Witjewatje*; een wijngaard, *Kriezeldekrazzel,* en eene beek, *Zwingeldezwangel.*

Luistert naar de volgende gezegden : Dat ligt *blak* en *bloot.* — Vertrekken vóor *dag* en *dauw.* — Ik heb alles *dubbel* en *dik* betaald. — Naar *kerk* noch *kluis* gaan. — Alles *kort* en *klein*

slaan. — Vergaan met *man* en *muis*. — Hij lag daar zonder *taal* of *teeken*, enz.

Hoe rijk in klank is dit niet : Hij is voor den *babbel*, den *bik* en den *buis?*

Eenige spreuken : 't Is de *bluts* tegen de *buil*. *Koken* moet *kosten*. — 't Gaat er *kop* tegen *kei*. — *Lui* en *lekker* zijn en te veel meugen zijn drij dingen die niet deugen. — Liever een *brok* als een *brijzel*. — Hij zou *bijten* zonder *bassen*. — Iemand van *Pontius* naar *Pilatus* zenden.

Tot zelfs in de spelen komt het stafrijm voor. *Winckel* en *Wachtebeke* hebben, zeggen de kaarters, en de tritsers spreken van *Doozen* en *dutsen*.

Is 't niet omdat het stafrijm zoo welluidend in onze ooren klinkt, dat wij er zooveel dusgenaamde kwelspreuken mede hebben?

Ik haal er twee aan : *Mulder, maal mijn moeders meel, mijn moeder moet morgen malsche mastellekens maken*. — *Wij willen Willem weg; wilde Willem wijzer worden, wij wilden Willem weer*.

Onze gewone taal zit dus vol van rijmen en ons oor wordt er door gestreeld.

Ik ga over tot de maat.

Kent ons volk de maat?

Hoe zou de Vlaming de maat niet kennen, hij die, volgens de getuigenis van vreemde volkeren, muzikant geboren wordt!

Als men de aftelsels der kinderen onderzoekt, blijkt ten minste dat wij van jongs af het gevoel der maat in ons hebben.

Alles hier danst en zingt :

Hunke, tunke, tierlatijne, viezevaze, dobbele taze, hekschaar, lederom, larom, zestien. — Onder de bank, knotjeszand, ie, toutelie, de biscopie, hannegat, pannegat, af. — Eunum. deunum, siska deunum, akkevra, palmesa, mieke de flonk, hardisonk. — Eunum, deunum, trip, kemel, kamel, schip, schip van gratie, complematie, ie, bellemie. af zijde gi. — Ingeldevingel devangeldevos, hipse, kwipse, gij zijt los. — Aken, taken, notekraken, erreken, berreken, tiatos, koben, gij zijt los.

Bijna alle beteekenis ontbreekt hier, maar klank en maat is er in overvloed, en dat is voldoende voor de kinderen, zoodanig passen beide op hunne natuur.

Lange verzen maakt het volk niet, overgangen kent het niet, ieder vers is een geheel, en het rijm komt telkens duidelijk uit; in ieder vers draagt een of twee, soms drij en vier lettergrepen een bijzonderen klemtoon, die dikwijls heel gelukkig met den redeklemtoon samenvalt. Tusschen die bovenuit klinkende lettergrepen staan er eenige toonlooze of min sterke.

Twee voorbeelden van schoone volksmaat :

Sint Niklaas,
Vrome baas,
Breng wat in mijn schoentje,
Een appelken of een citroentje,
Een nootjen om te kraken,
Dat zou mij bliksems smaken.

Zuster Katrientje,
Verkoopt gij geenen visch?
Neen, zuster Lientje,
Ik weet niet wat het is.
't Is aling,
't Is paling,
't Is versch gebakken visch.
Ge moet er niet van eten,
Uw hertjen is niet frisch.

Soms vallen er, gelijk 't ook in onze oude dichters te vinden is, twee sterke lettergrepen onmiddellijk nevens malkander; gewoonlijk is er dan tusschen die twee eene rust.

Zoo gaat het lied der zwaluw :

Hoort wat ik zing :
Als ik hier deureging,
Dan waren alle schuren volgebouwd
Van beneen tot in 't kruinhout,
En nu niet, niet :
De boeren zijn alles kwiet, kwiet.

In 't volgende kinderliedje hebben wij zoo drij lettergrepen nevenseen, en luistert hoe goed zij klinken :

Een, twee, drij!
't Soldaatjen uit de wei,
't Soldaatjen heeft een hoedjen op
Van een twee, drij!

Ik meen genoegzaam bewezen te hebben, dat wij op rijm en maat gezet zijn en dus de harmonie der verzen in ons dragen.

Maar nu eene andere vraag. Heeft het volk, bij zijne liefde voor rijm en maat, in 't uitdruk-

ken zijner gedachten, den vorm die bij de poëzie behoort?

Is het waar wat wij vroeger leerden dat *pictura poësis*, dichten schilderen is, dan moet de poëzie er op uit zijn om zulken vorm te zoeken die door de oogen, of liever, door al de zintuigen kan opgenomen worden. Het algemeene, het onbepaalde, het afgetrokkene, het verstandelijke behoort tot het gebied der zinnen niet, bijgevolg zal de poëzie in haren vorm zooveel mogelijk het bijzondere, het bepaalde, het zinnelijke, het stoffelijke kiezen.

Diezelfde strekking bestaat in de volkstaal en treffend is het na te gaan hoe het kleine en het groote, het volk en de dichter, in dit opzicht hand in hand gaan.

Om dit te bewijzen, zal ik eenige gewone middelen aanstippen, die door het volk gebezigd worden om tot een schilderachtigen vorm te komen.

In plaats van eene onbepaalde uitdrukking komt eene wel bepaalde.

Het zal maar eene bakte brood, eenen schreeuw, eenen zucht duren. — Het zout in zijne soep niet verdienen. — Geene hand, geenen steek voor zijne oogen zien. — Voor iets geenen stap, geenen voet, geen haar uit zijnen weg gaan. — Gij staat hier alle vijf voet. — Een ons geluk is beter dan een pond verstand. — Dat weegt maar een pluim. — Iemand op een haar kennen. — Dit schilt geen haar. — Het is maar eene boogscheut, een geweerschot van hier. — Twisten voor een haverstroo. — Voor geene duit te betrouwen zijn. — Dat is voor hem geen knop

van zijn vest, geen speld van zijn mouw, geen haar van zijn hoofd.

Zeer dikwijls vervangt een bijzonder voorval het algemeen gedacht :

De kat bij de melk zetten. — Het waait in zijne zeilen. — Riemen snijden uit andermans leer. — Eer dat gebeurt, zal er nog veel water door de Schelde loopen. — Het ijzer smeden terwijl het heet is. — 't Is een felle schipper, als 't zonneken schijnt. — Dat is 't water naar de zee dragen. — De naald bij den verloren draad smijten. — Ge zijt gescheept en ge moet varen. — Zijn eigen ruiten uitslaan. — Stokken in 't wiel steken.

Vergelijkingen zonder tal worden gebruikt om iets algemeens te bepalen :

Zoo rood als bloed. — Zoo bitter als gal. — Beven gelijk een rijs. — Blinken gelijk een spiegel. — Zoo rap als de blaren die waaien. — Leven gelijk een visch in 't water, gelijk een vogel in de lucht. — Binnenkomen gelijk de zon. — Ik weet er zooveel van als van de uur mijner dood. – Op malkander trekken gelijk twee druppels water. — Dat schilt gelijk de dag en de nacht.

Het onzinnelijke wordt zinnelijk voorgesteld:

Iets in zijn hoofd steken. — Zijn hoofd met iets breken. — Iemand in zijnen zak hebben. — Dat steek ik in mijnen zak. — De boog mag niet altijd gespannen zijn. — Er ligt iets op zijne lever. — Van zijn hert eenen steen maken. — Zijn hert opeten van spijt. — Het zijn sterke beenen die de weelde kunnen dragen. — Dat steekt in mijne keel. — Steunen op een gebroken stok. — Aan hetzelfde zeel trekken.

— *Hij ziet niet verder dan zijn neus lang is.* — Op hetgene die man zegt, *moogt ge geen kerken bouwen.* — *Op iemands rug zitten.*

In menige gevallen komt de natuurlijke taal houding, gebaar enz., in de plaats van het gevoel:

Ge moogt in uwe handen wrijven, tevreden zijn. — *Zijne lip laten hangen,* misnoegd zijn. — *Met zijn hoofd in den grond loopen,* treurig zijn. — *Zijne oogen openzetten,* verbaasd zijn. — *Zijnen neus optrekken,* ontevreden zijn.

Eene zinnelijke en treffende omstandigheid wordt aangehaald om de eigenlijke min sprekende zaak te beteekenen:

De speelman zit nog op het dak. — *Dat is een pluim op mijnen hoed.* — *Den blauwen voorschoot uithangen.* — *Een nagel* (een ambt) *in de kerk hebben.* — *Wij zullen er een kruis over maken, er een speld in steken.* — *Den sleutel op het graf leggen.*

In plaats van het gevoel geeft het volk zeer dikwijls een zinnelijk gevolg van het gevoel:

Ge zoudt iemand bloed doen spuwen. — *Van iets het hert inzijn.* — *Water en bloed zweeten.* — *Dat zakt in mijn beenen, mijn bloed verkruipt.* — *Ik zal er grijs haar van krijgen.*

Het volk verkiest dikwijls, in plaats van de zaak zelve, eene oorzaak of een gevolg, als deze meer treffen:

Ze zouden voor hem door een vuur loopen. — *Iemand de oogen uitsteken.* — *Dat ligt in 't vuur niet, dat eet geen brood.* — *De steenen zijn te koud waar hij over gaat.* — *Het hoofd in den schoot leggen.* — *De weg is tusschen ons niet opgegraven.* — *Den*

dorpel van iemands huis platloopen. — Niet kunnen verdragen dat de zon in iemands waterken schijnt.

Met het stoffelijke wordt het zedelijke verbonden, opdat dit laatste beter uitkome:

Als de kinderen klein zijn, trappen ze op uwe rokken en, als ze groot zijn, op uw hert. — Op de markt moet ge uwe oogen of uwe beurs opendoen. — Hout en leed groeit allen dag. — Men kent wel het einde van zijnen vinger, maar niet het einde van zijn leven.

Gij hoort het, het volk zoekt, ja verkiest, in 't uitdrukken zijner gedachten, den vorm die bij de poëzie vereischt wordt. Het is een dichter, zelfs een machtige dichter. De poëet, vrij of gedwongen, ontleent dikwijls zijnen vorm en zijne beelden aan zaken die de gewone man nooit onder de zinnen kreeg, en laat dus menigen aanhoorder of lezer koel en koud; terwijl het volk buiten zijn gebied niet gaat en zijne voorstelling uit dingen neemt die reeds vroeger waargenomen werden. Zulke voorstelling wekt onvermijdelijk de verbeelding op, en haast met zooveel kracht als de onmiddellijk waargenomene wezenlijkheid.

Zoo rijk als de zee diep is. — Ik heb niet meer honger dan de zee dorst. — Zwijgen gelijk een graf. — Vliegen gelijk een pijl uit den boog. — Kerken willen verzetten. - Hemel en aarde bewegen. — Putten in de aarde klagen. — Nooit iemand een stroo in den weg leggen. Is hier geen overvloed van kracht?

Er gaat bij hem niets verloren dan de rook uit de schouw. — Hij zou 'nen cent in vieren bijten. — Al wat hij geeft, is een stuk van zijne ziel. Wie beschrijft er beter den gierigaard?

Schildert de werkman u niet heel zijne ellende af, als hij zegt : Ik heb vrouw en kinderen, ik ben zonder werk en *ik heb niets anders dan mijne tien vingeren ?*

Wie zal het beter zeggen dan de vader die sprak over zijn ondeugenden zoon : *Kweekt dan al vogels om u later de oogen uit te pikken. — Hij zal de nagel van mijne doodkist zijn !*

Door 't oog van een naalde kruipen. — Zijn leven hangt aan een zijden draad. Tast gij hier niet het uiterste van het gevaar ?

't Is stil waar 't nooit en waait. — Een kind zonder moeder is een bloem zonder steel. Zou niet elke dichter dit de eerste willen gezeid hebben ?..

Nu zijn wij verre van de meening dergenen die de volkstaal den rug toekeeren en ze aanzien als eene verzameling van plat- en grofheden, zonder eenig spoor van schoonheid of van poëzie.

Eene Afrikaansche dochter zat te treuren in den hoek der woning. Vader kwam binnen en bezag haar : « Kind, » sprak hij, gij zijt bedroefd. « Mag ik weten waarom ? »

« Daar straks, » antwoordde zij, « ging hier « eene vreemde vrouw voorbij. Zij droeg rond « den hals eenen krans van perelen, die schitter- « den in de zon. En ik, ik dacht : « Arm land « waar de jonkheid geen ander sieraad vindt dan « de bloemen van den akker, die heden bloeien « en morgen verdord zijn. »

— « Kom mede, kind, » sprak de vader. En beiden gingen naar het veld achter de hoeve.

Eene vuist diep ontblootte hij den grond met eene spade, en zie! tot verbazing der dochter, daar blonk, gelijk eene zon, eene ader van goud, van goud waar zij voortaan zich mede smukken zou. En de vader sprak : « Kind, gij kent den rijkdom niet van uw land ! »

En hun die de volkstaal minachten, hun zeg ik : Gij kent de schatten uwer taal niet. Luistert eenige stonden aandachtig naar het woord van boer en werkman, en gij zult de edelsteenen en de diamanten der poëzie met honderden uit hunnen mond hooren rollen.

AM. JOOS.

Zitting van 2 Augustus 1905.

Aanwezig: de heeren G. SEGERS, bestuurder; J. BROECKAERT, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris.

de heeren Dr. CLAEYS, Jhr. NAP. DE PAUW, JULIUS OBRIE, TH. COOPMAN, EDW. COREMANS, J. BOLS, K. DE FLOU, ALF. JANSSENS, Jhr. Dr. K. DE GHELDERE, A. PRAYON-VAN ZUYLEN, L. SIMONS, ADOLF DE CEULENEER, Dr. WILLEM DE VREESE, J. MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ, Baron DE BETHUNE en AM. JOOS, leden;

Mr. PAUL BELLEFROID en de heer OMER WATTEZ, briefwisselende leden.

De heeren DES. CLAES, Dr. LECOUTERE en Dr. EUG. VAN OYE hebben zich laten verontschuldigen.

De heer Edw. Gailliard, bestendige secretaris, leest het verslag over de Juli-vergadering. — Het wordt goedgekeurd.

Aangeboden boeken. — Daarna legt de Bestendige Secretaris de lijst over van de

AANGEBODEN BOEKEN.

Door de Regeering :

Académie royale de Belgique. *Bulletin de la Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques et de la Classe des Beaux-Arts.* 1905, n° 5.

Id. *Mémoires*. Collection in-8°. tom II. Fascicule I : NOËL (l'abbé LÉON). Le Déterminisme.

Recueil des ordonnances des Pays-Bas Autrichiens. Troisième série. — 1700-1794. — Tome onzième, contenant les ordonnances du 14 Janvier 1775 au 30 Décembre 1780. Par M. JULES DE LE COURT, premier président de la cour d'appel. Précédé d'un aperçu général de l'œuvre législative et administrative du règne de Marie-Thérèse. Bruxelles, 1905.

Carte géologique internationale de l'Europe. 49 feuilles à l'échelle de 1 : 1.500.000.) Livraison V, contenant les feuilles A VII, B VII, C VII, D VII, F IV. *La carte, votée au Congrès géologique international de Bologne en 1881, est exécutée conformément aux décisions d'une Commission internationale, avec le concours des Gouvernements, sous la direction de* M. M. BEYRICH (†), HAUCHECORNE (†), BEYSCHLAG. — Berlin, Dietrich Reimer, MDCCCCV.

Middelnederlandsch Woordenboek van wijlen Dr. E. VERWYS en Dr. J. VERDAM. Vijfde deel, 14e aflevering. (Op.-Oploop.)

Bulletin bibliographique et pédagogique du Musée belge. Revue de philologie classique. 9me année. n° 7, Juillet 1905.

Revue Sociale Catholique. 9e an. N° 9, 1 Juillet 1905.

De Belgische Illustratie, uitgegeven ter gelegenheid der 75e verjaring van 's Lands Onafhankelijkheid. Nr 13.

Door den Heer Baron de Bethune, werkend lid :

Openingsrede van den gewonen zittijd van den Provincieraad voor 1905, uitgesproken door den Heer Gouverneur van West-Vlaanderen. Brugge, 1905.

Door den Schrijver :

Van onzen Tijd. Proza en poëzie uit Noord en Zuid, bijeengebracht door JAAK BOONEN. Brussel, 1905.

Prosper Van Langendonck, door Dr. JAAK BOONEN. (Overdruk uit Dietsche Warande en Belfort. Jaar 1905.)

Le Comte Frédéric de Mérode. Drame par EMILE GIELKENS. Bruxelles, 1905.

Door de Redactie :

Le Thyrse. Revue d'art mensuelle. IIe série, 7e année, no 3. Août, 1905.

Biekorf. Dat is een leer- en leesblad voor alle verstandige Vlamingen. 16e jaar. Nrs 14 en 15, 1905.

Door de Koninklijke Academie der Schoone Kunsten van Antwerpen :

Academisch jaar 1904-1905. Jaarlijksch verslag en plechtige prijsuitdeeling. Antwerpen, 1905.

Door de Bisschoppelijke Schoolcommissie van Gent :

Jubelfeest der katholieke scholen van Gent. (1879-1905.) 21 en 22 Mei. Gent, 1905.

Door den Kring :

Oudheid en Kunst. Tijdschrift van den Geschied- en Oudheidkundigen Kring voor Brecht en omstreken. Nr I.

Ingekomen boeken. — Voor de boekerij der Academie zijn navolgende werken ingekomen :

Woordenboek der Nederlandsche taal. Zesde deel, zesde aflevering (Hoeven-Hoofdsom), bewerkt door Dr. A. BEETS.

Friesch Woordenboek (*Lexicon frisicum*), bewerkt door WALING DYKSTRA te Holwerd, met medewerking van T. E. HALBERTSMA en J. HORNSTRA, en van de COMMISSIE VAN TOEZICHT, benevens *Lijst van Friesche Eigennamen*, bewerkt door JOHAN WINKLER te Haarlem. Uitgegeven ingevolge besluit der Staten van Friesland, onder toezicht van de door Gedeputeerde Staten be-

noemde Commissie, de heeren : Mr Ph. Van Blom, te 's Gravenhage, Johan Winkler, te Haarlem, S. Van der Burg, te Makkum.

Noord en Zuid. Tijdschrift ten dienste van onderwijzers bij de studie der Nederlandsche Taal en Letterkunde. XXVIIIe jaargang, nr 7. Juli 1905.

De Gids. 69e jaargang. 4e serie, 23e jaargang. Juni 1905.

Dietsche Warande en Belfort. Nr 7, 1905.

Ingekomen brieven.

1°) **Goedkeuring van de laatste verkiezingen.** Brief van 27 Juli 1905, waarbij de Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs de Academie afschrift laat geworden van het Koninklijk besluit van 8 Juli, houdende goedkeuring der verkiezing van de heeren Dr. C. Lecoutere, Mr. Paul Bellefroid, Dr. Eug. Van Oye en Omer Wattez, tot briefwisselende leden, en van Dr. Jostes, te Munster, tot buitenlandsch eerelid.

De heer Bestuurder wenscht de heeren Bellefroid en Wattez, die de vergadering bijwonen, geluk met hunne benoeming. Hij drukt de hoop uit, dat zij beiden al het mogelijke zullen doen, om de werkzaamheid der Koninklijke Vlaamsche Academie te helpen bevorderen.

De heeren Bellefroid en Wattez danken en beloven de Academie altijd ter zijde te staan.

2°) Brief van 22 Juni 1905, waarbij de heer Omer Wattez de Academie dank zegt voor zijne benoeming tot briefwisselend lid.

De heer Dr. Eug Van Oye betuigt zijnen dank bij brieve van 23 Juni; de heer Dr. C. Lecoutere, bij brieve van 24 Juni, en de heer Mr. Paul Bellefroid bij zijn schrijven van 31 Juli 1905.

DAGORDE.

1°) **Commissie voor Prijsvragen.** *Verslag door den heer* TH. COOPMAN, *secretaris dier Commissie.* **Vaststelling van de uit te schrijven prijsvragen en bepaling der toe te kennen prijzen.**

Bedoeld gedrukt verslag van 28 Juli ll. werd den heeren werkende leden, ingevolge de bepalingen der wet (Art. 30), vertrouwelijk overgemaakt vóor de vergadering van heden.

Dit verslag geeft aanleiding tot eene bespreking, waaraan verschillende Leden der Academie deelnemen, o. a. de heeren Segers, Coopman, K. de Flou, Muyldermans en Prayon-van Zuylen.

De heer Obrie vraagt, dat de bepaling aangaande taal en stijl, door de Academie in hare laatste vergadering aangenomen, bij de *Voorwaarden* voor de Wedstrijden gevoegd worde. — Die vraag wordt ingewilligd.

Ten slotte stelt de Academie de **Lijst der uit te schrijven Prijsvragen** vast. (Zie Bijlage.)

2°) **Lezing door den heer Baron de Bethune.**

De heer Bon de Bethune leest eene mededeeling over *Erasmus Causse*, eenen kortrijkschen kunstschilder en reisbeschrijver, wiens werken, beide als schrijver en als kunstenaar, tot heden toe geheel onbekend gebleven waren.

Erasmus Causse (1660-1738) is de steller van eene « Thienjaerige Reyse door Brabandt, Vlaender en Vrankryck, Bourgonien, Savoyen en Piemont, gansch Italien, door Tirol, hoogh-Duytsland, door 't midden van Bohemen, geheel Hollandt ende Zeelandt », die ons in een lijvig foliant bewaard is, « versiert met de uyt-teekeningen der principaelste steden, kercken, paleysen, casteelen ende andere plaetsen, tot vermaeck vanden nieuwgierigen leser ».

Deze illustraties zijn van de hand des schrijvers zelven, en kunnen in zekere mate vergeleken worden met de thans zoozeer verspreide prentpostkaarten.

Ook als ontwerper van gehistoriceerd damast en tafellinnen schijnt *Causse*'s naam vermelding te verdienen.

De Bestuurder stelt voor de lezing van den heer Baron de Bethune in de *Verslagen en Mededeelingen* op te nemen. — Aangenomen.

De vergadering wordt te vier ure gesloten.

Wedstrijden voor 1905.

Prijsvraag over het Drukkersvak.

In hare vergadering van 2 Augustus 1905, heeft de Koninklijke Vlaamsche Academie, op voorstel van hare **Commissie voor Prijsvragen** beslist, *dat de voor het jaar 1905 gestelde vraag over het* **Drukkersvak,** *uitgeschreven blijft voor het jaar 1908.*

De handschriften moeten den heer Edw. Gailliard, bestendigen secretaris der Academie, Koningstraat, nr 18, te Gent, geworden **vóor 31 December 1907.**

Bij uitzondering veroorlooft de Academie, dat de vier Mededingers in den wedstrijd voor 1905, hun ingezonden handschrift, **na 15 October aanstaande,** terug kunnen bekomen (de Bestendige Secretaris tot den Keurraad behoorende) bij den Eerw. Heer Kanunnik Dr. H. Claeys, lid der Academie, Predikheerenlei, nr 9, te Gent, tegen afgifte van eene geschreven verbintenis, waarbij zij verklaren hun werk, gewijzigd of ongewijzigd, en wél onder eene andere kenspreuk, opnieuw in te zenden. (Zie verder de gewone voorwaarden van de Academische wedstrijden.)

WEDSTRIJDEN.

Voor 1906.

Middelnederlandsch.

Eene critiek op het Woordenboek van Geer. van der Schueren. (Een boek wordt verlangd in den trant van Dr. Kluyver's *Proeve eener critiek op het Woordenboek van Kiliaan:* Een onderzoek naar het ontstaan en de betrouwbaarheid, naar het dialect en den woordenschat van den *Theuthonista.* — Dr. Kluyver's boek kan als model dienen.)

Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Letterkunde.

Repertorium der geschriften over de Nederlandsche Letterkunde *der* 16e, 17e, 18e *en* 19e *eeuw.*

Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

(Deze vraag vervangt gedeeltelijk de voor 1904 uitgeschrevene : *Bibliographie der Nederlandsche Taal- en Letterkunde in de* 16e *en de* 17e *eeuw*, omdat deze vraag, naar ingekomen inlichtingen, op verschillende belangstellenden den indruk heeft gemaakt, dat er van hen verlangd wordt : Eene bibliographie van alles wat onze schrijvers in de 16e en de 17e eeuw geschreven hebben, — terwijl bedoeld wordt : Wat *over* onze schrijvers en hunne geschriften geschreven werd.)

Geschiedenis.

Eene verhandeling over : Aantal, invloed en beschaving der Nederlandschsprekenden buiten Vlaamsch-België en Nederland, voorheen en thans.

Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Onderwijs.

Eene verhandeling over de gebreken der schoolboeken die in het onderwijs gebruikt worden bij de in het Nederlandsch onderwezen vakken. Hoe kunnen die gebreken verdwijnen ?

Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Gewesttaal.

Men vraagt een zoo volledig mogelijk *Zuid-Limburgsch Idioticon.* (Hoofddialect : *Sint-Truidensch.*)

Prijs : 500 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Vak- en Kunstwoorden.

Eene volledige Nederlandsche vakwoordenlijst over de verschillende bedrijven van het Diamantvak *(kloven, snijden, slijpen, zetten enz.), met vermelding, zooveel mogelijk, van de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche benamingen en met afbeelding van het gebruikt gereedschap en van de vormen.*

Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Voor 1907.

Taalkunde.

Repertorium der Nederlandsche Taalkunde.

Prijs : 750 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

(Met de voor 1906 uitgeschrevene vraag : *Repertorium der geschriften over de Nederlandsche Letterkunde*, vervangt deze vraag die betreffende de *Bibliographie der Nederlandsche Taal- en Letterkunde in de* 16ᵉ *en de* 17ᵉ *eeuw.*)

Vak- en Kunstwoorden.

Eene volledige vak- en kunstwoordenlijst over het Landbouwbedrijf, *met inbegrip van* Veeteelt *en* Paardenfokkerij, *zooveel mogelijk met bijvoeging van de afbeelding der opgegeven voorwerpen en van de Fransche benamingen.*

Prijs : 800 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Zuidnederlandsche Folklore.

Men vraagt een zoo volledig mogelijk geographisch *Sagenboek* (met inbegrip der *Legenden*) van *Vlaamsch-Brabant* (Arrondissementen Brussel en Loven).

Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

(N. B. Voor de andere provinciën worden later prijsvragen gesteld.)

Onderwijs.

I.

Geschiedenis, van zuiver pedagogisch standpunt, van het onderwijs in de drie graden, in België, tijdens de Fransche overheersching en onder de Regeering van Willem I.

Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

II.

Verhandeling over de noodzakelijkheid en de mogelijkheid van de vervlaamsching der Hoogeschool te Gent, met het oog op de algemeene beschaving van Vlaamsch-België en dezes ontwikkeling op ieder gebied.

Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Geschiedenis.

(*Schoolboek.*)

Geschiedenis van België, ten dienste van het middelbaar onderwijs (eerste graad, hoogste klasse).

(Op groote objectiviteit wordt aangedrongen.)

Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Taalkunde.

Germanismen.

Men vraagt eene zoo volledig mogelijke lijst van de *Germanismen* die heden gebruikt worden door de Noord- en Zuidnederlandsche schrijvers, met aanwijzing van den aard, alsmede van de echt Nederlandsche woorden en uitdrukkingen.

Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Voor 1908.

Taalkunde.

Een onderzoek naar de chronologie van de ontwikkeling van middelnedl. *î* en *û* tot nieuwndl. *ij* en *ui*.

Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Gewesttaal.

Men vraagt eene verklarende studie over de tongvallen van Oost-Vlaanderen, met kaarten (in den zin van Dr. Jan te Winkel's werk : *de Noordnederlandsche Tongvallen. Atlas van Taalkaarten met tekst*).

Prijs : 800 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Vak- en Kunstwoorden.

I.

Eene volledige Nederlandsche vakwoordenlijst van de **Zeevisscherij**, *met afbeelding van de vermelde voorwerpen en met opgave van de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche benamingen.*

Prijs : 800 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

II.

Eene volledige Nederlandsche vakwoordenlijst van het **Drukkersvak**, *zooveel mogelijk met opgave van de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche benamingen en met afbeelding van de vermelde voorwerpen.*

Prijs : 700 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

De prijsvraag te beantwoorden vóór **31 December 1907.**

Gewesttaal.

Men vraagt een *Gentsch idioticon* (stad Gent).

Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Voor 1909.

Taalkunde.

Klankleer van het Zeeuwsch-Dialect in de Middeleeuwen.
Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Geschiedenis.

Men vraagt : *de Geschiedenis van het huisgezin in Vlaamsch-België.*
Hoofdzakelijk wordt verlangd : een levendig beeld van ons zedelijk leven in het verleden : de ontwikkeling van het huisgezin ; zijne rol in de samenleving; zijn invloed op onze letterkunde; zijn strijd om het dagelijksch brood op economisch gebied ; zijne rechten bepaald in « Costumen en keuren » ; de plaats en de invloed der vrouw ; de opvoeding van het kind ; eigenaardige gebruiken en zeden, feesten enz. — (Zie o. a. : Fr. de Potter's proeve : *Huiselijk leven onzer voorvaderen ;* — Ribbe : *La Famille ;* — Letourneau : *Evolution de la Famille.*)
Prijs : 750 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Onderwijs.

Kinderliteratuur.

Verhandeling over de *Kinderliteratuur* ; hare geschiedenis (breed geschetst) in de meest beschaafde landen ; hare voornaamste voortbrengselen hier en elders; haar doel en hare vereischten ; middelen tot aanmoediging.
Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Kunstgeschiedenis.

Geschiedenis van de Vlaamsche Schilderkunst te Brugge.
Prijs : 750 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde. (Het met goud bekroond werk zal de Koninklijke Vlaamsche Academie laten illustreeren naar de aanwijzingen van den Schrijver.)

Vak- en Kunstwoorden.

Eene volledige lijst van de Nederlandsche vakwoorden betreffende de Klompenmakerij (Kloefkapperij). *met opgave van de gewestwoorden, en met vermelding, zooveel mogelijk, van de Fransche en Hoogduitsche benamingen.* Tot opheldering wordt de afbeelding van het gereedschap en van de voorwerpen verlangd.
(Voor de gewestwoorden, plaats of streek opgeven.)
Prijs : 300 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Voor 1910.

Geschiedenis.

Men vraagt : Een Volksboek over de *Geschiedenis der Beschaving in Vlaamsch-België.*
(De Schrijver zal de verdiensten onzer vaderen op het gebied der beschaving doen uitschijnen ; hun geestesleven : godsdienst, kunst, letteren ;

hunnen strijd voor de vrijheid en voor het stoffelijk bestaan in het licht stellen. — Het verlangde boek moet derwijze opgevat en bewerkt zijn, dat het een voortreffelijke leiddraad wezen kan voor de Leeraars van het Middelbaar Onderwijs.)

Prijs : 1000 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Vak- en Kunstwoorden.

Eene volledige lijst van de Nederlandsche vakwoorden betreffende het **Spelden- of Kantwerken,** *met opgave van de* gewestelijke *woorden en met vermelding, zooveel mogelijk, van de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche benamingen.* Tot opheldering worden de afbeelding van het gebruikt gereedschap en teekeningen van kantwerk verlangd.

(Voor de gewestwoorden, plaats of streek opgeven).

Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Voor 1911.

Vak- en Kunstwoorden.

Eene volledige lijst van de Nederlandsche vakwoorden betreffende de **Brouwerij,** *met vermelding, zooveel mogelijk, van de gewestwoorden en van de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche benamingen.* Tot opheldering wordt de afbeelding van de werktuigen verlangd.

Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Voor 1912.

Folklore.

Vlaamsche Volksspelen.

Eene zoo volledig mogelijke verzameling en nauwkeurige beschrijving van de oude en hedendaagsche « Volksspelen » in Vlaamsch-België, met aanteekening der daarbij gezongen liederen (woorden, en in zoo ver het mogelijk is, de muziek).

Prijs : 800 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

(Zie, als voorbeeld, het werk : *Kinderspel en Kinderlust in Zuid-Nederland,* door A. de Cock en Is. Teirlinck.)

Tot leiddraad wordt navolgende, niet verplichte, indeeling aanbevolen :

I. Loopspelen : eierenrapen, zeerloopen enz., enz., Springspelen : hinkspelen enz.; Dansspelen : volksdansen, dansliedjes enz. — II. Werpspelen : bolspelen, balspelen, paletspelen, kegelspelen enz. — III. Gezelschapsspelen : ambachtspelen, raadspelen, kaartspelen; domino-, bak-, schaakspel enz. — IV. Spelen met speeltuigen : wapens (boog, geweer enz.), slinger enz. — V. Mensch en natuur : Dier (te paard rijden enz.): jagen; visschen; winterspelen (schaatsen enz.). — VI. Mensch en Kalender : kermisspelen; Driekoningen, Nieuwjaar enz., enz. — VII. Mensch en Muziek : blaasinstrumenten, snaartuigen enz. — VIII. Tergspelen enz., enz.

VOORWAARDEN.

Voor de wedstrijden worden enkel handschriften en niet te voren uitgegeven stukken aanvaard. De werken moeten leesbaar in het Nederlandsch geschreven zijn.

De schrijver stelt zijnen naam op zijn opstel niet; hij voorziet dit slechts van eene kenspreuk, welke hij, met opgave van zijnen naam en zijne woonplaats, in een gesloten briefje, dat dezelfde spreuk tot opschrift heeft, herhaalt. Voldoet hij aan de laatste bepaling niet, dan kan de prijs hem geweigerd worden.

De mededingende handschriften voor de wedstrijden moeten *vrachtvrij* ten lokale der Academie, Koningstraat, 18, Gent, ingezonden zijn vóór den 1 Februari van het jaar des wedstrijds, ***ten ware een andere datum daartoe bepaald ware.***

De stukken, na den bepaalden dag ontvangen, of zulke, welker opstellers zich op eenige manier laten kennen, worden uit den wedstrijd gesloten.

Er zal bij al de prijsvragen, behalve bij de woordenboeken, eene tamelijk uitvoerige alphabetische inhoudstafel gevoegd worden.

Den mededingeren wordt aanbevolen een volledig afschrift van hun werk te bewaren, om dit te kunnen benuttigen ingeval de keurraad het bekronenswaardig zou oordeelen, maar wijzigingen of bijvoegingen zou vorderen vooraleer het te laten drukken. In geen geval wordt het bekroonde handschrift den Inzender teruggegeven.

Zijn er aan eenig bekronenswaardig gekeurd werk wijzigingen toe te brengen, dan zal het bedrag van den prijs niet eerder gegeven worden dan nadat de keurraad het handschrift drukvaardig zal verklaard hebben.

De Academie eischt voor de werken de grootste nauwkeurigheid in de aanhalingen en vraagt uit dien hoofde dat de Mededingers de uitgaven, alsook de bladzijden der door hen aangehaalde boeken, opgeven. — Zij meent den Mededingeren te moeten berichten, dat al de handschriften, aan haar oordeel onderworpen, als haar eigendom in haar archief bewaard blijven, en zij het recht heeft deze, geheel of gedeeltelijk, in druk te geven.

Van de niet ter uitgave aangenomen stukken zullen de Mededingers, op hunne kosten, een afschrift kunnen bekomen, mits overeenkomst met den Bestendigen Secretaris.

Ingezonden antwoorden, die in het opzicht van taal, stijl en spelling merkelijk mochten te wenschen overlaten, zullen, ingevolge bijzondere beslissing van den keurraad, niet meer in aanmerking komen.

De Onderbestuurder,
J. BROECKAERT.

De Bestuurder,
G. SEGERS.

De Bestendige Secretaris,
EDW. GAILLIARD.

ERASMUS CAUSSE.

Een Kortrijksche schrijver en kunstenaar.

1660-1738.

Onlangs bracht Jhr. Dr. de Gheldere, ons achtbaar medelid in de Koninklijke Vlaamsche Academie, de belangwekkende doch tot dusver onuitgegevene pengewrochten van den Duinkerkschen dichter Dom. De Jonghe, aan het licht.

Het zal niet ongeschikt voorkomen, dat ik evenzoo eenige aanteekeningen mededeele wegens eenen gelijktijdigen Vlaamschen kunstenaar, wiens lettervruchten ook, voor zooveel het in mijn bescheid is, tot nu teenemaal zijn onbekend gebleven.

De Kortrijksche schrijver, evenals de Duinkerksche dichter, hoorde tot deze rij van taaloefenaars, die hun genoegen vinden in het eenzaam en vreedzaam beoefenen der moederspraak, zonder zich eenigszins te bekommeren om in ruimere kringen, de lauweren van letterkundigen roem te plukken. Beiden leefden in een tijdvak wanneer zeer weinig — ja, zekerlijk te weinig — acht gegeven werd op degenen die het wel meenden met het bewaren en bewerken van onzen Dietschen taalschat.

Geen wonder dus, dat in de Zuid-Nederlandsche gewesten, vele schriften van letterkundigen der XVIIe en XVIIIe eeuw niet verder dan den engen kring van familie- en vriendenbetrekkingen reikten. Geen wonder ook dat men, nu en

dan, belangwekkende opstellen in het licht ziet brengen, welke tot eere strekken dier vroegere baanbrekers van de vaderlandsche letterkunde.

Zulks is wel het geval met den Kortrijkschen schrijver en kunstschilder, wiens werken ik de eer heb aan de Koninklijke Vlaamsche Academie voor te stellen.

Uit de kerstenboeken van Sint Maartenskerk blijkt dat ERASMUS CAUSSE (1) of CAUSE, op 22 Januari 1660 in de Leiestad geboren is. Zijn vader, Antonius Causse, en zijne moeder, Elisabeth de Mally, hoorden tot voorname gezinnen der stad, daar de kerstenboeken aan hen en hunne naastbestaanden meermaals den titel geven van *Dominus* en *Domicella*.

ERASMUS had, volgens eigene getuigenis « van jonckx af genegentheijt tot het reysen ghehadt... » te meer – schrijft hij — « om mij te perfectionneeren ofte te vervoorderen in de Schilderconst. »

Met dit inzicht begaf hij zich, omtrent 1685, naar Antwerpen, waar hij als leerling aanvaard werd bij den kunstschilder Pieter Ykens (2). Als dusdanig vinden wij « *Erasmus Allowisius Cause* » op de Liggeren der Lucasgilde aangeboekt, mits

---

(1) CAUSSE's geboorteakt werd aldus geboekt :

« 22 januarij 1660. Proles Anthonii Causse et Isabel æ de Mally nomine Erasmus; suscepta a D. Erasmo vande Beeke et Anna Pietersens. »

(*Archief van den burgerstand van Kortrijk.*)

(2) Over Pieter Ykens (1648-1695) lees : MAX ROOSES, *Geschiedenis der Antwerpsche Schilderschool*, blz. 517; VAN DEN BRANDEN, *Geschiedenis der Antwerpsche Schilderschool*, blz. 951; SIRET, *Dictionnaire des peintres de toutes les écoles*, enz.

het betalen van 2 guldens 16 schellingen voor inkomgeld (1).

Reiszucht en kunstsmaak dreven weldra CAUSSE aan om, gelijk het meerderendeel zijner vakgenooten, den weg naar Italië in te slaan. Met toestemming van zijne « lieve moeder », vertrok hij « op den negensten meij 1687 uyt Cortryck, vergheselschapt door Sr Joannes van Moerkerke, mede schilder..., een seer godvruchtigh jonckman... en seer getrouwen medegesel » (2).

Het verhaal dezer « *Thien jaerige Reyse door Brabandt, Vlaender, en Vrankryck, Bourgonien, Savoyen en Piemont, gansch Italien, door Tirol, hoogh-Duytsland, door 't midden van Bohemen, geheel Hollandt ende Zeelandt* », is ons bewaard in een

---

(1) « Erasmus-Allowisius Cause, scilder » komt voor onder de leerlingen van het jaar 1685-86 (ROMBOUTS en VAN LERIUS, *De Liggeren... der Antwerpsche Sint-Lucasgilde*, II, blz. 509.

Eene andere melding laat ons zijnen meester kennen : « Erasmus-Allowisius Cause leert scilderen by Eeyckens. Guld. 2. 16. » (*Id.*, blz. 512.)

(2) Onder de doopakten in de registers van den burgerstand van Kortrijk, komen er drie vóór die dezen naam melden, te weten : Joannes van Moerkerke, zoon van Joos en Joanna De Cueninck, geboren 4 Maart 1623; Joannes van Moerkerke, zoon van Joannes en Maria Pieters, geboren 29 October 1636; Joannes Baptista van Moerkerke, zoon van Joannes en Barbara Coppieters, geboren 14 Januari 1678: doch geen een dier stukken kan op den reisgezel van Causse passen.

Het geslacht van Moerkerke heeft aan Kortrijk verscheidene kunstoefenaars verschaft. — Zie DE POTTER, *Geschiedenis der stad Kortrijk*, t. II, blz. 170, t. III, blz. 108, 119, 226, 263, 376, 380 en t. IV, blz. 380.

lijvig boek « *versiert met de uyt-teckeningen der principaelste steden, kercken, paleysen, casteelen ende andere plaetsen, tot vermaeck vanden nieuwgierigen Leser* ».

In 't opzicht van letterkunde, vooral wat de « versiering » met gekleurde schetsen aangaat, acht ik het gewrocht van ERASMUS CAUSSE niet onwaardig de aandacht te wekken en ik zal er breedvoeriger op terug komen.

Laat ons voor alsnu het boek vluchtig doorbladeren en er eenige bijzondere voorvallen uit aanstippen, die betrekking hebben op de kunstreis der jeugdige Kortrijzanen.

Op weg naar de Fransche hoofdstad, kwamen onze twee vlaamsche jongelingen de stad Atrecht binnen, welke slechts sedert een tiental jaren aan de Spaansche Kroon beslissend was ontrukt geweest en bij het Fransche koninkrijk ingelijfd. Hun intrek hadden zij genomen in eene herberg waar zij heel onverwacht, uiterst welkom waren. Ziehier wat er gebeurd was :

Den weert bij den welcken wij gelogiert waaren, vraeghde aen ons, voor welcken Coninck wij genegen waaren, te weten voor spaengien, ofte wel voor den Coninck van Vranckrijck; waer over wij seer verwondert waaren, aenmerckende uuijt sijn gesight ende manieren, door sijn vremde ofte ardige worden, dat hij meer aen den Coninck van Spaengien toegedaen ende genegent was als tot den Coninck van Vranckrijck, nochtans sijnde onder het gebiedt van Vranckrijck, Soo hebben wij vrijborstigh geantwort, dat wij onderdanen waeren van sijn Conincklijcke magisteijt; oock dat wij ons bloedt willen geven, ja noch te meer ons goet te panden stellen, voor soo eenen goeden, minne-

lijcken ende vredtsamigen Chatolijcken Coninck. Desen seer hertlijcken weert, dit hoorende, was aen hem seer aengenaem, ende ons thoonende een seer vrijndelijcke wesen, hij is aenstons geordonneert aen sijnen kelderknecht van het alderbeste bier op te brengen; andersints soude hij ons te drincken gegeven hebben van het lekende bier die in de stortvatten is. Alsdan mosten wij drincken den wijn, de gesontheijt van zijn Coninck-lijcke magisteijt van Spaengien. Wij sijn voor ons gelt seer wel ontfangen geweest ende wel onthaelt met alle beleeftheijt.

Te Parijs aangekomen, bezochten onze jeugdige reizigers de voornaamste kunstschatten der Fransche hoofdstad, alsmede der naburige steden, Saint-Denis, Versailles enz., met groote belangstelling. CAUSSE's reisboek behelst desaangaande, zoo in 't geschreven verhaal als in de bijgevoegde schetsen, merkenswaardige bijzonderheden. Daarbij vindt men er menige belangrijke aanteekeningen in, over den trant van de bevolking en dezer levenswijze, en wel voornamelijk in betrekking met den handel en wandel van kunst en kunstoefenaars.

Tot bewijs hiervan zullen wij letterlijk uitschrijven hetgeen CAUSSE aangeboekt heeft nopens de Vlaamsche tapijtwevers, die koning Lodewijk XIV onlangs in zijne hoofdstad aangewerfd had, om er het vermaard werkhuis der *Gobelins* (1) te stichten, alsmede over hunnen

(1) Koning Lodewijk XIV stichtte in 1662 de vermaarde tapijtweverij, algemeen bekend onder den naam van Gobelins. Jan Jans, van Audenaarde, een Bruggeling, zoo 't schijnt, van geboorte, werd aan 't hoofd gesteld van de werklieden,

leidsman, den wijdberoemden kunstschilder van der Meulen (1).

Wij hadden kennis gecregen met eenige jonge tapitsiers van nederlant van geborte, welcke vroghten voor den koninck, alwaer sij gemaeckt worden in de goblein, wonaghtigh sijn de fameuste schilders van Paris. Dese goede nederlanders, wel wetende dat de reijsende personen hun geldeken moeten menagieren, alsoo oock om dat sij ons soude geerne dicht bij hun wonste hebben, want het lief is aen alle geboren lantsbroeders seer geerne te samen (te komen), sij hebben ons een ander wonste besorght, daer wij ontrent de vier weken gebleven sijn. Inderdaet wij sijn aldaer seer wel geweest en seer goede coop in ons teeringe. Hoort eens, sparende reijser, onse sorghvuldige huyshoudinge tegenaen onse wonste ofte logement, wonende eenen brauwer die seer goet bier braude, oock recht over twee braderijen oft cockx, alwaer wij ons groot gerief vonden. Wij gongen op den middagh sien wat den cock hadde voor eten gecockt. Dese goede nederlanders, die met ons dagelijckx lieten hun vinden om met ons te comen

---

onder beleid van Karel Lebrun, 's konings kunstschilder, en bekleedde dit ambt tot 1691. (*Biographie nationale*, t. X, col. 100.)

(1) Adam-Francies vander Meulen, te Brussel geboren in Januari 1632, werd door minister Colbert naar Parijs geroepen, op het aandringen van Karel Lebrun, om de ontwerpen te maken der tapijten voor de Gobelins-weverij. Later kreeg hij ook last om de voornaamste tafereelen van 's konings veldtochten op doek te schilderen. De Vlaamsche meester stond hoog in achting bij den vorst en verdient onder de beroemdste kunstoefenaars van dit tijdvak aangerekend te worden. Hij overleed te Parijs in het Gobelinsgesticht, den 15 October 1690. (*Biographie nationale*, t. XIV, col. 668.)

eten, want sij hun eigen costen deden; dese twee, wel wetende de manieren van de franschen, soo dat dese goede ende seer rechtsinnige nederlanders, vraeghden aen ditto Cock, een soupken, alwaer seer goeden bollion en fransbroodt met wat vlees, het welcke seer wel gemaeckt was; de overeencomnge was drie oft vier stuivers; dan voor vijf stuivers gebraden vlees; alsdan voor vier stuivers fricassé ofte stoverije van vlees; daer op droncken wij eenen goeden dronck bier, waerover wij seer voldaen waren voor weijnigh geldt, veel contenter als in de groote herbergen, te meer, om dat dese tapitsiers alle middagh met ons quamen eten, die ons veel vermaeck aendede, soo met singen ofte eenighe ander ardigheden. Sij quamen gemeijnlijck met hun twee. Wij hadden ons logement dicht aen de goublein. Oock om het gerief van eenen werdigen pater Capucin, welcke alle sondagen predickte een sermoen in het vlaems, alwaer veel vlamingen, soo mans als vrouwen, hun lieten vinden.

Naer middagh sijn wij gaen besighten diversche tapijten, welcke gemaeckt waren voor de koninckIijcke magisteijt. Alsdan wiert ons getoont een tapijt welcke noch niet volmaeckt en was, geweven met goud en silver draet, ende een van seer groote, het welcke desgelijckx nojt en is gemaekt geweest, de figuren die hun presenteren was levensgroote. De ordenantie was geinventeert van den fameusen schilder genaemt Carel le bruin, schilder van den koninck van Vranckrijck. Sij hebben ons geleijt inde wonste van den bovenschreven Carel le brujn, de welcke met groote liefde aen ons thoonde sijn Conste Camers, hoorende dat wij vremdelingen waaren ende van de const, oock maeckende glorie van hun werken te t'hoonen. Daer was eenen seer constighen saijette verwer, welcke nojt sulcke schoone coleuren gesien en hebbe; sijn werck was [niet] anders als sorge te hebben van de saijetten, soo dat hij mij heeft laten sien sijn const van de

verwen. Hij hadde groot pensoen van de koninck. Hij was van geborte in Vlaenderen, van de stadt Audenaerde, ons toonende groote affectie: sijn wonste was in ditto goublein, alwaer de fameuste Constenaers hun wonste hebben; oock den uuijtmuntende ende den fameusen schilder in batallien ende belegeringen der steden van sijne koninckliјcke magisteijt van vranckrijck Louis XIIII; was seer bemint van den koninck; hij was van de stadt Brussel in brabant, sijn geboorplaats, genaemt mijnheer vander Meulen, de welcke eenen schoonen ende wel gemaeckten man was.

In weërwil van dit aangenaam en leerzaam verblijf te Parijs, beraamden weldra CAUSSE en van Moerkerke hunnen kunsttocht voort te zetten. Na de voornaamste steden van Burgondië bezocht te hebben, kwamen zij te Lyon aan, waar zij een gulhartig onthaal genoten bij « eenen fameusen schilder genaemt Van der Cabel, van de stadt Harlem in Holandt geboren (1) ».

Thans zullen zij de « moeilijke wegen van Savoyen » inslaan, om over het Alpengebergte in Noorder-Italië te komen, waar zij insgelijks de bijzonderste steden en streken met belangstelling bezoeken, zooals de beschrijvingen en teeken-

---

(1) VAN DER KABEL (CABEL), ARIEN (ADRIAAN). Landschap- en zeezichtschilder, ook etser. Volgens Houbraken, in 1631 te Rijswijck geboren. Bezocht Italië en Parijs en vestigde zich omtrent 1670 te Lyon, alwaar hij stierf in 1695. Zijne penseelgewrochten zijn zeer zeldzaam.

Hij had eenen jongeren broeder, Engel van der Kabel genaamd, welke insgelijks in Italië reisde en in Frankrijk als schilder gevestigd was. (A. VON WURZBACH, *Niederländisches Künstler-Lexikon*, 1904, blz. 230-2.)

schetsen van CAUSSE's reisboek het genoegzaam bewijzen.

Ook aan onverwachte en zonderlinge gebeurtenissen viel het den jeugdigen reizigers niet te kort, en het verhaal van dergelijke omstandigheden, welke soms van een rampspoedig begin tot een voorspoedig einde kwamen, geeft aanleiding tot echt belangwekkende beschrijvingen. Tot bewijs, nemen wij hier over hetgeen CAUSSE aanteekent nopens een voorval dat hem in een dorp van Lombardië geschiedde :

Wij sijn heel geestigh voortgegaen, verlatende het stedeken Novara, soo dat wij tegen den avondt geariveert sijn op een groot dorp genaemt Traca, al waer veel rijcke cooplieden wonen, de welcke groote negotien doen in de sijden. Gecomen sijnde in de herberge, is mijnen medegesel seer qualijck geworden; was bevangen met een seer groote brandende corse, door de groote hitte en dese stercke wijnnen die wij den selven dagh gedroncken hadden, het t'welcke niet te verwonderen en was, ende niet gewent en waren. Hij is strackx gaen slapen, verhopende daer door tot beternisse te geraken; de Corsen sijn verhooghmenteert; als hij in sijn bedde was, ben ick in de keuken gegaen, seer mistroostigh sijnde, over de sieckte van mijnen fidelen medegesel; is ingecomen eenen priester, om een glasken wijn te drincken, den welcken mij siende seer bedroeft, vraeghde in het frans, hij seer weijnigh cost, de oorsaecke van mijn droefheijt; oock van wat landt, ende wat voor affeijrens dede, hebbe op allis geantwoort, hoorende dat ick in portretten coste schilderen, ende in groote schilderen costen wercken, desen eerlijcken priester seijde: en sijt zoo niet bedroeft. Soeckende mij te troosten, seijde; alhier wonen veel rijcke lieden ende lief hebbers. S'anderdaegh geheel vroegh, van den drije uren, is desen gene-

genden priester met eenen coopman aen het weerthuis cloppende; sijnde aldaer met de chise, waer op geleijt was een maltrasse ofte bedde; den weert mij dit aengecondight hadde, was ten uuijttersten daer in verblijdt; wij sijn samen boven gegaen, mijnen medegesel niet bequaem sijnde van op te connen staen. Vastnemende ider den endt van het slaeplaeken, soo hebben wij onsen crancken medegesel, heel sacht ende gemacklijck neder gedraghen, en soo geleyt op de Chaise, stillekens voorrijdende tot het huis van den Coopman, alwaer voor den sieken gereedt gemaeckt was een seer schoon ledekant, al oft hij geweest hadde eenen prince. Hij daer op liggende begonsten de tranen te loopen uuijt de oogen van blijdtschap, overwegende de bermhertigheijt vanden overal toesienden godt, die soo de herten der menschen verweckt tot de medoogentheijt.

Desen treffelijcken Coopman, hadde heel vroegh gesonden naer de stadt van Milanen, geleghen drije nederlandtsche mijllen van dit dorp, om eenen medecijnmeester, den welcken op den middagh aengecomen was; heeft aen den siecken wat ingegeven om de cortsen te breecken en te stutten, de welcke den derden dagh achtergebleven sijn. Den tweeden dagh, hebbe ick het afbiltsel van desen goeden heer begonst te schilderen; nauwlijckx hadde ick een ure geschildert daer sijn ingecomen drije Cooplieden, aen hebbende hunne swarte sijde mantels, meynende dat raetsheeren waren, de welcke hadden hooren segghen datter twee schilders aengecomen waren in het dorp. Hoorende hun segghen, achter mij staende, dat hun seer wel aenstont, ende oock hun portretten souden doen schilderen, alsdan is den pastor met den grave de Sigone, heer van ditto dorp, samen ingecommen. Besigh synde met het schilderen, hoorende dat sij ten uijttersten voldaen waren van mijne conste, den heer grave vraeghde aen onsen minsamen coopman, dat hij soude willen gedooghen dat wij in sijn casteel souden

logieren, midts dat hij wilde schrijven naer de stadt Milanen, op dat sijn huisvrauwe, de gravinne, soude commen, om haer afbildsel door mij te laten schilderen, het welcke alsoo geschiet is. Ondertusschen schilderde mijnen medegesel eën landtschap. Wij sijn gegaen naer het casteel, alwaer wij seer wel onderhouden en ontfanghen sijn geweest, ons dickmaels met den grave op de jacht vermaeck genooten hebben, alsoo wij daer geweest sijn drije weeken. Wij sijn alsdan afscheijt genomen, met dese vrijndelijck inwonders, ende soo vertrocken met den hertelijcken grave in sijn Carosse tot de schoone groote vermaerde stadt Milanen. Heeft aen ons, den goethertigen heer, in sijn paleijs met alle vrjntschap ontfangen; den welcken ons seer toegedaen was. Smorgens vroegh, quam in onse slaepcamer, een schone jonghe dochter, welcke was de Camermaeght van de gravinne, breingende voor ons twee taskens met chocala gevuldt; wij sijn alsdan den grave den goeden dagh gaen weijnschen, vragende aen mij, oft ick wilde in sijn palejs blijven wonen. Waer op ick hem antworde, dat aen mij groote eere soude sijn, maer dat het niet betamelijck en soude sijn dat ick mijnen getrauwen medegesel soude verlaten, midts wij beloft hebben malkanderen bij te staen, en geensijnts van eens te scheijden. Terwijlen dat wij op versoeck van den goedthertigen grave noch eenighe daghen in het paleijs waren, hebben wij den tijdt gehadt van deze romruchtige stadt te besien ende te doorwandelen.

Van Milaan togen Causse en van Moerkerke Romewaarts, over Venetië, Ancona en Loretten, en kwamen op 28 September 1687 « in de langk geweinste, groote ende heylighe wyt vermaerde stadt Roomen » aan.

Gedurende zijn lang verblijf in de stad der Pauzen, had Causse — terwijl zijn « vriendt monsieur Joannis van Moerkerke is tot Roomen

overleden, van de rooze, int jaer 1689, » — alle gelegenheid om er de praalgebouwen en kunstschatten van dichtbij te bestudeeren, zoo dat de beschrijving ervan, met een aantal gekleurde schetsen opgehelderd, een merkelijk deel van het reisboek inneemt.

Middelerwijl woonde CAUSSE ook aldaar grootsche en meldenswaardige plechtigheden bij, zooals de lijkstatie van paus Innocentius XI (1689) en de verkiezing van dezes opvolger, de ter aardebestelling van koningin Catharina van Zweden (1), en meer andere gebeurtenissen, welke hij als ooggetuige, in een oprecht belangrijk verhaal herdenkt.

Ook wegens de levenswijze te Rome, zoo in de vorstelijke huizen als onder het mindere volk, weet hij menig treffend tafereel, menige spitsige bemerking aan te boeken.

't is zoo, onder andere, dat CAUSSE over de laatste dagen en de begrafenis van den nog jeugdigen Nederlandschen schilder Jan van Mieris, een verhaal geeft, dat vrij aardig mag genoemd worden en, buiten twijfel, door de navorschers

(1) De beroemde dochter van Gustaaf-Adolf beklom in 1632, op zesjarigen ouderdom, den troon van Zweden, onder voogdij van den wijzen kanselier Oxenstiern. Christina's regeering eindigde door haren vrijwilligen afstand, in 1654. De voormalige koningin bezocht beurtelings de voornaamste steden van Europa en stond in nauwe betrekking met de beroemdste gelijktijdige geleerden. Zij had het protestantismus afgezworen, eerst in 't geheim tijdens haar verblijf in Brussel, en later openbaarlijk te Insprück. Eindelijk vestigde zij zich te Rome, waar zij op 19 April 1689 overleed en in de Sint-Pieterskerk begraven werd.

der hollandsche kunstgeschiedenis met belangstelling zal opgemerkt worden. Kortheidshalve zal ik deze bladzijde als bijvoegsel op mijne mededeeling laten volgen (1).

---

(1) Jan van Mieris, zoon van Frans den oude, werd te Leiden in 1660 geboren. Hij oefende zich in het schilderen van geschiedkundige tafereelen en portretten. Van hem wordt door SIRET, in zijnen *Dictionnaire des peintres* gezegd :

« Il fut d'abord élève de son père, mais se sentant plus de goût pour la grande peinture, il se mit sous la direction de G. de Lairesse, chez lequel, cependant, il ne resta pas longtemps, car il revint à l'atelier de son père. Après la mort de celui-ci, il se mit à voyager, en grande partie dans l'espoir de remettre sa santé chancelante. Visita l'Allemagne et la Toscane. De là il se rendit à Rome où la maladie qui le minait l'emporta. »

Het verhaal van de ziekte en den dood van Jan van Mieris luidt als volgt :

Terwijlen dat ick wonachtigh was in de fameuse stadt Roomen, de hooft stadt van gans de weereldt, diesvolgens alwaer soo ider can dencken menschen van alle natien ende gewesten sijn aldaer wonende, soo wonde daer eenen jonghman Joannis miris genaemt gebortigh van leijden in hollandt eenen seer goeden schilder, maer lutters van geloove, niet tegenstaende, waren wij ten opsighte van de const, en om de over cominge der taelen, als oock om de naergebeurschap van ons vaderlandt, sijn wij seer goede ende getrauwe vrijnden geworden. Ditto miris sieck geworden, soo ben ick daghelijck gaen besoecken, bevindende dat hij teenemael verflaude, en sijne craghten was verliesende, ick denckende als waare vrijnden tot het welvaren van sijne siele, soo ben ick gaen vinden den Eerwerdigen pater de baens, priester der societeijt Jesus, die als biechtvader van de vlamingen was binnen roomen, hem versoeckende om dit cranck dwalende schaepken te willen commen troosten en op den rechten wegh te setten van sijne saligheyt; hij daer toe iverigh ende genegen sijnde, is op staende voedt met eenen medegesel, is hij mij naer gevolght tot het huys van den siecken ; wij sijn dan in de camer gegaen ; in commende soo sagen wij tot onser groote verwonderinge, vijf of ses van sijne lantsgenooten met de smoorpippe in de mondt, soo dat de camer vol roock ende stanck was van den toeback. Eenen anderen sat nevens het bedde met den gereformeerden bibel in de handt, den selven aen den sieken voorlesende; dese mackers siende de twee Eerwerdige paters jesuiten, hebben de selve op staende voet me: groote oneere uyt de camer gestooten, maer ick daer binnen blijvende, ende geensins connende gedoogen, hebbe hun daer over vrijborstigh ende straflijck berijspt dat het niet Eerbaer noch redelyck en was met soo twee Eerwerdige mannen op soo eene maniere te handelen, dat men wel iemandt can hooren spreken met

Tijdens zijn verblijf in Rome, bezocht CAUSSE nog het schoone Napels en den naastliggenden

eene gemaniertheijt ende gestadigheijt, sonder tot soo eene ongeoorlofde spraecke dat ick hun versoght hebbe, datse dese paters maer acht a thien worden souden laten aen den siecken spreken, het welcke geensints en wilden toestemmen, ick ben dan uyt de camer gegaen, van daer kennisse gevende aen de Paters de welcke mij buijten de Camer deur mij verwachtende, waermede sij met groote droefheydt sijn vertrocken, ick ben wederom in de Camer mij laten vinden noch met de roock pijpe in de mondt, smoorende rontom het bedde, waerop ick hun seyde, dat sij den siecken door den roock ende stanck van den toeback sullen benauwen ende doen versticken. Sij gaven mij slecht antworde, dat den siecken den roock seer wel gewoon was van den toeback; naer dat ick met den siecken noch eenige worden hadde gesprocken, ben ick met groote medooghentheijdt van den siecken gescheyden. De bij gebleven vrijnden, hebben mij sijn doodt laeten weten, waer over ick ten uyttersten bedroeft was, van soe eenen goeden vrindt te verliesen, die eenen grooten constenaer in sijn const van het schilderen te verwachtende was; dit verstaen hebbende ben ick aenstondt naer het huijs gegaen, alwaer ick hun de gereformerde broederkens al gevonden hebben, met noch andere hollanders, de welcke besigh waren met te beraamen over sijn begravenisse, hertlijck biddende, dat ick als vrijndt tot de selve mij soude laten vinden, om die devote begravenisse.

. . . .

Den dagh dan bestemt sijnde van het uijtvaert van mijnen goeden vrijnt genaemt Joannis miris, ben ick uijt Eerbaerheijt en eensdeels uijt nieuwsgierigheijt, maer geensins uijt devotie, op de aengewese plaetse mij laeten vinden. Het lichaem van den overleden wiert gedragen uijt de poorte del popolo genaemt, naer een open veldt ontrent een alf quart urs buijten de stadt van roomen, recht over een groote herberge welckers weert dagh te vooren gewaerschouwt was geweest, van op s'anderdaeghs een treffelijck noenmael willen gereedt maecken, midts dat sij sigh aldaer soude commen vermaecken. De lijckbaare wiert dan gedragen op de voorseyde plaets achtervolgende dese gereformeerde broederkens, gaende twee en twee; men maeckte aenstons den put, en den dooden wiert aldaer begraven; dit gedaen sijnde, soo wordt daer op den put een tafel gestelt, ende rondtom bancken. Den weert brocht eenen hoop pijppen met een groote rolle toeback, quam met een groote pot brandewijn op de tafel gestelt sijnde, ider dan op het drijncken ende smooren gevallen, soo dat het veldt als met eenen nevel ofte smoor overdeckt was door den roock van desen toeback. Ick alsdan Erasmus Causse aensiende dese vermaecklijcke Ceremonien, om nergers in te blijven oft te cort, vervoeughde mij in allis, om hun belaghlijcke begravenisse te bemercken; men hoorde als den lof van den overledenen vercondigen ende beclaghen sijne ontijdige doodt, midts hij maer 29 jaeren oudt was, daer en tusschen dat men hem voor geluckigh moeten houden, aengesien hij nu was rustende in den schoot van Abraham : ick vreeze dat hij verre van daer is.

Als wy nu diftigh geroockt ende lustigh brandewijn gedroncken hadden, sijn wij van taefel opgestaen, ende van daer naer de voorgheseyde herberge

Vesuvius. Met pen en penseel wist hij zijne bewondering bij het aanschouwen van den bekenden vuurberg, uit te drukken.

Ik vermoed dat dit uitstapje in Zuid-Italië ook aanleiding gaf tot het opstellen van eene afzonderlijke verhandeling over den politieken opstand die in dezes hoofdstad, ten jare 1647, losbarste onder de leiding van Thomas Aniello (*Masaniello*). De beeltenis van dezen beroemden volksleider werd door CAUSSE met veel behendigheid nagemaakt om dit verhaal op te luisteren, dat als bijvoegsel op de *Thien jaerige Reyse* voorkomt.

Na een zesjarig verblijf in de « Eeuwige stad », besloot CAUSSE naar zijn vaderland langzamerhand terug te keeren. Hij nam zijne baan over Florentië aan, bezocht de andere merkwaardigste

---

in getreden, alwaer wij vonden, een tafel wel opghedist van alderhande spijsen en menighte bocaelen ofte vleschen, met seer delicaten ende costelijcken wijn gevuldt, inderdaet het was een volmaeckte tafeldeckinghe; nu geseten synde, begonsten sij aenstonts te Eeten, sonder eens de benedicite te segeen, want bij hun is de maniere van dese niet te segghen nocht oock de gratie ofte danckseggingе Ick geloove dat sy meijenen dat godt schuldigh is hun alles in overvloet te geven, sonder dat hij daer vooren verdient bedanckt te wesen : maer Eij'acen sij faelen grootelijckx, ende het is sekerlijck tegen de schultplightige gemaniertheyt ofte eerbaerheijt midts dat men siet de menschen selfs t'saemen onderlingen handelende met elkanderen te bedancken, ja voor de cleijnste ofte de geringhste saecke, hoe veel te meer moeten wij arme ende machteloose menschen aen godt onse overplichtige danckbaerheijt niet bewijsen die ons van allis dagelijckx soo mildelijck in overvloedt besorght ende voorsiet. Ten tijde van dese brasfeeste, men hoorde een groot getier, drinckende op het welvaeren van den overledenen, die nu ruste, soo sij seyden, in Abrahams schoot : daer wiert overluijde gesongen ende gheschreeuwt, dat het al vroijlijckheijt was dat men aldaer aenschauwde; dit spel deurde tot den avontstont ons quam vermanen naer huys te keeren. Den weert wiert voldaen, die ons met een laggende gelaet was bedanckende: ick meijne dat hij noijt sulcke een begravenisse heeft gesien. Sij waeren met het bachus buijckschen wel opghevult, ende t'hoofdeken rondt alf sat sijnde naer de stadt roomen weder gekeert. Men weet bij hun niet van den profundis te lesen, want het schint dat sij versekert sijn van de gelucksaligheijt van hun medebroeders; sij sijn grootelijck bedrogen, want buyten het H. geloof isser geene saligheijdt.

oorden van Noord-Italië en kwam achtervolgens andermaal in Venetië, waar hij ongeveer twee jaren vertoefde, om er, volgens eigene getuigenis, de aanzienlijkste schilderstukken te « copieëren. »

CAUSSE's beschrijving der Lagunenstad is, even als deze van Rome, recht belangwekkend, daar hij niet alleen de prachtgebouwen en kunstschatten weet aan te wijzen, maar daarbij vele aanteekeningen opneemt over de levenswijze des volks, alsook wegens eenige geschiedkundige gebeurtenissen, waarvan hij aldaar ooggetuige is geweest, zooals de predicatiën van den beroemden pater Marcus ab Aviano (1), de aankomst van eenen hertog van Beiëren, enz.

Van Venetië over Tyrolergouw en Zuid-Oostenrijk, kwam ERASMUS CAUSSE in 1695 te Weenen aan. Hij verbleef er drie jaren.

Door het toedoen van eene stadgenoote, Jonkvrouw Coppieters (2), wier man een ambt aan 't Keizerlijk Hof bekleedde, was de vlaamsche kunstoefenaar erin gelukt in betrekking te komen met 's vorsten omgeving en hij kreeg aldus last om de portretten te schilderen van verscheidene princessen en hofdames.

Ook over de ditjes en datjes der keizerlijke hoofdstad en de mindere gebeurtenissen van de stad en van het hof — *la chronique de la ville et*

---

(1) Eene levensschets van dezen beroemden minderbroeder verscheen in *Rond den Heerd,* 2e jaargang.

(2) Jonkvrouw Ludovica Coppieters, dochter van Joris en Adriana Verstraete, werd te Kortrijk den 9 Februari 1659 gedoopt. Haar echtgenoot wordt door Causse « monsr Sarazin » genoemd.

de la cour, — levert het reisboek van CAUSSE een breedvoerig en soms ráár verhaal.

De Kortrijksche kunstschilder had mogelijks zijn verblijf in Weenen langeren tijd gehouden, ware 't niet dat zijne « beminde moeder » en zijne bloedverwanten met alle middelen aandrongen opdat hij zijne terugkomst niet verder zou uitstellen. Hij besloot dus zich weder op weg te stellen en verliet de keizerstad met een « adieu voor eeuwig ».

Onderwege bezocht CAUSSE de steden Praag, « Neurenberg », Frankfort en Maintz. Van hier kwam hij langs den Rijnstroom af, over Coblenz, Bonn, Keulen en Kleef, tot in Noord-Nederland, waar hij beurtelings in « Nymwege, Dort, Rotterdam, Delft, den Haag, Leyden, Harlem en Amsterdam » eenige dagen vertoefde, om eindelijk over Middelburg, Vlissingen en 't Sas van Gent, den vaderlandschen bodem weder te bereiken.

Voor elkeene dier steden, en wel bijzonderlijk voor deze die onder het gebied der Vereenigde Provinciën stonden, treffen wij in CAUSSE's reisboek, benevens kunstige gezichtplaatjes, merkwaardige beschrijvingen der bezochte steden aan, alsmede belangrijke aanteekeningen over den aard van het volk en de plaatselijke gebruiken.

Met den nazomer van 1687, was de *Thien jaerige Reyse* ten einde.

Evenwel voegde CAUSSE later bij het opstellen van dezer beschrijving eene breedvoerige verhandeling over de voornaamste steden van Zuid-Nederland, waarin ook wel het een en het ander over kunstzaken en geschiedenis te zanten schijnt.

Te Kortrijk teruggekomen, stelde ERASMUS CAUSSE het niet lang meer uit om in het huwelijksbootje te treden. Op 21 Juni 1700 huwde hij Maria Isabella Pinquet, dochter van Jacob, koopman, en van Elisabeth Marre (1).

De bruid, te Kortrijk geboren op 15 April 1684 (2), had slechts den zestienjarigen ouderdom bereikt, terwijl de bruidegom het vijfde tiental reeds ingestapt was. Hun huwelijk werd in de Kapucienenkerk door « heer ende meestere Franciscus De Clercq, pastor te Dadizele (3), 's bruids oom paternel » ingewijd; tot getuigen stonden heer Michaël Causse, ter eener, en meester Jan-Franciscus Marre, licentiaat in beide rechten, ter andere.

---

(1) De huwelijksakte luidt als volgt :

« 21 Junii 1700 : Matrimonio juncti sunt Erasmus Cause et Maria-Isabella Pincquet, presentibus D. Michaele Cause et consul. D° Marre I. V. L. ; apud PP. Capucinos ».

R. D. de Clercq, Pastor in Dadizele.

(*Archief van den burgerstand van Kortrijk.*)

(2) De kerkregisters van Kortrijk melden als volgt de doopakte en de doodsakte van Causse's echtgenoote :

« 16 aprilis 1684 : Infrascriptus baptisavit Mariam Franciscam filiam Jacobi Pinquet, mercatoris, et Elisabethae Marre, conjugum, natam 15*a* hujus circa 9*am* vespertinam, quam de fonte susceperunt Joannes-Franciscus Marre et Maria-Francisca Pinquet, begina.

R. D. Eesbeke, Pastor.

« Anno Domini millesimo septingentesimo quinquagesimo sexto, die trigesima maij, consuetis ecclesiæ sacramentis præmunita, obijt et prima junii sepulta est, in hac ecclesia domicella Maria-Isabella Pinquet, filia Jacobi, vidua domini Erasmi Causse, ætatis circiter 75 annorum Cortracensis. »

(non signatum).

(*Archief van den burgerstand te Kortrijk.*)

(3) Pastor de Clercq werd te Dadizele benoemd den 17 Maart 1673 en overleed aldaar den 24 October 1705. COULON, *Histoire de Dadizele*, blz. 105.

Dit huwelijk werd met het aanwinnen van een talrijk kroost gezegend. Het doopboek van Kortrijk meldt immers, van 1701 tot 1726, de geboorte van vijftien kinderen van ERASMUS CAUSSE en Isabella Pinquet (1).

Uit het « contract antenuptiael ofte huywelyksche voorwaerde... den 24 Juny 1700 » opgemaakt (2), blijkt dat beide echtelingen het

(1) *Ziehier* de namen die in de kerstenboeken van Kortrijk ingeschreven staan :

Anna-Isabella	26 April 1701	Judocus-Emmanuel	6 Januari 1714
Erasmus-Michael	4 Juli 1702	Joseph-Michael	8 April 1716
Joanna-Maria-Theresia	17 Febr. 1704	Maria-Josepha-Joanna	3 Febr. 1718
Petrus-Erasmus	1 December 1705	Catharina-Petronella	30 Maart 1719
Joannes-Baptista	17 Juli 1707	Wilhelmus-Eugenius	2 April 1721
Maria-Jacoba	1 September 1709	Constantia	7 Augusti 1723
Maria-Isabella	11 December 1711	Rosa	16 Augusti 1726
Erasmus-Emmanuel	1 Januari 1713		

(2) Wij laten een gedeeltelijk afschrift ervan volgen :

Alsoo der apparent huywelyck aenstaende is, indien onse moeder de heylighe kerke t'selve permitteert tusschen sieur Erasmus Causse, filius sieur Anthone tot Cortryck, syn selfs wesende by meer dan competenten ouderdom gheassisteert van sieur Judocus ende Michiel Causse, syne broeders, ende d'heer ende meestere Pieter Bernard Vander Ghinst, synen swaegher, ter eender syde, mitsgaders joe Marie Isabelle Pincquet, filia d'heer Jacques tot Cortryck, gheassisteert van den selven d'heer Jacques Pincquet en de joe Isabelle Therese Marre, haeren vader ende moeder beneffens Joe Anne Pollet, weduwe van sieur Gillis Marre, haere grootmoeder materneel, heer ende meestere Franciscus Declercq, pastor van Dadizeele, haeren oom paterneel ende meestere Jan Franciscus Marre, advocaet, haeren oom materneel ter andere; soo ist dat partyen contractanten al eer aen te gaen eenighen bant van huywelyck hebben ghemaeckt het jeghenwoordigh contract antenuptiael op de naerschreven divisien ende conditien.

Alvooren brenght den apparenten bruydegom in advancemente van desen apparenten huywelycke alle syne goederen aen hem verstorven by der doodt van synen vader met de gevolghde augmentatie alsmede de gonne van syne moeder danof hy hem, beneffens Joe Elisabeth Causse, syne suster, heeft laeten vuytgrooten van syne broeders ende suster bestaende in contante penninghen drye distincte wisselbriefven tot laste van de voorseyde syne broeders en de suster, eene partye lynwaeten ende eenighe schilderyen, het welcke hy altemael weirdigh maeckt ter somme van drye en twintigh hondert ponden grooten vlaems . . . .

. . . .

wel stelden in geldelijk opzicht. De « apparente bruydegom » verklaart dat hij zich heeft laten « uuytgrooten van syne broeders ende suster en brengt in advancemente ter somme van drye en twintich hondert ponden grooten vlaems. »

Moet men aan dit ras aangroeien van zijn huisgezin wijten dat CAUSSE voortaan penseelen en kleuren schijnt meestal verlaten te hebben, om zich voornamelijk den koophandel toe te wijden?

De nijverheid van de lijnwaadweverij stond toen te Kortrijk in vollen bloei en hare voortbrengselen waren de wereld door beroemd. Inderdaad, men wist er tafellinnens te vervaardigen, die als echte kunststukken mogen aanzien worden. De verzameling van destijdige « amelakens en serveeten », die te Kortrijk bestaat, bevat menig stuk, dat uit vakkundig even als uit geschiedkundig oogpunt, groot belang oplevert. Men vindt er, onder andere, verscheidene « tafelservicen » welke in damastwerk de voornaamste gebeurtenissen verbeelden der veldtochten van koning Lodewijk

---

Ende de voorseide d'heer Jacques Pincquet met Jo[e] Isabelle Therese Marre vader ende moeder van de apparente bruyt beloven in advancemente van dit huywelyck, corts naer consacreren van diere, in contante penninghen te furnieren de somme van drye hondert ponden grooten vlaems eens . .

. . . .

Aldus ghedaen binnen Cortryck ter goeder trauwen op de belofte *hinc inde* ende van dit contract te houden ende onderhouden onder verbant als naer rechte desen 24 juny 1700, t'oorconden ende waeren onderteeckent Isabelle Pincquet, Erasmus Causse, Jacques Pincquet, Isabelle Marre, Judocus Causse, Michiel Causse, Petrus-Bernard van der Ghinst, Franciscus Declerck, pastor in Dadizeele, Jean-Franciscus Marre ende Anna Pollet, weduwe Marre.

(Opgenomen in den *Staet van goederen*, hierna vermeld onder n° XVII. *Registers der weezerij*, Braeckman f° 116, *op het stadsarchief te Kortrijk.*)

XIV en prins Eugeen van Savooien. Ware 't eene vermetelheid te vermoeden dat er onder deze kunstgewrochten wel enkele zijn waarvan de gewezene kunstschilder, thans weefmeester geworden, de opvatting teekende en de bewerking bezorgde?

Wat er van zij, wij weten stellig dat ERASMUS CAUSSE onder zijne vakgenooten van 't weversambacht bijzonder in achting stond, daar zij hem, in 1711, aan het stedelijk magistraat voorstelden om tot het ambt van « president der neeringe van Ste Catheryne » benoemd te worden (1).

Dat de handelszaak met gunstigen uitslag door CAUSSE beleid werd, wijst de « staet ende inventaris » na dezes overlijden opgemaakt en den Schepenen der weezerij, op 3 November 1739, voorgedragen (2). Dit stuk sluit met de volgende

---

(1) Deze voorstelling werd in dezer voege gedaan:

Deken, President en Mannen der Neryngе vant St Cath. vergaedert synde de 21 9bre 1711 over het maeken vant Billiet declareren aen hun Edel heeren Beurgemester en schepene de naervolgende hune tyt voldaen thebben . . . .

Deze naervolgende worde geiugeirt capabel te syn de afgaende plaetse te bediene.

Voor Deken,	**Voor Presidente,**
d'heer Arnoldus de Biscoop	**Sieur Charpenet.**
Sieur Jan De Groote.	**Sieur Erasmus Cause.**

(*Stadsarchief van Kortrijk.*)

(2) Wij laten hier de bijzonderste aangiften van den *Inventaris* volgen:

« Staet ende inventaris van alle de goederen ende commeren bevonden ten sterfhuyse van sieur Erasmus Causse, filius sieur Anthone, overleden binnen dese stadt Cortryck den 23 Xbre 1738, Godt sy syne ziele genadigh, achterlaetende voor houderigghe tsynen sterfhuyse Joe Marie Isabelle Pincquet, filia d'heer Jacques, ende voor syne hoirs ende erfghenaemen, Joe Joanne Marie Therese Causse in huywelycke met sieur Jacobus Lammertyn, Allardus ende Franciscus Crombet, het lest kint overleden den 5 8bre 1739, in huywelycke gheprocreert met Joe Anne Isabelle Causse,

regelen : « Dus meer baeten dan commeren, ter somme van VI^m III^c VIII L. 1 sch, XI gr. VI d. vl. »

---

minderjaerigh, Petrus ende Marie Jacobe Causse hun selfs, Joseph oudt ontrent de 24 jaeren, Jo^e Marie-Joseph oudt 21 jaeren, Catherine oudt 20 jaeren ende Guillielmus Cause oudt 18 jaeren, Franciscus capucien, Judocus religieus inde abdye van den Duynen, ende Marie-Isabelle Causse, capucinersse, niet connende deelen met hun civile doodt, wan of apparente vooghden syn den voornomden Petrus Causse ende... (*) presenterende desen staet voor Ul. heeren weesheeren der stadt ende casselrye van Cortryck.

Alvooren gheeft de houderigghe te kennen datter ten aengaen van hun huywelyck is ghemaekt contract antenuptiael ofte huywelycksche voorwaerde hier naervolghende van woorde te woorde... (*zie hier boven*).

Inghevolghe van welcken huywelycksche voorwaerde d'houderigghe heeft blyven behouden alle haere cleederen, wullen ende lynen t'haeren halse ende lichaeme, dienende sullen in het capitle van commeren ghebrocht worden de voordeie avantagen aende houderigghe by contracte van huywelycke ghejont.

Eerste capitle, van huysen ende erfven... Een huys ende erfve ghestaen ende gheleghen tusschen de twee Leybrugghen, al d'een syde d'heer Nollet met syne consorten ende aen d'ander syde Judocus Steyt, anders niet belast als met den tytel presbiterael van heer Joseph Causse... mitsgaders met eene lyfrente... spreckende in proffytte van den eerweirden pater Erasmus, capucyn, ende suster Marie Benedicte, capucinersse.

Item een huys ende erfve ghenamt Ste Nicolais, staende ende ligghende in den wyck van Pamele, op de oostsyde van de Leystraete...

Item d'hilft van een huyseken ende erfve, ghestaen ende gheleghen in het Versuytstraetien (**) deser stadt...

Item een hondert landts ligghende buyten de Rysselpoorte deser stadt op den noordcant van de straete...

Item...

Tweede capitle, van actieve baeten consisterende in prys van meubelen, ongemunt goudt ende silver, rauwe ende witte lynwaeten.

Alvooren wort hier ghebrocht over den prys van meubelen ende huyscattheylen... L. 437-6-8.

Item... over 273 oncen en twalf engelsche silverwerck ghepresen door sieur van der Ghinst, meestere silversmit... 145-18 4.

(*) *Op den rand:* « Overghebrocht by de houderigghe in persoone, beneffens sieur Petrus Causse ende sieur Jacobus Lammertyn, vooghden pater ende materneel van de weesen van wylent sieur Erasmus Causse, ende sieur Pieter Crombet als vader ende vooght van syn weesekint gheprocreert by Jo^e Anne-Isabelle Causse, ende den voorseyden sieur Petrus Causse als vooght materneel van de weese van dito Crombez, present t'volle collegie van weesheeren, *preter* d'heer Robette, desen 3 9bre 1739.

(**) Elders genoemd : « Jesuytstraetien ».

ERASMUS CAUSSE overleed te Kortrijk, in tachtigjarigen ouderdom, op 23 December 1738, voorzien van de kerkelijke hulpmiddelen, naar luid van zijne doodsakte. Hij werd op Kerstdag, des avonds, met groote plechtigheid in Sint Maartenskerk ter aarde besteld, de lijkdienst met « hoog geluid » zijnde tot eenige dagen later, uit reden des feests, verschoven (1).

Item... over den incoop van rauwe ende witte linwaeten... 3516-9-9.

Item over het goedvinden aen...

Derde capitle, van dubieuse active schulden wesende van seer difficiel recouvere, waermede d'houderigghe haer niet en wilt belasten.

Alvooren vint dit sterfhuys goet aen mevrauwe Monteni tot Parys de somme van 333 guldens vier stuyvers en half courant ghelt over leveringhe van lynwaeten ende serveeten, in ponden grooten... 55 l. 10 s.

Item aen...

Vierde capitle van inbringh.

Alvooren heeft Jo^e Anne Isabelle Causse in huywelycke geweest met sieur Crombet in advancemente van huywelycke gheprofitteert de somme van £ 300-0-0 gr. courant, dus d'hilft... 150-0-0.

Item sieur Jacobus Lammertyn als in huywelyck hebbende Jo^e Anne-Marie-Therese Causse heeft gheproffiteert in advancemente van huywelycke de somme van L. 300-0-0 gr., dus over d'hilft... 150-0-0.

Capitle van commeren ende funeraillen...

Alvooren is dit sterfhuys schuldigh eene croiserende obligatie... in proffytte van Jo^e Joanne Rose Pincquet, woonachtich tot Beaupomme...

Item aen de voors^e Jo^e Joanne Rose Pincquet soo veele sy by testamente heeft gheadt van sieur Guillaume Pincquet tot Ryssel...

Item aen sieur Joseph Michiel Causse voornomt soo veele hem ghejont is by testamente van Jo^e Marie Magdaleene Mahieu, begyntien...

(*Ten slotte*). Dus meer baeten dan commeren ter somme van VI^m IIIe IIII^xx VIII lb. 1 sch. XI gr. VI d. vlaems.

Actum present t'volle collegie van weesheeren desen 12 9bre 1739.

(*Registers der weezerij van Kortrijk*, Braeckman, ff. 116 tot 121vo en f° 126, *op het stadsarchief.*)

(1) Bedoelde doodsakte luidt als volgt :

« Anno Domini 1738, die vigesima tertia mensis Xbris, consuetis ecclesiae sacramentis præmunitus obiit et vigesima quinta sepultus est in hac ecclesia dominus Erasmus Causse, filius domini Antonii, maritus domicellae Mariae Isabellae Pincquet, aetatis septuaginta novem annorum, cortracenus ».

(Op den rand) :

« Sepult. vesp. post. laud. in forma magni puls. cum cod. offic. postea ».

(*Archief van den burgerstand van Kortrijk.*)

Vermoedelijk bewoonde CAUSSE « een huys ende erfve, ghestaen ende gheleghen tusschen de twee Leyebrugghen » waarvan gesproken wordt in den « Staet van goederen ».

Indien wij over den zakelijken toestand van CAUSSE genoegzame inlichtingen bezitten, moeten wij het des te meer betreuren dat bepaalde aanwijzigingen bijna teenemaal ontbreken aangaande zijne kunstbehendigheid.

Het eenige dat wij desaangaande ontdekt hebben, is eene melding welke in de rekening der kasselrij van Kortrijk voor dejaren 1698-1700, op het Staatsarchief te Brussel berustende, voorkomt en aldus luidt :

« Aen Erasmus Causse, schilder van gepourtraitteert 't hebben syne ceurvorstelyke hoogheyt den hertogh van Beyeren, by ordonnancie van 11 november 1698 ende quittancie » VIII lb. gr.

Dit stuk werd waarschijnlijk vervaardigd tot gedenkenis van het bezoek door keurvorst Maximiliaan-Emmanuel van Beieren, die van 1692 tot 1701, als landsvoogd der Nederlanden stond, in April 1698 aan Kortrijk gebracht. Het is jammerlijk niet meer te vinden.

Bij onze wete is er van CAUSSE's gewrochten niets tot ons overgekomen, behalve de teekeningen en schetsen waarmede hij de beschrijving zijner *Thien jaerighe Reyse* eigenhandig versierde.

Deze printjes leveren het bewijs dat de Kortrijksche kunstenaar in ruime maat voordeel genoten had uit de lessen van Peter Ykens, alsook uit hetgeen hij onderweg waargenomen had. Hij hanteerde met veel bedrijvigheid het teekenen met

potlood en het schilderen met sepiawaterverf, om kleine gezichtjes van de steden of bergschappen door hem bezocht, op den rand van zijn geschreven verhaal te schetsen. Zekerlijk moet men in deze plaatjes geene nauwkeurige namaking betrachten, maar enkel eene schemering, een vlug verbeeldsel der bezochte oorden, een korstsommig opvatten van 's schrijvers herdenkenissen.

Toch kan men niet ontkennen, dat deze schetsen met smaak en bekwaamheid uitgevoerd werden, en veel bijbrengen tot de aardigheid en de waarde van 't geboekte reisverhaal. Het is alsof de Kortrijksche kunstminnaar, twee eeuwen op voorhand, den thans alom verspreiden smaak voor prentpostkaarten had willen in voege brengen!

Een woord nog over CAUSSE's gewrocht, in letterkundig opzicht.

Uit hetgeen wij van het reisverhaal hier en daar letterlijk overschreven hebben, kon men reeds begrijpen dat de Kortrijksche kunstschilder aan letterkundigen smaak en opsteloefening geenszins vreemd was.

Desaangaande sta ik volgaarne het woord af aan een onzer geachte medeleden, die den trant van den schrijver aldus beoordeelde : « CAUSSE vertelt doorgaans met smaak en eigen hebbelijkheid; somwijlen zelfs wordt hij geestig of medeslepend. Zijn stijl is tamelijk beknopt en 't is te vermoeden dat hij de latijnsche klassieken in 't oorspronkelijke lezen kon. Toch is zijne redactie nog verre van onberispelijk, in letterkundig opzicht. Zijn woordenschat is niet rijk, maar er komen kleurige benamingen in voor; hier

en daar herkent men een dialectwoord of een woordvorm uit het Kortrijksche, die afwisselen met oprechte hollandismen, die hij voorzeker in den omgang met Hollanders moet opgenomen hebben. Alhoewel het CAUSSE's inzicht niet is geweest ooit zijne reisverhalen door den druk in wijderen kring dan dezen zijner familie en bekenden te verspreiden, zijn er veel dergelijke werken van minder beteekenis onder de pers gekomen. »

Dat CAUSSE zich met voorliefde en groote behendigheid aan het beschrijven zijner *Thien jaerige Reyse* toegewijd heeft, blijkt hieruit genoeg dat wij er drie min of meer verschillende opstellen van bezitten.

Benevens het volledig werk, dat in onze bibliotheek berust, bewaart de stadsboekerij van Kortrijk een ander kortbondiger verhaal, benevens 37 losse bladzijden van het oorspronkelijk opstel. Beide deze handschriften komen voort uit de verzamelingen van Jac. Goethals-Vercruysse, den onvermoeibaren Kortrijkschen navorscher (1).

Laatstvermelde losse bladeren moet men aanzien als het *klad* of eerste ontwerp van CAUSSE's gewrocht; doch daar het uit schrijfpapier van verschillend formaat bestaan, doet zich de vraag voor of dit reeds geene uitbreiding en toepassing is van de oorspronkelijke aanteekeningen

---

(1) De levensbeschrijving van dezen verdienstvollen geschied- en oudsheidskundigen werd laatst gegeven door FRANS DE POTTER, *Geschiedenis der stad Kortrijk*, t. IV, blz. 294. Men zie ook : A. VOISIN *Annuaire de l'Académie Royale de Belgique*, 1839; D'HOOP, *Notice sur quelques branches de l'ancienne famille Goethals*, p. 74.

des schrijvers. Naarmate CAUSSE later dit eerste opstel uitschreef om het in eenige plaatsen uit te breiden en tot een volkomen werk te herscheppen, heeft hij deze losse bladeren met zware penneschreven doorgehaald.

Het opstel dat thans in de stadsboekerij van Kortrijk berust, werd door CAUSSE eigenhandig en zorgvuldig uitgeschreven en met gekleurde schetsen versierd. Het is dus blijkbaar dat hij dit handschrift geschikt had om het als een vast en bepaald gewrocht te bewaren. Evenwel legde hij later het werk weder op het getouw, daar hij er nog, ten slotte, eenige verhalen bijvoegde, met deze aanmerking : « Ik zal nog wat noteren het welcke mij in de memorie niet en is voorengevallen als eenige dagen daernaer. »

In dit eerste opstel treft men verscheidene stukken aan, welke CAUSSE in het tweede achtergelaten heeft, o. a. het omstandig verhaal van zijne terugkomst te Kortrijk en van het blijmoedig onthaal van zijne bloedverwanten en stadgenooten. Wederkeerig ook heeft hij later zijne beschrijving op verschillige plaatsen merkelijk uitgebreid en omgewerkt, bijzoover dat het boekdeel van 88 bladzijden tot 242 geklommen is.

Ook wat de geteekende prentjes aangaat, vindt men tusschen de twee teksten van de *Thien jaerige Reyse* groot verschil. Doorgaans zijn ze in het eerste opstel beter verzorgd en met meer kleur en kunstsmaak uitgevoerd. Onder de 56 schetsen die dit boek versieren, treft men er menige aan, die later niet meer gegeven werden; andere werden uitgesneden en vervangen door

geschrift van CAUSSE's hand. Enkele teekeningen, welke waarschijnlijk van een reisschetsboekje voortkomen, vindt men in den rand geplakt; deze zijn alleszins, in het opzicht van kunstwaarde, niet de minst verdienstelijke.

Het latere opstel, waarvan ik de eer gehad heb het lijvig boek aan de Academie voor te stellen, levert ons, zooals reeds gezegd is, eenen veel breedvoerigen en op sommige plaatsen veranderden tekst. Benevens de zichten en schetsen, 86 in getal, die de randen bekleeden, vindt men er eenige teekeningen, welke eene geheele bladzijde vullen, zooals het heilig huisje van Loretten en de bron van Trevi in Rome.

Vooraan vindt men thans een paar versstukjes, te weten een : « *Danckbaerighen offer rijm van den schryver aen de Alderheyligste Maeghet Maria tot Loretten* » en eene *Voorreden* onderteekend : « *V. L. onderdanighen dienaer Erasmus Causse.* » Ook op het einde van het reisverhaal staat eene « *Naer-Reden tot den Leser* » welk met de volgende rijmen eindigt :

Desen boeck bedanckt met reverentie
Den discreten Leser van sijn patientie.

Beide stukken — *Voor-* en *Naer-Reden* — komen in het eerste opstel niet voor; doch bij de eerste klad hebben wij er het ontwerp van gevonden, dat evenwel bij het uitschrijven hier en daar veranderd — doch niet verbeterd — werd.

Het klad van die verzen is van eene andere pen geschreven dan deze van CAUSSE, en op eenen hoek van het papier, in rood potlood staat te lezen :

« *à M. J. Fr. Mullier march[d] à Lille, rue Basse, déclaré le menage gros toiles blancs* ». Men zou hierdoor tot de meening kunnen komen, dat de berijmde stukken het werk niet zijn van CAUSSE, maar wel van eenen goedwilligen vriend, misschien van dezen Mullier zelf, die, zoo 't schijnt, te Rijsel handel in lijnwaden dreef.

Ik zal mij, wat dit punt aangaat, nog eens op de bevoegde meening beroepen van ons geacht medelid, den heer de Flou, die, na onderzoek dezer versstukken, schrijft: « Het is niet te denken, dat de berijmde voorrede, het *Lofdicht op O. L. V. van Loretten* en de *Naer-Reden* van CAUSSE's redactie zijn. Het verschil met het gehalte van zijn proza is trouwens veel te groot. Vast en zeker hebben wij hier te doen met het gewrocht van eenen dichter, die oprecht eer van zijn werk haalt. Het zou ons niet verwonderen, ware hier de pen van Michiel de Swaen, van de Jonghe of eenen anderen zijner vlaamsche tijdgenooten in gemoeid geweest. Zelfs de correctiën in de verzen zijn van de hand van den dichter, en toen CAUSSE in den definitieven boektekst er nog eenige dichtregelen waagde aan toe te voegen, kan men al dadelijk bemerken dat hij beneden het dichttalent van zijnen voorganger bleef. »

Onder het klad van de *Naer-Reden* staat een jaarschrift, luidende : AB URBE NUM SANCTUS AD CAUSSE VENISTI dat in telletters het cijfer 1727 levert en waarschijnlijk het tijdstip van CAUSSE's laatste opstel aanduidt.

Hierop volgt de bekende spreuk van Thomas à Kempis :

Qui multum peregrinantur
Raro sancti ficantur (*sic*).

met het schijnhandteeken : *Marphorio Pasquino.* Dit alles is door eene vreemde hand bijgevoegd, zooals de trant der letters en de kleur van den inkt het genoeg te kennen geven.

Benevens het verhaal der *Thien jaerige Reyse*, behelst het boekdeel, dat ik voorhanden heb, eenige mindere stukken, die als bijvoegsels erop volgen en met dat inzicht door ERASMUS CAUSSE opgesteld werden. De hoofdingen van deze schriften dienen hier vermeld te worden :

I. (blz. 243 tot 304) *Beschrijvingh vande steden der vereenigde provincien in de Spaensche nederlanden gelegen.* Men vindt er geschiedkundige en kunstminnende aanteekeningen over « Leuven, Brussel, Antwerpen, Mechelen, Gent, Brugge, (met het verhaal van den moord op den goeden graaf Karel in 1127 gepleegd), Iper, Cortrijck, Audenaerde, Meenen, Aelst, Dendermonde, Geestberge, Ryssel, Dornik, Douay en Ostende. »

II. (blz. 305 tot 338). *Van den oproer tot Napels,* benevens een *cort begrip der Napelsche Beroerten met de wonderlijcke op en ondergangh van Thomas Aniello d'Amassi 1647*, waarvan wij reeds gesproken hebben.

III. (blz. 343 tot 351) *Beschrijvinge van de goede Hospitalen*, voornamelijk te Rome en in Italië, door CAUSSE opgesteld met de medehulp van twee zijner stadgenooten, Francis de Coster, die in 1717 als pelgrim de Eeuwige stad bezocht, en Balthazar vanden Abeele, die driemaal deze reis gedaan had.

IV. Hierop volgt eene breedvoerige *Tafel van de merkelycke schoonigheden der steden. Allis gezien*, en daarna komen eenige bijgevoegde reisgeheugenissen, zonder bijzondere hoofding.

V. Ten slotte vindt men, op een later ingelascht blad, *Het leven van den H. Gedeon, rechter en oper capitein der israeliten,* dat met de volgende regelen besluit: « In 't jaer 1683, de Keyserlycke stadt Weenen wiert belegert door de turcken 300 duysende cloecken mannen : alsoo syn Keyserlyck magisteit niet machtiger en was als 80 duysent mannen, soo magh men vergelijcken bij den H. Gedeon die niet machtiger en was als 300 vechtbare mannen heeft verslegen 135 duisent medianiters. Soo kan men claer wel duncken dat den genadigen godt met de familie van het huys van Oostenryck is geweest medehelper, door de goede gebeden van de Keyserinne Eleonora (1). »

ERASMUS CAUSSE was dus niet alleenlijk een behendig kunstminnaar en verdienstelijk schrijver : hij was tevens een overtuigd vaderlander.

Baron DE BETHUNE (2).

---

(1) Eleonora-Magdalena, dochter van Philip-Willem paltsgraaf van Neuburg, huwde den 14 December 1676 keizer Leopold I. Het is genoeg bekend hoe de stad Weenen, in 1683, door een machtig Turksch leger aangevallen, op onverwachte wijze verlost werd, dank zij de heldhaftige tusschenkomst van Jan Sobieski, koning van Polen. Keizerin Eleonora overleed den 19 Januari 1720. Twee van hare zonen, Jozef I en Karel VI, beklommen opvolgentlijk den keizerlijken troon. Hare dochter Maria-Elisabeth werd landvoogdes der Oostenrijksche Nederlanden (1725-1741).

(2) Aan den heer G. Caullet, hulp-bibliothecaris der stad Kortrijk, bieden wij hier onzen welgemeenden dank voor de ieverige opzoekingen die hij, met de meeste bereidwilligheid, in het stadsarchief deed om ons in het opstellen dezer verhandeling behulpzaam te wezen.

EEN FRAGMENT

VAN

MAERLANT'S WAPENE MARTIJN,

door EDW. GAILLIARD.

1°) Verslag van den heer K. DE FLOU :

De heer GAILLIARD heeft ons een tot dusver niet bekend fragment van *Maerlant's Wapene Martijn* medegedeeld. Het is een vel grof perkament 0,480 hoog bij 0,295 breed, in vieren gevouwen en beschreven als ware het een vel van een onopengesneden gedrukt boek : men zou wanen dat het opzettelijk aldus geschreven werd als model van indeeling der bladzijden, ten gerieve van eenen boekprinter. De blz. 3 en 6 zijn onbeschreven gebleven en de tekst is aldus op twee plaatsen afgebroken. Het schrift is van de tweede helft der XVe eeuw en weinig verzorgd; hier en daar ontbreekt een vers of is het geschrift onleesbaar geworden. De tekst van dit nieuw fragment verschilt zoozeer van de reeds gedrukte redacties, dat het jammer ware hem niet over te drukken, ten einde verdere tekstherstellingen mogelijk te maken.

K. DE FLOU.

2°) Verslag van den heer Dr. W. DE VREESE :

Ik heb met de meeste belangstelling van dit fragment kennis genomen. Het schijnt me toe dat het jonger is dan de heer GAILLIARD aanneemt : het schrift

is een grove rotunda die ± 1480 in de oostelijke gewesten zeer gewoon was; op dit tijdstip wijzen ook verkortingen als h^t = heit en w^s = was.

Te recht noemt de heer GAILLIARD het een zonderling fragment. Op blz. 3 en op blz. 6 ontbreken juist zooveel verzen als er staan kunnen : respective 90 en 92 (in dit laatste geval zal de kopiïst zich een paar verzen misteld hebben). Waarom de man dit gedeelte van zijn werk nagelaten heeft, valt moeilijk te gissen.

Tusschen blz. 4 en 5 ontbreken 373 verzen; tegen 45 verzen per kolom gerekend geeft dat 4 blz., d. i. een dubbel vel perkament. En dan behoort men aan te nemen, dat de kopiïst op die 4 blzz. 13 verzen heeft overgeslagen, of sommige zijner kolommen grooter heeft gemaakt. Het eene zal wel samengegaan zijn met het andere : ook in dit overblijfsel zijn verschillende verzen overgeslagen, en heeft de eene kolom 44, de andere 45 verzen.

Uit alles blijkt dat het fragment tot een slordig handschrift behoort, maar er is toch wel een en ander uit te halen voor de tekstcritiek en voor de Middelnederlandsche grammatica. Ook uit een paleographisch oogpunt is het belangrijk : afkortingen als *h's* = *haers;* *h'n* = *haren* zijn zeer zeldzaam.

De uitgave er van verdient dus alle toejuiching.

WILLEM DE VREESE.

EEN FRAGMENT
VAN
MAERLANT'S WAPENE MARTIJN,

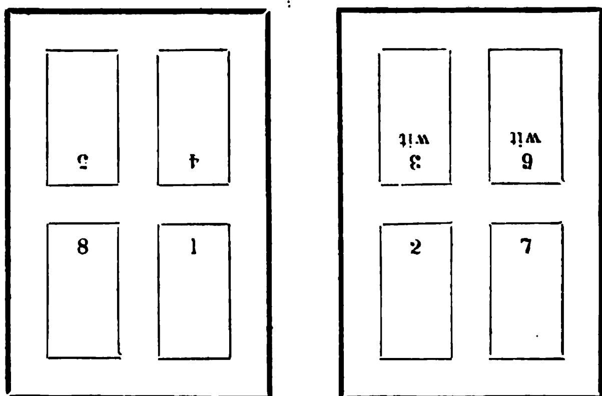
door EDW. GAILLIARD.

De Eerw. Heer P.-J. Goetschalckx, pastoor te Donk-onder Eekeren (Antwerpen), de geleerde uitgever van het welbekend maandschrift getiteld *Bijdragen tot de geschiedenis bijzonderlijk van het aloude hertogdom Brabant,* was zoo goed mij, eenige maanden geleden, mededeeling te geven van een fragment van MAERLANT'S *Wapene Martijn,* dat in zijn bezit was.

Met de meeste welwillendheid verleende hij mij de vergunning het stuk in de *Verslagen en Mededeelingen* der Koninklijke Vlaamsche Academie uit te geven. Daarenboven heeft hij er, op mijn beleefd verzoek, in toegestemd bedoeld fragment aan de Academie ten geschenke te geven. Ik heb derhalve de eer het in zijnen naam op het bureel neder te leggen.

Wat den uitwendigen vorm betreft, mag het stuk vrij zonderling heeten. Het bestaat immers uit een vel perkament, $0^{m}480$ hoog bij $0^{m}295$ breed, dat in vieren gevouwen is naar boek-

drukkers manier, maar met deze eigenaardigheid dat de zoodoende ontstane bladzijden 3 en 6 onbeschreven gebleven zijn, zooals het onderstaande schema aangeeft :

Bij het plooien van het blad, zooals door de boekbinders gedaan wordt, volgen de bladzijden in de onderstaande orde :

1, — 2, — 3 wit, — 4, — 5, — 6 wit, — 7, — 8.

Als men nu het getal verzen nagaat, welke in ons stuk, inzonderheid tusschen de *bladzijden 2* en *4* en tusschen de *bladzijden 5* en *7*, ontbreken, dan valt het ons niet mogelijk vast te stellen wat de schrijver van het fragment, met de door hem aangenomen schikking wel mag bedoeld hebben.

Wij missen inderdaad de volgende verzen :

Aan het hoofd van het stuk : **Eerste Martijn,** de strophen 1-27 en de vier eerste verzen van strophe 28.

Tusschen de bladzijden 2 en 4 :

De elf laatste verzen van strophe 42; de strophen 43-48; het eerste vers van strophe 49.

Na bladzijde 4 :

Eerste Martijn, de strophen 56-75; **Dander Martijn,** de strophen 1-8; de negen eerste verzen van strophe 9.

Tusschen de bladzijden 5 en 7 :

Dander Martijn, de drie laatste verzen van strophe 16; de strophen 17-22; de elf eerste verzen van strophe 23.

Na bladzijde 8 :

Derde Martijn (VAN DER DRIEVOUDECHEIDE), de vier laatste verzen van strophe 11 en de strophen 12 tot en met 39.

Het blad heeft tot omslag aan een register gediend. Op eenige plaatsen is het erg beschadigd en hier en daar geheel onleesbaar geworden.

Het geschrift schijnt ons toe van de eerste helft der XVe eeuw te zijn. Het is onregelmatig van type, doch over het algemeen tamelijk klaar. Jammer genoeg, is de afschrijver van het stuk met weinig zorg te werk gegaan : op zeven plaatsen werd een vers vergeten, en op eene enkele plaats zijn twee verzen achterwege gebleven.

De folios *1, 4, 5* en *8* hebben 45 verzen per kolom, terwijl de folios *2* en *7*, waarvan het geschrift ietwat zwaarder is, enkel 44 verzen per kolom hebben.

De aanvangletter van iedere strophe is ± 1 centimeter groot en met rooden inkt geschreven. Enkele aanvangletters ontbreken.

Hier volgt nu de tekst van ons fragment, vergeleken met dien van het Hs. van Heber (1), dat daar nauw mede in betrekking staat. Onderaan geven wij den tekst door Franck en Verdam, in de *Bibliotheek van Middelnederlandsche Letterkunde* (Groningen, 1898), onder den titel *Jacob Van Maerlant's Strophische Gedichten* voorgesteld, omdat hij tot grond heeft de verschillende teksten in de handschriften bewaard gebleven en den ouden druk, waarvan de heeren Franck en Verdam in hunne *Inleiding* gewag maken.

Gent, September 1905.

EDW. GAILLIARD.

---

(1) Berust thans in de Universiteits-Bibliotheek te Gent. Eene omstandige beschrijving van het Hs. komt voor in de *Verslagen en Mededeelingen* der Koninklijke Vlaamsche Academie, 1888, blz. 381-384. Verdere aanteekeningen bij Franck en Verdam, op. cit., blz. XIII-XIV.

(Fragment Goetschalckx.)

(Hs. van Heber, te Gent.)

(Uitg. Franck-Verdam.)

(28)

. . . .

Waer hi daer mede gewont,
Hine waer niet in elenden.
Maer God en wilde den riken vont
Ghenen sondare, genen hont,
Nemmermeere toe sinden.
Dat edele gave, dat diere pont,
Smaect alleen der vriende mont.
Men mach haer lijf doen enden,
Ende niet de ziele scenden.

. . . .

* Op dat hi ware daer mede gewont,
Hi en ware niet in ellenden.
Maer God en wilt den riken vont
Ghenen sondare, genen hont,
Nemmermeere toe senden.
Die edele gave, dat diere pont,
Smaect allene der vriende mont.
Men mach har lijf doen enden,
Maer niet die siele scenden.

. . . .

Ware hi daer mede ghewont,
Hine ware niet in ellenden.
Maer God en wille den riken vont
Ghenen sondare, ghenen hont
Nemmermeer toe senden :
Die edele have, dat diere pont
Smaect allene der vriende mont ;
Men mach haer lijf doen enden
Ende niet die siele schenden.

(29)

Dander minne es onbehoet,
Want si staet na dertsche goet
Ende omder werelt eere.
Dats de minne die dicke doet
Ridderscap wesen verwoet
Ende den woekenere.
Want de ridder niet roect,

Dander minne es onbehoedt,
Want si staet na dertsche goet
Ende omder werelt eere.
Dit es de minne die dicke doet
Ridderscap werden verwoedt
Ende den woekerere.
Want de riddere niene geroert,

---

* Fol. 105*a*.

(**Fragment Goetschalckx.**)

Hine verslijt vleesch ende bloet,
Op dat sijn prijs meere.
Dander, al waer gelt de vloet
Ende hem vloide inden mont,
Hem soude alsoe zeere
Dorsten alst dede eere.

(**Hs. van Heber, te Gent.**)

Hine verslit vleesch ende bloet
Op dat sijn prijs meere.
Dandere, al ware gelt die vloet
Ende hem vloyede inden mont,
Hem soude noch also seere
Dorsten alst dede eere.

(**Uitg. Franck-Verdam.**)

Dander minne es onbehoet,
Want soe staet om terdsche goet
Ende om der werelt ere.
Dits die minne, die dicken doet
Ridderscap wesen verwoet
Enten woekenere.
Want die ridder niet gheroet,
Hine verslijt vleesch ende bloet,
Updat sijn prijs mere.
Dander, al ware ghelt de vloet
Ende hem vloeide in sinen moet,
Hem soude noch also sere
Dorsten alst dede ere.

(**30**)

Dese hevet ondersceet
Van hem die omde eere steet
Ende om der werelt scatte.
Wiltu eere hebben, wes gereet
Te laten dat Gode es leet;
Pijndi te doene datte
Dat Hem lief es ende Hi di heet;
Wes vrome, om doget sweet,
Datmen di niet en matte
Onder der ydelre glorien cleet,

Dese minne heeft ondersceet
Van hem die na de eere steet
Ende die dienen omme die scatte.
Wilstu eere hebben, so wes gereet
* Te latene dat Gode es leet:
Pijndi te doene datte
Dat Hem lief es ende Hi heet:
Wes vrome ende om doget sweet,
Dat men di niet en matte
Onder der ydelre glorien cleet,

---

* Fol. 105 *b*.

(Fragment Goetschalckx.)	(Hs. van Heber, te Gent.)
Daer de menege met omme geet,	Daer die menege met omme geet,
Want haer tonge platte	Want hare tongen platte
Smelten alse sneeclatte.	Smelten als die snee clatte.

(Uitg. Franck-Verdam.)

Dese minne heeft onderscheet
Van hem, die om die ere steet
Ende die om den scatte.
Wiltu ere hebben, wes ghereet
Te latene, dat Gode es leet!
Pijndi te doene datte,
Dat hem lief es ende hi heet:
Wes vrome ende om die doghet sweet,
Dat men di niet en matte
Onder der idelre gloriën cleet,
Daer menestraudië met omme gheet,
Want hare tongheplatte
Smelten alse sneeclatte.

(31)

Eere te prisen es een dinc,	
Daer noit herte met omme ginc,	
Sine was van reynen... (1)	
Bestu man of iongelinc,	
Doe altoes wel ende dwinc	
Dijnre herten hoverde.	
Prijs die in lodders tonge hinc	Ontbreekt bij Heber.
Was noit wert eenre ogen winc	
Onder die goede werde	
. . . .	
1, 2. Die menege vaet ende wilen vinc	
Die dat wort begherde	
Ende dat weldoen spaerde.	

(1) Een gat in het blad.

(Fragment Goetschalckx.) **(Hs. van Heber, te Gent)**

(Uitg. Franck-Verdam.)

Ere te minne, dats ene dinc,
Daer noit herte met omme ghinc,
Soene was van renen aerde.
Bestu out of jonghelinc,
Doe wel altoos ende bedwinc
Diere herten hovaerde!
Prijs, die in lodders tonghe hinc,
En was noit wert ere oghen winc
Onder die goede waerde.
Onwerden lof vlie ende ontsprinc.
Die meneghen vaet ende wilen vinc,
Die dat woort begaerde
Ende dat weldoen spaerde.

(32)

Goet te hebben ende scat Ende tamelijc te nutten dat, Dats een salich leven. Maer Gods minne maect een gat, Dat nemmermeere mach werden Al wilde ment haer al geven. [sat, Minne van Gode es gehadt Vor God inde hoghe stat, Daer die ingele beven. Dese scuwen der eeren pat, Want si moet int helsche vat. Salamoen hevet bescreven : En es niet argers bleven.	Ontbreekt bij Heber.

Goet te hebbene ende scat
Ende tamelike te nuttene dat,
Dats een salich leven.

(Fragment Goetschalckx.)

(Hs. van Heber, te Gent.)

(Uitg. Franck-Verdam.)

Maer goets minne maect een gat,
Dat nemmermee mach werden sat,
Al wilde ment hem al gheven.
Minne van goede es ghehat
Vor Gode in die hoghe stat,
Daer die inghele beven.
Dese scuwet der eren pat,
Want soe moet int helsche vat;
Salomoen hevet bescreven :
En es niet ergher s bleven.

(33)

Die derde minne eyscht den tijt,
Alse bi natueren elc ontbeit
Die bloiende iare.
Dats de edelste delijt,
Alse haer scamelheit besnijt
Ende men doget hevet mare,
Diemen vint ter werelt wijt,
Want si talder stont verblijt,
Ghelijc oft al haer ware.
Haer hope nemmermeere gelijdt.
Die aldus sijn lijf verslijt
Maect sine zinne clare,
Ende en es geen futselare.

Die derde minne eyscht den tijt,
Also die nature ontbijdt
Die bloyende iare.
Dats de edelste delijt,
Alse hare scamelheit besnijt
Ende men doget hevet mare,
Diemen vint ter werelt wijt,
Want si talre stont verblijt,
Ghelijc ocht al hare ware.
Har hope nemmermeer gelijt.
Die aldus sijn lijf verslijt
Maect sine sinne clare
Ende hines geen futselare.

Die derde minne eeschet de tijt,
Alse die nature ontbijt
Die bloeiende jare.
Dat es tedelste delijt —
Alse hare scamelheit besnijt,
Ende men trouwe hevet mare —
Dat men vint ter werelt wijt,

(Fragment Goetschalckx.) **(Hs. van Heber, te Gent.)**

(Uitg. Franck-Verdam.)

Want soe talre stont verblijt,
Alse oft al hare ware.
Haer hope nemmermeer teglijt.
Die aldus sijn lijf verslijt,
Maect sine sinne clare;
Hi nes gheen futselare.

(**34**)

Minne es, alsmen bescreven vint,
Cracht die .ij. herten tsamen bint
In eenen reynen wane;
Datte minne hetet blint
Comt dat menege es soe kint,
Datti hem laet verspanenen.
Sine connen minnen niet een twint,
Die wandel sijn als de wint:
Si rollen buten banen.
Ic waen mer soe vele vint
Minners in trouwen gehinct,
Alse doet zwart swanen.
Dus laet haer minne af planen

Minne, alsoe men bescreven vint,
Es cracht die twee herten te gadere bint
In enen reenen wane;
Dat die minne heetet blint
Comt dat menech es soe kint,
Dat hi hem laet verspanen.
Sine connen minnen niet eentwint,
Die wandel sijn als die wint:
Si rolien buten banen.
Ic wane mer also vele vint
Minneren in trouwen gehint,
Alst doet swerter swanen.
Dus laet har minne af planen

Minne es, alse men bescreven vint,
Cracht die twee herten tsamen bint
In een rene wanen.
Dattie minne hetet blint,
Comt dat menich es so kint,
Dat hi hem laet verspanen.
Sine connen minnen niet een twint,
Die wandel sijn alse die wint,
Si rollen buter banen.
Ic wane, mer also vele vint

(Fragment Goetschalckx.) (Hs. van Heber, te Gent)

(Uitg. Franck-Verdam.)

Minres in trouwen gheïnt,
Alse men doet swarter swanen.
Dus laet haer minne afplanen. » »

(35)

Merten, du heves berecht :
Het seit heere ende knecht (1),
Vrouwen ende joffrouwen,
In sanghe, in rime slecht,
Datsi met minnen sijn verplecht
. . . .
Mi dunct dat alde werelt vecht
Iegen der reinder minnen plecht
Ende volgen der ontrouwen.
Menich seit nu ende echt :
« Mijn sin es aen u gehect
« Soe zeere, ic waen bedouwen ».
Achter maken si de mouwen.

Merten, du heefs mi wel berecht :
Het seggen heren ende cnecht,
Vrouwen ende ioffrouwen,
In sange ende in rime slecht,
Dat si met minnen sijn verplecht,
Ende men caens niet gescouwen.
Mi dunct dat die werelt vecht
Jegen der reinre minnen lecht
Ende volgen der ontrouwen.
Menech seecht nu ende echt :
« Mijn sin es ane u gehecht
« So seere, ic wane bedouwen ».
Achter maken si de mouwen.

» Martijn, ic ben wel berecht :
Het seghet al, heren ende knecht,
Vrouwen ende joncfrouwen,
In sanghe ende in rime slecht,
Dat si met minnen sijn verplecht,
Ende men cans niet bescouwen.
Mi dinke dat al die werelt vecht
Jeghen der reenre minnen lecht
Ende volghen ontrouwen.

(1) Op het einde van fol. 1, col. 2, staat er een regel met de woorden « Vrouwen ende ioncvrouwen ».

(Fragment Goetschalckx.) (Hs. van Heber, te Gent.)

(Uitg. Franck-Verdam.)

Menich seghet nu ende echt :
» Mijn sin is ane u ghehecht
So sere, ic wane bedouwen »;
Achtre maken si de mouwen.

(36)

(M)erten, du heves mi gevraget,
Ic antwerde ende verdraget,
Ic wilt, Merten, verdragen.
Waendi, dat mi wel behaget,
Dattu mi dus heves geiaget?
Neent! Wistict wien clagen!
Merten, vrient, wat hulpt geclaget?
Vraget dattu wils, ic verdraget.
Ic wilt al verdragen.
God hulpe mi, want Hi vermacht,
Dat mijn sin werde gevaget,
Dat di moet behagen.
Ic wille danwerde (*sic*) wagen.

Iacob, du heefs mi altoes gevraecht,
* Ende ic antwerde ende verdraecht.
Nu willic, Merten, vragen :
Waendi, dats mi wel behaecht,
Dattu mi dus heefs gheiaecht?
Neent! Wistics wien clagen!
Merten, vrient, wat holpt geclaecht?
Vraecht dattu wils ende gewaecht.
Ic wilt al verdragen.
God helpe mi, want Hi vermaecht,
Dat mijn sin so werde gevaecht,
Dats u moete behagen.
Ic wille dantwerde wagen.

» » Jacop, du hebs mi oit ghevraecht,
Ende ic antwoorde ende verdraecht,
Nu willic, Martijn, vraghen.
Waenstu, dat mi wel behaecht,
Dattu mi dus heves ghejaecht?
Neent, wistics wien claghen. » » —
» Martijn, vrient, wat helpt gheclaecht?
Vrach dattu wilt, ende ic waecht,
Ic wilt al verdraghen.
God helpe mi, want hi vermaecht,
Dat mijn sin so werde ghevaecht,
Dats di moete behaghen.
Ic wille dantwoorde waghen. »

* Fol. 106 *a*.

(Fragment Goetschalckx.) (Hs. van Heber, te Gent)

(Uitg. Franck-Verdam.)

(**37**)

(Iacob, nu berecht mi,
Oft dat volc al comen si
Vanden iersten Adame,
Twi es deen edel, dander vri,
Die der (*sic*) eygen man daerbi?
Wanen quam ons desen name?
Twi seitmen toten dorper : « Tfi !
« Ganc wech, God onneere di !
« Du best der werelt scame ! »
Die edel hevet al tgrecri ;
Men seit : « Willecome ghi ! »
Dat doet dat ic mi vergrame,
Want het dunct mi ontame.

Iacob, nu berecht mi,
Ochte tfolc alcomen si
Vanden iersten Adame,
Twi es deen edel, dander vri,
De derde eygen man daerbi?
Wanen quam desen name?
Twi seit men toten dorper : « Fi!
« Ganc wech, God onneere di!
« Du best der werelt scame ! »
Die edele heeft al tgrecri ;
Men seit : « Willecome gi ! »
Dit doet dat ic vergrame,
Want het dunct mi ontame.

» Lieve Jacop, so berecht mi :
Of dat volc al comen si
Van den eersten Adame,
Twi es deen edel, dander vri,
Die derde eighin man daerbi?
Wanen quam dese name?
Twi seghemen ten dorpere : » spi!
Ganc wech! God onnere di!
Du best der werelt scame » ?
Die edele hevet al tghecri :
Men seghet : » willecome ghi! »
Dits dies ic mi vergrame,
Want het dinct mi ontame. » »

(Fragment Goetschalckx.)

(M)erten, de menege es bedect
Die dinc daer sijn sin op mect,
Ende du vrages wel verre.
Al hevet een persemer geplect
Ende den thare ontrect (*sic*),
Hi wilt sonder merre
Onder die edel zijn getrect.
. . . .
Tgelt cl   vanden terre.
Dits de dinc die liede wect,
Fol. 2, col. 2.
Dat menich tsine te winne trect
Ende maecter Gode om erre,
Ende die ziele in werre.

(Hs. van Heber, te Gent.)

(Uitg. Franck-Verdam.)

(38)

Merten, menegen es bedect
Die dinc daer u sin op mect,
Ende gi vraecht wel verre.
Al heeft een persemier geblect
Ende den lieden thare ontplect
Hi wilt nochtan sonder merre
Onder dedele sijn getrect.
Al ware hi dusentech werf bevlect
Tgelt claertene vanden terre.
Dits de dinc die de liede wect,
Dat menech tsine(1)tewinnene trect
Ende maecter Gode mede erre,
Ende die siele in werre.

» Martijn, den meneghen es bedect
Die dinc, daer dijn sin up mect,
Ende du vraghes wel verre.
Want hevet een persemier gheblect
Enten lieden thare ontpect,
So wille hi sonder merre
Onder die edele sijn ghetrect;
Al ware hi dusentfout bevlect,
Tghelt claerten van den terre.
Dits die dinc, die liede wect
Dat menich tsijn te winne trect
Ende maecter God om erre,
Entie siele in werre.

---

(1) Op den kant, met een verwijzingsteeken, dat in den tekst boven « *tsine* » herhaald is : « *sin* ».

(Fragment Goetschalckx.) **(Hs. van Heber, te Gent.)**

(Uitg. Franck-Verdam.)

(39)

(S)elc waent, dat volc eygijn
Comen es van den quaden Caym,
Die vermorde Abelle,
Ende dien God verdoemt hiet sijn.
Dits niet waer, Mertijn,
Bi redenen die ic spelle.
Want ons scryft de bibele fijn,
Dat al dat geslachte sijn
Verdranc die deluvie felle.
Macr dat dorperlijc venijn,
Dat Caym droech, es an scijn
Van menegen, die ic spelle,
Van herten sine geselle.

Selc waent, dat dat volc eyghin
Comen es van den quaden Caym,
Die vermoerdde Abelle,
Ende dien God verdoemt hiet sijn.
Dit en es niet waer, Mertijn,
Bi redenen die ic u telle.
Want ons scrijft die bibel fijn,
Dat aldat geslechte sijn
Verdranc in die deluvie felle.
Maer scalc dorperlec venijn,
* Dat Caym droech, es anschyn
An menegen, die ic spelle,
Van herten sijn geselle.

Sulc waent dat tfolc eighijn
Comen es van den quaden Caijn,
Die vermoorde Abelle,
Ende dien God verdoemt hiet sijn.
Dit en es niet waer, Martijn,
Bi redene, die ic telle:
Want al dat gheslachte sijn,
Scrivet ons die bibele fijn,
Verdranc die lovie felle;
Macr tfalsche dorperlijc venijn,
Dat Cayn droech, dats noch anschijn
An meneghen, die ic spelle
Van herten sijn gheselle.

* Fol. 106 *b*.

(Fragment Goetschalckx.)

(S)elcwaent dat vanden quaden [Cam,
Die Noe, sijn vader, was gram,
Dat hine niet ende (*sic*) decte,
Dat eygen volc van hem quam,
Want des vaders vloec mesquam.
Hi doelde diere op mecte.
Al valt dattie goede ram
Dicke vint dongave lam,
Dats der rudarise secte.
Vanden edelen Abraham,
Quam eygen volc, soe ic vernam,
Dat oit ter eeren trecte
Ende hem noyt en bevlecte.

(Hs. van Heber, te Gent.)

Selc waent dat vanden quaden [Cham,
Daer Noe, sijn vader, op was gram,
Omdat hine niet en decte,
Dat deygijn volc van hem quam,
Want svaders vloec hem mesquam.
Hi doelde diere op mecte.
Al vintmen dat die goede ram
Dicwile wint dongave lam,
Dits der rudarise secte.
Vanden edelen Abraham,
Quam eygijn volc, alsic vernam,
Dat oyt ter eren trecte
Ende hem noyt en bevlecte.

(Uitg. Franck-Verdam.)

(40)

Sulc waent dat van den quaden Cham,
Dien Noë, sijn vader, was gram,
Want hine niet en decte,
Dat eighin volc van hem quam,
Want hem svader vloec mesquam :
Hi doolde, diere up mecte;
Al vintmen dat dongave ram
Dicken wint dongave lam,
Dits der rudarise secte.
Van den edelen Abraham
Quam eighin volc, als ic vernam,
Die oint ter eren trecte
Ende noit hem bevlecte.

(Fragment Goetschalckx.)

Merten, tuusche loy vertelt,
Dat van ongerecht gewelt
Eygendom es comen.
Als een prinse wan wijch op tfelt,
Tfolc, datmen te live helt,
Dedemen verdoemen
Ende vercopen om gelt:
Dats volc, datmen eygen scelt
Ende scalc hoert noemen.
Natuere gaet haren telt,
Maer aventuere vast ende smelt
. . . .
Tonneeren hem somen.

(Hs. van Heber, te Gent.)

Merten, dwalsche loy vertelt,
Dat van ongerechter gewelt
Eygendoem es comen.
Als .i. prince verwan op tfelt,
Ende sine viande hadde gevelt,
Dat hiet hi verdoemen
Ende vercopen omme gelt :
Dats tfolc, dat men eygen scelt,
Ende dat men scalc hort noemen.
Nature gaet haren rechten telt,
Maer avonture wast ende smelt
Menegen te vromen
Ende tonneeren hen somen.

(Uitg. Franck-Verdam.)

(41)

Martijn, dat duutsche loy vertelt,
Dat van onrechtre ghewelt
Eighindoem es comen.
Alse een prinche wan wijch up tfelt,
Tfolc, datmen te live helt,
Dat dede hi verdomen
Ende vercopen omme ghelt.
Dits volc, dat men eighin schelt
Ende men scalc hoort nomen.
Nature gaet haren rechten telt,
Maer aventure wast ende smelt
Meneghen te vromen
Ende tonneren hem somen.

(Fragment Goetschalckx.) | **(Hs. van Heber, te Gent.)**

(Uitg. Franck-Verdam.)

(42)

God doget om ons mesdaet,
Dat een geslachte ter neder gaet
. . . .

God gedoeget dor onse mesdaet
Dat deen geslechte te nieute gaet
. . . .

God ghedoghet om onse mesdaet,
Dat één gheslachte neder gaet
. . . .

---

(49)

. . . .
Fol. 4, col. 1. Gaf dit wandel ertsche goet
Der menscheit ghemeene,
Datter mede waest
Ende gecl
Ende leve
Nu es g   verwoet,
Dat elc set sinen moet
Om te heb   alleene.
Hier om sturtmen smenschen bloet,
Hier om stichtmen metter spoet
Borge ende hoge steene
Meneghen ten weene.

* . . . .
Gaf dit wandel erdsche goet
Der menscheit gemeene,
Datter mede soude sijn gevoet
Ende ghecleedt ende gescoet,
Ende leven soude reene.
Nu es gierecheit so verwoet
Dat elc set sinen moet,
Om al te hebbene alleene.
Hier omme stortmen menschen bloet
Ende stichtmen metter spoet
Borge ende hoeghe steene,
Menegen te weene.

. . . .
Gaf dat wandel ertsche goet
Den menscheit ghemene,
Dattere mede ware ghevoet

---

* Fol. 107 *b*.

(Fragment Goetschalckx.) (Hs. van Heber, te Gent.)

(Uitg. Franck-Verdam.)

Ende ghecleet ende ghescoet
Ende leven soude rene.
Nu es ghierecheit so verwoet,
Dat elc settet sinen moet,
Omme al te hebbene allene.
Hier omme stortmen menschenbloet,
Hier omme stichtmen metter spoet
Borghe ende hoghe stene
Meneghen te wene. »

(50)

Iacop, ic heb wel verstaen
Dat dit waer es, sonder waen,
Dattu heves ontbonden.
Goets es genoech, lietment gaen
Int gemeen ende hem ontfaen,
Die arme werden vonden.
Dus viele al orloge zaen,
Dus mochmen de ziele dwaen
Ende claren vanden sonden.
Miltheit hevet haer macht gedaen
Vrecheit leert die werelt vlaen :
Dit proeven ende orconden
Die winners vanden ponden.

Iacob, ic hebbe wel verstaen,
Dat dit waer es sonder waen,
Dattu heefs ontbonden.
Goets es genoech, lietement gaen
In tghemeene ende hem ontfaen,
Die arm worde vonden.
Dus viele alle orloge saen,
So mochtemen die siele dwaen
Ende claren vanden sonden.
Meltheit heeft haer macht gedaen,
Vrecheit leert die werelt vlaen :
⁂ Dit proeven ende orconden
De meesters vanden ponden.

» » *Jacop, ic hebbe wel verstaen*
Dat het waer es sonder waen,
Dattu hier heves ontbonden.
Goets es ghenoech, lietment gaen
Int ghemene ende hem ontfaen,
Die aerme worden vonden.
Dus viele alle orloghe saen,

⁂ Fol. 108 *a*.

(Fragment Goetschalckx.) **(Hs. van Heber, te Gent.)**

(Uitg. Franck-Verdam.)

Dus mochtmen die siele dwaen
Ende claren van den sonden.
Miltheit heeft hare macht ghedaen,
Vrecheit leert die werelt vlaen;
Dit proeven ende orconden
Die minres van den ponden.

(51)

Iacop, een dinc maect mi cont:
Alse een mensche wert gewont
Van gerechter minnen,
Doet der ogen wandel vont,
Oft comt uter herten gront,
Dit evel ten beghinne?
Ic liet mi costen wel een pont
Ende icts wijs werde deser stont;
Maect mi des een inne.
Mijn herte blivet ongesont,
Mi en besceede dit dijn mont,
Want en es niet wijsheit dinne,
Na dat ic redenne kinne.

Iacob, een dinc maect mi cont:
Alse die mensche wert gewont
Van gerechter minnen,
Doet der ogen wandel vont,
Ocht comet uter herten gront
Dit evel ten beginne?
Ic liet mi costen wel een pont
Ende ics vroet ware te deser stont.
Maect mi dies een inne.
Mijn herte blivet ongesont,
Mi en besceede dit dijn mont.
En es niet wijsheit dinne,
Na dat ic redene kinne.

Jacop, ene dinc mac mi cont:
Alse die mensche wert ghewont
Van gherechtre minne,
Doet der oghen wandel vont,
Of comet uter herten gront
Dit evel te beghinne?
Ic liet mi costen wel een pont,
Ende ics vroet ware teser stont;
Mac mi dies in inne!
Mine redene blivet onghesont,
Mine bescheede dit dijn mont;
Ennes wijsheit niet dinne,
Naer dat ic redene kinne. » »

(Fragment Goetschalckx.)

(Uitg. Franck-Verdam.)

(52)

Merten, du best een vremt druut,
Du sprekes als een Vriese ruut,
Die noch noit en minde.
Alderhande edel fruut
Comt van minnen uut ende uut,
Dat noit dorper en kinde.
Hem mach hulpen geen cruut,
Die stille mint of over luut,
Dan hem devel toe sinde.
Der herten enter ogen virtuut
Willic dat hier bi si beduut.
Proef hoe ic dit ontbinde
Ende te redene vinde.

(Hs. van Heber, te Gent.)

Merten, du bes een vremt druut,
Du sprects als een vriese ruut,
Die noch noyt en minde.
Alderhande edel fruut
Comt van minnen ute ende uut,
Dat noyt dorper en kinde.
Hem en can gelpen els geen cruut,
Die stille mint ofte over luut,
Dan die hem devel toe sinde.
Der herten ende der ogen viertuut
Willic dat hier bi si beduut.
Proeft hoe ic dit ontbinde
Ende de redene ondervinde.

» Martijn, du best een vreemt druut,
Du sprekes alse een Vriese ruut,
Die noch noit en minde.
Alrehande edele fruut
Comt van minnen uut ende uut,
Die noit dorper en kinde.
Hem can ghehelpen el gheen cruut,
Die stille mint of overluut,
Dan hem tevel toesinde.
Der herten enter oghen virtuut
Willic dat hier mede si beduut.
Proef, of ic dit ontbinde
Entie redene bevinde!

(Hs. van Heber, te Gent.)

(53)

Een swaer orloge ende een zwaer [strijt
Ende daertoe een ewelijc nijt
Es tusschen therte ende oogen.
Therte den ogen verwijt :
« Du best die mijns niet vermijt,
Bedi benic bedrogen.
Du best emmer open wijt
Elker sonden, die vore di lijt.
Bedi benic dorvlogen.
Sluut u dore tenegher tijt,
Daer soe menich dief vore lijt.
Bedi ben ic bedroghen.
Dat clagic minen ogen. »

(Fragment Goetschalckx.)

Een swaer orloge ende een swaer [strijt,
Ende daer toe een vreselec nijt
Es tusschen der herten ende den [ogen.
Therte den ogen verwijt :
« Du bes die mijns niet en vermijt,
Bi di benic bedroegen.
Du bes emmer open wijt
Elker sonden, die vore di lijt.
Bestu vrient, dits ongelogen.
Sluut dijn doren teneger tijt,
Daer so menech dief vore lijt.
Oftic werde dore vlogen.
Dies clagic den hogen.

(Uitg. Franck-Verdam.)

Een swaer orloghe ende een swaer strijt
Ende daertoe een ewelijc nijt
Es tusschen der herten enten oghen.
Die herte den oghe verwijt :
» Du best, die mijns niet ne vermijt,
Bi di bem ic bedroghen.
Du best emmer open wijt
Elker sonden, die vor di lijt.
Du best vrient? dits ghelogheen.
Sluut dine dore tenegher tijt,
Daer so menich dief voren lijt.
Bi di bem ic doorvloghen;
Dies claghic den hoghen.

(54)

(Fragment Goetschalckx)

Wapen, vriendelijc viant!
Dor u dogic menegen pant
Ende meneghe coude.
Wapen, dat natuere di vant!
Waer di verboden huus ende lant
Ende des menschen houde,
Sone bonde mi geen bant.
Lichter waeric dan een sant,
Algader mine scoude.
Men stake bat uut metter hant
Ende versmorde sulken pant
Onder donreyne moude,
Op dat natuere woude.

(Hs. van Heber, te Gent)

Wapen, vriendelec viant!
Dor di doegic menegen pant
Ende wel menech coude.
Wapen, dat nature dit vant!
Ware di verboden huus ende lant
Ende des menschen houde,
So en bonde mi geen bant.
Lichter waren dan .i. sant
Algader mine scoude.
Men stake bat uut metter hant
* Ende versmorde selken pant
Onder donreine moude,
Op dat nature woude.

(Uitg. Franck-Verdam.)

Wapene, vriendelijc vijant!
Dor di doghic meneghen brant
Ende meneghe coude.
Wapene, datti nature vant!
Waerdi verboden huus ende lant
Ende des menschen houde,
So ne bonde mi gheen bant,
Lichtre ware dan een sant
Al gader mine scoude.
Men stake bet uut metter hant
Ende versmoorde sulken pant
Onder donrene moude,
Up dat nature woude. »

---

* Fol. 108 *b*.

(Fragment Goetschalckx.)

(Hs. van Heber, te Gen

(Uitg. Franck-Verdam.)

(55)

(1) Ttherte sweech, doge sprac :
« Ic waen u sins gebrac,
Vrouwe coninghinne,
Dat ghi mi tijt u ongemac,
Want mi noit tuwaert lac
Een stof, al quaemt mi inne.
Alsmen mi somtijt ute stac,
Want docht daerna tsmenscen sac?
Sijn welvaren es dunne,
Sonder noet maecti gecrac,
Ende werpt op mi uwen hac,
Ende ic u vrouwe kinne
Ende mijn godinne. »

Therte sweech ende [illegible]
« Mi dunct dat u sins ge[illegible]
Vrouwe coninginne,
Dat gi mi tijt u ongemac,
Want van mi quam di[illegible]
Een stof, al quaemt mi [illegible]
Als men mi somwile uut [illegible]
Wat dochte daerna smen[illegible]
Sijn welvaren was dinne.
Sonder noet maecti ge[illegible]
Ende werpt op mi al uw[illegible]
Ende ic u, vrouwe, kinn[illegible]
Als over mine godinne. »

Die herte sweech ende toghe sprac :
» » Mi dinct, dat u sin ghebrac,
Vrouwe coninghinne,
Dat ghi mi tiët u onghemac,
Want noit van mi tuwaert lac
Een stof, al quaemt mi inne.
Alsemen mi somwile ute stac,
Wat dochte daerna smeinschen sac?
Sijn welvaren was dinne.
Sonder noot maecti ghecrac
Ende werpt up mi uwen hac,
Ende ic u vrouwe kinne
Ende mine godinne.

(1) Er staat duidelijk *Ttherte!* Als men 't blad voor 't licht h[illegible] men de T zeer wel zien.

(Fragment Goetschalckx.) **(Hs. van Heber, te Gent.)**

(Uitg. Franck-Verdam.)

(9)

. . . .
Dat hem can gehulpen yet,
Hine doelt, alse hi wel ziet;
Sine (*sic*) conste sijn herte bedwingen,
Hi sterf bi desen dingen.

. . . .
* Dat hem conste gehulpen iet,
Hi doelde also hi selve siet (1).
Hine conste sijn herte bedwingen,
Hine sterf bi desen dingen.

Dander Martijn.

. . . .
Dat hem can ghehelpen iet.
Hi doolt, alse hi wel selve ghiet;
Hine constem niet bedwinghen,
Hine staerf bi desen dinghen.

(10)

Medea toent ons selve dat,
Die rovede ende stal haers vader
Ende sloech haeren broeder [scat
Om Nasoen, dies haer cume bat.
Si liet conincrike ende stat,
Vader, suster, moeder.
Nochtan, daer si alleene sat,
Wijsde haer reden den rechten pat,
Al volgde si den loeder;
Maer therte was haer soe mat,
Daer minne in maecte een gat :
Wille hilt den roeder,
Al was reden vroeder.

Medea toecht ons selve dat,
Die roefde ende stal hars vader scat
Ende versloech haren broeder,
Om Iasoene, dies hare cume bat.
Si liet conincrike ende scat,
Vader, suster, broeder.
Nochtan daer si selve sat,
Wijsde har redene den rechten pat,
Al volge si den loeder;
Maer therte, dat was hare so mat,
Daer minne in hadde gemaect een
Wille hilt den roeder, [gat :
Al was de redene vroeder.

---

(1) In het Hs. van Heber, staat « *ghi* » boven het woord « *hi* », en « *ghiet* » boven « *siet* ».
* Fol. 112 *b*.

Fragment Goetschalckx.) **(Hs. van Heber, te Gent)**

(Uitg. Franck-Verdam.)

Medea toghet ons selve dat,
Die rovede ende stal haers vader scat
Ende versloech haren broeder
Om Jasoene, dies haer cume bat.
Soe liet conincrike ende stat,
Vader, suster ende moeder.
Nochtan, daer soe allene sat,
Wijsde hare redene den rechten pat,
Al volghede soe den loeder.
Maer therte was hare so mat,
Daer minne in hadde ghemaect een gat:
Wille hilt den roeder,
Al was die redene vroeder.

(11)

Exempel vindic sonder getal,
Die met mi souden lien al,
Dat ic haer dleven gave,
Die mi rovede ende stal.
Jacop, maec geen gescal.
Hier scedix niet ave,
Al tfolc dat woent sonder getal,
Beide op berch ende int dal,
Coninc, hertoge, grave.
Haer proeven wert hier iegen smal:
Hinc sal di niet wert sijn een bal
Ghevult met cave.
Soe hulpe mi Sente Bave!

Exempel vindic sonder getal,
Die met mi souden lien al,
Dat ic hare dleven gave,
Die mi therte roefde ende stal.
Jacop, en maect mi geen gescal.
Hier en schedics niet ave,
Al tfolc dat woent sonder getal,
Jn borge, in steden over al,
Coninc, hertoge ende grave.
Dijn proeven ware hier iegensmal:
En sal di niet wert sijn enen bal,
Al gevult met cave.
Also hulpe mi Sente Bave!

(Fragment Goetschalckx.) (Hs. van Heber, te Gent)

(Uitg Franck-Verdam.)

Exempel vindic sonder ghetal,
Die met mi souden liën al,
Dat ic hare tleven gave,
Die mi therte rovede ende stal.
Jacop, mac mi gheen ghescal!
Hier en schedics niet ave.
Al tfolc, dat woont sonder ghetal
Bede up berch ende in dal,
Eist coninc ofte grave:
Sijn proeven wert hier jeghen smal,
Hen sal niet wert sijn een bal
Ghevullet met drave.
Also helpe mi sente Bave! » »

(12)

Merten, du best .j. stont (*sic*) (1) [seriant.	Mertijn, du bes een stout seriant.
Dats een vast knoep ende bant,	Dats een vast cnoep ende een vast [bant,
Die niemen can ontbinden.	Die niemen en can ontbinden.
Die cnoep die Alexander vant,	Dien cnoep dien Alexander vant
Ontknochte zijn swaert niet sijn hant,	Ontcnoechte sijn swert metter hant,
Alse hijs hem wilde bewinden.	Als hijs hem woude bewinden.
Laet mi genaken uwen cant,	Laet mi genaken an dinen cant,
Men sal u wijsheit te hant	Men sal dijn vroetscap alte hant
Tellen metten kinden.	Tellen metten kinde.
Also vele als dieden mach. j. sant	Also vele als dieden mach een sant
Jegen Casselberch in Vlaenderlant,	Jegen Casselberch in Vlaender lant,
Sal dieden hier u vinden,	Sal dieden mi dijn vinden,
Al waendi mi verblinden.	Al waendi mi verblinden.

(1) *sic.* Lees *stout.*

(Fragment Goetschalckx.)

(Hs. van Heber. te Gent.)

(Uitg. Franck-Verdam.)

» Martijn, du best een stout seriant.
Dats een vast cnoop ende een vast bant,
Die niemen mach ontbinden.
Die cnoop, die Alexander vant,
Ontcnochte sijn swaert, niet sijn hant,
Alse hijs hem wilde bewinden.
Laet mi ghenaken an uwen cant,
Men sal u vroetscap te hant
Tellen metten kinden.
Also vele, alse dieden mach een sant
Jeghen Casselberghe in Vlaenderlant
Sal dieden hier u vinden,
Al waendi mi verblinden.

(13)

Ghi wilt sterken uwe wort,
Die gi met favelen brinct vort
Ende met poterien.
Oft Medea dede mort
Fol. 5, col. 2. Ende hem Narsisus hevet versmort,
Dats minne van sottien.
Minne ende datter toe hort
Was met sonden noit becort
. . . .
. . . .
Hine mach niet sijn verdort.
Des selen met lien
Die meesters van clergien.

Ghi wilt sterken uwe woert,
Die gi met favelen bringet vort,
Ende met potrien.
Ofte Medea dede moert,
Ende Narsius hem heeft versmoert,
⁂ Dits minne van sottien.
Dit woert minne ende datter toe behoert
En was met sonden nie becoert
Noch met ribaudien.
Wien so reine minne begoert,
Hine mach niet sijn verdoert.
Dies selen met mi lien
Die meesters van clercgien.

Ghi wilt sterken uwe woort,
Die ghi nu hier bringhet voort,
Met truffen ende poëtriën.

⁂ Fol. 112 bis a.

(Fragment Goetschalckx.) (Hs. van Heber, te Gent.)

(Uitg. Franck-Verdam.)

Of Medea dede moort,
Ende hem Narchisus hevet versmoort,
Dats minne van sottiën.
Dit woort minne ende datter toe hoort
En was met sonden noit begoort
Noch met ribaudiën.
Wien dat reine minne becoort,
Diene mach niet sijn bedoort.
Dies sullen met mi liën
Die meesters van clergiën.

(14)

Les doude ende dnuwe testament
Ende besich al omtrint
Alle die heilege liede.
Wie was met minnen ie gescent?
Wie maecte oit minne blent
Die aen Gode giede?
Si minne vrouwen wel bekint,
Scoen, wijs, op selc covent,
Dat hem God eer beriede.
Al dogeder omme selc torment,
Selc als minne der ioget toesint.
Wie waest diere af messciede
Ghelijc heidenen diede?

Les doude ende dnuwe testament,
Ende besich al omtrent
Alle die heilege liede.
Wie was van minnen nie gescent?
Wie maecte minne nie blent,
Die ane Gode giede?
Si minden vrouwen wel bekent,
Scoene ende wijs op selc covent,
Dat hen God oer beriede.
Al doechder omme selc torment,
Alselc als minne der iocht toesent.
Wien waest dier af messciede,
Ghelijc den heidenen diede?

Les toude ende tnieuwe testament
Ende besic al omtrent
Alle die heleghe liede:
Wie was van minnen oint gheschent?
Wien maecte oint minne blent,
Die ane Gode ghiede?
Si minden vrouwen wel bekent,

(Fragment Goetschalckx.) **(Hs. van Heber, te Gent.)**

(Uitg. Franck-Verdam.)

Scone ende edel, up sulc covent,
Dat hem God oir beriede.
Al doghedcr omme somich torment,
Sulc alse minne der joghet sent:
Wie was diere of messchiede
Ghelijc heidinen diede?

(15)

Abraham was vrouwe Saren man,
Die sine amie verheffen began
Boven siere vrouwen;
Daer was geen houden an,
Hi dedese wech, reden verwan,
Ende volgde der ontrouwen.
Geen heylich wijf no man ende (1)
Minnen sonder redene dan. [can
Dit mach men wel bescouwen.
Selke minneers gevic den ban,
Die metter minne maken gespan.
Dese minne vol rouwen,
Dese minneers willic blouwen.

Abraham was vrou Saren man,
Sine amie verheffen began,
Hare boven harre vrouwen.
Daer en was geen houden an,
Hi deedse wech om redene daer van
Sijn herte was vol trouwen.
Negeen heilech man noch wijf en can
Gheminnen sonder redene dan.
Dat mach men wel bescouwen.
Alselken minneren gevic den ban,
Die metter mesdaet maken gespan.
Daer minne es vol rouwen.
Alselke minneren willic blouwen.

Abraham was ver Saren man.
Doe sine amiē heffen began
Boven haerre vrouwen,
Daer en was gheen houden an,
Hine dedese wech, want redene verwan
Ende sine herte vul trouwen.
Gheen edel man no wijs en can
Minnen sonder redene dan;
Dit mach men wel bescouwen.
Sulke minres ghenieten den ban,

(1) *Sic.* Lees *en.*

(Fragment Goetschalckx.) (Hs. van Heber, te Gent.)

(Uitg. Franck-Verdam.)

Die metter mesdact maken ghespan;
Die minres willic blouwen,
Want dats minne vul rouwen.

(16)

Of ic dan sette minen sin
Daer ic ende(1) mach meer no min
Aen winnen dan scade,
Ende mi een ander hevet in,
Dat haer selven ende haer gespin
Mi an vroech ende spade,
Mi dunc dat ic meer sculdich bin
Haer, die mi coes int beghin
Ende ane mi blijft gestade,
Dan haer, die fierlijc haren kin
. . . .

Ochte ic dan sette minen sin,
Daer ic en mach no meer no min
Ane winnen el dan scade,
Ende mi ene andere so heeft in,
Dat si har selve ende al gewin
Mi an vroech ende spade,
Mi dunct dat ic meer sculdech bin
Hare die mi coes in dbegin
Ende ane mi blijft gestade,
Dan hare die fierlec haren kin
. . . .

Of ic dan sette minen sin
Daer ic en mach meer no min
An winnen dan scade,
Ende mi ene andere so hevet in,
Dat soe haer selven ende al ghewin
Mi jan vroc ende spade:
Mi dinke, dat ic meer sculdich bin
Hare, die mi coos int beghin
Ende ane mi blivet ghestade,
Dan hare, die fierlike haren kin
. . . .

(1) *Sic.* Lees *en.*

(Fragment Goetschalckx.)	(Hs. van Heber, te Gent)
. . . .	. . . .
Fol. 7, col. 1. Dus mach siere naturen	* Dus en mach siere naturen
Gheen genade gebueren.	Negeene genade gebueren.

(Uitg. Franck-Verdam.)

. . . .

Dus en mach sire naturen
Ghene ghenade gheburen.

(24)

Datmen dit bi redenen weet,	Ocht men dit bi redenen weet,
Dat God niemen hevet leet :	Dat God niemene en heeft leet :
Wien geeft Hi dlange leven?	Wien geeft hi dlange leven?
Soe den genen die gereet	So den genen die Hem es wreet,
. . . .	So die Hem met sinne heet
Ende onderdaen es bleven?	*2 Onderdaen es bleven?
Ic der seggen op minen eet :	Ic der wel seggen op minen eet :
Sijn hovescheit es ongecleet	Sine hovescheit ware ongecleet,
Lieti den genen sneven	Liete Hi den genen sneven,
Die te sinen dienste steet.	Die al te sinen dienste steet.
Des gelijc willic gereet	Dies gelike willic gereet
Den loen haer weder geven,	Den loen hare weder geven,
Die dore mi lust te leven.	Die dore mi lust leven.

Of men dit bi redenen weet,
Dat God niemene hevet leet:
Wien ghevet hi tlanghe leven?
So den ghenen, die hem es wreet,
So die hem met minnen heet
Onderdaen es bleven?
Ic dart wel segghen up minen eet:
Sine hovescheit ware onghecleet,
Liete hi den ghenen sneven,
Die al tsinen dienste steet.
Dies ghelijcs willic ghereet
Den loon hare weder gheven,
Die dor mi lust beven.

* Fol. 113*a*. — *2 Fol. 113*b*.

(Fragment Goetschalckx.)

(25)

God hevet al cleyn ende groet,
Dat de mensche hevet noet.
Dit proefmen met sinne.
Hi storte dor ons bloet roet
Ende geeft ons themelsche broet,
Op datmen weder minne.
Om genen weder stoet,
Daer ons nie sonde mede scoet,
Ne laet Hi ons daer inne.
Leggen wi thovet inden scoet
Ende smaken dan de doot,
Die ic mi soe hout kinne,
Oft mijn verstaen es dinne.

(Hs. van Heber, te Gent.)

God gevet al cleine ende groet,
Dies de mensche hevet noet.
Dit proeft men met sinne.
Hi storte om ons sijn bloet roet,
Ende Hi geeft ons themelsche broet,
Op dat menne weder mınne.
Om ne geenen weder stoet,
Daer ons sonde ie mede scoet,
En laet Hi ons daer inne.
Leggen wi thoeft in sinen scoet.
Soudt si smaken dan die doot,
Die ic mi so hout kinne,
So ware mijn vroeden dinne.

(Uitg. Franck-Verdam.)

God ghevet al, clene ende groot,
Dies die mensche hevet noot;
Dit proeft men bi sinne.
Hi storte dor ons sijn bloet root
Ende ghevet ons themelsche broot
Up dat men weder minne.
Door neghenen wederstoot,
Daer ons sonde oit mede scoot,
Ne laet hi ons daerinne,
Legghen wi thooft hem in den scoot.
Soude soe smaken dan die doot,
Die ic mi so hout kinne,
So ware mijn vroeden dinne. »

(Fragment Goetschalckx.)

Waerheit, Iacop, dits al waer,
Maer mi was te vinden zwaer,
Dattu hier heves ontbonden.
Ic lie verwonnen openbaer:
Mijn minne es zielen (*sic*)
Ende besmet met sonden.
Du seges daer an wel ende waer:
Reden hevet mijn waen ommaer,
Dat hebbic ondervonden.
Nu moet ons God bringen daer
Minne niet ent haer iaer,
Enten lesten stonden
Vrien met haeren wonden.

(Hs. van Heber, te Gent.)

(Uitg. Franck-Verdam.)

(26)

En trouwen, Iacob, dit es waer,
Maer mi was te vindene swaer,
Dattu mi heefs ontbonden.
Ic lie verwonnen oppenbaer.
Mine minne es sielen swaer (1),
Ende besmet met sonden.
Du segs daer ane wel ende waer:
Redene heeft minen waen ommaer,
Dit hebbic ondervonden.
Nu moete ons God bringen daer,
Daer minne niet en endt hare iaer,
Ende ten lesten stonden
Vrien met sinen wonden. Amen (2).

» » *Waerheit, Jacop, dits al claer;*
Maer het was mi te vindene swaer,
Dattu hier hebbes ontbonden.
Ic lië verwonnen openbaer:
Mine minne es der sielen vaer
Ende besmet met sonden.
Du seghes daer an wel ende waer:
Redene hevet minen waen ommaer,
Dit hebbic ondervonden.
Nu moete ons God ghebringhen daer,
Daer minne niet en ent haer jaer,
Enten lesten stonden
Vriën met sinen wonden! » »

---

(1) Op den kant staat daarvoor « *vaer* ».

(2) Hieronder staat in het Hs. Heber : « Hier es dander boec ute, die XXVI. clauselen in heeft. Ende hier volgt de derde boec ».

(Fragment Goetschalckx.) **(Hs. van Heber, te Gent.)**

(Uitg. Franck-Verdam.)

(1)

Die derde Merten boec.

Ic mane manne metten wiven,
Die dit lesen of scriven
Opden hoechten ban,
. . . .
Ende siere niet in en driven
Wort, lettere af no an.
Doen sijt oec, hem sal becliven
Minen ban : sine zelen afwriv[*en*]
Niet mogen nochtan.
Dits geen spot van ketiven,
Hets daer ic mi om liet ontliven,
Eer icker sciede van.
Nu leere die leeren can.

Ic mane manne metten wiven,
Die dit gedichte lesen ende scriven,
Op den hoechsten ban,
Dat sijt laten reene bliven,
Ende siere niet in en driven
Woert, lettere af ochte an.
Doen sijt oec, hen sal becliven
Mijn ban, ende sine selenne af wriven
Niet gemogen nochtan.
* Hens geen spot dit van katyven,
Hets daer ic mi liever om liete ont-[liven,
Eer icker sciede van.
Nu hore, die leeren can.

Van der Drievoudecheide.

Ic mane mannen metten wiven,
Dic dit sullen lesen of scriven,
Upten hoghesten ban,
Dat si dit dicht laten bliven
Rene, dat siere niet in en driven
Woort, lettre, af no an.
Doen sijt ooc, hem sal becliven
Mijn ban, ende si ne sulne afwriven
Niet moghen nochtan.
Hennes gheen spot dit van keitiven,
Hets daer ic mi omme liete ontliven,
Eer icker schiede van.
Nu hore die leren can!

* Fol. 114*a*.

(**Fragment Goetschalckx.**) (**Hs. van Heber, te Gent.**)

(**Uitg. Franck-Verdam.**)

(**2**)

(Fragment Goetschalckx.)

Iacop, wi hebben onderlinge
Gehandelt messelike ding[*e*].
Nu antwert mi op een.
Leere mi, eer ic di onspringe,
Hoe ic mijn herte daer toe dwinge
Hem te kinnen die wi vleen.
Ic lese somtijt ende singe:
Gode te kinnen bi sinen gehing[*e*]
Es leven sonder ween.
Dats waerheyt claer ende gehing[*e*],
Suptijl waer therte diet bevinge,
Want hoger dinc nes gheen.
Antwert tusschen ons tween.

(Hs. van Heber, te Gent.)

Iacob, wi hebben onderlinghe
Ghehandelt messelike dinge.
Nu antwerdt mi op een,
Ende leret mi, eer ic di ontspringe,
Hoe ic mijn herte daer toe dwinge
Te kinnene Hem dien wi vleen.
Ic lese somwile ende singe
Dat Gode te kinnene bi sinen gehinge,
Es leven sonder ween.
Dit es waerheit claer ende ginge,
Subtijl ware therte diet bevinge,
Want hoger dinc en es negeen.
Nu antwerdt mi tusschen ons tween.

(Uitg. Franck-Verdam.)

» » Jacop, wi hebben onderlinghe
Ghehandelt messelike dinghe,
Nu antwoort mi up een:
Lere mi, eer ic di ontspringhe,
Hoe ic mijn herte daertoe dwinghe,
Te kenne hem dien wi vleen.
Ic lese somwile ende singhe:
» Gode te kenne bi sinen ghehinghe
Es leven sonder ween. »
Dits waerheit claer ende ghinghe;
Subtijl ware therte, diet bevinghe,
Want hogher dinc nes gheen.
Nu antwoort onder ons tween! » »

(Fragment Goetschalckx.)

Merten, du vrages te hoge.
Al vlogic boven der inglen v[*loge*],
Boven Cerub ende Ceraph,
So wetic wel dat ic en moge
Berechten dat te vollen doge
Met werden (1) niet hier af.
Alle sinne sijn te droge,
Alle naturen, hoement poge,
Ne dogen niet een caf,
Dat haer enich te vollen doghe.
Maer verscarp dijns sins oge,
Hort wat natuere di gaf,
Horet in diere herten graf.

(Hs. van Heber, te Gent.)

Merten, du vrages te hoge.
Al vlogic boven der ingele vloge,
Boven Cherub ende Seraph,
So weetic wel dat icken moge
Berechten dat te vollen doge,
Met woerden niet hier af.
Alle sinne sijn te droege,
Alle creaturen, hoement poege,
En dogen niet een caf,
Dat harre enech te vollen doge.
Maer verscerp dijns sins oege,
Ende hore wat mi screfture gaf:
Houdet in dijnre herten graf.

(Uitg. Franck-Verdam.)

(3)

» Martijn, du vraghes wel hoghe.
Al vloghic boven der inghele vloghe,
Boven Cherub ende Seraf,
So wetic wel, dat ic en moghe
Berechten, dat te vullen doghe,
Met woorden hier af.
Alle sinne sijn te droghe;
Alle creaturen, hoemen poghe,
Ne doghen niet een caf,
Dat hare enich te vullen toghe.
Maer verscaerp dijns sinnes oghe,
Hore wat scrifture mi gaf,
Hout in diere herten graf!

1) Er staat duidelijk *w'dē* = werden. Zeker te lezen als: *worden*.

(Fragment Goetschalckx.)

(Hs. van Heber, te Gent.)

(Uitg. Franck-Verdam.)

(4)

(Fragment Goetschalckx.)

Moyses sprect in sinen boek[*en*] :
Beesten die den berch besoeke[*n*]
Moeten sijn ghescent.
Beeste es hi de wille roeken
Te nauwe om de godheit loe[*ken*].
Hets recht dat hijt beweent!
Du sout mi in allen hoeken
Met rinesonder valsch van doek[*en*].
. . . .
Es dit goet? Ic wane neent!
Fol. 8, col. 1. Waert goet, ic souder di om vloeken.
Ic wane, dijn herte meent
Dattu mi heves verbeent.

(Hs. van Heber, te Gent.)

Moyses sprect in sinen boeken :
Beesten die den berch besoeken
Moeten sijn gesteent.
Beeste es die mensche die wille roeken
Te nauwe om die godheit loeken.
Hets recht dat hijt beweent!
Du soecs mi in allen hoeken,
Met rimen sonder valscheit (1) van doeken.
Es dit goed? Ic wane neent!
Du tels mi metten wisen cloeken:
Waert goet, ic souder di om vloeken.
Ic wane dijn herte meent,
Dattu mi heefs verbeent.

(Uitg. Franck-Verdam.)

Moyses sprect in sinen boeken :
Beesten, die den berch besoeken,
Moeten sijn ghesteent.
Beeste es die mensche, die wille roeken,
Te naeuwe omme die Godheit loeken;
Hets recht dat hijt beweent.
Du soecs mi in allen hoeken
Met rime sonder valsch van doeken :
Es dit goet! Ic wane neent!
Du telles mi metten wisen, cloeken :
Waert goet? Ic souder di om vloeken;
Ic wane, dine herte meent,
Dattu mi heves verbeent. »

---

(1) Aan den kant staat er *vlas*, ter vervanging van het woord *valscheit*.

(Fragment Goetschalckx.) (Hs. van Heber, te Gent.)

(Uitg. Franck-Verdam.)

(5)

Iacop, dune salti niet vergramen,
Ic souts mi in mi selven scamen
Haddict oit gedocht.
Oec lie ic metti te samen,
Dat de hoecheit der hoger namen,
Niet te verre doech gesocht.
Al wert dat aile dingle quamen,
Sij conden de godheit niet gehamen.
Dits al af gecnocht.
Maer leere minen crancken sin la-[men
Gewont metter sonden bramen,
Van dattu vermocht,
Soe es minen wil volbrocht.

* Iacob, dune souts di niet vergramen.
Ic souts mi in mijn herte scamen,
Haddict oyt gedocht.
Occ lie ics met di te samen,
Dat die hoecheit der hoger namen
Te verre niet en doech gesocht.
Al waert dat alle dinge (*sic*) quamen,
Sine consten die godheit niet ge-[ramen.
Dits elken af gecnocht.
Maer leere minen crancken sin la-[men,
Ghewont metter sonden bramen,
Van dattu vermocht.
So es mijn wille volbrocht.

» » Jacop, du en souts di niet vergramen;
Ic souds mi in mijn siele scamen,
Haddict oint ghedocht.
Ooc liics metti te samen,
Dat die hoocheit der hoghere namen
Te verre niet en dooch ghesocht.
Al waert dat alle dingle quamen,
Sine consten die Godheit ghehamen;
Dits al afghecnocht.
Lere minen cranken sin, minen lamen,
Ghewont metter sonden bramen,
Van dattu vermocht,
So es mijn wille vulbrocht. » »

* Fol. 114 *b*.

(Fragment Goetschalckx.)

Merten, merct in dinen sinne:
God es wesen vor al beginne
Dedelste boven al;
Sijn wesen es, alsic kinne,
Dupperste god, dupperste minne,
Die es oft wesen sal;
Sijn werken, daermen kint inne,
Sijn so grot, datsi sijn dunne,
Diet kinnen grot ende smal;
Sijn wesen es coninginne
Boven alderhande gewinne
Ende boven alle geval,
Daer boven ende int dal.

(Hs. van Heber, te Gent.)

Merten, nu merc in dinen sinne:
God es een wesen vor alle beginne,
Dedelste boven al;
Sijn wesen es, also ic kinne,
Doverste goet, doverste minne,
Dat es ocht wesen sal;
Sine gewerke, daer menne kint [inne,
Sijn so groot, si sijn dinne
Diet kinnen ende smal;
Sine wijsheit es coninginne
Boven alrehande gewinne,
Ende boven alle geval,
Daer boven ochte hier int dal.

(Uitg. Franck-Verdam.)

(6)

» Martijn, merc in dinen sinne :
God es een wesen vor alle beghinne,
Tedelste boven al.
Sijn wesen es, alsict kinne,
Dupperste goet, dupperste minne,
Dat es of wesen sal.
Sijn ghewerke, daer men kent inne,
Es so groot, dat si sijn dinne,
Diet bekennen ende smal.
Sine wijsheit es coninghinne
Boven alrehande ghewinne
Ende boven al gheval,
Daer boven of hier int dal.

(Fragment Goetschalckx.)

Den hemel ende ten troen merke :
God es boven zijn werke,
Ende onder al sijn dinc;
Hi es buten als in herke ·
Ende binnen dat hout sterke.

Hier ute niet en sprinc.
Oec seggen ons wise clerke,
Hi nes niet gedeilt in perke,
— Hiertoe dijn herte dwinc, —
Maer geheel nu merke,
Buten, binnen, in water, in swerke.
Hier in dijn hertte dwinc
Sonder lose winc.

(Hs. van Heber, te Gent.)

(Uitg. Franck-Verdam.)

(7)

Den hemel ende den troen merke :
God es boven alle sine gewerke
Ende onder alle sine dinc;
Hi es buten alle dinc, nu herke,
Ende binnen alle dinc, dit houde [wel sterke.
Hier uut niet en sprinc.
Oec seggen ons die wise clerke,
Hi en es niet gedeilt in perke,
— Hier in dijn herte dwinc, —
Maer geheel in elken werke,
Buten, binnen, in water, in swerke.
Hier in dijn herte brinc,
Sonder enegen loesen winc.

Den hemel ende den troon merke :
God es boven al sinen ghewerke
Ende onder al sine dinc;
Hi es buten al — nu herke! —
Ende binnen al; dit hout wel sterke!
Hier ute nienc sprinc!
Ooc segghen ons die wise clerke :
Hine es niet ghedeelt in perke —
Hier toe dine herte dwinc! —
Maer gheheel in elken merke,
Buten, binnen, in water, in swerke;
Hier in dine herte brinc
Sonder losen winc!

(Fragment Goetschalckx.)

Boven es God als heere,
Die besitter es emmermeere
Alles dies men weet.
Onder, als in elken keere
Sijn dinc hout mogende zeere
Jegen alle versceet;
Buten, als die met siere were
Sijn werc behont (1), dat hem en [dere
Gheen dinc, cout no heet:
Binnen, als de met siere leere
Sijn werc vervult met selker eere,
Dat ewelyc steet,
Wient lief si ofte leet.

fol. 6, col. 2.

(Hs. van Heber, te Gent.)

Boven al es God alse here,
Die besittere es emmermeere
Alles dies men weet.
Onder al, alse die in allen keere
Die dinc houdt mogendelec sere
Jegen alle verscheet; [niet
Buten al, alse die met siere were
Sijn werc behuedt dat hem en dere
Ne geen dinc cout noch heet:
Binnen al, als die met siere lere
Sijn werc vervult met selker ere
Dat ewelike steet,
Wient lief si ochte leet.

(Uitg. Franck-Verdam.)

(8)

Boven es God alse here,
Die besittere es emmermere
Alles dies men weet.
Onder, alse die in allen kere
Die dinc hout moghendelike sere
Jeghen al verscheet;
Buten, alse die met sire were
Sijn werc behoet, dat hem en dere
Negheen dinc, cout no heet;
Binnen, alse die met sire lere
Sijn werc vervult met selker ere,
Dat ewelike steet,
Wient lief si ofte leet.

(1) Er staat: *behont* (behõt). Lees: *behoet.*

(Fragment Goetschalckx.)

Boven es God algedragen.
Geen dinc mach hem beclagen,
Dat Hise iet verlast,
Onder sonder last van wagen,
Want Hem mach rusten no iagen,
Sijn wesen es soe vast.
Buten breet Hi niewer sijn dagen,
Want Hi es sonder vragen,
Waert, voget ende niet gast.
Binnen vervult Hijt iegen plagen
Dat sijn dinc met geenre vlagen
Ne si ongerast,
Noch gequests een bast.

(Hs. van Heber, te Gent)

* Boven al es God ongedragen :
Negeen dinc en mach Hem becla-
Dat Hise iet verlast. [gen,
Onder al sonder last van wagen,
Want Hem en moyt rusten no
Sijn wesen es so vast. [iagen,
Buten al ende en breidt nieuwerinc
[sijn dagen,
Want Hi es, al sonder vragen,
Weert, voecht ende niet gast.
Binnen al ende vervullet iegen
[plagen
Dat sine dinc met geenen vlagen
En si ongerast,
Noch gequetst enen bast.

(Uitg. Franck-Verdam.)

(9)

Boven es God onghedraghen;
Neghene dinc en mach hare beclaghen,
Dat hise iet verlast.
Onder sonder last van waghen,
Want hem en moeiet rusten no jaghen;
Sijn wesen es so vast.
Buten en breet niewer sijn daghen,
Want hi es altoos sonder vraghen
Waert, voghet ende niet gast.
Binnen vervult hijt jeghen plaghen,
Dat sine dinc met ghenen vlaghen
Ne sij ongherast,
Noch ghequetst een bast.

* Fol. 115 *a*.

(Fragment Goetschalckx.)

Van eenen God spreken wi, van enen
Die wi Vader ende Sone menen
Ende ten Heilegen Geest.
Wet wel dat wi ne ghenen
So grot noemen no soe cleenen
Datter enich es meest.
Eenen God, seggen wi, enen reenen,
Noch vermogender no verbenen
Ne werter aen vereest.
Die sinen sin soe laet verstenen,
Datti des loechent hi moet wenen
Ende sijn gevreest
Inden helschen tempeest.

(Hs. van Heber, te Gent.)

Van enen God spreken wi, van enen
Dien wi Vader ende Sone meenen.
Ende den Heilegen Geest.
Ende wet wel, dat wiere negeenen
So groot en noemen no so cleenen.
Datter iemen es meest.
Enen God, seggen wi, enen reenen.
Noch vervoecht no verbeenen,
En esser ane vervreescht.
Die sinen sin so laet versteenen.
Dat hi des loechent, hi moet weenen
Ende eweleke sijn gevreest
In den helschen tempeest.

(Uitg. Franck-Verdam.)

(10)

Van énen God spreken wi, van énen,
Dien wi Vader ende Sone menen
Ende den Heleghen Gheest;
Ende weet wel, dat wire ghenen
So groot noemen of so clenen,
Datter iemen es meest.
Eénen God segghen wi, enen renen;
Noch vervogheden, noch verlenen
Esser ane verheest.
Die sinen sin so laet verstenen,
Dat hi dies loochent; hi moet wenen
Ende ewelec sijn ghevreest
In den helschen tempeest.

(Fragment Goetschalckx) (Hs. van Heber, te Gent)

(Uitg. Franck-Verdam.)

(11)

(Fragment Goetschalckx)

Wi setten den Vader voren
Ongewonnen ende ongeboren
Ende voor al beghin.
Daerna den Sone uut vercoren,
Van Hem gewonnen, alst wi horen,
Eer begin ghinc in
Den Heilegen Geest, lere wi den [doren,
Uut desen comende, ontdoe dijn [or[*en*].
Elc mensche ende sinen sin
. . . .

(Hs. van Heber, te Gent)

Wi setten den Vader voren,
Ongewonnen ende ongeboren,
Ende vore alle begin.
Daer na den Sone uut vercoren,
Van Hem gewonnen, also wijt ho-[ren,
Eer noyt begin ginc in.
Den Heilegen Geest, leeren wi den [doren,
Uut desen .ij. comende, ontdoe [dijn oren.
Elc mensche ende sinen sin
. . . .

Wi setten den Vader voren,
Onghewonnen ende ongheboren
Ende vor al beghin;
Daer na den Sone uut vercoren,
Van hem ghewonnen, alse wijt horen,
Eer oint beghin ghinc in;
Den Heleghen Gheest leerwi den doren
Uut desen comende. Ondoe sine oren
Elc mensche ende sinen sin
. . . .

Zitting van 27 September 1905.

Aanwezig : de heeren G. SEGERS, bestuurder, J. BROECKAERT, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Dr. CLAEYS, Jhr. DE PAUW, JULIUS OBRIE, TH. COOPMAN, EDW. COREMANS, J. BOLS, K. DE FLOU, DES. CLAES, ALF. JANSSENS, Jhr. Dr. K. DE GHELDERE, Mr. A. PRAYON-VAN ZUYLEN, L. SIMONS, AD. DE CEULENEER, Dr. W. DE VREESE, J. MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ en AM. JOOS, werkende leden;

de heeren Mr. PAUL BELLEFROID, Dr. EUG. VAN OYE en OMER WATTEZ, briefwisselende leden.

De heeren Baron de BETHUNE, werkend lid, en Dr. LECOUTERE, briefwisselend lid, hebben laten weten, dat zij verhinderd zijn de vergadering bij te wonen.

De heer Edw. Gailliard, bestendige secretaris, leest het verslag over de Augustus-vergadering. — Het wordt goedgekeurd.

Aangeboden boeken. — Daarna legt de Bestendige Secretaris de lijst over van de

AANGEBODEN BOEKEN.

Door de Regeering :

Bibliographie de Belgique. Première partie. Livres. N°s 13-14, 15-16 (15 et 31 Juillet, 15-31 Août 1905). — Deuxième partie. Publications périodiques. N°s 13-14, 15-16 (15 et 31 Juillet, 15-31 Août 1905).

Bulletin mensuel des sommaires des périodiques, consacré au relevé systématique de tous les articles, études, mémoires, etc. parus dans les recueils périodiques belges. N°s 6-7. Juin-Juillet 1905.

Revue de l'Université de Bruxelles. 10e année : 1904-1905, n°s 8-9 (Mai-Juin).

Revue sociale catholique. 9me année, n°s 10 et 11. 1^r^ Août et 1^r^ Septembre 1905.

Revue Néo-Scolastique, publiée par la Société Philosophique de Louvain. 12e année. N° 3. Août 1905.

Le Musée belge. Revue de philologie classique. 9e année. N° 3. 15 Juillet 1905.

Sommaire idéologique des ouvrages et des revues de philosophie publié trimestriellement par l'Institut supérieur de Philosophie de Louvain. 11e année, fascicule XLI.

Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent. 13e jaar, n^rs^ 5-6.

Wallonia. 13e année. N^rs^ 6 et 7. (Juin et Juillet 1905.)

Bulletin des Musées royaux des arts décoratifs et industriels. (Antiquités, Industries d'Art. Art monumental et décoratif, Armes et Armures, Ethnographie) à Bruxelles. 4e année, n° 9. Juin et Juillet 1905.

Bibliothèque coloniale internationale. Institut colonial international. Bruxelles. — *Compte rendu de la Session tenue à Rome, les 25, 26 et 27 Avril 1905.* Bruxelles, 1905.

Ministerie van Nijverheid en Arbeid. *Arbeidsblad uitgegeven door het Arbeidsambt van België.* 10e jaargang. Juli en Augustus 1905.

Ministère de l'Industrie et du Travail. Office du Travail. — *Annuaire de la législation du travail. Publié par l'Office du Travail de Belgique.* 8e année 1904.

Ministère de l'Industrie et du Travail. Office du Travail. Section de la Statistique. — *Salaire et durée du travail dans les industries textiles, au mois d'Octobre 1901.* Bruxelles. 1905.

Ministère des Finances et des Travaux publics. *Annales des travaux publics de Belgique.* 62e année. 2e série, Tome X, 4me fascicule. Août 1905.

De Belgische Illustratie, uitgegeven ter gelegenheid der 75e verjaring van 's Lands Onafhankelijkheid. Nrs 14-17, 18-19, 20-24.

Door de Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage :

Catalogus van de Pamfletten-verzameling berustende in de Koninklijke Bibliotheek, bewerkt, met aanteekeningen en een register der schrijvers voorzien, door Dr. W. P. C. Knuttel, onderbibliothecaris der Koninklijke Bibliotheek. Vijfde deel, 1776-1795. 's Gravenhage, 1905.

Verslag over den toestand der Koninklijke Bibliotheek in het jaar 1904. 's Gravenhage, 1905.

Door de Koninklijke Academie van Wetenschappen, te Amsterdam.

Die lex romana canonice compta, Römisches Recht im Frühmittelalterlichen Italiën, in systematischer Darstellung von Max Conrat (Cohn). (Verhandelingen der Academie, afdeeling Letterkunde. Nieuwe reeks, deel VI, nr 1.) Amsterdam, 1904.

Jaarboek van de Koninklijke Academie van Wetenschappen, gevestigd te Amsterdam (1904). Amsterdam, 1905.

Door den Kring :

Annales de la Société d'Emulation pour l'étude de l'histoire et des antiquités de la Flandre. Tome LV de la collection. Revue trimestrielle. 3e fascicule. Août 1905.

Oudheid en Kunst. Tijdschrift van den Geschied- en Oudheidkundigen kring voor Brecht en omstreken. Aflevering II, 1905.

Door het Institut International de Bibliographie :

Notice-catalogue. Juillet 1905.

Door Jhr. Dr. K. DE GHELDERE, werkend lid :

De oude Thorhoutsche Kamer van Rhetorica, met kenspreuk : Door Geest en Arbeid. Gent, 1905.

Door den heer DE CEULENEER, werkend lid :

La reforme des humanités anciennes et modernes. Rapport presenté au congrès international d'expansion économique mondiale de Mons. Bruxelles, 1905.

Door den heer MUYLDERMANS, werkend lid :

St.-Cassianusblad. Tijdschrift voor opvoeding, onderwijs en onderwijzersbelangen. 7e jaargang, nrs 9 en 10. (Augustus en September 1905.) Bijvoegsel, nrs 14 en 15.

Door den heer JAN BOUCHERIJ, werkend lid :

De Vlaamsche kunstbode : kunsten, letteren, wetenschappen. 6e en 7e aflevering. Juni-Juli en Augustus 1905.

Een nieuw leven. Eene schets door JAN BOUCHERIJ. Antwerpen, 1905.

Door den heer Dr. EUG. VAN OYE, briefwisselend lid:

De Nixe. Lyrisch drama in drie bedrijven. Zeer vrije bearbeiding van eene dramatische schets des Russischen dichters ALEXANDER PUSCHKIN. Antwerpen, 1881.

Hakon Jarl. Treurspel in vijf handelingen van ADAM GOTTLOB OEHLENSCHLÄGER, *uit het Deensch vertaald.* Antwerpen, 1886.

Vonken en Stralen. Poëzie. 1870-76. Gent, 1889.

De Aziatische Cholera — oorsprong, oorzaak en behoedmiddels — voor het volk geschetst. Gent, 1893.

De Gezondheidsleer in de School. Aanspraak gehouden bij de prijsverdeeling der Nijverheidsschool, te Oostende, den 19 November 1893. Z. j.

De eerste hulp bij plotselijke ongevallen. Zes voordrachten van Dr. FRIEDRICH VON ESMARCH. *Met toelating des schrijvers uit het Duitsch vertaald. Tweede uitgave, met 44 afbeeldingen in den tekst.* Gent, 1899.

De Gezondheidsleer in de 19e eeuw. Rede gehouden bij de prijsverdeeling in de Nijverheidsschool van Oostende, den 10 Mei 1903. Overdruk uit « De Vlaamsche Kunstbode ».

In 't Blauwe. Gedichten. 1876-1901. Brugge, 1904.

Door den Eerw. P. FR. STEPHANUS SCHOUTENS, uit het klooster der Minderbroeders, Oever, te Antwerpen :

Sente Franciscus leven. Dit boec heeft ghescreven broeder JAN VAN ROEST *Inden jaer ons heren. M. CCCC ende LIX. In 't licht gegeven door* P. FR. STEPHANUS SCHOUTENS. Minderbroeder. Aalst, 1903.

Sommeghe guldenen woerde seer stichtich die broeder Egidius ghesproeken heeft. Sinte Franciscus vermaninghen. Naar het handschrift van broeder JAN VAN ROEST. *In 't licht gegeven door* P. FR. STEPHANUS SCHOUTENS, Minderbroeder, Antwerpen, 1904.

Die capittlen vanden ghesellen. S. Francisci. Dit boec heeft ghescreven broeder JAN VAN ROEST *Inden jaer ons Heren. M. CCCC ende LIX. In 't licht gegeven door* P. FR. STEPHANUS SCHOUTENS, Minderbroeder, Antwerpen, 1904.

Alle legenden van Sente Franciscus. Dit boec heeft ghescreven broeder JAN VAN ROEST *Inden jaer ons Heren*

M. CCCC ende LIX. In 't licht gegeven door P. FR. STEPHANUS SCHOUTENS, Minderbroeder, Antwerpen, 1904.

Belgische Reizigers der Minderbroedersorde. II. *Reizen en Lotgevallen van Broeder Pieter Fardé, Minderbroeder, heruitgegeven door* P. FR. STEPHANUS SCHOUTENS, Minderbroeder der Belgische Provincie. Hoogstraten, 1903.

Belgische Reizigers der Minderbroedersorde. III. *Een reiziger naar Turkije in de XVe eeuw, enz., door* P. FR. STEPHANUS SCHOUTENS, Minderbroeder der Belgische Provincie. Hoogstraten, 1903.

Belgische Reizigers der Minderbroedersorde. IV. *Reis van Willem van Ruysbroeck naar Tartarië in de XIIIe eeuw. Uitgegeven door* P. FR. STEPHANUS SCHOUTENS. Hoogstraten, 1903.

Belgische Reizigers der Minderbroedersorde. V. *Beschrijving van Louisiana, door* P. LODEWIJK HENNEPIN. *Opnieuw uitgegeven door* P. FR. STEPHANUS SCHOUTENS, Minderbroeder, Hoogstraten, 1904.

O.-L.-Vrouw van den Hagelberg te Beirendrecht, door P. FR. STEPHANUS SCHOUTENS, Minderbroeder. Tweede uitgaaf. Antwerpen, 1904.

Levensschets van den Eerweerden Pater Thyssen, Minderbroeder van het voormalig klooster te Antwerpen, door P. FR. STEPHANUS SCHOUTENS, Minderbroeder. Tweede uitgaaf. Hoogstraten, z. j.

Dat Bouck der Bloemen. Handschrift der XVe eeuw, in 't licht gegeven door P. FR. STEPHANUS SCHOUTENS, Minderbroeder. Hoogstraten, 1904.

Van Mellibeo ende van sinre vrouwen. Handschrift der XVe eeuw. Uitgegeven door P. FR. STEPHANUS SCHOUTENS, Minderbroeder. Hoogstraten, 1905.

Door den heer P.-J. GOETSCHALCKX :

Bijdragen tot de Geschiedenis bijzonderlijk van het aloude Hertogdom Brabant. Juli en Augustus 1905.

Door de Schrijvers :

Volledige leergang in Opvoedkunde ten gebruike der Normaalscholen, door A. AUGER, E. H. L. HAUSTRATE. Tweede boekdeel. *Naar de tweede oorspronkelijke uitgave vertaald* door E. H. J. VLERICK. Doornijk, 1905.

Studie over het Engelsch Nationaal Lied, door ALBERT BOLLANSÉE. Antwerpen, 1905.

Drie zangers van liefde en lente : Hooft-Brederode-Starter, door LEO VAN PUYVELDE. (Overdruk uit « De Vlaamsche Kunstbode ».) Antwerpen, 1905.

Roger de la Pasture, son origine tournaisienne; son nom; sa nationalité, par ADOLPHE HOCQUET, archiviste de Tournai. Tournai, 1905.

Oorsprong, Beschrijving en Geschiedenis der oude en vermaarde stad Antwerpen, volgens eene oude gedrukte kronijk tot het jaar 1545 in hedendaagschen schrijfstijl uitgegeven ter gelegenheid van den 75n verjaardag der Onafhankelijkheid van het Koninkrijk Belgie (1830-1905), onder de zinspreuk : Eendracht maakt Macht, door D. VERSWIJVEL. Antwerpen, 1905.

Door de Redactie :

Biekorf. Dat is een leer- en leesblad, voor alle verstandige Vlamingen. 16e jaar, nrs 13, 16, 17 en 18.

De Student. Tijdschrift voor het Vlaamsche Studentenvolk. 25e jaargang. 3e en 4e aflevering 1905.

Id. 25e jaargang. Feestnummer I-II-III, 1905.

Woordenboek der Nederlandsche taal. Negende deel, vierde aflevering (*Melden-metterwoon*), bewerkt door Dr. A. KLUYVER.

De Katholiek. Godsdienstig, geschied- en letterkundig tijdschrift. 128e deel, Augustus-September 1905.

Ingekomen boeken. — Voor de boekerij der Academie zijn navolgende werken ingekomen :

De Gids. Augustus en September 1905.

Germania. Maandschrift voor Vlaamsch-Germaansche Beweging. 7e jaargang, nr 8. Augustus en September 1905.

Deutsches Wörterbuch, von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm. Zwölften Bandes. Siebente Lieferung. (Verschreckerle-Versitzen) Bearbeitet von Dr. R. MEISZNER.

Tijdschrift voor Boek- en Bibliotheekwezen. Jaargang III. Nr 4. Juli-Augustus 1905.

Noord en Zuid. Tijdschrift ten dienste van onderwijzers bij de studie der Nederlandsche Taal- en Letterkunde. 28e jaargang. Nr 8, Augustus 1905.

Dietsche Warande en Belfort. Nrs 8-9, 1905.

De Heer Bestuurder heet den heer Dr. EUGEEN VAN OYE welkom in de Koninklijke Vlaamsche Academie. Hij is diep overtuigd, zegt hij, dat de heer VAN OYE eene goede aanwinst voor onze instelling zal zijn en dat zij steeds op zijne krachtige en vlijtige medewerking zal mogen rekenen.

Ingekomen brieven. De Bestendige Secretaris stelt de vergadering in kennis met de ingekomen brieven.

1°) **Klaus Groth-gedenkteeken te Kiel** Gedrukte brief van 17 Juli 1905 « *An die Königliche Vlämische Academie in Gent* », onder handteekening van den heer FUSS, opperburgemeester

lijke Vlaamsche Academie zal geven wat hij kan, en dat zijne Medeleden en de Academie nooit vruchteloos een beroep op zijne bereidwilligheid zullen doen.

4°) **Prijsvermindering op het vervoer van bestuurstukken.** Brief van 5 September 1905, waarbij de weled. Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs, ter kennis brengt der Academie de beslissing van den Heer Minister van Spoorwegen (14 December 1904), betreffende « het verleenen van 50 °/。 « prijsvermindering op het vervoer van bestuur- « stukken en materieel tusschen provincie-gou- « verneurs, arrondissements-commissarissen, ge- « meentebesturen en gestichten of beambten, die « onder het beheer van het Departement staan ».

5°) **IXe Vlaamsch Natuur- en Geneeskundig Congres** Brief van 14 September 1905, waarbij de heer Dr. BAUWENS, voorzitter, namens het Bestuur van het *Negende Vlaamsch Natuur- en Geneeskundig Congres,* te Aalst op 23 en 24 September te houden, de Koninklijke Vlaamsche Academie verzoekt om zich officieël op het Congres te laten vertegenwoordigen.

Ingevolge den brief door den Bestendigen Secretaris der Academie, op 8 Augustus 1905, aan de Inrichtings-Commissie van het Congres gestuurd, belooft verder de heer Bauwens het

tot stand komen in de Academie van de *Van de Ven-Heremans' stichting* aan de heeren Congresleden bekend te maken.

Bij brieve van 21 September, liet de Bestendige Secretaris aan den heer Dr. BAUWENS weten, dat het Bestuur der Academie de heeren J. BROECKAERT, onderbestuurder, en JULIUS OBRIE, werkend lid, belast heeft de Koninklijke Vlaamsche Academie op het Congres te vertegenwoordigen.

6°) « **Congrès des sciences historiques » te Duinkerke.** Brief van 15 September 1905, houdende uitnoodiging vanwege de « *Société Dunkerquoise pour l'encouragement des sciences, des lettres et des arts* tot het « Congrès des Sciences historiques », met betrekking op het Noorden van Frankrijk en op België, te Duinkerke in Juli 1907 te houden. Bij den brief gaat het programma der werkzaamheden van het Congres. — De Academie beslist, dat zij officieel aan dit Congres zal deelnemen en dat zij zich aldaar door een drietal harer leden zal laten vertegenwoordigen. De Bestendige Secretaris wordt echter belast verdere inlichtingen omtrent de inrichting van bedoeld Congres in te winnen.

Mededeeling door den Bestendigen Secretaris

Van de Ven-Heremans' stichting. Bij brieve van 8 Augustus 1905 had de Bestendige Secretaris de eer aan den heer Dr. Is. Bauwens, voorzitter van het Negende Vlaamsch Natuur- en Geneeskundig Congres, te Aalst te houden, het tot stand komen in de Academie bekend te maken van de *Van de Ven-Heremans' stichting*, waarvan het doel is de Nederlandsche taal en wetenschap te bevorderen, door het uitgeven, in het Nederlandsch, van werken over natuur- of geneeskundige wetenschappen, over rechtsgeleerdheid en over het vak van den ingenieur. De Bestendige Secretaris verzocht den Heer Bauwens van zijn schrijven kennis te willen geven aan de heeren geneesheeren en geleerden, die van het bedoeld Congres deel zouden uitmaken en hun mede te deelen dat de Koninklijke Vlaamsche Academie alle Nederlandsche handschriften van geleerden dankbaar zal ontvangen : de ingezonden verhandelingen zullen met de meeste zorg en welwillendheid door drie Commissarissen nagezien worden, door de Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal en Letteren te benoemen en welke verslag zullen overleggen bij de Academie, die over het al of niet drukken van het ter uitgave aangeboden handschrift zal beslissen.

Dezelfde kennisgeving werd, op 22 Augustus, aan de volgende heeren gestuurd :

a) Aan den heer advocaat ED. JANSSENS, voorzitter van de Vlaamsche Balie, te Antwerpen.

b) Aan den heer advocaat E. DE VISSCHER, voorzitter van de Vlaamsche Balie, te Brugge.

c) Aan den heer advocaat WILLEM THELEN, voor het Vlaamsch Pleitgenootschap, te Brussel.

d) Aan den heer advocaat ALB. FREDERICQ, voorzitter van de Vlaamsche Balie, te Gent.

Bij gelegenheid zal, door den Bestendigen Secretaris, een gelijke mededeeling aan ettelijke heeren ingenieurs van het Vlaamsche land gedaan worden.

Dagorde.

1°) Wedstrijden. Ingezonden handschriften. *Hoe moet de volgende bepaling betreffende de Wedstrijden der Academie verstaan worden?*

« De Academie meent de Mededingers te moeten
« berichten, dat al de handschriften aan haar oordeel
« onderworpen, als haar eigendom in haar Archief
« bewaard blijven... »

De vergadering sluit zich bij de volgende verklaring van bovenstaande bepaling aan : De ingezonden handschriften blijven het eigendom der Academie. Aan de schrijvers kan echter toelating verleend worden, om er afschrift van te nemen of te laten nemen. In dit geval, mag

het Hs. aan den schrijver worden toevertrouwd, onder beding dat hij de geschrevene verbintenis aanga, het binnen eenen te bepalen tijd aan den Heer Bestendigen Secretaris terug te sturen.

2°) **Wedstrijden. Voorstel** *van den heer Prayon-van Zuylen.* Na eene wijziging aan de opstelling van zijn voorstel toegebracht te hebben, verzoekt de heer Prayon-van Zuylen de vergadering de bespreking daarvan tot de volgende zitting te verdagen. — Aangenomen.

3°) **Lezing door den heer Des. Claes.** De heer Claes houdt eene hoogstbelangwekkende lezing « *Over min bekende en onuitgegeven schriften van wijlen* JAN VAN BEERS ». — Op verzoek van den spreker, beslist de Academie dat hij zijne lezing in de eerstvolgende vergadering zal voortzetten.

De vergadering wordt te vier uur gesloten.

Zitting van 18 October 1905.

Aanwezig : de heeren G. SEGERS, bestuurder; J. BROECKAERT, onderbestuurder, en EDW GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Dr. H. CLAEYS, Jhr. NAP. DE PAUW, JULIUS OBRIE, TH. COOPMAN, J. BOLS, K. DE FLOU, DÉS. CLAES, Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE, Mr. A. PRAYON-VAN ZUYLEN, Dr. L. SIMONS, AD. DE CEULENEER, Dr. WILLEM DE VREESE, J. MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ, BARON DE BETHUNE en AMAAT JOOS, werkende leden;

de heeren Dr. LECOUTERE en OMER WATTEZ, briefwisselende leden.

De heer Mr. EDW. COREMANS heeft laten weten, dat hij verhinderd is de vergadering bij te wonen.

De heer Edw. Gailliard, bestendige secretaris, leest het verslag over de September-vergadering. — Het wordt goedgekeurd.

Aangeboden boeken. — Daarna legt de Bestendige Secretaris de lijst over van de

AANGEBODEN BOEKEN.

Door de Regeering :

Bibliographie de Belgique, 31e année. Première partie. *Livres.* Nos 17 et 18 (15-30 Septembre 1905). — Id.

Deuxième partie. *Publications périodiques.* N°s 17 et 18 (15-30 Septembre 1905). — Id. Troisième partie. *Bulletin mensuel des sommaires des périodiques.* N° 8 (Août 1905).

Inventaires sommaires des Archives de l'Etat en Belgique. *Inventaire général des Archives ecclésiastiques du Brabant,* par ALFRED D'HOOP, sous-chef de section aux Archives générales du Royaume. Tome I. Eglises collégiales. Bruxelles, 1905.

Revue Sociale Catholique. 9e année. N° 12, 1er Octobre 1905.

Bulletin des Musées royaux des Arts décoratifs et industriels (Antiquités, Industries d'Art, Art monumental et décoratif, Armes et Armures, Ethnographie) *à Bruxelles.* 4e année. N° 11, Août 1905.

Wallonia. 13e an. N°s 8 et 9, Août et Septemb. 1905.

De Belgische Illustratie, uitgegeven ter gelegenheid der 75e verjaring van 's Lands Onafhankelijkheid. N^{rs} 25, 26 en 27.

Ministère de l'Agriculture. *Bulletin de l'agriculture.* Publié en exécution de l'arrêté royal du 16 Juillet 1885. 1905. Tome XXI (21e année), livraison IV.

Université de Gand. Recueil de travaux publiés par la faculté de philosophie et lettres. 31e fascicule. *Contribution à l'étude des Vies de Paul de Thèbes,* par JOSUÉ DE DECKER. Gand, 1905.

Door den Heer MUYLDERMANS, werkend lid :

St. Cassianusblad. Tijdschrift voor opvoeding, onderwijs en onderwijzersbelangen. 7e jaargang. Nr 11, 1 October 1905. Bijvoegsel, nr 17.

Door den Heer Baron DE BETHUNE, werkend lid :

Redevoering uitgesproken ter gelegenheid van het bezoek des Konings aan de stad Brugge, tijdens de Onafhankelijkheidsfeesten in 1905.

Door den Eerw. Heer P.-J. GOETSCHALCKX, pastoor te Donk, onder Eekeren :

Bijdragen tot de Geschiedenis, bijzonderlijk van het aloude Hertogdom Brabant. September 1905.

Door den Heer C. MARESCAUX :

Tijdschrift voor Belgische Notarissen. Studiën over burgerlijk en fiscaal recht, rechtspleging, notariaat, opstel der akten, wetgeving en rechtspraak. 5e jaarg., 1904-1905.

Door den heer I. DE VREESE :

Alcoolbestrijding. I. *De strijd in 't algemeen.* II. *De strijd in de school. Voordracht gehouden in de Normaalschool van Sint-Niklaas.* (Overdruk uit Het Katholiek Onderwijs.) Gent, 1905.

Door het Genootschap :

Bulletin de l'Académie Royale d'Archéologie de Belgique, te Antwerpen. Nr IV, 1905.

Annales de l'Académie Royale d'Archéologie de Belgique. LVII. 5e série, tome VII, 3e livraison.

Door de Redactie :

1° *De Katholiek. Godsdienstig, geschied- en letterkundig maandschrift.* 128e deel, October 1905.

2° *Den Gulden Winckel. Maandschrift voor de Boekenvrienden in Groot-Nederland.* 4e jaargang. Nrs 1-9 (15 Januari-15 September) 1905.

Ingekomen boeken. — Voor de boekerij der Academie is navolgend werk ingekomen :

Germania, 7e jaargang. Nr 10, October 1905.

Borstbeeld van wijlen Karel Stallaert. De Bestendige Secretaris staat recht en stuurt tot de vergadering de volgende woorden :

Op 28 September 1905, is de heer Hambresin, beeldhouwer te Brussel, het marmeren borstbeeld van KAREL STALLAERT zaliger, door hem op last van het Gouvernement vervaardigd, in het lokaal der Academie komen plaatsen. Het beeld van ons betreurd medelid is alleszins welgelukt, én in het opzicht van gelijkenis én in dit van uitvoering : het is een echt kunstwerk. Zij onder ons die KAREL STALLAERT van nabij gekend hebben en met hem in betrekking geweest zijn, zullen gewis in zijn beeld den deugdrijken en minzamen man herkennen, den onvermoeibaren en gemoedelijken werker, aan wiens nagedachtenis onze vriend en ons geacht medelid Th. Coopman, in het Jaarboek van 1895, zoo menige roerende en aandoenlijke bladzijden gewijd heeft. Eene nieuwe hulde zij door ons gebracht aan KAREL STALLAERT, « den man der deugd, des vredes en der taalwetenschap », zooals de heer Coopman hem in zijn Levensbericht heette. En dat heden op STALLAERT de woorden worden toegepast, die hij uitsprak toen hij de beeltenis van den heer Delecourt, onzen braven Waalschen landgenoot, aan de Koninklijke Vlaamsche Academie, in hare vergadering van 19 April 1893, overhandigde : « Dat zijn afbeeldsel in ons « midden beruste en bewaard blijve, opdat zijne « gelaatstrekken ons steeds den betreurden « broe- « der », zijne genegenheid voor onze taal- en « letterkunde, en zijne geleerde, karacteristieke « schriften herinneren zouden »!

Commissie voor Nieuwere Taal en Letteren. Honderdste vergadering. – De heer Dr. Claeys, ondervoorzitter, dd. voorzitter, deelt aan de Academie mede, dat heden die Commissie het verslag harer honderdste zitting heeft goedgekeurd. Honderd verslagen! dat is een Jubeltal!... En die honderd verslagen, alle sierlijk van taal en stijl, zaakrijk en belangwekkend van inhoud, zijn alle door dezelfde hand geschreven, door de hand van ons geacht medelid den heer TH. COOPMAN, aangebleven Secretaris der Commissie. De Commissie heeft eenstemmig zich aangesloten bij de hulde en dankbetuiging door den dienstdoenden voorzitter gebracht aan de bekwaamheid, de onvermoeide werkzaamheid, de voorbeeldige toewijding van den heer COOPMAN. Meer dan eens heeft de Academie de hoedanigheden van den heer COOPMAN erkend, en de voorname diensten door hem aan onze instelling bewezen, kunnen waardeeren. Daarom zal het haar niet onaangenaam zijn te hooren hoe een harer Bestendige Commissiën hem bijzondere erkentenis verschuldigd is en er aan houdt die erkentenis hem te doen blijken. (*Toejuiching.*)

De heer Segers, bestuurder, acht zich gelukkig den dank van het Bestuur en van geheel de Academie te mogen voegen bij dien van de Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal en Letteren, welken dezer dd. voorzitter, de heer Dr. Claeys,

zoo hartelijk heeft uitgedrukt, en dát niet alleen om de aan die Commissie bewezen diensten, maar ook voor al het goede dat de heer COOPMAN in en buiten de Academie heeft gesticht. (*Toejuichingen.*)

De heer COOPMAN dankt den heer Claeys, de Commissie, den heer Bestuurder en al zijne geëerde Medeleden voor dat onverdeeld bewijs van achting en vriendschap. Hij meent dat hij slechts zijn plicht heeft gedaan; dien plicht zal hij blijven vervullen; en hij verklaart, onder de herhaalde toejuiching der vergadering, dat hij steeds, en met hart en ziel, zal verkleefd zijn aan onze instelling, die een verheven vaderlandsch grondbeginsel vertegenwoordigt.

Ledeganck's Comiteit te Antwerpen. Mededeeling door den heer Jan Boucherij.

Het *Ledeganck's Comiteit*, dat te Antwerpen werd tot stand gebracht met het doel de honderdste verjaring van LEDEGANCK's *geboortedag* in de Scheldestad te vieren, heeft mij den last opgedragen de leden der Koninklijke Vlaamsche Academie tot deze plechtigheid uit te noodigen, of ons genootschap aldaar te laten vertegenwoordigen door enkele zijner leden.

Deze feestviering is voorloopig vastgesteld op Zondag, 12 November a. s., te 11 uur 's morgens, in den Nederlandschen Schouwburg; zij zal samengesteld zijn uit een letterkundig en een muzikaal gedeelte.

Uit naam van het Antwerpsch Comiteit druk ik de hoop uit, dat de Academie deze uitnoodiging

zal willen aanvaarden, en de namen opgeven van hen, die als hare afgevaardigden aan de plechtigheid zullen deelnemen.

De Academie beslist dien last aan de heeren SEGERS, BROECKAERT en BOUCHERIJ op te dragen.

Ingekomen brieven. — De Bestendige Secretaris stelt de vergadering in kennis met de ingekomen brieven :

1°) **Rederijkersfeesten en Ommegangen in vroegere eeuwen.** Brief van 28 September 1905, waarbij de heer PIETER D'HONDT, van Brussel, aan de Academie het prospectus mededeelt van het werk over de *Rederijkersfeesten en Ommegangen in vroegere eeuwen,* dat hij thans aan 't schrijven is, en de Heeren Leden der Academie verzoekt de *Vragenlijst,* die bij het prospectus gaat, in aanmerking te willen nemen. — Bedoelde vragenlijst zal, in de Secretarie der Academie, ter beschikking van de Heeren Leden der Academie liggen.

2°) **Xe Vlaamsch Natuur- en Geneeskundig Congres** — Brief van 3 October 1905, waarbij de heeren Dr. EUG. VAN STEENKISTE, voorzitter, en Dr. RAPHAËL RUBBRECHT, secretaris, namens het Bestuur van het *Xe Vlaamsch Natuur- en Geneeskundig Congres* te Brugge te houden, aan de Koninklijke Vlaamsche Academie mededeelen, dat « in de « laatste vergadering van het plaatselijk Bestuur

« der Vlaamsche Congressen in Brugge, de wensch « werd geuit een Woordenboek te zien uitgeven, « in hetwelk de *Vlaamsche vakwoorden* nevens de « Fransche zouden verschijnen ». « Wij hebben « allen », — aldus gaat de brief voort, — « onze « wetenschappelijke opvoeding in het Fransch « genoten en velen van ons, die over wetenschap- « pelijke zaken in het Vlaamsch wenschen te « schrijven, zijn daardoor verhinderd, dat zij de « Vlaamsche vakwoorden niet genoegzaam ken- « nen ». Schrijvers meenen « dat zulk woor- « denboek best zou tot stand komen, wilde de « Vlaamsche Academie daartoe een prijskamp « uitschrijven en het best ingediend werk be- « kronen ». Zij verzoeken derhalve het Bestuur der Academie hun voorstel ter bespreking te willen leggen. — De Academie beslist bedoelden brief te verzenden naar de Commissie, die het toekomende jaar met het voorstellen van Prijsvragen zal belast zijn.

Mededeeling door den Bestendigen Secretaris.

Prijsvraag over het Drukkersvak voor 1905. De prijsvraag opnieuw uitgeschreven voor 1908. Het bericht, dat dienaangaande in de *Verslagen en Mededeelingen* op het verslag der Augustus-vergadering volgde, werd door den Bestendigen Secretaris, den 17 October, medegedeeld aan ettelijke dagbladen uit Gent, uit Brussel, uit Antwerpen en

uit Brugge, en aan een dertigtal Nederlandsche tijdschriften uit Noord en Zuid, met beleefd verzoek het op te nemen.

Mededeelingen namens Commissiën.

1°) **Commissie voor Middelnederlandsche Letteren.** *Zitting van 21 Juni 1905.* Namens de Commissie deelt de heer K. de Flou, secretaris, het volgend verslag over die zitting mede :

In die vergadering werd besloten. dat de leden der Commissie, welke het voornemen zouden hebben prijsvragen aan de Academie voor te stellen, die prijsvragen bij den Bestendigen Secretaris der Academie kunnen inleveren.

De H. DE VREESE prijst aan de dialectstudiën voort te zetten. Hij beveelt eene prijsvraag over Middel-Zeeuwsch aan, die tegen 1908 zou kunnen gereed zijn. De uitgeloofde som zou 600 frank bedragen. Na eene korte bespreking wordt er noodig erkend den datum voor het binnenkomen der medeadingende handschriften op 31 December te bepalen, in plaats van in Februari.

— Verder wordt beslist het ontwerp van Reglement, door den Heer DE VREESE voorgedragen, in eene latere zitting te bespreken.

2°) **Commissie voor het Onderwijs in en door het Nederlandsch.** *Zitting van 27 September 1905.* Namens de Commissie deelt de heer Jan Boucherij het volgend verslag over die zitting mede :

In hare zitting van 27 September 1905 heeft de Commissie de vraag behandeld, of de regels betrekkelijk

de spelling, voorgeschreven door het Koninklijk besluit van 21 November 1864, overal worden nageleefd.

Na herinnerd te hebben, dat, in eene harer zittingen van 1900, de Koninklijke Vlaamsche Academie, op de verslagen der heeren Mr Prayon, Dr de Vos en Prof. Obrie, zich verklaard heeft tegen elke wijziging aan de aangenomen spelling van de Vries en te Winkel, heeft de Commissie bij eenparige stemmen besloten zich tot de Regeering te wenden met het verzoek, dat zij aan de naleving van het Koninklijk Besluit van 1864 de hand zou willen houden en geene andere stelsels in hare scholen zou gedoogen, om alzoo alle verwarring bij het onderwijs en in de leerboeken te voorkomen.

In de volgende vergadering zal men een ontwerp van brief overleggen en aan de goedkeuring der Koninklijke Vlaamsche Academie onderwerpen, om hem vervolgens naar de bevoegde overheid te laten sturen.

Letterkundige Mededeeling,

door den heer JAN BOUCHERIJ.

Eugeen Zetternam. — Den 10 October 1905 was het eene halve eeuw geleden, dat de gekende volksschrijver EUGEEN ZETTERNAM te Antwerpen overleed, in den jeugdigen ouderdom van 29 jaren.

In een tijdverloop van 10 jaren schreef hij niet minder dan 35 werken, waarvan er 32 in de uitgave zijner volledige schriften, in 1876 door J. Jos. van den Branden bezorgd, werden opgenomen.

Deze letterkundige arbeid is stellig niet gering en geenszins van waarde ontbloot. Wij behoeven slechts de titels op te noemen van *Mijnheer Luchtervelde, Simon Cokkermoes, Bernhardt de Laet, de Kimrische Diluvie, Hoe men Schilder is, Tantje Mortelmans,*

Voor twee centen minder, Bedenkingen op de Nederlandsche schilderschool, enz., om de hooge verdiensten van den volksschrijver ZETTERNAM in ieders geheugen op te roepen.

Niemand zal het ons dan ook ten kwade duiden, dat wij de vijftigste verjaring van Zetternam's afsterven in herinnering brengen. Wij doen zulks met zooveel te meer nadruk, daar EUGEEN ZETTERNAM door het tegenwoordig geslacht geheel schijnt vergeten te zijn, en er om zoo te zeggen niets werd gedaan, om zijnen naam aan de vergetelheid te onttrekken.

En nochtans was hij niet slechts een der verdienstelijkste schrijvers van zijnen tijd, maar terzelfdertijd een der meest overtuigde Vlaamsche strijders. Om van dit laatste overtuigd te zijn, leze men zijne vlugschriften *Iets over Vlaamsche Beschaving, Het Bestuur en de Natie* en *Burgerrecht,* welke hij in 1849, 1850 en 1851 in de wereld zond; in die werkjes vertoont hij zich als een der vurigste voorstanders van eigen taal en eigen leven, een der hardnekkigste kampers voor het onderricht des volks in en door de moedertaal.

Wat hij als schrijver eenmaal worden zou, dat heeft de tijd hem niet vergund te laten blijken; maar wat hij in zijn kortstondig leven drukken liet, getuigt genoegzaam voor zijne groote begaafdheid.

Bij het verschijnen van zijn eerste boek : *Rowna, eene fantastische legende,* stond dichter Jan van Beers verbaasd « om de rijke verbeelding, de weelderige schildering en den warmen gloed, die het gansche werkje doorstraalde »; en Conscience verklaarde « dat in den schepper dier kleine

legende de stof lag om een der eerste prozaschrijvers van het land te worden (1). »

Ook als kunstkenner, als vereerder van eigen schoon en eigen kunst verdient hij lof en dank. Zijne *Bedenkingen op de Nederlandsche schilderschool* werden door de St.-Lucasgilde van Antwerpen met goud bekroond, en dadelijk gedrukt, daar het boek zoo sprak de jury — bestemd was om eenen ganschen ommekeer in de thans heerschende kunstbegrippen te weeg te brengen.

ZETTERNAM heeft een veelbewogen leven gehad; kommer en ellende verbitterden zijn bestaan; met tegenspoed en ziekte had hij te kampen; maar, ondanks dit alles, behield hij den moed, en streed hij met overtuiging en onverpoosd voor de ontwikkeling van zijn volk en de verheffing zijner taal.

Met reden heeft men hem de martelaar der Vlaamsche Beweging geheeten.

Als schrijver en strijder heeft hij recht op onze dankbaarheid, op onze vereering.

Daarom meenden wij het plicht de vijftigste verjaring van zijn afsterven hier met eenige woorden te herdenken.

DAGORDE.

1°) **Misericordia's van de koorstoelen uit de kerk van Hoogstraten. Voorstel tot uitgave met verklarenden tekst.** Bij brieve van 1 October

---

(1) Zie *Levensschets van Eug. Zetternam*, door J. Jos. VAN DEN BRANDEN.

1905, deelt de heer LOD. MAETERLINCK, kunstschilder en bewaarder van het Museum van Schilderijen, te Gent, aan de Academie 44 lichtteekeningen mede van *Misericordia's* van de koorstoelen uit de prachtige kerk van Hoogstraten. Dergelijke *Misericordia's,* schrijft de heer MAETERLINCK, meest tot heden toe nog onbeschreven, worden meermaals in onze oude Vlaamsche kerken aangetroffen. De fraaiste en belangrijkste zijn voorzeker deze welke nog in de kerk van Hoogstraten voorkomen. Bedoelde beeldhouwwerken staan doorgaans in betrekking, zegt hij, met oude Vlaamsche spreekwoorden of met uitdrukkingen uit de volkstaal, welke deels vergeten zijn geraakt. « Wellicht », — schrijft verder de heer MAETERLINCK — « zal de Koninklijke Vlaamsche Academie « het nuttig achten deze kleine groepjes, ten « getalle van 54, in een harer schriften op te « nemen. Zoo doende, zou de Academie aan hare « leden de gelegenheid verschaffen, des te gemak« kelijker deze wonderbare voortbrengselen der « Vlaamsche kunst te bestudeeren, waarin de « zeden en gewoonten onzer voorzaten van het « begin der XIVe eeuw zoo innig herleven ». De heer MAETERLINCK is overigens volgaarne bereid de uitgave te bezorgen en daarbij een verklarenden tekst te voegen.

De heer Segers, bestuurder, wenscht het voorstel van den Heer Maeterlinck toe te lichten :

Als Hoogstratenaar, zegt hij, is hij in staat eenige inlichtingen mede te deelen aangaande het gedane voorstel.

De kerk van Hoogstraten, aan de H. Katharina toegewijd, is een der prachtigste gothische gebouwen van het laatste tijdvak, die men in België aantreft. Wij zijn die verschuldigd aan den godsdienstzin, de milddadigheid en kunstliefde van Antoon de Lalaing, eersten graaf van Hoogstraten, en Elizabeth van Kulenborg, zijne echtgenoote. De bouwmeester is Meester Rombout Keldermans, die insgelijks de plans vervaardigde van het Vleeschhuis te Antwerpen en van het Stadhuis te Gent.

Onze kerk is vooral beroemd om hare geschilderde ramen, haar gestoelte en het praalgraf harer stichters.

Vooral prachtig zijn de twee geschilderde ramen, van zeer groote afmetingen, in de zijbeuken, en de zeven, bijna even groote in het hooge koor. Het raam in den noorderbeuk, is luidens het opschrift, een geschenk der Staten van Holland. Het middenvak stelt het *Laatste Avondmaal* voor; het bovenvak, de foltertuigen van Christus' lijden, en het benedenvak, de beeltenissen van Dirk I, Willem II, Willem III, Willem V, Filips den Goede, Maximiliaan van Oostenrijk, Filips den Schoone en Karel V. Het raam in den zuiderbeuk, eene gift van het Antwerpsch magistraat, stelt de *Besnijdenis* en de *Aanbidding der Herders* voor. Daaronder heeft men de herauten met de wapenschilden der stad Antwerpen. De ramen uit het hooge koor stellen de zeven sacramenten voor, en in de benedenvakken de doorluchtige schenkers : Echevartius, bisschop van Utrecht; Ferdinand I, keizer van Duitschland, en zijne gemalin Anna; Karel V en Isabella van Portugal, zijne gemalin; Filips den Schoone van Savoye en zijne gemalin Margaretha; Antoon de Lalaing en Elizabeth van Kulenborg met hunne beschermheiligen. Al deze ramen werden omstreeks 1531 geplaatst. Waarschijnlijk hebben zij hunne weerga in België niet.

Het praalgraf, te midden van het hooge koor, is zeer indrukwekkend. De graaf en zijne gemalin zijn in albast gehouwen. Aan de voeten van den graaf rust een leeuw, aan die van de gravin een windhond. Vroeger was het praalgraf met eene metalen afsluiting omringd (1).

Het gestoelte, langsheen den noorder- en zuidermuur van het hooge koor, vormt eene dubbele rij zetels. Boven elken zetel, heeft men, noordwaarts, de beeltenis van een heiligen man; zuidwaarts, die van eene heilige vrouw. Aan den ingang, naar het hooge altaar gekeerd, prijken de grootere beelden van den heiligen Antonius en de heilige Elizabeth van Hongarijë, beschermheilige der stichters, en daaronder halfverheven beeldwerken, welke tafereelen uit hun leven voorstellen. Op den benedenkant der zitplaatsen heeft men gebeeldhouwde groepen. Zij stellen Vlaamsche spreuken voor : o. a. rozen voor de varkens strooien, veel geschreeuw en weinig wol, enz. Vele zijn bij uitstek grappig.

Het gestoelte is het werk van Aelbrecht Gelmers, over wien wij geene levensbijzonderheden kennen. Het werd in 1532 vervaardigd, en in 1540 geplaatst (2).

---

(1) « Drie gesellen, die den metalen tuyn setten om de sepulture van myn saliger heere 18 st. »

(Rek. van 1546-48.)

(2) « Aelbrecht Gelmers, schrynwerker, op rekening vanden gestoelte vander Keercke, IIc £.

« Betaelt door handen van Ariaens van der Heetvelden, ('s Graven Rentmeester) op rekening van zyn gestoelte dat hy gemaect hadde voor de keercke. Aelbrecht Gelmers LXXX £.

« Het gestoelte te setten, van verteercosten Geert Sneyers en zyn gesellen, 3 K. G. 8 1/4 st.

« Jan De Ridder van werck dat hy gedaen heeft doens de gestoelten geset werdden in d'hooge choer 8 st.

(Rek. 1546-48.)

Zie *De Collegiale Kerk van de H. Katharina te Hoogstraeten*, door EDOUARD ADRIAENSEN en GUSTAAF SEGERS.

De heer Baron de Bethune spreekt over de « *Misericordia's* » in het algemeen, over den oorsprong van dien naam, en over de benaming « *Zitterke* », die daarvoor in Vlaanderen gebruikt wordt. Hij meent dat het uitgeven van een werk, als dit door den Heer Maeterlinck beoogd, van meer algemeene opvatting zou moeten zijn en over de elders bekende Vlaamsche beeldhouwwerken van dien aard ook zou dienen te handelen.

Aan de bespreking nemen verder deel de heeren Jhr. Nap. de Pauw, Mr Prayon-van Zuylen, Dr. de Vreese en hoogleeraar de Ceuleneer.

De Academie beslist ten slotte, dat de heer MAETERLINCK zal verzocht worden zijn handschrift in te zenden; zij belast verder de Bestendige Commissie voor Geschiedenis daarover in tijd en wijle verslag uit te brengen.

2°) **Wedstrijden.** — *Bespreking van het volgende voorstel van den heer* PRAYON-VAN ZUYLEN :

« *Letterkundige Wedstrijden* Nadat de leden van den Keurraad afzonderlijk kennis genomen hebben van de ingezondene proefschriften, en hunne opmerkingen schriftelijk hebben ingediend, komen zij bijeen om, aleer tot de stemming over te gaan, de te nemen beslissing te bespreken.

« De Keurraad benoemt een zijner leden om in zijnen naam verslag uit te brengen.

« Indien de leden van den Keurraad het niet eens zijn, mag bij het verslag eene nota der minderheid gevoegd worden. »

De heer Prayon-van Zuylen licht zijn voorstel toe. De heer Coopman doet echter opmerken, dat dit in strijd is met de wet der Academie. — Na verdere bespreking, waaraan verschillende leden der Academie deel nemen, beslist de vergadering bedoeld voorstel te verwerpen.

3°) **Spelling der Vlaamsche plaatsnamen.** — De heer Obrie ontwikkelt een voorstel betreffende de spelling van de Vlaamsche plaatsnamen. — Dat voorstel zal in de eerstvolgende vergadering besproken worden.

4°) **Lezing door den heer Lecoutere.** — *Over Volksetymologie in het algemeen en inzonderheid in het Nederlandsch.*

Spreker begint met er op te wijzen, dat de volksetymologie een bekend onderwerp is, waarover al zoo vaak gehandeld werd in tijdschriften en op vergaderingen, zoodat men reeds eenige jaren geleden heeft kunnen zeggen (*Taal en Letteren*, 1898, blz. 382), dat het een afgezaagd onderwerp was. Hij aarzelt nochtans niet er hier over te spreken, en zet bondig uiteen waarom.

Eerst onderzoekt hij wat volksetymologie eigenlijk is. Zij is maar een onderdeel van de vele veranderingen te wijten aan hetgene men de « bijgedachte in de taal » heeft geheeten. Uit de bepaling, die er spreker van geeft, vloeit voort, dat zij moet voorkomen, niet alleen in alle talen, maar nog in de verschillende dialecten van elke taal; dat wordt aangetoond door eene reeks voorbeelden, gedeeltelijk ontleend aan Nederlandsche dialecten.

Op dat gebied nochtans kan men niet veel aanwijzen, omdat de Nederlandsche dialecten van dit oogpunt uit nog zeer weinig onderzocht werden.

Nu gaat spreker over tot het nader beschouwen van de oorzaken, die aanleiding kunnen geven tot volksetymologie; vestigt er de aandacht op, dat men verschillende soorten er van kan onderscheiden, en doet uitkomen welke verschijnselen men er niet mede mag verwarren. Aldus mogen, zegt hij, niet tot de volksetymologie gerekend worden : onbewuste woordvervormingen, zonder dat daarbij een streven is waar te nemen naar het in verband brengen met andere bekende woorden en klankengroepen (b. v. Nederlandsch *abrikoos*); noch de bewuste, opzettelijke vervormingen, die sommige woorden, en wel inzonderheid de vreemde woorden, ondergaan, en waarin zich de speling van het volksvernuft uiting geeft; doorgaans geschiedt dit met een schertsend inzicht. Men kan die vervormingen niet alle over eenen kam scheren; de verschillende gevallen moeten uiteen gehouden worden. Aldus heeft men uitdrukkingen, waar vervormingen van namen in voorkomen, of schertsenderwijze gesmede namen, zoowel eigennamen (b. v. *van Aaltje zingen*), als plaatsnamen (b. v. *Bilderdamsche kermis houden, van Domburg zijn*); voorts de bastaardvloeken (b. v. *zeven zakken met krenten*); dan nog een lange reeks andere vervormingen, die door spreker besproken worden. Ook de zoogenaamde « geleerde volksetymologie » is een verschijnsel, dat wij met de eigenlijke volksetymologie niet mogen verwarren, en evenmin mogen wij tot deze laatste rekenen de volksetymologies, die bij dichters en

schrijvers voorkomen (b. v. het *elende* der 17e eeuw, het vroegere *werreld* (*werrelt*); *zeebarige boezem* bij Potgieter, en derg.).

Ten slotte wijdt spreker enkele woorden aan het belang van de volksetymologie, en bespreekt de methode, die bij de studie van die taalfeiten zal gevolgd worden, om tot de gevolgtrekking te komen, dat, heeft men vroeger vaak veel te gemakkelijk tot volksetymologie besloten, de tegenwoordige geleerden te veel alles schijnen te willen verklaren zonder volksetymologie aan te nemen; zij zijn misschien te voorzichtig. Toch is dit minder erg, aangezien er zooveel twijfelachtige gevallen zijn, die niet toelaten uitspraak te doen.

Met een kort overzicht van het voornaamste dat tot nog toe over volksetymologie verscheen (de bekende werken van WEISE, KELLER, FASS, PALMER, NYROP, ANDRESEN, POGATSCHER, enz.), inzonderheid over volksetymologie in het Nederlandsch (bijdragen en artikelen VERDAM, STOFFEL, MOLTZER, GOEMANS, SCHRIJNEN, TE WINKEL, enz.), wordt dit algemeen deel besloten, dat trouwens maar een inleiding is tot het volgende. Daarop begint spreker de bespreking van een aantal voorbeelden van volksetymologie, eerst in vreemde talen (Grieksch, Latijn, Fransch, Engelsch, Duitsch), dan in het Nederlandsch. Deze zijn, als van zelf spreekt, verreweg talrijkst, en betreffen in de eerste plaats het Middelnederlandsch, voorts het Nieuwnederlandsch : alleenstaande woorden, uitdrukkingen, gedeelten van woorden (b. v. uitgangen, als in *zeldzaam*), enz. Vele daarvan zijn natuurlijk bekend, en werden reeds elders behandeld; bij

eenige kan moeilijk met zekerheid beslist worden, of wij al of niet met volksetymologie te doen hebben.

Spreker eindigt met den wensch, dat dit zoo belangwekkend onderwerp eens grondig en uitvoerig door een flink beslagen taalgeleerde moge behandeld worden.

De vergadering wordt te 4 1/4 gesloten.

Meester DOMIEN DE JONGHE

door Dr. K. DE GHELDERE.

In het jaar 1654...

Hoe vertoonen zich somwijlen de gebeurte-issen toch zonderling in haar samentreffen!

In het jaar 1654 werd te Duinkerke geboren Iichiel De Swaen, de bekwaamste dichter uit en Westhoek van Fransch-Vlaanderen, de Prins an de *Carssouwieren*, de kundige arts die, als tads gezworen heelmeester, gedurende meer dan ;o jaar, in zijne geboorteplaats zijn beroep heeft iitgeoefend.

In hetzelfde jaar 1654 kwam ter wereld, in en nederig dorpje in de omstreken van Dixmude, en rijmschrijver, die insgelijks heelmeester werd n zich in die hoedanigheid ook te Duinkerke ing vestigen, die aldaar ook lid werd van de Lamer van Rhetorica, en talrijke jaren leefde en verkte aan de zijde van zijnen vak- en kunstge-oot, Michiel De Swaen.

Maar terwijl de naam en de faam des eenen llerwegen zijn uitgebazuind geworden, zijne verken opgezocht en bekend gemaakt, zonk aarentegen het aandenken aan den minderen unstbroeder steeds dieper en dieper in de ver-etelheid, en gingen meteen al zijne dichtwerken erloren, alle, behalve één.

En dit *eene* — dat sedert ongeveer 200 jaar incognito had gereisd, den eenen zolderkoffer uit, den anderen in, — lag, in het jaar O. H. 1904, eveneens op de glooiing van den afgrond. — De goedgunstige lezer gelieve zich voor een oogenblik in te beelden dat die afgrond eene diepe scheurmand is. — Onder de verwezen en nietsweerde papieren uit eene nalatenschap, hebben de vrome handen van een kieschen kenner ontdekt, behendig opgevischt, en ons vriendschappelijk tot geschenk aangeboden, een eigenhandig geschreven rijmwerk van *Meester Domien Willem De Jonghe*, dien wij de eer nemen aan de letterkundige wereld thans voor de eerste maal voor te stellen.

Tot nogtoe inderdaad was de naam van dien Rederijker totaal onbekend gebleven.

In een artikel over Michiel De Swaen, in *Belgisch Museum*, 1845, blz. 412, zegt Prudens van Duyse :

« Kort na hem, immers in 1711, bloeiden er nog twee tamelyk goede dichters in die streken, Marinus Modewyck en A. Steven, beide schoolmeesters, de eerste te Bergen-St.-Winocx, de tweede te Cassel (1). *Weinige anderen bragten tot ons hunnen naem over.* »

(1) *Andries Steven* voerde tot leus : *Tot arbeyd konst verweckt.* Hij leefde nog in 1742, in welk jaar hij een lofgedicht miek op een Passiespel van J. de Condé, dat te Bergen was gespeeld geworden (*Ann. du Com. Fl. de Fr.*, V, 50). Hij schreef *Den Nederlandschen voorschriftboek*, waarin, benevens

In het jaar 1853 kondigt hij aan, in eenen brief geschreven aan het *Comité Flamand de France*, dat hij een artikel in gereedheid heeft over *eenige Vlaamsche Dichters uit Frankrijk*, maar dat opstel, zoo 't schijnt, is nooit aan den dag gekomen (1).

Wij hebben al de boekdeelen der *Annales du Comité Flamand de France* overzien, om eenig spoor te kunnen ontdekken van onzen Duinkerkschen rijmschrijver, maar te vergeefs. In deel V, blz. 72, geeft D. Carnel de namen op van al de Vlaamsche dichters uit Frankrijk die hem bekend zijn, om te laten zien hoe zeer aldaar de rijmkunst beoefend werd : op die lijst staat Domien De Jonghe niet vermeld.

Dat wij zijnen naam niet tegenkomen in *Description historique de la ville de Dunkerque*, door Pieter Matthæus Faulconnier, erfelijken hoogbaljuw te Duinkerke (2), daaraan mogen wij ons

---

eenige van zijne gedichten, er ook voorkomen van *Marinus Modewyck*. Deze dichter, die tot kenspreuk had : *Wyck in de Mode*, werd door Pr. van Duyse nevens De Swaen gesteld. (*Ann. du com. Fl. de Fr.*, 1853.) Er is weinig van hem overgebleven.

(1) « Die studie van mijn vader is stellig niet verschenen, en niets van dien aard komt voor onder de door hem nagelaten in mijn bezit zijnde handschriften. »

(*Uit eenen brief van M. Fl. van Duyse*, 27-XII-04).

(2) *Description historique de Dunkerque, ville maritime et port de mer très-fameux dans la Flandre Occidentale*, par M. Pierre Faulconnier, grand-bailli héréditaire de la ville

niet storen, wanneer wij bedenken dat daar niet een enkel woord wordt in gerept, noch van de Kamer van Rhetorica, noch van hem die er de ziel van was, Michiel De Swaen, den alom bekenden dichter, die in zoovele wedstrijden was met goud bekroond geworden. Dat heet voorwaar iets wetens en willens doodzwijgen, en die handelwijze is des te schandelijker, omdat P. M. Faulconnier een geboren Vlaming was (1), maar een Vlaming die, als zijn vader (2), aan de Franschgezindheid offerde, en die meende dat hij de plichten van zijne dienstbaarheid zou miskend hebben, door aan te stippen wat kon tot eer verstrekken aan

---

et territoire de Dunkerque, et président de la Chambre de Commerce. — A Bruges, en Flandre, chez Pierre Van de Cappelle, libraire-imprimeur, rue des Pierres, à la Côte d'Or : et André Wydts, imprimeur ordinaire de la ville, rue de Breydel-Straete, au Saint-Esprit. 1730, 2 vol. in-folio, avec plans et gravures.

(1) In de voorrede van zijne Geschiedenis vraagt hij zelfs om verschooning voor zijn gebrekkigen schrijftrant, *vermits het Fransch voor hem eene vreemde taal, en het Vlaamsch zijne moedertaal is,* zegt hij.

(*Ann. du Com. Fl. de Fr.*, IX, 81).

(2) Pieter Faulconnier, de vader van Piet. Matt., was ook een Vlaming van geboorte. Hij was het die in het jaar 1664, op last van Lodewijk XIV, aan de Duinkerkenaren den bevelbrief overbracht, waarbij het hun werd verboden voor het Magistraat te pleiten in hunne dietsche taal (*en leur langue thioise*). Aan die vrijheid hadden noch het Spaansch, noch het Engelsch bewind ooit geroerd.

(*Ann. du Com. Fl. de Fr.*, IX, 52).

de Vlaamsche Taal en Letteren, het verstandelijk erfdeel van zijne eigene voorouders (1).

Het is dus buiten kijf dat de hoogbaljuw den gezworen heelmeester van de stad heeft gekend, maar hij zal ook wel Meester De Jonghe gekend hebben. Hoewel er toen in Duinkerke een aantal geneesmeesters woonden (2), zij waren immers niet allen gezegend geworden, zooals onze Domien, met zeven zonen. De peter nu van den zevenden zoon was juist de hoogbaljuw Faulconnier, die in zijne Geschiedenis van Duinkerke zoo

---

(1) « Pierre Faulconnier n'a pas nommé De Swaen ni De Jonghe dans son Histoire de Dunkerque, pour cette raison que ce livre, très exact et très complet pour la période antérieure à Louis XIV, devient sujet à caution à partir de 1662. Il est alors rédigé dans un sens absolument favorable à la domination française, et l'auteur écarte systématiquement tous les faits, tous les noms qui pourraient indiquer la persistance de l'esprit local flamand.

Envisagée à ce point de vue, l'histoire de Dunkerque de 1662 à 1715 serait très intéressante et très neuve. Je travaille depuis longtemps à cette histoire de Dunkerque sous Louis XIV, qui n'a jamais été ni impartialement, ni exactement, ni véridiquement écrite. Et le sujet est passionnant, car rien n'est plus attachant que de voir la lutte très active et ardente des deux partis, flamingant et français, dans une ville aujourd'hui si française, et où presque personne ne parle plus le Flamand, si ce n'est parmi les immigrés Belges ou les habitants venus des campagnes voisines ».

(*Uit eenen brief van M. Em. Bouchet.*)

(2) In het jaar 1685 woonden er 14 heelmeesters in Duinkerke.

(*Ann. du Com. Fl. de Fr.*, II, 297.)

schoon heeft kunnen zwijgen over den verdienstelijken vader van zijn doopkind.

Het voorgaande kan de verklaring geven waarom onze bemoeiingen, om bij de leden van het *Comité Flamand de France* berichten in te winnen, teenemaal zonder goeden uitslag zijn gebleven, en waarom van alle kanten het antwoord altijd eensluidend klonk : onbekend in 't regiment (1).

Om uit dien doolhof te komen, bleef ons ten slotte geen andere uitweg over dan den Burgerlijken Stand van Duinkerke te voet te vallen. Een man van het vak echter blies ons vooraf in het oor, dat dergelijke bureelen gelijken op sterke kasteelen en dat zij moeten beschoten worden met klinkende schroot. Op die wijze dan zijn wij er eindelijk in geslaagd te vernemen wat wij thans zullen mededeelen.

DOMIEN WILLEM (*Dominicus Guilielmus*) DE JONGHE, zoon van *Willem* en van dezes tweede

(1) Eerw. C. Looten, de Heeren Bouchet en Blomme herinnerden zich niet den naam *Domien De Jonghe* ergens aangetroffen te hebben. Mr Blomme, rustend onderwijzer te Coudekerke-Tak, die 9 jaar voor Mr Bonvarlet heeft gewerkt, berichtte ons wijders dat er op het Stadsarchief te Duinkerke geen Registers van Rhetorica berusten over het tijdperk dat wij aanduidden. Indien er ooit bestaan hebben, men denkt dat zij zijn vernietigd geworden. Mr Prof. M. Sabbe, die, voor zijn prachtig werk over M. De Swaen, vele nasporingen in Fransch-Vlaanderen heeft gedaan, is zoo welwillend geweest om, t'onzen behoeve, zijne aanteekeningen na te zien, « doch nergens, schrijft hij ons, heb ik den door u aangegeven naam gevonden ».

vrouw *Maria Anna*, de dochter van *Jacob De Groote*, van Stavele, werd geboren te Nieucapelle, bij Dixmude, in het jaar 1654 (1).

Hij studeerde in de medicijnen en ging al vroegtijdig zich als heelmeester te Duinkerke vestigen.

Den 27 Januari 1682 trad hij aldaar in den echt met *Christina Dufumier*, dochter van *Jan*, weduwe van *Jacob Perse* (2). Zijne vrouw was tien jaar ouder dan hij, wat nochtans niet heeft verhinderd dat hij bij haar zeven zonen won, waarvan de eerste zelfs zich een beetje overhaastte om het daglicht te aanschouwen. Niklaas Laurens trouwens kwam ter wereld den 10 Augustus in het jaar van hun huwelijk (3). Dat kind leefde slechts sterke 14 dagen en werd begraven bij de Paters Recollecten (4).

---

(1) Het *jaar* van zijne geboorte kunnen wij afleiden uit zijne begrafenisakte, en de *plaats* uit de begrafenisakte van zijnen zoon Niklaas Laurens. (Zie de *Bewijsstukken*.) De dagteekening van zijne geboorte kunnen wij niet nader bepalen, omdat de oudste doopregisters van Nieucapelle in den brand zijn gebleven van de Pastorij, in het jaar 1659. (*Mededeeling van Eerw. L. Nyssen, pastoor te Nieucapelle.*)

De familie De Jonghe was herkomstig van Oudecapelle, alwaar Jacob De Jonghe stierf in het jaar 1623. Zijn zoon, Willem, de vader van Domien De Jonghe, zal zich te Nieucapelle gevestigd hebben.

(2) Zie *Bijlagen en Bewijsstukken* I.

(3) Id. id. II.

(4) Id. id. III.

De tweede zoon, een kindje dat niet in de kerk kon gedoopt worden, werd begraven den 4 November 1683 (1).

Den 27 October 1684 werd Jan, en den 29 Juni 1686 werd Pieter geboren (2).

Pieter, die tot peter had in het doopsel Petrus Lambrecht, *schepen ende keurheere der stede ende Casselrie van Berge Sint Winoc* (3), den zoon van Lodewijk Lambrecht-De Jonghe, stierf reeds in het begin van Augustus (4).

Ignaas zag het licht den 30 Juli 1688 en werd denzelfden dag gedoopt. Zijn peter was Heer ende Meester Jan Perse (5), doctor in de geneeskunde, gezegd Heelmeester van Zijne Majesteit, de broeder van den eersten man van Christina Dufumier. Ignaas bleef slechts drie weken leven (6).

Den 6 Augustus 1691 kwam Elooi de rol van de kinderen besluiten. Maar er staat uit-

---

(1) Zie *Bijlagen en Bewijsstukken* IV.
(2) Id. id. V en VI.
(3) Id. id. XIX.
(4) Id. id. VII.
(5) Id. id. VIII.
Dokter J. Perse was getuige geweest bij het huwelijk van zijnen broeder Jacob met Christina Dufumier, den 6 Augustus 1679. (Zie *Bijl. en Bewijsst.*, XIV). Christina Dufumier werd vroegtijdig weduwe, daar zij reeds in Januari 1682 trouwde met Domien De Jonghe. — De familie Perse (verfranscht uit Peers?) telde onder de gegoede burgerij te Duinkerke.

(6) Zie *Bijlagen en Bewijsstukken* IX.

drukkelijk in de doopakte dat Elooi de *zevende* zoon was van DOM. DE JONGHE. Een der oudere broeders van Elooi blijft ons dus onbekend. Of is die misschien Sebastiaan De Jonghe, die als getuige de begravingsakte van DOMIEN DE JONGHE heeft onderteekend? (1).

Elooi ontving bij zijnen doop, als zevende zoon, de grootste eerbetuigingen (2). Pastoor Delvigne, Baccalaureus in de Godgeleerdheid, kwam hier zelf den dienst verrichten, en doopte het kind onder den naam van den Patroon van de kerk. Wat meer is, de Hoogbaljuw van Duinkerke, Heer Pieter Faulconnier, en Vrouw Alexandrina Vanderhaeghe, echtgenoote van den Burgemeester Pieter Denys de Brier, hieven den doopeling over de vonte (3).

Christina Dufumier, de vrouw van M[ter] DE JONGHE, overleed te Duinkerke, den 4 Augustus 1717, in haar 73[e] jaar, en werd den 6[en], met eenen

---

(1) Zie *Bijlagen en Bewijsstukken* XIII.

(2) Dat zeer oud gebruik om den doop van den zevenden zoon met veel plechtigheid te vieren, bestaat hier te lande nog. Het peterschap wordt doorgaans aangenomen door den Koning, die den Burgemeester aanstelt tot peetjelap en om zijne geschenken aan de ouders van den doopeling te overhandigen. Te Duinkerke werd de zevende zoon, om zoo te spreken, het Doopkind van de Stad, die hem doorgaans een stuk zilverwerk vereerde. De vader moest voorafgaandelijk het bewijs leveren dat zijne zonen allen te Duinkerke geboren, en eigen broeders waren.

(3) Zie *Bijlagen en Bewijsstukken* X.

Sint-Jansdienst, begraven in de kerk, vóór de kapel van het H. Kruis (1).

Dat hij zich de onkosten niet heeft ontzien van die nog al prachtige ter aarde bestelling, bewijst dat DOMIEN DE JONGHE, tijdens het afsterven van zijne vrouw, in eenen tamelijk bemiddelden toestand verkeerde.

Het weduwenaarschap heeft hij overigens niet lang kunnen lijden, want, den 13 Januari 1719,

---

(1) Zie *Bijlagen en Bewijsstukken* XI.

De kapel van het H. Kruis was de eerste links aan den ingang van de kerk, toen het gebouw nog met den beiaardtoren (*den Leugeneer*) in verband stond. Dat voorgebouw, dat erg beschadigd was geworden tijdens de verovering van de stad door den Maarschalk de Thermes (1558), werd niet afgebroken, maar enkel afgezonderd van den beuk door eenen scheidsmuur, waar achter de kapel van het H. Kruis stond. Later (1783) werd dat gedeelte omvergeworpen, en waar de kapel had gestaan van het H. Kruis, rees een prachtgevel op. Toen men daartoe de grondvestingen dolf, werden een aantal lijkkisten ontgraven en naar het kerkhof overgebracht. In het jaar 1863, tijdens andere grondwerken, vond men aldaar eenen grafsteen met den naam *De Jonghe* op. Niemand liet zich er veel aan gelegen en de zerk werd aan een marmerwerker verkocht, en vernietigd.

(*Meded. van Mr Bouchet.*)

Gedurende de 17e en de 18e eeuw werden te Duinkerke 4 klokken gebezigd om over dood te luiden: Jezus, Maria, St-Jan en St-Elooi. De naam van de klok duidde de klasse van den lijkdienst aan, Jezus luidende voor den hoogsten, en St-Elooi voor den kleinsten dienst. Een lijkdienst van 3e klasse (St-Jansdienst) kostte 39 £, en met begraving in den beuk buiten de kapellen, 51 £.

(*Ann. du Com. de Fl. de Fr.*, XIV).

hertrouwde hij met Michelle Cornette, de weduwe van Jan Hendrik Villeneuve (1).

DOMIEN DE JONGHE, die ook zijne tweede vrouw nu had verloren, verwisselde op zijne beurt het tijdelijke voor het eeuwige, bediend van de kerkelijke rechten, den 3 Februari 1727 (2). Twee dagen daarna werd hij op het gemeene kerkhof (3), met eene gelezene misse, begraven door den eersten kapelaan Jan De Seck (4).

Was het vermogen van den zeventigjarigen chirurgijn dan zoo verminderd, dat hij niet kon worden begraven, gelijk zijne eerste vrouw, met eenen St-Jansdienst in den beuk van de kerk?

Bij zijn afsterven was hij metterwoon in de Nieupoortstraat gevestigd, maar hij had vroeger in de Bergenstraat gewoond (5).

---

(1) Zie *Bijlagen en Bewijsstukken* XII.

(2) Id. id. XIII.

(3) Het oudste kerkhof, dat bij de kerk was gelegen, was verlaten sedert de 17e eeuw. Een nieuw kerkhof, aangelegd op de plaats waar thans het slachthuis staat, is gesloten sedert het jaar 1818, toen het huidige kerkhof werd ontgonnen.

(4) De eerste kapelaan Jan De Seck was de proost van de *Carssouwieren*. Toen hij tot die bediening was verkozen, werd hij op de kamer door De Swaen op een gedicht verwelkomd. Zijn naam staat ook vermeld in het 5e der *Nieuwe gedichten*.

(*Zedelycke Rymwercken...*, door M. DE SWAEN... den 2n druck... Ghedruckt tot Duynkercke by Pieter Labus, blz. 105 en 128.)

(5) Zie *Bijlagen en Bewijsstukken* IX.

Behalve het voorgaande, dat de officieele stukken ons hebben bekend gemaakt, kunnen wij nog hier en daar wat vernemen over De Jonghe, bij het lezen van zijne rijmwerken.

Niettegenstaande het groot getal geneesheeren die destijds in Duinkerke gevestigd waren, heeft onze heelmeester ook zijne bezigheid wel gevonden in het uitoefenen van zijn vak. Hij verklaart immers dat zijne *heel-const hem voordeel geeft*, dat zij *dient om heel sijn huisgesin te voeden* en dat *zij niet wil lijden dat hij een dagh of drij sal trecken uijt de stadt* (1). Dat meldt hij aan de Rederijkers van Nieupoort, die vermoedelijk hem hadden aanzocht *om hun eenmael met gelegentheijt te (komen) spreken van d'edel Dichtconst op hun Reden-rijcke zael* (2).

Uit het aangehaalde zou ook blijken, dunkt ons, dat hij werd aangezien als een man die wel ter tale was, en dat hij den naam had om te kunnen voordrachten houden over letterkundige zaken, en inzonderheid over *d'edel Dichtconst*, die hem zoo *groot vermacck* verschafte, en waarover hij, sprekende van de *Heelconst* en de *Dichtconst*, dit zoete vers heeft neergeschreven :

Doch geen van dese twee en soud ick geeren laeten (3).

---

(1) Zie *Besluijt*, vers 61 en vlg.

(2) Zie *Besluijt*, vs. 57. — De Rederijkers van Nieupoort hielden toenmaals hunne vergaderingen in eene der zalen van het stadhuis.

(3) Zie *Besluijt*, vs. 69.

Hij was inderdaad een vurige minnaar van de Poëzij, en *al zijne ledige uren, al den tijd die hem diende tot verlusten,* offerde hij aan de Dichtkunst op :

Geen ander oeffeningh en can mijn sinnen streelen.
. . . .
Ick moet mijn tijdt-verdrijf met d'edel *Rijm-const* deelen.
. . . .
Sij vleijt en toeft mij soo dat ick haer moet beminnen
en vieren, op sijn tijdt, gelijck als een Godes.
Wil ick tot blijtschap gaen een geestigh werck beginnen,
sij drijft mijn penne naer haer voorgeschreven les.
Sij viert mij inden slaep met aengenaeme droomen,
en weckt mij smorgens vroegh met dat *Aurora* rijst.
Sij leijdt mij op Parnas ontrent de silver-stroomen,
daer sij mij in de *Const* met ijver onderwijst (1).

Op eene andere plaats, zegt hij :

Den ijver tot de *Const* van *Rijm* en Poësij
die is in mij soo groot dat ick niet en can laeten
van die te oeffenen en vieren boven maeten.
. . . .
Als ick maer stof tot Dicht can comen uijt te vinden,
daer is geen twijfel of mijn geest sal zich verbinden
om te beschrijven het beworp van dese saeck (2).

De man die dat heeft geschreven, zal blijkbaar meer hebben voortgebracht dan wat wij van hem kennen. Als men wijders in acht neemt dat hij, in de Opdracht van zijn gedicht aan L. Lambrecht, zegt dat hij hem *een* zijner rijmwerken

(1) Zie *Besluijt*, vs. 3.

(2) Zie *Slot-Reden*, vs. 9.

aanbiedt, dan kan het niet anders of hij heeft er vroeger meer gemaakt. En daar brengt hij zelf getuigenis van, wanneer hij zegt van de *Dicht-Const* :

Als men haer hulpe vraeght, sij laet haer niet veel noden,
maer comt op ons versoeck met haesten aen-gegaen :
dit heb ick *menighmael* gesien en ondervonden
dat op het eerste woort sij mij haer bijstant boodt.
Noijt en wiert ick van haer versmaet of wegh-gesonden,
in tegendeel haer gunst stont *altijt* voor mij bloot.
Sij heeft mij tot *dit* werck oock ernstigh aengedreven, enz. (1).

Het is ook meer dan waarschijnlijk dat hij naderhand nog dichten zal geschreven hebben, want hij zegt herhaaldelijk in zijn werk dat hij zal blijven om te schrijven (2)... en hij is inderdaad nog omtrent 20 jaar gebleven in het leven.

Omstreeks het begin der 18e eeuw bestond, onder de schrijvers, nog zoo algemeen niet het gebruik om, binnen hunnen levenstijd, hunne werken te laten in druk verschijnen, en vroeger zelfs werd dergelijke handelwijze *getaxeerd van ambitie ende glorysoukene* (3). Vele gedichten bleven dus in handschrift berusten, en die zeldzame,

---

(1) Zie *Besluijt*, vs. 23.

(2) Zie *Geluck van Nieup.* vs. 1042. — *Toe-Zangh*, 5e str. — *Toe-Maet*, vs. 4. — *Slot-Reden* vs. 22. — *Aen de Minn. der Dichte.* vs. 25.

(3) *De Const van Rhetoriken*... bij wilent Heer MATTHIJS CASTELEIN... te Ghendt. Bij Jan Cauweel... 1555. Voorbericht.

somtijds die éénige schriften kwamen dan ook dikwijls te recht in de handen van onkundigen of onbevoegden, welke, in hunne onachtzaamheid, die geestesproducten van lieverlede lieten verloren gaan. Dat zal vermoedelijk wel het lot zijn geweest van de overige rijmwerken van Domien De Jonghe. In elk geval, laten wij ons verheugen dat er een is gered geworden.

Ons verheugen? Waarom?...

Indien het waar is — en dit hebben wij ergens bij Dr Snellaert gelezen — indien het waar is, dat alle letterkundige voortbrengsels dienen met achting aanveerd en aangezien te worden, omdat zij de uiting zijn van eene verhevener intellectualiteit, of omdat zij minstens eene poging aanduiden om uit het alledaagsche op te rijzen tot het ideale, dan moeten wij ons verheugen telkens dat wij mogen kennis maken met een dier uitgelezen geesten, die, al zijn zij ook geen puikvernuften, er hebben naar gestreefd om het beeldschoone wezen des levens in hunne ziel op te vatten en kunstrijk af te malen.

In geen land ter wereld bestaat de letterschat uitsluitend uit meesterstukken.

Benevens de nachtegalen, was er, onder de kappe des hemels, altijd plaats ook voor nederige zangers.

Het vernuft van Vondel, hoe groot ook en hoe bewonderensweerdig, was niet bekwaam om alleen de 17^{e} eeuw te verheffen tot het roemrijkste

tijdperk voor de Noordnederlandsche letterkunde; het was niet bekwaam om alleen haar den naam van *gulden eeuw* te verleenen. Onder hem, ja, dóch naast hem, stonden mannen als Hooft, Huygens, Cats, Brandt, De Decker, Vander Goes en anderen, allen hoogstverdienstelijk in verschillende vakken, en die, als zoo vele voortreffelijke Ridders van het Kunstrijk Woord, het schild onderschragen waarop de onsterfelijke Meester aan de verheerlijking van de eeuwen wordt voorgesteld.

In Westvlaanderen, op het einde der 17^{e} eeuw, verkeerde de letterkunde in een allerellendigsten toestand. Bijna afgezonderd van alle verstandelijke gemeenschap met Noordnederland, hadden onze streken, als het ware, niets vermoed van dat stijgende geestesleven dat aldaar bloeiende was, en zij slenterden voort, in onkunde en wansmaak, op den ouden doolweg van de Rederijkkamers. Nog erger schier was het met de zaken gesteld in den Fransch-Vlaamschen Westhoek, alwaar de besluiten van het Bestuur aan het *idiôme thiois* den genadeklop hadden gegeven.

In dat gewest echter leefden toen gelukkiglijk eenige mannen, zeer ongelijk in weerde, maar die dit gemeens hadden nochtans, dat zij, voet voor voet, den overweldigenden Franschen invloed tegenwerkten en bestreden. Onder die ijveraars voor het behoud van de voorvaderlijke taal en

letterkunde, dienen met eer vermeld te worden, benevens Modewyck en Stevens, de drukker Pieter Labus, van Duinkerke, De Springer, van Belle, en vooral Michiel De Swaen, *die*, zooals Prof. Maur. Sabbe zegt, *zich boven zijne rederijkende tijdgenooten verheft als de eik boven het struikgewas.* Bij die weinigen mag thans gevoegd worden de Duinkerksche Rederijker DOMIEN DE JONGHE.

Dat hij lid was van eene Rederijkkamer, kan niet betwijfeld worden, want hij bezigde eene kenspreuk : *De Jonghe leeren altijt.* En vermits er in dien tijd geen andere Rhetorica in Duinkerke bestond dan die van St-Michiel (1), zoo kan het niet anders, of onze dichter is lid geweest van dat Genootschap. Onder de leiding van den begaafden Michiel de Swaen, die er de *Prince van was tot syn doodt toe*, klom dat letterkundig gild tot zijn hoogsten trap van luister op, en DE JONGHE zal daar wel, onzes dunkens, onder de bekwaamste leden hebben gegolden. Maar hoe verbazend is het toch, niet waar? dat noch in de aanteekeningen van P. Labus, noch in de kamerwerken van De Swaen, noch waar ook elders, van onzen Rederijker het minste gewag wordt gemaakt. De verklaring van

(1) De Rhetorica van St-Michiel, met kenspreuk : *Verblijders in den tijdt*, werd, omstreeks het jaar 1700, onder Franschen invloed, ook *Vlaemsche Academie* genoemd. Zij voerde in haar blazoen de *kersouwebloem* (madelief, *bellis perennis*), en van daar komt de naam *Carssouwieren*, aan hare leden gegeven.

dat feit ligt waarschijnlijk hierin, dat de zedige, stille en deftige man liever dichtte voor zijne eigene voldoening, voor zijn huiselijken kring en voor een klein getal uitgelezen vrienden, dan voor de vergaderingen van die woelige Kamerbroeders. Hoe het ook zij, het noodlot heeft, onder onbegrijpelijke omstandigheden, den sluier van de vergetelheid over DOM. DE JONGHE weten uit te spreiden.

Hoe vertoont zich de Heelmeester-dichter nu voor onze oogen?

De man, laten wij het maar ronduit verklaren, was een volgeling van de school der *Redenrijke Conste.* Dat heeft hem de tijd gedaan waarin hij heeft geleefd; dat heeft hem de streek gedaan alwaar hij heeft gewoond. *Non licet omnibus adire Corinthum :* iedereen is niet geboren om een baanbreker te worden. Daartoe is meer noodig dan talent en dat grenst alreeds aan het genie.

DE JONGHE heeft zich op verre na niet zoo zeer als zijn vernuftige vakgenoot De Swaen, kunnen ontvoogden van den dwang der heerschende kunstbegrippen. Van de Rederijkers heeft hij afgedeeld : hunne langdradigheid, hun keeren en wenden om het onderwerp heen, dat zij, als het ware vasthouden met hunne tanden en uitzuigen; — hun *philosophelick argumenteeren,* met hunne vervelende bespiegelingen van zedekun-

digen aard; — hunne onnatuurlijkheid, met hunne zinnebeeldige personages; — hunne onnauwkeurigheid, met hun mengelmoes van heidensche en christelijke stellingen.

Maar wat hem van de Rederijkers afzondert, dat is zijn dichterlijke trant, dat is zijn dichterlijke geest.

Hij schreef inderdaad niet alleen zeer zoetvloeiend proza, maar ging zoo gemakkelijk met het vers om, dat wel somtijds dat gemak het verband der zinnen zou in den steek laten. Wanneer hij echter niet op redetwisten uit is, en dat hij zich laat overgaan tot de neiging van zijn hert, hoe zangerig wordt zijn vers, hoe licht en hoe bevallig afgewerkt :

Sangh-godessen, die u lessen
op Parnassi toppen leert,
vlecht al dansen lauwer-cransen
en die aen mijn vrient vereert.
Op sijn croonen stelt u toonen
naer de maete van Apol,
die u laeven sal met gaeven.
. . . . (1)
Laet de beken nectar leken
in het Nieupoorts Reden-hof,
om te toogen sijn vermoogen
tot Dheer Lambrechts eer en lof! (2)

---

(1) Wij slaan hier, om den indruk niet te krenken, een hoogst onbeduidend vers over. Had onze dichter het voorschrift van Boileau nageleefd, om zijn werk herhaalde malen weer op het getouw te stellen, zooveel prozaïsche verzen zouden zijne beste stukken niet ontsieren. De kunst om harmonieuze verzen te maken was hem immers niet onbekend, maar hij *polijstte* te weinig.

(2) *Aan de Minn. van de Dicht-Const*, vs. 33.

En het volgende, uit een Naamdicht getrokken nochtans :

Het geluck van dese werelt,
Tis wel waer, is schoon bepereit
En met claeter-goudt door-vrocht :
Niemant was 'er die 't niet zocht.
Lieden van verscheyden staeten,
In hun driften uyt-gelaeten,
Connen tuijgen dat den tijdt
Eens die voorspoet heel verslijt.
Noyt geen staet en moetmen maeken
Tot de tijdelijcke saecken :
In 't beloop van corten tijdt
Alles is men baestigh quijt (1).

Hoe liefelijk vlecht hij verder de heelkunst en de dichtkunst ondereen :

En wat voor een sou doch die lieve susters haeten,
die van een vader sijn, en van soo soet een spraeck.
Apollo, die wel eer hun beijde quam te teelen,
en daegelijcks noch met sijn wetenschap begaeft,
die leert ons hoemen moet gewonde leden heelen,
en doet een Dichters pen met Nectar sijn gelaeft (2).

Maar hoe prachtig wordt de gang zijner verzen in die plaatsen van zijn gedicht, waar zijn geest zich verheft en, als het ware, gaat zweven in hooger sferen, zooals, b.v. in deze aanroeping aan God :

O hooghste Mogentheijt en Schepper aller dingen,
die altijt blijft gelijck, met geen veranderingen,
rechtveerdigh in u doen, bermhertigh in u werck,
die nimmer wesen can besloten in een perck,

(1) *Plicht-Rijmen*, vs. 46.

(2) *Besluijt*, vs. 71.

en die 't heel-al beweegt alleen met eenen vinger;
ghij, lieven Godt, die sijt en hert en ziel doordringer,
die vander eeuwigheijt voorsien hebt door den geest
wat dat geschieden sal, en is geschiet geweest :
ick·bid' u, slaat doch eens u oogen op mij neder (1).

Is er niet een Vondeliaansche zweem in die verzen! Hij die dat heeft geschreven, was een dichter. Het laatste vers, zoo zoet, zoo nederig en zoo smeekend, heeft ons weken lang in 't oor gezongen.

En is ook het volgende niet schoon?

Soo is den oorloogh dan een werktuijgh van Godts tooren,
uijt den vervloeckten haet der menschen selfs gebooren;
want soo de liefde waer gebleven in 't gemoet,
wat sond het leven van de menschen wesen soet!
Wat straelen van geluck uijt d'opperhemel zaelen,
en soudemen niet sien op ons ter neder daelen (2).

Wanneer de dichter al de ongelukken heeft verhaald die Oostende hebben getroffen, gedurende en ten gevolge van het beleg, tijdens den oorlog voor de Erfenis van Spanje, en dat hij heeft gezegd dat de ketterij, tot overmaat van ellende, nu in die stad bloeiende is, slaakt hij dezen schier wanhopigen zucht :

Wel, grooten Godt, hoe langh sult ghij noch wesen doof
voor de gebeden van die u om hulpe smeeken!
Eij! Geeft doch aen u. Kerck een recht onfeijlbaer teecken
dat sij u lief is, en haer hebt gecoren uijt

---

(1) *Geluck van Nieupoort*, vs. 53.

(2) *Geluck van Nieupoort*, vs. 92.

van soo veel duijsenden, voor u beminde bruijdt.
Hout haer doch suijver en bevrijt van alle vlecken.
Wilt haer onnooselheijt met uwe liefde decken,
dat haer geen ketterij misbruijcke noch en schent.
Ghij weet haer crachten en haer staet is u bekent,
die, sonder u, heeft van haer selven geen vermoogen.
Verdrijft den nevel, door u straelen, van haer oogen,
op dat sij sien magh, door dat goddelijcke licht,
haer naekende gevaer, enz. (1).

Hierbij zullen wij het thans maar laten. Het was trouwens niet in onze bedoeling eene studie te schrijven over D. DE JONGHE, maar enkel hem aan te bieden aan de letterkundige wereld, op zulke wijze dat hem minstens een welwillend onthaal zou te beurt vallen. Zijn werk draagt weliswaar, het armoedig kleed uit dien rampzaligen tijd voor onze Westvlaamsche Letteren omstreeks het begin der 18e eeuw, maar somwijlen nochtans — tusschenin het alledaagsche, het weleens kinderachtige van die doceerende en moralizeerende Reden-Conste, — somwijlen nochtans slaan hier en daar eenige heldere stralen door, die ons de dichterlijke gaven van den gemoedelijken man laten kennen en hem doen achten en beminnen (2).

(1) *Het Geluck van Nieupoort*, vs. 544.

(2) Het zal wel overbodig zijn er op te wijzen dat, wanneer wij boven zeiden dat D. DE JONGHE gemakkelijk en vloeiend schrijft, wij daardoor niet wilden te kennen geven dat zijne taal altijd keurig is en zuiver. Dat is bij hem immers niet het geval. Zijn trant is overigens zeer gewestelijk gekleurd, en wij, Westvlamingen, worden bovendien er heel gemakkelijk den invloed in gewaar van dat sub-

Nu het zij zoo 't zij. Wij, voor ons, wij achten ons gelukkig dat wij mochten een nieuwen naam voegen bij de namen van dezen die, zelfs in den vreemde hunnen landaard getrouw, de vaderlandsche letteren een goed hert toedroegen en dezelve door hunne werken wilden vereeren en verheerlijken. De Rijmwerken van DOMIEN DE JONGHE zullen dus altijd in aanmerking mogen komen, minstens als bijdrage tot de Geschiedenis van onze Letteren in den Westhoek van Fransch-Vlaanderen, onder het bewind van Lodewijk XIV.

Is er nu iemand benieuwd te weten hoe ons handschrift er uit ziet? Wel, hier is het *portret* ervan, t' onzen behoeve, met de grootste welwillendheid *getrokken* door een van onze verdienstelijkste medeleden in de Vlaamsche Academie, een meester in het vak :

« Handschrift op papier, autograaf, van D. G. De Jonghe uit het jaar 1708, bestaande uit : 1 los blad

---

dialect dat wij het *Westersch* noemen, en dat gesproken wordt in Fransch-Vlaanderen en in de aangrenzende streken van de Casselrije van Veurne.

Wat de spelling betreft bij DE JONGHE, die is natuurlijk die onvaste en nog grootendeels niet geregelde spelling uit de tweede helft van de 17e eeuw, toen in Vlaanderen het spel op den wagen was voor de overhand, tusschen *c* en *k*, — *k* en *ck*, — *g* en *gh*, — *s* en *z*, enz. Alzoo vinden wij bij onzen schrijver woorden die op twee, drie, ja vier verschillende wijzen gespeld staan. De *y*, die veeltijds met één puntje, somwijlen met twee, en ook al zonder puntjes voorkomt, hebben wij overal gelijkheidshalve als *ij* gesteld.

voor den titel; 3 quaternen; een half sextern waarvan het laatste blad weggescheurd is; alles samen 30 bladen, 211/215 mm. × 163/165, met de griffel afgeschreven op 182 × ± 140, en gelijnd. Het getal regels verschilt van 30 tot 39, gewoonlijk 36. Te beginnen met blz. 9*a* zijn de bladzijden door den schrijver zelf genummerd met Arabische cijfers. Er zijn signaturen noch reclamen, maar in den rechterhoek onderaan van de voorzijde van elk blad, staat de aanwijzing : *verte.*

Het hs. bevat :

Bl. 1*a* : titel.
Bl. 1*b* : wit.
Bl. 2*a*-6*b* : opdracht.
Bl. 6*b* : *Aen de Haeters van de Rym-Const.*
Bl. 7*a*-8*a* : *Inleydingh.*
Bl. 8*a*-8*b* : *Aen De Minnaers Van De Dicht-Const.*
Bl. 9*a*-25*b* : *Het Geluck van Nieupoort* enz. enz.

Het handschrift is geschreven in 17de eeuwsch cursief schrift, uitgezonderd : de opdracht, de *Plicht-Rymen* (bl. 26*a*-27*b*), en het slotdicht *Tot Over-vloedt Aen de Nieupoortsche Ieught* (bl. 30*a*-*b*), welke gedeelten geschreven zijn in het moderne (zoogenaamde Engelsche) schrift, dat omstreeks 1700 zich begon te verspreiden en destijds als deftig gold. Het schrift is overal zeer duidelijk. Er zijn geen afkortingen.

Titel, opschriften en jaarschriften zijn geschreven in Romeinsche drukletters; de groote hoofdletters zijn daarbij met rubriek opgehaald. De titel is omgeven door een eenvoudige randversiering met zwarten inkt op bruinen achtergrond.

Het papier, dat geheel en al onafgesneden is, draagt als watermerk het wapen van Amsterdam; het heeft een weinig geleden van vocht.

Het geheel is nog in een eenvoudigen omslag van zwaarder papier genaaid. »

Het handschrift bestaat hoofdzakelijk uit een uitvoerig gedicht dat den toenemenden voorspoed bezingt en viert, dien Nieupoort genoot, ten gevolge van den ondergang van Oostende, na het beleg van het jaar 1706, tijdens den Erfenis-oorlog voor de Kroon van Spanje.

Dat gedicht, 1068 heldenverzen lang, is, naar het gebruik van de Rederijkers, voorafgegaan en gevolgd door dichtstukken van kleiner gehalte, in dier voege dat het bundeltje op zijn geheel, boven het proza der Opdracht, 1698 rijmregels bevat.

Domien De Jonghe heeft zijn Rijmwerk opgedragen, uit erkentenis, aan zijn aangetrouwden nabestaande, *Dheer ende Meester Ludovicus Lambrecht, Out-Burgh-Meester van Nieupoort.*

Lodewijk Lambrecht, zoon van Lodewijk en Lodewijka Jongherijcx, werd geboren te Duinkerke, den 24 Juni 1635 (1).

Vader Lambrecht verhuisde uit Duinkerke en ging achtereenvolgens te Veurne en te Nieupoort wonen. In deze laatste stad werd hij schepen *gecreëert* toen hij daar zelfs nog niet was *ingeborgerd,* maar *met expresse conditie van te moeten aenveerden de poorterie van de stadt, welck hy niet soo precyselick had connen doen, mits hy, door de conjoncture van den troublen tyd, hem niet en hadde*

---

(1) Zie *Bijlagen en Bewijsstukken* XV.

connen ontvremden van syn cuerbroederschap van Veurne, door de reductie van de stadt van Veurne voorn. onder tghebiet van den franschen viandt (1).

Het poorterschap werd hem toegestaan den 28 Maart 1650. Vijf jaar later, namelijk den 6 Juni 1655, werd dat voorrecht geschonken aan zijnen zoon, onzen onderhavigen Lodewijk Lambrecht, die alsdan op zijn 20e jaar groeide (2). Aldus werd deze laatste dan *Nieupoortnaar,* zooals hem zijne huwelijksakte noemt, hoewel hij geboortig was van Duinkerke.

Het volgende jaar trad de jonge Lodewijk Lambrecht in den echt met Willeminken, de dochter van Heer Jacob De Jonghe, van Dixmude (3). DOMIEN DE JONGHE zegt van haar dat *hare deugd was ongemeten,* en dat heur echtgenoot haar zoo beminde dat hij haar nooit heeft kunnen vergeten, al was zij reeds vroegtijdig ontrukt geworden aan zijne liefde. Wilhelmina De Jonghe stamde af uit eene vermogende familie, die, herkomstig van Oudecapelle, zich omstreeks het begin der 17e eeuw in Dixmude had gevestigd, alwaar zij in lateren tijd veel hooge ambten heeft bediend (4).

---

(1) Den 5 September 1646, was Veurne aan Frankrijk vereenigd geworden.

(2) Zie *Bijlagen en Bewijsstukken* XVI.

(3) Zie *Bijlagen en Bewijsstukken* XVII.

(4) Zie *Geschiedenis van Dixmude,* door ROB. PIETERS.

Domien De Jonghe was ook een lid van die familie en Lodewijk Lambrecht was dus, door zijn huwelijk, verwantschapt met onzen dichter (1).

Lodewijk Lambrecht nu aan zijnen kant behoorde tot den begoeden adelstand. Heer van Coudekerke, Licentiaat in beide Rechten, hij was de ware man om aan het hoofd van zijne medeburgers te worden gesteld. Hij bekleedde dan ook langen tijd te Nieupoort de plaats van Burgemeester, doch nam daarvan naderhand zijn ontslag. In het jaar 1708 (toen D. De Jonghe hem zijne Rijmwerken aanbood) had hij reeds van dien post afgezien. Desniettemin bleef hij voortdurend de raadgever van het Gemeentebestuur, want hij was niet alleen een zeer geleerd man die *van de jeugd af eene onvermoeibare drift tot de Wetenschappen en de Kunsten had betoond*, maar hij was tevens een edelmoedig hert, vriendelijk en beleefd in zijnen omgang, verstandig, rechtmatig en voorzichtig, milddadig voor de behoeftigen, zoodanig dat hij met volle recht genoemd werd de Vader van zijne medeburgers en de Voorstander van de weduwen en weezen (2).

Die achtingsweerdige man overleed te Nieupoort, den 6 December 1714, in het 80e jaar zijns

---

(1) Zie *Bijlagen en Bewijsstukken* XX. De vaderlijke grootvaders van Domien en van Willeminken waren gebroeders.

(2) Zie : *Opdracht, Plichtrijmen, Letterwissel.*

ouderdoms, en hij werd begraven in de kerk, nevens zijne vrouw, die hem 21 jaar vroeger in het graf was voorafgegaan (1). De zerk — waarvan wij het opschrift mededeelen in de *Bijlagen en Bewijsstukken* (XIX) — bestaat niet meer, en dat is te betreuren : het aandenken immers aan zulke deugdzame burgers behoorde door hunne nazaten overal met eerbied bewaard te worden.

(1) Zie *Bijlagen en Bewijsstukken* XVIII.

Bijlagen en Bewijsstukken.

I.

Die vigesima septima Januarij anni millesimi sexcentesimi octogesimi secundi, infrascriptus, de licentia reverendi domini pastoris, junxi matrimonio tribus proclamatis bannis Dominicum de jonge, juvenem et Christinam du fumier, viduam Jacobi Perse. Testes erant : Petrus Leroij et Judocus Deram aliique. Et signatum erat : Joannes Ludov. Seyses.

II.

Die decima Augusti anni millesimi sexcentesimi octogesimi secundi, infrascriptus baptizavi Nicolaum Laurentium, filium Dominici Guillielmi de jonghe et Christinæ du fumier coniugum, natum hodie hora 3ª mane. Susceperunt Dnus Nicolaus Van Eelen et Elisabetha dufumier residentes Duynkerq. Signé : Joannes Van de Cnocke.

III.

Die vigesima septima Augusti anni millesimi sexcentesimi octogesimi secundi, sepeliendum conduxi ad Reverendos P. P. Recollectos Nicolaum Laurentium, filiolum Dominici de Jonghe, cujus pater ex Nieucapelle. Et signatum erat : Lucas Benedictus Willaeys pbr.

IV.

Die quarta novembris anni millesimi sexcentesimi octogesimi tertij, sepelivi in cœmeterio filiolum Dominici De Jonghe, non solemniter baptizatum. Et signatum erat : Lucas Benedictus Willaeys pbr.

V.

Die vigesima octava octobris anni millesimi sexcentesimi octogesimi quarti, infrascriptus Baptizavi Joannem, filium Dominici Guillielmi de Jonghe et Christinæ du fumier coniugum, natum heri hora quarta. Susceperunt Mailliardus du fumier et Antonia du fumier residentes Duynkercq. Signé : Joannes Van de Cnocke.

VI.

Die ultima Junij anni millesimi sexcentesimi octogesimi sexti, infrascriptus baptizavi Petrum, filium Dominici Guillielmi de Jonghe et Christinæ du fumier coniugum, natum heri hora decima ante medium. Susceperunt Petrus Lambregt, residens bergis, et Joanna du fumier, uxor Mattei Arnaut, residens Duynkerck. Signé : J. Van de Cnocke.

VII.

Die septima Augusti anni millesimi sexcentesimi octogesimi sexti, infrascriptus sepelivi in cœmeterio, cum missa privata, Petrum de Jonghe, filiolum Dominici. et signatum erat : Jacobus Lamootte.

VIII.

L'an de grace mil six cent quatre vingt huit, je soussigné, pretre vicaire de la paroisse unique de donquerque, ay baptisé, le trentieme jour de juillet, ignace,

fils de Dominique guillaume de jonghe et de cristinne du fumier, mari et femme, né à neuf heures du matin de ce jour dhuy : le parain fut le S[r] jean perse, docteur médecin, dit chirurgien de sa maiesté, et catharine de grave, femme à mailliard du fumier. Signé : catharine de grave. J. Perse. D. G. De Jonghe. Jean Louis Seyses.

IX.

L'an de grace mil six cent quatre vingt huit et le vingt sixième d'août, jai enterré dans le cimetierre de notre paroisse, après la célébration dunne basse messe, Ignace, natif de Dunckercke, agé de trois semaines, fils de Dominique Guillihomme de Jonghe et Christienne du fumiex. est décédé chez son père rue de bergue. en foij de quoij j'ai soussigné après les temoins signifiés. signé : D. G. De Jonghe 1688. Pieter du fumier. Lucas Benedictus Willaeys prestre.

X.

L'an de grace mille six cent quatre vingt onze, le septieme jour du mois d'aoust, je soussigné, Bachelier en théologie, ay Baptisé Eloy, septieme fils légitime du sieur Dominique Guillaume de Jonghe m[re] chirugien, et de Christine Dufumier, mari et femme, mes paroissiens, né hier à trois heures après midi, a esté parain Le sieur Pierre Faulconnier, Grand Baillif de cette ville, et maraine dem[le] Alexandrine Vanderhaghe, femme du s[r] Pierre Denys de Bryer, Bourguemaître présent, qui ont tous signé au présent registre. Signé : Alexandrine Vanderhaeghe. de Brier. Faulconnier. D. G. De Jonghe. Delvigne, pastor de donquerque.

XI.

L'an de grace mille sept cent dix sept le sixieme jour de Aoust, après avoir chanté le service de St Jean

Convoy, je soussigné, vicaire, ay Enterré, devant la chapelle de la Ste Croix, Le Corps de Christine du fumier, de son vivant Epouse de Dominique de Jonghe, mre chirurgien de cette ville, laquelle mourut le quatrieme du courant, âgée de soixante douze ans et demie et administrée des sacremens ordinaires. ont esté témoins du dit Enterrement le sieur et mre Louis yve de craecke, pbr de cete ville, et le dit mari qui ont signé. Signé : Ls de Craecke, pbr. J. Dumee, vicaire.

XII.

L'an de grace mille sept cent dix neuf, Le treizieme jour de Jeanvier, après la publication des trois bans sans opposition entre Dominique de Jonghe et michelle Cornette, veuf et veuve de Jean Henri villeneuve, nos paroissiens, je soussigné, vicaire, ay reçu leur consentement mutuel et, de la permission de monsr le pasteur, les ay solemnellement joint En mariage. ont esté témoins Guilaume hals, pierre Goubbe qui se sont présentés à affirmer la mort du dit Jean henry avec serment. Jean de Gaver (?). Signé : Guilame hals. pierre goub. D. G. De Jonghe. J. Dumee, vicaire.

XIII.

L'an mil sept cent vingt sept, le cinquième jour du mois de février, après messe basse, je soussigné, premier vicaire, ay enterré au Cimetiere le corps de Sr Dominique de Jonghe, en son vivant maitre chirugien, veuf, mort avant hier dans son domicile rue de Nieuport, administré des sacrements ordinaires agé d'environ soixante treize ans. ont estez temoings les Srs Joseph Jansens et Sebastien de Jonghe. Signé : J. de Seck P. premier vicaire.

XIV.

Die sexta Augusti 1679, infrascriptus, de Licentia domini pastoris, Tribus proclamatis Bannis, Junxi matrimonio Jacobum Perse et Christinam du Fumier, juvenes residentes Dunkerca, Coram Testibus : Joanne perse, fratre sponsi, et Joanne du Fumier, patre sponsæ. Signé : Joes Van de Cnocke (1).

Al de voorgaande stukken (I-XIV) zijn afgeleverd door de Bureelen van den Burgerlijken Stand te Duinkerke.

XV.

25 Junij 1635.

Infrascriptus baptiz : Ludovicum fm Ludovici Lambrecht, et Ludovicæ Jongherijcx coniug : natus pridie : suscept : Dn̄ūs Jongherijcx ex Dunck, nōīē Dn̄ī Reijneri Carlier junioris ex Civitate Antwerpiensi, et Dla Barbara Jongherijcx ex Dunck, nōīe Dlæ Martinæ meese ex Dunck.

P. middelem
Pastor Dunck.

Medegedeeld door Mr Th. Dobbelaere, Secret. Nieupoort.

XVI

Den 28sten Maerte 1650. Dheer Louys Lambrecht ter laetster wethveranderingh by de ed. heeren Cass. van syne Mat ghecreeert ende gheanveert gheweest synde

---

(1) Kapelaan Jan Van de Cnocke was een voorname vriend van M. De Swaen. Bij het afsterven van dien ijverigen en liefdadigen priester, schreef De Swaen een gedicht : *Vreugde-Sangh ter Uytvaert van d'Eerweerden Heer Jan van de Knocke, eersten Capellaen der Prochie-Kercke, en Vriend deses Schrijver.* (*Zedel. Rym-wercken...* 2den *druk...*, blz. 139.)

te eede als scepene deser stede met expresse conditie van te moeten anveerden de poorterie deser stede twelck hy niet soo precyselick heeft connen doen, mits hy door de conjoncture van den troublen tyd hem niet en hadde connen ontvremden van syn cuërbroederschap van Veurne, door de reductie van de Stadt van Veurne voorn. onder tghebiet van den franschen viandt, soo heeft deselve Lambrecht hedent overghelegt en ghetoont hebbende act van vervreemdyng van syn voors. Ceurbroederschap in daten 28sten deser maent, onderteekent p. de lameter & ghecacheteert in groenen wash, op syn versouck gheanveert gheweest als poorter deser voors. stede naer behoore prestatie over conditie van te mogen vervreemden van de selve poorterie telckens als tdesen goet dyncken sal, mits ghevende ende betalende tot proffyte van de stadt ofte van gonne daertoe gherecht by admodiate voor recht van yssuwe de somme van hondert gul. rente. Actum in camer, prs dheeren Joost en Adriaens Burgmeester, dheer Mr pieter De Waverans, Matthys Reynoudt, dh. J. Demyster, Anth. Willaert en Louys Thuyn scepen.

Kantschrift : Den 6 Juni 1655 is ghecompareert dheer & Mr Louys Lambrecht, f. dheer Louys, dewelck hier bekent en ghedeclareert poorter te wesen deser stede ende hem daeraen te houden. Actum ter wet verghadering, my pensionaris toōrce (= toorconde).

J. B. Vanvelde.

Medegedeeld door Mr Willem De Roo. Burgemeester te Nieupoort. — Kopij uit het *Poorterieboeck van 12 Juni 1642 tot 25 Februari 1734,* f° 24 v°.

XVII.

Anno Dni 1656. 25, 9bris ego infrascriptus, rector ecclesiæ B. Mariæ Neoporti, obtenta dispensatione a Riis adm Dnis Vicariis Jllmi Domini Episcopi Yprensis absentis super tribus bannis, conjunxi matrimonio per

verba de presenti Dnm Ludovicum Lambrecht Neoportuensem et D[llam] Wilhelminam de Jonghe dixmudensem, testibus D[no] Jacobo Heindryx et Cornelio bouden.

Franciscus Meeze.

Medegedeeld door M[r] Th. Dobbelaere, secretaris te Nieupoort. — Uit *Kerspels* Register 3. Huwelijken 1649-1681.

XVIII.

15 febr. 1693 sepulta est D[lla] Guillielma de jonghe.

Nieupoort. Sterfgevallen. Boek I, blz. 96.

XIX.

Sepulture van d'heer ende Meester Louis Lambrecht fil[s] d'heer ende meester Louis in syn leven heere van Coudekerke burgmeester deser stede ende port van Nieuport mitsgaders hooft deser kerk overleden den 26 x[ber] 1714 ende van Juff Willeminken fil[a] d'heer Jacques de Jonge syne huysvrouwe overleden den mitsgaders van d'heer ende meester Pieter Francois Lambrecht in syn leven schepen ende keurheere der stede ende Casselrie van Berge Sint Winoc overleden binnen deser stede op den 15 october 1719 eyndelyks van Heer Antonius Lambrecht overleden binnen deser stede op den 29 Ougst 1715 beyde sonen van den voornoemden d'heer Louis Lambrecht.

R. I. P.

Kopij uit een Register, toebehoorende aan M[r] W. De Roo, en bevattende de opschriften van al de zerken die ooit in de kerk te Nieuport werden bevonden. — De grafsteen Lambrecht bestaat niet meer.

XX.

Stamboom De Jonghe
medegedeeld door M. E. Hosten, stadsarchivaris te Dixmude.

Jacob De Jonghe

Jan De Jonghe
Oudecapelle
tr. 1522 M. Van Belle

Grisolis De Jonghe † 1591
tr. 1° 1545 Willemine Van Belle
† Oudecapelle 1556
2° 1557 Maria Sijs † 1593

2de huw.

Willem De Jonghe † Oudecap. 1605
tr. Dixmude 1593
Cornelia De Man † Dixmude 1607

Antoon De Jonghe
te Steenberghe
in 1604

Jacob De Jonghe
† Oudec. 1623
tr. 1° Dixmude 1598, Ma Donche
2° 1617 Godelieve Peeren

Jacob De Jonghe
tr. 1° Dixm. 1617, Magdal. Pullemulle
2° Dixm. 1620, Maria Ogier

Willem De Jonghe

Domin. De Jonghe
† 1680

Willeminken De Jonghe
† 1693
tr. **Lodew. Lambrecht**
te Nieupoort 25 Nov. 1656

1e huw.

Willem De Jonghe
tr. 1° Isabeau de la Barre
2° M. Anna De Groote
fa Jacob, van Stavele

Uit 2e huwelijk

Dominicus-Guilielmus
De Jonghe

2e huw.

Jac. De Jonghe
† te Brugge
tr. Ma Magdal.
Pullemulle

WIJ BIDDEN VAN HERTE

DE TALRIJKE GELEERDEN

VRIENDEN & KENNISSEN

DIE ONS MET HUNNE MEDEDEELINGEN

ZOO BEREIDWILLIG HEBBEN VEREERD

HIER TE WILLEN AANVEERDEN

DE OPENBARE BETUIGING

VAN ONZEN BESTEN DANK

EN VAN ONZE BLIJVENDE ERKENTELIJKHEID.

DR. K. DE GHELDERE.

COUCKELAERE, 26 OCTOBER 1905.

HET GELUCK VAN NIEUPOORT

NAER

HET VERLIES VAN OOSTENDE

BENEFFENS EENIGE DICHTEN

TER EEREN VAN D'HEER ENDE MEESTER

LUDOVICUS LAMBRECHT

LICENTIAET IN BEIJDE RECHTEN

ENDE OUT BURGHMEESTER VAN NIEUPOORT

IN RIJM GESTELT

DOOR

D. G. DE JONGHE

HEELMEESTER TOT DUIJNKERCKE

17 DE JONGHE LEEREN ALTIJT 08

AEN DEN
ACHTBAEREN, WIJSEN ENDE WAERDEN HEERE
D'HEER ENDE MEESTER
LUDOVICUS LAMBRECHT
DER BEIJDE RECHTEN LICENTIAET
ENDE
OUT BURGH-MEESTER DER STEDE VAN NIEUPOORT.

MIJN HEER

Den geleerden Philosooph Seneca heeft wel te recht gezeijt dat een wijs man, door de gerustheijt van sijnen geest, besit alle de goederen van de werelt. Ende zeker die waerheijt canmen daegelijcks ondervinden in het leven van die menschen die meer achten het on-eijndelijck als het vergangelijck geluck. Al is het dat zij oock van tijdelijcke goederen genoegh sijn voorzien, nochtans sij en wegen de selve soo hoogh niet in hun gemoet, als sij wel doen de vrede ende vergenoegingh van hun hert. Ende wat sijn dogh alle de rijckdommen van dese werelt die connen gewenscht sijn van een stervelijck mensch, anders als over-lasten voor de ziel, die groot gevaer lijdt van onder de selve te bezwijcken. Want hoe sorgelijck het is, de schatten, ons ter handt gestelt door het geval, wel te gebruijcken, hebben de besitters daer van menighmael tot hun leetwesen moeten ervaeren, ende daer door geleert, maer dickmaels als het was te laet, dat 'et beter voor hun waer geweest hun leven over-gebracht te hebben in een nederigen staet, ende daer naer gerust te sterven, als, naer groote goederen beseten te hebben, uijt dit leven te scheijden met een groote knaegingh van hun gewisse. 't Is waer, en ick beken het, dat een maetige rijckdom, door rechtveerdigheijt bij een vergaedert ende

gezegent van de handt Godts, een on-verachtelijcke saeck is, alsmen de selve weet wel te gebruijcken, ende daer op sijn hert soodaenigh niet en stelt datmen de noodsaekelijke middelen tot onse zaeligheijt verwarreloost, ofte teenemael aen een kant schuijft, om gedeurigh dagh en nacht in onrust becommert te wesen hoemen die schatten noch altijt meer sal vergrooten, ende dickmaels (dat maer al te veel en gebeurt) met het on-rechtveerdigh goet van onnoosel weduwen en van ouder-loose weesen, meenende dat al hun wijsheijt gelegen is in het daegelijcks ophopen van goederen : maer sij en hebben 't niet vast. Want in de plaets van te wesen vrije lieden, en hun daegen over te brengen in een soete rust, het zijn de verworpenste slaeven, veel arger als die oijt geweest hebben onder de handen der barbaren, want dese hebben noch moeten dienen menschen naer het even-beeldt Godts geschaepen soo wel als zij; maer die laeten hun vast-binden met on-verbrekelijcke boeijen aen een nietige stof, diemen graeft uijt het diepste van de aerde, ende die hun ziel dickmaels eijndelijck brenght in een af-schouwelijcke plaets duijsent-mael dieper als dat sij selfs gelegen heeft.

Siet wat dat de rijckdommen zijn sonder de rust van de geest! Een mensch die waerelijck wijs is, leeft (oock midden in den overvloet) in een hemel op der aerde, als hij sijn gemoet van on-geoorlofde begeerelijckheden vrijhout, ende ijder uur van den dagh haer behoorlijck werck toe-voeght, om des avonds zich tot rust te begeven met een vroijelijck gemoet, stellende al sijn hoop ende betrouwen op Godt, die hem tot sijn welvaeren meer sal geven als hij oijt soude connen wenschen.

Dit soo voor-uijt geseijt sijnde, *Mijn Heer,* com ick tot de saeck om het oogh-wit te betreffen daer mijn geest heeft comen op te doelen. Met recht magh men U. E. die hoedanigheden toe-passen, als begaeft sijnde vanden hemel met soo een door-dringende wijs-

heit, dat u de tijdelijcke goederen, die U. E. met rust besit, niet aen en drijven tot hooghmoet, noch doen treden buijten het spoor van de redelijckheijt, dat een groote vleck is in d'achtbaerheijt van vele rijcke doch onwel-beraeden menschen, die niet eens en overdencken dat de schatten van dese werelt vergangelijck, ende zij stervelijck zijn.

Al sulcke gebreken, *Mijn Heer*, en hebben noijt haer woon-plaets gevonden in U. E. gemoet, ten opsicht dat ghij hun altijt huijs-vestingh geweijgert hebt. om in het selve te herbergen alle zedelijcke deughden die behooren geoeffent te worden van oprecht wijse ende voorsichtige lieden, ende die U. E. laet uijtschijnen over alle menschen, maer besonderlijck over de borgers van uwe stadt, wiens welverdiende *Burgh-Meester,* vaeder ende voor-staender ghij hebt geweest, ende noch zijt : want die waerdigheijt (schoon dat een ander iegenwoordigh U. E. plaets besit) en can u niet ontnomen worden dan naer het af-leggen van u leven. Schoon dat dit eer-ampt niet, gelijck voor henen, van U. E. bedient en wort, niet te min u wijse raedt dient noch dickmaels om het iegenwoordigh voorsittende burgerhooft te helpen uijtvoeren veel swaere saecken, die anders mogelijcks souden qualijck uijtgevallen hebben, tot groot on-genoegen ende nadeel van 't gemeent.

Maer boven alle die hoedanigheden hier boven verhaelt, *Mijn Heer,* die U. E. ten uijtersten vercieren, soo treckt ghij noch meer de menschen herten tot u door den seer beleefden ende minsaemen ommegangh die U. E. daegelijcks met hun houdt, beneffens de genegentheijt die ghij draeght tot uwe vrienden : het welcke wij noch lest ondervonden hebben in het onthaelen ende te recht helpen van onsen soon, die nochtans U. E. daer over geen ghenoeghsaeme voldoeningh en heeft gegeven, om dat hij Nieupoort verlaeten heeft sonder van sijnen *Vriendt* ende wel-

doender met alle eerbiedigheijt afscheijt te nemen : daer over wij wel zeer t'onvreden hebben geweest, te meer om dat 'er geen onbeleefder on-deught en is als d'ondanckbaerheijt, ofte een ontfangen weldaet niet te erkennen.

Tot verbeteringh, *Mijn Heer,* van desen mis-slagh die mijn soon uijt on-wetentheijt ende tegen ons gevoelen gedaan heeft, soo com ick tot danckbaerheijt alsheden af-leggen mijn schuldighe plicht, onder het op-draegen van een onser Rijm-wercken, t'saemgestelt op *het geluck van Nieupoort naer het verlies van Oostende.* 't Is wel waer, hier sullen in het eerst ander saecken, van langer geheugenis ende van meerder belangh, opgehaelt sijn, om de nae-commelingen te onderrichten wat leven men, in onse voor-ouders tijden, in de Nederlanden heeft gehouden, tot groot leet-wesen van veel voornaeme geslachten, die hun onder-gangh hebben moeten te gemoet sien, ende noijt wederom en hebben connen geraeken op den eersten trap van hun voorigh geluck ofte wel-eer beseten staet : seker een beclaegelijcke saeck, die noch daegelijcks ons Vlaenderlant onderworpen is als wesende de vertoogh-plaets daer het woedend (1) (oorloogen) sijn bloedige rollen uijtspeelt, tot ondergangh ende on-waerdeerelijcke schaede van d'ingeseten ende noodt-lijdende menschen.

Maer wij laeten dit in de bestieringhe Godts, van wien het alles af-hanght, ende die wel weet waerom hij de plaegen over sommige landen laet geschieden : on-getwijffelt tot bekeeringh der sondaers ende tot zaeligheijt van hunne zielen,

Dit soo wesende, *Mijn Heer,* legh ick met alle eerbiedigheijt mijn Rijm-werck voor U. E. voeten,

---

(1) Hier stond, boven den regel, het woord ***oorloogh***, in eene andere hand geschreven.

dat misschien voor de selve te geringh sal wesen om op te nemen. Maer, wat segh ick? Als wanneer men overweeght de on-vermoeijde drift tot de wetenschappen ende alle goede consten, die U. E. van de jeught af betoont hebt, ende noch heden (in weerwil van de hooge jaeren daer toe ghij met zegen alsnu gecomen zijt) de selve genegentheijt tot alle fraeije geesten zijt draegende, soo houden wij ons wel versekert dat dit ons Dicht-werck van U. E. wel ontfangen sal wesen ende met op-merck oversien worden, te meer om dat wij daer in voor oogen stellen het geluck ende wel-vaeren van een stadt die U. E. als *Burger-vaeder* beheerscht ende voorgestaen hebt, binnen wiens meuren ghij den besten tijdt van uwe daegen (soo met als sonder gesellin) over-gebracht hebt, met groot genoegen van U. E. gemoet, ende een volcomen rust van uwen geest.

Soo dan, *Mijn Heer,* verhopen wij dat onse Rijm-Const van U. E. sal aengenomen wesen, met soodaenigh een genegentheijt, als die geweest is met de welcke wij de selve geschreven hebben, betrouwende met-een dat U. E. dit werck sult beschermen tegen alle vinnige lasteraers, die, op alles wat sij sien en hooren, hun vergiftende gal gewoon sijn uijt te spuijgen, ende nochtans niet bequaem en zijn om drij regels naer een te schrijven, sonder vier mis-slaegen te begaen. Doch wij hebben daer voor geen noodt; want soo haest als sij sullen sien dat U. E. voor aen in dit werck geplaetst sijt als voorstaender van het selve, diesvolgens te wijs ende geleert voor hun om tegen u met reden-caevelingh op te staen, soo sullen zij, van enckel schaemt, met een on-verdraegelijcke spijt, hun boos voornemen moeten bedwingen, ende in hun schuijl-hoecken vluchten, als niet connende verdraegen de helder claerheijt van het licht der wijsheijt dat van over-langh ontsteken geweest is in de verholenste binnen-kaemers van U. E. wel-bedreven geest, die,

van dit goddelijck vier gevoet wesende, geniet een volmaeckte rust, de welcke van een veel hooger waerdeeringh is als alle de goederen van dese werelt, die niet de minste voldoeningh en connen geven aen het hert van den mensch, sonder de vergenoegingh van sijn gemoet.

Hier mede dan, *Mijn Heer* ende *Waerde Vriendt*, laet ick met eerbiedt dit ons geringh Const-werck in U. E. handen, tot teecken van danckbaerheijt die wij U. E. schuldig waeren te bewijsen, terwijl ick blijve met mij te noemen,

Mijn Heer,

U. E[ls]. ootmoedigen, altijt bereijden, verplichten dienaer ende vriendt

D. G. DE JONGHE, 1708.

AENDE HAETERS VANDE RIJM-CONST.

Schuijlt! 't Is tijdt, ghij wan-gedrochten,
die altijd de *Const* bevochten
met u vuijle laster-mont :
hier is *Lambrecht,* die sal maeken
dat ghij sult tot niet geraeken,
en versincken in de gront.
Gaet in *Styx* u hitte koelen
of in *Plutos* swaevel-poelen,
soo bluscht ghij u brandt met brandt.
Hier en is geen werck voor fielen
die elck soecken te ontzielen,
neen, sij moeten al van cant.
Soo ghij comt d'Heer Lambrecht tegen,
't wert on-claer met u gelegen,
want ghij moet versekert sijn
dat hij sulcke harde straffen
voor u laeten sal beschaffen
dat ghij helsch wort van de pijn.
Soo ghij meent dit werck te laeken,
en ons *Dicht* tot niet te maeken
of vergiften met u gal,
ghij sult seker quaelijck gissen,
want dien *Heer* en sal niet missen
van te brengen u ten val.
Vlucht dan henen uijt sijn oogen,
eer dat hij u comt te toogen

wat sijn achtbaerheijt vermagh.
Wilt u liever selfs vermoorden,
of vliet naer het ijsigh noorden
daermen selden siet den dagh.
Gaet daer in de duijster hoecken
u meestres de *Nÿdt* op-soecken,
en claeght haer u leet met spijt (1).
Hier is niet voor u te hopen,
alles sal u tegen-lopen :
daerom 't is verlooren tijdt.

DE JONGHE *leeren altÿdt.*

---

(1) Dat zinspeelt op de beschrijving van het hol van den Nijd (*Het Gel. van Nieup., vs. 826*). Het komt ons voor alsof De Jonghe daar met welbehagen naar verwijst, misschien wel omdat hij die beschrijving, waarop hij uitermate heeft gebeiteld, voor een zijner beste stukken hield.

INLEIJDINGH.

Hier comt mijn *Reden-Const* blijgeestigh op te daegen
om *Nieupoorts* luijster te vertoonen op 't tooneel.
Niet dat ick weten can wie dat het sal behaegen,
ten deel of in 't geheel,

Nochtans heb ick gewaeght mijn pen te laeten vloeijen
om te beschrijven 't gon mij op het herte lagh,
op dat, door mij gemoet, die stadt mag schoonder bloeijen
en comen voor den dagh.

Hier sult ghij sien voor aen hoe dat de *Nederlanden*
altijd geweest sijn door den ooreloogh geplaeght,
de menschen vast geknelt met strenge knevel-banden,
of uijt hun landt geiaeght.

De waere godts-dienst voor de ketterij verschoven,
het schendig onrecht met gewelt gedreven voort.
d'Inwoonderen van hun besittingh te beroven
door stelen, brandt of moort.

De teere maeghden en de weerelooze vrouwen
te schenden, was alsdan een lofbaer helde-werck.
't Was groot vermaeck het vier in 't branden te beschouwen
van tooren, huijs of kerck.

Dit al heeft *Nederlant* soo dickmaels ondervonden
en moeten lijden, al van over menigh jaer.
De plaegen op haer vanden hemel af-gesonden
wort sij noch-al gewaer.

Maer ondertusschen, daer sijn somtijts helder daegen,
die d'een of d'ander stadt verlichten met hun glans;
den eenens ondergangh is d'anders wel-behaegen
en vlecht hem eenen crans.

Dit is in *Nieupoort* noch lest voor het oogh gebleken,
die, op het overgaen van haer gebeurte-stadt,
is commen haer geluck wat hooger op te steken,
dat van haer wiert gevat.

Dit salmen breeder sien, in 't gon hier volght, uijtleggen
door onse *Dichtconst,* op een helde-trant en maet:
en is 'er iemant die daer op iet weet te seggen,
dat hij 't ons weten laet.

Indien wij comen van het rechte spoor te dwaelen,
of verder he'en te gaen als dat het oogh-merck lijdt,
men sal ons vrientschap doen, wilmen ons dit verhaelen,
maer niet uijt geen verwijt.

't Is waer, wij weten wel datmen wel comt te missen
in alle dingen, want een mensch is niet volmaeckt.
Die beter zijn begaeft die connen beter gissen,
't wijl dit ons niet en raeckt.

Ons ooghwit is geweest om *Nieupoort* te verheffen,
met wensch van dit soo groot als *Duijnkerck* selfs te sien;
ick soeck alhier haer roem en eere te betreffen
en met haer te verblien.

Hoe wel een lastermont daer op vergif sal spuijgen
en trecken onse const tot een verdraeijde sin,
wij weten, als de bie, daer honingh uijt te zuijgen,
geen gif, gelijck de spin.

Laet vrij de bleeke *Nijdt* hier op haer gal uijtschieten,
wij sullen ons niet eens ontstellen om die daet.
Die liefd' en vrientschap wil in soete rust genieten
en past niet op den haet.

Hij breijdelt haere tongh door 't voorwerp van de reden;
hij leght een stercke toom in haer vergalde mont.
Sij moet nootsaeckelijck veranderen van zeden,
of zincken in den gront.

D'*Heer Lambrecht* die altijt in deught comt uijt te steken,
en die, soo 't hem belieft, dit werck beschermen sal,
can lichtelijck 't gewelt van dit gedrochte breken,
en brengen tot den val.

Sijn naem die zal alleen de helsche nijdt doen beven,
want die met eerbiet eens de selve maer en spelt,
voelt tot zijn achtbaerheijt zich selven aengedreven,
en teenemael ontstelt (1).

Dus sal ick dan die gunst van desen *Heer* verwachten,
en blijven tot sijn dienst en dagh en nacht bereijt,
terwijl ick *Nieupoorts* roem noch voorder sal betrachten,
die soo mijn sinnen vleijt.

Wilt ondertusschen dit mijn werck met lust doorlesen,
ghij, borgers van de stadt, die ick als goden prijs.
Godt geve dat ick noch een langen tijdt naer desen
u mijne dienst bewijs :

Want om de menschen door de *Dichtconst* te vereeren,
so is het seker dat altijdt *de Jonghe leeren.*

---

(1) Zinspeling op het Naamdicht en het Letterkeerdicht (*Plicht-Rijmen spelende op den Naem*, enz. en *Letter-Wissel*). Zie verder.

AEN DE MINNAERS VAN DE DICHT-CONST.

Lieve minnaers, en verwinnaers
 van den haet die *Const* benijdt,
wilt aenmercken onse wercken,
 soo ghij lieden hebt den tijdt;
ghij, die jonste tot de Conste
 met een open herte draeght,
en mijn Dichten cont verlichten,
 als ghij die maer onderschraeght.
Al ontmoeten com ick groeten
 mijne *mede-Constenaers.*
Mijne sinnen hun beminnen
 om dat sij sijn ijveraers,
die al groeijen *Const* doen bloeijen,
 en die, op den *Helicon,*
sonder toeven altijd proeven
 't waeter uijt de *Hengste-bron.*
Om te blijven dichten schrijven
 op al 't gon dat die verdient,
wilt niet swichten van te dichten
 van d'*Heer Lambrecht,* onsen *Vrient.*
Mede-broeders, *Conste* voeders,
 ick bid u om dese gunst :
verheft d'*eere* van dien *Heere*
 door u *Reden-rijcke Kunst.*
Ick sal blijven om te schrijven
 tot u lof en roem en eer,
zoo g'u lieden wilt aanbieden
 om mijn *Vrient* te loven meer.

Mijn gedachten dit verwachten
  van die *Conste* connen doen,
en die leeren wel verkeeren
  met die *Conste* connen voen.
Sangh-godessen, die u lessen
  op *Parnassi* toppen leert,
vlecht al dansen lauwer-cransen,
  en die aen mijn *Vrient* vereert.
Op sijn croonen stelt u toonen
  naer de maete van *Apol,*
die u laeven sal met gaeven
  tot ghij daer af sijn sult vol.
Laet de beken nectar leken
  in het *Nieupoorts Reden-Hof,*
om te toogen sijn vermoogen
  tot d'*Heer Lambrechts* eer en lof!

DE JONGHE *leeren altijdt.*

HET GELUCK VAN NIEUPOORT

NAER

HET VERLIES VAN OOSTENDE.

VOOR-STEL

Den Eenen Daelt, Den Anderen Rijst
Het Los Geval Ons Dit Bewijst (1).

Mijn geest, bezwangert met ontelbaer zin-gedachten,
stont naer het voorbeelt van mijn sangh-heldin en wachten,
om te besluijten, uijt de raedt van haer verstant,
wat dat hij voor het best sou nemen bijder hant

---

(1) Het onderwerp van dit gedicht is het volgende : Nieupoort heeft zijnen voorspoed te danken aan den ondergang van Oostende. Die stelling heeft de Schrijver hier willen samenvatten in eene spreuk, in een soort axioma : *den eenen daelt, den anderen rijst.* Dat is, ja, eene algemeene waarheid en *der werelt loop*, zou *Reinaert* zeggen, *dat een gaet op ende tander neder;* maar het denkbeeld van den dichter was van meer bepaalden aard en beantwoordt aan het spreekwoord : *des eenen dood is des anderen brood.* Dat heeft hij dan ook, naar onze meening, nauwkeuriger uitgedrukt wanneer hij boven zegt (Inleijdingh, 7ᵉ str.) :

des eenens ondergangh is d'anders welbehaegen.

of, beneden (vs. 611) :

den eenen sijn geluck
wel dickmaels onverwachts vint in een anders druck.

De Jonghe nu tracht dat voorstel goed te maken in een berijmd verhaal van gebeurtenissen die op vaderlandschen bodem plaats vonden. Het mag hier worden aangestipt dat gedichten, die berusten op historischen grondslag, door onze Rederijkers wel juist niet zijn te grabbel gegooid. Al was het dan ook uit dit oogpunt alleen te beschouwen, zoo zou het werk van Domien De Jonghe nog van eenig belang zijn voor de geschiedenis van onze Letterkunde.

om sijnen even-geest te leeren en te stichten.
Ick hoopte dat sij mij sou in die saeck verlichten,
t'wijl ick, in eenigheijt, van sorgen was ontlast :
want anders en can noijt de rijm-const sijn gepast,
noch comen over een met ander (1) besigheden,
die toe-geschickt sijn tot de (2) oeffeningh der leden.
Sij is geen' werckingh der nateur, maer van de geest;
en daerom bemint zij de stilheijt op het meest,
om sonder stooringh te voldoen aen haer verlangen.
Het dichten is een const diemen dient aen te vangen
met vrije sinnen, en gerustheijt van 'tgemoet;
en soomen aen de geest het minst gewelt aendoet
soo is 't onmoogelijck sijn oogh-wit te betreffen.
Indien men al te hoogh zich selven wil verheffen,
of op de vleugels sweeft van lof en ijdel waen,
men sal in 't minste niet in dese saeck bestaen;
oock die te leege comt naer 't aerderijck te daelen,
sal weijnigh eere van sijn constigh werck behaelen.
Den besten middel die mijn sangh-godin mij raedt,
en altijt voor-hiel, is geweest de middelmaet :
't is dese die ons can gedeurigh onderstutten,
en tusschen hoogh en leegh van haet en nijdt beschutten;
't is dese die de const met lauwerier becroont,
en die haer minnaers met een danckbaer herte loont.
De middelmaet die is wel soet in alle saecken,
maer weijnigh sijnder die de selve willen smaeken,
ten opzicht dat hun geest, door eer-sucht aengeleijt,
zich met een ijdel hoop van groote staeten vleijt;
maer weijnigh weten sij hoe dat het uijt sal vallen.
In 't eerste meenen sij met het geluck te mallen,
omdat het selv' hun streelt en wonder veel belooft;
maer eijndelijck sien sij hun van sijn dienst berooft,

(1) Stond : *aender*.

(2) De toonlooze *e*, staande vóór eenen klinker, wordt niet versmolten, in den versbouw van De Jonghe.

en van een hoogen staet vervallen tot ellenden.
Dit voorbeelt heeft mij naer de middelmaet doen wenden,
als wesende den gront waerop men bouwen moet,
om tusschen hoop en vrees te winnen 't hooghste goet.
Die voor-bereijdingh, die wij daer soo even seijden,
dient om ons tot het werck te beter aen te leijden,
ten opzicht dat al wat daer in is op-gehaelt
met Godt begint, en door de deught wort afgepaelt.
Oock is het noodigh datmen moet met Godt beginnen,
indien men vruchten wil van sijne wercken winnen;
want die niet vast op Hem al sijn betrouwen stelt,
sal in het cort sijn hoop ter neder sien gevelt.
Soo dan, om dit beworp alhier te doen bedijgen,
wil ick mijn teere geest ten hemel op doen stijgen,
om van het Drij-tal, t'saem vereenight in een Godt,
te vraeghen bijstant, en te doen naer sijn gebodt.
O hooghste Mogentheijt en Schepper aller dingen,
die altijt blijft gelijck, met geen veranderingen,
rechtveerdigh in u doen, bermhertigh in u werck,
die nimmer wesen can besloten in een perck,
en die 't heel-al beweegt alleen met eenen vinger :
ghij, lieven Godt, die sijt en hert en ziel doordringer,
die vander eeuwigheijt voorsien hebt door den geest
wat dat geschieden sal, en is geschiet geweest,
ick bid u, slaat doch eens u oogen op mij neder.
Sent uwen geest omleegh, gedreven op sijn veder
of op de vleugels van een engel uijt u zael,
die mij geleiden sal, opdat ick niet en dwael,
nocht 't rechte spoor en mis om tot mijn wit te raeken.
Doet, door die selve geest, mijn hert in liefde blaeken
opdat u naem zij door mijn pen gebenedijdt,
t'wijl men u vianden op-swellen siet van spijt,
omdat hun macht ontbreeckt om u gezagh te schenden.
Helpt mij de ketterij van onse landen wenden,
die als een giftigh cruijt de waere kerck vervuijlt,
t'wijl honingh in haer mont, en gal in 't herte schuijlt.
Bestiert mijn hant, O Godt, om tegen die te schrijven,

en, soo het u belieft, ghij, zegent mijn bedrijven,
want sonder u, O Godt, en can ick niet bestaen :
dus vat ick, in u naem, mijn zin-gedachten aen.
't Is waer, men sal het vier des ooreloohgs sien branden,
gevoedt van lijcken en den roof der Nederlanden,
dat u, O groote Godt, in 't minste niet en past.
Ghij sijt een vrede-vorst, die soeckt geen overlast
aen uwe schepselen te doen noch te gedoogen,
soo langh als hun (1) gemoet is tot u eer bewoogen
en dat sij leven naer het voorbeelt van de deught,
dat sonder twijfel u ten uijttersten verheught.
Maer alswanneer dat sij door sonden zich verlopen,
die op de werelt meer als op den hemel hopen,
dan tergen sij 't gedult van u Almogentheijt,
en haelen op hun hals de straf voor hun bereijdt.
Pest, oorloogh, dieren tijdt, dat sijn u geesel roeden,
waerdoor den sondaer moet voor sijne misdaet bloeden :
geluckigh noch voor hem dat hij in desen tijdt,
voor sijn bedreven quaet, en niet hier naemaels lijdt.
Soo is den oorloogh dan een wercktuijgh van u tooren,
uijt den vervloeckten haet der menschen selfs gebooren.
Want soo de liefde waer gebleven in 't gemoet,
wat soud het leven van de menschen wesen soet!
Wat straelen van geluck uijt d'opper hemel zaelen
en soudemen niet sien op ons ter neder daelen!
Maer laes! den boosen geest, benijdend' ons geslacht,
is oorsaeck dat wij sijn van u, O Godt, veracht.
Maer wat wil ick hier op mijn reden langer maeken.
't Sijt ghij alleen, O Heer, die regelt alle saeken.
Den loon en straf die sijn te saemen in u macht.
Daerom wij doen aen u een noodeloose clacht.
Ghij weet veel beter wat ons can geluckigh wesen,
en daerom wert ghij inder eeuwigheijt gepresen,
als wesende 't begin en 't eijnde van 't heel-al,

(1) Stond : *u*.

op wien ick mij betrouw, t'wijl ick beginnen sal.
Het weeldigh Nederlant van over menigh jaeren,
can met de waerheijt van zich selven wel verclaeren
dat het geweest is het tooneel van Mars gewelt,
waerop dat daegelijcks voor oogen wiert gestelt
of treurigh uijtgespeelt, de bloet-rol van de grooten.
Hier saghmen eenen helt uijt sijn gezagh verstooten;
daer laegen princen, door een bitter haet berooft
van 't leven, en te saem gescheijden van hun hooft;
gins wiert het spitse recht ten onrecht voort gedreven,
t' wijlmen d'onnoosele sagh voor de straffe beven.
Het vrouwelijck geslacht, hoe teer het is van aert,
en wiert van schenderij in 't minste niet gespaert;
de dorpen uijtgerooft, de huijsen aengesteken;
de menschen op de vlucht, of in een hol geweken,
verwachten vol van vrees, in dien gestrengen noot,
den wreeden crijger die hun brengen sou ter doodt.
Wat heeft ons Vlaenderen al bloet niet zien vergieten,
datmen als stroomen sagh langst velt en daelen vlieten,
door 't ongenaedigh stael ten lichaem uijtgestort!
Wat mensche-rompen, van hun leden afgecort
of teenemael mismaeckt, en heeftmen niet gevonden,
van raeven opgecnaeght, of g'eten van de honden,
mits de begraevingh aen de selve wiert ontzeijt.
Wat bracke traenen en heeft Neerlant niet geschreijt,
als zij haer leden sagh soo wreet van een verscheuren!
Haer vleescheloos geraemt, door het gestaedigh treuren,
joegh elck de schrick op 't lijf van die haer saegen aen.
't Is wonder hoe sij het soo langh heeft uijtgestaen
en al die gruwelen gesien heeft sonder sterven.
Alleen 't gedencken schijnt mijn herte te doorkerven
met bitterlijcke ween, om den bedroefden staet
daer in sij heeft geweest, en haer noch niet verlaet.
Van als 't meijneedigh volck der ongetrouwe staeten
besloten hunnen vorst en prince te verlaeten,
om met de ketterij te maeken een verbont,
ontfingh ons Nederlant een ongeneesbaar wondt,

die nu, naer hondert en diep in de 't sestigh jaeren,
noch niet en is geheelt. 't Is waer, ick moet verclaeren
dat de gewetensdwangh was daer af veel de schult;
die heeft de princen doen verliesen hun gedult,
om 't overlastigh jock van hunnen hals te smijten.
Den boosen geest, altijt gereet om toe te bijten,
die heeft hun herten van malcanderen gedeelt,
en dan sijn rolle met de godsdienst uijt gespeelt,
die sij oock eijndelijck gansch hebben afgeswooren
en voor het waer geloof de ketterij gecooren;
waerdoor sij sijn geweest soo wel ontrouw aan Godt
als aen 't uijtvoeren van hun coninghlijck gebodt.
Dan liepen overhoop de menschen aen het hollen,
terwijl de leeraers van de ketterij, als dollen
en als beseten van den duijvel uit'er hel,
hun van de predick-stoel ophitsten even fel
om 't heijligh roomsch geloof ten gronden uijt te roeyen.
Men sagh niet anders als brantmercken, ketens, boeyen,
en alle moort-getuijgh van ijser en van stael,
gesmeet in d'afgront, om de menschen altemael,
die niet en wilden van het recht geloof af wijcken,
te brengen om den hals. Men heeft genoegh sien blijken
dat sij het heylighdom betrapten met de voet,
en dat vermenghden met onnoosel martel-bloedt
van suyver maeghden en van Godt-gewijde lieden.
Die uijt hun handen niet en conden henen vlieden,
die waeren of geschent of sekerlijck van cant;
t'wijlmen de huijsen Godts stack overal aen brant,
de beelden schont en de gewijde dingen roofde,
den goddelijcken dienst in zijnen ijver doofde,
de schatten van de kerck geplondert en verdaen
in beestelijcke lust, die niet en can bestaen
als in de dolle drift van goddeloose boeven,
die men daer over sagh van hunne leeraers toeven
en loven, al of door die ongebondentheijt
hun wiert den wegh gebaent tot hunne zaeligheijt.
Indien ick wilde gaen ophaelen al de saecken,

van tijdt tot tijdt geschiet, die ons gelove raecken,
en daer in toonen wat een grouwsaem ongediert
de ketterij is. als sij ongebonden zwiert
en woedt in 't openbaer op al wat haer comt tegen,
ick soude treden door verscheijden omme-wegen
om aen te wijsen dat selfs niet den helschen geest
soo haetelijck en is als dit verwoede beest,
om zielen uijt den schoot der waere kerck te trecken
en met haer giftigh sogh de selve te bevlecken,
tot sij die eijndelijck in 't net gevangen heeft
en met de selve dan naer haer gevallen leeft.
Maer in dien handel wil ick mij soo ver niet steken,
uijt vrees dat mij den tijdt mocht comen te ontbreken
die ick bestemt heb om alleen te wercken uijt
het gon in dit gevolgh mijn geest in zich besluijt.
Soo iemant is belieft om al d'omstandigheden
van 't lijdend Nederlant voorheen te sien ontleden,
dat hij eens *Strada* (1) of wel *Hazart* (2) overleest,
twee schrijvers die beijd' onpartijdigh sijn geweest,
en niet dan waerheijt in hun schriften en verconden.
Daer sal hij vinden hoe dat Neerlant wiert geschonden,
en gansch vergiftigt door het zoch der ketterij.
't En stont aen niemant meer te sijn gerust en vrij
in sijne godtsdienst, van sijn ouders voor-gewesen.
Het heijligh roomsch geloof, wel eer soo hoogh gepresen,
wiert door de valsche leer van *Luther* en *Calvijn*
gescheurt van lit tot lit. Men sagh alsdan geen schijn
van mededoogentheijt met hun geslachtenaeren.

209

(1) *Strada* (1572-1649), S. J., Italiaansch geschiedschrijver. Schreef de geschiedenis van den opstand der Nederlanden tegen Spanje.

(2) *Hazart*, Cornelis (1617-1690). S. J., godgeleerde en geschiedschrijver. Schreef eene *Kerckelijke Historie vande gheheele wereldt, naemelyck van de voorgaende en de teghenwoordighe eeuwe... Het derde deel vervattende de Historien van Nederlandt ende Enghelandt. T'Antwerpen, bij Michiel Cnobbaert M.DC.LXVII.*

De *Hunnen, Gotthen* en de woeste der barbaeren
en hebben noijt soo wreet noch schrickelijck gewoet,
in het vergieten van 't onnoosel mensche-bloedt,
als de vervolgers van de waere godtsdienst deden.
Men socht om hulpe van den hemel door gebeden:
maar Godt, vertoorent om de sonden van sijn volck,
hiel zich noch voor een tijdt gedoken in een wolck
van duijsternis, eer sijn genaede quam verschijnen.
Dan sagmen voor dat licht het wan-geloof verdwijnen,
de snoode ketterij met al haer vuijl gebroet
weghvlieden, die wiert in het cort gelicht den voet,
door 't wonderlijck beleijt van eenen *Alexander*
van Parma, (1) wiens vernuft soo vlijtigh was en schrander
dat hij den *Macedoon* (2) in geest heeft overtreft,
schoon dat hem *Curtius* (3) soo wonder hoogh verheft,
en, heel de wereld door, sijn daeden heeft doen praelen.
Niet min comt *Strada* van sijn *Parma* te verhaelen
hoe loffelijck en hoe manhaftigh hij 't besluijt
van sijnen coningh heeft gevoert geluckigh uijt,
tot een verwonderingh van die hem saegen strijden.
Wat moet zich Vlaenderen daerover niet verblijden,
om dat het in den noot, door desen cloecken heldt
in sijn voor-rechten en gelove wiert erstelt,
waer van het noch de vrucht ten deele komt te smaeken.
Maer als de doodt nu quam de *Tweede Karel* naeken,
duijst seven hondert en op slachtmaents elfsten dagh,
dan was 't dat Spagnien zich ontbloot van coningh sagh.

236

---

(1) *Alexander Farnese*, hertog van Parma (1546-1592). Verder noemt De Jonghe dien veldheer *Parma* kort weg.

(2) *Alexander de Groote*, koning van Macedonië (356-323 vóór J. C.)

(3) *Curtius* (*Rufus Quintus*). Latijnsch geschiedschrijver uit de Ie eeuw. Schreef eene Historie van Alexander den Groote, waar de Legende, naar het schijnt, een grooter aandeel in heeft dan de waarheid. De *Quinte-Curce* der Franschen.

en Vlaenderen berooft van vorst en opperheere.
Doen gingh men wederom malcanderen te keere,
om dat wiert in sijn plaats de *Vijfde Ph'lips* gestelt (1).
De tsaemverbonden (2), om te stutten sijn gewelt,
die lieten tegen hem de *Derde Karel* hulden (3).

241

---

(1) Oorlog voor de erfenis van de kroon van Spanje.

« Den Koning van Spagnien *Carel den II*, stierf op den 1 November van 't jaer 1700, waer door men wederom eenen onvermydelyken Oorlog begonst te voorzien in deze Landen; want vermits den zelven Koning zonder Kinderen overleden was, was het meer dan waerschynelyk dat alle deszelfs Heerschappyen zouden betwist worden, te meer om dat dezen Prins zyn Koningryk en alle zyne Erf-landen by testament of uytttersten Wille overgesteld had aen den Hertog van Anjou, *Philippus den V.*, Kleyn-zoon van *Lodewyck den XIV.*, Koning van Vrankryk, en dat het, om zoo te spreken, zeker was dat den Keyzer Leopoldus, als wezende den naest-bestaenden Bloed-vriend, gemerkt den afstand gedaen van alle deze Ryken van wegens *Isabella Theresia*, Koninginne van Frankrijk, zyne eysschen op dit Erfdeel zoude ingevoordert hebben voor zynen zoon *Carolus den III.*

Den Hertog van Beyeren, die alsdan met het Opper-bevel bekleed was in de spaensche Nederlanden, en den welken met den Koning van Vrankrijk in een geheym Verbond getreden was, had op den 20 November van het zelve jaer binnen Brussel den Hertog van Anjou doen uytroepen als Koning van Spagnien, en vervolgens als wettigen Erfgenaem dezer Nederlanden, het welk op den 25 van de zelve maend ook gedaen wierd in al de steden ... » (*Bowens*, II, 5 *vlg.*)

(2) « Terwyl de Mede-dingers hunne Regten tragtten te doen gelden op de Kroone van Spagnien, zag men in de maend Maerte van het jaer 1702 het beroemd dryvuldig Verbond sluyten tusschen den Keyzer *Leopoldus den II*, *Guilielmus den III.*, Koning van Engeland, en naer zyne dood met *Anna Stuaert*, met Hunne Hoogmogende de Vereenigde Staeten van Holland en verscheyde andere Princen. » (*Bowens*, II, 7.)

(3) « Terwyl alles in gereedheyd gebragt wierd tot eenen alderbloedigsten Oorlog, wierd den Aerts-Hertog van Oostenryk *Carel den III.*, op den 12 September (1703) binnen Weenen Koning van Spagnien gekroont, en in deze Weerdigheyd herkend door de Bondgenooten en de Princen die tegen den laetsten wille van den overleden Koning *Carel*

Dit moeste Vlaenderen al wederom gedulden,
en met droogh' oogen sien haer rampen te gemoet.
Wat wonder is't dat een die is in tegenspoet
bedroefd is, en sijn noot comt aan sijn vrient te claegen?
Maer Nederlant en weet geen hulpe tot die plaegen:
sij heeft geen vrienden, 't is al viant wat sij siet.
Schoon men van alle cant haer trouw en hulpe biet,
't is om haer levendigh te pluijmen en ontcleeden.
Den eenen die belooft, met dier-beswooren eeden,
haer rechten (die sijn van de *Vijfde Karels* tijdt
met voor-bedachte raedt heel heijligh ingewijt)
te hanthaeven, en noijt de selve te verbreken;
maer noijt en doet hij dat de tonge comt te spreken;
de mont en 't herte sijn van een verscheijden aert;
't gegeven woort en wort niet langer meer bewaert
als voor soo langh den tijdt gedeurt om dat te schrijven.
Een ander, die wil sijn geloont voor sijn bedrijven,
sweert allegaer sijn macht te rucken bij malcaer
om haer te redden uijt het dreijgende gevaer
en haer bestrijders van haer grensen af te keeren.
Maer hoe dickmaels en heeft sij oock niet connen leeren
hoe schaedelijck het is van een uijtheemsche macht
te roepen tot haer hulp, die altijt is verdacht
en laet een naedruck in de herten van de menschen.
Dit is van outs geschiet, en och! wij mochten wenschen
dat men het selve noijt niet meer en quam te sien.
Maer Godt alleen die weet wat dat er sal geschien.
Nu com ick tot de saeck waer op ick quam te doelen,

---

den II. ten voordeele van den Hertog van Anjou, hadden laeten protesteeren. » (*Nauwkeurige beschryving der oude en beroemde zee-stad Oostende, gelegen in Oostenryksch Vlaenderen... op de wyze van jaer-boeken, door wylent Jor Jacobus Bowens, Oud Schepen, Raed van Syne Hoogheyd den Prins de La Tour en Tassis, en Post-meester der zelve Stad... Tot Brugge, by Joseph De Busscher, 1792.* — II, 8.)

waer van dat Nederlant noch langh het leet sal voelen,
als wesende daer door verarmt en uijtgeput,
in plaetse van te sijn geholpen en beschut.
Naer dat in 't jaer een duijst en seven hondert sesse,
den drij en twintigsten van Meij, een goede lesse
de Franschen wiert geleert tot *Rammelies*, alwaer
den slagh haer is misluckt, en sij in groot gevaer
van al te wesen of gevangen of verlooren;
doch hebben sekerder daer op de vlucht gecooren,
en de vereenighde gelaeten heel het veldt.
Oock is het beter te ontwijcken het gewelt
dat men niet can weerstaen, als zich te laeten dooden.
Wie dat een groot gevaer geluckigh is ontvlooden
gevoelt zich, buijten vrees, geruster van gemoet,
en heeft dan tijdt genoegh om sijn ontroerde bloedt
door de genees-const te verstercken en erstellen.
De tsaemverbonden dan, om hun niet meer te quellen,
en roerden niet om hun te volgen achter aen.
Zij hielden zich met die verwinninge voldaen;
waer op dat is gevolght het overgaan der stede
van *Leuven*, *Mechelen*, *Antwerpen*, *Brussel* mede,
Gent, *Audenaerde*, *Lier*, *Alst*, *Brugge*, *Damme* t'saem
met *Vijlvoorden*, die, op de *derde Karels* naem,
hun poorten hebben voor 't verwinnend heir ontsloten,
dus waenende te sijn met zegen overgoten
en te beleven nu voortaen een gouden tijdt.
Maer die zich al te veel in sijn geluck verblijdt,
die vint hem menighmael wel achter aen bedroogen :
het noodlot comt den mensch al dickmaels te verhoogen
om door te swaerder val te kraecken het gebeent.
Soo is het oock gegaen met het bedruckt gemeent
van al die steden, die met recht wel moghen claegen
dat men hun neeringh heeft ter poorten uijt gaen jaegen,
en al hun winste, daer sij soo op stonden vast,
te niet gegaen is, als sij sijn geweest ontlast
van Koning *Philips* volck. Want al de bontgenoten,
die van hun waeren afgewesen en verstoten

als sij de Franschen, door de *Beÿer-Vorst* bestiert,
ontfangen hebben en hoogh-staetelijck geviert,
en sien hun niet meer aen als in den tijdt voor desen:
te meer om dat sij sijn van een heel ander wesen
van godsdienst en van aert, ten minsten voor een deel,
waernaer dat veeltijts comt te voegen het geheel,
om d'ingeseten te gelijck te onderdrucken,
die onder 't lastigh jock gedwongen sijn te bucken,
en eerst hun misslagh sien wanneer het is te laet;
dan lopen sij nu hier en daer om goede raedt,
maer 't is al vruchteloos. Die in ellenden zuchten
en connen die niet licht ontlopen noch ontvluchten,
ten zij den grooten Godt sijn hulpe daer toe geeft,
die alles in sijn macht en sijn believen heeft,
en hooge bergen can tot leege daelen maeken.
Ick laet Hem dan alleen beleijden dese saecken,
terwijl ick 't leste deel beschrijve van dit werck (1).
De t'saemverbonden, voor hun vianden te sterck,
die rucken met hun macht ten lesten voor *Oostende*.
De borgers van die stadt, voorspellend' hun ellende,
die woelen onder een met bleeke vrees belaen,
niet wetende hoe dat het met hun sal vergaen
in de belegeringh. De vrouwen, meest verslaegen,
en connen quaelijck met gedult die droefheijt draegen:
de traenen barsten hun daerop ten oogen uijt.
Terwijl de Stede vooght (2) tot tegen-weer besluijt
en wapenschouwt daer om al sijn besettelingen,

(1) Na den veldslag bij Ramillies en de overgaaf der voornaamste steden in Brabant en Vlaanderen, « vonden de Franschen, de welke nog in eenige Steden lagen, vreezende het Leger der Bondgenooten, geraedig die ten spoedigsten te verlaeten, waer van 'er een groot Deel, onder het beleyd van den Graeve *De la Motte*, nae Oostende tot versterking » van de Spaansche bezetting « gezonden wierd ». (*J. Bowens*, op. cit., II, 11.)

(2) De Stadsvoogd (*præfectus urbis*) of de Gouverneur van Oostende, gelijk Bowens hem noemt, was toen *Don Diego de Covarubias*.

de Burgemeesters met de Schepenen die dringen
hun ondersaeten aen tot sterckingh van de stadt.
Wat sij gebieden wort gewilligh aen-gevat
en veerdigh uijtgevoert, want elck sorght voor het sijne.
Men schuwt in dit gevolgh noch ongemack noch pijne;
de nachten worden aen de daegen vast gehecht,
op hoop van door hun vlijt te keeren het gevecht
en de belegeraers te drijven van hun wallen.
Schoon dat sij vanden slaep seer worden overvallen,
en door vermoeijtheit schier niet meer en connen staen,
nochtans sij moedigen malcander dapper aen
om voor 't gemeene best te waeken en te wercken.
Terwijl de borgers haer van binnen dus versteercken,
de vianden en sijn van buijten oock niet stil;
men gaet daer oock te werk met een gemeene wil
om met te meerder spoet hun aenslagh voort te setten.
Al wat hun in die saeck mocht comen te beletten
wort uijt de wegh geruijmt of tot de gront gesloopt :
hier aerde-cluijten bij malcander op-gehoopt
met plancken overdeckt, om 't swaer geschut te draegen;
daer mijnen uijtgeholt, gestut met houten schraegen;
gins corven op-gevult met aerde, tot behoet
van die de stucken laedt en die af-schieten (1) doet;
het waeter overdeckt met plat-gevormde kielen
waer op mortieren staen om menschen te vernielen,
wiens bomben swaer van wicht, gevuld met swaevelstof,
om huijsen, kercken en oock toorens, landt en hof,
in 't openbarsten van malcanderen te scheuren;
daer rijst een aerde-wal, veel hooger dan de meuren
van de besloten stadt. De krijgers dringen aen,
elck wil de voorste sijn; men doet de trommels slaen,
trompetten steken, en de leger plaets ontsluijten :
't is alles op de been van binnen en van buijten.

366

(1) Stond : *schieden*.

Men geeft het teeken tot beschietingh van de stadt:
terstont wort dit bevel cloeckmoedigh (1) op gevat
en dapper uijtgevoert van al de krijgs-gesellen.
Men siet zich voor hun al de overhoofden stellen,
wiens ijver geeft aen de besoldelingen moet,
die t'saemen sijn bereijt te waegen 't leste bloedt
voor hunnen coningh in 't veroveren der steden.
Zij voegen zich bij een en sluijten hun geleden,
terwijl het grouf geschut gesteken wort in brandt:
de kogels vliegen naer de stadt van alle kant
bij duijsenden, gemenght met bomben en karkassen.
De vrees der borgers comt gedeurigh aen te wassen,
als sij hun huijsen sien verplettert tot de gront;
maer daerom laeten sij niet in dien selven stont
de moet verswacken, mits hun crachten niet begeven.
Sij worden al gelijck tot weder-wraeck gedreven,
om de beleggers oock te brengen schaede toe.
De Stedevooght, vol vier en noijt van strijden moe,
versaemt de krijghsraet om te vraegen sijn gevoelen.
Men siet hem op de wal en in de vesten woelen,
om aen te maenen sijn soldaeten tot hun plicht,
die de gewonde doet verbinden en verlicht,
of naer het gast-huijs laet tot beter heelingh draegen.
De burgerhoofden, in die onspoet niet verslaegen
noch van verstant berooft, die slaen te saemen raet
wat hun in desen noot voor 't best te plegen staet,
ten dienste van 't gemeent. Geen tijdt en gaet verlooren.
Schoon dat het viants schut velt huijsen, kerck en tooren,
en als een puijn-hoop van vervallen meuren maeckt,
nochtans en wort daerom hun ijver niet geslaeckt
om tot het leste toe den viant te we'erstreven,
die, moedigh op de roof en 't gon hij heeft bedreven,
verdobbelt sijn gewelt in 't naed'ren van de wal.
Hier houden eijndelijck de tsaemvereende stal,

(1) Ston l : *cloeckmoede.*

en quellen meer als oijt de borgerij met schieten,
dat hun begint oock al niet weijnigh te verdrieten,
als siende 't beste deel van hunne stadt geschent,
geen hulp voor handen, noch ontset van daer ontrent.
Soo stont hun sekerlijck daer op wel staet te maeken
van gansch ten onderen met hunne stadt te raeken,
indien de selve wiert verovert met gewelt.
Dus hebben sij hun al eenpaerigh aen-gestelt
om aen den Stedevooght van overgaef te spreken,
die, siende dat dit uijt hun hooft niet was te steken,
en dat het vruchteloos was langer d'hant te bien,
oock om de plonderingh der borgers te ontvlien
en 't menschelijcke bloet ten lesten noch te spaeren,
liet sijn gedachten van verweeringh henen vaeren,
wel siende dat het was verlooren moeijt gedaen
van langer tegen de belegeringh te staen,
als niemant voort en quam tot bijstant op te daegen (1).
417

---

(1) «Den moed der belegerde begon zoodaenig te koelen, dat zy, geenen middel ziende om de Stad te konnen verdedigen, de Chamade deden slaen op den 6 July 1706 's morgens, zendende tusschen tien en elf ueren den Kolonel Kerckhem als Gyzelaer in het Leger, en korts daer naer kwam den Kolonel Itzinga van wegens de Bondgenooten in de Stad... 's Avonds te negen ueren wierd het Verdrag gesloten en geteekend... Dus wierd Oostende, naer dat by-nae den eenen steen op den anderen niet gebleven was, in min als veertien dagen overwonnen, en tot gehoorzaemheyd gebragt van den Koning Carel den III., 't gene aen een-ieder zoo veel te meer verwondering moet baeren, omdat deze zelve stad, wylent eene Eeuwe, een dry-jaerig en zeer bloedig beleg uytgestaen had.

De gesteltenis van de Stad was alle medelyden waerdig; geene gebouwen waeren ongeschonden gebleven, zommige door de Bomben en den Brand t'eenemael ter aerde geworpen, en d'andere doorboord door de Kanon-ballen; de Kappe van den Stads-thoren zeer konstig gemaekt met acht Uer-wyzers, was afgebrand, de Klokken van den Beyaerd ten meerderen deele gebroken en onbruyckbaer, en het Stads-huys half ingestort... De Parochiale Kerk met den Thoren en Klokken, het pastoreel Huys, De Kerken en Kloosters der EE. Paters Capucynen en van de Nonnekens waeren insgelyks half vernietigd, als mede het Arsenael of

Den trommel wort daerop door sijn bevel geslaegen.
Men sent gesanten naer het leger voor de stadt.
Van wederzijden is het krijghs volck af-gemat,
dat nu niet anders wenscht als van te mogen rusten
en zich een weijnigh voor den aerbeijt te verlusten.
Soo wort dan eijndelijck besloten het verdragh,
den sesden Julij met het criecken van den dagh,
ontrent acht daegen naer 't beginsel van 't beleggen.
Hout stant, mijn pen! Ick moet hier eerst wat anders seggen,
en haelen op het gon nu meer als hondert jaer
geleden is, wanneer *Oostende* wiert gewaer
het Spaensche leger, dat haer wallen quam omringen,
en zochte met gewelt zich in de stadt te dringen.
In *Prins Albertus* tijdt, 't jaer sesthien hondert een,
den eersten Julij, was 't dat 't leger eerst verscheen
voor de genoemde stadt, op hoop van die te winnen.
Den velt-heer *Spignola* rocht daer niet eerder binnen
als in het lopend jaer van sesthien hondert vier,
den tweeden gerstmaent. Schoon hij had een goet bestier,
het leet drij jaeren en twee maenden, negen daegen (1),
naer dat het leger voor de wallen was geslaegen,
eer dat hij meester van *Oostende* conde zijn.
Maer hoe, waer wil dit heen? Wat geeft dit eenen schijn
bij de belegeringh diemen nu siet geschieden?

441

Wapen-huys... De Schepen, de welke in d'Haven en de Kaeye lagen, hadden niet min geleden, zoo dat'er eenige jaeren noodig geweest hebben om zoo veele en zwaere schaeden te herstellen, 't welk zekerlyk niet heeft konnen geschieden zonder groote kosten en ondergang der Inwoonders ». (*Nauwkeurige beschryving der stad Oostende, door Jor Jacobus Bowens*, II, 13 vlgg.)

(1) Hoe maakt de dichter hier zijne rekening, en waar haalt hij die *negen* dagen uit? — Het beleg van Oostende begon den 5 Juli 1601 en de bezetting gaf zich over den 20 September 1604. (*Namèche, Précis d'Hist. nat.*, 297.)

wat steden sijnder die soo lange weerstand bieden,
en houden moedigh af den viant van de wal?
Wat of de reden van die saeke wesen sal
datmen de sterckten nu soo licht comt op te geven?
Maer wanneer heeft men soo den oorloogh aengedreven
met ongehoort gewelt, als nu in desen tijdt?
Het vreeselijck geschut, waervan elcks herte splijt
van schrick, en plachte soo niet in 't gebruijck te wesen.
De bomben, daer men nu soo veel van comt te lesen,
en daegelijcks bemerckt de schaede die sij doen,
en quamen noijt voor heen soo vreeselijck te woen
op huijs en kercken, als men heden siet gebeuren;
want sij sijn toebereijt om alles te verscheuren,
of brant te stichten, en te doen in puijn vergaen
al dat hun tegen staet en waer sij comen aen.
Dit schandigh moort tuijgh, in den afgront uijtgevonden,
dat soo veel duijsenden van menschen heeft verslonden,
van een geruckt, en dus ellendigh heeft ontzielt,
en soo veel steden tot den gronde toe vernielt,
en conde men alsdan noch niet te recht gebruijcken.
Maer sedert datmen heeft den haet meer op sien duijken,
en dat de staetzucht van de vorsten is vergroot,
soo staet nu alles voor 't gewelt der bomben bloot,
ten coste van het goet en bloet der stedelingen,
die, om de ramp t'ontgaen, hun opperhoofden dringen
en bidden van hun te verlossen van dit quaet,
waer door sij teenemael gestelt sijn buijten raet.
De stede-vooghden dan, beweeght tot medelijden,
die stellen het gevecht en tegenstant ter zijden,
terwijl sij met verdragh de sterckten geven op,
eer dat de moort en brant rijst tot een hoger top,
door 't uijtgeborsten vier van bomben en granaeten,
verzelt van kogels, die geen dingen heel en laeten
dat sij aenranden, maer vermorselen terstont.
'T Is waer, men heeft gehoort dat die vervloeckte vont
van bomben, nu den tijdt van ruijm twee hondert jaeren

en vijf en 't seventigh, den (1) krijger heeft ervaeren,
te weten in het jaer een duijst vijf hondert en
noch drij en tachtentigh (2), soo schrijft ons *Stradas* pen,
wanneer in Gelderlant wiert *Wachtendonck* besloten
van *Parma,* die alsdan met zegen overgoten
berende dese stadt en creegh in sijn gewelt;
een *Venloos* borger (3) heeft die const daer op gestelt
van eerst de bomben uijt mortieren op te jaegen,
om al d'inwoonderen van *Wachtendonck* te plaegen,
en alles wat daer van sou wesen aen-gerant
te pletteren tot stof of steken in de brant.
Maer *Venloo* die heeft eerst dit onheijl moeten proeven
en zich daer over oock met herteleet bedroeven :
want als den vinder van dit moort-tuijgh eerst van al
daer van de proef nam, soo wiert. door een ongeval
daer d'eerste bombe viel, een huijs in brant gesteken,
en dese vlam is voort en voorder heen geweken,
waer door een deel der stadt wiert teenemael vernielt.
Schoon dat er menschen sijn geweest daer door ontzielt
en huijsen ingestort, of toorens omgesmeten,
nochtans en was de cracht der selve niet te meten
bij die van onsen tijdt, die nu soo is vergroot
dat men die meer ontsiet als ijser, stael en loot,
waermede men alsnu de steden gaet bestormen.
501

(1) Stond : *der.*

(2) Hoe rekent De Jonghe hier weer? Van het jaer 1583 af tot aan het jaar 1708, toen D. De Jonghe dit gedicht schreef, waren er *125*, maar niet 275 jaren, verloopen.

(3) On tient que ce fut un habitant de Venlo qui inventa les *bombes*, sur la fin du dernier siècle, pour les faire servir aux feux d'artifice. Les Hollandois disent qu'un Ingénieur italien en fit des épreuves à Bergopzoom, avant que l'homme de Venlo y eut songé; que les premières qu'on ait fait servir à la guerre, furent jettées dans Wachtendonck en Gueldres, lorsque le Comte de Mansfeld l'assiégeoit en 1588, etc.

(*Diction. de Trévoux*, 5me édit. 1752, i. v. *Bombe*).

Men siet nu alle daegh het moort-geweer ervormen,
de const groijt altijt aen, op hoop van grooter loon,
om uijt te vinden 't gon de menschen comt te doon,
of te beledigen in goet of ander saecken :
een vont die d'helle selfs heeft comen uijt te braeken,
om daer door zielen te vergaeren voor haer rijck.
Hier geef ik u genoegh een openbaere blijck
waerom men nu soo licht de steden comt te winnen.
't Gemeente, gansch berooft van oordeel en van sinnen,
schrickt voor soo ijselijck een wercktuijgh vande moort,
en wort door groote vrees te haestiger bekoort
om aen de vianden hun steden op te geven.
Dus ver genoegh heb ick van dese saeck geschreven :
Oostende roept mij weer, daer ick ben af-gescheijt
als in het leger haer verlossingh wiert bereijdt (1).
Doen d'onderhandelingh ten lesten was geregelt,
en 't onderlingh verdragh beswooren en gezegelt,
de Franschen trecken uijt, en d'ander in de stadt.
Maer wat gevolgh hier naer *Oostend'* heeft op gehadt
sal ick alsheden in het corte gaen beschrijven.
Haer ramp en quam daer bij niet teenemael te blijven,
als sij haer huijsen sagh en kercken soo geschent
dat sij selfs niet van haer inwoonders wiert gekent;
maer het is hooger met haer tegenspoet geresen.
Men heeft al haer versoeck schier van de hant gewesen,
de zeevaert af-geschaft, de neeringh uijt-gedooft,
die nu, van hulp ontbloot en van haer troost berooft,
genootsaeckt is in 't stil al menighmael te zuchten.
De menschen, om in dit geval den noot t'ontvluchten,
vertrecken daegelijcks met hopen van haer wegh.
Maeckt bij u selven eens een bondigh overlegh
of dese stadt niet heeft een vast-gegronde reden
om over haer verlies te wesen heel t'onvreden,
als sij haer selven siet veraermen dagh voor dagh!

(1) Op vers 425.

Mij duncke dat ick nu daerop wel seggen magh :
Al wat de vorsten doen door duldeloos vermoogen
dat moet den onderdaen uÿt-zweeten door sÿn oogen.
Oostende can hier van met recht getuijge zijn.
Maer 't gonne dat haer doet de aldermeeste pijn,
is dat sij in haer stadt de ketterij siet bloeijen
en geen gesagh en heeft om dese te besnoeijen.
tot groot schandael van het oprecht en waer geloof.
Wel, grooten Godt, hoe langh sult ghij noch wesen doof
voor de gebeden van die u om hulpe smeecken!
Eij! Geeft doch aen u Kerck een recht onfeijlbaer teecken
dat sij u lief is, en haer hebt gecooren uijt
van soo veel duijsenden, voor u beminde bruijdt.
Hout haer doch suijver en bevrijt van alle vlecken.
Wilt haer onnooselheijt met uwe liefde decken,
dat haer geen ketterij misbruijcke, noch en schent.
Ghij weet haer crachten en haer staet is u bekent,
die, sonder U, heeft van haer selven geen vermoogen.
Verdrijft den nevel, door u straelen, van haer oogen,
op dat sij sien magh, door dat goddelijcke licht,
haer naekende gevaer, en soo de clippen zwicht
eer dat sij schip-breuck op de selve comt te lijden.
Helpt haer de ketterij cloeckmoedigh tegen-strijden
en overwinnen, tot verheffingh van u naem.
Soo wert Ghij eeuwighlijck gelooft van ons al t'saem.
Schept moet, *Oostende,* Godt en sal u niet verlaeten :
en denckt niet dat Hij u daerom te meer sal haeten,
al is het dat ghij sijt gestranght aen leeger wal.
En treurt niet meer : 't is Godt die u verlichten sal.
Hij heeft gesien of ghij, gedompelt in die plaegen,
de selve conde met geduldigheijt verdraegen,
en staen gelijck een rotz op u betrouwen vast.
Dus sal Hij maecken dat ghij wesen sult ontlast
van al de rampen die u comen soo te drucken.
Verhaest u selven niet, het sal u wel gelucken.
Het gon den Heer u heeft ontnomen door 't gewelt,
can wederom door Hem drijdobbel sijn erstelt.

Daer hebben wij den staet van dese stadt beschreven.
Men over weegh hoemen aldaer nu comt te leven,
als al haer neeringh is verdorven tot de gront.
Soo langh sij onder het gebiedt van *Ph'lippus* stont,
dan was den overvloet genoegh bij haer te vinden;
elck sochte zich met haer door vrientschap te verbinden:
de coopmanschap die gingh met goede winste voort :
het oost en westen, met het zuijden en het noort,
die connen altijt met de waerheijt wel verclaeren
datmen t'*Oostende* zagh hun dier-geschatte waeren
vercopen, en alom af-senden in het landt;
want door 'tgeluck saghmen die vliegen van de hant
en henen voeren naer de omgelegen steden,
waer door *Oostende* noijt geen schaed' en heeft geleden,
in tegendeel daer door gedeurigh wiert ver-rijckt.
Men siet nu dat het met haer handel anders blijckt.
Want van dien tijdt dat sij geweest is ingenomen,
heeft men haer neeringh al beginnen te betomen,
waer door sij altijt is ten achteren gegaen,
en dat vergaedert was, met ongenught verdaen.
Sie daer *Oostende* tot haer leet aldus vervallen,
om ons te leeren met het noodlot niet te mallen,
noch zich door hooghmoet te verheffen om 't geluck,
op dat het in een stont ons niet ter neder ruck,
en door een hoogen val verplettert op de steenen.
Oostende, Godt wil u sijn zegeningh verleenen,
en maeken dat ghij van u rampen wort verlicht,
om wederom met rust te treden tot u plicht.
Nu moet mijn sangh-godin veranderen van toonen,
en haer bedroefde stem een weijnigh gaen verschoonen :
want altijd treurigh en bedruckt sijn op het meest
beledigt het gemoet en cranckt te veel de geest.
Schoon dat *Oostende,* nu bij naer twee volle jaeren,
de rampen heeft gevoelt die haer sijn weder vaeren,
waerom dat sij alsnoch met herte-leet verzucht,
daerom en is de stadt van *Nieupoort* niet beducht,
die haer verheffingh in *Oostendes* val siet rijsen.

Dit sal ick heden aen den leser gaen bewijsen,
en meteen toonen dat den eenen sijn geluck
wel dickmaels onverwachts vint in een anders druck.
't Is waer, men moet zich niet verheugen in het lijden
van sijnen evenmensch, noch zich daer in verblijden,
want Godt die is het, die het al heeft in sijn macht,
van wien ons het geluck moet wesen toe-gebracht.
Soo Hij vandaege wil een van ons al vergrooten,
Hij kan hem morgen weer ten gronde neder-stooten;
in tegendeel, die nu gevelt leght in het zant,
can Hij dan wederom op-heffen met sijn handt :
soo dat het alles van sijn wil comt af te hangen.
De voor- en tegen-spoet moetmen van Hem ontfangen :
door d'eerste moetmen niet hooghmoedigh leeren zijn,
en door de tweede niet droefmoedigh om de pijn.
Ghij, *Nieupoort,* die langh hebt in eensaemheijt geseten,
en weijnigh hebt van u nae-beuren connen weten,
noch vele min gevoelt 't ellendigh oorloog hs lot
dat nu soo langen tijdt met Vlaender heeft gespot,
ten opzicht dat ghij waert omringelt van de baeren
die heden en altijt u meeste sterckte waren;
schoon dat u vestingh noijt soo vast en heeft geweest,
het waeter was genoegh om niet te sijn bevreest
voor alle vianden die quaemen u bestormen.
Die hooft-stof heeft hun doen al menighmaal ervormen
hun leger-orden, om door alderhande list
u t'overwinnen, maer 't is hun altijt gemist.
Noijt is aen hun soo veel, in tweemael hondert jaeren
en vijf en twintigh, door den oorloogh weder vaeren
dat sij u hebben oijt doen buijgen onder 't jock,
van als *Prins Parma* u uijt 'sviants handen trock
en t'saemen uijt de ramp der ketterij verloste,
die soo was aengegroeijt in uwe stadt, ten coste
van heel de zaeligheijt der bloeijende gemeent,
dat op dien tijdt was soo hertneckigh en versteent
in dese valsche leer, dat men geen mensch con vinden,
in uwe stadt, die zich aen 't waer geloof liet binden,

jae, selfs daer was geen schijn daer van in 't alderminst.
Van dien tijdt, segh ick, tot nu toe, naer *Parmas* winst,
hebt ghij u eer bewaert èn sorgh daer voor gedregen.
't Moet wesen dat Godt u bestraelt heeft met sijn zegen,
om dat ghij, zedert u verlossingh van dit quaet,
getrouw gebleven sijt aen Hem en aenden Staet.
Siet, waerde borgers die nu binnen *Nieupoort* woonen,
hoe dat den Hemel-vooght de sijne comt te toonen
dat sijn genaede daelt op hun, wanneer Hij siet
dat elck zich tot sijn dienst met grooten ijver biedt.
Men heeft in *Ne'erlant* nu soo langen tijdt sien strijden
en door den oorloogh soo veel menschen schae sien lijden,
soo vele steden in sien nemen met gewelt,
de dorpen om-gekeert, de huijsen neergevelt,
de kercken Godts vernielt, het mensche-bloet vergoten,
voor-rechten, wetten en vrijheden om-gestoten :
en ghij sijt altijt van dit quaet bevrijt geweest,
met een bedaert gemoet en ruste van de geest,
daer ander menschen noijt gerust en conden slaepen.
't Is waer, in winste was het soo met u geschaepen
dat sij seer cleijne was; maer naer dit cleijn gewin
hebt ghij geregelt en u stadt en huijs-gesin,
en altijt wel te vre'en en blijde connen wesen.
Nu siet ghij u geluck wat hooger op-geresen,
dat door *Oostendes* ramp u geeft een beter moet :
de rijcke Neeringh en de weeldigh' Overvloet,
twee susters van een aert, die comen bij u woonen,
die ghij al t'saemen dient met olie-loof te croonen,
om dat de vrede wert door haer bestier verleent,
en tusschen vrienden t'saem en tusschen het gemeent.
De liefd' en vrientschap, twee volschaepen hemelgaeven,
die hun gemoet noijt dan met soete *nectar* laeven,
die sullen nu met veel meer luijster comen voort
in dese stadt, alsmen voor desen heeft gehoort,
is 't dat de hooghmoet niet de herten op doet swellen,
en dat de borgers niet malcanderen en quellen
door een laetdunckentheijt van eer en ijdel waen,

die noijt en connen t'saem een langen tijdt bestaen
of vred' en eendracht wort beledight en geschonden.
't Geluck en wort niet van den hemel af-gesonden
om ons door sijnen glans te blinden het gezicht
en te vergeten soo den wegh van onse plicht,
dat is sijn even mensch gelijck zich selfs te minnen.
Die anders doet verliest het oordeel van sijn sinnen
en treedt de gaeven van den hemel met de voet,
t'wijl hij sijn even mensch min als aen Godt misdoet.
Dus, lieve borgers van de maeght-stadt (1) aller steden,
die met gedult soo langh hebt u verlies geleden,
schept moet, nu dat ghij siet dat uwe neeringh bloeijt,
die met de zeevaert en de coopmanschap aengroeijt,
tot een verheugenis van uwe nae-gebeuren,
die droevigh waeren als sij u maer saegen treuren,
en nu verblijt sijn om 't verand'ren van u lot,
bedancken met een groot vermaeck daer over Godt,
als d'eenigst oorsaeck van u aller vergenoegen.
Duijnkerck comt zich voor-eerst bij dese vreught te voegen.
Sij voelt in haer gemoet een stercke minne-tocht,
die sij van over langh gewenscht heeft en gesocht,
maer noijt soo wel te recht als nu en heeft gevonden.
Haer suster *Nieupoort,* die wel-eer aan haer verbonden
en naer-bestaende was, geeft haer nu goude stof
om haer inwoonders te doen schrijven tot haer lof,
en t'saemen om met een zich aen haer te verbinden.
Men can op 't aerderijck geen stercker banden vinden
om menschen herten t'saem te cnoopen vast aen een,
op dat de selve niet licht van malckander scheen,
als dat men zich verblijt wanneer men siet gebeuren
dat iemant wort ontlast van droefheijt en van treuren,
om in een staet van vreught en rust te sijn erstelt.
Daer is niet dat meer naer een waere vrientschap helt
als zich in 't luck van sijn gebeuren te vermaeken.
717

(1) Zie vers 637.

Dit eenighst opsicht is genoegh om alle saecken
van tweedracht onder een, te stillen op de voet.
En wat can doch meer doen tot ruste van 't gemoet,
als met malcander in eendrachtigheijt te leven!
Hier door voelt *Duÿnkerck* haer genegentheijt gedreven
om *Nieupoort*, uijt den gront van een recht-schaepen hert,
te wenschen alles wat er oijt te wenschen wert
of oijt gewenscht is, van geluck, lof, peijs en zegen,
als van een stadt can sijn op 't aerderijck gecregen,
die onder het beleijt van Godts genaede staet
en al haer handel op sijn goede wil verlaet.
Sij wenscht haer boven dien in rijckdom soo te rijsen
als sij selfs heden can in haer begrijp aenwijsen,
en, met een woort geseijt, al wat haer macht vergroot
wenscht sij dat *Nieupoort* oock in volle glans genoot.
't En is haer niet genoegh alleen te zegepraelen,
en roem en eer ver boven ander te behaelen (1),
sij wil oock wel dat haer gebeuren sijn verheught,
dat haer in 't herte geeft een ongemeene vreught.
Dus magh zich *Nieupoort* wel op dese gunst betrouwen,
terwijl sij haer geluck alree begint te bouwen
op d'overblijfsels van *Oostendes* ondergangh,
die, door geen wreede maer beclaegelijcke dwangh,
haer ingeseten siet, met paeren en met hopen,
wegh trecken, om alsoo de aermoe te ontlopen,
waer van het meeste deel naer *Duÿnkerck* zigh begeeft,
daer het noch redelijck van sijne winste leeft.
Soo is dan dese stadt een toevlucht der verlaeten,
hoewel men haer nochtans daerom niet laet te haeten,
omdat sij door 't geluck schijnt wat te hoogh van moet.
Maer die haer aert doorgront, en daerop aenmerk doet,
die sal bevinden dat haer handel is beminnen,
gespraecksaem, vriendelijck om ijders hert te winnen,
aenvalligh om elck een te trecken tot sijn plicht, 751

(1) Stond : *behaelaelen*.

vondigh om een saeck te brengen in het licht,
voordeel van 't gemeent, die lange was verborgen,
:urigh besigh om voor 't noodige te sorgen,
dat door traegheijt niet haer luijster gae te gront,
illigh om met elck te treden in verbont
door de coopmanschap de neeringh te doen groeijen,
cheijde steden door de selve te doen bloeijen,
alleen die haer bij en om-gelegen zijn,
r door heel Vlaender, dat haer geeft een helder schijn.
'at wonder is het dan dat sij soo is gedreven
Nieupoort, haer vriendin, een liefde-kus te geven,
sij met elck een soeckt door vrede wel te staen!
sij in dit gevolg haer plicht heeft af-gedaen,
noopt sij met haer noch een vaster cnoop te sluijten.
is de vrientschap die noch maer en schijnt van buijten,
:r binnen in haer hert brant een veel heeter vlam,
van den hemel haer begin en oorspronck nam
haest als *Nieupoort* haer geluck begon te voelen
vier, dat in haer borst soo daenigh comt te woelen,
eens uijt-breken met een veel verlichter glans,
meer sij *Nieupoort* sal met een olijve-crans
roonen, om met een hun handel vast te gronden;
jl sij bereijt is om, nu en ten allen stonden,
r suster dienst te doen in alles wat haer past.
heeft sij mij dan wel-uijtdruckelijck belast
dit door mijne pen aen haer te laeten weten.
hier toe heb ick mij van dit bevel gequeten,
jckmen heeft gehoort in 't gon hier is gezeijt.
daenigh is het dan dat *Duijnkerck Nieupoort* vleijt
met haer altijt in eendrachtigheijt te leven.
)e *Staatzucht* die noijt lijdt dat iemant wort verheven
haer gelijckt in pracht, wiert gruwelijck verstoort
haest als sij 't besluijt van Duijnkerck heeft gehoort
Nieupoort bij te staen, die soo cleen is van waerde.
Vas het, seij sij, dat ick haer mijne gunst verclaerde,
in soo groote pracht liet comen voor den dagh,
soo lichtveerdigh te verleenen haer gezagh.

788

Met haere dienst-maeght bij haer selfs te vergelijcken,
wat schand' is dat voor haer! En waerin laet sij blijcken
dat sij mijn borsten heeft gezogen van jonghs af:
Neen, dat is tegen recht! Die daet is veel te laf
voor mijn hooghmoedigheijt. Ick sal dien handel breken
Hierom moet ick de *Nijdt* gaen in haer woningh spreken
die is het die mij wel sal dienen in die saeck.
Soo neem ick over het ondanckbaar herte (1) wraeck
dat *Duijnkerck* mij betoont, voor soo veel gunst genooten:
van mij, die sij al t'saem comt met de voet te stooten:
als sij haer selven soo vernedert in het slijck,
en *Nieupoort* maeken wil ten deel aan haer gelijck:
Hier naer soo springht met een de *Staetsucht* op haer waegen
van suijver elpen-been, met plaeten gout beslaegen,
waer in twee peerden sijn gespannen wit als sneeuw;
hovaerdigh op haer vracht, elk, moedigh als een leeuw.
becnabbelt sijn gebijt, dat mont en lippen schuijmen
Men moet de straeten voor die staecij-waegen ruijmen
waer op de *Staetsucht* sit, die blinckt van enckel gout.
De tabbaert, die haer lijf ront-om gesloten hout,
is over al bezaeijt met peer'len en saphieren;
de mantel, die haer om de schouders comt te zwieren
is een onkenbaer stof, om dat het dier gesteent
soo dicht daer op verschijnt, dat niemant van 't gemeen
en can beschouwen waer van dat sij is geweven.
Haer hooft-pronck, die haer comt noch grooter glans te geven
die is een croon van gout, het fijnste dat men kent
De teugelen waerme dat sij de peerden ment,
en heel het trecktuijgh, sijn doorsteken met robijnen
die, als wanneer de son daer op al comt te schijnen,
een glans uijtschieten die het menschen oogh verblinden
In dese toe-stel is 't dat zich de *Staetzucht* vint
om haer gewaende leet aen *Duijnkerck* te gaen wreken.
Men hoort haer niet een woort als lasteringen spreken
&c:

(1) Stond : *hert*.

:r oogen branden en haer aensicht bloost van spijt,
wijl sij heen spoeijt naer de wooningh van de *Nijdt,*
ns gruwelijck vertreck wij heden gaen beschrijven.
n 't noordste noorden, daer schier niet can levend blijven,
er alles moet vergaen door haegel, sneeuw en mist,
rent de clippen daer men zee-gedrochten vist,
ht een afschuw'lijck hol, omheint van dorre bomen,
roose wateren en vuijle modder-stromen.
:ns binnenste vertreck noijt sagh de minste lucht.
:t voorgeburghte van dit haetelijck gehucht (1)
wort noijt van de son als eenmael (2) 'sjaers beschenen.
wat daer comt ontrent vliet van benouwtheijt henen,
t vreese van sijn graf te vinden in die kuijl.
:n siet geen vogels, als de vledermuijs (3) en uijl,
, om de duijsterheijt van dit gebouw, daer woonen.
ıijt heeft men daer gehoort de alderminste toonen
ı mensche stemmen of van eenigh ander dier (4).
[s daer altijt ijs-cout; men weet 'er van geen vier,
ch licht, als van een lamp met slange-vet bedropen:
er daer moet diep genoegh sijn in het gat gecropen
dat men die beschouwt, want sij brant maer alleen
't achterste van 't hol, daer zich (5) de *Nijdt,* verscheen
844

(1) Stond : *geheucht.*

(2) Stond : *eemael.*

(3) Stond *vedermuijs.* — De vledermuis werd langen tijd voor eenen el gehouden. Het *Woordenboek van Trévoux*, in de uitgave van het 1752, zegt er nog van : « *Petit oiseau nocturne, dont les ailes, au de plume, sont de peau et de cartilage.*

(4) De vrome Domien De Jonghe was voorzeker niet die aanhanger het naturalisme, welken dit vers zou laten vermoeden. Het woord *ler* heeft aan zijne uitdrukking eenen zin gegeven, die niet in zijne oeling heeft gelegen.

(5) Het wederkeering werkwoord wordt hier met een dubbel pernlijk voornaamwoord vervoegd : *zich* en *haar*. Die misgreep van onzen rijver bewijst echter, dat, omstreeks het begin der 18e eeuw, men

van alles, haer versaet met vleesch van vuijle slangen;
het giftigh bloet, dat van haer kin comt af te hangen,
druijpt in een beckeneel, tot voetsel van de lamp.
Haer adem is niet dan een doodelijcke damp,
die sij uijt neus en mont gedeurigh comt te blaesen.
Haer gorre stem gelijckt meer een uijtsinnigh raesen,
gemenght met vloecken, als een redelijck (1) geluijt.
De vuijl-becladde rock die haer geraemte sluijt,
die is een tijger vel, daer 't haer is af-getrocken,
al om bemorst met vet en vuijl-bebloede brocken
van 't giftigh slange-vleesch dat haer ten mond' uijtvalt.
Haer maeger bachuijs, gansch van groene gal vergalt,
en is niet dan het vel gespannen op de spieren.
De swarte vlechten die haer langhst de kaeken zwieren,
zijn adder-slangen, met het weijnigh hair vermenght.
Haer hert, van heete spijt door-braeden en gezenght,
bijt sij gedeurigh met haer scherp-gespitste tanden.
Een slange-sweep hout sij in haer geclaeuwde handen,
waermede zij zich selfs de rugh aen flarden slaet.
In die hoedanigheijt en ijselijcke staet
verscheen de *Nijdt*, als haer de *Staetsught* quam besoecken,
die van haer waegen trat, en riep haer uijt de hoecken
van dit gebouw; want om sij selfs daer in te gaen
en durfd', om al wat leeft, de *Staetsught* niet bestaen,
uijt vreese van te sijn door haer vergif geschonden.
Sij riep: comt uijt u hol! tot drij verschede stonden.
Dan was het dat de *Nijdt* heel traegh quam voor den dagh,
die, soo haest als sij de gecierde *Staetzught* zagh,
beet op haer tanden, van verwoede spijt gedreven;
maer sij liet daerom niet aen haer gehoor te geven,
en moeste lijden dat sij haer aldus aen sprack:

in Vlaanderen nog zoo gemeenzaam niet omging met *zich* als in Noord-Nederland, alwaar met den Statenbijbel dat Germanisme overal was doorgedrongen.

(1) Stond: *redelijcke.*

« Ghij wangedrocht, die uijt den helschen afgront brack
soo haest als ick wierd op het aerderijck gebooren,
ick wil dat ghij nu sult naer mijn bevelen hooren,
en doen het gon ick segh. Ras! Maeckt u veerdig op,
en vlieght naer *Duÿnkerck*, die mijn grootsheijt geeft de schop,
haer selfs vernedert om een ander groot te maeken.
'k Wil dat ghij haer sult in een nijdigh vier doen blaeken;
dat, in de plaetse van de liefde die sij draeght
tot *Nieupoort*, haer het hert gedeurigh eet en knaeght,
tot dat sij haer veracht en comt haer hulp t' ontseggen.
Gaet, spoeijt u! Dese saeck en magh niet blijven leggen.
Daer is geen uijt-stel, want ick lij te groot gewelt
soo *Duÿnkercks* hooghmoet niet terstont en wort erstelt. »
Terwijl de *Staetsucht* sprack, de *Nÿdt* wiert opgeswollen
van af-gunst. d'Oogen, die haer staen in diepe hollen,
die puijlden uijt haer hooft van sinneloose spijt.
Sij sprack de *Staetzucht* aen al knorren doen ter tijdt
en seijd' : « Ick sal het doen. Gaet ghij maer uijt mijn oogen :
'k en can u pracht niet meer voor mijn gezicht gedoogen.
Mijn herte barst van spijt als ick u sie soo schoon
en hooghverheven op u coninghlijcke troon.
Rijdt maer vrij henen : ick sal u bevel uijt-voeren. »
De *Staetsucht,* om de *Nÿdt* niet voorder te beroeren,
spronghr op haer waegen en reet van dit heijloos hol.
De *Nÿdt,* naer haer vertreck, als sinneloos en dol,
gingh haer bereijden om naer *Duÿnkerck* toe te vliegen.
Sij die van niemant haer en laet in slaepe wiegen,
maer altijt is ontrust door knaegingh van 't gemoet,
dat haer gedeurigh spijt en herteleet aendoet,
als sij door het geluck siet iemants voorspoet rijsen,
met een gesicht waer voor de duijvel selfs soud' ijsen
stack sij haer zwaevel-torts van helsche stof aen brant,
nam dan haer gaffel van serpenten in de handt,
bont aen haer rugge twee vergifte draeke vlercken,
en sonder langer op haer hol-bestier te mercken,
verliet sij 't noorden, en vloogh over bergh en dal,
uijt-blaesende vergif, waer door dat overal

waer dat sij henen vloogh het velt-gewas verdorde.
Sij, die soo haestigh als sij con, haer selven porde
en zich naer 't westen dreef, kreegh *Duijnkerck* in 't gesicht.
Doen dacht sij : 't is nu tijdt te treden tot mijn plicht.
Dus daelde sij omleegh om haer gestel t'ervormen.
Sij wild' in die gedaent die coopstadt niet bestormen,
om dat sij vreesde dat sij haer sou jaeghen wegh.
Dus, naer een cort beraet en vlijtigh overlegh,
vertoonde sij haer in 't gewaet van een godinne,
of op-gecierde vrouw gelijck een coninginne.
Soo daenigh quam sij naer het raetshuijs toe gegaen,
daer doemaels *Duijnkerck* was, die sij aldus sprack aen :
« Mevrouw, ghij die soo hoogh sijt door 't geluck verheven,
en ander steden cont en raet en wetten geven,
u naem is zuijt en noort, en oost en west bekent,
terwijl elck lantschap u sijn rijcke waeren sent,
die ghij met groote winst weet altijt te vercopen;
ghij, segh ick, die noch staet op meer geluck te hopen,
en noijt het eijnde van u rijckdom vinden sult,
het geeft mij wonder dat ghij u gemoet vervult
met een lafhertigheijt die u niet comt te voegen.
Ghij brantmerckt uwen staet, en sult groot ongenoegen
gevoelen in u hert, maer als het wert te laet :
Waerom is 't dat ghij soo seer *Nieupoort* vooren staet,
en u verheught om het begin van haer verheffen?
Wat voordeel meent ghij door dien handel te betreffen?
Can die geringe stadt u ergens dienst in doen,
dat ghij u selven schikt om tot haer hulp te spoen?
Is sij in 't minste deel bij u te vergelijcken?
Voorwaer, Mevrouw, ghij laet door desen handel blijcken
dat ghij onweerdigh sijt den staet die ghij becleet.
Ghij craeckt u achtbaerheijt, en doet u selven leet
met u aen *Nieupoort* soo trouwhertigh te verbinden.
Indien ghij voortgaet, ghij sult u bedrogen vinden,
en leeren wat het is sijn minder voor te staen,
van wien men dickmaels op het leste wort verraen.
Neen! Toont u hooghmoet, en verandert u gedachten.

Ontreckt haer uwe hulp en comt haer te verachten.
Sij is niet weerdigh dat sij u de voeten kust.
Schept in u weelde soo veel vreught, vermaeck en lust
als ghij bedencken cont, maer laet die vrientschap vaeren.
Wilt liever *Nieupoort* voor u viandin verclaeren,
en haet haer als de pest: vervolght haer waer ghij cont.
Is't dat ghij met haer sijt getreden in verbont,
sent een ontzeghbrief, en laet haer door desen weten
dat ghij haer vrientschap hebt nu teenemael vergeten,
en van nu voort niet eens meer dencken sult op haer.
Soo doende sult ghij u niet steken in 't gevaer
van in u achtbaerheijt en roem te sijn beledight:
dan sult ghij wesen met de *Staetsucht* licht bevredight,
want sij is wonderlijck op u alsnu gestoort (1),
om dat ghij niet naer haer, en veel naer *Nieupoort* hoort. »
Duijnkerck, door 't spreken van de *Nijdt* als opgetoogen,
wiert teenemael ontstelt: sij keeck haer aen met oogen
die schitterden van vier, tot schrick van die haer sagh.
Sij seij : « Ghij wangedrocht, wat comt ghij voor den dagh
soo daenigh opgeciert, om ons verbont te breken!
Hoe durft ghij sijn soo stout van mij dus aen te spreken,
tot schendigh achterdeel van mijn genegentheijt?
Wat hel-geest heeft u tot dien handel aengeleijt,
opdat ick *Nieupoort* sou verstooten en verachten?
Verwaende, denckt ghij te verblinden (2) mijn gedachten?
Of waent ghij vastelijck dat ick u niet en ken?
Ick weet wel wie ghij sijt, en oock wel wie ick ben.
Vervloeckte *Nijdt,* comt ghij om mijne rust te stooren?
En meent ghij dat ick naer u snoode tongh sal hooren,
die mij raet dat ick sou mijn vrientschap seggen af
aen Nieupoort, die ick haer met sulck een liefde gaf?
Neen, verre zij van daer? Ick sal, om u te spijten,
die noch verdobbelen. De *Staetsucht* magh mij wijten 982

(1) Stond : *gesoort.*

(2) Stond : *verblnden.*

dat ick haer ontrouw zij, en mijn gezagh vercleen,
maer zij en sal mij noijt doen van mijn opset scheen,
noch mijn gegeven woort erroepen noch erhaelen.
Ghij ondertusschen, vliet maer daed'lijck uijt mijn zaelen
en t'saemen uijt de stadt, eer ick u kenbaer maeck,
en ghij tot leet gevoelt de driften van mijn wraeck.
Gaet weer (1), vervloeckte *Nijdt,* van daer ghij sijt gecomen:
ghij sult mijn geesten niet verleijden met u dromen,
noch 't hert beschaedigen met u vergifte praet.
Doet alles wat ghij cont, ick blijve bij mijn raet,
die is van *Nieupoort* al mijn leven te beminnen. »
  De *Nijdt* sagh dat sij niet op *Duijnkerck* conde winnen,
liep uijt het raetshuijs al vervloecken haere tocht,
dus sij van schaemt en spijt haer eijgen hert bevocht,
en scheurdet vreeselijck met haer verwoede tanden.
Haer torts en gaffelsweep nam sij weer in haer handen,
de draecke-vleugels op de rugh, en daerme voort
vloogh sij met haesten naer het ijselijcke noort,
om in haer duijster hol haer reijs te gaen beclaegen.
  Terwijl dat *Duijnkerck,* van dit snoo besoeck ontslaegen,
haer geest erstelde, liet sij mij voor haer ontbien
en seij : « Ick wil dat ghij aen *Nieupoort* sult doen sien
hoe hoogh ick haer waardeer. Gaet, wilt u pennen schaeven,
en die, in plaets van inct, met gulde vloeij-stof laeven,
om helde-dichten t'saem te stellen tot haer lof;
en, of de *Nijdt* al raest, en het hooghmoedigh hof
van d'ijdel *Staetzucht* zich daer over comt te quellen,
'k wil dat ghij mijn besluijt op het papier sult stellen,
en *Nieupoort* senden soo haest als het wert gedaen,
opdat sij daer uijt magh mijn hertens gront verstaen,
en mij tot danckbaerheijt magh wederliefde toonen.
Ick sal u hooft daer voor met lauwerier becroonen,
en ghij sult daerom sijn van mij altijt bemint. »
  Soo sprack mij *Duijnkerck* aen, en ick was oock gesint

(1) Stond : *wegh.*

om mijn genegentheijt aen *Nieupoort* te doen blijken,
niet willende daer in voor iemant anders wijcken.
Soo legh ick heden af met *Duÿnkerck* mijne plicht.
Ick wensche *Nieupoort* te beschijnen sulck een licht
als oijt op *Duÿnkerck* heeft geschenen vele jaeren,
opdat sij rijckdom magh gelijck als sij vergaeren,
in pracht en (h)eerlijckheijt op-stijgen soo als zij,
daer bij gerust sijn, en, gedeurigh even blij,
de godts-dienst oeffenen tot zaeligheijt der zielen.
Noijt moet het ongeluck haer volgen op de hielen;
de wrange tegenspoet noijt stooren haer gemoet;
geen bitter galle zich vermengen met het soet
van haer verlustingh, als 't den tijdt haer toe sal laeten;
altijt bemint sijn, selfs van die haer willen haeten,
en zegenrijck in al het gon sij nemt ter hant
ten dienste van 't gemeent en nut van 't vaderlant,
dat zich met ons verblijt op 't rijsen van haer luijster.
Noijt moet ghij, *Nieupoort,* meer verschuijlen in het duijster
van de vergetentheijt, maer altijt meer en meer
op-daegen tot u roem en onverwelckbaer eer.
Daer hebben wij 't geluck van *Nieupoort* nu beschreven.
Godt gave dat sij dit magh langen tijdt beleven,
en altijt wassen aen in rijckdom en in macht,
tot dat sij eijndelijck soo hoogh sal sijn gebracht
dat sij voor niemant uijt haer plaets en heeft te wijken.
Ick heb mijn ijver tot haer welvaert laeten blijcken
en mijne sanghgodin haer lof doen galmen uijt.
Het gonne dat mijn geest als noch in zich besluijt,
sal ick sorghvuldigh tot een ander keer bewaeren,
soo haest haer nieuwe stof sal comen t'openbaeren
die dienstigh wesen sal om mijn gesplitste pen
in 't werck te stellen, en, met een gezwinde ren,
de naem van *Nieupoort* tot de sterren te doen rijsen.
Sij selfs (1) sal mij den wegh tot die verhoogingh wijsen,

(1) Stond : *sels.*

als sij haer selven sal doen eeren door de deught.
Welaen, liefhebbers, en ghij meest, *Nieupoortsche* jeught,
vlecht t'saemen eenen crans van palmen en laurieren
om het geluckigh hooft van uwe stadt te cieren.
Bestroijt de straeten met pilioen en rooseblaen.
Recht op een zege-boogh daer *Nieupoort* door magh gaen,
om zich op 't raetshuijs met de raet te gaen vermaeken.
Stelt eenen dans aen, tot besluijt van dese saecken,
en zinght elck uijt de borst een zedigh vreughdeliet,
uijt blijtschap om het gon tot hier toe is geschiet.
Ick sal van mijnen cant mijn sangerinne praemen,
opdat sij oock alhier een sanghdicht stelt te saemen,
terwijl ick blijve met verwachtingh voor mijn loon
niet dan een danckbaer hert, in plaetse van een croon
of ander cierlijckheijt. die ons niet can behaegen.
Soomen een dichter wil oprechte vrientschap draegen.
men wederloon sijn werck met rijm en reden-const,
en dat is al wat ick verwacht van iemants jonst.

1008

JAER-DICHT

NIeUpoort Weest Van VreUght
WeL VerbLIJt aL oM U DeUght.

TOE-ZANGH

Toon : Folie d'Espagne etc. (1)

I.

Geluckigh *Nieupoort,* wilt u nu verblijden,
om dat Godts zegen op u is gedaelt.
Al hebt ghij vele jaeren moeten lijden,

(1) Die zangwijs zal, omstreeks het einde der 17de eeuw, zeer in zwang zijn geweest, althans te Duinkerke, want Michiel De Swaen heeft *Den Lof-sangh Magnificat in een Liedeken* gedicht, dat immers ook kan gezongen worden op den *Toon : Folie d'Espagne* (*Zedelycke Rym-wercken... Den tweeden druk...*, blz. 58).

Folies ou *Folies d'Espagne*, air gai que l'on dansait autrefois en Espagne avec des castagnettes. La mesure est à 3 temps, le mouvement modéré, et la mélodie d'une grande simplicité. (*Dict. univ. des Sciences, des Lettres et des Arts, par M.-N. Bouillet.*) C'est une sorte de danse où l'on danse seul, comme la sarabande. Danser les folies d'Espagne. Chanter sur l'air des folies d'Espagne. (*Dict. de Trévoux.*)

Dat danslied is in Spanje nog bekend, en men hoort zelfs op de Kanarische Eilanden gewagen van *Folias Canarienses.* (*Mededeeling van* Mr J. DE SNICK, *gewezen vice-consul van België te Santa-Cruz de Teneriffe, mijn achtbaren neef.*)

Mr Florim. van Duyse, de bekende toonkundige, bij wien wij zoo vrij waren te rade te gaan, heeft ons, met de meeste dienstveerdigheid, vereerd met de volgende mededeeling, waarvoor wij hem hier openlijk onzen hertelijksten dank uitspreken :

« *Folie, Folia, Follia*, leest men bij W. TAPPERT, *Wandernde Melodien*, 2e uitg., Leipzig, 1892, blz. 85, beteekent in de eerste plaats eene fantasie in muziek, in de tweede, een langzame Spaansche dans, en eindelijk eene langzame dansmelodie (Sarabande), die, waarschijnlijk wegens haren oorsprong, steeds « Folies d'Espagne » wordt genoemd. Deze dans werd uitgevoerd met begeleiding van castagnetten of van Baskische trommel.

den hemel u nu met sijn gunst bestraelt.
Wilt dán loven
Godt van boven,
die u heden

7

Het thema van deze dansmelodie, in driedeelige maat, diende vooral aan de componisten van het einde der XVIIde en uit de eerste helft der XVIIIde eeuw, om er variaties op te schrijven. De bekende *Foliia* van den grooten violist Corelli (1653-1713), mag als zijn fraaiste werk aangezien worden. Onlangs bezorgde C. Thompson eene nieuwe uitgave van deze compositie.

Als een der oudste bekende bronnen voor de melodie, duidt Tappert aan « Pièces de luth » van Jacques Gallot (1670).

In 1692 stonden de « Folies d'Espagne » reeds op den Gentschen beiaard.

Deze dansmelodie werd ook op liederen toegepast.

De « Folies d'Espagne » worden o. a. als wijsaanduiding opgegeven in het *Nieuw lied-boek genaemt den Maegdekrans*, van J. DE RUYTER, « clerck van de weeserije der Stede en Casselrije van Veurne », Duynkerke, z. j. (geest. goedk. 1712), blz. 117, voor het lied : « Terwijl de wijngaert-ranck begint te bloeyen ». De Ruyter stierf te Veurne in 1716.

Onder de losse bladen, te Gent, bij L. Van Paemel, in de eerste helft der XIXde eeuw gedrukt, vindt men, nr 62, een « Oud liedeken van den Spaenschen ruyter. Stemme : Folie d'Espagne », met aanvang : « Wel vrienden blyft wat staen ».

De melodie van het kerstliedje : « Gy fellen winter, wilt soet weder geven », uit den volksmond opgeteekend te Duinkerke, door den abbé D. CARNEL, en met andere kerstliederen uitgegeven in *Annales du Comité Flamand de France* I (1853), blz. 144 vlg., Dunkerque 1854, onder den titel : *'t Kribbetje*, « ou le mystère de la Nativité du Christ chez les Flamands de France », als deel uitmakende van eene soort van dramatische pastorale op de geboorte van Jezus, is mede eene gevarieerde lezing van de « Folie d'Espagne ». Zie F. VAN DUYSE, *Het Oude Nederlandsche lied*, 's Grav., III, nr 507, blz. 1963.

Overigens wordt van ditzelfde kerstliedje een vollediger tekst gevonden, met stemaanduiding : « Van de Folies d'Espagne », in *Nieuwe geestelijke liedekens*, Brugghe, z. j. (geest. goedk. 1740), nr 21, blz. 32.

stelt te vreden,
en u brenght uijt den druck
tot een gewenscht geluck.

2.

De blijtschap van de omgelegen steden,
om u verheffingh, die is boven maet :
maer die van *Duijnkerck* is niet te ontleden,
om dat sij d'ander ver te boven gaet.
Haer gedachten
en haer crachten
sijn gedreven
om te geven
aen *Nieupoort* lof en eer,
gedeurigh meer en meer.

3.

Ontelbaer jaeren moet ghij, *Nieupoort,* bloeijen,
en in geluck gedeurigh wassen aen,
de coopmanschap met goede winste groeijen,
en alle menschen u sijn toe-gedaen.
Noijt naer desen
moet ghij wesen
meer verlegen
om Godts zegen,
want die wert u bereijt
tot inder eeuwigheijt.

4.

Nieupoortsche redenaers, ontsluijt u zaelen,
en brenght een geestigh stuck op het tooneel,
waerin ghij sult 't geluck der stadt op-haelen,
en *Nieupoort* spelen sal het beste deel,
om te toogen

voor de oogen,
dat de conste,
vol van jonste,
noch bij u lieden leeft,
en ghij haer voedsel geeft.

5.

Ick sal van mijnen cant (1) mijn geesten dwingen
om, op den *Helicon*, met blij geschal
den roem van *Nieupoorts* dichters uijt te singen,
om die te laeten hooren over al.
Want mijn sinnen
die beminnen
en vergrooten
const-genooten,
terwijl ick mijn vermaeck
voldoe met dese saeck.

JAER-DICHT

De VrIJe WeLWIJse reDen-Const
Draegen WIJ We'er In nIeUpoort'Jonst.

(1) Stond : *can.*

BESLUIJT.

Daer is mijn werck volbracht : mijn *sangerin* gaet rusten,
om tot een ander keer te scheppen nieuwe cracht;
de ledigh' uren, die mij dienen tot verlusten,
die offer ick haer op en sijn in haere macht.
Geen ander oeffeningh en can mijn sinnen streelen :
wanneer het mijn beroep en huijs-bestier toe laet,
ick moet mijn tijdt verdrijf met d'edel *Rijm-Const* deelen,
want sonder dese ben ick somtijdts buijten raedt.
Sij vleijt en toeft mij soo dat ick haer moet beminnen,
en vieren op sijn tijdt gelijck als een Godes :
wil ick tot blijtschap gaen een geestigh werck beginnen,
sij drijft mijn penne naer haer voorgeschreven les.
Sij viert mij inden slaep met aengenaeme droomen,
en weckt mij 's morgens vroegh met dat *Aurora* rijst.
Sij leijdt mij op *Parnas* ontrent de silver-stroomen,
daer sij mij in de *Const* met ijver onderwijst.
Voelt zich mijn geest beswaert door ander besigheden,
sij maeckt dat hij terstont wort wederom erstelt.
Sij weet een woest gemoet te brengen tot de reden,
en keert de slaegen van het dreijgende gewelt.
In 't cort de *Dicht-Const* is een werck-tuijgh van de goden,
om alle menschen tot de rust te drijven aen.
Alsmen haer hulpe vraeght, sij laet haer niet veel noden,
maer comt op ons versoeck met haesten aen-gegaen :
dit heb ick menighmael gesien en ondervonden
dat, op het eerste woort, sij mij haer bijstant boodt;
noijt en wiert ick van haer versmaet of wegh-gesonden,
in tegendeel haer gunst stont altijt voor mij bloot.
Sij heeft mij tot dit werck oock ernstigh aengedreven
op dat ick *Nieupoort* sou verheffen door de *Const;*
want sij wil datmen haer sal lof en eere geven,
ten opsicht dat sij haer oock draeght een groote jonst.

Dit heb ick oock bestaen te doen naer mijn vermogen
en naer de wetenschap van mijn geringh verstant.
Indien wij haeren roem niet ver genoegh verhogen,
sij heeft geen schult daer van, het comt van onsen kant.
Sij is soo wel volmaeckt dat sij niet en can dwaelen :
soo hier misslaegen sijn, sij sijn door ons geschiet,
en, om de selve te verbet'ren en vertaelen,
weet dat mijn dicht-pen haer daer toe met liefde biet.
Doch ick verwachte dat dit werck wert aen-getroffen
van menschen die sijn van een vriendelijcken aert,
de welcke noijt niet op hun eijgen wijsheijt boffen,
en achten al het gon dat conste doet, vermaert;
die oordeel strijcken van een saecke naer behooren,
en kennen uijt de clauw de sterckte vande leeuw;
die hun in 't minste niet ontsetten noch verstooren
wanneer een esel ons vervaert met sijn geschreeuw;
maer, in het tegendeel, die hardigheijt versachten,
het bitter maeken soet, 't ontbonden, weder vast;
die anders niet en voen als liefd' in hun gedachten,
en helpen draegen het gewicht van iemants last.
't Sijn sulcke menschen daer op dat men magh betrouwen,
omdat de deught bij hun gedeurigh gaet in zwangh;
men can op hun de gront van waere vrientschap bouwen,
die onbewegelijck can deuren eeuwen langh.
Met dese hoop gevoet en 't liefde vier ontsteken,
groet ick de *Redenaers* van *Nieupoort* al te mael,
en wensch hun eenmael met gelegentheijt te spreken
van d'edel *Dichtconst* op hun *Reden-rijcke* zael.
Maer dit is vruchteloos : mijn *Heel-Const* wil niet lijden
dat ick een dagh of drij sal trecken uijt de stadt :
indien ick dese voor de *Dichtconst* schoof ter zijden,
het waere quaelijck van de menschen op-gevat.
De *Heelconst* is om heel mijn huijs-gesin te voeden,
en bijgevolgh daerom altijt moet vooren gaen;
de *Dichtconst*, om de cracht der geesten te behoeden,
is maer tot tijdtverdrijf wanneer wij ledigh staen.
Doch geen van dese twee en soud ick geeren laeten :

d'een geeft mij voordeel, en de ander groot vermaeck.
En wat voor een sou doch die lieve susters haeten
die van een vader sijn, en van soo soet een spraeck.
Apollo, die wel eer hun beijde quam te teelen
en daegelijcks noch met sijn wetenschap begaeft,
die leert ons hoemen moet gewonde leden heelen,
en doet een *Dichters* pen met *Nectar* sijn gelaeft,
gelijck hier om 't *Geluck van Nieupoort* is gebleken,
en noch meer blijcken sal soo wij maer hebben tijdt.
Dus ver heb ick mij in dit *Reden-werck* gesteken,
tot nadeel van den haet, die daerom barst van spijt:
nu wensch ick, tot besluijt, dat *Nieupoort* menigh jaeren
geluckigh zij, om deught en schatten te vergaeren.

TOE-MAET.

Soo sijnght (1) mijn *Sangodes* tot *Nieupoort* lof.
Soo rijst mijn stem op 't rijsen van haer luijster.
Soo wedergalmt *Appollos Redenhof,*
en jaeght de afgunst naer het duijster.
Om liefd' en eendracht op te rechten (2),
en om te stellen die in vaste stant,
soo sal mijn penne noch de *Nijdt* bevechten
en haer doen vlieden daer het eeuwigh brant.
Den hèmel sal altijt mij gunstigh wesen,
verhoop ick, op dat ick noch mijnen geest
gebruijcken magh om noch al meer naer desen
Nieupoort te groeten op haer zege-feest,
tot een gedenckenis van haer verheffen,
dat sij, geloof ik, noijt vergeten sal.
Geen onheijl moet haer meer in 't minste treffen.
Wat spreeck ick hier noch al van ongeval!
Ten is nu geen meer tijdt als van verblijden :
de rouw van *Nieupoort* moet nu sijn gedooft.
Men schuijf het onheijl uijt de wegh ter zijden,
terwijl men het *Geluck* becroont het hooft.
Men saemelt een gestoet van maeghde-reijen,
wiens soete stemmen doen becooren 't oor,
om *Nieupoort* in haer pracht te vergeleijen
van 't raeden-huijs tot in de tempel-coor,

26

(1) Stond : *sijmght.*

(2) Dit dichtstukje is in vijfvoetige verzen geschreven, maar de versregels 4 en 5 zijn een voet te kort.

om daer den Hemel-vooght al t'saem te loven
  en te bedancken ook voor sijne jonst :
gelijck ick doen sal hier en oock hier boven
  met tonge, mont en stem, en met de *Cons t.*

28

JAER-DICHT

MEn WenSCht nU nIeUpoort Waere rUst
Voor VrIJe DeUght en LUst

De Jonghe *leeren altijdt.*

PLICHT-RIJMEN

SPELENDE OP DEN NAEM (1)

VANDEN

HOOGH-GELEERDEN ENDE VOORSIENIGEN

HEERE

Door beleeftheijt aen-gedreven,
Heb ick mijnen Geest verheven,
En den vollen toom gegeven,
Eer het wesen sou te laet.
Reden gaf mij goede Raedt,
En quam mijn gemoet te stieren
Noch al voorder, om te vieren
De verdiensten van een vriendt,
Een die al meer heeft verdient.
Met het liefde-vier ontsteken,
En met vreught van hem te spreken,
En sijn lof doen verder gaen,
Salmen hier alsnu verstaen.
'T is d'*Heer Lambrecht,* die ick heden
En gedeurigh naer de reden
Roepen sal voor achtbaer uijt,
Lofbaer en van goet besluijt.
Ueel ontelbaer ander gaeven,
Die uijt sijnen boesem draeven
Om sijn borgers voor te staen,
Vintmen bij hem seker gaen.

(1) De aanvangletters der verzen van dit Naamdicht, die in het handschrift overdwars geschreven staan, moeten gelezen worden als het vervolg van het opschrift : *Plicht-rijmen spelende op den naem van den hoogh-geleerden ende voorsienigen Heere d'Heer ende Meester Ludovicus Lambrecht, der beijde Rechten Licentiaet, ende Out Burghmeester der stede ende port van Nieupoort.*

In 't verschiet van sijn gedachten
Canmen mercken groote crachten
Uan geleertheijt, dcordien dat
Sij van hem sijn wel gevat.
Langh in wetenschap ervaeren,
Aen-gegroeijt tot hooge jaeren
Met een suijver rijp verstant,
Bloeijt sijn roem in 't Vaderlandt.
Recht van herten in sijn handel
En beleeft in sijne wandel,
Const-beminnende van geest
Heeft hij oock altijdt geweest.
Tsijn al die hoedanigheden
Die hem hebben op doen treden
En gevoordert langhst een trap
Recht naer 't *Burger-meesterschap*
Binnen *Nieupoort*. daer sijn sorgen
En sijn vlijt noijt sijn verborgen (1).
IJder een van dese stadt
Deelt hij mede van sijn schat
En verstant in hem besloten.
Rijck van gunsten overgoten,
En gezegent vanden Heer,
Canmen wel iet wenschen meer?
Het geluck van dese werelt,
Tis wel waer, is schoon beperelt,
En met claeter-goudt door-vrocht;
Niemant was 'er die 't niet zocht.
Lieden van verscheijden staeten,
In hun driften uijt-gelaeten,
Connen tuijgen dat den tijdt
Eens die voorspoet heel verslijt.
Noijt geen staet en moetmen maeken
Tot de tijdelijcke saecken:

55

(1) Reeds een wenkje op het volgende gedicht.

In 't beloop van corten tijdt
Alles is men haestigh quijt.
Een geluck van corte stonden,
Tot vermaeck ons toegesonden,
En is niet dan ijdelheijt :
Naderhand wort dit beschreijt.
Die op 't hoogste goet wil hopen,
En sijn welvaert tegen-lopen,
Overwint des werelts lust,
Uindt in Godt alleen sijn rust.
Tis wel goet te sijn verheven
Boven ander in sijn leven,
Uan elck een te sijn gedient,
Recht bemint van sijnen vrient :
Gaetmen zich daer in te buijten,
Het gemeene grauw sal muijten.
Moet de hooghmoet treden voor,
Elck een weijgert u gehoor.
Een recht-schaepen over-heere
Stelt in Godt alleen sijn eere,
Twijl hij sorght voor sijn gemeent
En zich selven niet vercleent.
Raekende d'*Heer Lambrechts* zeden,
Die sijn altijt naer de reden
En bescheijdentheijt gevoeght.
Recht te doen en sijn vernoeght,
Sijn geweest altijt sijn wercken.
Tot benouwde te verstercken
En verlaeten voor te staen,
Dreef sijn geest hem altijt aen.
Eer, geluck, lof, heijl en zegen,
En al wat hij heeft gecregen
Naer het tijdelijck genot,
Droegh hij al t'saem op aen Godt.
En voorseker die omstanden
Prijsbaer sijn in alle landen,
Omdat Godt, het hooghste goet,

Recht dit voordeel hebben moet.
Tis d'*Heer Lambrecht* die met reden
Van sijn borgers wort aenbeden
Als een vaeder van hun t' saem :
Noijt verachten sij sijn naem,
Noijt en hoortmen van hem claegen,
In hem leght al hun behaegen;
En *Duijnkerck* volght oock dit padt,
Uoortijts sijn *Geboorte-Stadt.*
Praemt u dan, ghij sangh-godinnen,
Om *mijn Vriendt* nogh meer te minnen,
Op datmen seght naer sijn doodt :
Recht was d'*Heere Lambrecht* groot!
Twijl hij rust in Abrams schoot.

106

D'HEER LOUIJS LAMBRECHT

LETTER-WISSEL

DUS BERCHT HIJ ALLOM EER

UIJT-LEGGINGH (1).

Als mijn geesten op de zeden
  van d'*Heer Lambrecht* d'ooge slaen,
vinden sij genoeghsaem reden
  om te sijn in al's voldaen.
D'onwaerdeerelijcke gaeven,
  die gedeurigh sijn gemoet
als met soete nectar laeven,
  wercken in hem niet als goet.
In sijn boesem is besloten
  al wat eenen mensch volmaeckt.
Sijnen geest is over-goten
  met een vier dat helder blaeckt.
Uijt sijn sinnen comen straelen
  van geleerde wetenschap :
die sijn quaelijck t'achterhaelen
  en te volgen trap voor trap.
Maer het gon hem meest doet achten
  is dat hij *allom bercht eer.*
Hij *bercht eer* in sijn gedachten,
  maer geen die is broos en teer;
't is een eer die hem doet roemen
  van de menschen altemael,

(1) Die *uijt-leggingh* bestaat in eene aanhoudende en weleens lastige woordspeling op de verschillende beteekenissen van het ww. BERGEN : *wegsluiten*, *wegsteken*, *verhelen*, *bedekt houden*... en : *behouden*, *bewaren*, *gadeslaan*, *beschermen*, *verlossen*.

die de *naem* van *Lambrecht* noemen
en doen gaen in zege-prael.
Allom waer hij comt te wesen,
allom wort sijn eer *gebercht*,
waerme dat hij veel voor desen
heeft de boose *Nijdt* getergħt.
Dit gedrocht en con niet lijden
dat sijn eere wiert soo groot,
dus quam sij die te bestrijden,
om te brengen heel ter doodt.
Maer als *Lambrecht* liet uijt-schijnen
sijn *allom geborgen* eer,
dat quam haer met helsche pijnen
te beledigen noch meer.
Maer nochtans moet sij verdraegen
dat sijn *eer* blint haer gesicht;
niet en comt haer meer te plaegen
als sijn *eer* die helder licht.
Neen, die is niet meer *geborgen*,
maer tot *Nieupoort* sietmen claer
dat sij comt voor haer te sorgen
en vol glans verschijnt aldaer.
Door sijn eer is hij geresen,
in die stadt, tot eenen staet
die soo waerdigh comt te wesen
dat hij d'ander vooren gaet.
Burger-meester van die stede,
opper-hooft van het gemeent
heeft hij langh geweest in vrede,
en de rust aen hun verleent.
Allom daer sij van de quaeden
wierden in hun *eer* geterght,
heeft hij met bedachte raeden
oock *allom* hun *eer gebercht*.
Eerbaer maeghden ende vrouwen,
die van aert sijn wonder teer,
moeten hem met vreught aenschouwen,

want hij *beichd'* altijt hun *eer.*
Weduwen quam hij te helpen
in hun *eer,* als 't dede noot;
weese traenen ded' hij stelpen,
die d'onnooselheijt uijt-goot
en liet van haer wangen druijpen,
om dat een roof-gierigh beest
quam de weesen uijt te zuijpen
en beledighd' (1) op het meest.
Maer d'*Heer Lambrecht*, vol van tooren,
om die onrechtveerdigheijt,
stont d'onoosel (2) weesen vooren
en voorquam de gierigheijt.
Soo dan heeft dien *waerden Heere,*
naer een ijders (3) herte-wensch,
dus allom geberchi sijn eere
en die van sijn even-mensch.
Men vlecht dan, om hem te cieren
tot begin van weder-loon,
hem een crans van lauwerieren,
om te wachten naer een croon
die van sterren comt te blincken
in de zael van 't hemels hof,
als hij daer sal *nectar* drincken
en Godt singen eeuwigh lof.
Aldaer sal hij sijn verheven
en geviert om sijne deught,
anders als alhier in 't leven,
dat maer is een corte vreught.
Daer sal hij meer eer ontfangen
in het vierde van een stont,

(1) Stond : *belededighd'.*

(2) Stond : *onoosen.*

(3) Stond : *ijdes.*

als hij, naer een groot verlangen,
  hier in heel sijn leven vont;
en dees *eer* en sal niet wesen
  van den boosen haet benijdt,
neen, sij wert te uijt-gelesen
  en van Godt gebenedijdt.
't Is geen *eer* van weijnigh uren,
  gelijck men alhier beleeft,
maer een die sal eeuwigh deuren
  en haer volle luijster geeft.
't Is een eer die noijt *geborgen*
  noch bedeckt sal connen sijn,
en die altijt sal besorgen
  dat men aenschouwt Godts aenschijn.
Daer ist dat wij, naer dit leven,
  hopen d'*Heer Lambrecht* te sien,
in sijn *eer* op 't hooghst verheven,
  om met d'englen te verblien.
Daer is't dat hij sal aenschouwen
  sijn beminde *Gemaelin,*
als een perel van de vrouwen,
  die noch leght in sijnen sin.
Hij en can haer niet vergeten,
  als is't dat sij langh' is doodt:
haere deught was ongemeten
  en sijn liefde wonder groot.
Men sal daer hun *eer* niet stooren,
  maer Godt sal hun eeuwigh hooren.

LaMbreCht U Wert VrIJ bereIJt
  Waere rUst In D'eeWIgheIJt

120

SLOT-REDEN.

Mijn Heer en *Waerde Vrient,* hier siet ghij mijn gedichten,
waer in (1) dat ick af-legh mijn lest-beloofde plichten,
tot *danckbaerheÿt* van 't gon ghij hebt voor ons gedaen (2).
Ick hoop dat ghij die sult met opmerck overlesen,
en tegen lasteraers dit werck sult gunstigh wesen,
dat sonder uwe hulp misschien niet sou bestaen.

Indien ick ben te stout in u mijn drift te toonen,
ick bid u van mij te ontschulden en verschoonen :
den ijver tot de *Const* van *Rÿm* en *Poësij*
die is in mij soo groot, dat ick niet en can laeten
van die te oeffenen en vieren boven maeten,
ten minsten alswanneer ick heb mijn uren vrij.

Daer is geen tijdt verdrijf dat mij meer can behaegen,
en oock geen Conste die ick meer can liefde draegen
als dese, die mij geeft een wonder groot vermaeck.
Als ick maer stof tot *Dicht* can comen uijt te vinden,
daer is geen twijffel of mijn geest sal zich verbinden
om te beschrijven het beworp van dese saeck.

Gelijck ick heb alhier tot *Nieupoorts* lof geschreven,
daer toe ghij, *Waerde Vrient,* mij reden hebt gegeven,
door het betoonen van u vriendelijcken aert.
Indien ick noch een tijdt in 't leven com te blijven,
soo hoop ick noch meer tot haer roem en eer te schrijven.
en u te prijsen die noch altijt meer sijt waert.

(1) Stond : *u.*

(2) Zie *Opdracht.*

Stelt u, voor desen tijdt, *Mijn Heer,* hier mê te vreden.
Ick sal mijn beste doen om u met beter reden
  een andermael te doen voldoeningh naer u lust.
Daertusschen sal ick met mijn sinnen overleggen
wat ick voor aengenaem alsdan sal moeten seggen,
  terwijl mijn *Sanghgodin* soo lange nemt haer rust.

Hier mede blijf ick met u noch een reijs te groeten,
t'wijl ick mijn redenwerck ne'erlegge voor u voeten,
  met offer van mijn dienst, soo langh ick leven sal.
Ick wensch u noch gesont te blijven vele jaeren,
in we'erwil vanden tijdt die is voorbij gevaeren,
  en dan ten lesten te aenschouwen Godt van al!

TOT OVER-VLOEDT.

Aen de Nieupoortsche Jeught.

Jonghe Jeught, die uwe sinnen
stelt op lieven en beminnen,
en tracht *Hymens* echte wetten
eens door trouwe vast te zetten,
lieft malcander naer behooren.
Ghij sijt doch al t'saem gebooren
en geteelt van sulcke lieden
die malcander liefde bieden,
en alhier in soete vreughden
soecken t'oeffenen de deughden,
die ghij heden oock moet kiesen
om 't *Geluck* niet te verliesen
dat alsnu, met helder straelen,
comt op uwe stadt te daelen,
en dat u oock sal beschijnen,
als de krielheijt sal verdwijnen
van de dertel sottigheden,
en ghij vatten sult de reden
waerom dat ghij sijt geschaepen :
dit is om hier vreught te raepen
en te voeden eerbaer lusten.
Laet dan u gemoet niet rusten
om, nu en ten allen tijden,
uwe geesten te verblijden
en malcanderen te vieren.
Cupido sal u bestieren,
wiens gezwinde minne-schichten
ghij doch niet sult connen zwichten,
want hun wonderlijcke crachten
gaen te boven alle machten.
Laet dan u door trouwe binden

wilt ghij vreught en ruste vinden :
want door sulcke minne-wercken
sult ghij u geslacht verstercken,
dat in *Nieupoort* op sal groeijen
met gedeurigh nieuwe bloeijen,
en dan met vol-wassen vruchten,
tot u blijtschap en genuchten,
en tot luijster van u stede,
die wij wenschen volle vrede,
en een eeuw van duijsent jaeren
in haer voorspoet voort te vaeren,
en dat altijt haere jeught
op magh wassen in de deught,

44

JAER-DICHT

EN VOOR EEUWIGH WEL TE LEVEN
DAER MEN VREUGHT BIJ RUST SAL GEVEN

Door D. G. DE JONGHE
DE JONGHE *leeren altijdt.*

WOORDENLIJST.

VERKORTINGEN.

Aen Haet. R. C. : *Aende Haeters Vande Rijm-Const.*
Besl. : *Besluijt.*
Gel. N. : *Het Geluck van Nieupoort*, enz.
Inl. : *Inleijdingh.*
L. W. : *Letter-Wissel.*
Opdr. : *Opdracht* van het Ged. aan L. Lambrecht.
Pl. Rijm. : *Plicht-Rijmen.*
Tot O. Vl. : *Tot Overvloedt.*

De Bo : *Westvl. Idioticon.*
Diet. R. : *Dietsce Rime* uitg. door Dr K. de G.
Kil. : *Etymologicum*, 1599.
Lekens : *Dict. Biglot., gedr. by Jacob Lekens, tot Maestricht, 1752.*
Martinez : *Tetragl. Math. Martinez, 1562. Antw. Ex off. Chr. Plant.*

ALPHABETISCHE LIJST

van eenige verouderde of min gebruikelijke woorden, woordvormen en uitdrukkingen gebezigd door

DOMIEN DE JONGHE.

ACHTERDEEL (Gel. N. vs 971) : nadeel, schade (Kil. en Lekens). Zie De Bo.

AENMERCK *doen* (Gel. N. vs 748) : in aanmerking nemen. — Kil. geeft BEMERCK : *consideratio.*

AERBEIJT (Gel. N. vs 422) : Westvlaamsche vorm.

AERMOE (Gel. N. vs 742) : Westvlaamsche vorm. Lekens geeft nochtans ook *Aerm.*

AFSCHIETEN *doen* (Gel. N. vs 456) : Zie DOEN *becooren.*

ALLE DAEGH (Gel. N. vs 502) : *alle daghe* (Kil.), alle dagen, elken dag.

AL OF (Gel. N. vs 179) : als of, *quasi, acsi, perinde* (Lekens).

AL'S (L. W. vs 4) : alles. Zie De Bo, i. v. *Als.*

AL VERVLOECKEN (Gel. N. vs 995) : al vervloekende. — Lees over *Al* + *onbepaalde wijze*, instee van *Al* + *tegenw. dlw.* WOORDKUNST VAN G. GEZELLE door J. Craeynest, blz. 40, aant. op *Al krevelen.*

ALS met een tegenw. deelw. : *als siende... als wesende...* voor : ziende, wezende. (Gel. N. vs 270 en 403).

ALSHEDEN (Gel. N. vs 521) : nu, thans. Vergel. *alsnu, alstoen, alsdan.* — Zie HEDEN.

BARBAREN (in Opdracht r. 39), WATEREN (in Gel. N. vs 830) en VADER (in Besl. vs 72) vertoonen den langen *a*-klank uitgebeeld door enkele *a.* Elders overal *ae*, zoowel in open als in gesloten lettergrepen.

BEDIJGEN (Gel. N. vs 49) : wortelvorm van (*bedijden*) *bedijen.* — Steeds in Westvl. gebezigd. Zie De Bo.

BELEGGER (Gel. N. vs 383) : belegeraar. Van het verouderde *Beleggen* : belegeren, *obsidere* (Kil.).

BELIEFT (Gel. N. vs 197) : belust, vurig verlangend of begeerig.

BENOUWT (Pl. Rijm. vs 183) : verdrukt, *angustiis oppressus* (KIL.).

BERGEN (L. W.) : sterk en zwak vervoegd.

BESCHOUWEN (Gel. N. vs 813 en 843), niet in den zin van *aandachtig bezien*, maar van : zien, bemerken, bespeuren.

BESLUITEN (Gel. N. 363 en 481) : insluiten, omsingelen, berennen.

BESTORMEN (Gel. N. vs 918) *in figuurl. zin* : overvallen, oploopen, binnenrukken.

BETREFFEN (Opdr. r. 57. — Gel. N. vs 17 en 938. — Inl. str. 12 treffen, aantreffen, *tangere* (Lekens).

BEWEGEN : sterk en ook, zooals oudtijds, zwak vervoegd.

BEWORP (Gel. N. vs 49, — Slot-Reden, vs 18) : bewerp, ontwerp. (Kil.).

BLOOT STAEN (Besl. vs 28) : zich vertoonen, blijken, *patere*. (Lekens).

BOFFEN (Besl. vs 43) : zich beroemen, pochen, stoffen, snoeven, *jactare*. (Kil.). — Zie De Bo.

BOMBE : eertijds miek men onderscheid tusschen *Bombe* en *Bomme* (stopsel van 't vat). Thans is het allegaar *Bom*.

DAERTUSSCHEN (Slot-Reden, vs 28) : in dien tusschentijd, *interea temporis*. (Kil.)

DEELEN *van malcanderen* (Gel. N. vs 150) : vaneenscheiden, *segregare, disjungere*.

DOCH : doch en toch.

DOEN *becooren* (Toe-Maet, vs 24) : bekoren. Zie AFSCHIETEN *doen*. DOEN gebezigd als hulpww. van de onbepaalde wijs. Zie Van Dale woordenb. i. v. *Doen*.

DOEN (ww.) : in de plaats gesteld en met de beteekenis van een voorafgaande ww., zooals nog in het Engelsch gebruikelijk is. (Opdr. r. 9. — Gel. N. vs 213, enz.)

DOEMAELS, DOEN, DOEN TER TIJD : toenmaals, toen, toen ter tijd.

DUBBELE NEGATIE : *noijt niet* (Gel. N. vs 267. — Besl. vs 43). — *Niet uijt geen...* (Inl. str. 10). — Zie De Bo, i. v. *Niet*.

DUIJST (Gel. N. vs 235) : *mille* (Kil.)

DUS SIJ (Gel. N. vs 996) : zoodanig dat zij.

DUS VER (Besl. vs 79) : zoo verre.

DRAEVEN (Pl. Rijm. vs 19) : *figuurl.* snel loopen, zich verhaasten.

EN (Gel. N. vs 2) : gebruikt achter *Staan*, *Zitten*, *Liggen* en *Hangen*, in de plaats van *te*, met den Infinitief. Zie De Bo.

EET EN KNAEGHT (Gel. N. vs 884) lijdend gebruikt : gevreet en geknaagd wordt (door den nijd).

EEUW (Tot O. Vl. vs 41) : tijdperk van langen duur, *ætas longa.* (Kil.).

ERHAELEN. *Herhalen een gegeven woord* (Gel. N. vs 985) : hetzelf intrekken, *deur den hals haelen* (Kil.), zijn woord eten.

FIEL (Aen Haet R. C. vs 10) : de oudere vorm van *Fielt : vilis homo* (Kil.).

GEDEUREN (Gel. N. vs 257) : duren, *durare* (Kil.).

GELEDEN (Gel. N. vs 374) : gelederen.

GEMOET (Inl. vs 7) verl. deelw. van *moeden* : moed geven, *animare* (Kil.).

GESCHEIJT (Gel. N. vs 515) : gescheiden. Zie De Bo i. v. *Scheeden.*

GESLACHTENAEREN (Gel. N. vs 209) : *ejusdem familiæ et cognominis* (Kil.), die van den zelfden stam, van hetzelfde geslacht of huis zijn.

GESLAEGEN (Gel. N. vs. 438) : gekampeerd. *Lagher slaen : castra metari* (Kil.).

GESTEL (Gel. N. vs 917) : gesteltenis, gedaante, uiterlijke staat.

GESTOET (Toe-Maet, vs 23) : stoet. Een Rederijkersfabricaat, ontstaan onder den invloed waarschijnlijk van *gestoei*, *gestoot*, *gestoelte.* — *Uw schaedelijk gewin zal Thourouts Konstgestoet ten gronde toe verdelgen* (De oude Thorh. Kam. van Rhet. blz. 76, vs 30).

GEWELT (Gel. N. vs 483) : in de oude beteekenis van *potestas*, *potentia* (Kil.). — GEWELT LIJDEN (ibid. vs 887) : dwang lijden, in groot ongemak verkeeren.

GIERIGHEIJT (L. W. vs 72) in den grondzin van : begeerte naar eens anders goed, roofgierigheid, roofzucht.

GISSEN (Aen Haet. R. C. vs 22. — Inl. vs 43) : raden. Ook : zich een denkbeeld maken, oordeelen, *autumare* (Lekens).

GORRE (Gel. N. vs 850), *gorre stem* : gore, vuile, onbehoorlijke, ongeschikte, aanstootelijke stem.

GROEF (Gel. N. vs 375) : grof.

HANDEL (Gel. N. vs 193) : bezigheid, werk, verrichting, handeling.

HEDEN (Gel. N. vs 453, 825, enz.) : nu, thans. (Niet in den zin van : *van daag*). Zie ALSHEDEN.

HEIJLIGHDOM (Gel. N. vs 167) : gewijde dingen, *res sacræ* (Kil.), meer bepaaldelijk : reliquiën.

HEMELVOOGHT (Gel. N. vs 654) : *Cælorum Dominus*. Een paradenaam van God bij de Rederijkers.

HIEL (Gel. N. vs 24 en 216) : hield.

HOUDEN. *Een leven houden* (Opdr. 4° blz. r. 15) : *hoc aut illo modo se habere, vivere*, een leven leiden.

IJDER (Pl. Rijm. vs 40. — L. W. vs 74) : ieder (Lekens).

JEGENWOORDIGH (Opdr. r. 82) : *teghen-woordigh, praesens* (Kil.). Zie De Bo i. v. *Egen*.

JONSTE : *fland.* i. gunste, *favor* (Kil.).

CRAECKEN (Gel. N. vs 944) : *figuurl.* knakken, krenken, benadeelen, schade doen. *Zijne gezondheid kraken* (Kramers, Wrdb. i. v.).

CRANCKEN (Gel. N. vs. 604) : krenken, *debilitare* (Kil.).

LEGGEN (Gel. N. vs 619, 829 en 886. — Pl. Rijm. vs 99) : liggen. — Zie De Bo en Wrdb. Kramers.

LETTER-WISSEL : letterkeer, anagram.

LIJDEN (Gel. N. vs 437) : voorbijgaan in tijd, verloopen. Nu slechts gebezigd in het verl. deelw. *geleden*.

MAEGHT-STADT (Gel. N. vs 693) : nooit ingenomen stad. *Eene vesting die nog maagd is* (Wrdb. Kramers).

MEESTE (Gel. N. vs 630) : grootste, *maximus, præcipuus* (Kil.).

MET DAT (Besl. vs 14) : zoodra. Zie De Bo, i. v. *Met*.

MOETEN, bij wenschen (Gel. N. vs 1026 en 1034. — Toe-Zangh vs 19, enz.) : mogen. Zie : Diet. R. blz. 237 i. v.

›RUCK (Gel. N. vs 265) : slechte indruk.

ꜰEBEUREN (Gel. N. vs 697) : naburen.

ꜰEN (Gel. N. vs 234) : aanraken, *attingere* (Kil.).

ı (passim) : na en naar.

:RLANT : de namen van landen en steden komen, waarschijnlijk door le inwerking van het Fransch, dikwijls als vrouwelijk voor bij D. DE JONGHE.

(passim) : *non et nihil* (Kil.).

·LOOF (Gel. N. vs 674) : loof van den Olieboom (*Olea Europæa*), ɔladeren van den olijtboom. Vergel. OLIE-GARD : *olivetum* (Kil.).

INGELEN (Gel. N. vs 629) : omringen.

ꜰAND (Pl. Rijm. vs 92) : bijzonderheid, *circumstantia* (Kil.).

ƆOSEL (Opdr. r. 33) : in de oude beteekenis van *innocens* : die aan niemand schade toebrengt, onschuldig aan kwaad. Thans beteekent *onnoozel*, meer bepaaldelijk : « te dom om kwaad te doen », zegt J. Verdam (*Uit de Ges. der Nederl. Taal*, 290).

SCHULDEN (Slot-Reden, vs 8) : ontschuldigen, verschoonen, *excusare* (Lekens).

EBBEN (Gel. N. vs 520) ; beladen zijn met, dragen.

ERCK (Opdr. 5ᵉ blz. r. 10. — Slot-Reden, vs 4) : opmerkzaamheid.

:EKEN (Inl. vs 31) : in de hoogte steken, verhoogen, vergrooten, vermeerderen.

:ELLEN *eene const* (Gel. N. vs 484) : *instituere artem.*

R-HEER (Pl. Rijm. vs 74) : *dominator* (Lekens), *praefectus*, *princeps* (Kil.), iemand die anderen overheert, *die boven anderen is verheven* (Pl. Rijm. vs 66).

R-HOOFD (Gel. N. vs 370) : opperhoofd (Lekens).

SEN (Gel. N. vs 8 en 79) : schikken, overeenkomen met, aangenaam zijn. — *Op iets passen* (Inl. vs 56) : iets achten. *Niet passen op eenighe saecke : nihil pensi habere, non curare, contemnere* (Kil.).

E (Gel. N. vs 338) : moeite, arbeid, *opera*, *labor* (Kil.).

OEN (Gel. N. vs 1055) : tijm. Zie De Bo.

NCE (Gel. N. vs 142) : prins-bestuurder, gouverneur, aangesteld door den Vorst.

Raepen *vreught* (Tot O. Vl. vs 20) : *voluptatem capere, delect*[illegible] (Kil.). Vergel. *voordeel rapen uit iets.*

Rocht (Gel. N. vs 434) : Mnl. præter. van *Raken* = geraken. Zie De Bo i. v. *Raken.*

Scheen (Gel. N. vs 712) : scheeden, scheiden. Zie De Bo, i. v. *Scheeden*

Schenden : sterk en ook, zooals oudtijds, zwak vervoegd.

Zeden (Inl. 14 str. — Pl. Rijm. vs 78. — L. W. vs 1) : manieren, handelwijze, (zeden en) gebruiken. Duitsch : *Sitte.*

Selfs (passim) : zelfs — zelf, zelve, zelven.

Zij, 1° p. enk. Conj. gebezigd als Indic. (Gel. N. vs 983) : ben. Zie Diet. R. blz. 253, i. v. *Zi.*

Zin-gedachten (Gel. N. vs 1) : Zinrijke, geestrijke, verstandige gedachten. Een Rederijkerswoord, naar analogie van *zinspreuk.*

Snoo (Gel. N. vs 1002) : snoode.

Sorgelijck (Opdr. r. 14) : gevaarlijk (Kil. en Lekens).

Spits. *Het spitse recht* (Gel. N. vs 117) : *scherp recht, summum jus* (Kil.).

Staen (Gel. N. vs 204) onpers. ww. : in staat zijn, in de gelegenheid zijn, in de mogelijkheid zijn.

Stal houden (Gel. N. vs 400) : stand, rust nemen; blijven stilstaan. *Want daer geen vreeden is houd voorspoed nimmer stal* (Rod. van Leuvens Mengelw. III, 120).

Stant houden (Gel. N. vs 426) : stilhouden, stilstaan.

Sterkingh (Gel. N. vs 335) : versterking.

Stond (Gel. N. vs 870) : maal, keer, reis, *vice, vicem* (Kil.). — (L. W. vs 90) : uur, *hora* (Kil.). D. *Stunde.*

Stranghen (Gel. N. vs 563) : Mnl. vorm van *Stranden. Aen lager wal gestranght sijn* = tegenspoed hebben.

Zwangh. *In zwangh gaen* (Besl. vs 54) : in zwang zijn.

Zwichten (Tot O. Vl. vs 28) : ontwijken, ontgaan.

Tachtentigh (Gel. N. vs 480) : *octoginta* (Kil.).

Ten opzicht (passim) : *cum respectu, cum intuitu* (*ejus rei*), aangezien, vermits, omdat. — Ook veel gebezigd door De Swaen.

TE RECHT HELPEN (Opdr. r. 95) : uit eene zwarigheid redden.

TOEVEN (Gel. N. vs 178. — Besl. vs 9) : *blandiri* (Kil.). Zie De Bo.

T'ONVREDEN (Gel. N. vs 534 en Opdr.) : ontevreden. Zie Kil.

TOOGEN (Aen haet. R. C. vs 26) : toonen.

TOON (Toe-Zangh) : wijs van eenen zang (Lekens). Eng. *tune.*

TOT (Pl. Rijm. vs 55. — Gel. N. vs 870) : op. Zie : Diet. R. blz. 260 i. v. *Tot.*

TREFFEN (en Samenstellingen) : sterk en ook, zooals oudtijds, zwak vervoegd.

T'SAEMEN (Gel. N. vs 987) : insgelijks, *pariter* (Kil.).

TSAEMVEREENDE (Gel. N. vs 400). — TSAEMVERBONDEN (ibid. vs 286). In *Kron. van Vlaend. van P. Oudegherst, Vervolg,* vindt men ook : *Saemen-vereenigde* en *Saemen-verbondene.*

'T SIJT GHIJ (Gel. N. vs 102) : gij zijt het.

T'WIJL (passim) : *te wijle* (Kil.), terwijl. Zie De Bo, i. v. *Twijl.*

U : u en uw.

UIJTSINGEN (Toe-Zangh vs 42) : door gezangen (gedichten) verkondigen, uitgalmen.

UIJTZUIJPEN (L. W. vs 67) : uitzuigen, uitputten, arm maken. — Eertijds zei men : *iemand uitzuipen.*

UUR en UREN. Uur (Opdr. r. 51) is het eenige woord waar DE JONGHE de lange *u*-klank, in gesloten lettergreep vóór de *r*, door *uu* uitbeeldt. Het mrv. schrijft hij *uren* en hij laat het rijmen met *deuren* (L. W. vs 97). Zie De Bo in *U.*

VAN ALS (Gel. N. vs 141 en 640) : van het oogenblik af, zoohaast. Zie De Bo i. v. *Als.*

VAN TIJD TOT TIJD (Gel. N. vs 182) : van tijd op tijd, op elk bijzonder tijdstip. Zie *Tot.*

VERAERMEN (Gel. van N. vs 535). Zie AERMOE en AERBEIJT.

VERBLIEN (Inl. str. 12. — L. W. vs 108) : zich verblijden, *gaudere.*

VERGELEIJEN (Toe-Maet, vs 25) : begeleiden, vergezellen (op welks leest *vergeleiden* waarschijnlijk geschoeid werd).

VERHAELEN (Inl. str. 10) : zeggen, laten weten, melden.

VERMOORDEN (Aen haet. R. C. vs 28) : wreedelijk dooden. Ook in Westvl. : sterk beschadigen. Zie De Bo.

VERSCHEEN (Gel. N. vs 844), *verscheeden* : afgescheiden, afgezonderd. Zie De Bo i. v. *Verscheeden*.

VERSCHIET (Pl. Rijm. vs 22). *In 't verschiet van sijn gedachten* is dat : *in 't verschot, in het aantal...* ofwel : *in 't verschieten, het vooruitzetten,..?* Vergelijk Letter-Wissel. vs 13.

VERTAELEN (Besl. vs 39) : anders talen, anders zeggen, eene andere en betere bewoording gebruiken. *Eloqui* : klaarlijk uitspreken (Kil.).

VERWARRELOOSEN (Opdr. r. 28) : verwaarloozen.

VIEREN (Pl. Rijm. vs 7. — L. W. vs 86, enz.) : vereeren, eere aandoen, *honorare, colere.*

VINDEN. *Zich vinden* (Gel. N. vs 820) : zich bevinden, *se habere* (Lekens).

VOET. *Op de voet* (Gel. N. vs 719) : op staanden voet.

VOLDOEN *sijn vermaeck* (Toe-Zangh, vs 49) : zijn vermaak volkomen maken, voltooien, ten top voeren. (Nederd.-Engelsch Wdb. van H. Hexham. 1684. i. v. *Voldoen*.)

VOORBEELD (Gel. N. vs 2, 38 et 83) : het beeld dat wordt voorgesteld, model, patroon, voorschrift, aanwijzing, ingeving.

VOORDER (Gel. N. vs 898. — Pl. Rijm. vs 7) : verder, *ulterius* (Kil.).

VOORSPELLEN (Gel. N. vs 326) : vooruitzien, vermoeden.

VOORWERP (Inl. vs 57) : bewijs, betooging, *argumentum* (Lekens).

VORST (Gel. N. vs 142 et 237) : regeerend vorst, in tegenstelling van PRINCE. Zie aldaar.

WEGEN (Opdr. r. 8) : schatten, prijzen, wikken en wegen, *pensare, ponderare* (Kil.).

WESEN (of *Sijn*) : vervoegd met *hebben*, ook met *zijn*.

WERDEN (Gel. N. vs 02 et 63 et passim) : gebruikt om een toekomenden tijd uit te drukken. Zie : Diet. R. blz. 273.

WIENS (Opdr. r. 75 en 141. — Gel. N. vs 371). De tweede naamval van het voornw. *wie* werd eertijds gebruikt zonder op geslacht of getal acht te geven. Zie : Diet. R. blz. 274.

WINST (Gel. N. vs 648) : overwinning.

Zitting van 15 November 1905.

Aanwezig : de heer G. SEGERS, bestuurder; JAN BROECKAERT, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Dr. H. CLAEYS, Jhr. NAP. DE PAUW, Mr. JULIUS OBRIE, TH. COOPMAN, JAN BOLS, KAREL DE FLOU, DES. CLAES, Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE, Dr. L. SIMONS, AD. DE CEULENEER, Dr. WILLEM DE VREESE, J. MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ en AMAAT JOOS, werkende leden;

de heer OMER WATTEZ, briefwisselend lid.

De heeren EDW. COREMANS, HELLEPUTTE, Baron DE BETHUNE, werkende leden, en Dr. LECOUTERE, briefwisselend lid, hebben laten weten, dat zij verhinderd zijn de vergadering bij te wonen.

De heer Edw. Gailliard, bestendige secretaris, leest het verslag over de October-vergadering. — Het wordt goedgekeurd.

Aangeboden boeken. — Daarna legt de Bestendige Secretaris de lijst over van de

AANGEBODEN BOEKEN.

Door de Regeering :

Académie royale de Belgique. *Bulletin de la Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques et de la Classe des Beaux-Arts.* 1905. N°s 6, 7 et 8.

Académie Royale de Belgique. *Bulletin de la Commission Royale d'Histoire.* Tome LXIV. Bulletin 1-2.

Bibliographie de Belgique. Première partie. *Livres.* N° 19. — Deuxième partie. *Publications périodiques.* N° 10.

Le Musée belge. Revue de philologie classique. 9e année. N° 4, 15 Octobre 1905.

Bulletin bibliographique et pédagogique du Musée belge. Revue de philologie classique. 9e an., N° 8, 15 Oct. 1905.

Revue de l'Université de Bruxelles. 10e année : 1904-1905. Nos 10-12, Juillet-Septembre.

Statistique générale de la Belgique. Exposé de la situation du royaume de 1876 à 1900, rédigé sous la direction de la Commission centrale de statistique. 1er fascicule.

Royaume de Belgique. Ministère de l'Industrie et du Travail. Office du Travail. *Les industries à domicile en Belgique.* Volume VII : *L'industrie de la bonneterie,* par ERNEST DUBOIS ; — *L'industrie de la cordonnerie à Herve,* par LÉON DOUXCHAMPS. Bruxelles, 1905.

Ministerie van Nijverheid en Arbeid. *Arbeidsblad. Uitgegeven door het Arbeidsambt van België.* 10e jaargang. September 1905.

Ministère des Finances et des Travaux Publics. *Annales des Travaux publics de Belgique.* 62e année. Deuxième série. Tome X. 5e fascicule, Octobre 1905.

De Belgische Illustratie, uitgegeven ter gelegenheid der 75e verjaring van 's Lands Onafhankelijkheid Nrs 28, 29 en 30.

Door den heer J. MUYLDERMANS, werkend lid :

St.-Cassianusblad. Tijdschrift voor Opvoeding, onderwijs en onderwijzersbelangen. 7e jaargang, nr 12, 1 November 1905. Bijvoegsel nr 19.

Door den heer JAN BOUCHERIJ, werkend lid.

De Vlaamsche Kunstbode. Kunsten, letteren, wetenschappen. 9e aflevering, September 1905.

Door den heer Baron DE BETHUNE, werkend lid :

Erasmus Causse, een Kortrijksche schrijver en kunstenaar (1660-1738). Gent, 1905.

Door den heer J. E. JANSEN, premonstratenser kanunnik der abdij van 't Park :

Turnhout in het Verleden en in het Heden. 2 dln. Turnhout, 1904. — *Id. Bewijsstukken.* Turnhout, 1905.

Zegels der stad Turnhout. Turnhout, z. j.

Geschiedkundige Navorschingen over de aloude Abdij van 't Park, door F.-J. RAYMAEKERS, pr., *uit het Fransch vertaald, voltrokken en aangeteekend,* door J. E. JANSEN. Antwerpen, 1904.

Ter Gedachtenis. Franciscus Adrianus Versteylen, prelaat der Abdij van 't Park der Orde van Premonstreit. Turnhout, 1898.

Portretten der Prinsessen Amalia van Solms en Maria van Zimmeren, te Turnhout. Turnhout, z. j.

Overzicht der Geschiedenis van de Premonstratenser Abdij van Tongerloo. Leuven, 1904.

De Abdij van St.-Michiel der Orde van Premonstreit, te Antwerpen. Leuven, 1904.

Navorschingen over het Leven van den gelukzaligen Rabodo, kanunnik der Abdij van 't Park. Leuven, 1904.

Joannes Driedo, beroemd godgeleerde der Hoogeschool van Leuven in het begin der XVIe eeuw. Turnhout, z. j.

Handboek der Derde Orde van den H. Norbertus, uitgegeven door den Eerw. P. GODEFRIDUS MADELAINE, prior der Abdij van Mondaye, *uit het Fransch* door E. J., der orde van Premonstreit. 1^e^ uitgaaf. Turnhout, 1894.

Door den heer HERMAN PEETERS, griffier bij de Rechtbank van eersten aanleg, te Antwerpen :

Nieuwen Almanach, Curieux en Util, voor het jaer 1775, ofte den getrouwen weg-wyzer der stad Gend, Zoo voor de Vremdelingen als voor de Inwoonders der zelve stad.

Inhoudende... Tot Gent, bij Philippe Gimblet, Boekdruc-ker en Boekverkooper op de Kooremerkt, in den Bijbel.

Almanach curieus en util, voor het Jaer Ons Heere J. C. M.DCC.XCVII. ofte den getrouwen wegwyser der stad Gend, soo voor de Vremdelingen als voor de Inwoonders der selve stad. Mitsgaeders De Fransche Tyd-Rekeninge vergeleken met de gewoone Tyd-Rekeninge, voor het Jaer 1797. Het seven-en-twintigste Jaer. Tot Gend, bij de Gebroeders Gimblet, Boekdrukkers en Boekverkoopers, op de Koornmerkt.

Nieuwen utilen almanach en wegwyzer der stad Gend in 't bezonder, en van de provincie van Oost-Vlaenderen in het algemeen. M.D.CCC.XVII. Het XLVII. jaer. Tot Gend, bij F. J. Bogaert-De Clercq, in de Onderstraete, in het Serpent.

Door den Schrijver :

Licht en Leven. Gedichten door L. ADRIAENSEN, S. J. Gent, 1905.

Au pays de Flore. Poëtique gerbe d'idylles et Poèmes champêtres, par M. l'Abbé TIMMERMANS. Gand, 1905.

Hans Memlinc, door M. VERKEST. Tongeren, 1905.

Door de Société d'Emulation, te Brugge :

Cartulaire de l'ancienne estaple de Bruges. Recueil de documents concernant le commerce intérieur et maritime, les relations internationales et l'histoire économique de cette ville, par L. GILLIODTS-VAN SEVEREN. T. III, Bruges, 1905.

Door de Redactie :

Bijdragen voor vaderlandsche geschiedenis en oudheidkunde. Verzameld en uitgegeven vroeger door Mr. IS. AN. NYHOFF, P. NYHOFF, Dr. R. FRUIN en Dr. P. L. MULLER; thans door Dr. P. J. BLOK, hoogleeraar te Leiden. Vierde reeks, vijfde deel, 1e en 2e aflevering.

Biekorf. Dat is een leer- en leesblad voor alle verstandige Vlamingen. 16e jaar, n^{rs} 19 en 20, 1905.

Den Gulden Winckel. Maandschrift voor de boekenvrienden in Groot Nederland. Vierde jaargang. Nr 10, 15 October 1905.

De Katholiek. Godsdienstig, geschied- en letterkundig maandschrift. 128e deel, November 1905.

Le Thyrse. Revue d'art mensuelle. IIe série, 7e année, no 6, Novembre 1905.

Ingekomen boeken. — Voor de boekerij der Academie zijn navolgende werken ingekomen :

Noord en Zuid. Tijdschrift ten dienste van onderwijzers, bij de studie der Nederlandsche Taal en Letterkunde. XXVIIIe jaargang. Nrs 9-10. September-October 1905.

Dietsche Warande en Belfort. Nr 10, 1905.

Germania. Maandschrift voor Vlaamsch-Germaansche Beweging. 7e jaar. Nr 11, November 1905.

De Gids. 69e jaar. 4e serie : 23e jaar. Nov. 1905.

Institut international de Bibliographie. Publication no 65. *Manuel abrégé du répertoire bibliographique universel. Organisation ; Travaux ; Méthodes ; Tables abrégées de classification.* Bruxelles, 1905.

Mededeelingen door den Bestendigen Secretaris.

1°) **Bezoek van Z. K. H. Prins Albrecht aan de Afdeeling voor Wetenschappen en Letteren, in de Wereldtentoonstelling van Luik.** — Op uitnoodiging mij per telegram gezonden door den Weled. Heer Van Overbergh, algemeen bestuurder bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs, heb ik mij den Maandag,

23 October ll., naar de Wereldtentoonstelling te Luik begeven, om aldaar aanwezig te zijn tijdens het bezoek, dat Z. K. H. PRINS ALBRECHT 's namiddags aan de Afdeeling voor Wetenschappen en Letteren zou brengen.

Toen Z. K. H. aan de uitstalling der Koninklijke Vlaamsche Academie gekomen was, deed Hij mij de eer aan mij aan te spreken, en herinnerde Hij aan het bezoek door Hem negen jaar geleden, aan onze Koninklijke Instelling gebracht. Wij hadden, in onze moedertaal, een langdurig gesprek. Ik zegde Hem hoezeer ik mij gelukkig achtte de Koninklijke Vlaamsche Academie hier te vertègenwoordigen en aan Z. K. H. hare welgemeende, trouwe en eerbiedige hulde te mogen bieden; dat de Academie Hem steeds dankbaar was voor het hoogst aanmoedigend bezoek waarmede Hij haar vereerd had, en dat ik de hoop durfde koesteren dat de Academie bij verdere gelegenheid, nogmaals de eer zou genieten Hem en ook H. K. H. PRINSES ELISABETH in haar lokaal te ontvangen.

Op verlangen van Z. K. H., gaf ik Hem eenige uitleggingen over den arbeid der Academie, hare geschiedenis, hare uitgegeven werken, de door haar uitgeschreven prijskampen, dit alles naar aanleiding van de tabel, welke in het eere-salon der Academiën is uitgestald. Gekomen voor de boekenkast, waarin al de uitgaven der Academie zijn ten toon gesteld, nam ik de vrijheid zijne

aandacht te vestigen op eenige onzer bijzonderste uitgaven, zooals de *Vak- en Kunstwoordenboeken*, het lijvig folkkloristisch werk over de *Kinderspelen* enz., enz. Z. K. H. verklaarde mij dat Hij de Koninklijke Vlaamsche Academie om hare werkzaamheid geluk wenschte, en nam afscheid van uwen Bestendigen Secretaris met eenen hartelijken handdruk.

2°) **Schenking van boeken door den Heer Jan Boucherij, werkend lid.** — Op 8 November 1905, heeft de heer J. BOUCHERIJ, werkend lid, eene verzameling van 250 Nederlandsche boeken aan de Koninklijke Vlaamsche Academie ten geschenke gegeven. Meest al de geschonken boeken ontbraken nog aan onze boekerij. Vele daarvan zullen later van dienst kunnen zijn, voor het schrijven van de geschiedenis der Nederlandsche letteren hier te lande in de XIXe eeuw.

Met hetgene de Heer BOUCHERIJ reeds vroeger aan de Academie schonk, beloopt nu de door hem gedane gift tot ongeveer 300 boeken. Zoo doende heeft onze geachte Collega het voorbeeld gevolgd van onze afgestorven medeleden de Heeren GEZELLE en VAN EVEN, alsook van onzen geachten vriend den Heer BOLS, welke alle drie onze boekerij met menig kostbaar boek hebben verrijkt. De Academie zal er hem hartelijk dankbaar voor zijn. (*Toejuiching.*)

De heer Bestuurder zegt den heer BOUCHERIJ dank voor zijn mild geschenk. — Op zijn voorstel wordt beslist, dat de naam van den heer BOUCHERIJ zal gebeiteld worden, bij die van de vorige begiftigers der Boekerij onzer Koninklijke Instelling, op de marmeren plaat die in de voorzaal der Academie geplaatst is.

3°) **Van de pers gekomen uitgaven der Academie.** — Den 30 October werd, door den Bestendigen Secretaris, aan de Heeren werkende en briefwisselende leden een exemplaar gestuurd van het tweede deel (1845-1852) van *Bibliographie van den Vlaamschen Taalstrijd*, door TH. COOPMAN en JAN BROECKAERT, werkende leden der Academie. — Hij had verder het genoegen, den 10 November daaraanvolgende, hun het vijfde en laatste deel te laten geworden van zijn werk getiteld *De Keure van Hazebroek van 1336*.

4°) **Lijst der prijsvragen. Verzending.** — De *Lijst der prijsvragen* werd, door de zorgen van den Bestendigen Secretaris, gestuurd aan 43 Nederlandsche tijdschriften in België, aan 20 Vlaamsche en 16 van de bijzonderste Fransche dagbladen van ons land, alsook aan 40 Hollandsche tijdschriften en bladen, en aan 4 Duitsche, alle met beleefd verzoek de lijst in het blad of tijdschrift op te nemen.

Verder werd de lijst nog gezonden aan de heeren Bestuurders van Seminariën, Athenea,

Colleges, Normaalscholen, Middelbare scholen en Nijverheidsscholen; aan de heeren Leeraars in Nederlandsche en Germaansche philologie aan de Hoogescholen van Gent, Luik, Leuven en Brussel; aan de heeren Opzieners van het Middelbaar en Lager Onderwijs in Vlaamsch België; aan een veertigtal maatschappijen; aan al de vroegere prijswinnaren in de wedstrijden der Koninklijke Vlaamsche Academie, en aan een honderdtal bijzonderen.

Ingekomen brieven.

De Bestendige Secretaris stelt de Academie in kennis met de ingekomen brieven.

1°) **Begrooting van het dienstjaar 1905.** — Brief van 27 October 1905, waarbij de Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs aan de Academie een exemplaar stuurt van het goedgekeurd ontwerp van begrooting voor het loopend dienstjaar.

2°) **Te Deum, op 15 November 1905.** *a.*) Brief van 3 November waarbij de Weled. Heer Graaf DE KERCHOVE, gouverneur der provincie, het Bestuur en de heeren Leden der Academie uitnoodigt het plechtig *Te Deum* bij te wonen, dat op Woensdag, 15 November, ter gelegenheid van het Patroonfeest des Konings, in de Sint-Baafskerk zal gezongen worden. — (Hebben de plechtigheid

bijgewoond : de heeren SEGERS, bestuurder; JAN BROECKAERT, onderbestuurder en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris; de heeren Dr. L. SIMONS, Dr. W. DE VREESE en JAN BOUCHERIJ, werkende leden; de heer OMER WATTEZ, briefwisselend lid. Lieten zich verontschuldigen : de heeren TH. COOPMAN, K. DE FLOU, Jhr. Dr. K. DE GHELDERE, A. DE CEULENEER en Baron DE BETHUNE, werkende leden; alsook, Dr. LECOUTERE, briefwisselend lid.)

b.) Brief alsboven, van 13 November 1905, houdende bericht, voor de Koninklijke Vlaamsche Academie, betreffende haren rang onder de hooge overheden, bij het verlaten van de kerk na het afloopen van de plechtigheid.

3°) **Prijsvragen.** — Brief van 4 November 1905, waarbij de heer Robert Boen, uit New-York (U. S. of Am.), mededeeling vraagt van de *Lijst der Prijsvragen,* door de Koninklijke Vlaamsche Academie uitgeschreven. — De Bestendige Secretaris zal aan dit schrijven gevolg geven, zooals hij overigens voor verschillende dergelijke vragen gedaan heeft, welke hem uit Noord en Zuid zijn toegekomen.

4°) **Ter uitgave aangeboden verhandelingen.** — *a.*) **Levensbeschrijving van K. Ledeganck.** (*Commissie voor Nieuwere Letteren.*) Brief van 9 November 1905, waarbij de heer OKTAAF STEGHERS,

uit Eekloo, het eerste deel van de *Levensbeschrijving van Karel-Lodewijk Ledeganck,* door hem vervaardigd, aan de Koninklijke Vlaamsche Academie mededeelt en den wensch uit, zijn werk onder de verhandelingen der Academie te mogen uitgeven. — De vergadering beslist, dat de heer STEGHERS zal verzocht worden zijn handschrift geheel in te dienen : het zal aan de *Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal en Letteren* overgezonden worden, met verzoek drie commissarissen te benoemen, welke zullen belast zijn met over het ingezonden werk verslag uit te brengen.

b.) **Studie van den Heer L. Maeterlinck over de « Misericordia's » van de koorstoelen uit de kerk van Hoogstraten.** (*Commissie voor Geschiedenis.*) — Namens de *Commissie voor Geschiedenis,* legt de heer J. Broeckaert, secretaris, het handschrift van den heer L. MAETERLINCK ter tafel neder, met bericht dat de Commissie, in hare vergadering van heden, de heeren Baron DE BETHUNE, G. SEGERS en A. DE CEULENEER belast heeft daarover verslag te doen.

Letterkundige Mededeeling.

Door den H. Edw. Gailliard, bestendigen secretaris.

Hans Memlinc, door MÉDARD VERKEST. (1905.) — Veel werd er reeds geschreven over *Hans Memlinc,* den grootsten meester van de Brugsche School en den dichterlijksten schilder onder de

« mystieken », dien Hippolyte Fortoul, in zijn boek *De l'Art en Allemagne* terecht de « interprète privilégié du Christianisme » heette.

Wij zelf lieten over den wijdberoemden meester, ten jare 1871 (3 Sept.-12 Nov.), eene breedvoerige studie verschijnen in het Brugsch weekblad *La Plume au service des arts et des lettres*, waarin wij de uitgaven van Dr Waagen en van Crowe en Calvalcaselle wisten te benuttigen, alsook de talrijke opzoekingen door den Heer Weale, ons hooggeacht buitenlandsch eerelid, in de Archieven te Brugge en elders gedaan.

Wat er echter tot nog toe over *Hans Memlinc* ontbrak, was een soort van volksboek, dat als lees- of prijsboek dienst kon doen en waardoor 's Meesters geschiedenis in ruimeren kring zou worden verspreid. Het maken van zulk een boek heeft de Heer M. VERKEST, uit Brugge, thans leeraar aan de Middelbare School te Gent, op zich genomen. De Schrijver betitelt zelf zijn werk, een bescheiden bijdrage tot populariseering van geschiedkundige wetenschap, eene bondige samenvatting van het voornaamste, dat geleerden en kunstkenners over den grooten vijftiendeeuwschen schilder geschreven hebben. En toch mag zijn werkje een belangrijk boek heeten, om de methode die de schrijver erin volgde en om de zorg waarmede het geschreven is. Talrijke illustraties zetten overigens het boek eene bijzondere waarde bij : zij zijn keurig gekozen en van aard om van *Hans Memlinc*, als dichter, idealist en mysticus, eene juiste gedachte aan den lezer te geven.

DAGORDE.

1°) **Verkiezing van den Bestuurder en van den Onderbestuurder voor het jaar 1906.** — De vergadering gaat tot de verkiezing over :

a.) *Verkiezing van den Bestuurder :*

Worden door den heer Bestuurder als stemopnemers aangewezen: de heeren Jhr. Nap. de Pauw en J. Bols.

Wordt gekozen : de heer JAN BROECKAERT.

b.) *Verkiezing van den Onderbestuurder.*

Worden door den heer Bestuurder als stemopnemers aangewezen: de heeren Jan Boucherij en L. Simons.

Wordt gekozen : de heer KAREL DE FLOU.

De heer Bestuurder wenscht de heeren Broeckaert en K. de Flou geluk met hunne benoeming : hij is overtuigd, zegt hij, dat hun bestuursjaar de beste vruchten zal afgeven. — De heeren Broeckaert en K. de Flou zeggen aan de vergadering dank voor het blijk van waardeering en beloven al hunne krachten ten dienste der Koninklijke Vlaamsche Academie te stellen. (*Toejuiching.*)

2°) **Spelling der Vlaamsche plaatsnamen.** *Bespreking van het voorstel van den heer* Mr. JULIUS OBRIE. — Op verzoek van den heer OBRIE, wordt de bespreking van dit voorstel tot de eerstvolgende vergadering verschoven.

3°) HULDE AAN LEDEGANCK.

a.) **Lezing door den Heer Dr. H. Claeys :** *Ledeganck herdacht.* — Het eerste deel van het gedicht volgt, verhalend en beschrijvend, Ledeganck in zijn leven op den buiten, en doet de eigenaardige verdienste van zijn eerste dichtperiode uitschijnen : hij gaat tot het volk met al wat het volk als eigen 't zijne kent en bemint, en, met eenvoudige doch edele taal, door het volk begrepen en geliefd, schetst hij wat echt Vlaamsch is, en neemt, zoo doende, voor taal en kunst het hart zijner landgenooten in. Het tweede deel, meer lyrisch, stelt ons Ledeganck voor in de stad, en in den strijd der Vlaamsche Beweging : de geniale opvatting der *Drie Zustersteden* plaatst Ledeganck op den eersten rang als dichter. Ach ! bij het openbaren van zijn machtig talent, werd hij weggerukt door de dood op 41-jarigen leeftijd.

b.) **Lezing door den Heer Jan Boucherij :** *Ledeganck's Eeuwfeest. Bij de honderdste verjaring zijner geboorte.* — Spreker handelt voornamelijk over de vereering, welke den vaderlandschen dichter K.-L. LEDEGANCK te beurt is gevallen sedert zijn afsterven. Hij brengt in herinnering de onthulling van 's dichters standbeeld in zijne geboortestad Eekloo in 1897, en de grootsche en indrukwekkende betooging, welke te dezer gelegenheid vanwege duizenden Vlamingen aldaar

plaats greep. Hij wijst op de hulde, aan LEDEGANCK bij zijn afsterven bewezen door al de toenmaals gekende letterkundigen en kunstenaars; herinnert aan de Vlaamsche plechtigheid, bij de 25e verjaring van zijn overlijden te Gent, en vermeldt al wat de Koninklijke Vlaamsche Academie ter verheerlijking van den dichter tot hiertoe gedaan heeft.

Na met enkele woorden te hebben gewezen op Ledeganck's groote verdiensten als mensch, als rechtsgeleerde, als schoolopziener, stelt hij den dichter voor als een overtuigd strijder voor zijn volk en dezes taal, en besluit zijne voordracht met eenen warmen oproep tot de jongeren, om het voorbeeld van LEDEGANCK te volgen, en « steeds hun Vlaamschen oorsprong waard » en « Vlaamsch van hart en Vlaamsch van aard » te blijven.

De heer G. Segers, bestuurder, staat recht en richt tot de vergadering de volgende woorden :

Namens het Bestuur der Koninklijke Vlaamsche Academie betuig ik mijnen dank aan de heeren Dr. Claeys en Jan Boucherij; ik stel voor dat de lierzang en de verhandeling, die ons zoo diep hebben getroffen, in onze *Verslagen en Mededeelingen* zullen opgenomen worden. (*Toejuiching.*)

Zondag 12 dezer, werd aan LEDEGANCK te Antwerpen eene plechtige hulde gebracht. Hij verdiende dit wel: geen dichter heeft de Scheldestad op zulke prachtige wijze verheerlijkt.

De plechtigheid had plaats in den Koninklijken Nederlandschen Schouwburg, en was zeer indrukwekkend. De heeren Gouverneur der Provincie, Burgemeester en Schepenen der stad, verscheidene senatoren, provincie- en gemeenteraadsleden, de familie van Ledeganck, eene afvaardiging van het gemeentebestuur van Eekloo, van de Koninklijke Academie van België, talrijke letterkundigen en kunstenaars benevens het puik der bevolking waren aanwezig. De Koninklijke Vlaamsche Academie was vertegenwoordigd door den heer Jan Boucherij, werkend lid, en uwen bestuurder.

De heer Arthur Cornette, leeraar aan het Koninklijk Vlaamsch Conservatorium, sprak eene merkwaardige feestrede uit. Mevrouw Dilis-Beersmans, hoofdrol aan het Nationaal Tooneel van Antwerpen, droeg de Ode *Aan Antwerpen,* en de heer Nico Gunzburg een gelegenheidsgedicht voor. Men had vervolgens een puik concert onder de leiding van Meester Blockx. Het meisjeskoor van het Koninklijk Vlaamsch Conservatorium, benevens leerlingen en oud-leerlingen, allen eerste prijzen van dit instituut, voerden verscheidene zangstukken uit, door de heeren Blockx, Wambach, Mortelmans, Flor. Van Duyse, De Boeck en Oscar Roels op gedichten van Ledeganck getoonzet. Ook een duo voor fluiten, insgelijks door den dichter gecomponeerd, werd gespeeld. Het feest had een ongewonen bijval, en bewees dat de Antwerpenaars den grooten zanger van de « *Koningin der Schelde* » dankbaar zijn gebleven, en dat de liefde voor eigen taal en eigen kunst nog immer in hen wakker is.

De Koninklijke Vlaamsche Academie heeft heden LEDEGANCK op waardige wijze herdacht. Ons genootschap heeft er zich zelf door vereerd.

Wij bewonderen den zanger der « *Drij Zustersteden* » als een der grootste dichters, waarop onze letterkunde mag roemen, als een der kloekste verdedigers der rechten onzer moedertaal.

Weinigen hebben hunne roeping op zulke verheven wijze begrepen.

LEDEGANCK is onze vaderlandsche, onze nationale dichter bij uitmuntendheid. Conscience, met zijn « *Leeuw van Vlaanderen* », LEDEGANCK met zijne « *Drij Zustersteden* », hebben meer dan wie ook bijgedragen om het stambewustzijn van ons volk te doen ontwaken, om de Vlamingen liefde voor eigen taal en eigen zeden in te boezemen, om hen ontvankelijk te maken voor nationalen roem.

Wij allen, die in het onderwijs werkzaam geweest zijn, hebben de onsterfelijke zangen van LEDEGANCK aan onze leerlingen doen kennen en bewonderen. « *De Drij Zustersteden* », vooral, hetwelk men terecht het dichterlijk « Evangelie der Vlaamsche Beweging » genoemd heeft (1), heeft hunne jeugdige harten in geestdrift doen ontvlammen voor alles wat goed en schoon is.

In onzen tijd, wanneer sommigen onzer jeugdige dichters het spoor bijster zijn, en werken voortbrengen, die het gevoel koud en den geest onbevredigd laten, en al te dikwijls den goeden smaak beleedigen, heeft het feest, dat wij heden vieren, eene dubbele beteekenis.

---

(1) MAX ROOSES.

Ledeganck besefte, dat de duidelijkheid de hoofdvereischte van alle kunst is. Hij, een weergaloos kunstenaar, begreep dat, zoolang onze taal niet in het bezit is van al hare rechten, de plaats der Vlaamsche dichters in de rangen der Vlaamsche strijders is.

Ledeganck gebruikte zijne schitterende gaven om goed te stichten. Hij hield zijne medeburgers hunnen plicht voor, en wees hun den weg die naar hun waar geluk leidt. Hij had een verheven begrip van zijne kunst, en vergat nooit den eerbied, dien hij aan zijn volk verschuldigd was. De zoetvloeiendheid en welluidendheid, de kracht, de nadruk onzer taal, komen in geene voortbrengselen onzer herboren letterkunde in dezelfde mate tot hun recht als in Ledeganck's werken. De tijd heeft hunne waarde bezegeld. Door de dichterlijke vlucht, het ware gevoel en de diepe wijsheid, die er in doorstralen, blijven zij voor ons onvergankelijke meesterstukken.

Zij verschaffen het zuiverste kunstgenot, en stichten veel goed; want Ledeganck was, benevens een weergaloos dichter, een edel mensch, een nationaal onderwijzer en opvoeder, een weldoener van ons dierbaar Vlaamsch volk.

De vergadering wordt te vier uur gesloten.

LEDEGANCK

bij den honderdsten verjaardag zijner geboorte

HERDACHT

door Dr. H. CLAEYS, pr.

Laat Somergem onze akkers roemen (1)
Van geurge boekweit, welig vlas,
Langs waar, al wandelend, hij bloemen,
Een krans van *lentebloemen,* las;
Waar, uit de kruin der lindeboomen,
Uit elzenkant en wilgetronk,
Die, dichtgeblaârd, 't stuk land omzoomen,
Hem 't schelle lied der vinken klonk.

Met wellust weidt de dichter de oogen
Aan 't heerlijk groene vlas wiens bloempje blauw ontluikt,
Aan 't bietje, gonzend toegevlogen,
Dat in de boekweitbloeme duikt....
Ginds, boven 't rieten dak gestegen,
Smelt traag de rook weg in een lucht van zonnedag,
En van het dorschzeil dreunt hem tegen
De vlegel in zijn zevenslag.

En bij de landsliên treedt hij binnen
Waar, naast het venster, 't vrouwken spon,
Voor knecht en meid het jaarlijksch linnen
Uit fijngevingerd garen won.

Daar heeft hij 't oogstfeest meêgenoten
Dat zijn penseel zoo frisch herleven doet,
Den boekweitkoek, met melk omgoten,
Den kostbren *mee*-drank honigzoet,

Gansch 't feest dier landelijke zede
Met sprookje en volkslied van weleer,
Met 's *huismans* afscheidsrede en bede
Die huldigt in den oogst den zegen van den Heer.
Is *menig vreemd verhaal* bij haard en disch te hooren,
Vlug heeft de wakkre geest zijn eigen vondst gekneed —
Zijn *Frits*, jong heldenhart uit liefderouw geboren,
Zijn *hut in 't woud*, met Leila's dood, met Werners leed.

Ginds gaat zijn wandling langs de breede grachten
En 't ijzingwekkend puin van 't *oud kasteel*,
En zijne scheppende gedachten
Volbouwen 't *burgslot* weer *met valbrug en rondeel*,
En met de gruwzame aakligheden
Van 't half barbaarsche tijdsgewricht,
Wiens ruwheid, God zij dank, zich plooide in zachter zeden
Bij rechtsgevoel en vrijheidslicht.

Zoo leidden hem zijn wandelpaden
Door heden en verleên, door Vlaandrens bloemengaard,
Door 't veld, met boekweit blank of korengoud beladen,
Bij 't volk, in huis- en feestkring saâmgeschaard.
En wat hem trof in 't hart en ál wat blijde bloeiend
En lustig levend hem omgaf,
Vloeide over in gezang, de Vlaamsche harten boeiend,
Of drukte in sprekend beeld zich af.

En, had bij slag op slag de dood zijn hart gebroken,
Wie heeft als hij zijn smart zoo roerend meêgedeeld?
Waar is zoo eedle krans uit christnen rouw ontloken?
Wie schetste als hij de vaderdeugd, het moederbeeld?

Soms kwam hij stil aan moeder vragen
Hem voor te lezen 't laatst volschreven blad,
Terwijl hij, luisterend, zou onderscheiden wat
De klank en de indruk was. Gevoelvol voorgedragen
Bracht telkens hem zijn jongste dicht
't Genot van innig zielsbehagen,
En blijde ontroering glom op 't ernstig aangezicht.

't Was weer dan een geschenk voor 't hem geliefde volk!
Want alles was zoo dicht bij 't Vlaamsche hart gelegen...
En zulks gevoelde 't land, en, dankbaar hem genegen,
Erkende en vierde 't hem als eigen hartetolk.

't Was Vlaanderen, natuur en ziel, in zang en beeld;
Geen vreemde wonderplant maar eigen zaad en teelt,
Geen invoer vreemder stof maar eigen werk en zegen.
Weerspiegeld zag het volk in wat het hoorde en las
Zich zelf, zijn geest en aard, ál wat het zeedlijk was
Zoo goed als de akkers van zijn boekweit en zijn vlas.

Zeg, volk van Vlaanderen, dat neêrgezegen
Laagt in uw sluimerdood, zeg, is het waar,
Kwam weer het leven u doortrillen en bewegen
Bij 't eigen maatgeluid van lied en harpesnaar?...

Weet gij, o menschenkind, of deze beendren leven?
Laat over 't doodenveld uw geest en adem zweven,
Het woord, het lied!... en 't veld, met dor gebeent belaân,
Zal rijzen overeind en in slagorde staan...

Heil u, Vlaandrens harpenaren
Die aan 't stervend volk u wijdt!
Vreugde van mijn jonge jaren,
Boden van den nieuwen tijd!

Die, in geen onvruchtbaar treuren
Afgezonderd, schreide op wat hier scheurde en viel,
Maar leefde en streefde om 't volk uit nood en dood te
[beuren;
Uw roeping was : geeft weer aan 't volk zijn taal, zijn ziel.

Hoor, Ledeganck, hoor uit uw broederkoren
Dien strijdkreet galmen door het Vlaamsche taalgebied...
Mocht u de veldschalmei bekoren,
De nood van 't volk eischt forscher lied!
En als de krijgsklaroen, die 't leger wekt bij nacht,
Klonk door ons kamp zijn stem met ongekende kracht.

Heil! 't is de heldenzang der Vlaamsche Zustersteden,
't Vergeten epos van hun glorierijk verleden...
't Is gansch de *rijke kroon* van Vlaandrens *eigen schoon*
Die, bastaardij tot schaamt', haar luister spreidt ten toon;
't Is 't woord dat streng kastijdt, 't is 't mannelijk bekampen
Der zelfverloochning; 't zijn de tranen van ons rampen;
't Is hooger aandrift die door stem en snaren vaart,
Een kunstmacht nieuw, die zich verrassend openbaart
In d'eedlen liefdegloed voor taal en vaderhaard;
't Is saâm de blijde hoop van nieuwe gloriedagen
Als Vlaandren weer de kroon van eigen schoon zal dragen.

Bij 't ingegeven woord dat beurtlings maant en roemt,
Staat recht en luistert, die bij name wordt genoemd,
Antwerpen! Brugge! Gent!.. Geeft gij, gij, aan de taal
In machtig strijdverbond den palm der zegepraal!

Ging Ledeganck te rust zijn woord is niet begraven;
Nog rijst het uit zijn dood om 't levenswerk te staven,
Te drukken op het hart der Vlaamsche Zusterstêen
Wat zending is en plicht, en macht en heil meteen.

Gent! Kent gij nog uw markt met de ambachten en gilden
Die voor hun erflijk goed de spere en strijdbijl drilden,
Die *wilden* wat was *recht* en *wonnen* wat zij wilden,
Of, bij 't gesneuveld heer, zoo dreigend nog en trotsch,
Recht stonden ongewrikt als de onbewogen rots?...

Men zegt dat nieuwe kracht u welt in hart en âren;
Dat ge aan uw handel wijst langs breeder baan te varen
Uit ruimer havenschoot; dat gij met d'ouden glans
Weer halle en burcht bekroont en kerk en torentrans;
Doch vier niet slechts wat in hun macht uw vaadren deden,
Herword hetgeen zij zijn geweest in taal en zeden...

O Brugge, schoone stad, in uw verleên herbouwd,
De Dichter, die de harp der zoetste zangen houdt,
Zag uit zijn vruchtbren geest een dichterkroost gesproten
Wiens kunst, gansch Neêrland door, gevierd wordt en
[genoten...
U rukk' de macht der harp naar 't hooger doeleind' meê!...
Strekt gij de hand weer uit naar de afgeweken zee,
Groet elke vreemde vlag straks weer uw Halletoren,
Zij vind' weer 't oude Brugge, in aard en geest herboren,
Gelijk de wereld 't roemde in tijden lang hiervoren.

Antwerpen, dat destijds, met uw manhaftig kroost,
Het zielelijden van den dichter hebt getroost,
En zijn geboortklok thans laat luiden in uw wallen,
Eens zal uit úwen schoot 't lied onzer zege schallen;
Dan zingt dit zegelied aan onzen Ledeganck,
Naast Willems en Conscience, ons eeuwgen Vlaamschen dank.

Hij was de lentezon der Vlaamsche poëzij
Die thans volheerlijk glanst in volle zomertij;
Hij was de man van daad, en 't eerste Vlaamsche woord
Dat in ons gouwraad sprak, werd uit *zijn* mond gehoord;

Hij was de werker kloek die 't boek der burgerwet,
Heeft voor het Vlaamsche volk in Vlaamschen vorm gezet...
Zijn eeuwfeest is een feest der Vlaamsche erkentenis
Om wat hem 't volk in zijn herleven schuldig is.
Met dankbre handen dus deze eerkrans neêrgeleid
Bij de eerezuil van zijn onsterflijkheid.

---

(1) De akkers van het Westelinck waar de dichter, reeds lijdende aan de borstkwaal, die, op 41 jarigen leeftijd, hem aan Vlaanderen ontrukte, de hem voorgeschreven wandeling dagelijks deed. Ledeganck was vrederechter te Somergem waar wij (dit ook diene tot opheldering) in zijne naaste gebuurte woonden.

Blz. 777. 2de strophe. De boekweit wordt gedorscht op het veld, niet in de schuur; *dorschzeil*, elders *dorschkleed*, gelijk *zaadkleed*.

Blz. 777, 3de strophe : de vrouw spon jaarlijks van eigen vlas al 't garen voor het lijnwaad van 't eigen volk der hofstede (het *slijtstuk*); het recht was een elle per maand. Id. *mee*, dien honigdrank noemt den dichter *den echten vaderlandschen most*.

Blz. 781, 13de regel : Dichter Gezelle.

LEDEGANCK'S EEUWFEEST.

BIJ DE HONDERDSTE VERJARING VAN LEDEGANCK'S GEBOORTEDAG

(1805-1905)

door JAN BOUCHERIJ.

o Kloeke Bard van 't oude Gent,
Gij, sieraad onzer taal,
Gij hebt in onze ziel geprent
Den haat voor vreemden praal.
Gij zijt ons moedig voorgegaan
In d'eedlen strijd
Voor taal en recht en volksbestaan!
Aan u zij steeds ons dank gewijd!

o Vranke Bard van 't Brugsche Vrij,
Wiens kloek en manlijk woord
Den roem van Vlaandrens heerschappij
Verbreidt van oord tot oord;
Gij spreekt ons van de grootsche daân
Van 't voorgeslacht,
En wekt de zucht tot zelfbestaan.
Aan u zij lof en dank gebracht.

o Eedle Bard van Scaldis stad,
Wiens lied de kunst vereêlt;
Die eigen kunst hebt lief gehad,
Daar ze eigen grootheid teelt;
Als wierook walmt, der kunst ter eer,
Uw zoet gezang
En leeft en zweeft in hooger sfeer!
U brengen kunstnaars hulde en dank! (1)

(1) Zie in onze *Gedichten en Gezangen*, blz. 120 en volgende, ons zangdicht: K.-L. Ledeganck.

Met deze woorden begroetten wij het standbeeld van den dichter der *Drie Zustersteden*, dat in 1897, door de erkentelijkheid van gansch het Vlaamsche land, te Eekloo plechtig onthuld werd. Op dien heuglijken dag brachten meer dan duizend zangers en zangeressen den prachtigen huldezang van den onvergetelijken Benoit ten gehoore, ter verheerlijking van hunnen beroemden stadgenoot; maar rond hen waren duizenden en nogmaals duizenden Vlamingen geschaard, die uit volle borst hunne jubelkreten deden weergalmen, om den gemoedelijken zanger te huldigen, als de verpersoonlijking van Vlaanderens taal en Vlaanderens volk.

En de ouderen van dagen voelden bij die schitterende betooging hun hart van innige vreugde kloppen, en met tranen in de oogen herdachten zij den onverpoosden strijd, door hen gestreden ter herwinning van hun recht op zelfbestaan. Zij zagen rondom zich de jeugd, de toekomst, geestdriftig en opgetogen; zij hoorden met ontroerd gemoed het donderend gejuich dier dichte jongelingschaar, uit wier kloeke borst de zegegalmen opstegen, dreunend over het uitgestrekte marktplein, als een plechtige eed van trouw aan de taal der vaderen en aan het innig geliefde Vlaanderland.

Voorwaar die hulde, aan LEDEGANCK, vijftig jaren na zijn afsterven gebracht, was grootsch en indrukwekkend; zij strekte ten bewijze, dat de gevierde dichter wel degelijk de zanger was

van dat verdrukte volk, wiens strijden en lijden hij vertolkte, wiens grootheid en roem hij verheerlijkte, wiens hoop en moed hij opbeurde door zijn ongekunsteld maar treffend lied, vol gemoedelijkheid en tevens vol kracht en bezieling, medesleepend door zijne zangerigheid, verheffend en bemoedigend door zijne oprechtheid en zijn diep gevoel.

Maar die eenparige en rechtzinnige hulde van oud en jong bewees insgelijks, dat allen, zonder onderscheid van gezindheid, rang of stand, den dichter uit ganscher harte liefhadden, en zijne beeltenis in hun binnenste eene eereplaats zouden inruimen, om ze daar ongeschonden te bewaren, als die van eenen echten en edelen vriend van hunne taal en hunnen stam

En nochtans, het meerendeel der aanwezigen op Eekloo's marktplein hadden LEDEGANCK nooit gekend noch gezien; enkelen slechts konden nog ternauwernood den vriendelijken man voor de oogen hunner verbeelding oproepen en de trekken van zijn bronzen standbeeld (1) met die hunner herinneringen vergelijken; — maar allen kenden zijn werk; ouderen en jongeren waren doordrongen met zijnen geest en wisten de onschatbare diensten, welke hij den lande bewezen had,

---

(1) Dit beeld, dat de Groote Markt van Eekloo versiert, is het werk van den beeldhouwer J. LAGAE.

op prijs te stellen. En daarom jubelden zij luid en welgemeend bij de onthulling van het gedenkteeken, dat den beminnelijken dichter ten eeuwigen dage voor het nageslacht zou doen leven.

***

Sedert den heugelijken dag, waarop gansch het Vlaamsche volk zijne onvergetelijke hulde bracht aan den rijkbegaafden harpenaar, zijn een achttal jaren heengevlogen.

Vooraleer in verdere beschouwingen te treden zij het ons toegelaten, en wij meenen dat het onze plicht is, een woord van dankbare herinnering te wijden aan hen, die destijds het meest hebben bijgedragen tot de opluistering de Ledegancksfeesten, en die de dood uit ons midden heeft weggerukt.

In de eerste plaats herdenken wij den grooten Vlaamschen Meester Peter Benoit, den gevierden toondichter der cantate, van dat « heerlijk ge-
« wrocht, zoo meesterlijk in al zijnen eenvoud,
« zoo overeenstemmend met het voelen en denken
« van het volk, voor wien het met eene zekere
« voorliefde getoondicht werd. Het blijft een hel-
« derreine perel aan de glansrijke kroon van den
« schepper van *Lucifer*... Nooit en nergens werd
« een werk met meer liefde, met meer iever en
« volharding aangeleerd; ook hoorde men weldra
« de lieve melodieën, welke er in voorkomen, in
« elk huis van Eekloo weerklinken, zoodanig was de

« geestdrift, welke de verheerlijking van Eekloo's « geliefden bard bij de bevolking opwekte; zoo « gevoelvol en medesleepend, zoo echt volksch « was de muziek (1) ».

Laat ons ook den Vlaamschgezinden Burgemeester van Eekloo, M. De Wachter niet vergeten, evenmin als den Stadssecretaris en letterkundige M. Aug. Van Acker, die beiden door hunne herhaalde bemoeingen de oprichting van het standbeeld hebben mogelijk gemaakt.

Een vierde naam zij hier dankbaar vermeld : M. Bern. Steyaert, de kundige muziekbestuurder, aan wiens rustelooze pogingen en tallooze opofferingen wij de puike uitvoering der jubelcantate te danken hadden.

Deze herinneringen aan de *Ledeganck sfeesten* van 1897 schenen ons noodzakelijk, om te bewijzen, eensdeels in welke hooge mate onze gevierde dichter de achting en de genegenheid van alle rechtgeaarde Vlamingen genoot en nog geniet, anderdeels om aan te toonen, dat niet slechts de ouderen van dagen, maar ook het jongere geslacht, zijne groote verdiensten op prijs stellen.

Wanneer wij nu onzen terugblik nog verder laten weiden, mogen wij met genoegen vaststellen, dat ook de tijdgenooten des dichters hem hunne vereering niet hebben gespaard.

---

(1) Men zie onze *Herinneringen aan Peter Benoit*, blz. 12.

Het zal misschien niet ongepast zijn hier enkele uittreksels mede te deelen uit bladen en geschriften van dien tijd, ten einde ons over die vereering een denkbeeld te kunnen vormen.

Bij LEDEGANCK's afsterven op 19 Maart 1847 geleidde eene talrijke menigte hem naar zijne laatste rustplaats. Volgens het veertiendaagsch blad *De Eendracht* (1) van het jaar 1847 werd « 's mans stoffelijk overblijfsel op Dinsdag 23 Maart « ter aarde besteld op hetzelfde kerkhof, waar « D'Hulster en Willems rusten. Deze aandoenlijke « treurplechtigheid, ten gevolge van welke de « hoogeschool gesloten was, en derzelver lessen « opgeschorst waren, werd door al de hoogleera- « ren, vergezeld van de stafdragers, bijgewoond. « De hoofdgilden der stad, de onderscheidene « letter- en tooneelmaatschappijen, waarvan de « overledene deel maakte, vormden, met talrijke « bloedverwanten, vrienden en letterkundigen, « den stoet, en jonge leden dier genootschappen « wedijverden om beurtelings het lijk te helpen « dragen...

« Niet min dan tien redevoeringen en gedichten « zijn bij het graf uitgesproken, waarvan twee, « die der heeren Roulez, in naam der hoogleeraren, « en Soudan, namens de ambtenaren van het lager

---

(1) *De Eendragt,* veertiendaegsch tydschrift voor letteren, kunsten en wetenschappen, nrs 22 en 23-28 Maert en 11 April' 1847.

onderwijs, in het Fransch, en na dezen al de overigen in het Nederduitsch, in de volgende orde :

« RENS, voor de maatschappij van Vlaamsche letteroefening *De Taal is gansch het Volk* en in eigen naam;

« SNELLAERT, voor het *Vlaamsch Gezelschap*;

« VAN DUYSE, namens de *Koninklijke maatschappij van schoone kunsten en letterkunde* en den heer von Sydow, afgezant van Pruisen;

« HEREMANS, voor de *Koninklijke maatschappij van Rhetorica De Fonteinisten* en in eigen naam;

« BOONE, in eigen naam;

« JAN DE LAET, namens de rederijkkamer *De Olijftak* en de letterkundigen van Antwerpen in het algemeen;

« VAN BOEKEL, in eigen naam; en

« MARTENS, onderwijzer te Ronsele, namens de maatschappij van Vlaamsche letterkunde te Zomergem.

In al deze redevoeringen werd met den grootten lof over LEDEGANCK gesproken.

Snellaert noemde hem « den bard, die bij den tooverklank zijner forsche stem de strijders verzamelde en met een zelfde drift bezielde... » LEDEGANCK, » zeide hij verder, « was het kind des volks. Geene rozen, door de vleierij geplukt, krroonden zijne wieg : wie de lucht balsemden, waarin het knaapje 't leven putte, waren de onzichtbare geniussen der kunst... LEDEGANCK's

« dichterlijke opleiding had plaats in een
« hooger kunstgevoel ongunstigen tijd, maar
« krachtvolle bewerktuiging was geen
« stikt van wat er de ziel in afspiegelde, en zoo
« hij weldra het schoone terug, om het nimmer
« te verlaten. Zoo groeide dagelijks in
« bewustzijn aan zijne zending, zoo klom
« de hoogte van zelfdenker, bij wien het
« stoutheid meer heeten mocht de onbevlekte
« heid ten toon te stellen. »

Frans Rens wijdde den « oudsten en
sten zijner vrienden » een gedicht toe,
hij onder meer van hem getuigde :

> **« Zoo klonk uit uwen mond de stem der Poëzij.**
> **. . . . .**
> **Wat bard zal in ons land**
> **Heur heilge tonen wedervinden ?**
> **Want ach ! voor eeuwig zweeg de mond waaruit zij vloot**
> **God riep u in zijn rijk ; en langer**
> **Streelt ons de grootsche hymne en 't zoete lied niet meer**
> **Van onzen teergeliefden Zanger. »**

Ook J.-Fr.-J. Heremans bracht den afgestor-
vene zijne hulde in de volgende bewoordingen :

« Weer rukte de dood een machtigen
« uit onze rangen : LEDEGANCK, de geliefkoosde
« zoon van Vlaanderen, de gevoelvolle dichter
« gevallen, en het vaderland zucht hopeloos
« den wreeden slag, dien zijn val toebrengt :
« zucht, omdat hij in de kracht zijns ouder
« viel, omdat hij zijnen geboortegrond nog

« meesterstukken van zijn uitmnntend genie had
« kunnen verheerlijken! »

Uit naam der jongeren van dien tijd voerde Felix Boone bij de geopende groeve het woord; uit zijne rede nemen wij het volgende over: « Wij, « zonen van een wordend geslacht, jeugdige vaar« ders op de woelige golven der letterkundige « en maatschappelijke zee, zagen een helder licht « op den vuurtoren glansen en het wees ons de « veilige haven aan. Dit licht is uitgedoofd, en « de haven der toekomst is in de duisternissen « herdompeld! Want LEDEGANCK verdween en « met hem een voorbeeld van kunde en geest« kracht, en met hem een zanger wiens roem « eeuwig is als zijne ziel! Ga, edele ziel van LEDE« GANCK! Ga, bid den grooten God dat hij onze « pogingen zegene! Vraag hem, dat hij uw geliefd « Vlaanderen redde! o Bid voor Vlaanderen, bid « voor dat land, over wiens rampen gij zulke « gevoelvolle tranen plengdet! »

Laat ons hier nog bijvoegen, dat ook Prudens van Duyse en Jan de Laet den dichter een laatste vaarwel toespraken en dat C. Van Boekel en J. Martens elk een gedicht voordroegen, en men zal met ons overtuigd zijn, dat de tijdgenooten van LEDEGANCK niet verzuimd hebben hem de hulde te bewijzen, welke zijn ongemeen dichttalent verdiende.

Maar zij bepaalden zich hierbij niet. Twee jaren na LEDEGANCK's afsterven, den 27 Augustus

1849, deden zij te zijner eere een gedenkteeken oprichten op het kerkhof van St. Amandsberg bij Gent, en lieten daarop de woorden beitelen :

ZIJN STOF RUST HIER; ZIJN NAAM LEEFT VOORT IN VLAAMSCHE ZANGEN.

Dit praalgraf, door den Antwerpschen kunstenaar Van Arendonck vervaardigd, vertoont in halfverheven beeldhouwwerk den Vlaamschen Leeuw en de Maagd van Vlaanderen, welke laatste het medaljon van LEDEGANCK in de handen houdt.

***

Niet minder dan de tijdgenooten heeft ook het volgend geslacht er aan gehouden den keurigen zanger te herdenken en zijnen naam bij het Nederlandsche volk te doen voortleven.

Ter gelegenheid van de 25ᵉ verjaring van 's dichters overlijden, in 1872, schreef de maatschappij *Eikels worden Boomen* van Eekloo eenen wedstrijd uit voor eenen lierzang met den titel : *Ledeganck herdacht*. Een Noord-Nederlander J. F. Ooms, van Rotterdam, behaalde den eersten prijs met eene ode van 25 strofen; een Zuid-Nederlander, A. V. Bultynck, van Gent, verwierf den tweeden prijs. Beide stukken werden gedrukt in het tijdschrift *De Vlaamsche Kunstbode* van 1872.

Hetzelfde jaar werd, met hetzelfde doel, door de Maatschappij *De Taal is gansch het Volk* van Gent, eene feestplechtigheid ingericht op 28 Juli.

bestaande in eene letterkundige morgenzitting in de ronde zaal der Hoogeschool, waarop Max Rooses als redenaar optrad, en eene lofspraak op LEDEGANCK voorlas, terwijl Jan van Beers den lierzang *Aan Brugge* met zijn gekend talent voordroeg.

's Namiddags had een plechtige optocht plaats naar het graf van den dichter; talrijke maatschappijen der stad en afgevaardigden uit andere steden namen er deel aan, en kransen en kronen werden aan den voet van het gedenkteeken als huldeblijken neergelegd, terwijl een tiental redenaars er het woord voerden.

De plechtigheid werd besloten met een feestmaal, voorgezeten door den 83 jarigen dichter Karel Vervier (1), die den eersten heildronk instelde aan de nagedachtenis van LEDEGANCK, en aanspoorde tot de eendrachtige samenwerking aller Vlamingen.

Hierop volgden tal van redevoeringen van uiteenloopenden aard, welke de geestdrift der aanwezigen ten top voerden. De gekende dichteres Mev. Van Ackere-Doolaeghe zond uit Diksmuide een gedicht : *Het Ledeganck sfeest te Gent* (2),

---

(1) Men zegt dat, door bemiddeling van Karel August Vervier, destijds agent der Rijkskas te Eekloo, de jonge Ledeganck, die « spoeler » was in eene linnenweverij, tot hulpklerk op het stadhuis zijner geboortestad werd benoemd.

(2) Zie haar *Jongste Dichtbundel* (blz. 82) verschenen in 1884, met haar portret versierd.

terwijl Hip. Ledeganck, neef van den dichter, eene *Ode aan K. L. Ledeganck* aan de feestcommissie liet geworden.

***

Heden herdenken wij de honderdste verjaring van LEDEGANCK's geboortedag: maar eerst willen wij eenen terugblik werpen op hetgeen vroeger in den schoot der Koninklijke Vlaamsche Academie ter eere van den dichter werd gedaan, om aan te toonen, dat dit genootschap meer dan wie ook heeft medegewerkt ter verheerlijking van Vlaanderens verdienstelijke dichters en prozaschrijvers.

De zitting van 11 Augustus 1897, het jaar der onthulling van LEDEGANCK's standbeeld, werd bijna geheel aan de nagedachtenis gewijd van den zanger der *Drie Zustersteden*.

In die vergadering las Emanuel Hiel een uitgebreid gedicht voor, getiteld : *Aan Ledeganck* (1), waarin hij de schoone gaven van den dichter huldigde. Dr. H. Claeys hield er eene lezing over *Het jaar 1840 in het leven van Ledeganck* (2) en gaf daarin vele bijzonderheden ten beste betrekkelijk het intiem leven, de zucht naar werkzaamheid, de Vlaamschgezindheid van den rechtzinnigen en

(1) Zie *Verslagen en Mededeelingen* der Koninklijke Vlaamsche Academie. Jaar 1897, blz. 573.

(2) Idem, blz. 579.

edeldenkenden man, alsmede aangaande den taalstrijd te dien tijde. Frans de Potter deelde eenige *Onuitgegeven en weinig bekende gedichten* (1) van LEDEGANCK mede, welke in de uitgaven van Heremans en De Seyn niet werden opgenomen.

Ten slotte worde nog herinnerd, dat de Koninklijke Vlaamsche Academie in hare galerij van verdienstelijke taal- en letterkundigen het marmeren borstbeeld van LEDEGANCK, vervaardigd door den beeldhouwer Des. Duwaerts, eene eereplaats heeft ingeruimd, en dat zij aan eene harer zalen zijnen naam heeft geschonken.

***

Ofschoon wij ons voornamelijk ten doel hebben gesteld de aandacht te vestigen op alles, wat tot eere van LEDEGANCK, na dezes dood, door tijdgenooten en nakomelingen werd gedaan, achten wij het toch niet overbodig hier te gewagen van den overgrooten bijval, welken zijne *Drie Zustersteden* bij hunne verschijning overal mochten inoogsten.

« Nimmer viel in Vlaanderen aan een dichter-
« lijk gewrocht een onthaal te beurt als aan de
« *Drie Zustersteden*. Ook wanneer LEDEGANCK, den
« 15 van Oogstmaand 1846, Antwerpen bezocht,

---

(1) Zie *Verslagen en Mededeelingen* der Koninklijke Vlaamsche Academie. Jaar 1897, blz. 606.

« werd hij aldaar door alwie letteren en kunsten « vereerde met luide toejuichingen begroet. Zijne « reize naar de Scheldestad was een ware zege- « tocht (1) ».

De Antwerpsche letterkundigen van dien tijd, te zamen met de kunstenaars en de kunstliefhebbers, ontvingen hem in eene plechtige vergadering, en overhandigden hem, als blijk hunner hoogschatting, een prachtig ingebonden exemplaar van zijn vaderlandsche trilogie, voorafgegaan door 185 handteekens en op welks omslag in gouden letters prijkte: *De Vrienden der Vlaamsche Beweging aan den dichter Ledeganck. Antwerpen, 16 Augustus 1846.*

In dagbladen en tijdschriften werd zijn werk lof toegezwaaid. De toenmaals 25-jarige dichter Jan van Beers wijdde in het *Taalverbond* eene geestdriftige ontleding aan de *Ode aan Antwerpen*, en bezwoer den dichter « de cither niet neer te leggen ». Uit naam der Antwerpenaars riep hij hem toe :

« o Neen, niet waar? gij zult uw zang
Nog niet in uwen boezem smoren,
Gij zult nog zingen, LEDEGANCK!
Want zie, het doet ons goed uw stem te hooren;
Want, zwaan der Leie, toen gij laatst ons Scheld
Kwaamt afgedreven, en uw lied deed klateren

(1) Zie *Levensschets van K.-L. Ledeganck*, door Dr J.-F.-J. HEREMANS.

Langs 't spiegelvlak der blauwe wateren,
Toen kwamen wij den oever opgesneld,
Toen stonden wij uw tonen af te luisteren
Als eenden weggedoken in het riet,
Toen stonden wij elkander toe te fluisteren:
— Zóo zingen — Neen! dat kunnen wij nog niet!

Een andere Antwerpsche Zanger, de gekende volksdichter Theodoor Van Rijswijck, richtte LEDEGANCK bij dezes hooger vermeld bezoek de volgende berijmde toespraak toe :

Godoog, dat we allen u ontmoeten,
Het hart ontgloeid in warmen dank,
Om eenen dierbren plicht te boeten
Aan U, o dichter LEDEGANCK.
Wij willen uwen lof vermeeren,
Opdat de landaard hoore en zie
Wat of er al niet is te leeren
Uit uwe schoone trilogie.

En om u moed in 't hart te spreken,
Opdat gij in de goede zaak
Den schrijver van de Vlaamsche streken
Nog lang verstrekket tot een baak,
Die hem naar ieder doel kan lichten
Langs d'oceaan der poëzie,
Waarop ge ons lang nog zult verplichten
Door uwe schoone trilogie.

O! Schep nog zulke puiksieraden
Ter flikkring aan 's lands eerekroon,
Want gij kunt onzen lust verzaden
Door uw verheven, god'lijk schoon;
Dan zullen we eens den tijd beleven,
Waarin de zustren alle drie
Bewijs van deugd en vroomheid geven,
Verlicht door uwe trilogie.

Wil dan, o vrome! in dank ontvangen,
Dat men, in schitterend gewaad,
Uw laatste, alom beroemde zangen
Ter eer huns dichters prijken laat;
Dan roemen ook eens later neven
Uwe overschoone liedren, die
Gewis alle eeuwen zullen leven. —
Heil, dichter van de trilogie!

***

Na al de eerbewijzingen te hebben aangehaald, welke den dichter LEDEGANCK sedert zijn afsterven zijn ten deele gevallen, en zoodoende voldingend te hebben betoond, dat het erkentelijke nageslacht den Vlaamschen zanger zijnen lof, zijne hulde en zijnen dank niet heeft onthouden, moeten wij, volledigheidshalve, hier nog de aandacht vestigen op de waardeerende levensschetsen, welke hier en elders zijn verschenen, op de letterkundige ontledingen, die in tijdschriften en leerboeken over enkele zijner gedichten gedrukt werden, en op de literarische en biographische studiën, waarin de dichter en zijne werken breedvoerig worden besproken (1).

Het valt niet in ons bestek al deze bewijzen van hoogachting en bewondering, door zoovelen

(1) Zie onder meer, DES. CLAES : *K. L. Ledeganck, biographisch letterkundige studie* in den « Vlaamsche Kunstbode », jaargang 1876. — Ook J. A. TORFS : Ledegancks trilogie *De Drie Zustersteden*, Letterkundige ontleding. — Idem : *De Boekweit*, beide werkjes uitgegeven door J. Vuylsteke te Gent, 1889.

geuit en anderen medegedeeld, hier op te sommen, noch minder te bespreken. Wij willen er slechts de aandacht op vestigen, dat de mannen van heden en die van vroeger de keurige werken van den Eeklooschen dichter hebben genoten, en hunne voldoening over de voortreffelijkheid zijner poëzie in onbewimpelde woorden hebben uitgesproken.

Allen zijn het eens om den man te huldigen, die, strijdend tegen het noodlot, den moed en den lust tot werken bewaarde, en wiens heele leven verkondigt wat zelfbewustheid vermag, wanneer zij zich inspant tot eigene volmaking en verstandelijke verheffing, en met volharding en geduld haar levensdoel najaagt. Het is ons immers bekend, dat LEDEGANCK de zoon was van een eenvoudigen onderwijzer, dat hij klerk is geweest op het raadhuis zijner geboortestad, en dat hij erin gelukte, door aanhoudende krachtinspanning en onverpoosde studie, den titel van doctor in de rechten te veroveren, toen hij reeds den ouderdom van 30 jaren bereikt had.

Wat al moeite en opofferingen hem die titel gekost heeft, schrijft LEDEGANCK zelf in eenen brief aan zijnen vriend den dichter Blieck te Wervik. In dat schrijven lezen wij : « Ik heb het genoegen u te melden, dat ik eindelijk van het doodend juk der gedwongen studie ben verlost. Maandag laatst ben ik, ten gevolge van een examen, waar men mij den rang van groote onder-

scheiding heeft toegekend, als doctor in de beide rechten aangenomen. Deze titel kost mij eenige honderden franken van lessen en examens, en twee jaren en half onafgebroken studie; — gedurende de tien laatste maanden wrocht ik twaalf à veertien uren daags; ook gevoel ik mijne gezondheid verzwakt en heb rust noodig (1).

Deze brief dagteekent van 15 Oogst 1835.

Intusschen was LEDEGANCK op letterkundig gebied toch niet onwerkzaam gebleven; zoo blijkt althans uit de vier achtereenvolgende eereprijzen, welke hij in letterkundige wedstrijden behaalde, namelijk in 1827 met zijn gedicht: *Heil en Onheil der Tooneeloefening*, in 1828 met zijn *Lof der Schilderkunst*, in 1830 met zijn gedicht *De Linnenmakerij* en in 1839 met zijnen lierzang *Zegepraal van 's Lands Onafhankelijkheid*.

En toch was, volgens zijn eigen zeggen, « de « letterkunde bij hem niets anders dan eene ver- « poozing van ernstiger bezigheden ». Sedert hij, na het bekomen van den doctorstitel, tot vrederechter te Kaprijke en later te Zomergem benoemd werd, was « de rechtwetenschap voor hem eene hoofdzaak » en « zijn er jaren soms verloopen, zonder dat hij aan de geliefde kunst heeft kunnen denken ».

Zoo spreekt LEDEGANCK in de *Voorrede* van zijnen eersten dichtbundel, welke in 1839 van de pers kwam.

---

(1) Zie *De Vlaamsche Kunstbode*: Brieven van LEDEGANCK aan Blieck, jaargang 1897, blz. 354.

Dat er echter geene jaren zouden verloopen, alvorens hij aan « de geliefde kunst » zou denken, blijkt hieruit, dat hij reeds het volgende jaar, in 1840, zijn uitgebreid dichtstuk *Het Burgslot van Zomergem* liet verschijnen, terwijl een jaar later in 1841, een niet minder lang gedicht *De Zinnelooze* van zijne hand het licht zag. Daarenboven blijkt uit de jaartallen, welke in zijnen laatsten bundel *Verspreide en Nagelaten Gedichten* onder zekere stukken voorkomen, dat hij in dien tusschentijd nog verschillende gedichten en enkele vertalingen vervaardigde, waaronder *Het Graf mijner Moeder*, de *Gevangene van Chillon* en *Herinneringen* eene ruime plaats innemen.

Voegen wij hier nog bij dat LEDEGANCK, in hetzelfde jaar 1841, de vertaling van het *Burgerlijk Wetboek* in de wereld zond, een boekdeel van 560 bladzijden, en het zal wel onnoodig zijn er verder op te drukken, dat de lust tot werken als eene zijner hoofdhoedanigheden mag geroemd worden.

***

Het ligt niet in onze bedoeling de hooge waarde, de ongemeene verdienste van LEDEGANCK's gedichten te doen uitschijnen. Anderen hebben dit vóor ons gedaan en niemand onder de Vlamingen zal onzen dichter eene eereplaats in de rei onzer letterkundigen willen betwisten.

Veeleer willen wij erop wijzen, dat ook de mensch den dichter in alle opzichten evenaarde.

Hij was in den vollen zin des woords een braaf man, met innemend en zacht karakter, wiens deugden de gaven zijner ziel in hooge mate opluisterden, wiens rechtschapenheid door allen. die met hem in aanraking kwamen, werd op prijs gesteld, en die om zijne menschlievendheid en de goedheid zijns harten de achting en de genegenheid van onderhoorigen en oversten genoot.

De eenvoudigheid zijner inborst trachtte hij ook op zijne gedichten toe te passen; hij was een vijand van hoogdravendheid. Heeft hij niet in de Voorrede van zijnen eersten dichtbundel geschreven: Ik ben even wars « van stijve en « droge taalgeleerdheid in poëzie, als van opge- « blazen en tegen de wetten der kunst aandruisend « bombast; oorspronkelijkheid was steeds mijne « betrachting, het gevoel steeds mijne bron ».

Als rechter was hij meer een liefderijk vader dan een strenge toepasser der wet. Zijne vredelievende handelwijze deed hem ieders vertrouwen winnen en verwierf hem zulken invloed, dat hij, zooals een vriend van hem getuigt, « naar den « waren zin van zijn ambt veeleer den gestoorden « vrede bij verzoening herstelde, dan wel in de « gerezen geschillen bij rechtsmacht besliste ».

Ook het ambt van schoolopziener, dat hem in 1842 door de Regeering werd opgedragen, vervulde hij tot eenieders voldoening. Hij wist het vertrouwen der onderwijzers te winnen door zijne zachtaardigheid en zijne menschenkennis.

door zijne werkaamheid en zijne liefde tot het volksonderwijs. Leeraars van dien tijd hebben wij, jaren geleden, de vereerende getuigenis hooren afleggen, dat LEDEGANCK de beste aller schoolopzieners was.

Zal het wel noodig zijn LEDEGANCK te doen kennen als een overtuigd strijder voor de rechten der moedertaal? Hoeveel uittreksels uit zijne gedichten zouden wij niet kunnen aanhalen om zijne oprechte Vlaamschgezindheid in het helderste licht te stellen?

Reeds in zijne *Bloemen mijner Lente*, welker uitgave dagteekent van 1839, voelde hij behoefte zijn Vlaamsch harte lucht te geven, daar waar hij zeide : « Wij leven in een tijdperk, waarin « onze nationaliteit deerlijk wordt miskend; waar- « in, bij een groot deel onzer landgenooten, tot « zelfs het bestaan der moedertaal wordt betwist. « Het is dus misschien niet zonder verdienste in « zulk een tijdperk iets bij te dragen tot bestrijding « van vreemden invloed, en tot verdediging van « het grootste kenmerk onzer volkszelfstandig- « heid, de taal (1) ».

Niet minder in zijne gedichten toont LEDEGANCK, dat hij wel degelijk behoort tot de baanbrekers voor de wedergeboorte van het Vlaamsche volk, tot de mannen die na 1830 de eersten het vaandel der Vlaamschgezindheid in de hoogte

(1) Zie de Voorrede van *Bloemen mijner Lente*.

hebben gestoken, en den strijd voor volksrecht en zelfbestaan, voor de erkenning en opbeuring der moedertaal manmoedig hebben aangevangen en doorgezet. Daargelaten zijne andere gedichten zouden zijne *Drie Zustersteden* volstaan, om hem tot een der knapste en meest overtuigde kampioenen voor eigen taal, eigen zeden en eigen grootheid te stempelen.

Nog eene andere daad van Vlaamschgezindheid dient hier aangestipt te worden; wij vinden die vermeld in eenen brief van LEDEGANCK van 20 juli 1840 aan zijnen vriend Blieck. Daar lezen wij: « De dagbladen zullen u reeds gemeld hebben wat « er Vrijdag laatst in onzen provincialen raad is « omgegaan. Ik had reeds lang een walg van al « dat zoeken naar omwegen om tot een doelwit « te geraken, en terwijl men mij verdacht hield « van geveinsdheid jegens de moedertaal, terwijl « men mij bij zulk eene verdenking met bittere « lasteringen overlaadde; terwijl anderen aarzel- « den de moedertaal door haar zelve te verdedigen « en in het Fransch de vraag opwierpen of het « betamelijk was Vlaamsch te spreken, heeft mij « dit alles verdroten, en ik heb, de eerste misschien « sedert vijftig jaren, in de raadsvergadering van « Vlaanderen Vlaamsch gesproken (1) ».

Er behoefde voorzeker moed toe om te dien tijde en in die vergadering, tegenover de aan-

(1) Zie *De Vlaamsche Kunstbode*, jaargang 1897, blz. 438.

matigende franschgezindheid, voor het recht der moedertaal in de bres te springen en deze te laten klinken, zonder vaar of vrees, te midden van franschdolle of onverschillige landgenooten. Dien moed heeft LEDEGANCK aan den dag gelegd, en daarom mogen wij niet nalaten zijne edele daad erkentelijk te herdenken.

Eenen niet geringer te schatten dienst heeft hij der moederspraak bewezen door zijne vertaling van het *Burgerlijk Wetboek,* waarvan wij hooger gewag maakten. Uit dit werk van grooten omvang en vol ernstige moeilijkheden blijkt op elke bladzijde zijne hooge bevoegdheid als rechts- en taalgeleerde, en nog heden verdient LEDEGANCK dank en lof voor de onberispelijke wijze, waarop hij dezen lastigen arbeid tot een goed einde heeft gebracht, en den overgrooten dienst, welken hij daardoor aan het Vlaamsche land heeft bewezen.

***

Het is derhalve voor ons, en voor eenieder die zijn volk en dezes taal in het harte draagt, eene onbetwistbare waarheid, dat LEDEGANCK, niet slechts als dichterlijke beminnaar van het schoone en als edelhartige mensch, maar tevens als voorbeeldige rechter en rechtsgeleerde en als koene Vlaamsche strijder aanspraak mag maken op onze algeheele hulde en dankbaarheid.

Vele blijken van waardeering en hoogschatting werden den beroemden dichter sedert zijn

verscheiden gegeven. Wij hebben gemeend, dat de honderdste verjaring van zijnen geboortedag eene gelegenheid moest wezen, om al de loftuitingen, waarmede zijne nagedachtenis vereerd werd, tot een grootsch huldeblijk te verzamelen, en dit als een eerekrans aan den voet van zijn beeld neder te leggen.

Mochten zij, die na ons zullen komen, de beeltenis van den zoeten zanger

Als den rijksten diamant
In de eerekroon van 't vaderland

in hun geheugen bewaren en blijven vereeren!

En mochten zij zich steeds de woorden herinneren, welke de dichter der *Drie Zustersteden* tot de mannen van Gent richtte :

Blijf trouw aan uw verleden!
Blijf steeds uw Vlaamschen oorsprong waard!
Wees Vlaamsch van hart en Vlaamsch van aard!
Wees Vlaamsch in uwe spraak en Vlaamsch in uwe zeden.
Uw roem en uw geluk vindt ge op dien weg alleen,
Met al de heerlijkheid der dagen van voorheen!

Wanneer de jongeren den gouden raad van hunnen geliefden dichter volgen, zullen zij hem de schoonste en duurzaamsts hulde bewijzen, waarop zijn edel streven en zijne onsterfelijke werken hem een ontegensprekelijk recht geven.

Zitting van 20 December 1905.

Aanwezig : de heeren GUSTAAF SEGERS, bestuurder; JAN BROECKAERT, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Dr. H. CLAEYS, Jhr. Mr. NAP. DE PAUW, Mr. JULIUS OBRIE, TH. COOPMAN, J. BOLS, KAREL DE FLOU, DES. CLAES, ALF. JANSSENS, Jhr. Dr. K. DE GHELDERE, Dr. L. SIMONS, AD. DE CEULENEER, Dr. WILLEM DE VREESE, J. MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ, AMAAT JOOS en Dr. J. MAC LEOD, werkende leden;

de heer Mr. BELLEFROID, briefwisselend lid.

De heeren EDW. COREMANS, J. HELLEPUTTE, Mr. A. PRAYON-VAN ZUYLEN, Baron DE BETHUNE, werkende leden, en Dr. LECOUTERE, briefwisselend lid, hebben zich laten verontschuldigen.

De heer EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris, leest het verslag der November-vergadering. — Het wordt goedgekeurd.

Afsterven van Z. K. H. Mgr. den Graaf van Vlaanderen. De heer Bestuurder staat recht en stuurt tot de leden de volgende toespraak :

Dierbare Collega's,

Het Vaderland is in rouw.

Zijne Koninklijke Hoogheid de Graaf van Vlaanderen is den 17 November in zijn paleis te Brussel overleden.

De doorluchtige afgestorvene voerde eenen titel, die ons een roemrijk verleden herinnert, waarop wij vooral het recht hebben trotsch te zijn. Wij, uit al de gouwen van het Vlaamsche land afkomstig, weten welke liefde, welken eerbied al onze medeburgers, zonder onderscheid van rang of stand, voor den Graaf van Vlaanderen gevoelden.

Hij leed onder al de rampen, die het Vaderland troffen; hij juichte bij al de blijde gebeurtenissen, waarvan hij mocht getuige zijn. Hij heeft aan zijne kinderen eene krachtige, vaderlandsche opvoeding gegeven; een leven van onafgebroken arbeid en onverdroten plichtbetrachting heeft hij aan het heil van het Vaderland gewijd. Zwaar is dan ook de slag, en pijnlijk het verlies bij het heengaan van dezen grooten Dienaar der Kroon en des Vaderlands.

De Koninklijke Vlaamsche Academie heeft deelgenomen aan de feesten, die België, stralend in zijn heerlijken luister, dit jaar heeft gevierd. Deze feesten hebben aan Zijne Majesteit en aan al de leden van ons Koninklijk Stamhuis blijde aandoeningen geschonken. De weergalooze toestand, waarin wij ons verheugen, is grootendeels hun werk; de Belgen hebben dit luide erkend. Het Belgische volk nam deel in het geluk van zijnen Vorst en van de Koninklijke Familie; daarom was dit hun dubbel zoet. Thans neemt het deel in hunnen rouw; daarom hopen wij, dat deze eenigszins moge gelenigd worden.

Het Bestuur der Koninklijke Vlaamsche Academie heeft in U aller naam eenen brief van rouwbeklag aan Z. M. den Koning en aan H. K. Hoogheid de Gravin van Vlaanderen gezonden.

Wij drukken nogmaals onze oprechte deelneming in het smartelijk verlies uit, dat het Belgische Vorstenhuis treft, en tevens onze onwankelbare verkleefdheid aan Z. M. den Koning en de leden van zijn Stamhuis. Wij zullen het vertrouwen van onzen Koninklijken Stichter en Beschermheer waardig blijven. Wij zullen, door middel der moedertaal — de ziel van ons volk — het nationale stambewustzijn en aldus de zuiverste vaderlandsliefde ontwikkelen en versterken; wij zijn overtuigd, dat wij het Vaderland op geene doeltreffender wijze kunnen dienen.

De Academie ontving, ter gelegenheid van het afsterven van Z. K. H. den Graaf van Vlaanderen, de volgende brieven.

1°) Brief van 16 November 1905, waarbij de Weled. Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs den Heer Bestendigen Secretaris bericht dat, op den dag der lijkplechtigheid, de lokalen der Koninklijke Vlaamsche Academie moeten gesloten blijven.

2°) Brief van 1 December 1905, waarbij de Heer Jules Bosmans, Secretaris der bevelen, namens H. K. H. Mevrouw de Gravin van Vlaanderen, den Heer Gustaaf Segers, bestuurder, en de heeren Leden der Academie, haren innigen dank betuigt voor hunne deelneming in haren rouw.

Aangeboden boeken. — De Bestendige Secretaris legt aan de Academie de lijst over van de

AANGEBODEN BOEKEN.

Door de Regeering :

Ministère de l'Industrie et du Travail. Office du Travail et Inspection de l'Industrie. — Monographies industrielles. Aperçu économique, technologique et commercial. — VI. *Industries chimiques. Fabrication des produits chimiques proprement dits.* Bruxelles, 1905.

Association internationale pour l'étude des régions polaires. *Projet d'une exploration systématique des régions polaires* par HENRYK ARCTOWSKI. Bruxelles, 1905

Bibliotheca Belgica. Bibliographie générale des Pays-Bas. Publiée par FERD. VAN DER HAEGHEN et R. VAN DEN BERGHE, avec la collaboration de VICTOR VAN DER HAEGHEN et ALPH. ROERSCH. CLXIX-CLXXI.

PERIODIEKEN : *Bulletin des Commissions Royales d'art et d'archéologie.* 1905, n°s 9-10. — *Bulletin des Musées Royaux,* n° 12, Sept. 1905. — *Bibliographie de Belgique. Livres, Publications périodiques,* n°s 20, 21, 22, 31 Oct.-15 et 30 Nov. 1905. — *Bulletin mensuel des Sommaires des périodiques,* n°s 9-10, Sept.-Oct. 1905. — *Bulletin bibliographique et pédagogique du Musée Belge,* n° 9, 15 Nov. 1905. — *Revue de l'Université de Bruxelles,* n°s 1-2, Oct.-Nov. 1905. — *Revue Néo-Scolastique, publiée par la Société philosophique de Louvain,* n° 4, 1905. — *Sommaire idéologique des ouvrages et des revues de philosophie, publié par l'Institut supérieur de Philosophie de Louvain,* Nov. 1905. — *Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent,* n^r 7, 1905. — *Revue sociale catholique,* n°s 1-2, 1905. — *Wallonia,* n°s 10-11, Oct.-Nov. 1905. — *De Belgische Illustratie,* n^rs 31-36, 1905. — *Arbeidsblad, uitgegeven door het Arbeidsambt van België,* Oct. 1905. — *Bulletin de l'Agriculture, publié en exécution de l'arrêté royal du 16 Juillet 1885,* livr. V, 1905.

Door de Vlaamsche Conferentie der Balie van Gent :

Handelingen van het Derde Vlaamsch Rechtskundig Congres. Te Gent, op Zondag 3 Juli 1904. Gent, 1905.

Door het Bestuur van het Negende Vlaamsch Natuur- en Geneeskundig Congres :

Het Drinkwatervraagstuk op het Negende Vlaamsch Natuur- en Geneeskundig Congres, gehouden, te Aalst, op 23 en 24 September 1905.

Door de Studentencommissie ter vervlaamsching der Gentsche Hoogeschool :

Handelingen van het vijfde Studentencongres voor de vervlaamsching der Gentsche Hoogeschool, gehouden te Gent, den 28 Februari 1904. Gent, 1904.

Idem, van het zesde congres, gehouden te Gent, den 26 Maart 1905. Gent, 1905.

Door den Kring :

Annales de la Société d'Emulation pour l'étude de l'histoire et des antiquités de la Flandre. Tome LV de la collection. Revue trimestrielle. 4e fascicule. Nov. 1905.

Door het Provinciaal Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen van 's Hertogenbosch :

Analecta Gysberti Coeverincx Pars II. Bewerkt door Fr. G. VAN DEN ELSEN, Ord. Præm., en Fr. W. HOEVENAARS, Ord. Præm. 's Hertogenbosch, z. j.

Scheiding van Maas en Waal. Beschrijving van den vroegeren waterstaatkundigen toestand in Noordbrabant, alsmede van de werken uitgevoerd voor de verlegging van den Maasmond, door den ingenieur van den Waterstaat, E. VAN KONIJNENBURG. 's Gravenhage, 1905.

Door Historisch-Literarischen Zweigverein des Vogesen Clubs :

Jahrbuch für Geschichte, Sprache und Literatur Elsass-Lothringens. XXIe jaargang. Strassburg, 1905.

Door den heer J. MUYLDERMANS, werkend lid :

Een handschrift dat, volgens eene aanteekening van den schenker, « *voortkomt uit de bibliotheek van wijlen* « *Pastoor* SCHUERMANS, *van Wilsele, die het benuttigde* « *voor het opmaken van zijn eerste Idioticon. Het zijn bijdra-*

« *gen van wijlen Pastoor* DUVILLERS, *den verveerdiger van* « *den Almanak van 't Meetjesland, en ieveraar voor den* « *bloei en de belangen onzer taal* ».

Der algemeyne verzaemelinge van de werken van syne Doorlugtigste Hoogweerdigheyd JACOBUS THOMAS JOSEPHUS WELLENS, *bisschop van Antwerpen.* Twee deelen ineengebonden. (Zelfde titel in 't Latijn.) Men vindt ze te koop, t' Antwerpen, bij C. M. Spanoghe, Boekdrukker op de Suyker-ruye.

Al de dramatische werken van A. LOOSJES, Pz. Amsterdam, 1844. — *Jan de Eerste.* Drama door FRANS ROELANTS en KORN. VERBRUGGEN. Antwerpen, 1845. — *Margaretha van Constantinopelen.* Drama door EUG. ZETTERNAM. Antwerpen, 1847. — *Mijn eerste blik in de wereld,* door F. A. BOONE. Gent, 1847. — *De dood van Egmont.* Drama door L. VAN GEERT. Gent, 1853. — *Keus uit de tooneelwerken van* KAREL ONDEREET. Gent, 1861. — *Macbeth,* door William Shakspeare. Vertaald door NAP. DESTANBERG. Gent, 1869. — *De Koning der Boschjagers.* Drama door P. DE MEY. Wetteren, 1883. — *De laatste Stuart in Schotland.* Vervlaamscht drama door A. DE RUYTER en THEOD. GREEVE. Antwerpen, z. j.

Bekroonde dicht- en prozastukken van den letterkundigen prijskamp uitgeschreven, in 1870, door de Lovensche Rederijkkamer : HET KERSOUWKEN. Loven, 1871.

Idem, in den prijskamp van 1874. Loven, 1875.

Bekroonde heldendichten en zedenverhalen van den letterkundigen kampstrijd, uitgeschreven, in 1852, door HET KERSOUWKEN. Loven, 1855.

Jaarboekje van HET KERSOUWKEN. *1868.* Leuven, z. j.

Gelegenheidsdichten, door J. VERBEECK. Antw., z. j.

Gezang aan CAR. FR. MESENS, pr., door LUD. MESENS. Thienen, 1848.

Pensioenwet. Voordracht door W. VERELST. Antwerpen, z. j.

Handelingen. Provinciaal genootschap in Noordbrabant, 1860. 's Hertogenbosch, 1860.

Verslag aangaande een voorloopig onderzoek te Parijs naar Archivalia, belangrijk voor de Geschiedenis van Nederland, door Dr. P. J. BLOK. 's Gravenhage, 1897.

Leesboek voor Normaalscholen, door SLEECKX. Luik, z. j.

Een Paksken Varia. Zonder naam van dr. of j.

Clarisse. Romantisch verhaal door Lord Monroe. In 't Nederlandsch vertaald door LOD. HEEREN. Brussel, 1885.

Essai de Grammaire Tabwa, par GUST. DE BEERST. (Overdruk uit *Zeitschrift für afrikanische und oceanische Sprachen.*) Z. dr. of j.

Cānakya. Recension de cinq recueils de stances morales, par EUG. MONSEUR. Paris, 1887.

Liste chronologique des édits et ordonnances de la Principauté de Liége de 1507 à 1684. Bruxelles, 1860.

Dionysius of Halicarnassus. The three literary letters (Ep. ad Ammæum I, Ep. ad Pompeium, Ep. ad Ammæum II), by W. RHYS ROBERTS. Cambridge, 1901.

Emendationes Tullianæ. Miscella. Scripsit EM. SPANOGHE. Lugduni Batavorum, 1890.

Door den heer J. VERCOULLIE, hoogleeraar te Gent :

Maatschappij der Vlaamsche Bibliophilen. — *Werken van Zuster Hadewyck.* III. *Inleiding, varianten, errata,* door J. VERCOULLIE, professor in de Nederlandsche filologie te Gent. *Jan van Ruysbroek en Blommardinne,* door K. RUELENS, in leven bewaarder van de afdeeling der handschriften in de Koninklijke Bibliotheek, te Brussel. 4e reeks. — Nr 14. Gent, 1905.

Door den Eerw. P. FR. STEPHANUS SCHOUTENS, uit het klooster der Minderbroeders, Oever, te Antwerpen :

Belgische Reizigers der Minderbroedersorde. VI. *Reizen van den E. P. Emmanuel Crespel in Canada en zijne schipbreuk bij zijne wederkomst naar Frankrijk.* 1905.

Door den Hr VAN DER SCHELDEN, uitgever te Gent :

Grammaire pour apprendre le flamand avec un Vocabulaire, des Dialogues nouveaux et amusants, des lettres sur

différents sujets, des Proverbes, en François et Flamand. Nouvelle édition entièrement réformée. Se vend à Anvers, chez J. Grangé, Imprimeur de la Ville. Z. j. (Uit eene aanteekening blijkt dat het boek vóor 1805 gedrukt werd.)

Grond-regelen der Fransche Tael, zoodanig beschikt om op korten tijd een vast denkbeeld en kennis te hebben van de negen deelen der Rede : Gemaekt tot gebruyk der Leerlingen in het Pensionnaet van Thielt, onder de bestiering van J. B. D'HAEYERE. Zevensten druk. Te Gend, bij A. B. Stéven, boekdrukker, op de Koorn-merkt, 1824.

Vorming van lettergrepen of woorden, of opleiding tot de denk- en spraekoefeningen, door Dr. HEIDERSCHEIDT. Mechelen, 1847.

Door de Schrijvers :

Stad Gent. *Museum van Schoone Kunsten. Catalogus met één plattegrond en 54 platen buiten tekst. Voorafgegaan van een geschiedkundig overzicht* door L. MAETERLINCK, conservateur van het museum. Gent, 1905.

Toute la vérité sur les fortifications d'Anvers, au point de vue militaire et de la neutralité belge, par FÉLIX KODENBACH, receveur de l'Enregistrement retraité. Bruges, 1905.

Door de Redactie :

Oudheid en Kunst. Tijdschrift van den Geschied- en Oudheidkundigen Kring voor Brecht en omstreken. III.

De Tuinbode. 4e jaargang. Nrs 9-11. 1905.

Ingekomen boeken. - Voor de Boekerij der Academie zijn navolgende werken ingekomen:

De Gids. Nr 12, December 1905.

Noord en Zuid. Nr 11, November 1905.

Ruildienst. — Tegen ruiling voor de « *Verslagen en Mededeelingen* » der Academie (zie verder de Mededeeling dienaangaande), heeft de Besten-

dige Secretaris voor de Boekerij de volgende tijdschriften ontvangen :

Annales des Facultés de Droit et des Lettres d'Aix-en-Provence. Tome I, n°s 1, 2, 3 (Janvier-Septembre 1905). — *De Belgische School,* 1904-1905, n^rs^ 1-12; 1905-1906, n^rs^ 1-9. — *Biekorf,* 1905, n^rs^ 21-23. — *Bijdragen tot de geschiedenis bijzonderlijk van het aloude Hertogdom Brabant.* Oct.-Nov. 1905. — *Christene School,* 1905-1906, n^rs^ 1-4. — *Dietsche Warande en Belfort,* 1905, n^r^ 11-12. — *Germania,* 1905, n^r^ 12. — *Den Gulden Winckel,* 1905, n^rs^ 11-12. — *De Katholiek.* 128^e^ deel, 1905, December. — *Het Katholick Onderwijs,* 1905-1906, n^rs^ 1-2. — *De Opvoeding,* 1905, n^rs^ 1-12. — *Sint-Cassianusblad,* 1905, n^rs^ 13-14. — *Tijdschrift voor Boek- en Bibliotheekwezen,* 1905, n^r^ 5. — *Vlaamsche Arbeid,* 1905-1906, n^rs^ 1-2. — *De Vlaamsche Gids,* 1905, n^rs^ 1-4. — *De Vlaamsche Kunstbode,* 1905, n^rs^ 10-11. — *Volkskunde,* 1905, n^rs^ 1-6.

Ingekomen brieven. — Vooraleer de ingegekomen brieven mede te deelen, meent de Bestendige Secretaris de Vergadering te moeten berichten, dat hij, op 6 December, zooals het vroeger nog wel eens gebeurde, uit het Ministerie van Binnenlandsche Zaken een brief in de Fransche taal opgesteld ontvangen heeft. Dat *Fransch* schrijven aan de Koninklijke *Vlaamsche* Academie wordt stellig niet met opzet gedaan. De Bestendige Secretaris stelt evenwel voor aan den Heer Minister met allen verschuldigden eerbied te schrijven, dat de Academie hem zeer dankbaar zou zijn, mocht het hem behagen daarop de ernstige aandacht van de hoogambtenaren van zijn departement te vestigen, opdat zij gelieven er zorg voor te dragen,

dat zulks niet meer gebeure en hunne onderhoorigen de taalwet van 1878 stipt naleven. — Aangenomen.

— Vervolgens stelt de Bestendige Secretaris de Vergadering in kennis met de volgende ingekomen brieven :

1°) **Bestuurder en Onderbestuurder voor 1906.** — Brief van 15 December 1905, waarbij de Weledele Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs aan de Academie een afschrift stuurt van het Koninklijk Besluit van 7 dezer, houdende goedkeuring van de verkiezing van de heeren JAN BROECKAERT en KAREL DE FLOU tot bestuurder en onderbestuurder voor het jaar 1906.

2°) **Academiegebouw : Vergaderzaal en gaanderij. Uit te voeren werken.** — Brief van 8 December 1905, waarbij de heer Ingenieur E. D'HOOP, namens den heer Hoofd-Ingenieur bestuurder van Bruggen en Wegen, den Bestendigen Secretaris der Academie bericht, dat aan den aannemer bevel is gegeven onmiddellijk de hand aan het werk te slaan. De uit te voeren werken zullen tegen 6 Juni 1906 moeten voltooid zijn.

3°) **Ledeganck's Eeuwfeest te Gent.** — Brief van 10 December 1905, houdende uitnoodiging vanwege het *Bestuur van het Algemeen Nederlandsch Verbond* (*Gentsche Tak*), voor de Heeren Leden

der Koninklijke Vlaamsche Academie tot het *Eeuwfeest van Ledeganck,* alhier den Zaterdag 16 December in den Nederlandschen Schouwburg te houden. — Op verzoek van den Bestendigen Secretaris, namens het Bestuur der Academie, hebben de heeren Jhr. Mr. NAP. DE PAUW en Profr DE CEULENEER er gaarne in toegestemd met hem onze Koninklijke Instelling op dat feest te vertegenwoordigen.

4°) **Van de Ven-Heremans' Stichting.** — Brief van 12 December 1905, waarbij de heer Mr. E. DOBBELAERE, secretaris van de *Vlaamsche Conferencie der Balie van Gent,* dank zegt voor de mededeeling aan de Conferencie gedaan, betreffende het tot stand komen van het *Van de Ven-Heremans' fonds* in de Academie. « Op de aanstaande plechtige openingszitting », meldt hij verder, « zal er van dit schrijven lezing gegeven worden. »

Mededeelingen door den Bestendigen Secretaris.

1°) **Borstbeeld van wijlen Lodewijk-Jan Mathot.** — Bij brieve van 30 November 1905, heeft de Bestendige Secretaris, namens de Academie, den Weledele Heer Minister van Landbouw en Schoone Kunsten verzocht het borstbeeld te laten vervaardigen van wijlen LODEWIJK MATHOT, van Antwerpen, ter herdenking van onzen afgestorven

en steeds betreurden medebroeder, en het te laten plaatsen in de zalen van het Academiegebouw. De Heer MATHOT overleed den 5 Juli 1895. In zijn schrijven aan den Heer Minister, wees de Bestendige Secretaris op de vele verdiensten van den man; hij herinnerde hoe de heer Hansen, de toenmalige bestuurder, van MATHOT terecht mocht getuigen, dat deze « zoo door taal-geschiedelijke « opstellen als door verslagen over prijsvragen en « besprekingen in Commissiën, menigvuldige be- « wijzen van uitgestrekte kennis, belezenheid en « goede trouw geleverd heeft », en tevens vele « diensten aan onze Koninklijke Instelling bewees.

2°) **Plechtige Vergadering van 1906.** — Namens het Bestuur der Academie had de Bestendige Secretaris, bij brieve van 3 October ll., den Zeer Geleerden Heer Dr. J. TE WINKEL, hoogleeraar te Amsterdam, ons hooggeacht buitenlandsch eerelid, uitgenoodigd op eerstvolgende Plechtige Vergadering eene taal- of letterkundige voordracht te komen houden. De Bestendige Secretaris was voornemens aan de Academie voor te stellen voortaan de Vergadering op een Zondag te houden en, na ettelijke heeren Leden daarover geraadpleegd te hebben, had hij ook voorloopig aan den heer Dr. te Winkel geschreven, dat bedoelde vergadering wellicht den Zondag 24 Juni of den Zondag 1 Juli daaraanvolgende zou plaats hebben.

Bij brieve van 16 December, liet de heer TE WINKEL aan den Bestendigen Secretaris weten, dat hij zich zeer gaarne het genoegen zou gunnen op onze Plechtige Vergadering eene voordracht te houden, « al ware het alleen », schrijft hij, « omdat ik daardoor in de gelegenheid zou zijn, persoonlijk met de leden der Academie kennis te maken ». Ongelukkig echter past hem geen van de twee aangewezen dagen, maar kon de vergadering der Academie op Zondag 8 Juli bepaald worden, dan zou er van zijne zijde geen bezwaar meer zijn.

De Bestendige Secretaris wenscht van de vergadering te vernemen wat hij aan den heer Dr. TE WINKEL mag antwoorden. — De vergadering beslist, dat de Plechtige Vergadering van 1906 op 8 Juli zal gesteld worden en belast den Bestendige Secretaris den heer Dr. TE WINKEL, in haren naam, hartelijk dank te zeggen voor zijn zoo vriendelijk inwilligen van het verlangen der Academie.

3°) **Ruiling met Nederlandsche Tijdschriften.** — Bij brieve van 28 November 1905, berichtte de Bestendige Secretaris de heeren hoofdopstellers van een veertigtal der bijzonderste Noord- en Zuidnederlandsche Tijdschriften, dat de Koninklijke Vlaamsche Academie, te beginnen met het toekomend jaar, hun gaarne een exemplaar van hare *Verslagen en Mededeelingen* zou zenden, voor-

zooverre zij er, van hunnen kant, in toestemden haar, bij wijze van ruiling, hun geëerd tijdschrift voor hare boekerij te laten geworden.

Vanwege de Redactie van de volgende tijdschriften werd de Bestendige Secretaris met een toestemmend antwoord vereerd :

De Belgische School. Opvoedkundig Maandschrift. (Brugge, K. Van de Vyvere-Petyt.)

De Biekorf. Dat is een leer- en leesblad voor alle verstandige Vlamingen. (Brugge, L. De Plancke, Sinte-Clarastraat, 1.)

Christene School. Tolk der Christene Onderwijzers. (Sint-Niklaas, Em. Van Haver-Martens.)

Dietsche Warande en Belfort. (Gent, A. Siffer, S.-Baafspl.).

Germania. Maandschrift voor Vlaamsch-Germaansche Beweging. (Brussel, Boekdrukkerij Tr. Rein, Ruysbroeckstraat, 78.)

De groene Linde. Tijdschrift voor fraaie letteren, uitsluitend gewijd aan letterkundige kunst. (Loven, Bomans en Vanbrusselen.)

Den Gulden Winckel. Maandschrift voor de boekenvrienden in Groot Nederland. (Baarn, Smits-Kleine.)

De Katholiek. Godsdienstig, geschied- en letterkundig maandschrift. (Leiden, J.-W. van Leeuwen, Hoogewoerd, 89.)

Het Katholiek Onderwijs. Maandschrift voor katholieke volksscholen voor Vlaamsch België. (Gent, A. Siffer, Sint-Baafsplein.)

De Maasgouw. Orgaan voor Limburgsche Geschiedenis, Taal- en Letterkunde. (Maastricht.)

Nederlandsch Archievenblad. (Middelburg.)

Neerlandia. Maandblad van het Algemeen Nederlandsch Verbond. (Gent, Spiegelstraat, 20)

Onze Kunst. (Antwerpen, P. Buschman Jr., Rijnpoortvest, 15.)

De Opvoeder. Tijdschrift toegewijd aan opvoeding, letteren, kunst en wetenschap. (Oedelem, H. Stroobant.)

De Opvoeding. Maandschrift voor onderwijzers en onderwijzeressen. (Maaseyck, Jos. Van der Donck-Robijns.)

De Schoolgids. Wekelijksch tijdschrift toegewijd aan opvoeding, onderwijs, letteren, wetenschap en onderwijzersbelangen. (Brasschaet, R. De Bièvre.)

St.-Cassianusblad. Tijdschrift voor opvoeding, onderwijs en onderwijzersbelangen. (Mechelen, P. Ryckmans, Steenweg, 58)

Stemmen Onzer Eeuw. Katholiek algemeen weekblad, onder redactie van Alph. Laudy. ('t Kasteel van Aemstel, Voorburgwal, 69-73, Amsterdam.)

Studiën op godsdienstig, wetenschappelijk en letterkundig gebied. (Utrecht, W^e^ Van Rossum.)

Taal en Letteren. (Utrecht, C. H. E. Breijer.)

Tijdschrift voor Boek- en Bibliotheekwezen. (Antwerpen, De Nederlandsche Boekhandel.)

Het Vlaamsch Bestuur. Maandelijksch tijdschrift voor gemeente, kerk- en armbesturen. (Hasselt, M. Ceysens.)

Vlaamsche Arbeid. Tweemaandelijksch Tijdschrift voor Vlaamsche Letterkunde. (Antwerpen, Jan Boucherij, Hopland, 22.)

De Vlaamsche Gids. Algemeen tweemaandelijksch Tijdschrift. (Antwerpen, De Nederlandsche Boekhandel.)

De Vlaamsche Kunstbode. Kunsten, letteren, wetenschappen. (Antwerpen, Jan Boucherij, Hopland, 22.)

Volkskunde. Tijdschrift voor Nederlandsche folklore. (Gent, Ad. Hoste, Veldstraat.)

Vragen van den dag. ('s Gravenhage.)

Zeitschrift des Vereins für Rheinische und Westfälische Volkskunde. (Elberfeld.)

Van den heer Dr. Buitenrust Hettema kwam een voorstel, dat aangenomen werd, zijne *Analecta* (de VII uitgegeven deelen) en de vijftien reeds verschenen deelen van het tijdschrift *Taal en Letteren* tegen ettelijke uitgaven der Academie te ruilen. « Daarom zouden we hierop groote prijs stellen », schrijft Dr. Hettema, « omdat de wer- « ken van de Koninklijke Vlaamsche Academie « in Noord-Nederland weinig verspreid zijn : « Aankondiging in *Taal en Letteren* zal zeker de « bekendheid ten goede komen ». De Heer Hettema belooft overigens dat onze uitgaven « gere- « geld onder de nieuwe boeken zullen worden « opgenomen of aangekondigd, zo mogelik bespro- « ken en gerecenseerd ».

4°) « **Zuidoostvlaandersch Idioticon** », **door den heer Is. Teirlinck.** — Bij brieve van 27 November heeft de Bestendige Secretaris aan den Weled. Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs, namens de Academie, de toelating gevraagd, om het eerste deel van dit werk, dat op het einde van het jaar 1904 verscheen, en de in 1905 afgedrukte bladen van het tweede deel (te zamen 14 vellen van 16 blz.), volgens een nieuw model door hem beraamd te mogen laten herdrukken. Mocht de Heer Minister

de gewenschte toelating verleenen, dan zou, zelfs met inbegrip van de kosten voor herdruk, uit het aannemen van het voorgestelde stelsel eene besparing van meer dan 4000 fr. op de geheele uitgave voortspruiten. De Bestendige Secretaris heeft aan den Heer Minister, met innige spijt moeten verklaren, dat hij het niet verder op zich nemen durft, het werk van den Heer Teirlinck, naar de door zijnen voorzaat aangenomen drukwijze te laten voortzetten, omdat bedoeld stelsel te schadelijk voor de geldmiddelen der Academie uitvalt.

5°) **Van de Ven-Heremans' Stichting.** — Door de zorgen van den Bestendigen Secretaris werd, bij brieve van 7 November, kennis gegeven aan ettelijke Ingenieurs en Arbeidsopzieners van Vlaamsch België, van het tot stand komen in de Academie van het *Van de Ven-Heremans' fonds.*

6°) **Prijsvraag voor Geschiedenis (1905) : Bekroonde verhandeling van den Heer Eggen :** *Welken invloed hebben de Zuidnederlandsche uitgewekenen van de XVIe eeuw uitgeoefend op de taal en letterkunde* enz. *van Noord-Nederland?* — Den 27 November ll. heeft de Heer EGGEN zijne verhandeling bij de Academie weder ingediend. — De Bestendige Secretaris heeft het Hs. onmiddellijk aan de Heeren verslaggevers MUYLDERMANS en A. DE CEULENEER medegedeeld, met verzoek te willen zien of de schrijver aan de eischen door den Keurraad gesteld voldoening gegeven heeft. —

Die heeren verklaren met de gedane wijzigingen tevreden te zijn. Derhalve zal de Verhandeling van den Heer EGGEN binnen kort ter pers gaan.

Mededeelingen namens Commissiën.

1°) **Commissie voor Middelnederlandsche Letteren.** *Zitting van 18 October 1905.* — Namens de Commissie deelt de heer K. de Flou, secretaris, het volgend verslag over die zitting mede :

Zijn aanwezig : de HH. GAILLIARD, voorzitter; BROECKAERT, Jhr. K. DE GHELDERE, Jhr. NAP. DE PAUW, Dr. DE VREESE, leden, en DE FLOU, secretaris.

— Het verslag over de zitting van 21 Juni 1905 wordt voorgelezen en goedgekeurd.

— *Brief van den heer Dr. de Vreese* aangaande het uitgeven van een paar *Vocabularia* onder de bescherming en op kosten der Commissie voor Middelnederlandsche Letteren.

De H. Gailliard geeft uitleg over den druk en den omvang dier *Vocabularia.*

Na eene bespreking, waaraan de HH. Broeckaert, Jhr. de Pauw en Gailliard deelnemen, wordt het voorstel om gezegde *Vocabularia* onder de uitgaven der Commissie op te nemen aangenomen.

— *Reglement.* De bespreking der artikelen wordt uitgesteld tot de volgende zitting. De algemeene bespreking wordt intusschen geopend door Jhr. de Pauw, die sommige termen uit het ontwerp van Reglement door zuiver Nederlandsche woorden verlangt te zien vervangen.

Spreker is, evenals de H. Dr. de Vreese, voorstander van het stelsel waarin voorzitter en secretaris der Commissie aan herkiezing onderworpen zijn.

De H. Gailliard, daarin gesteund door de HH. Broeckaert en Dr. de Gheldere, doet uitschijnen dat de

Commissie voor Middelnederlandsche Letteren zich in eenen bijzonderen toestand bevindt en dat het nadeelig wezen kan op dat punt veranderingen in te voeren.

De H. Dr. de Vreese gelooft niet, dat er bezwaren kunnen zijn om de Commissie op gelijken voet te behandelen als de andere academische commissiën.

Dit punt blijft onverlet tot de bespreking der artikelen.

— *Middelnederlandsche handschriften te Weenen.* De H. de Flou geeft aan de Commissie kennis van eenige nummers uit den catalogus der boeken- en handschriftenveiling van Franz Trau te Weenen, die tegen 27 en 28 October aanstaande aangekondigd is. De nummers, 21, 28, 38, 39, 42, 43 en 50 zijn Getijden- en Gebedenboeken in Middelnederlandschen tekst; van de nummers 22, 34 en 54 wordt niet opgegeven of de tekst ook Middelnederlandsch is : alleen worden die werken als van Vlaamsche of Hollandsche herkomst vermeld.

Voor kennisgeving genomen.

2°) **Commissie voor Nieuwere Taal en Letteren.** *Zitting van 18 October 1905.* — Namens de Commissie deelt de heer Th. Coopman, secretaris, het volgend verslag over die vergadering mede :

De Commisie werd in kennis gesteld met de verslagen van de geachte heeren DE VREESE, KLUYVER en SALVERDA DE GRAVE, die zich welwillend met de taak hebben belast het door den heer EUG. ULRIX, doctor in Romaansche philologie, leeraar aan het Athenæum te Brugge, aangeboden handschrift over *De Germaansche elementen in de Romaansche Talen,* te beoordeelen.

Naar de meening van de Heeren Verslaggevers, is het alleszins nuttig het werk van den heer ULRIX uit te geven. Derhalve stelt de Commissie voor : 1° ons

te bepalen bij de drie uitgebrachte gunstige verslagen; 2° het handschrift te laten drukken mits de heer ULRIX aanteekening houde van de gedane aanmerkingen, en 3° de verslagen op te nemen in de *Verslagen en Mededeelingen* der Academie.

De Commisie betuigt den Heeren W. DE VREESE, KLUYVER en SALVERDA DE GRAVE haren welgemeenden dank voor hunne gewaardeerde medewerking.

3°) **Commissie voor het Onderwijs in en door het Nederlandsch.** *Ontwerp van brief aan den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs te sturen.* — (Zie Verslag der October-vergadering, hooger blz. 631-632.) — De heer J. Boucherij leest bedoeld ontwerp aan de Vergadering voor. — Die lezing geeft aanleiding tot eene bespreking, door den heer Th. Coopman ingeleid, en waaraan de heeren Segers, Boucherij, K. de Flou en J. Muyldermans deel nemen. — Op voorstel van de heeren Coopman en Muyldermans, wordt door de Academie de zaak naar de Commissie, voor nadere bespreking, teruggezonden.

Letterkundige Mededeeling

door den H. EDW. GAILLIARD, *bestendigen secretaris.*

Catalogus van het Museum van Schoone Kunsten der stad Gent. — Een woord over dit boekje, dat pas van de pers is gekomen. De heer L. MAETERLINCK, bewaarder van het Museum, de verdienstelijke schrijver van den Catalogus, laat de beschrijving der kunstwerken, die in het

Museum voorkomen, door een *Geschiedkundig Overzicht* vorafgaan : hij herinnert aan de omstandigheden waarin, in de laatste jaren van de XVIIIe eeuw, het Gentsch Museum tot stand kwam en doet uitschijnen, hoe het openen van dergelijke musea aan het uitwijken naar den vreemde van de kunstgewrochten van onze oude meesters gelukkig genoeg, alhoewel te laat reeds, een einde kwam stellen. Bij de omstandige uitlegging van ieder schilder- of beeldhouwwerk, gaat eene beknopte levensschets van den meester. Ten slotte zij gezegd, dat de platen, ten getale van 54, die het boek versieren, photogravures zijn van de meest belangrijke schilderstukken en den Catalogus een bijzonder belang bijzetten.

DAGORDE.

1) **Spelling der Vlaamsche Plaatsnamen.** — *Voorstel van den heer* Mr. JULIUS OBRIE, *met het oog op de spelling der Vlaamsche Plaatsnamen in het Belgische Staatsblad en in de Nederlandsche uitgave van den Belgischen Spoorgids.*

De heer OBRIE licht zijn voorstel volgenderwijze toe :

Wie zich de moeite wil getroosten een blik te slaan in enkele nummers van het *Belgische Staatsblad,* zal verbaasd staan over de schromelijke verwarring, die daarin heerscht ten opzichte der spelling van de Vlaamsche plaatsnamen. Het Departement, dat zich daarbij vooral onder-

scheidt, is wel dat van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs. Vermakelijk is de wijze, waarop de vertalers in dat Departement sommige Waalsche plaatsnamen in een Vlaamsch kleedje steken. Zoo wordt *Chimay* in het Nederlandsch gedeelte van den *Moniteur, Chimey;* — *Ath* wordt ook wel *Aeth* geschreven; — *Marchienne-au-Pont* wordt *Marchienne-ter-Brugge;* — *Matagne-la-Grande, Matagne-de-Groote!* - Daarentegen vindt men in den Nederlandschen tekst *Tamise* voor *Temsche* en *Waremme* voor *Borgworm*...

Nu is het waar dat dit zoo heel verwonderlijk niet meer voorkomt, wanneer men weet dat in datzelfde Departement *professeur à l'université de Gand, Liége, Bruxelles* of *Louvain* wordt weergegeven door *professor aan de universiteit Gent, de universiteit Luik, de universiteit Brussel* of *de universiteit Leuven*.

In het Departement van Justitie is het gelukkig anders gesteld. Zoo kan men b. v. in het *Staatsblad* van 11 October 1905 lezen: *Rukkelingen-aan-de-Jekker, Poeke, Sinaai,* volgens de thans geldende spelling. Terloops zij hier even op gewezen, dat het een lid onzer Academie was, wijlen de heer Frans de Potter, die, na de invoering dier spelling in 1864, ze dadelijk in het Gentsche dagblad *De Beurzencourant* en later ook in zijne *Geschiedenis der Gemeenten van Oost-Vlaanderen* op de Vlaamsche plaatsnamen toepaste.

In het Departement van Spoorwegen werd tot vóór enkele maanden sedert jaren ook de nieuwe spelling voor de plaatsnamen gevolgd. Thans heeft men het gepast gevonden de zoogenaamde oudere spelling weder in te voeren. Zoo vindt men nu in de Nederlandsche uitgave van

den *Belgischen Spoorgids : Audenaerde, Cruyshautem, Poucques, Aeltre, Sinay,* enz. Merkwaardig is het dat sommige dier verouderde spellingen in de laatste jaren golden voor... den Franschen vorm van den naam der Vlaamsche gemeenten! Alzoo kon men op het stationsgebouw te Aalter lezen : *Aalter* en daarnaast *Aeltre*. Kan het wel dwazer? Dat bewijst intusschen eens te meer hoe belachelijk het geheele stelsel is, waarbij trouwens van consequentie hoegenaamd geene sprake is. Men schrijft namelijk *Audenaerde* en toch wordt *Aalst* geschreven!

Bij de Wet van 26 Mei 1882, houdende herziening der tabel van rangschikking der gemeenten, werd in art. 4 bepaald :

« De Regeering zal bij koninklijk besluit de « spelling van de namen der gemeenten en ge- « huchten (communes et hameaux) vaststellen ».

Die wet verscheen vóór meer dan 23 jaar en nog steeds blijft de bepaling van art. 4 onuitgevoerd. Wel is waar werd intusschen eene Staatscommissie benoemd tot regeling der spelling van de plaatsnamen, en sedert vele jaren werden hare voorstellen aan de *Commission centrale de Statistique* voor advies overgemaakt, maar deze commissie laat de zaak maar rusten.

Derhalve heb ik de eer de volgende voorstellen in te dienen :

1. Aan den Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs zal, uit naam der Academie, geschreven worden om hem te verzoeken dat hij eindelijk eene beslissing zou nemen omtrent het verslag en de voorstellen der *Commissie tot regeling*

van de schrijfwijze der Belgische plaatsnamen, ter uitvoering van art. 4 der Wet van 26 Mei 1882;

2. Aan den Minister van Spoorwegen, Posterijen en Telegraphie zal geschreven worden om het leedwezen der Academie uit te drukken over de wijziging der tot nog toe in zijn Departement gevolgde spelling der Vlaamsche plaatsnamen.

— De heer Th. Coopman verklaart aan de bespreking en stemming, inzonderheid wat nr 2 betreft, geen deel te kunnen nemen. — Op voorstel van den Bestuurder wordt het onderzoek van de zaak verzonden naar eene bijzondere Commissie, die zal samengesteld zijn uit de heeren Obrie, Coopman en Gailliard.

2) **Lezing door den heer Des. Claes** : *Over min bekende en onuitgegeven schriften van* JAN VAN BEERS.

Spreker stelt den Dichter voor eerst als leeraar aan de Normaalschool van Lier. Daar oefende VAN BEERS eenen heilzamen invloed uit op al de leerlingen. Deze invloed kwam voort : 1° uit zijne rechtzinnige gehechtheid aan de moedertaal; 2° uit zijne pædagogische bekwaamheid en zijn talent van voordragen; 3° uit zijne werkzaamheid; 4° uit zijne karaktervolle goedheid.

Op hetzelfde veld ijverde VAN BEERS reeds toen hij nog leerling was in het Klein Seminarie te Mechelen. Hij las met vlijt de Nederlandsche schrijvers, hij beoefende reeds met vrucht de Vlaamsche poëzij en gaf aan zijne makkers goeden raad om praktisch de moedertaal te leeren.

Dit is bewezen uit de archieven van het Klein Seminarie.

Op proclamaties en prijsdeelingen vervulde VAN BEERS steeds de voornaamste rollen, en hij is de eerste geweest, die de Vlaamsche taal op die feesten huldigde door het voordragen van dicht- of prozawerken van eigen maaksel.

Spreker draagt de bijzonderste stukken van dat tijdperk voor, als : *Troost in smarten, De Ontmoeting, Kaïns wanhoop, Eene Moeder bij de wieg van haar kind, De laatste Dag* en eene gloeiende toespraak tot het publiek, dat de plechtige prijsuitdeeling bijwoonde, ten voordeele der moedertaal als hechtste steun voor het bestaan der volkeren.

Dat VAN BEERS eenen machtigen invloed op zijne makkers uitoefende, blijkt uit de eerbiedige herinnering welke zij tot in eenen hoogen ouderdom van hem bewaard hebben. Spreker leidt daaruit en uit den invloed door VAN BEERS te Lier op zijne leerlingen uitgeoefend af, dat de Vlaamsche studentenbeweging niet in 1880 ontstaan is, maar in en zelfs vóór 1840.

Het stuk, waar VAN BEERS bij zijne medestudenten het meest bijval mee verwierf, was zijne *Kermis in de Hel,* een uitgebreid gedicht van vijf en twintig tienregelige strofen, waar de dichter van de *Jongelingsdroomen* in doorstraalt en hier en daar reeds in uitschittert.

Als leeraar te Lier vertaalde VAN BEERS een aantal zangstukken uit het Fransch en het Hoogduitsch, waar spreker er een paar van voordraagt.

Vervolgens ontleedt hij VAN BEERS' gedicht *Bij de 25ste verjaring van 's Konings inhuldiging* en laat er eenige prachtige brokken uit hooren.

Dan verhaalt hij de geschiedenis van het ontstaan van den prachtigen koorzang, op muziek van professor J. Tilborghs : *De leerlingen van 's Rijks Normaalschool bij het bezoek van hunnen Koning*, een heerlijk zangstuk, dat onzen Eersten Koning en zijn gezin in verrukking bracht.

Hoe jammer dat deze twee laatste stukken niet in 's Dichters volledige werken werden opgenomen!

Spreker eindigt zijne voordracht met de woorden : « Mijn voornaamste inzicht was daarbij te bewijzen, dat VAN BEERS van in zijne jeugd, gelijk in lateren leeftijd, krachtdadig gewerkt heeft om onze moedertaal in eere te herstellen, en dat hij niet alleen als dichter, maar ook als flamingant, bij al zijne stamgenooten, zelfs bij de jongeren, eerbied verdient.

— Namens de Vergadering, zegt de heer Bestuurder den heer DES. CLAES hartelijk dank voor de door hem zoo belangwekkende gehouden lezing. Met het oog op de bepalingen van de wet op den letterkundigen eigendom vraagt hij zich echter af, of hij vooralsnog aan de Academie mag voorstellen deze lezing in de *Verslagen en Mededeelingen* op te nemen.

De Bestendige Secretaris meldt daarop aan de Academie, dat in eene bijzondere vergadering, heden morgen in de Secretarie gehouden, de

heeren Jhr. Mr. Nap. de Pauw en Mr. Jul. Obrie met hem en de heeren Broeckaert en de Flou de zaak breedvoerig besproken hebben. De heer Edw. Coremans, zegt hij, was zoo goed zich tot de familie van den Heer VAN BEERS te wenden, ten einde haar gevoelen te vernemen. Uit een schrijven, van 2 December 1905, tot den Heer Coremans gericht, blijkt dat « in princiep de familie geen bezwaar oppert » tegen het opnemen in de *Verslagen* : « Zij verlangt echter, alvorens « de toelating tot drukken te verleenen, de stuk- « ken ter inzage te ontvangen, om over de letter- « kundige waarde ervan te kunnen oordeelen ».

De Academie verzoekt den heer CLAES het noodige te willen doen, opdat aan dit rechtmatig verlangen zou kunnen voldoening gegeven worden.

De heer SEGERS, bestuurder der Academie, sluit de vergadering met de volgende woorden :

Mijne heeren, heden loopt mijn al te langdurig bestuurschap ten einde. Ik dank al mijne Collega's voor het goede, dat zij gedaan hebben ten bate der Koninklijke Vlaamsche Academie; ik dank hen om hunne welwillendheid jegens mij, waarvan zij mij zoovele en zulke treffende blijken hebben gegeven.

Vooral dank ik de heeren Broeckaert, onderbestuurder, en Gailliard, bestendigen secretaris, die mijne taak in ruime mate hebben vergemakkelijkt. Door ons geacht medelid Dr de Vreese, werd, in deze vergadering reeds hulde gebracht aan

den heer Bestendigen Secretaris. Als Bestuurder heb ik vooral de gelegenheid gehad te kunnen beseffen, dat hij zijn beste krachten aan den bloei onzer dierbare Academie besteedt.

Mijne heeren, wij hebben heden veel over muziek hooren spreken. Wij maken een orkest uit. Allen spelen eene verschillende partij; doch allen moeten dezelfde maat houden, om een harmonisch geheel voort te brengen. Ik zal de ondergeschikte partij blijven spelen, die mij past; maar ik beloof u die te spelen, zoo goed het mij mogelijk is.

De vergadering wordt te vier uur gesloten.

Over min bekende en onuitgegeven schriften van Jan Van Beers

DOOR
zijnen oud-leerling **D. CLAES**,
Lid der Koninklijke Vlaamsche Academie.

Het is lange jaren geleden! Half Mei 1854 trad ik als leerling in de Normaalschool van Lier.

Nooit vergeet ik den indruk, welken die « bakermat van het lager onderwijs » op mij maakte. Eene oude, lage ronde poort, aan de eene zijde overschaduwd door het breede, luchtig lachende Slot van Gistel (1), aan de andere zijde verdrukt door een klakkenmakerswinkeltje! Gelukkig, er stonde en opschrift boven, misschien wel uit den Hollandschen tijd bewaard: *Rijks Normaalschool.* Geen twijfel, het was daar! Ook stond de poort, dien dag, wagenwijd open om « de blonde jeugd » te ontvangen. Door eenen smallen gang met geelachtige zweetende muren kwam men aan eene smalle koer met onaanzienlijke gebouwtjes omgeven. De legendarische poortier, *Susken,* die

(1) Dat een paar jaren later het hoofdgebouw der Normaalschool werd.

in zulk gesticht niet anders kon zijn dan een verneuteld manneken met eenen verwrongen mond, kwam ons van uit zijne loge rechts te gemoet en leidde ons daartegenover naar een kelderkamerken, waar *Bureau du Proviseur* op stond. In dat laag vertrek zat, achter eenen lagen lessenaar, een kort dik grijs ventje, M. R., Proviseur et Maître de Calligraphie, die met een luchtig hert ons en onzen trimester ontving, en met een piepend stemmetje ons den weg wees naar de eigenlijke Normaalschool.

Deze was zeer bekrompen. Lucht en licht waren er karig toegemeten.

Een bewaker, wiens een been veel rechter was dan het ander, leidde ons hier en daar om ons met ons nieuw verblijf te laten kennis maken.

De refter met zijne twee lange rijen zware tafels en banken was de luchtigste en schoonste zaal van heel het gesticht en beloofde veel voor de toekomst. Jammer dat het bij beloften bleef! De keuken, die er aan paalde, was een heiligdom, waar nooit iemand van ons den voet in mocht zetten, evenmin als in de klas en studiezaal van het derde jaar, daar schuins tegenover, waar de bewakers zelven niet altijd werden toegelaten.

De studiezaal voor het eerste en tweede jaar lag aan de andere zijde van den refter en was bijna groot genoeg om de leerlingen naar hunne plaats te laten gaan zonder over de lessenaars

te loopen. Lang was zij en stond schrijlings over eenen arm der Neeth, langs waar zij haar vast niet verblindend licht ontving en ook andere, ik zeg niet verschelucht, vooral wanneer des zomers, bij lage tij, de zon met hare koesterende stralen het moerassig bed der rivier opwarmde.

Onze slaapzaal was natuurlijk op het tweede verdiep — onder het dak.

In het nederdalen langs den krakenden trap stond de bewaker eensklaps stil en deed ons teeken ook zoo te doen. Uit de vertrekken van den Directeur, op het eerste verdiep rechts, kwam met ongelijken stap een oude gladgeschoren heer ons voorbij met zwarten jas en zijden hoed, die onzen groet streng beleefd beantwoordde.

De Directeur, die ons bemerkt had, kwam naar ons toe, een eerbiedweerdige geestelijke met kort gesneden grijs haar en een lachje op het vaderlijk gelaat. In korte woorden hiet hij ons welkom, en liet ons dan loopen.

Uit een klein kabinet, waar wij straks eene piano hadden hooren klinken, traden drij nog jonge mannen. De eerste was licht en klein van gestalte; hij had pekzwart haar, waartegen zijn geschoren aangezicht nog bleeker scheen; maar dat aangezicht was zoo innemend, er straalde zulk een vriendelijke blik uit die levendige oogen, dat wij onmiddellijk met hem ingenomen waren.

De tweede was eenige jaren ouder, met zwart krolhaar om eenen reeds kalen schedel. Hij scheen

ook bleek met zijnen zwarten baard. Zijn oogslag was doordringend zacht. Hij droeg eene rol muziek onder den arm en groette ons vriendelijk met eene zware stem, die men bij hem niet zou veronder-steld hebben.

De derde was wat grooter en struischer dan de twee andere, maar toch slank van leden. Zijn aangezicht was voller en blozend; op zijnen stevig gebouwden neus droeg hij eenen bril met licht-zwartgetinte glazen, waarboven zijn rond voor-hoofd nog hooger scheen. Zijn bruin haar viel in sierlijke lokken achter zijne ooren, maar boven zijn voorhoofd stond nog slechts een wel ver-zorgde bles. Op de bovenlip droeg hij eenen dikken knevel, en met de linke hand spon hij genoeglijk aan zijn bruin kinnebaardje.

Ik wilde nog het portret teekenen van het lief oud manneken met zijn potsken en zijn potlood, dat ons later leerde « de lijnen dóór te zien »; van den voorbeeldigen priester, den leeraar in Godsdienst, dat toonbeeld van stiptheid in alle dingen; van den altijd stemmigen geneesheer-leeraar in Natuurkunde, die alle antwoord « goed » noemde, en alle ongesteldheid met « een onsken engelsch zout » genas; van den goedigen bestuur-der van de oefenschool, die op de lauweren zijner wederhelft mocht rusten; van den leeraar in Kruid- en Hofbouwkunde, wiens Linæus wij later bakkebaarden aanschilderden met morellen-sap... — maar dat zou ons te ver leiden. Thans

wil ik eenige stonden vertoeven bij den leeraar met zijne lichtzwarte brilglazen, bij — gij hebt het reeds geraden — JAN VAN BEERS.

Hij was sedert 1849 aan de Normaalschool werkzaam en bij al zijne leerlingen zeer hoog aangeschreven. Dat hadden wij al vernomen, en op voorhand waren wij aan hem verkleefd. Later, en naarmate wij hem beter leerden kennen, werd onze verkleefdheid door bewondering en eerbied versterkt. Hij van zijnen kant, hij behandelde ons vaderlijk en broederlijk tevens; schijnbaar zonder moeite wist hij zijne « jongens » lust tot werken in te boezemen, kiemende talenten te ontdekken en te verzorgen, werkzame blokkers zelfvertrouwen in te boezemen; ook de luiaards ondergingen zijnen heilzamen invloed, want wie eens den zweepslag zijner ironie had gevoeld, stelde er zich geene tweede maal aan bloot.

Wat den invloed van VAN BEERS, vooral bij de beste leerlingen, nog versterkte was dat hij alleen onder al de leeraars zich Vlaming toonde. De andere, zonder franskiljons te zijn, waren het Fransch meer toegedaan : dat was toen de mode. Daarbij werd alleen de Godsdienst, de Opvoed- en Onderwijskunde, de Moedertaal (natuurlijk!) met de Natuur- en de Rekenkunde (in 't eerste jaar) in 't Vlaamsch onderwezen; de Fransche taal, de Stel- en Meetkunde, de Geschiedenis en Aardrijkskunde, de Natuurkunde (van het tweede jaar af) de Hofbouwkunde, in 't Fransch.

Voeg daar nog bij het *signum*, dat als een kwaadaardige worm heimelijk overal rondsloop om ons in de hielen te bijten. Ingesteld niet om van ons franskiljons te maken, maar om ons het onontbeerlijk Fransch te leeren, dat wij in lateren leeftijd volstrekt noodig zouden hebben, was het *signum* de natuurlijkste middel om ons in het spreken onzer moedertaal meer genot te doen vinden en ons tot strijdende Vlamingen te herscheppen. Dat alles te zamen verklaart voldoende den invoed, dien VAN BEERS op ons uitoefende.

En hoort ge hem dan in de les met zijne welluidende stem de moedertaal spreken, gelijk de meesten van ons het nooit gehoord hadden; reeds gekende verzen voorlezen, die ons voor de eerste maal eene siddering door al onze leden, tranen van zoete aandoening in onze oogen dreven; eigen werk in dicht of proza voordragen, neen herscheppen, dat ons verrukte als engelenzang!

Wie zegde, dat VAN BEERS lui was? — Hij misschien — op eenen stikkenden zomerdag! — 't Is omdat hij zelf het voorbeeld van werkzaamheid gaf, dat hij de werkzaamheid bij allen wist op te wekken; 't is omdat hij zijne lessen voorbereidde, onze opstellen nalas, er het plan van beoordeelde, de fouten onderlijnde, de zwakke plaatsen verbeterde en naast de wel gelukte in vette letters « **Goed** » teekende, — dat wij voor hem ons uiterste best deden; 't was omdat wij

wisten, dat wij hem daarmede genoegen deden, dat wij hem niet voorgeschreven opstellen dorsten aanbieden, die hij met nog meer oplettendheid nazag.

Geene middelen bleven bij hem gespaard om ons tot den arbeid aan te sporen. Meermaals behandelde hij zelf de opgelegde ontwerpen van opstellen, en na onzen arbeid gewikt en gewogen te hebben, las hij dan zijn eigen opstel voor (1) : een probaat middel tot aanwakkering, dat ik later te Hasselt met veel vrucht bij mijne eigen leerlingen heb toegepast.

Werkzaam was hij, vooral waar het onze moedertaal gold, ook reeds toen hij nog student was : dat heeft meer dan een zijner medeleerlingen mij verzekerd; hij las met iever de Nederlandsche schrijvers; hij beoefende met vrucht de Vlaamsche poëzie, en gaf zijne makkers goeden raad om praktisch hunne taal te studeeren (2).

De programma's der prijsuitdeelingen en andere feesten, gedurende de studiejaren van J. van Beers in het Klein Seminarie gegeven, bewijzen én zijne vlaamschgezindheid, én den heilzamen invloed, welken hij daardoor op zijne omgeving uitoefende.

---

(1) O. a. *De getrouwe Hond*, dat hij later in zijn *Leesboek* heeft opgenomen.

(2) Zie *Leven en Werken der Zuidnederlandsche schrijvers*, uitgave der Koninklijke Vlaamsche Academie, art. P. V. Bets.

In eene verzameling van schoolwerken, ingebonden en buiten op den omslag versierd met het opschrift :

Propriété de la 1re Sect. du Séminaire archiépiscopal de Malines,

en op den rug met :

Académie, 5,

mij den 8n Juni 1903 welwillend ter inzage gezonden door den E. H. K. Verhoeven, Professor in 't Klein Seminarie van Mechelen, staan de volgende stukken door JAN VAN BEERS gemaakt, of waar hij aan heeft medegewerkt :

1° 1839, 12n Nov.	La Musique et la Peinture, par VAN BEERS *et de Fierland;*
2°, 1840, 29n Meert.	Kermis in de Hel, van VAN BEERS;
3° » 11n Nov.	Latijnsche dissertatie : Summi Rhodiorum equitum magistri, van VAN BEERS.
4° » » »	Entretien sur une théorie nouvelle dans l'art. Dit stuk is van de hand van VAN BEERS geschreven, die de rol van Lorenzo, den schilder, vervulde.

De stukken 1, 3 en 4 zal ik hier niet ontleden, daar zij niet rechtstreeks met mijn doel in betrekking staan; over *Kermis in de Hel* zal ik later spreken.

5° *Troost in smarte*, een gedicht van VAN BEERS, dat ik hier laat volgen :

TROOST IN SMARTE.

Vruchtloos braekt de hel het duister
Dat heur ingewand vergaert,
Tot verdooving van den luister
Dien de Kerk verspreidt op aerd ;
God is 't, die heur licht deed pralen,
God beveiligt nog heur stralen
Met de schaduw van zyn hand;
Christus heeft haer uitgelezen
Om zyn eigen bruid te wezen,
Om te heerschen t' allen kant.

Luister, hoe door al 't gebulder,
Dat zich om heur scepter dringt,
Luister, hoe die bruid des Heeren
't Blyde lied van zege zingt :

« Waerom daelt ginds uit de Hemelen
« Eene blinkende Englenrei?
« Waerom paren zy hun harpen
« In een zoete melody?
« Ach! wat zie ik! welke zielen
« Voegen zich by 't Englenkoor!
« Wat een glans vloeit van hun aanschyn
« En wat glorie licht hen voor?

« God! de kroon der martelaren
« Zie ik op hun schedel staan,
« 'k Zie de poort der hemelzalen
« Voor die helden opengaan.

« Och! wat balsem voor de wonden
« Van myn lydend moederhart!
« Welke zoete vreugdetranen
« By de tranen van myn smart!

« Wyl zóó vele van myn kinderen
« Spuwen op myn vlekloos kleed,
« Wyl zoo menig van zyn schouderen
« 't Juk van myne wet versmeet,

« Zie ik in het verre Sina,
« Waar de boom van myne leer
« Slechts zich dekt met eerste loover,
« Dat men afhouwt keer op keer;

« Zie ik in het verre Sina,
« Zonen vol van heldenmoed
« Deze myne wet bezegelen
« Maar bezeeg'len met hun bloed.

« Ach! wat balsem voor de wonden
« Van myn lydend moederhart!
« Welke zoete vreugdetranen
« By de tranen van myn smart! »

« Opgedragen aan
het Letterkundig Genootschap
door
(get.) « J. VAN BEERS ».

Het geschrift in dit stuk is meer verzorgd, maar het is kennelijk van de hand van onzen dichter, en zijn handteeken is hetzelfde als dat van zijnen lateren leeftijd.

Het gedicht verdient voor de nakomelingschap bewaard te blijven, zoowel om de verhevenheid der gedachten als om de zwierigheid der taal.

In dezelfde verzameling staat het volgende stuk, in loopend schrift van de hand van VAN BEERS. Het is geteekend langs boven, links : « *Van Beers* ». en rechts, in potlood, gemerkt met « *10 Juni 1841* »,

6° DE ONTMOETING.

Fragment

van JEFTHE'S DOGTER, een bybelsch verhael.

> **Brandende tranen liepen door de diepe rimpels zyner wangen en hy sloeg zich wanhopig tegen de borst.**
> **(HENDRIK CONSCIENCE, *Leeuw van Vlaenderen*, XIII.)**

't Leger kwam reeds na en nader
  Bij de poorten van de stad,
En 't ging haest het volk vervoegen
  Dat in zijne ontmoeting trad (1).
Aen het hoofd dier blyde scharen
  Ging een jeugd'ge maegdenrei,
Die den weg met geur'ge roozen
  En met palm en groene mei
Overstrooyde; die met harpen
  En met kinnor (2) en met luit
Hare teed're stemmen paerde
  In een honingzoet geluid.
En een stem als die der engelen
  Hoorde m' eensklaps opwaerts gaen,
En met cyterspel vereenigd
    Hief zy aen :

« O maegden, hier is zy voltooyd, myne kroon,
  « De kroon voor den roemryken held!
« Ik vlocht haer met roozen en palmen in één,
« En door myne teedere handen alleen
  « Wordt die op zyn slapen gesteld.
« Ja, ik ben 't alleen die voor vader hem heb,
  « Dien Jefthe, den roem der Hebreën;

---

(1) Qui courut à sa rencontre. — De invloed van het Fransch, de voertaal van het Seminarie, liet zich nog al voelen.

(2) « *Kinnor*, bij de Joden, een muzijkinstrument met 32 snaren, in de gedaante van eenen driehoek. » P. WEILAND, *Kunstwoordenboek*. (*Nota's van den verzamelaar*)

« Aen my slechts alleen zegt die held : o myn kind!
« Van hem word ik meer dan zyn glorie bemind.
« Voor my klopt zyn boezem alleen. »

Jefthe ziet de scharen naderen,
Ziet den blanken maegdenkrans,
Ziet haer mei en bloemen strooyen,
Ziet het weem'len van haer dans;
Hoort een stem die zingt, en hemel!
Hy erkent zyn(s) dogters stem!
Of de schrikbre poort der helle
Zich ontsloten had voor hem,
Stond hij roerloos — zijne kniën
Knikten onder 's ligchaems wigt,
En met beide zyne handen
Dekte hy zyn aengezicht...

Maer zyn dogter vliegt hem tegen,
Klemt zich driftig aen zyn hart.
« Vader! » roept ze, — maar de vader,
Door de wanhoop dol gesard,
Rukt zich uit zyn(s) dogters ermen,
Wendt het aenschyn af met schrik (1).
— En het meisje staert en siddert : —
« Vader! », nokt ze, « 't is uw kind,
« 't Is uw Ifis die gy wechtstoot!...
« Vader, wat heeft u verblind?
« Na(er) zoo vele trotsche steden
« Vielen voor uw blixmend zwaerd,
« Is uw kind, uwe eenige Ifis,
« U geen enklen zoen meer waerd?
« Ach! 'k vergoot zoo vele tranen
« In de stilte van den nacht,
« 'k Heb zoo menige offerstieren,
« Blank als hagel, God geslagt!
« Ach! verscheur myn hart niet meerder
« Vader, doe het zoo niet bloên,
« Geef uw dogter toch één oogslag,
« Eene omhelzing slechts, een zoen!! »

---

(1) Hier schijnen twee verzen te ontbreken.

. . . .

« Wreede omhelzing!... » zucht de vader,
  « Wreede omhelzing!... zoen van bloed!
« Kind, och! kondet gij doorgronden
  « Wat dáér — in myn boezem woedt...
« Een geheim... gy moet... O hemel!
  « Dat uw blixem my verslond',
« Dat een afgrond my verzwelgde,
  « Eer 't ontglipt aen mynen mond!!!

. . . .

« Luister, Ifis!... 'k Heb den Heere
  « Voor den stryd een eed gedaen:
« 'K zwoer hem dat ik hem zou off'ren
  « Wie my 't eerst zou tegengaen,
« Als ik winnaer weer zou keeren.
  « En de gene ik slagten moet,
« Wie myn eigen zwaerd moet treffen,
  « Die zyt Gy... myn kind... myn bloed!...

. . . .

« Ik!! » zei 't meisje, en zy verbleekte,
  En haer bloed weerhield zyn loop,
Of ze een koude slang gevoelde,
  Die haer om het harte kroop.

Ach! zy had zoo zoet, zoo zachtjes
  Steeds gewandeld op de baen
Van haer leven, en zoo weinig
  Had zy van dien weg gedaen!
En zoo vele gouden droomen
  Had zy 't overig gedroomd;
Met zoo vele geurge roozen
  Scheen de toekomst haer bezoomd.

En nu, sterven! — nu, verlaten
  Wat zy minde — nu de dood
Naer haer leven toe zien grypen
  Met zyn handen koud als lood!
Ach!! — gelyk een blanke lely
  Dorstend naer den koelen dauw

Van den frisschen lentemorgen
  't Hoofd laet hangen slap en flauw,
Boog het meisje 't blanke voorhoofd,
  Drukte 't in haers vaders schoot
En zy zweeg. —

En Jefthe's oogen,
  Waer een somber vuer uit schoot,
Blikten styf den hemel tegen.
  « Waerom gaeft gy my dit kind,
« Heere? » riep hy en hy scheurde
  Zyne kleed'ren als ontzind.
« Waerom maekte gy my vader?
. . . .
  « Ach! wat zwoer ik!... wat een eed!...
« Ik! myn's) dogters bloed vergieten...
  « Was een tyger ooyt zoo wreed?
« Zag men ooyt een leeuw zyn nagels
  « Doopen in het rookend bloed
« Zyner welpen?... En myn handen
  « Zouden druipen... maer ik moet!...
« Neen, neen!... » — « Vader », sprak het meisje,
  En zy beurde 't hoofd omhoog,
En een strael van liefde vloeide
  Uit haer natbekreten oog: —
« Vader, ach! betoom uw wanhoop,
  « Ach! betoom die bitt're smart;
« Immers 't is de wil des Heeren,
  « Waarom zynen wil getart?
« Dat die heil'ge wil geschiede.
  « Handel, vader met uw kind
« Naer believte. breng ten uitvoer
  « Waer uw eed u toe verbindt.
« Maer gedoog dat ik twee maenden
  « Met myn teed're maegdenrei
« Op de bergen my begeve
  « En myn maegddom daer beschrei.
« Die twee maenden afgeloopen,
  « Vader, keert uw dogter weêr;
« En alsdan volbreng uwe eeden,
  « Offer haer dan aen den Heer ».

Eene doodsche stilte heerschte;
  Tranen vloten t' allen kant;
Ieder klopte zich den boezem,
  Dekte zich het hoofd met zand.
Jefthe's aenschyn was verborgen
  In zyn kleed, en door 't gesteen,
Dat zyn bangen boezem schokte,
  Brak dit doffe woord: « Ga heen!... »

Onder de laatste verzen, rechts van de bladzijde, staat van dezelfde hand tusschen parenthesis: « (*142*) ». Hiermede is waarschijnlijk het getal versregels aangeduid, de regels punten medegerekend.

Hier bewondert men prachtige beschrijvingen en daarin 's jongen schrijvers belezenheid; dramatische toestanden met soberheid te pas gebracht; diep gevoel, dat den lezer aandoet en verrast.

« *Jefthe's Dogter* » is waarschijnlijk bij dat « fragment » bepaald gebleven, wat recht te betreuren is.

Op het verso van het laatste blad staat, ook door VAN BEERS geschreven :

« Opgedragen aan het Letterkundig Genootschap door (met zijn gewoon handteeken) « JAN VAN BEERS ».

Verder staat in die verzameling :

7°. *Le Progrès*, een gesprek tusschen **A** (Mr Ter Bruggen) **B** (Mr De Blezer) en **C** (Mr Van Beers).

Dat stuk beslaat zestien groote bladzijden, waarvan VAN BEERS de acht laatste geschreven

heeft. Bovenaan, rechts : « Pour les archives de l'Académie » ; daaronder in potlood : « 30 Jan. 1842 », en nog lager : « Nota. Cette pièce a servi aussi à la distribution des prix, en 1843, sous le titre d'*Ecole humanitaire*. La scène se passe à la gare ».

Bovenaan eene verklarende nota :

« Deux élèves de Philosophie se sont donné rendez-vous le 3 janvier à la station de Malines pour finir leurs vacances par une petite visite auprès de leurs amis à Louvain. Ils rencontrent à la station un jeune progressiste. De là une dispute qui a lieu à la salle d'attente. **A** et **B** deux élèves, **C** le progressiste ».

C is van de zoogezegde nieuwe school.

— « Je déteste — zegt hij — toutes les philosophies rétrogrades. Je suis de l'école progressiste, moi, MM., de l'école humanitaire... »

En als **A** hem vraagt :

« Voudriez-vous me dire ce que c'est que l'école progressiste »

Antwoordt hij :

« ....Voici tout le système (de la philosophie du progrès indéfini) : *L'Homme suffit et se suffit.*

....L'esprit de l'homme est une force spontanée, indépendante ; il a son développement propre qui devient le principe de tout ; la religion, la science, la politique et l'industrie en sont des phases, mais des phases passagères seulement, nécessaires toutefois dans la loi du progrès. Et cette loi qui domine tout de sa fatalité intelligente n'est autre chose que le progrès lui-même. Voilà ».

Dit wordt stuk voor stuk onderzocht, gewikt en gewogen. De progressist, die te goeder trouw de valsche stelsels aanhing, wordt overtuigd van zijne dwaling; hij eindigt met te zeggen :

« Je suis charmé, très charmé d'avoir entendu votre système sur le progrès ».

Daarna vat **A** de ware leer over den vooruitgang aldus samen :

« Vous avez entendu flétrir, stygmatiser toutes ces absurdes théories qui ont eu ou ont encore vogue, le St-Simonisme, le fouriérisme, le socialisme, le communisme, tous faux systèmes progessifs ayant eu différentes phases passagères, et puis nous y avons opposé le seul système vrai, celui qui prend hautement et franchement pour base de la civilisation les théories sociales déduites des principes invariables du Christianisme, qui restitue ouvertement le principe chrétien à la philosophie sociale et invoque sans détour la religion à l'appui des lois. Voilà, Mr., le vrai, mais aussi le seul vrai progrès. »

(*Un garde du chemin de fer vient crier : Voyageurs pour Louvain, Anvers, Bruxelles, etc. etc.*)

Het laatste stuk van dezen bundel, *La Civilisation,* met het handteeken van VAN BEERS bovenaan en de dagteekening *1 Juin 1842,* is geheel van de hand van onzen dichter.

Het is eene samenspraak tusschen

A. fouriériste, VAN BEERS.

B. » VERBRUGGE (*met potlood doorgeschrapt*).

C. philosophe, DEBLESER.

D. » DESMET.

A. zegt :

« La civilisation est ce progrès étonnant qu'on remarque partout, et dans l'industrie, et dans le commerce, et dans les arts, et dans ces flots de lumière que la raison verse à pleines mains dans la société; c'est cette aisance, ce bien-être matériel, cet élan artistique, ce développemen intellectuel, cette émancipation virile des peuples qui ne les astreint plus à ne jamais quitter la lisière. Cette définition est en parfaite harmonie avec les doctrines phalanstériennes. La destinée de l'homme étant de faire valoir le globe, et sa fin d'y être heureux, il s'en suit que tout ce qui enrichit et polit les peuples, les socialise, les civilise; aussi l'Académie française a-t-elle ainsi défini la civilisation : *La civilisation* — dit-elle — est *tout ce qui sert à polir les peuples.*

Hiertegen wordt ingebracht, dat de Academie **wellevendheid** *(politesse)* met **beschaving** *(civilisation)* verwart, en bewezen dat de Grieken en de Romeinen wellevend, maar niet beschaafd waren; en indien *Le Dictionnaire de l'Académie* zegt : *Le commerce des Grecs et des Romains a civilisé les barbares*, dan zegt hij eene onnauwkeurigheid; want zij hebben aan de barbaren geene goede zeden gebracht (die zij overigens zelven niet hadden) :

Les barbares germains, tels que les décrit Tacite, étaient moins éloignés de la vraie civilisation que les Grecs et les Romains.... de vrais barbares, mais des barbares de la pire espèce, de ces barbares savants et polis qui font servir tous les arts et même ceux de l'esprit à outrager la nature et à tourmenter la société.... Dans la plus obscure et la plus simple province de la Belgique il y a plus de vraie civilisation qu'il n'y en eut jamais à Rome et à Athènes. »

Stoffelijke vooruitgang, welzijn, brengen niet noodzakelijk beschaving mede.... De mensch heeft eene dubbele natuur : hij heeft eene ziel en een lichaam.... Hij moet dus ook zijne geestelijke noodwendigheden bezorgen en wel op de eerste plaats, anders kan hij niet gelukkig zijn....

Daaruit volgt :

La civilisation est le développement harmonique de toutes les puissances de l'humanité....

Een volk moet zedelijk en godsdienstig zijn, dan kan het eens recht beschaafd wezen..., anders is de samenleving slechts eene uitbuiting van de zwakken door de sterken, van de armen door de rijken.

«.... Civiliser un peuple c'est lui ennoblir le cœur, polir l'esprit et fortifier le corps, comme dit Bossuet....

« Dans le catholicisme seul, dans l'Eglise seule se trouvent les vrais éléments d'une civilisation parfaite... L'Europe du moyen-âge le prouve.

A. « Mais je ne vous conteste pas cela; je vous ai dit encore plus haut que je n'exclue pas la religion; ce serait absurde. Eh! mais que ferait la poésie, que feraient les arts sans la religion?

C. « Vous ne l'excluez pas, fort bien: mais vous ne semblez admettre que la poésie et les bienfaits artistiques de la religion. Ne voyez-vous pas que philosophes, historiens, poètes, romanciers, spéculateurs, politiques en font aujourd'hui autant. Sachez donc qu'en religion il ne s'agit pas de prendre et de laisser, d'ajouter et de retrancher. Nos modernes économistes prétendent *régénérer*, améliorer le christianisme. Que dis-je? ils croient même dans

leur délirante imagination pouvoir enfanter eux-mêmes une religion.... Ils feraient beaucoup mieux de la prendre toute faite dans le *catholicisme.*

A. « Ecoutez, je vois bien....
(Un élève crie) : M^{r}., la vigilante attend.

A. « Messieurs, je vous salue. »

Op het programma van de ***Distribution solennelle des prix à la 1re section du Sém. Archiép. de Malines, le 19 août 1841,*** komt voor :

« Plaidoyer sur l'alliance de la Religion et des arts par MM. J. CAROLY, de Bruxelles (peinture), E. **VERBIST**, d'Anvers (architecture), A. TER BRUGGEN, d'Anvers (littérature), J. VAN BEERS, d'Anvers (mentionné sans attributions, mais combattant les tendances françaises de M. TER BRUGGEN), E. VAN VELSEN, de Malines (Musique).

« La discussion sera présidée par M. DE PAUW, de Wavre N.-D. » — *(Dezes spreekbeurten zijn met* **A** *geteekend).*

De Voorzitter leidt het pleidooi in met eene kleine toespraak tot het publiek en begint aldus :

« M.M., une chose unique dans les annales du Séminaire arrive aujourd'hui, et c'est parce qu'elle est unique que nous venons la célébrer dans ce jour solennel. Quatre élèves, M.M. **B.**, **C.**, **D.**, **E.**, laissant parmi nous les plus honorables souvenirs, vont se lancer dans la carrière des arts. Leur génie artistique témoigne trop de leur vocation, pour qu'ils ne la poursuivent point.... »

Dan spreekt hij over **B.** als schilder, over **C.** als bouwkundige, over **D.** als letterkundige en over **E.** als toonkundige. « Si les succès répondent

à la noblesse de leurs vues — zoo eindigt hij — ils seront un jour l'ornement de la Religion, l'honneur de leurs parents et la gloire de leur pays. »

Nu krijgt **B.** (J. CAROLY) het woord om het nauw verband aan te wijzen tusschen den Godsdienst en de Schilderkunst.

Na hem spreekt **C.** (E. VERBIST) in denzelfden geest over de Bouwkunst. Geen van beiden wordt in zijne rede onderbroken.

Daarna komt **D.** (A. TER BRUGGEN) aan de beurt. Hij begint met te verklaren, dat al wat hij doen, al wat hij zijn zal vervat is in deze woorden van een' zijner meesters :

« Pour la littérature il est temps de lui donner un caractère plus viril, en harmonie avec les besoins de notre époque. Dépouillons les lettres de ce qu'elles peuvent avoir de futile, ne les contemplons jamais qu'en harmonie avec leur origine et avec leurs destinées. Quoi, l'écrivain passera une vie frivole à s'occuper de chicanes grammaticales? Il vieillira ainsi dans les langes de son berceau? Il ne montrera pas, sur la fin de ses jours, un front sillonné par de mâles et utiles travaux? Non, non, l'homme de lettres ne doit pas abuser des dons de son Créateur; sa mission est toute sociale; qu'il sache d'ailleurs qu'il ne sera jamais grand, s'il ne nourrit en même temps le flambeau de la foi et le flambeau du génie. »

Het eerste wat hij ter herte nemen zal, het zal zijn de studie der meesters : de oude Grieken en Romeinen, de Vaders der Kerk, de sagen en legenden der middeleeuwen, en Dante, en Cavalcanti, en de Fransche schrijvers der eeuw van

Lodewijk XIV, evenals zijne tijdgenooten Chateaubriand, Lamartine, Victor Hugo. Wat deze schrijvers in het roemrijkste tijdperk huns levens gedaan hebben en nog moesten doen, dat zal hij zelf ter herte nemen : voor altijd zal hij zijne pen toewijden aan de maatschappij, gelijk het Evangelie die hervormd heeft.

Hier wordt hij door VAN BEERS onderbroken, die guitachtig zegt :

« M. D., vous serez donc homme de lettres? Mais je ne vois pas que les hommes de lettres puissent rendre tant de services à la société. Ne serait-ce pas un peu l'affaire du coche et de la mouche? »

Maar de Voorzitter jokt niet en zegt :

« Vous êtes encore trop jeune. Ce sont les hommes de lettres qui ont toujours fait le bien et le mal de la société. Le dernier siècle avec toutes ses horreurs, qui est-ce qui l'a amené? N'est-ce pas la plume de Voltaire et de son école? Et aujourd'hui même qu'on remarque un certain retour vers des idées plus saines, quel est encore notre plus mortel ennemi? Ne sont-ce pas les écrivains impies ou immoraux? »

Deze ondersteuning komt D. zeer te stade. Hij gaat voort met te toonen hoe noodig het is de slechte dagbladen, romans, tooneelstukken te bestrijden, in welker plaats hij andere nuttiger lettervoortbrengselen zou willen leveren.

Hier vindt VAN BEERS weer gelegenheid om te lachen :

« Ainsi — zegt hij — vous serez journaliste? poète? romancier? auteur dramatique? M. D., c'est une malencontreuse vocation. Je ne vous en félicite pas trop... Journaliste, poète, romancier, auteur dramatique! je crois, mon cher D., que dans ces parages-là on respire un air agréable *peut-être,* mais bien stérile. Je plains les parents de M. D., journaliste, poète, romancier, auteur dramatique. »

D. heeft moeite om zich uit den slag te trekken. Voor het dagbladschrijven weet hij zich nog al goed te verdedigen; voor de dichtkunst echter moet de Voorzitter hem ter hulp komen, en romans zal hij zich wel wachten van ooit te schrijven; hij zal er zich slechts mede bezighouden om ze te bestrijden. Wat de dramatische letterkunde betreft, hij keurt over 't algemeen het tooneel af; maar hij doet echter de groote verdiensten uitschijnen der geestelijke drama's van de middeleeuwen, een bewijs dat het Catholicismus het genie ter hulp komt, als o. a. ook blijkt uit *Polyeucte, Esther, Athalie.* Indien hij dus ooit drama's schreef, het zou zijn om aan onze hedendaagsche kunstenaars te toonen, dat zij groot ongelijk hebben hun genie te gebruiken om goddeloosheid en zedeloosheid te verheerlijken.

Daarachter staat : « *Ici M. Van Beers* ». Hetgeen volgt, door de hand van VAN BEERS geschreven, neem ik dan ook letterlijk over.

Van Beers. « M. Ter Bruggen je ne puis m'empêcher de louer les sentiments qui vous animent. Certes c'est une fort belle carrière que cette carrière de littérateur.

Vouloir se poser en face d'une littérature qui ne cherche qu'à corrompre le cœur de l'homme en le détournant du véritable beau, du beau religieux, il y a là un courage, une grandeur d'âme qui m'étonne; mais parmi tous ces auteurs que vous citez et dont vous voulez imiter les uns et flétrir les autres, je trouve que la plupart sont français; est-ce que, par hasard, lorsque vos études seront terminées, vous iriez vous établir en France? »

Ter Bruggen. « Quelle singulière question! Ne peut-on pas rester en Belgique tout en se servant de la langue universelle, de la langue française? »

Van Beers. « M. T. B., vous conviendrez avec moi que la majeure partie des Belges est flamande, n'est-ce pas? »

Ter Bruggen. « Sans doute, c'est une vérité démontrée. »

Van Beers. « Vous conviendrez encore que toute littérature doit être l'expression de la société, du peuple chez qui elle existe? »

Ter Bruggen. « Encore. »

Van Beers. « Eh bien, vous littérateur, comment deviendrez-vous l'organe d'un peuple, quand vous voulez rendre ses pensées dans une langue qui n'est pas la sienne. Comment serez-vous littérateur belge quand vous ne parlez pas la langue des Belges? »

Ter Bruggen. « Oh! vous avez beau dire que la littérature belge doit être flamande. Certes il serait désirable que la Belgique eût une littérature à elle, mais comment la formerez-vous! Sera-ce avec ce langage barbare que parlent nos paysans et nos cuisiniers? Comment, par exemple, cette langue flamande, si pesante, si flegmatique, s'élancera-t-elle au sublime dramatique que nous trouvons dans la langue française? »

Van Beers. « Je vois bien, M., que vous ne connaissez de notre langue que ce qu'en connaissent nos paysans et nos cuisiniers, que vous ne l'avez jamais étudiée dans ses auteurs bien tout aussi sublimes que les français que vous vantez tant. Mais sans discuter davantage, puisque

vous croyez que notre langue ne saurait revêtir convenablement une pensée dramatique, voulez-vous que je vous déclame un passage quelconque d'un de nos auteurs, vous pourriez juger par vous-même... »

Ter Bruggen. « Oh! ce serait fort bien, mais si je ne me trompe, vous vous mêlez aussi quelque peu de faire des vers, ne pourriez-vous pas nous improviser quelque chose? »

Van Beers. « Oh! mais — improviser, mon cher... »

Ter Bruggen. « Cependant ce serait une bien belle preuve... »

Van Beers. « Eh bien, soit — donnez-moi un sujet dramatique quelconque... Si je ne réussis pas, la faute retombera sur moi et non pas sur ma langue. »

Ter Bruggen (réfléchissant). « Un sujet... mais choisissez-en un. »

Van Beers. « Non, j'aime mieux que vous le donniez. »

Ter Bruggen. « Eh bien... voyons... par exemple. *Le désespoir de Caïn.* C'est assez dramatique, je pense? »

Van Beers. « C'est bien... » *(Il se promène)* (1).

KAINS WANHOOP.

« Wie — wie zal mij ruste geven?

Kom, o dood, ontruk mij 't leven!
Stort mijn ziel in d'eeuw'gen gloed,
In het diepst der helsche vuren!...
— Misschien dat zich daar verzoet
Al wat ik hier moet verduren...
Kom, o dood! ach kom!... maar neen,
Neen, zij vlugt voor mijne schreên...
Ach! ach! wou zij mij verdelgen!
Van mij zelve mij ontslaen!!
Maer zij ziet dáér — op mijn voorhoofd
't Bloedig « broedermoorder » staen!!!

---

(1) Hetgeen volgt was, natuurlijk, geene improvisatie, maar toch eigen werk.

En zij vlugt mij... ja het sterven
Is mij zelfs ontzegd 'k moet zwerven
Rondgezweept door Godes wraek!
En wat landen ik genaek,
Waer ik heenvlugt – 'k zie gedurig
Boven mij een schrikbre hand,
Die met lettren rood en vurig
Gods vloek op mijn voorhoofd brandt.

Ach wie zal mij ruste geven?
Wie ontrukt mij aen dit leven?
Wie ontslaet mij van mijn pijn?...
. . . .
Niemand — zij moet eeuwig zijn!!! »

« Eh bien, Mr Ter Bruggen, croyez-vous à présent que notre langue se prête à la poésie? »

Ter Bruggen. « Vraiment, cela m'étonne. Je vois là une coupe de vers, une hardiesse d'expression, même une harmonie rude et sauvage dont j'avais cru l'allemand seul capable. L'âpreté même de la langue devient ici un élément de beauté; mais cependant, cette douceur, cette tendresse, cette fluidité que possède la langue française, cela du moins la vôtre ne peut nous l'offrir. »

Van Beers. « Elle ne peut vous l'offrir? Et cependant elle la possède cette tendresse, cette douceur que vous croyez contraire à sa nature. Oui, quand le sujet le demande, elle devient caressante et limpide, bien plus que votre langue française. »

Ter Bruggen. « Impossible, mon cher. »

Van Beers. « Impossible? »

Ter Bruggen. « Oui impossible, et ici je vous défie de m'improviser une pièce aussi douce et aussi tendre que la précédente était forte et terrible. »

Van Beers. « Eh bien! j'accepte votre défi, puisque je vois bien qu'il n'y a pas d'autre moyen de vous convaincre. Donnez-moi un sujet. »

Ter Bruggen (*après un moment de réflexion.*) « Vous le voulez bien tendre, n'est-ce pas? »

Van Beers. « Comme vous voulez. »

Ter Bruggen. « Eh bien — si vous preniez *Une mère au berceau de son enfant?* »

Van Beers. « C'est cela. »

EENE MOEDER BY DE WIEG VAN HAER KIND.

Het slaept — o God! met wat al wellust
Hebt gy een moeders hart bedeeld! —
— Hoe zacht is 't sluim'ren van mijn wichtje,
Hoe blozend is zyn aengezigtje,
Gewis der eng'len evenbeeld!

Ach ziet! — een lach zweeft om zyn lipjes!
Ach hoe bekoorlyk is het thans!
Voorzeker ziet het in zyn droomen
Gods eng'len tot zich nederkomen
En dartelt het in hunnen krans.

Ja, by een nog zoo blanke zieltje
Daer dalen de engelen by neêr,
Dat laten ze in hun glansen spiegelen,
Dat laten ze op hun vleugels wiegelen
In zachte droomen heen en weer.

Ach! God, — hoe jaegt, hoe zwelt mijn harte,
Wyl ik mijn kindje slapen zie —
— Ach! dorst ik op zijn roozenwangen
Slechts eenmael myne lippen prangen!
— Maer neen — de slaep mogt hem ontvliên.

Rust voort dan — rust, myn teder wichtje,
Voltrek uw sluimer ongestoord,
En als ge uw armpjes uit zult strekken,
Zal ik u uit het wiegje trekken.
Slaep voort myn kind, slaep zachtjes voort.

Verbist Th. « Eh bien, Mr Ter Bruggen, que répondez-vous? Soutiendrez-vous encore que la langue flamande n'est pas poétique? Direz-vous encore qu'elle n'a pas sa douceur? »

Ter Bruggen. « Mr Van Beers, vous m'avez convaincu. Oui votre langue a aussi sa poésie; et si j'avais pu l'apprécier plus tôt, certes je ne l'aurais pas dédaignée. »

Van Beers. « Ja, mijne heeren, het is zóó : onze tael, welke by zoo vele voor eene armzalige landspraek uitgescholden wordt, die tael kan ook zich in de hoogte verheffen; zy ook zy bezit hare poëzy. En — om dit te bewyzen, hadt gy myne ongespierde rymlary niet noodig. Neen zoo vele onsterfelyke namen, welke aen de gloriekroon van ons vaderland schitteren, hebben dit van over lang bewezen.

« Doch er valt hier niet alleen over de schoonheid, over den rykdom onzer taal te twisten. Neen. MM. HH., gewichtigere redenen doen zich hier op, om die gouden tael onzer vaderen wederom in haren luister te herstellen. Inderdaed, gy Belgen, gy die zoo kloekmoedig gestreden hebt om een volksbestaen, eene nationaliteit te bekomen, hoe zult gy die bewaren, indien gy die niet op den hechtsten grondsteen van het bestaen der volken, op eene eigene tael weet te vestigen? En indien ik u zeg dat de tael de steunpilaer van eene nationaliteit is, neemt dit voor geene ydele woorden, MM. HH.

Buffon zelve heeft het gezegd : « De tael is gansch het volk ». Ja, dit is zoo, en indien een volk de tael der vreemden aenneemt, zal het ook welhaest de handelwyze, de zeden der vreemden naäpen; het zal zich verbasteren, de liefde des vaderlands zal zich allengs verdooven, tot dat dit volk eindelyk samensmelt met die vreemden, naar welker tael het zyne tael, naer wier zeden het zyne zeden had willen regelen.

« Wy, God dank, wy zyn zoo laeg nog niet gezonken, neen, in vele borsten stroomt nog een ware (*sic*), een onverbasterd belgenbloed; doch men mag zich zelve immers niet verblinden? Sommige zijn er ook, aen wier harten de kanker der verbastering begint te knagen. Men begeve zich slechts op onze openbare

wegen : hoe vele treft men er daer niet aen, die zich zouden schamen van zich uittedrukken in de tael hunner vaderen; ja, er zyn er zelfs die liever gebrekkig fransch dan goed vlaemsch spreken.

« En nogthans, MM. HH., die invloed der fransche letterkunde kan zeer rampzalig voor ons vaderland worden. Niet alleen wordt er onze nationaliteit door gekrenkt, maar, helaes! een edeler, een verhevener deel van ons bestaen, onze zeden, onze godsdienst! En hier, MM. HH., zult gij geene bewyzen van noode hebben, slaet slechts eenen oogslag op alle die schandige werken welke dit lichtverspreidend Frankryk dagelyks als een vergiftig zwadder uitbraekt om onze nog smettelooze harten te verpesten; slaet slechts eenen oogslag op die eerlooze vertooningen, in welke op onze schouwburgen de grootste schelmstukken, de ongehoordste wreedheden als verdiensten, als deugden gekroond worden, en dan, MM., legt dan de hand op uw geweten, en antwoord my of de fransche letterkunde wel de onze mag zyn. Neen, dit mag zy niet; neen, Belgeland wil altyd zich zelve blyven, en bygevolg wil het altyd aen zyn zelfbestand, aan zyn godsdienst, aen zyne eigene taal blyven kleven. — Ja, schoone tael van myn vaderland, gy zult altyd de myne wezen, en indien er ooyt een gedachte uit myne pen wil vloeyen, indien ik ooyt iets in myn hart ontwaer, dat in smeltende toonen wil ontwellen, iets dat my aenlokt om dichter te wezen, dan zal ik vlaemsche dichter zyn. — Ik heb gezegd. »

Men ziet het, VAN BEERS stelde zich niet tevreden met op eene schitterende wijze de voortreffelijkheid zijner moedertaal te doen erkennen door zijne medeleerlingen, hij maakt ook van de gelegenheid gebruik om het talrijk publiek, dat de prijsuitdeeling bijwoonde voor de goede zaak in te nemen.

Uit die aanhoudende pogingen van VAN BEERS om het Vlaamsch in 't Seminarie te verheffen blijkt nog, dat het overdreven is de Vlaamsche studentenbeweging eerst met 1880 te laten beginnen; veertig jaren vroeger leefde zij reeds en deed haren weldadigen invloed gevoelen te Mechelen, gelijk door P. V. Bets, eenen studiemakker van J. VAN BEERS eveneens getuigd wordt (1). Daaruit blijkt nog, dat wij, ouden, alreeds eenen patroon der Vlaamsche studentenbeweging kenden en vereerden, toen A. Rodenbach (wiens verdiensten daarom niet zullen verminderen) nog niet geboren was. Die patroon is de wakkere, opgeruimde, vlijtige, godsdienstige JAN VAN BEERS.

En men zegge niet : Wat VAN BEERS in deze prijsuitdeeling opdreunde was door zijne meesters gereedgemaakt. Dat zijne meesters het gezien hadden, zulks is niet te betwijfelen ; maar het staat evenzeer vast, dat hij zijne eigen gedachten op zijne eigenaardige wijze wedergaf. Hoe zou het anders komen dat in denzelfden bundel (2), waar deze bespreking in bewaard is, het Vlaamsch

---

(1) Zie *Leven en Werken der Zuidnederlandsche schrijvers*, uitgave der Koninklijke Vlaamsche Academie, blz. 79.

(2) *Petit Séminaire de Malines. Plaidoyers des distributions des prix 1841-1853.* (Daar staan zelfs de titels in der besproken onderwerpen en de namen der leerlingen welke er deel aan namen, in 1854 -55 -56 -57 -58 -59.

na VAN BEERS in geene andere gelegenheid zelfs meer ter sprake komt?

. . . .

Doch hiermede was deze heuglijke zitting nog niet afgeloopen. Na VAN BEERS nam de Voorzitter het woord en zeide:

« Messieurs, la discussion que vous venez d'entendre, n'est vraiment pas dépourvue d'intérêt. C'est un champ où nous pourrions nous étendre largement, mais il faut nous borner, les circonstances l'exigent. Pour vous, M. VAN BEERS je ne puis qu'applaudir au noble zèle qui vous anime. Certes, sous tous les rapports la langue flamande est digne de nos soins, et comme vous nous l'avez fait observer, le bonheur temporel et moral de notre patrie demande que nous la cultivions, que nous la conservions comme des enfants bien nés conservent l'héritage de leur père; mais, M. VAN BEERS, ne blamez pas M. TER BRUGGEN de ce qu'il se lance dans la littérature française. Il est vrai, la majeure partie de notre population parle flamand et doit par conséquent avoir une littérature flamande, mais il n'en est pas moins vrai que l'autre partie, qui se sert de la langue française, doit aussi avoir sa littérature. Ainsi, MM., poursuivez chacun votre dessein: vous, M. TER BRUGGEN, soyez littérateur français, et vous, soyez littérateur flamand; soyez l'un et l'autre savants et religieux et tous les deux vous serez utiles à la patrie ».

— Zoo dacht, zoo sprak de overheid in 1841 in het Klein-Seminarie van Mechelen! Hoe gelukkig zouden wij zijn, indien wij haar aldus hoorden spreken in 1905!

Nu komt E. van Velsen, die, gelijk wij gezien hebben, over de Toonkunst spreken moet, aan het woord en zegt: . . . .

« Mais, MM., permettez que je fasse encore une remarque. Je ne suis pas ennemi de la langue flamande moi, bien au contraire; cependant comme je suis musicien, je ne sais pas trop comment je vais concilier cette langue avec mon art. J'ai déjà, il est vrai, entendu des chansons flamandes, mais vous comprenez bien que ce n'est pas là de la véritable musique; croyez-vous, M. VAN BEERS, que notre langue soit bien musicale? »

Van Beers. « Ah! M., je crois qu'elle doit l'être plus que la langue française, et la preuve n'en serait pas difficile. »

Van Velsen. « Mais la preuve! — Tantôt, pour prouver, vous nous avez improvisé; ne pourriez-vous pas à présent nous chanter quelque chose? »

Van Beers. « Oh! je ne suis pas grand musicien. — Cependant si vous voulez — il y a quelques jours, j'ai composé des paroles analogues (*sic*) à la solennité de ce jour. Si ces messieurs voulaient bien m'accompagner, je pourrais accéder à vos désirs ».

Dat gansch pleidooi ten voordeele onzer moedertaal is door VAN BEERS eigenhandig geschreven. Hier volgt nu wat hij gezongen heeft, gelijk het gedrukt staat op het programma van de *Distribution solennelle des prix à la première section du Séminaire archiépiscopal de Malines, le 19 août 1841,* ingebonden in denzelfden bundel:

DE LAETSTE DAG

Door J. VAN BEERS, *leerling in de Wysbegeerte.*
Muzyk van Mr. P.-F. DE VOGHT, *Professor.*

—

ARIA (1).

Ja, de tent is opgeslagen;
Ja, 't is zoo, hy schynt, de dag,
Dien ons oog by kalmte en vlagen,
Gansch den jaerkring tegen zag.

Ja, 't heeft uit dit jaer van zwoegen;
't Ging zich by 't voorheen vervoegen,
En, na 't pynelyke ploegen,
Is 't de gouden oogst die wagt.

Ja, aenschouwt hem daer, scholieren,
Uwen oogst; ziet de eerlauwrieren,
Die uw' schedel zullen sieren;
Ziet hoe 't groen u tegenlacht!

Voelt ge uw hert niet feller jagen,
Als gy daer die kroonen ziet?
Als gy blikt op vroeger dagen,
Zwelt het dan van vreugde niet?

Ach! voorheen hoe slepen (2) de uren
Zich in hoop en vreezen heen!
Wat al angsten te verduren,
Eer die dag van zege scheen!

Maer nu, laet uw' zangen stroomen,
Laet ze schateren door de lucht;
Want de dag is aengekomen,
Waer gij steeds had om gezucht.

---

(1) Geene andere indeeling van het zangstuk staat aangewezen.
(2) Lees *sleepten.*

Lang gewenschte dag van heden,
Hoe doet ge ons den boezem slaen!
Met wat zoete zaligheden
Komt ge 't hert ons overlaên!

Ach! wat heil, als 't huis eens vaders
Zich weêr aen uw' oogen biedt!
Ach! hoe jaegt het bloed in de aders,
Als gy weer uwe ouders ziet!

Als een moeder opgetogen
U weêr aen haer harte drukt,
Als de wellust uit hare oogen
Eenen vloed van tranen rukt.

Als de hand van eenen vader
De uwe met ontroering prangt,
Als al wat gy mint, te gader
Aan uw' hals gestrengeld hangt!

En dat heil, myn schoolgezellen,
Dit genot zal 't uwe zyn;
Dit zal in een' stond herstellen
Gansch een jaer van arbeidspyn.

Laet het zegelied dan schallen
Styge 't op zoo luyd het mag!
Want de schoonste dag van allen,
Ja, dat is de laetste dag.

Er staat niet geschreven, of de heer van Velsen, die later het verband tusschen de toonkunst en den godsdienst behandelde, over dezen zang in zijne moedertaal tevreden is geweest. Ook de Voorzitter, die met de gedachten der jonge kunstenaars instemt en hun, met zijn hertelijk vaarwel, toewenscht dat zij in hunne gevoelens mogen volherden en eenmaal « het sieraad

van den godsdienst, de eer van hunne ouders en de roem van Belgie mogen uitmaken, » — de Voorzitter spreekt over VAN BEERS niet meer, waarschijnlijk omdat hij wist dat deze nog zou wederkeeren.

Inderdaad, in 1842, den 30n Januari, zien wij hem met denzelfden ter Bruggen en met De Blezer « *Le Progrès* » behandelen, en, den 1n Juni 1842, met dezelfde medeleerlingen en den heer Desmet, « *La Civilisation* ».

Op de prijsuitdeeling van dat jaar, de laatste die hij bijwoonde, neemt hij met acht medeleerlingen deel aan eene *Discussion historique sur l'indépendance de la Belgique*. Behalve een Voorzitter, die de bespreking leidt, zijn zij met vier Belgen, eenen Duitsch, eenen Hollander en eenen Franschman en, zonderling genoeg! die Franschman, « ce Parisien », is juist JAN VAN BEERS. Bij hoog en laag houdt hij staande, dat België, hetwelk alles aan Frankrijk verschuldigd is, zonder Frankrijk niets kan worden. Hij neemt zijne rol van gezworen tegenspreker ernstig ter herte en toont zich op de hoogte van al de argumenten, welke de hevigste franskiljons nu nog ten voordeele van Frankrijk gelden doen. Zelfs de uit Parijs voortkomende Mode neemt hij te baat om de aanwezige dames tot zijn gedacht over te halen — en waarschijnlijk ook om ze in 't ootje te houden :

« C'est dans la capitale de la France — zegt hij — que la mode a fixé son empire; et ici j'en appelle à

toute l'honorable assemblée, aux dames surtout; n'est-ce pas de là, Mesdames, qu'on vous dicte les lois? N'est-il pas vrai que vous aimez mieux être françaises que Belges? Vos divertissements et tous les passe-temps de vos boudoirs ne se font-ils pas à la française? Et vos entretiens? Ne préférez-vous pas notre belle langue, notre attrayante langue? Ne cherchez-vous pas sans cesse à y faire percer tout le sel de nos spirituelles parisiennes?....

En als zijne tegensprekers, vooral de Duitsch, hem met doorslaande argumenten in 't nauw brengen, verliest hij zijn geduld en wordt zoo scherp, dat de Voorzitter moet tusschenkomen en het debat geëindigd verklaren.

Dat men VAN BEERS die moeilijkste rol had opgedragen bewijst, dat men er hem bekwaam toe kende om ze goed te spelen. En hij speelde ze goed, ofschoon zij geheel en al met zijne overtuiging streed, als bleek uit den tegenzin waarmede hij te Lier eenen cursus van Fransche taal gaf, die hem in 1854 was opgedragen of opgedrongen geworden.

Overigens de vlaamschgezindheid van VAN BEERS is in het Seminarie van Mechelen legendarisch, en meer dan een zijner oud-medeleerlingen heb ik daar met lof hooren over spreken. Het stuk, waar hij het meest bijval mede genoten heeft, en dat zijne zeer zeldzaam geworden studiemakkers na veertig, ja vijftig jaren nog met geestdrift vermeldden, was zijne *Kermis in de Hel*, voorgedragen op de feestzitting van 29[n] Meert 1840.

Daardoor, en ook wel door den titel van het stuk, was mijne nieuwsgierigheid opgewekt. Op zekeren dag waagde ik het den Meester er naar te vragen; maar ik werd te leur-gesteld; hij had, zegde hij, dat stuk niet bewaard, omdat het een voortbrengsel zijner jeugd, en zeer onvolmaakt was.

« Een voortbrengsel zijner jeugd! » Maar 't was juist daarom, dat ik er zooveel prijs aan hechtte! — « Onvolmaakt! » Dan nog kon het mij nuttig zijn : ik kon er namelijk uit leeren, hoe een man van talent zijne gebreken aflegt. Daarom liet ik niet af van naar het stuk te vernemen, en eindelijk mocht ik uit de handen van mijnen Vriend, wijlen den Eerw. Heer P.-V. Bets, toen pastoor te Neerlinter, oud-medeleerling van VAN BEERS, de *Kermis in de Hel,* ontvangen, te Mechelen in 1840 niet al te nauwkeurig afgeschreven, maar zorgvuldig bewaard door een anderen zijner medeleerlingen, toen pastoor te Zittart-Lummen bij Hoegaarden.

Dat is vijf en dertig jaren geleden! Meer dan eens had ik het stuk in kleinen kring voorgelezen, en eerbiedig bewaarde ik het afschrift, toen ik, den 8n Juni 1903, van den E. H. Verhoeven, leeraar in 't Klein Seminarie van Mechelen, ter inzage mocht ontvangen het cahier, waarvan op blz. 842 gesproken wordt. Daar vond ik de *Kermis in de Hel,* door VAN BEERS zelf geschreven.

Bovenaan links staat zijn handteeken, dat hij zijn leven lang heeft behouden; rechts staat :

« † Lu dans la séance académique du 29 mars. »

En in potlood : « **1840** »

Het is een uitgebreid gedicht verdeeld in vijf en twintig tienregelige strofen. Men erkent daarin dadelijk :

1° Den jongen dichter, die al te ruim gebruik maakt van afkappingen en andere zoogezegde dichterlijke vrijheden; die den Antwerpschen tongval nog niet heel en gansch had afgelegd (hij schreef *d'hel, d'heemlen, ontwapend' hand, z'huilen*); die de taal weleens geweld aandeed om ze op stap te doen gaan, als in *'s vorsts bevel, 't hoogmoedsvlag, 't slangenhuid;*

Men erkent er 2° dadelijk VAN BEERS in met zijne rijke verbeelding, zijne klare opvatting, zijne geleidelijke ontwikkeling, zijne schilderachtige beschrijvingen, zijne eigenaardige wendingen, zijne vloeiende taal, en hier en daar een stopwoord.

De titel *Kermis in de Hel* is fantastisch, en de jeugd van het Klein-Seminarie moest verrast zijn, toen zij op het programma der feest, die den 29^{n} Meert 1840 zou gegeven worden, de aankondiging zag : *Kermis in de Hel!*, voordracht door M. J. VAN BEERS (1).

(1) Neen! er stond op 't Programma : « ... *Pièce en vers flamands, par* M. J. VAN BEERS ».

Mij dunkt ik zie den jongen dichter met zijn vriendelijk wezen, zijne golvende lokken, nog zonder knevel en kinnebaardje, voor de vergadering van de hooge Geestelijkheid en van zijne medeleerlingen verschijnen. Lichtjes trilt zijne mannelijke stem, die vaster wordt, naarmate hij de vergadering met zich voert. Hij beschrijft eerst vorst Lucifer op zijnen troon : (1)

1.

Op een' hoop van gloênde rotsen,
Midden in een solfermeer,
Welkers golven eeuwig klotsen,
Staet de throon van Lucifeer.
Door een' mist van bloedge wolken,
Welke stygen uit de kolken,
Als een brandende komeet,
Die de neev'len half verdonkeren,
Ziet men *hem* van verre flonkeren,
Hem dien d'Hel haer Koning heet.

2.

Statig zit hy, trotsch en edel,
Midden op zyn zwarten throon;
Schrikbaer schittert op zyn schedel
Zyne gloênde koningskroon;
Nogtans voelt hy 't eeuwig knagen
Van de forsche blixemslagen,
Die God op hem heeft ontbrand.
Spyt en pyn vlamt in zyn oogen
En zyn kop, omneêrgebogen,
Rust op zyne ontwapend' hand.

---

(1) Tekst volgens het *Cahier* van het klein Seminarie.

Nu bereidt zich die akelige Majesteit om zijne onderdanen op te roepen.

3.

Eensklaps slaet hy fier, vermetel,
'tAchterst van zyn' yz'ren staf
Tegen zynen yz'ren zetel,
Die een' klank geeft als een graf;
En die klank gelyk de donder
Rolt en bromt en zinkt tot onder
In het diepst van 't helsche meer :
't Naer geruisch der eeuwge klagten
Valt en zwygt, en d'helsche machten
Luistren naer hun' Opperheer.

4.

En hy — zwaeiend met zyn handen
't Zwart besmookte hoogmoedsvlag,
Welk Gods blixems half verbrandden;
Spreekt met eenen droeven lach :
« Trotsche Geesten, Serafynen,
Die God in de grootste pynen
Heeft gesmeten wreed en fel,
Prinsen van de hooge hoven (1),
Stygt uit de afgrond, stygt naer boven :
Het is Kermis in de Hel (2) ».

Dat is *couleur locale*, daar is klanknabootsing, en wat men er, evenals in het gansche stuk,

---

(1) Het afschrift geeft : *van den hoogen hoven*. — Was *'t hoogoven* gemeend? In Brabant zegt men *hoven* voor *oven*.

(2) Als de zon schijnt terwijl het regent, zegt men : 't Is in de hel *kermes*, met eene woordspeling op *kermens* van *kermen*. Dat volksgezegde is waarschijnlijk de eerste aanleiding tot dit gedacht. (*Nota's van den versamelaar.*)

bijzonder vindt is de trouwe overeenkomst der bijzonderheden met de aangenomen Leering.

Het bevel van Satan wordt « in de onmeetbre ronden » door duizenden van duivels herhaald.

5.

De afgrond beefde; de eeuwge vuren
Blaekten met een' wreeden glans;
En de negen stalen muren,
Die d'Hel sluiten in hun' krans,
Dreunden. Duizend duivelsmonden
Huilden in de onmeetbre ronden :
« Stygt uit de afgrond rap en snel,
Duivels, eertyds zuivre geesten;
Trots Gods weerwraek gaen wy feesten,
Kermis vieren in de Hel. »

In zes achtereenvolgende strofen wordt de akelige stoet der opkomende duivelen geschilderd met kleuren, die aan Dante denken doen.

6.

Als de graeuwe vledermuizen,
Die, wanneer het zonlicht vlugt
Uit een rots ter lucht in bruischen
Met een dof en droef gerucht;
Of — als duizende van vonken,
Die by 't kraken en het ronken
Van een' onuitdoofb'ren brand
Talloos stygen tot de hemelen,
Zoo zag men de duivels wemelen,
Opwaerts klimmen hand aen hand.

7.

Daer kwam de Afgunst opgerezen
Met haer hart vol gal en zuer,
Met haer saemgerimpeld wezen,
Met haer oog vol somber vuer.

Daer kwam Vrekheid neergebogen
Met haer graeuw mistrouwend oogen,
  Met haer lyf op 't goud verteerd;
Woede - met stuiptrekkend handen,
Met haer vloeken, knarzetanden;
  Trotschheid — met haer paeuwensteert.

8.

Bleeke Nyd — wie 't giftig zwadder
  Van de blaeuwe lippen druipt,
Aen wiens borst een moddrige adder
  Zuigt en heen en weder kruipt;
Zwarte Wraekzucht - die in 't donker
Glimlacht op het wreed geflonker
  Van een' moordpriem die zy zwaeit;
Wellust — die met zoete blikken
En met zachte rozenstrikken
  't Menschdom in zyn ong'luk leidt (1).

9.

Tweedracht — met haer slangenhairen
  Met haer vuile zwaveltoorts;
Honger — die men dwaes ziet staren,
  Afgeknaegd door heete koorts;
Luiheid — met haer looden voeten;
Wanhoop — die men om ziet vroeten
  Gansch met schuim en bloed besmeurd,
Welkers oogen eeuwig branden,
En die met haer eigen handen
  't Hart uit haren boezem scheurt.

10.

Al de pynen, al de driften
  Die gedurig over de aerd'
Spuwen hunne vuile giften,
  Waren daer byeenvergaerd;

(1) Dat klinkt te Antwerpen *laaidt*. (*Nota van den verzamelaar.*)

Al de schimmen al de spooken,
Die by 't glimmen en het smooken
  Van een tooverheksenlicht,
Op het maenlicht nederfladderen,
En rond 't aenschyn ommezwadderen
  Van die hen heeft afgerigt.

11.

Lyven van een reuzengrootte,
  Koppen van een' aep of uil,
Ravenklauwen, geitenpooten,
  Valkenbekken hondenmuil;
Slangen, opgepropt met zwadder,
Vledermuizen, pad en adder,
  Kattenoogen groen en graeuw :
Dit zag m' als de zwarte mieren
Door elkander weem'len, zwieren
  Met een schaterend gejouw.

Daar is kunstsmaak, daar is rijkdom en afwisseling, kleur en gloed.

En als nu al de duivelen vergaderd zijn :

12.

Eensklaps, 's Konings woorden klonken :
  « Mannen, schaert u in den krans!
Dat de trom en horens ronken!
  Spoedig, schaert u voor den dans! »

Dit is zeker eene eigenaardige luim van Satan, die op voorhand scheen te weten, dat er geene Vlaamsche kermis kan uitgedacht worden (tenzij de *kermesse flamande* onzer franskiljons) zonder eenen rondedans. Ook vernemen de duivelen met vreugde dat gebod.

En by 't donderende brommen
Van de horens en de trommen
Dansten zy op 's Vorsts bevel,
Wyl in 't zwirlen van den ronden
Duizende van duivelsmonden
Huilden 't *Kermislied der Hel*,

met het wild boersch refrein, dat na elke der acht volgende strofen herhaald wordt, en dat reeds doet denken aan het refrein in *De Zieke Jongeling* :

En daar ginds bij de linden klonk vedel en trom,
Daar zwaaide en daar draaide de vroolijke drom,
Daar woelde en krioelde het alles dooreen...

anders gemeten, woester en ruwer, maar overeenkomstig met de omstandigheid.

13.

« Laet ons woelen
Krioelen
En zingen,
En springen
Op 't spel
Even snel!
Laet ons draeien
En zwaeien
En zwieren,
En vieren
De Kermis, de Kermis, de Kermis der Hel!

De twee volgende strofen zijn een lofzang der duivelen ter eere van Satan, en eene korte, maar kernachtige beschrijving van den strijd der afvallige engelen tegen het leger Gods :

14.

« Leve, leve, drymaal leve
Hy die ons heeft aengedreve(n)
Om met God ten stryd te gaen!
Leve, leve Vorst Sataen!
Op de duizend englenbenden,
Die God tot ons kwam te zenden,
Sloeg hij met zijn reuzenstael,
Dat de starren suizebolden
En verschrikt door d'heemlen rolden,
Missend hunnen voor'gen prael.
— Laet ons woelen...

15.

« 's Vaders Zoon kwam op zyn' wagen
Vliegend in de blixemvlagen
Met het zweerd der wraek in d'hand,
Welkers aenblik doodt en brandt.
Trotsch nog grimden we op zyn woede,
Maer hy sloeg met zyne roede...
En wy met een doodsgehuil,
Wyl dat duizend blixems blaekten
En ons lyf en lenden kraekten,
Vielen d'hel in de open muil.
— Laet ons woelen...

Satan was overwonnen en met de zijnen ter helle gedoemd, maar hij gaf den strijd niet op:

16.

« Maer uit deze duistre koten,
Negenmael met stael omsloten,
Brak de Koning Satan uit,
En — in 't glinstrig slangenhuid
Bergend zyne booze stukken,
Praemd' hy Eva tot het plukken
Van de vrucht. die God verbood;

En misleid door 't vleiend lokken,
Heeft zy met haer' man geplokken,
Maer zy plukten rouw en dood!
— Laet ons woelen...

De helbewoners volgden zijn voorbeeld en weldra heerschte de zonde op de aarde, zoodat God besloot het menschdom te verdrinken. Zij zingen voort :

17.

« Wy — op 't spoor van onzen Koning
Vlogen tot der menschen wooning,
Spuwende ten allen kant
't Gift, dat onze harten brandt;
En — op 't ruime wereldronde
Heerschte 't kind der Hel, de Zonde,
Met zulk een' vermeetlen pronk,
Dat de schepping God berouwde,
Dat Hy zyne wraek ontvouwde
En in 't water haer verdronk.
— Laet ons woelen...

Na den Zondvloed heerschte eenigen tijd de dienst van God; maar de Hel liet niet af, en weldra vervielen de menschen tot afgoderij :

18.

« God deed weêr de waet'ren dalen
En zijn' eerdienst zegepralen
Onder 't menschelijk geslacht,
Dat opnieuw werd voortgebracht;
Doch welhaest zag men dien luister
Vlugten voor het aeklig duister,
Dat de Hel om 't aerdryk schoof;
Ja, de mensch kwam wierook branden
Vóor 't gewrocht van zyne handen,
Vóor een' godheid stom en doof.
— Laet ons woelen...

De menschwording van Gods Zoon herstelde het rijk der Waarheid, doch niet zonder tegenkanting der duivelen, die scheuring op scheuring verwekten en de Hel met slachtoffers vulden:

19.

« God werd mensch — o spyt! o woede!
Even als eene yz'ren roede
Sloeg het alverwinnend Kruis
Satans trotschen kop tot gruis.
Eeuwig waren wy verloren;
Maer een geest in d'Hel geboren,
Tweedragt trok ons uit den nood.
Deze ging Gods Kerk versteuren,
En men zag haer kind'ren scheuren
T'allen kant uit haren schoot.
— Laet ons woelen..,

20.

« En gelyk een eeuw'ge regen
Komt het menschdom neêrgezegen
In den eeuw'gen helschen nacht,
Die voor ons werd voortgebragt.
In een' jammerpoel van plagen
Liggen zy omneêrgeslagen
Door de wrekend' hand van God;
Op hun huilen, op hun weenen,
Op hun knarzen, op hun stenen
Lachen wy met zoet genot.
— Laet ons woelen...

In de laatste stroof van den rondendans bekent de Rei, dat Christus' kerk nog steeds over de aarde heerscht; maar zij hopen toch haar eens te overwinnen en dan het rijk van Satan voor goed hier te stichten.

21.

« Christus' kerk, trots d'helsche drommen
Doet nog 't aerdryk nederkrommen
  Vóor den luisterryken staf
  Dien haer God in d'handen gaf;
Maer wel eens zal 't ons gelukken
Dezen staf haer hand te ontrukken,
  Haer te schokken van haer' throon,
En dan — dan zal onze Koning
Heerschen op der menschen wooning,
  Pryken met een godenkroon...
    « Laet ons woelen,
      Krioelen
      En zingen,
      En springen
      Op 't spel
      Even snel!
    Laet ons draeien
      En zwaeien
      En zwieren,
      En vieren
  De kermis.... de kermis. .. »

Hun zang wordt afgebroken door eenen schorren donderslag; een vlammend oog schijnt in eene vurige wolk; eene droppel van Gods wraak valt neer in den helschen poel... Maar hoort liever :

22

Maer hier rolde een schorre donder
  Raetiend met een naer gebrom;
En — op dit verschriklyk wonder
  Viel het zingen van den drom.
In een wolk met vuur omgeven
Kwam een vlammend oog gedreven,
  Dat bleef stilstaan op den dans,
Schietend duizend blixemschichten,
Die den eeuwgen nacht verlichtten
  Met een' schrikb'ren rooden glans.

23.

Alles zweeg... Uit d'hemeltransen
Viel een droppel van Gods wraek
Midden in der duivlen kransen.
Met een ysselyk gekraek
Schokten de afgelegen wanden,
Knarsde d'helsche muil de tanden,
Barstte de onverbreekbre grond;
En die God vermaledydde
Huilden op 't verdobbeld snyden
Van het wraekzweerd dat hen wondt.

24.

En de bleeke duiv'len stonden
Van beweging gansch beroofd.
Zwarte schuim dreef van hun monden,
Bloedig zweet dreef van hun hoofd;
Draeiend, brandend stonden de oogen
Uit hun' norschen kop getogen;
Pynlyk kromp hun hart van schrik.
Deerlyk, aek'lig wilden z' huilen,
Maer hun opgesparde muilen
Loschten slechts een heesch gesnik.

Eindelijk weerklinkt eene « schrikbre stem », die de verdwaasde duivelen opnieuw ter helle doemt — en « eeuwig is de kermis uit »!

25.

Uit het oog, dat hen aenschouwde
Daelde deze schrikbre stem:
« Ja, God zag al wat gy brouwde,
Ja, uw lastren kwam tot Hem.
Gy, vervloekte booze geesten,
Wat! gy zult hier durven feesten?
Hier, waer zyne wraek u sluit?
Zinkt, zinkt weder in uw banden,
Gaet daer eeuwig, eeuwig branden:
Eeuwig is de Kermis uit! »

Onderaan, rechts staat het handteeken van VAN BEERS en « Antwerpen 23 van Sprokkelmaend 1840 ».

Is het te verwonderen dat de gezellen van VAN BEERS den jongen dichter (hij was toen negentien jaren oud) het met dat stuk hoog ophadden? De *Kermis in de Hel* is geen meesterstuk, en VAN BEERS heeft sedert dien veel beters geleverd; maar voor hen was dat stuk het werk van eenen medeleerling, en daar waren zij fier over. Later, priesters geworden, hadden de meesten van hen den tijd niet om wereldsche dichters te lezen, en zoo bleven zij van hunnen makker de beste herinnering bewaren en (zonder zijne latere meesterwerken te kennen) de rechtzinnigste bewondering koesteren. Aldus wordt eens te meer bewezen, dat de vriendschap op de schoolbanken gekweekt hecht en heilig is.

***

Terwijl VAN BEERS in het stille stadje Lier zijne *Jongelingsdroomen* uitgaf en zijne *Levensbeelden* schetste, werkte hij ook mede tot den bloei der Liersche zangmaatschappij *De Nethegalm*, waar hij bestuurlid van was. Te dien einde « heeft hij (zoo schreef mij de achtbare Professor Tilborghs) vele Duitsche en Fransche chooren in het Nederlandsch vertaald. De Voorzitter dezer maatschappij zou u hierover de noodige inlichtingen kunnen geven ».

Gelijk men wel denken kan, heb ik zonder uitstellen om die inlichtingen geschreven, maar tot mijn groot leedwezen bekwam ik geen antwoord.

Als vertalingen van zangstukken bezit ik slechts twee romancen, mij door Professor Tilborghs zelf verschaft. Beide stukken oorspronkelijk in 't Fransch gechreven, werden in dien tijd op alle concerten, in alle pensionaten, in alle gezelschappen gezongen, en zelfs op onze dagen worden zij nog opgehaald als specimens van de vroegere romancen, waarbij eene begeleiding niet volstrekt noodzakelijk was.

Hier, gelijk in een later te bespreken zangstuk, voelt men, dat de dichter zijne verzen gezongen heeft, eer hij die neerschreef, en daar hij veel muzikaal gevoel bezat, heeft hij het metrum der verzen naar den gang der zangwijze ingericht.

Ziehier nu die beide romancen :

OP ZEE. (Vertaling van *La Plainte du Mousse.*)

Waerom toch, moederlief, hebt gy uw kind veroordeeld
  Te leven by dien hoop matrozen woest en hard?
Wier mond slechts vloeken kent en pynigende woorden,
  Die lachen als het wee een traen perst uit myn hert?
Gij, moeder, wist zoo zacht myn tranen af te droogen
  Met woorden, die alleen uw moederherte vindt :
En dit volk is zoo woest, zoo vreeslyk zyn de baren :
  Wat hebt gy toch gedaen, o moeder, met uw kind?

Wel zwart was t'huis het brood, maer toch zoo zacht en [streelend
  Was, moeder, steeds uw blik, wyl gy 't uw kindren boodt;

En hadt gy soms in huis geen brood om rond te deelen,
'k Vergat myn honger toch, gezeten op uw schoot!
Maer hier — geen medely! geen mensch is my genegen!
Alleen als 't volk zyn mael met woest getier verslindt,
Dan, dan wordt my mijn deel al vloekend toegesmeten :
Wat hebt gij toch gedaen, o moeder, met uw kind?

Maer wie, wie komt daer weer myn droeve mymring stooren?
Een kreet van schrik en angst weergalmt met naer geschal.
Het schuifelend gefluit des stuermans laet zich hooren,
Zyn stem roept : « Mannen op! het bootsvolk overal! »
Elk klautert naer zyn post; geen stem zelfs durft er fluisteren;
Het schip holt krakend voort en huilend giert de wind.
Heel de lucht staet in vlam, 't orkaen is losgebroken :
Wat hebt gy toch gedaen, o moeder, met uw kind?

« Naar een eigenhandig gelijkvormig handschrift van den dichter. »

Geteekend : JOZEF TILBORGHS.

DE SNEEUWBAL. (Vertaling van *La Boule de neige.*)

Wanneer de winter op de velden
Zyn wyden blanken mantel spreidt,
Dan, lieve kleinen, heeft de koude
U weer een nieuw vermaek bereid.
Dit vrolyk spel, moet ik 't u zeggen,
Dat weleer my ook heeft ontgloeid (*bis*),
O kindren lief, dat is de sneeuwbal,
Die rollerollebollend, die rollerollebollend (*bis*)
Die rollebollend altyd groeit.

Bemint, na God, altoos uw ouders,
Kweekt broederliefde in uw gemoed;
Waer deze woont, daer is 't een hemel,
Een helle, waer zy vluchten moet.
Waer haet en nyd hun adem spreiden,
Weet dat daer elke bloem verbloeit (*bis*)
Want haet en nyd dat is de sneeuwbal,
Die rollerollebollend, die rollerollebollend (*bis*)
Die rollebollend altyd groeit.

Zyt ge arm, wees eerlyk in uw wandel,
Geen afgunst woone ooit in uw hert,
Ook armen hebben somtyds vreugde,
En ryken hebben dikwyls smert.
Vraeg God het brood van alle dagen,
Als 't geen traen van berouw besproeit (*bis*)
Want afgunst, kindren, is de sneeuwbal,
Die rollerollebollend, die rollerollebollend (*bis*)
Die rollebollend altyd groeit.

(Naar eene kopij. Get. : J. TILBORGHS.)

***

Intusschen werkte VAN BEERS voort en had hij reeds in België en in Holland eenen schoonen naam verworven. Eenmaal reeds, sedert hij als leeraar aan de Rijks-Normaalschool van Lier was verbonden, was hij met lauweren gekroond geworden, toen hij, *bij de dood van Belgiës Koningin*, (1850) de verkleefdheid der Belgen van alle standen aan ons vorstenhuis in heerlijke verzen had vertolkt. Zes jaar later deed zich eene andere gelegenheid voor om zijne vaderlandsche gevoelens lucht te geven, toen België de 25ste verjaring der troonbestijging van Leopold I vierde. Hij nam deel aan den wedstrijd in dichtkunde, welke te dier gelegenheid door de Regeering was uitgeschreven, en op de acht en tachtig mededingers behaalde hij met PRUDENS VAN DUYSE den eersten prijs.

Zijn gedicht *Bij de vijf en twintigste verjaring van 's Konings inhuldiging*, met het motto « Them Cuninga heli! » werd met de andere bekroonde stukken op last van de Regeering uitgegeven in

eene brochuur onder den titel *Concours de Poésie française et flamande, Bruxelles, imprimerie de Deltombe, Rue de Notre-Dames-aux-Neiges, 36, 1856.* Omstreeks Juli-Augustus van hetzelfde jaar moet het nog in enkele bladen zijn overgedrukt; maar nooit is het verspreid geworden, en zeker is het maar weinig bekend. Daarom zal het, hoop ik, niet ongepast zijn er hier eenige woorden over te zeggen.

De vloeiende aanhef laat seffens aan den dichter van de *Jongelingsdroomen* denken. Europa heeft het juk van den Dwingeland afgeschud en zingt.

« Een zang van geestdrift, dankbaarheid en hope »;

doch meest van al juicht de « Maegd van België :

« Dan eindlik, — dus vangt ze aen, — was de yzren keten
  Der wereldwinglandy, door Godes hand,
In eene laetste worstling stukgereten
  En gy waert vry, myn Belgenland!...
Vry! – en met de eigen stam — en taelgenoten,
  Van wie, voor eeuwen, Spanjes overmacht
U scheurde, weer in éenen band omsloten,
  Weer tot éen volk, éen Neërland saemgebracht!...

Die vereeniging, die zoo heilvol beloofde te zijn, dat de volkeren van Europa ons benijdden, mocht echter niet lang duren, want

« ...Ziet! — daer groeiden dreigende onweerswolken,
  Uit 's vorsten onvoorzichtigheid geteeld;
Daer brak de bliksem los, — en in twee volken,
  In Bat en Belg, lag Neërland weer verdeeld!

Die korte, maar krachtige en zaakrijke inleiding beslaat maar vijf en dertig verzen.

Nu beschrijft de dichter den benarden toestand van het vrijgevochten België en de bespotting, waar het aan blootgesteld was; maar

« ...Belgie deed den raed van zyne wyzen
Vergaedren; — en daer zag m' op 't rookend puin
't Gebouw van eene nieuwe Grondwet ryzen,
Stout als een droom, en stevig als arduin.

Wie er dus spotten mocht, de dichter niet, die aldus voortgaat :

« En schoon was 't 't volk zich hoopvol te zien scharen
Rondom die Ark, op eigen macht gesticht,
Met vryheid en gelykheid voor pilaren,
En koningschap ten schut en evenwicht.

Maar wie zal in die voorwaarden den Belgischen troon bekleeden willen?

Dat de pretendenten daarover niet zeer bekommerd waren, leert ons de Geschiedenis; maar de Dichter kon hier niet in die bijzonderheden treden, evenmin als hij verhalen kon, hoe men langs verschillende zijden heimelijke pogingen aanwendde om België van de kaart van Europa te doen verdwijnen. Maar hij laat Leopold I volle recht weervaren, als hij zingt :

« Dan eindlyk was er een, die toch de weerde
Doorzag van 't vrye volk, dat hem een kroon
Kwam bieden; kalm en vast sprak hy : « 'k Aenveerde! »
En Coburg, de Uitverkoren, klom ten troon!

En de dichter juicht bij die blijde gebeurtenis. En 't is alsof wij in zijn lied den juichtoon hooren onzer Vaderen van 1831. Hoort!

« Hy klom ten troon, omstuwd van 't bly gewemel
Des volks, wiens hert zyn vaderblik reeds won;
Hy klom ten troon, in 't aenzien van Gods hemel,
In 't aenzien van Gods vrye en heldre zon.

« En daer, den blik de toekomst in geslagen,
Daer zwoer hy 't onafhanklık volksbestaen,
's Lands wet en rechten houw en trouw te schragen,
En ving zyn zware taek van koning aen.

« 't Vierde eener eeuw is sinds dien dag verzwonden »,

en op dezelfde plaats, waar Leopold trouw aan de Grondwet zwoer, staat hij nu weer, omringd van nog meer volk, dat hij

« uit alle streken, voor zyn voet
Te saem gestroomd, gelyk een zee ziet wemelen,
Wier golfgebruisch tot in de hoogste hemelen
Een enklen kreet van dank weerschallen doet ».

En hij ziet in zijnen geest die vijf en twintig jaren

« Als englen hand aen hand voorbygevlogen »,

die hem al het goede herinneren, dat hij hier stichtte; de Grondwet,

« tot merg en leven
By elken Belg vergroeid »;

het leger,

« Thans Belgies steun en trots en vaste hope »;

den landbouw, die zelfs de dorre heiden in malsche beemden hertoovert; den bloeienden handel, die

« Belgies trouw beroemd maekt zelfs op stranden,
Waer Belgies vlag voorheen nooit werd ontdekt »;

de nijverheid, die uit mijnen en fabrieken op de vleugelen van den stoom de welvaart over België verspreidt; de steden die te klein worden voor de immer aangroeiende bevolking; de herlevende kunst, die meesterstukken schept; de wetenschap, die de kunst ondersteunt;

« Het onderwys, van boven tot beneên
De maetschappy als zonneglans doorstralend,
Licht voor den geest en gloed voor 't hert met een »;

« Heel 't volk als toonbeeld van gezonde rede,
Van orde en vlyt Europa voorgesteld;
En Hem, wien 't volk zyn heil dankt en zyn vrede,
Als aller vorsten toonbeeld steeds vermeld ».

't Is wel natuurlijk dat de dichter zich hier tot den Koning wendt en uitroept :

« O! wat een stroom van hemelzoet gevoelen,
Vorst! moet op dezen stond U 't hert doorwoelen,
Wanneer Gy, van den troon waerop Ge staet,
Heel die ontelbre reeks van zegeningen,
Die Gy naest God den lande deedt ontspringen,
Zoo door uw vreugdetranen gadeslaet !

Bij het herdenken van al het heil, dat België ten deele viel, herinnert de Dichter de rampen, die in 1848 over andere landen nederstortten.

« Het onweer loeide in 't oost, in 't zuid, in 't noorde »;

België werd ook bedreigd; maar

« Gy, o Vorst, voor dat de storm uw kroone
Vergruizlen kon, Gy staptet van den troone,

En spraekt tot uwen volke: « Kindren, hoort!
« Daer wordt een kreet van wraekzucht en van moord
« Rondom alwie een scepter voert geheven;
« Indien u zulks mag rust en vrede geven,
« Ik leg vrywillig kroon en scepter neer!
« Myn Belgenland gelukkig te zien leven
« Is 't eenig heil, dat ik van God begeer! »

« En toen — o schouwspel nooit gezien te voren! —
Toen riep heel 't land als met één stemme: « Neen,
« Neen, Leopold! Gy blyft onze Uitverkoren!
« Wat daer ook zwets van vryheid om ons heen,
« Wy blyven U, en Gy blyft ons behooren,
« Want Gy en Belgies vryheid zyt slechts een! »
« En daer mocht Gy uw volk by gansche stroomen
Uit elken hoek des lands tot U zien komen!
En — Vorst, gedenkt U 't nog? — de jubelkreet
Van zyne liefde kwam U toegevaren,
Zoo machtig, dat hy U onwillig deed
Neêrdalen tot in 't midden zyner scharen,
En daer, daer had U 't volk in 't einde alleen;
Daer stormde 't door geleide en wachten heen;
En, als van eenen enklen wil bewogen,
Daer woelde 't plots uw rytuig in den hoogen,
En joelde, en toog u voort tot voor 't balkon,
Van waer uw Gade en uwe kindren zoûen
Meê in uw zege deelen, en aanschouwen
Hoe 't Belgisch volk zyn Vorst beminnen kon.

« O! toen Gy na dien dag U neêr gingt leggen,
Vermoeid en duizlig van al 't heilgenot,
Wel mocht Gy met een traen in de oogen zeggen:
« Dank voor dien schoonsten dag myns levens, God! »

Wat is zij kleurig en krachtig geschilderd, die schoone bladzijde onzer Geschiedenis! Wat aandoenlijke herinneringen schudt zij bij de ouderen niet wakker! wat zuivere vaderlandsliefde sticht zij niet bij de jongeren!

Is het niet te verwonderen dat die bladzijde van VAN BEERS niet in alle bloemlezingen wordt opgenomen?

En toch — gaat de Dichter voort —

« En toch, o Vorst, toch is de dag van heden
Nog zegeryker voor uw hert, niet waer? »

Toen was er gevaar te bestrijden, — thans, in het volle genot van den vrede, ademt gij de liefde van uw volk. — En dat volk wordt verpersoonlijkt in eenen landman, die den Koning zijnen welstand dankt, en in eenen

« ...forschen ambachtsman, daer neven.
Hy houdt zyn zoon met eene hand omhoog
Op zyne breede schouderen geheven;
En wyl hy zich in stilte een traen uit de oog
Wegvaegt met de andre: « 't Waren harde tyden,
- Zoo klapt hy, - schaersch het werk en duer het brood;
Maer toch, wyl 't elders woelde of meê ging stryden,
Wist die daer ginds van ramp ons te bevryden,
En dacht Hy slechts aen 't beetren van 's volks nood,
Ja, jongen, kyk maer goed en tracht te onthouwen
Hoe of zoo 'n Koning-vader er uit ziet;
Want iedereen heeft in zijn leven niet
Als wy 't geluk zyn wederga te aenschouwen! »

Ook bij het zien van die algemeene geestdrift, van die vereering des Konings door al de klassen des volks, denkt de vreemdeling in stille bewondering na over den gelukkigen toestand van België tegenover andere landen van Europa, en roept uit:

« O wat men ook op koningen moog smalen,
Voorwaer, 't is wel uw Koning, Belgenland!
Wiens altyd vaste en onverschrokken hand
Zoo onverdoofd uw vryheidszon doet pralen!
Het is wel Hy, die 't roer in handen heeft,
Wiens kloek beleid u dus langs blinde klippen
En kolken over 't eenig pad doet glippen,
Dat naer de haven : vrede en vryheid stre...

Na deze bedaarde overweging laat de D...
de plechtigheid bekronen door eenen mach...
Te Deum.

« Daer stapt het priesterchoor, met trage schre...
Ten altaer op, en knielt, en roept bewogen
Den zegen van den Koning uit den hoogen
Neer over dezen Koning van beneên. »

Nu kent de geestdrift des volks geene p...
meer, en al de geruchten : toejuichingen, ...
gen, liefdebetuigingen, die van daar over ...
geheele land weergalmen, smelten saam to...
machtig gebed ;

« Zegen, zegen
Dale, o Heer!
Uit uw hand als milde regen
Over Belgies Koning neêr!
Laet Hem nog den zonen leeren
Zyner zonen, hoe men 't land
Vroed en liefdryk moet regeeren
Met de Vryheid hand in hand!
Laet op 't hoofd van al de zynen
Vroeg en spâ
't Zonnelicht van uw genâ
In zyn volste volheid schynen!
God der volken, hoor onz' stem!
Vorst der vorsten, hoor onz' bede
Over Belgie eendracht, vrede!
Heil en zegen over Hem! »

Dat machtig gebed doet den hemel opengaan, en Belgiës eerste Koningin, Louiza, de overleden gemalin van Leopold I, daalt neder en werpt eenen blik « eindloos teeder » op het volk,

« En strekt de handen uit, en bidt, bidt lang,
En vaegt een hemeltraen zich van de wang;
En Belgies beden in heur schoot vergarend,
En dan nog eens zoet-lachend ommestarend,
Daer stygt ze, stygt ze omhoog, tot voor Gods troon;
En lispelt daer op engelzoeten toon »

de bede, die zoo even uit de borst der Belgen was omhooggestegen.

Treffend slot van een prachtig gedicht, dat onder de volledige gedichten van VAN BEERS geene plaats heeft gevonden. Waarom niet? Het is toch VAN BEERS heel en gansch, gelijk toen hij het maakte!

Ik zie hem nog, peinzend en zijn kinnebaardje streelend op de koer der Normaalschool heen en weder wandelen of stilstaan onder den reusachtigen tot in den hoogsten top met veil doorslingerden treurwilg! Ik hoor hem nog vertrouwelijk verklaren, dat er dagen voorbijgingen, waarop hij maar één vers maakte (1).

Ik voel den handdruk nog, dien hij mij gaf, toen, nadat het nieuws zijner bekroning ons was ter ooren gekomen, ik hem in kranke, maar

(1) Hierin zijn eigen voorschrift nakomende : « Schrijft nooit iets neder, voordat gij overtuigd zijt, dat gij het niet beter kunt. »

hertelijk gevoelde verzen, in den naam van al zijne leerlingen geluk wenschte. Doch slechts enkelen kenden het stuk van het mij te hooren lezen; de meesten kenden het niet, daar ik alleen een exemplaar van het *Verslag* had ontvangen. Is het dan te verwonderen dat het thans zoo goed als vergeten is!

Nog een ander vaderlandsch gedicht, door VAN BEERS in 1856 geschreven, is bij mijn weten nooit gedrukt geworden.

Na de jubelfeesten van Brussel deed Koning Leopold I met de Koninklijke Familie eene omreis of beter hij legde eenen zegetocht af in het land, en zou ook de Normaalschool van Lier bezoeken.

De leeraars vergaderden in 't begin van October bij den Directeur, den Eerw. Heer Decoster, om over de ontvangst der Vorsten te raadplegen.

Onder andere werd er besloten eenen op de omstandigheid toegepasten koorzang te laten uitvoeren, en de Professors VAN BEERS en TILBORGHS werden met dat gedeelte van de feest gelast.

Toen de Dichter 's anderendaags bij den Maëstro kwam, speelde deze hem het aanvangsmotif voor, en op eenige minuten was 't refrein in orde. Onder 't opteekenen dier verzen, liet Professor TILBORGHS, eenigszins bedeesd, een tweede motief hooren, dat hem van daags te voren in het hoofd hing, en hem overal vervolgde.

Hierop wierp VAN BEERS potlood en papier weg, deed hem dit motief twee-, drij-, meermalen spelen totdat hij, Dichter-Muzikant, de melodie vast in 't geheugen had : vier en twintig uren later waren de verzen : refrein, koor, solo, door het muziek opgewekt, uit het muziek geboren, klaar.

Dat was nochtans geene kleinigheid. De snede van den muzikalen zin is zeer eigenaardig, en er was een Dichter-Muzikant gelijk VAN BEERS noodig om daar ik zeg niet *woorden*, maar poëzie onder te passen.

Alles werd in orde gebracht, afgeschreven, aangeleerd en op eene algemeene repetitie uitgevoerd. De leerlingen waren verrukt over de stem en de voordracht van den Dichter-Muzikant, die den *solo* zong.

Oorspronkelijk was het koor slechts voor drij partijen gemaakt; doch de toonzetter voegde er eene vierde bij. Deze, in schijn onbeduidende en ondankbare partij (zij bestaat alleen in 't eenvoudig geroep van « Hij leev'! Hoera! ») heeft eenerzijds veel bijgedragen tot het wel gelukken van het koor; anderzijds gaf zij hem gelegenheid de zwakste, gebrekkigste en weinig geoefende stemmen der school te benuttigen (1).

---

(1) Deze nadere bijzonderheden werden mij verschaft door mijnen hooggeachten Leeraar Professor J. TILBORGHS, wien ik hier nogmaals daarvoor bedank, evenals voor het paar hooger aangehaalde gedichten van VAN BEERS.

De groote dag, de 13e October, was daar. De Koninklijke Familie : Z. M. Leopold I, de Hertog en de Hertogin van Brabant, de Graaf van Vlaanderen, Prinses Charlotte en hun gevolg namen plaats onder eenen troonhemel, die in de nieuwe studiezaal was opgericht. Daar schaarden leeraars en leerlingen zich omheen. Koning Leopold kreeg van den E. H. Bestuurder een prachtig ingebonden handschrift van het te zingen koor (door Desiré MINNAERT geschreven of liever geteekend) dat hij op zijne knieën openlegde. Alles werd stil. Zacht werd de toon aangegeven. De maatstok klom en het koor ving aan, waarvan ik hier de poëzie uit het geheugen neerschrijf :

De leerlingen van 's Ryks Normaalschool by het bezoek van hunnen Koning.

Hoera ! de Koning leev' !
Aan Hem ons hert en hand !
Ons goed en bloed voor Hem
En 't heilig Vaderland !

Heel 't land mocht alreeds tot Hem komen (1)
En zangen van liefde doen stroomen,
Maer thans, o heil ! o vreugd !
Hy zelf komt tot de jeugd !
Nu mogen wy ook Hem omringen
En 't lied der erkentenis zingen,
Dat stroomt uit volle borst
Ter eere van den Vorst :

Hoera ! de Koning leev' !
Aan Hem ons hert en hand !
Ons goed en bloed voor Hem
En 't heilig Vaderland !

---

(1) Namelijk den 21n Juli, te Brussel.

SOLO (door J. v. B. gezongen) *met begel. van bromstemmen.*

Wordt ons eens Belgies kroost vertrouwd,
In elk hert zy het diep geprint :
Kindren, eert, mint uw' Vorst altyd,
Als ge uw' vader eert en mint;
Want de Vorst is in 't Vaderland,
Wat de vader is in 't huisgezin;
Grimt de kryg, Hij houdt den vreê in stand,
Heerscht de vreê, hy koestert heil en min :
Dus, wat ge ook worden moogt op aard,
Zingt steeds trouw rond Hem geschaard :

Hoera! de Koning leev'!
Aan Hem ons hert en hand!
Ons goed en bloed voor Hem
En 't heilig Vaderland!

Hoe verrukkelijk klinkt me, na negen-en-veertig jaren, die solo en dit slotkoor nog tegen! Welke voldoening straalde er op het gelaat van den geliefden Koning, die de uitvoering op zijn handschrift van voor tot achter had gevolgd, en hier en daar, door de geestdrift der jonge zangers meegesleept, met den vinger de maat had geslagen! Ook waren wij er fier op dat Hij de beide dichters met hun gewrocht gelukwenschte, en wij zagen er Hem des te liever om.

Die meesterlijke koorzang, zoo geschikt om vaderlandsche gevoelens op te wekken en te stichten, werd nooit uitgegeven. Moge Professor Tilborghs overwegen, dat het aantal dergenen, die hem medegezongen hebben, zeer gering wordt, en er eindelijk toe besluiten hem door den druk gemeen te maken; want die zang zou, in onzen

tijd, waarin het koningdom bestreden, de vaderlandsliefde bespot wordt, mits wijziging van eenige verzen, een opwekkende volkszang kunnen worden, waardoor de Belgen in menige gelegenheden hunne verkleefdheid aan ons Vorstenhuis zouden te kennen geven.

Hier staak ik mijne aanhalingen, in de hoop dat ik daardoor mijnen altijd vereerden Meester geenen ondienst heb bewezen; de welwillende aandacht, waarmede gij, mijne achtbare Collega's, deze voorlezing hebt aanhoord, blijft mij daar borg voor. Mijn voornaamste inzicht daarbij was te bewijzen, dat VAN BEERS van in zijne jeugd gelijk in lateren leeftijd krachtdadig gewerkt heeft om onze moedertaal in eere te herstellen, en dat hij niet alleen als dichter, maar ook als flamingant bij al zijne stamgenooten, zelfs hij de jongeren, eerbied verdient.

REGISTER.

Maandelijksche Vergaderingen.

18 Januari	Blz. 5	19 Juli	Blz. 484
22 Februari	81	2 Augustus	517
15 Maart	111	27 September	608
12 April	142	18 October	623
17 Mei	173	15 November	759
21 Juni	335	20 December	807

Plechtige Juni-Vergadering : 361.

I. — ZAKEN.

II. — PERSONEN.

